

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ МВС УКРАЇНИ
UNIwersytet WARMIŃSKO-MAZURSKI W OLSZTYNIE
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ ДНДІ МВС УКРАЇНИ
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ ІНСТИТУТУ ПРАВА КИЇВСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ НАПН УКРАЇНИ
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ ІНСТИТУТУ СОЦІАЛЬНОЇ ТА
ПОЛІТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ НАПН УКРАЇНИ

ЗБІРНИК ТЕЗ

МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ
З НАГОДИ ВІДЗНАЧЕННЯ ДНЯ НАУКИ-2021 В УКРАЇНІ
«РОЗВИТОК НАУКИ І ТЕХНІКИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»

(м. Київ, 20 травня 2021 року)

Київ 2021

УПОРЯДНИКИ:

Вербенський Михайло Георгійович – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, директор ДНДІ МВС України;

Криволапчук Володимир Олексійович – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, перший заступник директора ДНДІ МВС України;

Опришко Ігор Віталійович – кандидат юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник, заступник директора ДНДІ МВС України;

Смерницький Дем'ян Вікторович – доктор юридичних наук, старший дослідник, заступник директора ДНДІ МВС України;

Кулик Олександр Георгійович – доктор юридичних наук, професор, завідувач НДЛ кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності ДНДІ МВС України;

Федотова Ганна Валеріївна – доктор юридичних наук, професор, начальник науково-організаційного відділу ДНДІ МВС України;

Процик Любов Сергіївна – кандидат психологічних наук, науковий співробітник, голова Ради молодих вчених ДНДІ МВС України;

Мельник Володимир Євгенійович – кандидат технічних наук, провідний науковий співробітник ДНДІ МВС України;

Филь Світлана Петрівна – кандидат юридичних наук, старший дослідник, старший науковий співробітник ДНДІ МВС України;

Скоробагатько Оксана Володимирівна – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник ДНДІ МВС України;

Грусевич Володимир Олександрович – старший науковий співробітник ДНДІ МВС України;

Мацько Віта Андріївна – науковий співробітник ДНДІ МВС України;

Матичин Іван Іванович – габілітований доктор, професор кафедри прикладної інформатики та математичного моделювання Вармінсько-Мазурського університету (Польща);

Юрчишин Оксана Ярославівна – кандидат технічних наук, доцент, директор департаменту інновацій та трансферу технологій НТУУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»;

Айдинян Анжела Василівна – кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінально-правової політики та кримінального права, голова Ради молодих вчених Інституту права КНУ ім. Тараса Шевченка;

Губеладзе Ірина Гурамівна – кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, голова Ради молодих вчених НАПН України.

Р64 **Розвиток науки і техніки: проблеми та перспективи: збірник тез Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції з нагоди відзначення Дня науки - 2021 в Україні** (м. Київ, 20 травня 2021 р.). Київ: ДНДІ МВС України, 2021. 440 с.

Матеріали викладено в авторській редакції з незначною коректурою.

Відповідальність за їх якість, достовірність, а також відсутність в них відомостей, що становлять державну таємницю та інформацію для службового користування, несуть автори.

УДК 001(477) «2021»

© ДНДІ МВС України, 2021
© Колектив авторів, 2021

ЗМІСТ

Секція 1:

ПРОТИДІЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Багаденко І. П. <i>До питання використання спеціальної методики «зелена кімната» під час досудового розслідування.....</i>	<i>12</i>
Балаш А. Р., Наливайко Л. Р. <i>Актуальні проблеми злочинів проти життя та здоров'я особи.....</i>	<i>14</i>
Баліна С. Н. <i>До питання про поширення протиправних захоплень та поглинань (рейдерства) суб'єктів господарювання в Україні.....</i>	<i>16</i>
Бойко-Бузиль Ю. Ю., Пампура І. І. <i>Агресивна поведінка підлітків як соціальна проблема сучасного суспільства.....</i>	<i>19</i>
Бондаренко С. Ю. <i>Вплив суб'єктивної сторони на відповідальність за кримінальне правопорушення, передбачене статтею 120 ККУ.....</i>	<i>22</i>
Браун Д. І., Білан Д. А. <i>Превентивна діяльність поліції: міжнародний досвід та можливості впровадження в Україні</i>	<i>26</i>
Бригадир М. Б. <i>Особливості сімейної психотерапії.....</i>	<i>28</i>
Духневич А. А., Тимофєєва Л. Ю. <i>Викрадення валюти у віртуальних економіках (відеоіграх): кримінально-правовий контекст.....</i>	<i>32</i>
Книш С. В., Наливайко Л. Р. <i>Педагогічні аспекти запобігання делінквентній поведінці.....</i>	<i>34</i>
Ковальчук А. Ю., Коцюбинська Ю. М. <i>Соціальне сирітство як негативний феномен, загроза національній безпеці України.....</i>	<i>36</i>
Кожухар О. В. <i>Консолідація інститутів громадянського суспільства з Національною поліцією України у межах реалізації правоохоронної функції держави.....</i>	<i>39</i>
Кулик О. Г., Наумова І. В. <i>Кримінальна ситуація в Україні у 2020 році: основні тенденції.....</i>	<i>42</i>
Лубенець І. Г. <i>Дитяча порнографія у цифровому середовищі як глобальна проблема сьогодення.....</i>	<i>46</i>
Приймак В. А. <i>Функції протидії корупційним правопорушенням в органах військового управління.....</i>	<i>50</i>
Процик Л. С. <i>Врегулювання сімейних конфліктів як метод профілактики домашнього насильства.....</i>	<i>52</i>
Расюк А. О. <i>Окремі питання зарубіжного досвіду звільнення від кримінальної відповідальності.....</i>	<i>55</i>

Репік І. А., Бова А. А.	
<i>Сезонні закономірності дорожньо-транспортних пригод із постраждалими в Україні у 2018–2020 рр.....</i>	<i>58</i>
Рибальченко Л. В., Бражко Я. І.	
<i>Рейдерські захоплення підприємств та їх вплив на економічну безпеку країни.....</i>	<i>63</i>
Рямзіна А. Ю.	
<i>Застосування новітніх технологій з метою протидії домашньому насильству.....</i>	<i>65</i>
Свірін М. О.	
<i>Стратегічні напрями вдосконалення протидії наркозлочинності в сучасних умовах.....</i>	<i>68</i>
Тімофєєва Л. Ю.	
<i>Значення практики Європейського суду з прав людини для реформування кримінального законодавства України.....</i>	<i>72</i>
Федотова Г. В., Пшенична А. В.	
<i>Щодо соціологічного елементу в науці кримінального права.....</i>	<i>75</i>
Шармар О. М.	
<i>Щодо питання про конкуренцію кримінально-правових та адміністративно-правових норм за діяння, вчинені в умовах особливого періоду.....</i>	<i>78</i>
Шевяков О. В.	
<i>Проблема безпеки особистості в умовах трансформаційного суспільства.....</i>	<i>80</i>

Секція 2:

РОЗКРИТТЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, КРИМІНАЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО

Близнюк І. Л.	
<i>Перспективні наукові розробки щодо вдосконалення методики виявлення кримінальних правопорушень, що вчиняються на залізничному транспорті України.....</i>	<i>83</i>
Богданець А. І., Шведова О. В.	
<i>Правила дактилоскопіювання трупів.....</i>	<i>87</i>
Васюта Ю. В., Чорноус Ю. М.	
<i>Актуальні питання розслідування торгівлі людьми.....</i>	<i>89</i>
Волошина Я. Л.	
<i>Медіація у професійній діяльності юрисконсульта.....</i>	<i>93</i>
Вуйма А. Г.	
<i>Застосування поліграфа як непроцесуальна форма використання спеціальних знань під час розслідування вбивств.....</i>	<i>96</i>
Гаврилюк А. Ф.	
<i>До питання встановлення причин пожеж транспортних засобів.....</i>	<i>99</i>
Гусєва В. О.	
<i>Окремі проблеми формування та використання криміналістичних обліків під час розслідування кримінальних правопорушень.....</i>	<i>101</i>
Дікевич К. Г.	
<i>Аналіз біодинамічних електронних підписів: зарубіжний досвід.....</i>	<i>104</i>

Єлаєв Ю. Л. <i>Кримінально-процесуальне регулювання у сфері національної безпеки та оборони України.....</i>	<i>107</i>
Користін О. Є., Свиридчук Н. П. <i>Стратегічний аналіз функціонування системи кримінальної юстиції.....</i>	<i>111</i>
Косяченко К. Е. <i>Особливості відповідальності свідка, експерта, перекладача за неналежне виконання процесуальних обов'язків.....</i>	<i>114</i>
Куриля К. С. <i>Функції слідчого-криміналіста та експерта-криміналіста в кримінальному провадженні.....</i>	<i>117</i>
Ландіна А. В. <i>Впровадження новітніх технологій у діяльність кримінальної юстиції.....</i>	<i>119</i>
Лебедева Ю. В. <i>До питання законодавчого регулювання медіації в Україні та ЄС.....</i>	<i>121</i>
Личко О. П. <i>Особливості проведення технічної експертизи змінених документів.....</i>	<i>125</i>
Лук'янчиков Б. Є., Микитенко О. Б. <i>Сучасні техніко-криміналістичні засоби для роботи з мікрооб'єктами.....</i>	<i>130</i>
Лук'янчиков Є. Д. <i>Формування методу ідентифікації об'єктів за слідами пам'яті.....</i>	<i>135</i>
Масько І. В., Шинкаренко І. О. <i>Деякі аспекти допиту дітей, які постраждали від сексуального насильства.....</i>	<i>139</i>
Мацько В. А. <i>Основні вектори судової практики щодо захисту соціальних прав учасників ООС в Україні.....</i>	<i>142</i>
Нікітіна-Дудікова Г. Ю. <i>Рішення Європейського суду з прав людини як правова основа розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей.....</i>	<i>145</i>
Савчук Т. І., Безсонна Т. Ф. <i>Характеристика окремих способів вчинення злочинів терористичної спрямованості в зоні проведення операції Об'єднаних сил.....</i>	<i>149</i>
Сахарова О. Б. <i>Перспективні наукові розробки щодо удосконалення методики виявлення кримінальних правопорушень, що вчиняються у газовій галузі України.....</i>	<i>152</i>
Смірнова І. О. <i>Відеоконференції у судочинстві як прояв принципу гласності.....</i>	<i>156</i>
Соболь А. Ю., Леонова Н. В. <i>Права і обов'язки засуджених до позбавлення волі.....</i>	<i>158</i>
Ткач А. С., Черняк Н. П. <i>Процесуальна незалежність та самостійність слідчого під час досудового розслідування.....</i>	<i>160</i>

Шаповал К. А.

Криміналістична характеристика особи потерпілого під час формування методики розслідування вбивств, вчинених у зв'язку з домашнім насильством.....162

Секція 3:

**РОЗВИТОК ОСВІТИ ТА НАУКИ,
ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ТА ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ**

Бамбурак Н. М.

Критичне мислення як запорука розвитку потенціалу особистості здобувача вищої освіти.....165

Барко В. І., Барко В. В.

Визначення мотиваційних типів працівників системи МВС України.....167

Бєленок О. А., Мацко-Демиденко І. В.

Спосіб життя в умовах пандемії за оцінками київського студентства.....170

Біличенко П. О., Іщенко Т. В.

Неологізми в англійській мові на початку ХХІ століття.....173

Біличенко П. О., Леонова Н. В.

Соціолекти в сучасному публіцистичному дискурсі.....175

Бортник Н. П.

Правові основи інтеграції вищої освіти України в європейське освітнє середовище.....177

Ващук Н. Ф.

Мета адміністративно-правового забезпечення наукового розвитку в Україні.....180

Вербицька А. О., Головіна О. В.

Особливості культури фахової мови юриста.....182

Воловик В. О.

Методологія вивчення проблем підготовки до військової служби: правові аспекти.....185

Волошина Г. Ю., Шинкаренко І. О.

Перспективи розвитку програми «рівний-рівному» в системі Національної поліції України.....187

Гордейченко Р. Р., Великий Ю. М.

Застосування інноваційних методів для поліпшення навичок влучної стрільби у курсантів.....189

Гордейченко Р. Р., Гоговський Е. В.

Психологічна підготовка стрілка.....192

Давидова О. В.

Деякі аспекти розвитку професійної мотивації поліцейських.....194

Дегтярьова М. Д., Білан Д. А.

Вдосконалення фізичної підготовки слідчих.....197

Дегтярьова М. Д., Гоговський Е. В.

Тактика роботи в малих групах.....199

Дегтярьова М. Д., Лопаєва О. М.

Вдосконалення вогневої підготовки в органах досудового розслідування.....201

Дуда Є. В., Шинкаренко І. О. Формування морально-психологічної стійкості курсантів у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання.....	203
Завгородня Ю. С. Юридична лінгвістика та правова семіотика як перспективні напрями розвитку правничої науки.....	206
Зіборєва О. Б. Втілення принципу «lifelong learning» у систему військової освіти.....	208
Іванчук О. С., Каширіна І. О. Окремі аспекти ролі іноземної мови в діяльності Національної поліції України.....	210
Калька Н. М., Католик Г. В. Дослідження особливостей впливу професії на особистість (за результатами застосування техніки «Я і Робота»).....	212
Каширіна І. О. Мовленнєві дидактичні ігри як засіб кращого засвоєння англійської мови студентами юридичних спеціальностей.....	215
Кубанов Р. А. Організація моніторингу навчальних досягнень студентів ЗВО в умовах модернізації вищої освіти.....	217
Миропольський В. В., Головіна О. В. Уміння слухати у професійній діяльності юриста.....	220
Мірошніченко Л. В., Грисенко С. О. Вплив державної мови на формування національної свідомості.....	223
Мірошніченко Л. В., Кшенська Д. О. Актуальність дистанційної форми навчання.....	225
Мірошніченко Л. В., Лещенко А. С. Особливості професійної діяльності юриста.....	227
Мірошніченко Л. В., Максимов О. Психологічні аспекти під час дистанційного навчання.....	229
Немеш А. В., Лопасєва О. М. Сучасні напрями розвитку вогневої підготовки.....	231
Палько В. І. Наукові дослідження здобувачів вищої освіти.....	233
Панчук Ю. В., Захаренко Л. М. Трудоголізм: як діагностувати та попередити?	236
Попенко Ю. К., Головіна О. В. Особливості професійної комунікативної компетентності майбутніх юристів.....	240
Тригубенко М. В. Особливості правового регулювання надання банківського кредиту та державних гарантій науковим установам в Україні.....	242
Филь С. П., Юрчишин О. Я. Вища освіта з інтелектуальної власності в Україні.....	245

Ширінкін М. С., Іщенко Т. В. <i>Англомовна комунікативна компетентність студентів немовних університетів.....</i>	<i>249</i>
Ширінкін М. С., Леонова Н. В. <i>Лінгвістичні особливості мови права.....</i>	<i>252</i>
Ярошук І. В., Кучменко М. А. <i>Особливості професійної підготовки поліцейських із використанням новітніх тенденцій світової науки і техніки.....</i>	<i>255</i>

Секція 4:
ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ПРАВА

Ковбан А. В. <i>Право людини на свободу совісті в правовій культурі.....</i>	<i>258</i>
Кушнірук В. М. <i>Суть поняття «правовий нігілізм» та шляхи його подолання.....</i>	<i>260</i>
Лисенко А. А., Савіщенко В. М. <i>Взаємодія громадянського суспільства і правової держави: взаємна відповідальність, правосвідомість та культура громадян.....</i>	<i>263</i>
Мірошніченко Л. В., Максимов О. <i>Актуальність гендерного розвитку в сучасному суспільстві.....</i>	<i>266</i>
Підгородський Б. М. <i>Нариси щодо стану наукової розробки феномену «юридична конструкція».....</i>	<i>268</i>
Поліщук М. Р., Наливайко Л. Р. <i>Правова природа окремої думки судді Конституційного суду України.....</i>	<i>271</i>
Пришедько Ю. Д., Чепік-Трегубенко О. С. <i>Охорона здоров'я – обов'язок громадянина чи держави.....</i>	<i>274</i>
Степаненко К. В. <i>Україна як суб'єкт європейського інтеграційного правосуддя.....</i>	<i>276</i>
Хальота А. І. <i>Захист та дотримання прав людини під час мирних зібрань.....</i>	<i>279</i>
Хойна Д. С. <i>Дія нормативно-правового акта.....</i>	<i>284</i>
Ширінкін М. С. <i>Співвідношення юридичної науки і юридичної дисципліни.....</i>	<i>287</i>
Шкіль А. С. <i>Правовий нігілізм та шляхи його подолання.....</i>	<i>290</i>
Шопіна І. М. <i>Інформаційна культура військовослужбовців як об'єкт правового забезпечення.....</i>	<i>293</i>

Секція 5:
ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Бакал М. А. <i>Особливості використання засобів індивідуального захисту – щитів протиударних.....</i>	<i>296</i>
---	------------

Ростоцький І. Ю.

*Шляхи підвищення оброблюваності при формуванні складнопрофільних та гладких отворів трубчастих виробів зі збройних сталей деформуючим протягуванням.....*299

Филь Р. С., Мельник В. Є.

*Перспективи створення оболонок вибухових спецзарядів.....*302

Шейкін С. Є., Студенець С. Ф., Мельниченко В. В.

*Про формування пазів на внутрішній поверхні трубчастих заготовок холодним пластичним деформуванням.....*304

Секція 6:

УПРАВЛІННЯ В РІЗНИХ СФЕРАХ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ

Амонс В. В., Вітрук Ю. В.

*Розвиток Інтернету речей в умовах пандемії коронавірусної хвороби.....*307

Браун Д. І., Білан Д. А.

*Гендерна політика в системі державного управління.....*310

Валуєва Л. В.

*Створення муніципальної варти в Україні.....*312

Дегтярьов Д. О.

Мета та завдання демократичного цивільного контролю над силами оборони України...315

Клименко А. В.

*Акредитація як найвищий рівень визнання компетентності органів з оцінки відповідності.....*317

Кравчук П. С., Савіщенко В. М.

*Суб'єкти забезпечення інформаційної безпеки України.....*319

Лісниченко Л. В.

*Поняття стратегічних комунікацій в Україні.....*321

Мазур В. Ю., Стрельбіцький М. А.

*Удосконалення моделі охорони ділянки державного кордону та суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні загоном морської охорони.....*324

Неня О. В., Корнійко С. М.

*Окремі аспекти впровадження інформаційних технологій в Україні.....*328

Остапович І. П.

*Соціальна робота як напрям у забезпеченні прав і свобод підростаючого покоління.....*333

Письменний Д. В., Токар А. А.

*Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та їх реалізації.....*336

Півторак Г. Ф.

*Реалізація угод між Україною та Російською Федерацією щодо експлуатації риболовних ресурсів.....*338

Поліщук О. А., Гребенюк А. М.

*Сучасні напрями розвитку вебтехнологій.....*340

Приходько В. І.

*Адміністративно-правові засоби забезпечення безпеки дорожнього руху: поняття та види.....*342

Розгон О. В.	
<i>Вибір і попередня оцінка технології як початковий етап трансферу технологій.....</i>	<i>344</i>
Романова Т. В., Шапочка Т. І.	
<i>Дії щодо ризиків та можливостей у системі управління акредитованої лабораторії.....</i>	<i>348</i>
Свистонюк В. А., Токар А. А.	
<i>Поліція – це суспільство, а суспільство – поліція.....</i>	<i>353</i>
Соболь А. Ю., Леонова Н. В., Іщенко Т. В.	
<i>Вимоги до оформлення особових ділових паперів.....</i>	<i>355</i>
Тимошенко М. С., Іщенко В. В.	
<i>Особливості застосування гнучкого режиму робочого часу в Україні в умовах карантину.....</i>	<i>358</i>
Удачина К. О., Бандоріна Л. М.	
<i>CRM-системи як інструмент автоматизації бізнес-процесів підприємства.....</i>	<i>363</i>
Удачина К. О., Савчук Л. М.	
<i>Особливості використання сучасних інформаційних технологій для проведення бізнес-аналізу.....</i>	<i>366</i>
Хмельницький О. О.	
<i>Щодо методології прогнозування загроз національній безпеці.....</i>	<i>369</i>

Секція 7:

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОКРЕМИХ СФЕР ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ СУСПІЛЬСТВА

Біличенко П. О.	
<i>Встановлення опіки та піклування за законодавством України.....</i>	<i>373</i>
Боровик І. О., Чепік-Трегубенко О. С.	
<i>Виборче право як підгалузь конституційного права.....</i>	<i>375</i>
Воронова О. В., Воронов І. В.	
<i>Недосконалість правового регулювання самозахисту прав дитини.....</i>	<i>377</i>
Гузенко О. П.	
<i>Фінансовий аудит: законодавча платформа.....</i>	<i>380</i>
Дячок А. О.	
<i>Особливості прийняття на роботу неповнолітніх.....</i>	<i>383</i>
Жванко Ю. П.	
<i>Сучасний стан нормативно-правового регулювання відносин у сфері обігу зброї в Україні.....</i>	<i>387</i>
Кадала В. В.	
<i>Осучаснення проблем правового регулювання процедур ДФК в Україні.....</i>	<i>390</i>
Кірін Р. С., Коротаєв В. М.	
<i>Правовий режим вилученої, добровільно зданої і знайденої зброї.....</i>	<i>393</i>
Косяченко К. Е., Мухай А. А.	
<i>Медіація як альтернативний спосіб вирішення справ у цивільному процесі.....</i>	<i>397</i>

Косяченко К. Е., Шемет У. Р. <i>До питання інноваційних підходів щодо регулювання авторського права і суміжних прав.....</i>	<i>400</i>
Криницький І. Є. <i>Про побудову ефективної моделі застосування податкової термінології в Конституції України.....</i>	<i>403</i>
Медина В. Л., Голобутовський Р. З. <i>Поняття адміністративно-процесуального доказування.....</i>	<i>407</i>
Мкртчян К. А., Голобутовський Р. З. <i>Адміністративно-правові проблеми визначення понять «правоохоронна діяльність» та «правоохоронні органи».....</i>	<i>409</i>
Непомящих В. Ю. <i>Сучасний стан та перспективи вдосконалення нормативно-правової бази у сфері охорони культурної спадщини.....</i>	<i>411</i>
Нікітенко В. В., Грицай І. О. <i>Аргументи на захист менш сприятливого ставлення за європейським антидискримінаційним правом.....</i>	<i>414</i>
Подойніцин В. М. <i>Вплив нормативних документів НАТО на стандартизацію у сфері оборони України.....</i>	<i>416</i>
Поліщук М. Р., Чепік-Трегубенко О. С. <i>Загально-правові принципи міграційного права.....</i>	<i>418</i>
Пономарьова Д. С. <i>Розвиток нових форм взаємодії в секторі безпеки і оборони.....</i>	<i>420</i>
Савич О. С. <i>Деякі питання визначення правового статусу автономного судна.....</i>	<i>422</i>
Смерницький Д. В. <i>Нормотворча діяльність технічних комітетів.....</i>	<i>425</i>
Студенець І. С. <i>Довгострокові зобов'язання у концесії.....</i>	<i>428</i>
Талдикін О. В. <i>Підходи та перспективи розвитку правового регулювання обігу цифрових обчислюваних одиниць.....</i>	<i>431</i>
Троцюк Н. В. <i>Правове регулювання мікрофінансової діяльності небанківських фінансових організацій: сучасний стан та перспективи.....</i>	<i>434</i>
Алексеева О.В. <i>Деякі аспекти участі в вихованні дитини членів сім'ї та родичів, які не є її законними представниками.....</i>	<i>437</i>

Секція 1:
ПРОТИДІЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ
КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Багаденко Ірина Петрівна,

*начальник 2-го науково-дослідного відділу науково-дослідної лабораторії
кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності
Державного науково-дослідного інституту МВС України,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник*

**ДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ МЕТОДИКИ «ЗЕЛЕНА КІМНАТА»
ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ**

Після набуття членства у Раді Європи Україна зобов'язалась здійснити низку реформ у межах чинного законодавства з метою приведення у відповідність до норм і стандартів Ради Європи. Зокрема, це стосувалось норм і стандартів щодо захисту дітей – жертв насильства або свідків злочинів. З урахуванням положень Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (2007 р.), а також Керівних принципів ООН з питань правосуддя у справах, пов'язаних із участю дітей – жертв та свідків злочинів (2005 р.), Керівних принципів Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей (2010 р.), та інших стандартів, українське законодавство зазнало суттєвих змін, доповнень та новоутворень у сфері розвитку ювенальної юстиції, захисту прав дітей у кримінальному процесі, а також надання відповідної кваліфікаційної допомоги дітям, які стали жертвами або свідками злочинів.

Так, наприклад, у 2018 році схвалено Національну стратегію реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року [1], а також затверджено відповідний план з реалізації цієї стратегії [2]. Зокрема, положення Національної стратегії визнають пріоритетними напрямками формування та здійснення дружнього до дитини правосуддя, впровадження методики «Зелена кімната». Визначаючи наявними системні проблеми юстиції щодо дітей, серед яких: відсутність обов'язкової спеціальної підготовки суддів, прокурорів і захисників у провадженнях за участю дітей; відсутність належних умов для проведення судових засідань в оточенні, дружньому до дитини, тощо, Національна стратегія орієнтована на усунення таких проблем, а також подолання прогалин правового та організаційно-правового характеру у зазначеному напрямі.

Відповідно до положень Національної стратегії План заходів із її реалізації передбачає пункти стосовно удосконалення системи досудового розслідування та судового розгляду, серед яких:

забезпечення обов'язкового спеціального навчання слідчих, які здійснюють досудове розслідування, та прокурорів, які здійснюють нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва та підтримують державне обвинувачення у провадженнях щодо неповнолітніх осіб, суддів, які розглядають кримінальні провадження, учасником яких є дитина, та інших фахівців системи юстиції щодо дітей (пп. 22, 29). Для цього заплановано розроблення з урахуванням міжнародного досвіду єдиних стандартів навчання фахівців системи юстиції щодо дітей (прокурорів, суддів, соціальних працівників, педагогів, психологів, працівників поліції тощо);

забезпечення єдиного підходу до допиту дітей незалежно від їх статусу у кримінальному провадженні (підозрюваний, обвинувачений, свідок, потерпілий тощо), зокрема з використанням таких спеціальних методик, як «Зелена кімната» (п. 25). Для цього заплановано розроблення та поширення рекомендацій щодо організації роботи за методикою «Зелена кімната» для органів досудового розслідування, а також розроблення законопроекту про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України з метою удосконалення правових норм у частині правил допиту неповнолітніх осіб тощо.

Водночас прийняття у 2012 р. нового Кримінального процесуального кодексу України, а також внесення подальших змін до нього не призвели до появи регламентованої можливості використання спеціальної методики «Зелена кімната» та, відповідно, спеціальних приміщень (кімнат, дружніх до дітей) для проведення допиту малолітньої або неповнолітньої особи на стадії досудового розслідування, а також можливості використання зафіксованих технічними засобами результатів проведеного допиту зазначеної категорії осіб на стадії судового розгляду з метою уникнення повторного допиту.

Таким чином, з урахуванням міжнародних стандартів, а також стратегічних напрямів розвитку ювенальної юстиції, вважаємо за доцільне регламентувати серед особливостей допиту малолітньої або неповнолітньої особи під час досудового розслідування (ст. 226 КПК України) проведення такого (допиту) із застосуванням спеціальної методики «Зелена кімната», яка включає в себе використання кімнати, дружньої до дитини, із залученням фахівців у сфері психології тощо.

Крім цього, з метою уникнення неточностей та непорозумінь під час взаємодії слідчих з іншими підрозділами Національної поліції України, варто зазначати у дорученні (слідчого) на проведення допиту дітей особливість цієї процесуальної дії, що потребує використання спеціальної методики «Зелена кімната».

Список використаних джерел

1. Про схвалення Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.12.2018 № 1027-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1027-2018-%D1%80#Text>.

2. Про затвердження плану заходів з реалізації Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.11.2019 № 1335-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1335-2019-%D1%80#Text>.

Балаш А. Р.,

студентка юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Наливайко Лариса Романівна,

професор кафедри загальноправових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

На сучасному етапі розвитку демократичної держави важливе та основоположне місце посідає людина, її права, свободи, честь, гідність та життя. Відповідно до статті 3 Конституції України – людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Зазначена стаття гарантує невід'ємне право на життя людині, а також закріплює обов'язок держави щодо захисту життя людини. Так, у 1997 році Україна ратифікувала Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, що стало одним із найвагоміших кроків до захисту людини нормами закону. Конституція України передбачає, що «права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і напрями діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» (ст. 3). Слід мати на увазі, що фактично з цієї статті розпочинається виклад офіційно проголошеної Українською державою та закладеної в Конституції філософії прав людини [2].

Права та свободи мають універсальний характер та постають предметом дослідження серед багатьох науковців та практиків, серед яких: О. Батанов, О. Зайчук, П. Рабінович, В. Тацій, О. Скакун, О. Кушніренко, В. Погорілко, О. Пушкіна, Ю. Шемчушенко. На особливу увагу заслуговують праці таких сучасних українських науковців, які займаються дослідженням теоретичних засад окремих видів або груп прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, а також визначенням їх місця і ролі в системі прав людини: М. Денісова, С. Добрянського, О. Домбровської, Т. Заворотченко, А. Олійник, В. Олійник, О. Плахотнік, С. Пономарьова, М. Примуш, М. Процешина, Ж. Пустовіт, Е. Регушевського, В. Речицького, Г. Романовського, І. Семенюти, В. Серьогіна, Т. Слінько, Ю. Ситника, Ю. Фролова та інших. Людина, її права, свободи й інтереси є першорядною цінністю суспільства. Права людини – історично нестійка категорія, яка еволюціонує разом із суспільством і державою. Як зазначає Ю. Разметаєва, «однією з властивостей прав людини є їхня здатність вважатися універсальною цінністю, тобто вони мають значення для будь-якого суспільства громадянського типу, незалежно від національно-культурного контексту» [3, с. 111].

З огляду на зазначене, можна дійти висновку, що такий напрям діяльності сучасної України, як утвердження і забезпечення прав і свобод людини, є головною функцією Української держави. Також хотілось наголосити, що список основних прав та свобод, які закріплені Конституцією України, не є вичерпними, у майбутньому ця система має право на розширення. Обов'язок держави забезпечувати права людини і громадянина виступає як

головна телеологічна домінанта Конституції, і в цьому передусім виявляється її могутній демократичний та гуманістичний потенціал. Положення Конституції про те, що «конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані» (ст. 22), що вони захищаються судом (ст. 55), свідчать про те, що за державою закріплюється її обов'язок різними правовими заходами забезпечити захист прав і свобод, здійснювати нормативне регулювання в цій важливій сфері відносин [4]. Позбавлення людини життя, є найтяжчим злочином проти особи. На жаль, статистика вчинення злочинів на території України не втішає, а кількість злочинів проти життя та здоров'я осіб лише зростає. Актуальною проблемою у вчиненні злочинів проти життя та здоров'я особи під час проведення досудового розслідування співробітниками поліції є розмежування вказаних злочинів та визначення правильної кваліфікації за вчинене правопорушення. Так, частиною 2 статті 121 Кримінального кодексу України закріплено відповідальність за вчинення умисного тяжкого тілесного ушкодження, вчинене способом, що має характер особливого мучення, або вчинене групою осіб, а також з метою залякування потерпілого або інших осіб, чи з мотивів расової, національної або релігійної нетерпимості, або вчинене на замовлення, або таке, що спричинило смерть потерпілого [6].

Отже, у висновку можемо додати, що держава має визнавати людину найвищою соціальною цінністю, легалізувати, легітимізувати, охороняти, захищати її права і свободи, гарантувати їх реальне здійснення. Вона повинна створювати для неї всі необхідні умови для гідної праці, надавати соціальну допомогу тим, хто перебуває у складних життєвих обставинах. Актуальність питання щодо кваліфікації злочинів проти життя та здоров'я особи полягає у тому, що розмежування злочину, передбаченого частиною 2 статті 121 Кримінального кодексу України та частиною 1 статті 115 Кримінального кодексу України, є дуже тонким та важливим. З огляду на зазначені методи встановлення умислу злочинця, можна дійти висновку, що найголовнішими критеріями розмежування умислу двох зазначених вище злочинів є чітке та детальне вивчення особи злочинця, його поведінки під час вчинення злочину та після, визначення відносин, що були між злочинцем. Все це робить великий внесок у розуміння правильного розмежування злочинів проти життя та здоров'я особи.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96 (зі змінами і допов.) *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.
2. Прієшкіна О. В. Забезпечення прав людини в Україні: стан та перспективи. *Верховенство права та місцеве самоврядування в Україні*. 2017. С. 110–114.
3. Разметаєва Ю. Права людини як фундаментальна цінність громадянського суспільства. *Юридический вестник*. 2006. № 1. С. 109–112.
4. Тодыка Ю. Н. Конституционные основы формирования правовой культуры. Харьков : Райдер, 2001. С. 43.
5. Удовенко Г. Забезпечення прав людини. *Голос України*. 2003.
6. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III (зі змінами, внесеними Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України...» від 13.04.2020 556-IX). *Відомості Верховної Ради України*. 2020.

Баліна Світлана Никифорівна,

*провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності
Державного науково-дослідного інституту МВС України,
кандидат економічних наук, старший науковий співробітник*

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОШИРЕННЯ ПРОТИПРАВНИХ ЗАХОПЛЕНЬ ТА ПОГЛИНАНЬ (РЕЙДЕРСТВА) СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Рейдерство – одна з найнебезпечніших проблем в Україні. Саме рейдерство стало підґрунтям для подальшого розвитку організованої злочинної діяльності і створює певні умови для легалізації отриманих від неї доходів. Масштаб протиправного захоплення приватної власності загрожує не лише окремим галузям економіки, а й державі в цілому, оскільки погіршує інвестиційний клімат, знижує ефективності розподілу ресурсів та сприяє розвитку корупції.

Питанням сутності протиправного перерозподілу та відчуження власності (рейдерства) в Україні присвячена значна кількість наукових праць. Над проблемою рейдерства тривалий час дискутують десятки вчених юристів, економістів, науковців, представників судових і правоохоронних органів. Окремі аспекти розвитку та прояву рейдерства в Україні висвітлювали у наукових працях М. Артюх, О. Беліков, П. Берназ, І. Богатирьов, В. Василичук, З. Варналій, А. Галючек, П. Гега, Б. Грек, О. Дульський, О. Дудоров, Д. Зеркалов, О. Кальман, А. Кирдякин, О. Кіреєв, М. Колесник, О. Користін, С. Москаленко, М. Погорецький, В. Примаченко, В. Попович, Л. Скалозуб, О. Сороківська, С. Титаренко, І. Тунік, С. Чернявський, Ю. Хатнюк та багато інших. Проте досі немає єдиного підходу до визначення поняття “рейдерство”, характеристики його суті, його розслідування; недостатньо вивчено динаміку та тенденції розвитку рейдерства в Україні тощо.

Закони України від 3 жовтня 2019 року № 159-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту права власності» та від 5 грудня 2019 року № 340-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії рейдерству» забезпечили усунення очевидних недоліків законодавства, які зумовлювали високу актуальність проблеми рейдерства в Україні. Водночас у механізмі протидії рейдерству залишаються прогалини і недоліки, які перешкоджають належному захисту права власності та корпоративних прав. Все це викликає поширення протиправних схем перерозподілу та відчуження власності на ринку злиття та поглинання підприємств.

На сьогодні в Україні статистика протиправних захоплень і поглинань (рейдерства) суб'єктів господарювання не ведеться, що ускладнює вивчення цього соціально небезпечного явища. Важко підрахувати, скільки українських підприємств піддалося й скільки перебувають у небезпеці піддатися рейдерській атаці. Проте платформа відкритих даних Опендатабот (сервіс моніторингу реєстраційних даних українських компаній та судового реєстру для захисту від рейдерських захоплень і контролю контрагентів, використовує відкриті дані Міністерства юстиції України) оцінила динаміку поширення рейдерства в Україні на основі кількості зареєстрованих кримінальних проваджень за статтями 205-1, 206 та 206-2 за рік та кількості справ, що розглядаються в судах.

Щороку кількість рейдерських атак в Україні зростає, а кількість справ, що доходять до суду, складає менше 43 % таких випадків. За останні п'ять років спостерігалась така динаміка кримінальних проваджень стосовно рейдерства: 2015 р. – 290; 2016 р. – 433; 2017 р. – 563; 2018 р. – 500; 2019 р. – 766; 2020 р. – 849. Таким чином, кількість кримінальних проваджень, відкритих за фактами рейдерства, зросла майже у 3 рази: з 290 справ за 2015 рік до 849 – у 2020 році, й тенденція на збільшення зберігається [1].

Найчастіше в суді розглядаються справи про рейдерство, що стосуються статті 205-1 КК – підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб-підприємців. У 2020 р., за повідомленням Міністра юстиції Д. Малюська, число спроб рейдерства через внесення змін до державних реєстрів тільки за час карантину зросла майже в 16 разів [2].

За даними Оpendatabot у 2020 р. з 635 відкритих проваджень за ст. 205-1 КК до суду дійшло 381 справи (60 %). За ст. 206 КК – протидія господарській діяльності зареєстровано 124 справи; за ст. 206-2 КК – протиправне заволодіння майном – 90. Проте вони до суду майже не доходять (у 2020 р. за ст. 206 КК надіслано до суду – 1 справа, за ст. 206-2 КК – 0).

За даними Генеральної прокуратури України за I-й квартал 2021 року за ст. 205-1 КК обліковано 17 кримінальних правопорушень, з них 2 провадження направлено до суду, стільки ж кримінальних правопорушень обліковано за ст. 206 КК України (17), а за ст. 206-2 КК України – 15, але жодного провадження по цих кримінальних правопорушеннях також не направлено до суду.

В Україні щорічно переоформлюють близько 400 компаній. З 2014 р. частота махінацій зростає. За даними Оpendatabot, частіше за всього рейдери діють у Києві та Київській області, тут за останні 5 років зафіксовано 412 атак. Потім – Дніпропетрівська та Львівські області [1]. Внаслідок недостатньої захищеності власників нерухомості та корпоративних прав від злочинних дій, підприємці змушені витратити значні додаткові ресурси для відстоювання своїх прав та інтересів. За даними International Property Rights Index, у 2019 році за якістю системи захисту права приватної власності Україна посіла 109 місце з 129 досліджуваних країн, у 2020 р. – 105 місце [3].

Міжнародний центр перспективних досліджень МЦПД серед значної кількості проблем різноманітного характеру, які потребують вирішення у процесі реалізації дерегуляційної реформи в Україні, теж виділяє низький рівень специфікації та захищеності прав власності та суттєвий рівень рейдерства. Це спонукає підприємців до використання різних тіньових схем «страхування» своєї власності, що в кінцевому результаті призводить до відмови підприємств від активної інвестиційної діяльності та укладання довгострокових контрактів [4].

За останні 6 років відбулося більше 3 тисяч протиправних захоплень і поглинань. Зазвичай, така зміна власника здійснюється через підробку документів, «неіснуючих» реєстраторів або просто через видалення власності з реєстру.

Як зазначалось вище, Opendatabot фіксує щорічне збільшення кількості рейдерських атак в Україні. Проте збільшення або зменшення кримінальних проваджень за “рейдерськими” статтями не дозволяє дійти однозначного висновку про збільшення або зменшення масштабів рейдерства. Не всі досудові розслідування рейдерських злочинів здійснюються за “рейдерськими” статтями Кримінального кодексу. Через відсутність

єдиних підходів розслідування рейдерства нерідко провадиться за ознаками злочинів, передбачених іншими статтями Кримінального кодексу – 187 (розбій), 190 (шахрайство), 191 (привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем), 356 (самоправство), 357 (викрадення документів), 358 (підробка документів) та 365-2 (зловживання повноваженнями особою, яка надає публічні послуги) [5].

Отже, Офіс ефективного регулювання BRDO, досліджуючи динаміку рейдерських захоплень, підкреслює, що збільшення або зменшення рейдерства в Україні не можуть базуватися суто на кількості кримінальних проваджень за “рейдерськими” статтями Кримінального кодексу. Зміни динаміки рейдерства в бік збільшення або зменшення не можна робити без урахування показників діяльності Колегії Міністерства юстиції України з розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб’єктів державної реєстрації, територіальних органів Міністерства юстиції. Динаміка рейдерства може простежуватися і за кількістю судових рішень у справах про оскарження реєстраційних дій, що розглядаються місцевими адміністративними, господарськими та загальними судами, а також кількості поданих скарг до Ради бізнес-омбудсмена (Рада), яка представляє і захищає інтереси бізнесу у державних органах.

Відтак, Офіс ефективного регулювання BRDO пропонує в основу розрахунку динаміки поширення рейдерства в Україні та ефективності роботи державних органів покласти комплексні статистичні дані щодо кількості вчинених та скасованих реєстраційних дій, а також розгляду звернень громадян або бізнесу відповідними державними органами та інституціями. З цією метою анонсується створення РейдБарометра – індексу, який найбільш повно відобразить ситуацію з рейдерством в Україні за останні роки [5].

Таким чином, виявлення основних тенденцій розвитку рейдерства в Україні, масштабів його поширення значною мірою ускладнюється відсутністю статистичних даних щодо кількості та інтенсивності здійснених рейдерських атак. Тому організація роботи із збирання і моніторингу інформації про факти порушення прав інвесторів, незаконного поглинання та захоплення підприємств, її системне дослідження, використання комплексних статистичних даних буде сприяти розробленню превентивних заходів для запобігання загрозам рейдерства.

Список використаних джерел

1. Рейдерство в Україні. URL: <https://opendatabot.ua/open/raiders>
2. Число попыток рейдерства за время карантина выросло в 16 раз, – глава Минюста Малюська. URL: <http://antiraider.ua/news/chislo-popytok-reyderstva-za-vremya-karantina-vyroslo-v-16-raz-glava-minyusta-malyuska/>
3. The International Property Rights Index (IPRI). URL: <https://www.internationalpropertyrightsindex.org/>.
4. Реформа дерегуляції потребує «регуляторної гільйотини». URL: <http://icps.com.ua/reforma-derehulyatsiyi--potrebu-rehulyatornoyi-hilyotyuni/>
5. Чи дійсно в Україні зростає кількість рейдерських атак? URL: <https://brdo.com.ua/analytics/chy-dijсно-v-ukrayini-zrostaye-kilkist-rejderskyh-atak/>

Бойко-Бузиль Юлія Юріївна,

заступник завідувача

науково-дослідної лабораторії психологічного забезпечення

Державного науково-дослідного інституту МВС України,

доктор психологічних наук, доцент

Пампура Ігор Іванович,

старший науковий співробітник

науково-дослідної лабораторії психологічного забезпечення

Державного науково-дослідного інституту МВС України,

магістр психології

АГРЕСИВНА ПОВЕДІНКА ПІДЛІТКІВ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Проблема агресії і агресивної поведінки підлітків постійно перебувала та продовжує перебувати у полі наукових розробок та практики психологів, педагогів, юристів тощо. Водночас у періоди, коли суспільство переживає кризові та перехідні етапи розвитку, актуальність цієї теми тільки зростає.

Трансформація соціально-політичної системи, війна на Сході України, високий рівень протестних настроїв, радикальна зміна цінностей і вимушена переорієнтація поведінки призвели до сплесків агресії, зростання насильства і злочинності, побутової жорстокості тощо, особливо серед уразливих категорій населення, зокрема в підлітковому середовищі.

Проблема агресивної поведінки підлітків ґрунтовно досліджена в докторських і кандидатських дисертаціях. Зокрема, О. Волянською (2003) визначено соціальні детермінанти підліткової агресивності, О. Мізерною (2005) розкрито психологічні особливості прояву агресії у підлітковому віці, О. Запущляк (2006) досліджено вплив акцентуацій характеру особистості на агресивність у підлітковому віці, В. Задорожним (2006) зацентровано увагу на особливостях агресивної поведінки підлітків із розладами особистості, В. Павелків (2006) запропоновано психологічні засоби корекції міжособистісних стосунків у підлітків з агресивною поведінкою, О. Ярошем (2008) описано особливості проведення судово-психологічної експертизи неповнолітніх, обвинувачених за агресивні злочини, О. Мойсеєвою (2011) розглянуто психологію агресивності підлітків у цілому, К. Сергієвою (2016) представлено специфіку профілактики агресивної поведінки підлітків у центрах соціально-психологічної реабілітації, В. Мельниченко (2016) розроблено систему формування саморегуляції агресивної поведінки підлітків з порушеннями розумового розвитку, В. Павелків (2019) систематизовано психогенезу агресивної та деструктивної поведінки у підліткових субкультурах і т.д.

Агресія у підлітковому віці не виникає зненацька, підкреслюється роль мікросередовища. Відтак, агресивна поведінка розглядається науковцями (І. Дубровіна, І. Кон, І. Котова, В. Мясичев та ін.) як наслідок неадекватного процесу соціалізації,

результат некомпетентних дій дорослих, а також індивідуальних особливостей розвитку підлітка. Доведено, що агресія, як і інші психологічні феномени, детермінується комплексом макросоціальних, мікросоціальних і суб'єктивних факторів. Крім цього, орієнтація підлітка на спілкування та взаємодію, прагнення до пошуку референтної групи і здобуття престижного рольового статусу в міжособистісних стосунках підвищує значущість мікросоціальних факторів у розвитку агресивності.

Потрібно враховувати, що агресивна поведінка підлітків може бути як прямою, коли він не приховує свою агресію від оточення, так і непрямую, коли агресія приховується під неприязню, єхидством або іронією. Пряма агресія проявляється різними способами, починаючи від висловлення погроз у бік співрозмовника і закінчуючи безпосередніми агресивними діями. Непрямою агресією підліток чинить тиск на «жертву».

У літературі представлено досить велику кількість типів класифікації підліткової агресії. Так, виділяють два основних види агресивної поведінки: конструктивну агресію (відкриті прояви агресивних спонукань, реалізовані в соціально прийнятній формі, при наявності відповідних поведінкових навичок і стереотипів емоційного реагування, відкритості соціального досвіду і можливості саморегуляції та корекції поведінки); деструктивну агресію (прямий прояв агресивності, пов'язаний із порушенням морально-етичних норм, що містить елементи делінквентної або кримінальної поведінки з недостатнім урахуванням вимог реальності та зниженим емоційним самоконтролем) [4].

Сучасний підліток живе у складному за своїм змістом і тенденціями соціалізації світі. Це пов'язано, по-перше, з темпом і ритмом технологічних перетворень, що пред'являють до зростаючих людей нові вимоги. По-друге, з насиченим характером інформації, яка глибинно впливає на підлітка, в якого ще немає чіткої життєвої позиції. По-третє, з екологічними і економічними кризами у суспільстві, які викликають у дітей відчуття безнадійності і роздратування. При цьому у молодих людей розвивається відчуття протесту, часто неусвідомленого, і водночас зростає їх індивідуалізація, яка при втраті загальносоціальної зацікавленості веде до егоїзму [1].

Специфічні соціальні потреби підліткового віку пов'язані з процесом формування особистості. Це потреба в соціальній самоідентифікації, індивідуалізації, самоактуалізації (творчості), наявності близького друга, виборі життєвої стратегії. Проблеми реалізації цих потреб на мікросоціальному рівні пов'язані з характеристикою соціального оточення підлітка (сім'єю, школою, однолітками), на більш високому (макросоціальному) рівні – з особливостями соціокультурної ситуації, в якій формується особистість. Ідеться про економічну і політичну нестабільність, відсутність усталеної системи цінностей, глибинну диференціацію молоді за соціально-економічним статусом, динамічність соціальних процесів. Слід також зауважити, що форма і характер агресивної поведінки зумовлені когнітивними та оціночними факторами: силою спонукання до агресії, силою факторів, що гальмують цю поведінку, знанням конструктивного вирішення ситуації тощо [2].

У сучасних теоретичних підходах до вивчення природи агресії основний акцент робиться на особистісних якостях людини, які так чи інакше виступають детермінантами агресивної поведінки. Це, на наш погляд, збагачує знання і відкриває нові можливості у вивченні цього явища, оскільки до уваги беруться як стан, в якому перебуває людина, так і певні індивідуально-психологічні властивості особистості.

Таким чином, поєднання несприятливих біологічних, психологічних, сімейних та інших соціально-психологічних чинників спотворює весь спосіб життя підлітків. Характерним для них стає порушення емоційних відносин з оточенням. Сам спосіб життя, середовище, стиль і коло спілкування сприяють розвитку та закріпленню агресивної поведінки. Наприклад, перебування у негативному сімейному мікрокліматі зумовлює виникнення відчуженості, грубості, неприязні певної частини підлітків, прагнення робити все на зло, усупереч волі оточуючих, що створює об'єктивні передумови для появи демонстративної непокори, агресивності й руйнівних дій [3]. Тому важливо у кожному конкретному випадку визначити, що є провідним чинником агресивності підлітка. З одного боку, ведучим рівнем детермінації агресії може виступати агресивність як стійка якість деформованої особистості, з іншого – агресивна поведінка може бути зумовлена механізмами наслідування і порушеннями процесів саморегуляції, при яких вона носить захисний демонстративний характер.

Отже, наголосимо, що становлення агресивної поведінки у підлітків – складний процес, в якому взаємодіє багато факторів. Агресивна поведінка підлітків визначається впливом сім'ї, однолітків, засобів масової інформації. На становлення агресивної поведінки в підліткову середовищі впливає ступінь згуртованості родини, характер взаємин між її членами, близькість між батьками та дітьми, стиль сімейного керівництва. Тому визначення шляхів попередження чи корекції проявів агресії пов'язане з чинниками, що впливають на особистість підлітка.

Таким чином, проблема профілактики агресивної поведінки підлітків є актуальною не лише для педагогів, практичних психологів, батьків, але й для суспільства в цілому. Питання профілактики підліткової агресії, на наш погляд, є недостатньо вивченим, тому сучасна наука та практика потребує додаткових напрацювань у цьому напрямі, що і передбачено перспективами наших подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Беличева С. А. Основы превентивной психологии. Москва: Социальное здоровье России. 1994. 224 с.
2. Волянская Е. В., Пилипенко В. Е., Сапелкина Е. В. Социокультурная детерминация подростковой агрессии. Киев: ПЦ «Фолиант». 2004. 174 с.
3. Гуггенбюль А. Зловещее очарование насилия. Профилактика детской агрессивности и жестокости и борьба с ними. Санкт-Петербург: Питер. 2000. 298 с.
4. Калинина Е. А. Агрессия и агрессивность у подростков 14–15 лет. *Общественные науки и современность*. 1993. № 3. С. 183–190.

Бондаренко Степан Юрійович,

студент II курсу Київського інституту інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВПЛИВ СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ НА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНЕ СТАТТЕЮ 120 ККУ

У період глобальних трансформацій у сучасному світі, який можна охарактеризувати як прагнення до розвиненого, гуманістичного і цивілізованого суспільства, дуже гостро стоїть питання про захист людського життя. Життя кожної людини сприймається членами соціуму як найбільша цінність, яка б вимагала постійної охорони з боку закону, про це йдеться і у Загальній декларації прав людини, в якій чітко вказано на те, що кожна людина, незалежно від його походження і різних фізіологічних особливостей, має право на життя. Це положення закріплене у ст. 3 Декларації: «Кожна людина має право на життя, свободу і на особисту недоторканність»¹. Основною функцією сучасної держави, на прикладі України, є захист цього найважливішого права кожної людини.

Встановлення суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення через низку відомих причин має дуже велике значення під час кваліфікації діянь конкретної особи, дає можливість оцінити як злочинця, так і ступінь тяжкості кримінального правопорушення.

Саме про це вказує Пленум Верховного Суду², в якому зазначає, що відповідальність за ч. 1 ст. 120 КК України за доведення особи до самогубства або до замаху на самогубство настає за умови, що потерпілий вчинив відповідні дії внаслідок жорстокого поведіння з ним, шантажу, примушування до вчинення протиправних дій або систематичного приниження його людської гідності винним.

Під жорстоким поведінням слід розуміти безжалісні, грубі діяння, які завдають потерпілому фізичних чи психічних страждань (мордування, систематичне заподіяння тілесних ушкоджень чи побоїв, позбавлення їжі, води, одягу, житла тощо). Систематичним приниженням людської гідності є тривале принизливе ставлення до потерпілого (постійні образи, глуmlinня над ним тощо) [11, с. 351].

Доведення до самогубства – один з тих складів кримінальних правопорушень, в яких для досягнення суспільно небезпечних наслідків, як правило, використовується психологічний вплив злочинця на жертву.

Для того, щоб проаналізувати специфіку цього впливу, необхідно зупинитися на тому, що являє собою феномен самогубства, які його основні причини та мотиви. Подібна інформація необхідна для відмежування самогубств, скоєних добровільно, за внутрішнім

¹ Загальна декларація прав людини: Принята и провозглашена в резолюции 217 А (III) Генеральной Ассамблеи от 10 декабря 1948 года. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 19.04.2021)

² Постанова Пленуму Верховного Суду 07.02.2003 № 2 Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03#Text> (дата звернення: 20.04.2021)

бажанням суб'єкта, від аутодеструктивних дій, детермінованих цілеспрямованим зовнішнім впливом з боку інших осіб.

ВС наголошує, що відповідальність за ч. 1 ст. 120 КК України³ за доведення особи до самогубства або до замаху на самогубство настає за умови, що потерпілий вчинив відповідні дії внаслідок жорстокого поводження з ним, шантажу, примушування до вчинення протиправних дій або систематичного приниження його людської гідності винним.

Самогубство (суїцид), тобто умисне позбавлення себе життя, – це екстремальна форма поведінки суб'єкта [10, с. 736]. Протягом всієї історії людської цивілізації явище суїциду викликало гострий інтерес і занепокоєння. Ставлення до самогубців і самогубства широко варіювалося в різні історичні періоди і в різних культурах, керуючись у соціумі релігійними, соціокультурними та ідеологічними уявленнями.

Необхідно підкреслити, що має значення не тільки реальний зміст і форма загрози, але і її суб'єктивне сприйняття потерпілим [7, с. 10–11]. Важливо враховувати, наскільки ймовірним є цій конкретній людині виконання висловлених погроз, наскільки їх реалізація оцінюється їм небезпечною для його існування, яка загрожує провідним життєвим цінностям, які ставлять його в безвихідь. Підкреслимо, що оцінка суб'єктом характеру і значущості загроз багато в чому залежить від його особистісних особливостей, специфіки емоційної сфери, життєвого досвіду.

Не зайвим буде нагадати, що відповідно до статей 3 і 27 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю⁴. Кожна людина має невід'ємне право на життя. Обов'язок держави захищати життя людини⁵.

Слід зазначити, що при систематичному характері висловлюваних погроз, формується висока особистісна значущість загрозливих цінностей у суб'єкта, на чю адресу ці загрози спрямовані, що передбачає образ їх реалізації. Людина не тільки живе в страху можливого здійснення намірів злочинця, але постійно «прокручує» в уяві картини майбутніх негативних наслідків і, по суті, існує з ними і в сьогоденні.

Водночас правозастосовувачі, які розслідують кримінальні правопорушення таких видів, як правило, стикаються з великими складнощами, зумовленими необхідністю аналізу тонких психологічних механізмів, що лежать в основі і визначають дії злочинця і відповідну реакцію потерпілого. Практичні працівники, зазвичай слабо обізнані в спеціальних областях психології, неохоче беруться за подібного роду справи, і намагаються закрити їх при першій нагоді.

³ Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 21.04.2021)

⁴ Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 20.04.2021)

⁵ Про внесення змін і доповнень у деякі постанови Пленуму Верховного Суду України: постанова № 12 від 03.12.97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-97#Text> (дата звернення: 20.04.2021)

Так, дані судової статистики свідчать про те, що і доведення до самогубства, і, особливо, спонукання до дій сексуального характеру є «сплячими» нормами»⁶. Обвинувальні вироки по ним виносяться в поодиноких випадках, їх кількість не відповідає реальній поширеності подібного роду кримінальних правопорушень.

Варто ще також розглянути такий важливий аспект, як психологічна криза. Вона виникає при зіткненні особистості з непереборною перешкодою на шляху задоволення найважливіших життєвих цілей, що веде до порушення соціальної адаптації.

У кризовому стані у психічно здорових людей виникає специфічний стан психіки, що характеризується вираженим емоційним напруженням, тривогою, розгубленістю, дезорганізацією інтелектуальної діяльності та поведінки.

Важлива характеристика цього стану полягає у сприйнятті ситуації, що склалася як безвихідна. Зазвичай психологічна криза носить короткостроковий характер (кілька тижнів). Якщо ж за цей час суб'єкт не знаходить можливостей для вирішення психологічної кризи, вона посилюється, виникають реальні передумови для розгортання суїцидальної поведінки.

У результаті подібного негативного психологічного впливу у жертви знижується фон настрою, зростає тривога, формується песимістичний прогноз власного майбутнього, а при неможливості усунути загрозливу небезпеку може виникнути стан, що призводить до скоєння самогубства і прийняття рішення про самогубство.

Також наголошуємо, що обов'язкова ознака складу цього кримінального правопорушення полягає в наявності причинного зв'язку між вчиненим самогубством або замахом на нього і протиправними діями винного [9, с. 265–272]. Цей зв'язок носить більш складний характер, ніж у багатьох інших складах злочинів, будучи не безпосередньою, а опосередкованою особистістю потерпілого. Загрози, жорстоке поводження, систематичне приниження гідності блокують провідні потреби людини – у безпеці, самоповазі, повазі з боку оточення та ін.

Якщо спроби виправити ситуацію, уникнути негативного впливу або припинити його закінчуються безрезультатно, у потерпілого формується стан психологічної кризи. Неможливість власними силами або навіть шляхом звернення за допомогою розв'язати проблему призводить до формування стану, схильного до самогубства – виникненню суїцидальних тенденцій, прийняттю рішення вчинити самогубство і, нарешті, до суїцидальної спроби або завершеного самогубства.

Список використаних джерел

1. Верховний Суд. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/> (дата звернення: 20.04.2021)
2. Загальна декларація прав людини: Принята и провозглашена в резолюции 217 А (III) Генеральной Ассамблеи от 10 декабря 1948 года. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 20.04.2021)
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 20.04.2021)

⁶ Верховний Суд. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/> (дата звернення: 20.04.2021)

4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 20.04.2021)
5. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду від 07.02.2003 № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03#Text> (дата звернення: 20.04.2021)
6. Про внесення змін і доповнень у деякі постанови Пленуму Верховного Суду України: Постанова № 12 від 03.12.97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-97#Text> (дата звернення: 20.04.2021)
7. Пилягіна Г. Я., Винник М. І. Проблема саморуйнуючої поведінки серед населення України *Новости медицины и фармации*. 2007. № 215. С. 10–11.
8. Федоренко Р. П. Психологія суїциду: навч. посіб. для студентів ВНЗ III–IV рівнів акредитації. Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. Вид. 2-ге, змін. та допов. Луцьк: Вежа-Друк, 2016. 339 с.
9. Самогубство. *Юридична енциклопедія* : [у 6 т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2003. Т. 5 : П. С. 736 с
10. Танчин І. З. Соціологія: навч. Посібник. 3-е вид., перероб. і доп. К. : Знання, 2008. 351 с.

Браун Дар'я Ігорівна,

*курсантка факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Білан Дмитро Андрійович,

викладач Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРЕВЕНТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА МОЖЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Останнім часом дуже часто говорять про те, що превентивні заходи поліції є недовершеними та потребують вдосконалення на законодавчому рівні. Актуальним є пошук та впровадження нових підходів управління поліцейськими, побудови нової моделі органів системи МВС відповідно до міжнародних стандартів та принципів. У цій роботі пропонуємо розглянути іноземний досвід превентивної діяльності поліції та порівняти із вітчизняним. Адже дуже важливим є досягнення, знання та стандарти правоохоронної справи інших держав.

Питання щодо превенції в діяльності правоохоронних органів у своїх наукових дослідженнях розглядали такі вчені: І. Терлюк, О. Бажан, Р. Подкур, С. Бостан, Г. Дутка, М. Стащак, В. Шендрик, Г. Парханов, К. Пісоцька, Д. Штанько, Т. Денисова, О. Книженко, В. Кураков, А. Кураков та інші.

Реформи, що мають місце сьогодні в Україні, вимагають перетворення поліції з карального органу на правоохоронну установу європейського зразка, що повинна надавати правоохоронні послуги громадянам. Іноземні країни мають великий досвід щодо підготовки працівників правоохоронних органів. Організація заходів із забезпечення правопорядку, громадської безпеки, боротьби зі злочинністю у всіх її проявах у кожній державі має свою специфіку та особливості.

Патрульна поліція має формуватися з урахуванням міжнародних стандартів, а структурна побудова підрозділів патрульної поліції повинна здійснюватися з урахуванням вивчення та впровадження передового зарубіжного досвіду й зі збереженням і вдосконаленням апробованих ефективних вітчизняних практик використання сил і засобів, що використовувались під час охорони громадського порядку. Ця структура повинна відповідати загальносвітовим стандартам ефективності діяльності патрульної служби [1, с. 170–172].

Основними характеристиками поліції країн ЄС можна визначити такі:

- поліцейські служби визнають верховенство права відповідно до професійного кодексу поведінки;
- поліція у країнах ЄС забезпечує громадську безпеку з повагою до прав людини;
- підзвітність поліцейських служб є прозорою. Обов'язковим є функціонування механізмів внутрішнього і зовнішнього контролю та нагляду;
- підтримання порядку за допомогою поліції в країнах ЄС є двостороннім процесом, який відповідає потребам та інтересам індивідів і спільнот та потребує довіри, згоди та

підтримки населення. Цей процес ґрунтується на прозорості й діалозі. У багатьох країнах ЄС поліція децентралізована – з метою адекватного і швидкого реагування на потреби населення [2, с. 103].

Превентивні заходи займають значне місце у діяльності поліції Польщі та Чехії. У цих країнах поліція має широкий спектр повноважень стосовно здійснення превентивних заходів. У зазначених країнах існує муніципальна (державна) поліція, яка підпорядковується відповідній місцевій владі і діяльність якої спрямована на запобігання транспортним правопорушенням та підтримання громадського порядку в деяких муніципалітетах.

Більше того, французька муніципальна поліція, взагалі, позбавлена повноважень щодо розслідування кримінальних правопорушень, а основними її підрозділами є підрозділи з охорони громадського порядку та із забезпечення безпеки дорожнього руху.

У Німеччині превентивна діяльність є переважною діяльністю місцевої поліції. У цій країні, така діяльність повністю зосереджена на залучення громадськості. Пов'язано це з тим, що Німеччина є однією з найбільш досвідчених європейських країн, де орієнтація поліцейської діяльності на громадян дійсно має місце, а не тільки «прописано» у нормативно-правових актах. Основа німецької поліції полягає в такому: запобігання кримінальним правопорушенням – спільне завдання держави та суспільства; нові стратегії безпеки, спрямовані на поліцію на базі громади; громадяни беруть участь як поліцейські партнери; запобігання кримінальним правопорушенням є основним предметом кримінальної політики.

Розглянувши та дослідивши практику багатьох європейських країн, можна дійти висновку, що знання, досвід та навички наших сусідів у превентивній діяльності можуть стати у нагоді українським поліцейським. Але, варто зазначити, що кожна поліцейська система має свою історію та специфіку створення, тому головним завданням нашої держави є удосконалення превентивної діяльності поліції з урахуванням знань і досвіду зарубіжних країн.

Список використаних джерел

1. Кобзар О. Ф. Використання досвіду поліцейської діяльності провідних країн світу в діяльності правоохоронних органів України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Вип. 3(9).
2. Ульянов О. І., Ніколаєв О. Т., Конєв О. Ю., Бахчеван Є. Ф. Профілактична (превентивна) діяльність патрульної поліції: навч. посіб. ОДУВС, 2017.

Бригадир Марія Богданівна,
доцент кафедри психології та соціальної роботи
Західноукраїнського національного університету,
кандидат психологічних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ СІМЕЙНОЇ ПСИХОТЕРАПІЇ

Впродовж усієї історії розвитку людства сім'я відігравала важливу роль. Вона є носієм спадкоємності всього соціального, як один із основних соціальних інститутів містить в собі систему зв'язків: шлюбних, родинних, господарських, правових, етичних, психологічних. Вони всі соціальні за походженням, але в межах кожної сім'ї реалізуються по своєму.

Сім'я – мала соціальна група, в межах якої відбувається народження та виховання майбутнього покоління. Зразки первинної соціалізації за походженням також є соціальними, але набувши суб'єктивного сімейного забарвлення, вони специфічно реалізуються в межах сім'ї. Водночас особистості продуковані в сімейних межах у подальшому творять соціум і вже самі в ньому встановлюють норми та зразки створення і функціонування сімей. Сім'я є своєрідним осередком поєднання індивідуального, групового та загального.

Для того, щоб зрозуміти особливості сучасної сім'ї слід зважати на такі зміни: зростання незалежності дітей від батьків, функціонування шлюбу стає більш відкритим, зростає емансипація жінок, кожен учасник суспільства набуває більшої свободи та ін. Відтак одні проблеми у функціонуванні сім'ї замінюються іншими, набуває масовості дошлюбна практика сексуальної поведінки, схвалюється малодітність, позашлюбність дітонародження та ін. В основі порушення функцій сім'ї можуть лежати найрізноманітніші чинники: дисгармонія в інтимних відносинах, психологічна несумісність подружжя, відсутність навичок і низька культура спілкування, умови життя та інші.

Для того щоб, ідентифікувати, визначити причини порушення функціонування сімей та надати їм відповідну допомогу, ми будемо використовувати дві методологічні концепції: структурного функціоналізму та системного підходу.

За допомогою першої стає можливим детальне вивчення складових структурних компонентів сім'ї, також мережі взаємовідносин її учасників між собою та соціальним довкіллям. Параметрами аналізу тут виступають поняття зв'язку та ієрархії.

З позицій системного підходу сім'я аналізується як складне системне утворення, яке має взаємодію із оточенням і самостійно функціонує завдяки внутрішньому інформаційному обміну. При вивченні особливостей функціонування сім'ї аналізу підлягають такі підсистеми: сімейні ролі, сімейні правила, сімейні стереотипи, сімейні міфи, сімейні цінності, сімейні стабілізатори.

У сімейній терапії науковці та практики застосовують цілий спектр теоретичних підходів та методик для надання реальної допомоги клієнтам. Практичні напрацювання в цьому напрямі постійно розвиваються, взаємообмінюються поняттями та техніками, тому часто спостерігається еkleктизм. У 1963 р. Александер зробив спробу прокласифікувати основні напрями сімейної психотерапії на основі залучення до самого процесу терапії

сім'ї. Він визначив три основні варіанти: 1) співпраця у лікуванні, часто використовується дитячими закладами, в яких один чи більше учасників сім'ї є пацієнтами, при цьому вони активно залучаються у терапію, часто з іншими фахівцями (огляд дитини (основного пацієнта) здійснює психіатр, а з матір'ю працює соціальний працівник); 2) побічне лікування, застосовується у подружньому консультуванні (терапевт зустрічається з кожним із подружжя індивідуально, інколи проводить спільні зустрічі або зовсім уникає їх); 3) спільна терапія, терапевт постійно зустрічається із сім'єю у повному складі або з релевантними підсистемами [7].

На сьогодні сімейна терапія користується гнучкими підходами і може включати в себе індивідуальні зустрічі з членами сім'ї, роботу з окремими сімейними підсистемами (подружньою, дитячо-батьківською парою, тріадою батьки і проблемна дитина, підсистемою сіблінгів і т.ін.), нуклеарною сім'єю чи з роширеною сім'єю, акцентуючи при цьому увагу на спільних зустрічах та планує створення умов для змін в усій сімейній системі [1].

Щодо теоретичних орієнтацій, то серед багатьох концепцій боротьба і взаємопроникнення відбувається в основному між двома: психодинамічною і теорією систем. Одна з найвідоміших класифікацій шкіл сімейної терапії запропонована Комітетом із сім'ї групи прогресу в психіатрії у США, він визначив три теоретичні позиції:

– позиція А – терапевти, які її поділяють є прихильниками психодинамічного підходу, в основному орієнтовані на індивідуальну терапевтичну роботу, сфокусовані на одному клієнті, іноді зустрічаються із сім'єю, яка ними трактується як стресо-чинник, при цьому завдання терапевта збирати історичну інформацію, ставити діагноз, відстежувати вираження афектів та інсайту;

– позиція Z – від терапевта вимагає системної орієнтації, при цьому сімейна терапія розглядається як функціональний підхід у вирішенні проблем із психічним здоров'ям, терапевту важливо залучити всіх учасників родини до розв'язання проблеми, індивідуальність кожного учасника сім'ї розглядається як носія симптому кризи, увага терапевта передусім зосереджена не на історії походження проблеми, а на реальній взаємодії, при цьому він уникає постановки діагнозу;

– позиція М – притаманна терапевтам, які поєднують психодинамічну і системну орієнтацію [6].

У всіх відомих класифікаціях сімейної терапії найбільш важливою є шкала «індивід-система». Таких позицій дотримується і Левант, застосовуючи метод факторного аналізу, він визначив фактор першого порядку, який характеризує тимчасову перспективу в роботі з сім'єю (орієнтація на минуле чи на теперішнє сім'ї), і фактор другого порядку, що має відношення тільки до підгрупи, орієнтованої на цей момент. Фактор другого порядку визначає на що спрямована терапія на зміну структури, процесу, чи на набуття сім'єю певного емоційного досвіду. Левант розподіляє всі школи сімейної терапії на три групи: орієнтована на сімейну історію; орієнтована на структуру або процес сім'ї; орієнтована на переживання.

Перша група включає психодинамічний напрям сімейної терапії (як і у попередній класифікації), тут особистість розглядається всередині системи. Роль терапевта зводиться до допомоги клієнту у процесі подолання ним зв'язку з попередніми поколіннями. Процес терапії може здійснюватись двома шляхами – через інтерпретацію

наявних діючих зв'язків, або через інструктування клієнтів про те, як їм формувати найбільш прийнятні і орієнтовані форми поведінки у взаємовідносинах із членами сім'ї. Розробляючи схеми системної сімейної терапії із одним членом родини, Боуен категорично наполягав на тому, що інтенсивні емоційні проблеми не можуть бути вирішені всередині сім'ї, їх вирішення треба шукати поза межами подружжя, він пропонував ігнорувати деякі кризові моменти й зосереджуватись на терапевтичній роботі з батьківськими сім'ями одного або обох з подружжя.

Група структура, або процес включає до себе комунікативну, стратегічну, короткотермінову, тріадичну, структурну і поведінкову школи сімейної терапії. У цьому напрямі працювали такі терапевти: В. Сатір, М. Сельвіні-Палаццолі, Л. Хофманн і П. Пеппі [3; 4; 5]. Названі школи акцентують увагу на поточних паттернах, які є в сім'ї та на їх взаємодії із симптомами або проблемами ідентифікованого клієнта. Серед них можливі такі варіанти: досліджувати паттерни взаємодії через призму структури сім'ї [2] або з позицій сімейного процесу [4]; ставити за мету зміну структури чи полегшення симптому; надавати більшої переваги теорії систем або теорії навчання та ін. Проте як група вони чітко відрізняються від історичного підходу тим, що не займаються збором історичного матеріалу, відкриттям неусвідомлюваного, інтерпретацією та інсайтом, а фокусуються на системному підході, спираючись на психологію індивідуальності. Крім того, вони різко контрастують із підходами, які орієнтовані на переживання. Такий підхід до терапії передбачає реорганізацію сімейної системи для знешкодження дисфункціональних елементів, які живлять симптоми. Терапевт при цьому грає роль експерта. Його завдання діагностувати дисфункціональні елементи системи та спланувати серію втручань.

У порівнянні зі згаданим підходом, історичний є довготривалими, тому тільки дуже мотивовані сім'ї та індивіди в змозі пройти його цілком. Терапевти парадигми структури можуть досягати драматичних результатів у полегшенні симптомів за дуже короткий час.

Підходи, які орієнтовані на переживання, включають до себе гештальт-, емпіричну і клієнт-центровану школи сімейної терапії. Вказані напрями більше центровані на підвищенні якості життя кожного в сім'ї, аніж на подолання симптомів чи зміну сімейної системи. Вони ґрунтуються на екзистенційно-феноменологічних теоретичних концепціях. У цих школах підхід до терапії ґрунтується на спробі ідентифікації афективного досвіду для особистісного росту і самоактуалізації членів родини. Роль терапевта полягає у фасилітації, відображенні сімейної взаємодії і приєднання її до сімейного процесу. Деякі клієнти, які приходять на терапію, мають намір отримати досвід власного особистісного зростання, знаючи, що це стимулює сім'ю зробити те ж саме.

Проаналізувавши описані вище класифікації робимо висновок, що традиційно в межах наших вітчизняних і зарубіжних досліджень визначають такі напрями психотерапевтичної роботи: психодинамічний; системно-стратегічний; еклектичний.

Список використаних джерел

1. Алешина Ю. Е. Индивидуальное и семейное психологическое консультирование. М.: Независимая фирма «Класс», 1999. 208 с.
2. Минухин С., Фишман Ч. Техники семейной терапии / Пер. с англ. А. Д. Иорданского. М.: Независимая фирма «Класс», 1998. 304 с.

3. Пэпп П. Семейная терапия и ее парадоксы. М.: «Класс», 1998. 288 с.
4. Сатир В. Психотерапия семьи. «Речь», СПб., 2000. 283 с.
5. Сельвини Палаццоли М., Босколо Л., Чеккин Дж., Прата Дж. Парадокс и контрпарадокс: Новая модель терапии семьи, вовлеченной в шизофреническое взаимодействие. Пер. с итал. М.: «Когито-Центр», 2002. 204 с.
6. Черников А. В. Системная семейная терапия: Интегративная модель диагностики. М.: Независимая фирма «Класс», 2001. 208 с.
7. Эволюция психотерапии: Сборник статей. Т. 2. Осень патриархов: психоаналитически ориентированная и когнитивно-бихевиоральная терапия / Под ред. Дж.К. Зейга. М.: Независимая фирма «Класс», 1998. 416 с.

Духневич Анастасія Андріївна,
студентка 3-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник:
Тимофєєва Лілія Юріївна,
доцент кафедри кримінального права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук

ВИКРАДЕННЯ ВАЛЮТИ У ВІРТУАЛЬНИХ ЕКОНОМІКАХ (ВІДЕОІГРАХ): КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ КОНТЕКСТ

У сучасному світі використання інформаційних технологій не має меж. Віртуальний простір переймає від реального усе. Нормативне регулювання цієї сфери в Україні не встигає за розвитком технологій, що загострює проблеми регулювання відносин, що виникають, способів захисту, правонаступництво, яке пов'язано з віртуальною власністю та притягнення інтернет-шахраїв до відповідальності за викрадення такої власності.

Правові проблеми пов'язані з комп'ютерними іграми та іншими віртуальними ресурсами стають все більш актуальними. Оскільки матеріальні речі з розвитком технологій перетворюються на віртуальні, тим самим, створюючи питання щодо правового регулювання цих речей.

Окремі аспекти проблематики, пов'язані з викраденням чужого майна, досліджені у роботах: О. Самойленка, О. Подобного, К. Юртаєвої, Ю. Орлова, О. Сіренко.

Водночас тема викрадення віртуальної інформації є малодослідженою, що й зумовлює її актуальність.

Віртуальна власність обмежена у володінні, користуванні та розпорядженні межами самої віртуальності. Поява ігрових просторів, віртуальних світів зумовила економічну цінність предметів, які існують у них. Такими предметами можуть бути віртуальні персонажі, віртуальна зброя, обладунки, техніка, транспорт, віртуальні споруди тощо.

Наприклад, особа має індивідуальний обліковий запис у онлайн-грі «World of Tanks», де на її рахунку є певні предмети, які гравець отримав за реальні гроші, ці блага також можуть бути продані за реальні гроші. Тобто за допомогою інформаційних і комунікаційних засобів можуть виникати дійсні економічні відносини між реальними продавцями і покупцями. Тим самим постає питання регулювання цих відносин з «віртуальними предметами», яке у нашому законодавстві не закріплено.

Загальновідомо, що функціонує ринок віртуальних активів, які приносять своїм власникам реальний прибуток, перетворюючись при цьому на об'єкти цивільного обігу. Тобто, навіть якщо угодою гри – продаж, обмін, дарування акаунтів всередині самої гри є забороненим, то це вільно відбувається за її межами. Так, на сайті оголошень OLX.ua вартість акаунту «World of Tanks» досягає 35 тисяч гривень. Суми, що вимагаються, залежать від кількості боїв, статистики акаунта, наявності спеціальної техніки тощо [1].

Оскільки в гру інвестують реальні гроші, тим самим виникають ті, хто ці гроші хоче викрасти, перевести, зняти з рахунку. Отже, давній тип власності є одним із предметів кіберзлочинів, яка потребує доцільного захисту.

Також викрадення «віртуальної власності», за яке ніхто не несе відповідальності, провокує так звану «помсту» гравців у реальному світі. Наприклад, китайський геймер Ку Ченвей, який придбав віртуальну зброю-меч у грі LegendofMir 3 вартістю більше тисячі доларів, вбив свого приятеля за те, що той попросив його позичити зброю, а коли Ку передав йому меч, продав його іншому гравцеві та привласнив гроші. Спочатку Ку Ченвей звернувся до поліції, поскаржившись правоохоронцям на те, що у нього викрали віртуальну власність. Однак поліцейські вказали, що в Китаї немає законів, що регулюють володіння віртуальними цінностями, набутими на полях битв неіснуючих королівств. Тому Ку вирішив «розправитись» з приятелем інакше [2].

Отже, проблема регулювання цього питання стосується не тільки України, але і світу загалом.

К. Некіт вважає допустимим визначення права віртуальної власності як специфічного виду права власності, об'єктом якого є віртуальне майно. Згідно з українською концепцією права власності, об'єктом права власності може бути як тілесна річ, так і безтілесна. Так, відповідно до ст. 316 ЦК правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб. А згідно зі ст. 190 ЦК майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. Майнові права є неспоживною річчю. Таким чином, поняття «річ» в українському законодавстві тлумачиться широко та включає в себе не лише предмети матеріального світу, але й безтілесні речі. Майнові права та обов'язки фактично і є безтілесними речами, а отже, вітчизняна концепція права власності не унеможливує застосування положень про право власності до віртуальних активів [3].

Тому доцільно було б ввести у національне законодавство категорію поняття «віртуальна власність» та відповідальність за її крадіжку. Ця категорія, на відміну від інтелектуальної власності, характеризує нематеріальні об'єкти, що не є безпосереднім результатом та чинниками інтелектуального виробництва. Питання законодавчого закріплення у відповідних галузях цього поняття є одним із напрямлень щодо врегулювання законності та захищеності права власності у віртуальній мережі інтернет.

Список використаних джерел

1. Купити акаунт World of Tanks. URL: <https://www.olx.ua/uk/list/q-%D0%B0%D0%BA%D0%BA%D0%B0%D1%83%D0%BD%D1%82-wot/>
2. Обезумевший геймер убил друга, который продал его виртуальный меч. 2005. URL: <https://www.newsru.com/world/30Mar2005/craze.html>
3. Некіт К. Г. Деякі проблеми акаунтів у соціальних мережах як об'єктів цивільного обігу. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2018. № 16. С. 91–97.

Книш Софія Вячеславівна,

студентка юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Наливайко Лариса Романівна,

професор кафедри загальноправових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

доктор юридичних наук, професор

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ЗАПОБІГАННЯ ДЕЛІНКВЕНТНІЙ ПОВЕДІНЦІ

Кожному сучасному суспільству притаманне певне коло правових, моральних та соціальних норм, які регулюють суспільні відносини та виступають базисом формування людської свідомості. Додержання зазначених норм кожним громадянином здійснюється за замовчуванням, відповідно їх порушення є відхиленням від прийнятих стандартів. Поведінка, яку визначають як відхилення від загальноприйнятих норм є девіантною (делінквентною).

Інакше кажучи, існує норма поведінки та відхилення від норми. Нормою поведінки є те положення у свідомості особи, групи осіб та суспільства в цілому, яке в ній розділяється та визначається як істинно правильне. За А. Капською, норма поведінки базується на трьох основних характеристиках:

1. Збалансованість психічних процесів (на рівні властивостей темпераменту, типу вищої нервової системи).
2. Адаптивність та самоактуалізація (на рівні характерологічних особливостей).
3. Духовність та самоактуалізація (на особистісному рівні) [1].

Відхиленням від норми визнається делінквентна поведінка, як така поведінка, що відхиляється від прийнятих у суспільстві ціннісно-нормативних стандартів [2].

Так, у матеріалах ВОЗ делінквент визначається як особа у віці до 18 років, чия поведінка завдає шкоди іншому індивіду або групі й перевищує межу, встановлену нормальними соціальними групами в даний момент розвитку суспільства. Після досягнення повноліття делінквент автоматично перетворюється в антисоціальну особистість [3].

На сьогодні прояви делінквентної поведінки досить розповсюджене явище, детермінантами виникнення якого є:

1. Біологічні – спадковість, навколишнє середовище, порушення роботи мозку та нервової системи, вроджені патології.
2. Економічні – фінансова невизначеність, явище притаманне більшій частини населення країни.
3. Психологічні – вплив певних явищ на свідомість, що призводить до виникнення психічних захворювань.
4. Педагогічні – вплив сімей, викладачів та вихователів.

5. Соціально-культурні – вступ до певних гуртків, як-то релігійних, так і з кримінальним нахилом.

Проявами делінквентної поведінки можуть бути: підліткова злочинність, наркотична та алкогольна залежності, специфічні поведінкові реакції тощо. Девіації в підлітковому та юнацькому віці виникають також і як відповідь на неспроможність особистості реалізувати свої особистісні наміри до самореалізації. Делінквентна поведінка може знайти свій прояв на будь-якому життєвому етапі людини, як відголосок процесам її неправильного виховання.

Саме тому профілактика та подолання девіацій можливі шляхом навчання дитини способам самореалізації, які б стали джерелом особистісного зростання та вироблення позитивної Я-концепції, що в цілому сприятиме психологічному благополуччю підлітка чи молодій людині.

Отже, варто звернути увагу на формування в дитячій й підлітковій свідомості суспільних та сімейних цінностей. Необхідність закладення норм та розвитку правосвідомості йде з дошкільного віку, продовжується в шкільному, підлітковому, а завершується під час здобуття вищої освіти. Весь цей процес є ланцюгом, і якщо одна ланка втратиться, то наслідки можуть бути досить негативними. Доцільним є залучення більшої кількості кваліфікованих працівників під час виховання дітей, підвищення кваліфікації, обмін досвідом з іноземними колегами та постійний контроль за процесами сімейного виховання.

Список використаних джерел

1. Подзолков В. Г. Матеріали к курсу лекцій по правовому вихованню. Тула, 2001.
2. Энциклопедический словарь медицинских терминов: в 3-х томах [Около 60 000 терминов] / [под ред. Б. В. Петровского]. Москва: Советская энциклопедия, 1982. 464 с.
3. Виничук Н. В. Психология аномального поведения. Владивосток, 2004. URL : <http://www.twirpx.com/file/130534/>.

Ковальчук Алла Юріївна,

*провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
правового та організаційного забезпечення Міністерства
Державного науково-дослідного інституту МВС України,
доктор юридичних наук, доцент*

Коцюбинська Юлія Миколаївна,

*науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності
Державного науково-дослідного інституту МВС України*

СОЦІАЛЬНЕ СИРІТСТВО ЯК НЕГАТИВНИЙ ФЕНОМЕН, ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Процеси гуманізації і демократизації, що відбуваються нині в Україні, ґрунтуються на ідеях самоцінності дитинства, визнанні його найважливішим етапом у житті людини, протягом якого закладаються основи для подальшого формування всебічно гармонійної, компетентної особистості, громадянина, патріота своєї держави. Проте швидкі зміни в нашому житті і соціально-економічна нестабільність суспільства викликали негативні наслідки. На жаль, за офіційними даними Міністерства молоді та спорту України налічується близько 130 тисяч «дітей вулиці», за неофіційними даними – ця цифра вдвічі більше. Більшість дітей, які покинули дім та вибрали бродячий спосіб життя, обґрунтовують це сімейними причинами та небажанням відвідувати школу. Основний загальний таких дітей закінчили лише 3-4 класи. Зі збільшенням таких тенденцій відповідно зростає відсоток неповнолітніх злочинців, наркоманів, торговців наркотиками, повій тощо [1]. Такі негативні тенденції безумовно негативно вплинуть у подальшому на стан забезпечення національної безпеки України, оскільки підростає ціле покоління дітей, які виховуються зі спотвореною системою ціннісних та моральних орієнтирів.

Процеси інформатизації та технізації, демографічна криза, погіршення матеріального добробуту значної частини населення, руйнування сім'ї як інституту соціалізації, призводять до нехтування особливостями дитячого розвитку, формування байдужого ставлення дорослих до дітей, стають причинами загострення суперечностей і конфліктів між батьками і дітьми, ослаблення відповідальності батьків за виховання і утримання дітей, поширення економічної експлуатації дитячої праці з боку дорослих.

Найбільш вразливими категоріями серед неповнолітніх виявилися діти, позбавлені батьківського піклування, а також так звані «**діти вулиці**». На нашу думку, це особлива категорія дітей, які юридично мають батьків, проте фактично їхнім вихованням із певних причин та обставин ніхто не займається. Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) відносить до цієї категорії дітей, які: не спілкуються з власними родинами і живуть у тимчасових сховищах; підтримують контакт із сім'єю, але через бідність, різні види експлуатації та зловживань щодо них проводять більшу частину дня, а інколи й ночі на вулиці; дітей-вихованців інтернатів та притулків, які через різні причини втекли з них і перебувають на вулиці тощо. **На нашу думку**, таке тлумачення цієї категорії дітей є неповним, оскільки не

охоплює тих дітей, які виховуються у забезпечених сім'ях, але психологічний клімат у родині змушує дитину проводити більшу частину дня, іноді й ночі, на вулиці. Це призводить не тільки до зниження освітньо-культурного рівня розвитку дітей, а й до появи такого суспільного феномену, як **«соціальне» сирітство**. **Соціальні сироти** – це особлива соціально-демографічна група дітей, які внаслідок соціальних, економічних та морально-психологічних причин залишились сиротами при живих батьках.

Гуманістична спрямованість сучасної освіти на всебічний розвиток дитини потребують створення безпечного освітнього середовища для гармонійного розвитку дітей, у тому числі: позбавлених батьківського піклування, «дітей вулиці», а також соціальних сиріт. Першочерговим стає залучення їх до життя в соціумі, засвоєння ними накопиченого суспільного досвіду, усвідомлення моральних орієнтирів. Адже дитинство є важливим етапом онтогенезу людини від народження до підліткового віку, унікальним періодом її становлення і формування, впродовж якого під впливом різних чинників (спадковість, середовище, виховання) відбувається її соціалізація, інтенсивний фізичний, психічний, морально-вольовий і духовний розвиток, підготовка до дорослого життя. Цей період характеризується певними особливостями пізнання дитиною світу і людей, способами сприйняття (відкритість світу, щирість спілкування, допитливість) і образністю мислення, потребами в активній діяльності, цінностями. **Тому від впливу соціальних та суспільних інститутів суспільства, від того, які умови буде створено, залежить майбутнє кожної дитини й процвітання країни зокрема.**

У Законі України «Про охорону дитинства» зазначено, що охорона дитинства в Україні як стратегічний загальнонаціональний пріоритет має важливе значення для забезпечення національної безпеки України, ефективності внутрішньої політики держави, реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист, усебічний розвиток та виховання в сімейному оточенні та встановлює основні засади державної політики у цій сфері, що ґрунтуються на забезпеченні найкращих інтересів дитини [2]. На жаль, така правова настанова недостатньо розроблена організаційно. Збройний конфлікт на Сході України, анексія Криму, тотальне безробіття, зростання цін на товари першої необхідності, зокрема дитячі, отже, і погіршення матеріального благополуччя значної частини населення, втрата поняття про сім'ю як про соціальний інститут, зниження відповідальності батьків за виховання дітей, загострення конфліктів між батьками і дітьми усе більше і більше породжують не лише «дітей вулиці», а й соціальних сиріт, тобто дітей, які юридично мають батьків, але фактично надані самі собі. Відповідно такі діти не виховуються у дусі поваги один до одного, подекуди у них відсутні будь-які соціальні навички, натомість їх внутрішня агресія, недовіра до суспільства є достатньо високою.

Незважаючи на посилену увагу держави до питань дитинства, на сучасному етапі розвитку суспільства існують певні організаційні, соціальні, правові питання, які потребують свого вирішення і суспільної легімітації. Проблема правового і соціального захисту саме «дітей вулиці» полягає насамперед у недостатній розробленості законодавства щодо забезпечення й захисту дітей і підлітків, а особливо тих категорій, що фактично існують, а у правовому полі не визначені. Так, у Законі України «Про охорону дитинства» не визначено статус дітей, що фактично мають батьків, знають про їхнє місце

перебування, проте з ряду причин не проживають з ними, або проживають разом з батьками, але не мають з ними комунікації. Наприклад, діти трудових мігрантів, діти з багатодітних сімей, діти, що надані самі собі через зайнятість батьків, або діти батьків, які перебувають у конфлікті між собою тощо. Є й низка інших категорій дітей, що зростають у забезпечених сім'ях, натомість психологічна атмосфера в родині змушує дитину обирати вулицю як місце більш безпечне й комфортне. Такі діти хоча і потребують особливого захисту, але не підпадають під дію Закону України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей». Фактично вони позбавлені батьківського виховання через причини, що не вказані у ст. 1 загаданого Закону [3]. Така категорія дітей юридично захищена, але фактично залишається поза законом і тому чинне законодавство потребує свого доопрацювання.

Список використаних джерел

1. Чому показники злочинів, вчинених неповнолітніми, зростають щороку?
URL: <http://komitet.volyn.ua/blog/chomu-pokazniki-zlochiviv-vchinenih-nerovnolitnimi-zrostayut-shchoroku>
2. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>
3. Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей. Закон України від 2 червня 2005 року № 2623-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-15#Text>
4. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80>

Кожухар Оксана Володимирівна,
старший науковий співробітник відділу науково-інформаційної
та редакційно-видавничої діяльності
Державного науково-дослідного інституту МВС України

КОНСОЛІДАЦІЯ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА З НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ У МЕЖАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

Однією зі складових демократичного розвитку в Україні є новий етап модернізації суспільства, пов'язаний із процесом зміни громадської свідомості. Цей процес складний і суперечливий, оскільки ще не сформувалися надійні механізми практичної реалізації громадянських прав і свобод.

На сучасному етапі нагальною проблемою є низький рівень довіри населення до діяльності поліції, відсутність самоорганізації громад, подекуди й байдужість щодо питань забезпечення правопорядку та безпеки, а також значний некомплект підрозділів поліції. Це, звісно, призводить до зростання кількості адміністративних правопорушень, тому проблема взаємодії інститутів громадянського суспільства з підрозділами поліції залишається актуальною.

Після перемоги Революції Гідності громадянське суспільство стало потужною силою здійснення реформ. Сформувалось унікальне об'єднання – Реанімаційний пакет реформ, до складу якого ввійшли 82 громадські організації, що працювали як експертні та адвокаційні групи над 22 напрямками реформ. Серйозну роботу проводили антикорупційні організації, журналісти під час своїх розслідувань тощо [1].

29 травня 2014 року в Києві була створена нова неурядова організація правозахисного спрямування – Центр досліджень правоохоронної діяльності. Її засновниками стали експерти таких відомих в Україні громадських організацій, як: Центр Громадянських Свобод, Харківській інститут соціальних досліджень, Асоціація українських моніторів дотримання прав людини та Громадянська мережа «ОПОРА» [2].

Залучення громадських активістів до реформування вітчизняних правоохоронних й силових структур ще раз підтвердили значущість ролі незалежного правозахисного експертного середовища у подібних процесах.

Правозахисники зробили висновок про необхідність створення Центру досліджень правоохоронної діяльності під час реалізації багатьох суспільно важливих проектів, зокрема, надання правової допомоги в громадській ініціативі «Євромайдан SOS», проведенні моніторингу мирних зібрань та судових процесів «ОЗОН» (ЦГС), організації моніторингових кампаній «Міліція під контролем» (Асоціація УМДПЛ) та здійсненні фахових досліджень проблем діяльності МВС (ХІСД). Центр досліджень правоохоронної діяльності став своєрідним «клубом експертів», здатних компетентно й об'єктивно аналізувати весь спектр проблем у сфері правоохоронної діяльності, та водночас спеціалізованою платформою для представлення ідей та інтересів громадськості [2]. Пріоритетними напрямками діяльності Центру, заснованого саме як аналітично-експертна організація, визначені: моніторинг законодавчої діяльності, підготовка законопроектів та

аналітичних звітів, спрямованих на реформування правоохоронних органів та громадський контроль над правоохоронною діяльністю, проведення спільних з академічними закладами і державними установами досліджень у сфері проблем правопорядку. Громадська експертиза діяльності правоохоронних структур і якості громадської безпеки тощо [2].

Активно залучилися всеукраїнські громадські організації – ВГО «Комітет виборців України» та Громадська мережа «ОПОРА», Громадський рух «ЧЕСНО» до президентських виборів 2019 р. Наприклад, у період, що передував президентським виборам 2019 р., громадські експерти «ОПОРИ» організували в кожному регіоні України тренінги для майже 3 тис. працівників патрульної поліції та слідчих Національної поліції України з метою допомогти правоохоронцям зрозуміти, як правильно реагувати на типові порушення під час виборчого процесу, ідентифікувати ключові адміністративні та кримінальні правопорушення. Подібні тренінги громадські експерти «ОПОРИ» провели з особовим складом Національної поліції України напередодні парламентських виборів 2019 р. Громадські експерти Громадського руху «ЧЕСНО» організували спостереження за ходом президентських виборів 2019 р. у режимі онлайн-марафону [2].

Тільки станом на березень 2017 р. заявили про себе 395 організацій (асоціацій) ветеранів АТО [104]. Привертає увагу створення за їхньої ініціативи громадських формувань з охорони громадського порядку. Прикладом може слугувати діяльність створеної на базі Київської міської спілки ветеранів АТО «Муніципальної варти», яка патрулює місто разом із підрозділами Національної поліції України. Громадські формування активно допомагають працівникам правоохоронних органів в охороні громадського порядку на Львівщині, у містах Тернопіль та Івано-Франківськ [3].

Громадські організації «Громадська Варта Харкова», благодійний фонд «Мир і порядок»; Всеукраїнське об'єднання «Українські рубезжі», фонд «Підтримай армію України», ГО «Патріот», група «МАМО», «Аеророзвідка» та інші в тісній взаємодії з працівниками поліції виконують широкий спектр завдань, спрямованих на патрулювання житлових масивів і селищ; участь у розшуку зниклих безвісти; участь у розшуку та затриманні підозрюваних у скоєнні злочину; спільне проведення профілактичних, просвітницьких, виховних заходів серед різних категорій населення; роботу з підлітками «групи ризику», безпритульними тощо [4].

Практичний досвід засвідчує, що без підтримки суспільства завдання та функції, покладені на поліцію, повноцінно реалізувати буде вкрай складно.

У межах реалізації правоохоронної функції держави інституції громадянського суспільства мають право здійснювати цілеспрямований громадський вплив на прийняття рішень суб'єктами реалізації правоохоронної функції держави (як державними, так і недержавними), запроваджувати в межах, визначених на законодавчому рівні, відповідні механізми контролю за діяльністю зазначених суб'єктів. Дотримання організаційних умов участі громадськості у формуванні державної політики у правоохоронній сфері досягається шляхом [5]: сприяння органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування в реалізації процедур залучення громадськості до формування і реалізації державної політики у правоохоронній сфері (в тому числі її регіонального аспекту); запровадження практики проведення консультацій з громадськістю під час прийняття рішень органами виконавчої

влади та органами місцевого самоврядування з питань, які мають безпосереднє відношення до практичної діяльності щодо реалізації правоохоронної функції держави; забезпечення публічності всіх етапів підготовки та прийняття управлінських рішень органами виконавчої влади і місцевого самоврядування, надання доступу до інформації, яка висвітлює діяльність зазначених органів та містить відомості про рішення, що були ними ухвалені; підвищення рівня прозорості та відкритості діяльності органів виконавчої влади і місцевого самоврядування у результаті вдосконалення існуючих механізмів електронного врядування та електронної демократії; своєчасного оприлюднення проєктів нормативно-правових актів, положення яких регулюють питання, пов'язані зі здійсненням правоохоронної діяльності, підтриманням законності та правопорядку; сприяння роботі громадських рад та інших консультативно-дорадчих органів при органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування; створення умов для проведення громадських експертиз діяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, громадських антикорупційних експертиз проєктів нормативно-правових актів та забезпечення врахування їх рекомендацій тощо [5].

Завдяки створенню з боку держави необхідних умов для функціонування інституцій громадянського суспільства можливо досягти підвищення ефективності рівня їх взаємодії з відповідними суб'єктами реалізації правоохоронної функції держави (зокрема з органами поліції). Тісний зв'язок органів поліції з громадськими формуваннями та населенням забезпечує достатньо високу ефективність діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень, підтримання належного стану законності та правопорядку в державі, адже громадськість має потужний антикриміногенний потенціал, використання якого є вкрай актуальним для сучасної України. Тому на тлі обмежених фінансових, кадрових, матеріально-технічних та інших можливостей правоохоронних органів у запобіганні злочинності ініціювання активізації процесу залучення громадськості до профілактики злочинів розглядається як вчасний та обґрунтований крок. У зв'язку з цим важливого значення набуває оптимізація існуючої сьогодні моделі взаємодії органів поліції та громадськості, що дозволить поліпшити забезпечення належного рівня правопорядку як на державному, так і на регіональному рівні, а також сприятиме усуненню причин та умов вчинення правопорушень [5].

Список використаних джерел

1. Про стан розвитку громадянського суспільства в Україні. Аналітична доповідь. Національний інститут стратегічних досліджень. К., 2017. 56 с.
2. Участь громад у забезпеченні правопорядку в Україні звіт за результатами дослідження / О. Банчук та ін. Київ: ФОП Москаленко, 2019. 124 с.
3. Громадянське суспільство України: політика сприяння та залучення, виклики та трансформації: аналітична доповідь. Національний інститут стратегічних досліджень. К., 2019. 178 с.
4. Адміністративна діяльність органів поліції України: підручник / за заг. ред. В. В. Сокурєнка. Харків, 2017. 432 с.
5. Безпалова О.І. Адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави: монографія. Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2014. 544 с.

Кулик Олександр Георгійович,
завідувач науково-дослідної лабораторії кримінологічних досліджень
та проблем запобігання злочинності
Державного науково-дослідного інституту МВС України,
доктор юридичних наук, професор

Наумова Ірина В'ячеславівна,
старший науковий співробітник 1-го науково-дослідного відділу
науково-дослідної лабораторії кримінологічних досліджень
та проблем запобігання злочинності
Державного науково-дослідного інституту МВС України

КРИМІНАЛЬНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ У 2020 РОЦІ: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Головними факторами, які визначали основні тенденції кримінальної ситуації в країні у 2020 р., була пандемія коронавірусної хвороби COVID-19 та зумовлені нею карантинні заходи, пов'язані зі значними обмеженнями всіх видів соціальної активності людей – виробництва, торгівлі, навчання, дозвілля, міграції тощо. Вони зумовили суттєве скорочення абсолютної більшості загальнокримінальних посягань та значної кількості кримінальних правопорушень без потерпілого, які підлягають виявленню правоохоронними органами. При цьому чисельність окремих видів кримінально караних діянь порівняно з попереднім роком збільшилася.

Основні тенденції змін кримінальної ситуації були такими:

1. Чисельність заяв та повідомлень про злочини та інші події, що надійшли до органів поліції і були зареєстровані в журналі єдиного обліку (ЄО) (далі – заяви та повідомлення) у 2020 р. зросла на 2,3% і становила 7381550 (2019 р.: 7212817; +1,2%). Слід зазначити, що після помітного збільшення у 2018 р. кількість заяв та повідомлень за останні два роки перебуває майже на одному рівні. Що стосується заяв та повідомлень про діяння з ознаками кримінальних правопорушень, то їх число як і в попередні три роки, скоротилося і дорівнювало 760717 (2019 р.: 822885; -9,1%).

2. У 2020 р. в ЄРДР було зареєстровано 784096 діянь з ознаками кримінальних правопорушень, виявлених усіма правоохоронними органами, що менше відповідного показника попереднього року на 6,7% (2019 р.: 840447; -8,2%). Серед них чисельність **облікованих кримінальних правопорушень** склала 360622 (-18,8%), а кількість діянь, кримінальні провадження щодо яких були закриті за реабілітуючими обставинами, – 423474 (+6,9%) (2019 р.: 396317; -7,5%). Таким чином, відбулося підсилення тенденції скорочення числа облікованих кримінальних правопорушень, зумовлене вищевказаними факторами. Зниження кількості облікованих кримінальних правопорушень спостерігалось в усіх регіонах країни. Збільшення чисельності діянь з ознаками кримінальних правопорушень, які були закриті за реабілітуючими обставинами, свідчить про посилення коригуючого впливу правоохоронних органів на процес реєстрації та обліку кримінальних проявів.

Продовжив змінюватися склад групи регіонів з найвищим значенням коефіцієнту інтенсивності кримінальних правопорушень на 10 тис. населення, У 2020 р. до неї не

потрапили Дніпропетровська (коефіцієнт інтенсивності кримінальних правопорушень – 95), Харківська (98), Одеська (93) області. Регіонами з найвищим коефіцієнтом інтенсивності кримінальних правопорушень були м. Київ (132), Миколаївська (128), Херсонська (124), Кіровоградська (116), Полтавська (113), Запорізька (111) та Чернігівська (110) області.

Вперше у державній статистиці були зафіксовані дані щодо кількості **злочинів у новому розумінні цього терміна та кримінальних проступків**. Злочини склали 262339 (72,7% всіх кримінальних правопорушень), а кримінальні проступки – 98283 (27,3%).

3. У 2020 р. спостерігалось помітне скорочення чисельності **особливо тяжких посягань** – до 13199 (-14,1%) та **тяжких злочинів** – до 125165 (-10,9%). На перші з них припадало 3,7% всіх кримінальних правопорушень, а на другі – 37%. Показник чисельності нової категорії кримінальних правопорушень за ступенем тяжкості – нетяжких злочинів, за 2020 р. не наводиться, оскільки в цьому році значна їх кількість ще кваліфікувалася по-старому як злочини середньої та невеликої тяжкості.

4. Четвертий рік поспіль зменшується кількість **посягань, вчинених у громадських місцях**, але в цьому році зменшення природно було більш інтенсивним. Чисельність таких діянь скоротилася на 28,9% і становила 48749 (2019 р.: 68545; -10,1%), причому кількість вуличних кримінальних правопорушень зменшилася до 28952 (-24,1%) (2019 р.: 38139; -10,2%), а посягань, вчинених в інших громадських місцях, – до 19797 (-34,9%) (2019 р.: 30406; -10,0%).

5. Відбулося скорочення (-9,2%) кількості злочинів **проти життя та здоров'я особи**, яка становила у звітному періоді 37238 (2019 р.: 41101; +4,9%). Було зареєстровано 17917 кримінальних проступків, спрямованих проти життя та здоров'я особи, що складає 48,0% всіх кримінальних правопорушень цієї категорії, а також 19411 злочинів (52,0%).

Відмічається помітне зменшення більшості видів кримінальних правопорушень цієї спрямованості, зокрема **умисних вбивств (фактів смерті та зникнення безвісти)** – до 3844 (-30,2%) (2019 р.: 5508; -1,6%); **очевидних умисних вбивств** – до 1377 (-6,8%) (2019 р.: 1478; -4,5%); **умисних тяжких тілесних ушкоджень** – до 1703 (-12,2%) (2019 р.: 1940; -8,9%), у тому числі тих, **що спричинили смерть потерпілого** – до 506 (-12,6%) (2019 р.: 579; -12,4%); **умисних легких тілесних ушкоджень** – до 21741 (-10,9%) (2019 р.: 24339; +4,1%); випадків **побоїв і мордування** – до 1298 (-21,9%) (2019 р.: 1661; +25,8%); випадків **погрози вбивством** – до 973 (-22,0%) (2019 р.: 1248; +14,9%); випадків заподіяння **необережного тяжкого або середньої тяжкості тілесного ушкодження** – до 865 (-7,3%) (2019 р.: 933; +6,9%); випадків **катування** – до 129 (-7,9%) (2019 р.: 140; -14,1%); випадків **доведення до самогубства** – до 61 (-44,0%) (2019 р.: 109; -4,4%).

Водночас суттєво зросли кількісні показники окремих видів насильницьких кримінальних правопорушень у сімейно-побутовій сфері. Так, чисельність випадків **домашнього насильства** збільшилася з 1068 у 2019 р. до 2213 у 2020 р., тобто більш ніж у 2 рази, **кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством**, – з 2554 до 3972 (+55,5%), **умисних середньої тяжкості тілесних ушкоджень**, які часто вчиняються саме у сімейно-побутовій сфері, – з 2804 до 3248 (+15,8%).

Ймовірно зростання таких діянь пов'язано з пандемією коронавірусу та зумовленими нею карантинними заходами. Внаслідок цього виникають фізичні (тривале перебування у невеликому помешканні при неможливості побути наодинці), соціальні (зниження рівня

матеріального забезпечення значної кількості людей, втрата роботи) та психологічні (стрес, тривожність, роздратованість) умови, які сприяють вчиненню вказаних протиправних діянь в сімейно-побутовій сфері.

6. У 2020 р. продовжилося зниження кількості кримінальних правопорушень **проти власності**. Було обліковано 190258 таких посягань, що на 26,1% менше аналогічного показника попереднього року (2019 р.: 257608; -15,2%). Понад три четвертих таких посягань склали злочини, а решту кримінальні проступки.

Чисельність найбільш розповсюдженого злочину цієї спрямованості – **крадіжок**, скоротилася на 29,9% і дорівнювала 138562 (2019 р.: 197564; -17,2%). Кількість **квартирних крадіжок** у порівнянні з минулим роком скоротилася на 37,1% та дорівнювала 10470 (2019 р.: 16634; -17,8%). Як і у попередньому році, скоротилася чисельність другого за розповсюдженістю кримінального правопорушення зазначеної спрямованості – випадків **шахрайства**. Їх кількість зменшилася на 17,1% і дорівнювала 26830 (2019 р.: 32358; -2,8%).

Четвертий рік поспіль зменшується кількість випадків **незаконного заволодіння транспортним засобом**. У 2020 р. обліковано 4522 таких діяння, що на 17,0% менше, ніж у попередньому році (2019 р.: 5467; -18,0%).

Четвертий рік поспіль продовжується тенденція зниження чисельності найбільш поширених **корисливо-насильницьких посягань**. Кількість **грабежів** скоротилася на 32,9% та дорівнювала 7492 (2019 р.: 11160; -19,4%), **розбійних нападів** – на 27,8% до 1360 (2019 р.: 1883; -16,8%). Число випадків **вимагання** після помітного зростання у попередньому році (2019 р.: 730; +20,7%) залишилося практично на цьому ж рівні і дорівнювало 720 (-1,4%).

Натомість у 2020 р. відновилася перервана у попередньому році тенденція зростання числа **економічних злочинів проти власності**. Зокрема було обліковано 11160 фактів **привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем**, що більше показника минулого року на 23,0% (2019 р.: 9074; -15,3%). Ймовірно в умовах запровадження викликаних пандемією Covid-19 карантинних обмежень працівники відповідних підрозділів Національної поліції України змогли більш активно реалізовувати накопичені матеріали щодо вчинення кримінальних правопорушень зазначеного виду.

7. Було зафіксовано зменшення чисельності ряду інших груп та видів кримінальних правопорушень без потерпілого. Так, чисельність посягань **у сфері господарської діяльності** порівняно з минулим роком зменшилася досить помітно і становила 5342 (-10,2%) (2019 р.: 5947; -6,1%).

8. Число кримінальних правопорушень **у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших посягань проти здоров'я населення (наркозлочинів)** залишилося майже таким, як і в попередньому році, і склало 28204 (-2,0%) (2019 р.: 28774; +6,5%). При цьому збереглася тенденція зростання виявлених випадків **незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів**, кількість яких збільшилася до 8507, тобто на третину порівняно з попереднім роком (2019 р.: 6382; +17,0%).

9. У 2020 р. припинилася трирічна тенденція зростання чисельності **злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг**. Було виявлено 18996 таких посягань, що менше аналогічного показника попереднього року

на 5,3% (2019 р.: 20069; +0,8%). Слід відмітити скорочення другий рік поспіль основного корупційного злочину – **прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (одержання хабара)**. Кількість таких діянь дорівнювала 1607 (-7,9%) (2019 р.: 1744; -20,3%). При цьому продовжилася триваюча з 2016 р. тенденція більш активного притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які вчинили **пропозицію, обіцянку або надання неправомірної вигоди службовій особі, тобто хабародавців**. Чисельність встановлення таких фактів зростає до 1348 (+20,2%) (2019 р.: 1121; +42,8%).

10. Кількість **посягань проти громадської безпеки** скоротилася у звітному році до 7901 (-23,4%) (2019 р.: 10313; -3,7%). Таке зменшення відбулося завдяки скороченню на 17,5% кількості найбільш розповсюдженого та небезпечного виду злочинів цієї спрямованост – **випадків незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами**, яка у звітному періоді становила 5116 (2019 р.: 6204; -16,9%).

11. Складною залишається криміногенна ситуація на дорогах, що зумовило деяке збільшення кількості найбільш численної групи посягань проти безпеки руху та експлуатації транспорту – **випадків порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами**. У 2020 р. обліковано 8864 таких злочини, що більше аналогічного показника попереднього року на 1,4% (2019 р.: 8739; +5,8%). Натомість кількість вказаних злочинів, **які спричинили смерть потерпілого**, зменшилася на 3,2% і становила 1858 (2019 р.: 1919; +4,1%).

12. Продовжилася тенденція зростання показників проявів **організованої злочинності**, яка триває з 2016 р. У 2020 р. було виявлено 377 (+28,7%) **організованих груп і злочинних організацій (ОГ та ЗО)** (2019 р.: 293; +1,7%) та 1609 (+12,7%) **осіб, які вчинили злочини у складі ОГ та ЗО** (2019 р.: 1428; -0,1%).

У зв'язку з несприятливою ситуацією з пандемією COVID-19, низькими темпами вакцинації населення, припускається, що в країні продовжуватимуть діяти серйозні карантинні заходи, що зумовить подальше зменшення чисельності більшості загальнокримінальних правопорушень та посягань без потерпілого при певному зростанні окремих їх груп та видів.

Лубенець Ірина Григорівна,
провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності
Державного науково-дослідного інституту МВС України,
кандидат юридичних наук

ДИТЯЧА ПОРНОГРАФІЯ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЯК ГЛОБАЛЬНА ПРОБЛЕМА СЬОГОДЕННЯ

Постійне вдосконалення цифрових технологій створює умови для ефективного розвитку сучасного інформаційного суспільства в цілому та дітей зокрема. Важко переоцінити можливості, які відкриває цифрове середовище (зокрема, мережа Інтернет) для сучасної людини, зокрема, для розвитку творчих здібностей особистості, ведення бізнесу, розвитку науки тощо. Особливо актуальними можливості Всесвітньої мережі стали в період локдауну.

Кількість користувачів Інтернету в світі, за даними Internet World Stats (IWS), становить 4,4 млрд осіб при населенні 7,7 млрд осіб. В Україні при населенні 43,7 млн осіб інтернет-користувачами є 40,9 млн осіб, що становить 93,5%, з них – кількість користувачів Фейсбуку за останній рік збільшилась удвічі і становить 18,7 млн користувачів [1].

Офіційна статистика щодо кількості дітей в Інтернеті відсутня, але згідно з даними різних досліджень, найбільш активними інтернет-користувачами є молодь, особливо підлітки. З одного боку, це засіб підвищення ерудиції та навичок спілкування, а з іншого – ситуація підвищеного ризику зіткнення з деякими загрозами віртуального світу: від кібернасилства та шахрайства до розповсюдження наркотичних речовин, порнографії та схиляння до самогубства. Особливо хочемо наголосити, що з появою Інтернету дитяча порнографія (її розповсюдження) стала глобальною проблемою сьогодення. Кожні 5 хвилин Internet Watch Foundation* знаходить в Інтернеті фото чи відео із сексуальним насильством над дитиною (дитячою порнографією), 40 % з них містять зображення дітей молодших десяти років. Вартість онлайн-трансляції сексуального насильства над дитиною становить близько 10–20 євро [2]. За повідомленням міжнародної організації ЕСПАТ (End Child Prostitution Child Pornography & Trafficking of Children for Sexual Purposes) близько 25–35% складає «слов'янське» дитяче порно, де використовуються діти, які походять з колишніх країн СРСР [3]. Інтернет-ресурси пропонують різноманітний контент з використанням усіх можливих способів його доставки. На вибір зацікавленого користувача пропонуються фотографії та відео зі сценами сексуального насильства над реальними дітьми з будь-якої країни.

Нерідкі випадки, коли батьки продають своїх дітей для сексуальних розваг, виготовлення порнографії, або самі є авторами дитячого порно (використовуючи власних

*Internet Watch Foundation (IWF) – неурядова саморегулююча організація, створена в Великобританії для нагляду за Інтернетом. По суті є «гарячою лінією» для повідомлення про неправомірний контент в Інтернеті.

дітей, як правило, малолітніх) з метою продажу в мережі DarkNet.

У зв'язку з тим, що дитяча порнографія в мережі Інтернет розповсюджується легко, швидко та дешевше, ніж цифрове телебачення, то в основному, злочинці й використовують саме її. З іншого боку, інформаційно-комунікаційні технології можуть використовуватися і для встановлення контакту із дітьми, дуже часто, з метою подальшої сексуальної експлуатації. Зробити це доволі просто, враховуючи, що для сучасних дітей Інтернет все частіше стає засобом їх соціалізації, де вони знайомляться, спілкуються тощо.

Ситуація ускладнюється ще й тим, що діти в силу свого віку, відсутності життєвого досвіду та стійкої здатності критично мислити, легко йдуть на контакт у Інтернеті, повідомляють особисту інформацію, діляться власними фото (часто відвертого характеру) тощо.

Підтвердженням є відповіді учнів закладів загальної середньої освіти, де більшість (66,1 %) з них зазначили, що готові повідомити новому віртуальному другу про свої інтереси та захоплення; 55,4 % – назвуть своє ім'я та/або прізвище; трохи більше 23 % готові вислати власні фото (до речі, більшість з них – дівчата); 12,5 % – залишать свій номер телефону, близько 10 % (9,4 %) можуть повідомити номер школи, де навчаються. Тобто підлітки легковажно готові повідомити сторонній людині особисту інформацію, чим часто користуються злочинці. Адже інтернет-злочинці в своєму арсеналі мають десятки схем, як завдяки Світовій мережі впливати на неповнолітніх. Часто вони, реєструючись під вигаданими іменами, спілкуються з дітьми, виманюють особисті дані, оголені фото, що нерідко стають предметом шантажу, і навіть влаштовують реальні зустрічі, які можуть закінчитися розбещенням, переслідуванням, зґвалтуванням тощо. Слід зазначити, що серед опитаних нами школярів, з сексуальними домаганнями зіштовхнулися 22 % респондентів, причому майже порівну дівчат і хлопців.

Хоча в закладах загальної середньої освіти ведеться робота серед учнів у напрямку підвищення обізнаності про кібербезпеку, але водночас існує необхідність більш детального вивчення питання безпечного поведіння в Інтернеті з практичними заняттями, про що повідомили 52% опитаних школярів.

Останніми роками в мережі Інтернет дуже розповсюджені такі явища, як **секстинг**, тобто – інтимне листування, та **грумінг** – встановлення дружніх відносин, входження в довіру до дитини з метою подальшої особистої зустрічі для вступу в сексуальні відносини, експлуатації чи шантажу.

Нерідко діти стають жертвами секстингу, тому що не вбачають у цьому реальної загрози, вважаючи це нешкідливим, простим способом отримання компліментів щодо своєї зовнішності за допомогою схвальних коментарів чи «лайків» [4]. Але досить часто жертва примушується до участі в порнографічних сценаріях через шантаж із використанням інформації, яка попередньо була зібрана про неї в Інтернеті, оскільки була у відкритому доступі.

На жаль, статистика щодо секстингу та грумінгу в Україні відсутня, але про масштаби поширення цієї проблеми можна судити за кількістю звернень на діючу Національну дитячу гарячу лінію. Зокрема, у 2018 році було здійснено понад 2 800 звернень, що стосувались секстингу [5]. Батьки, як правило, не володіють інформацією ні про те, які сайти відвідують діти, ні про труднощі, що виникають у дітей у Мережі. Тому

протиправні посягання щодо неповнолітніх з використанням мережі Інтернет характеризуються високим рівнем латентності.

Окремої уваги заслуговує питання щодо публікацій фотографій дітей, так званий **шерентінг**. Шерентінг – термін, який увійшов у вжиток в епоху цифрових технологій і утворився від злиття двох англійських слів: «share» – ділитися, і «parenting» – батьківство. Відноситься до тих батьків, які невпинно публікують на просторах всесвітньої павутини фотографії своїх дітей, відображуючи всі аспекти їхнього життя, від найперших кроків до закінчення університету, вступу в шлюб і т.ін. Такі дії порушують право дитини на приватність [6], створюють серйозну загрозу використання зазначених фото в злочинних цілях.

Через карантин, викликаний пандемією коронавірусу, понад 1,5 млрд дітей та молодих людей у світі постраждали від закриття шкіл. Багато з них проводили навчання та і загалом більше спілкувалися в Інтернеті. Оскільки діти проводять більше часу на віртуальних платформах, вони можуть стати вразливішими до сексуальної експлуатації та активних спроб віртуального знайомства та залицяння через Інтернет, адже зловмисники прагнуть використовувати фактор пандемії COVID-19 у механізмі скоєння злочинів. Відсутність особистого контакту з друзями (однокурсниками, коханими та ін.) може призвести до посилення таких ризиків, як надсилання сексуальних зображень. Через збільшення часу, який діти проводять онлайн та послаблення контролю з боку дорослих, ризик натрапити на потенційно шкідливий та насильницький контент, а також стати жертвою злочинних посягань збільшується в рази.

Одночасно для людей із сексуальними девіаціями, зокрема педофілів, з розвитком інтернет-технологій спростились та розширились можливості: по-перше, для отримання сексуального задоволення у зв'язку з легкодоступністю порноконтенту; по-друге, для встановлення контакту із дітьми. «Шанувальники» дитячої порнографії легко згруповуються у так звані педофільні спільноти, де їх учасники підвищують свій статус завдяки зростанню своїх колекцій і придбання (а часом і створення) унікальних «авторських» матеріалів з яким-небудь новим способом насильства, який ще ніхто не бачив. «Рідкісні матеріали» виступають своєрідною валютою, за неї можна отримати нові незаконні матеріали або номери телефонів та інші персональні дані дітей, яких можна втягнути у створення «авторського» порноконтенту. Тобто зростання в мережі кількості матеріалів із дитячою порнографією призводить до зростання числа зґвалтувань неповнолітніх, а це, зі свого боку, породжує наплив в Інтернет нових порноматеріалів [7, с. 10-11]. Таким чином, утворюється, так зване, коло насильства щодо дитини.

Одним із основних методів боротьби з дитячою порнографією є блокування такого контенту, зокрема, такими світовими мережами, як: ЕСРАТ – глобальна мережа громадських організацій, які борються проти сексуальної експлуатації дітей (налічує 122 членів зі 104 країн світу) [8].

INHOPE – глобальна мережа гарячих ліній, які протидіють сексуальному насильству над дітьми в Інтернеті шляхом блокування та видалення такого контенту. Організація нараховує сьогодні 46 гарячих ліній у 42 країнах [9]. Україна не є членом цієї мережі, тоді як на її території спостерігається 70% світового платного хостингу дитячої порнографії (серед країн, які не є членами INHOPE) [10].

Отже, для ефективного запобігання таким злочинним посяганням необхідні новітні стратегії, інноваційні способи виявлення злочинів, тісна співпраця науковців-кримінологів, психологів, педагогів, кіберспеціалістів, у тому числі кіберполіції, з метою захисту дітей у мережі Інтернет від протиправних посягань. Однак забезпечення безпеки дитини в цифровому середовищі означає не тільки створення сучасних захисних механізмів на шляху злочинця до їх потенційних жертв, надійних запобіжних бар'єрів, а й активної виховної роботи серед дітей, особливо з боку батьків та вчителів.

Список використаних джерел

1. Internet World Stats. 2020. URL: <https://www.internetworldstats.com/europa2.htm> (дата звернення: 11.04.2021)
2. У Верховній Раді відкрилася виставка, присвячена захисту дітей від сексуального насильства в Інтернеті. Комітет с питань цифрової трансформації. URL: http://komit.rada.gov.ua/news/main_news/povidomlen/73527.html (дата звернення: 22.04.2021).
3. Дитяча інтернет-порнографія з Росії «переїжджає» до України / Украина Криминальная. URL: <http://cripo.com.ua/news/?p=105534/> (дата звернення: 22.04.2021).
4. Іонан В. В Інтернеті що 5 хв відбувається сексуальне насильство над дитиною. Як це зупинити. *Українська правда*. URL: <https://life.prawda.com.ua/columns/2020/02/4/239800/> (дата звернення: 21.04.2021).
5. Толокольнікова К. Секстинг, грумінг, мобінг: від чого страждають діти в Інтернеті. URL: <https://ms.detector.media/media-i-diti/post/21656/2018-08-20-seksting-gruming-mobing-vid-chogo-strazhdayut-diti-v-interneti/> (дата звернення: 20.04.2021).
6. Михальченко І. Що варто знати про безпеку в Інтернеті: дискусія. URL: <https://pon.org.ua/novyny/5515-scho-varto-znati-pro-bezpeku-v-nternet-diskusya.html> (дата звернення 20.04.2021).
7. Беспалов Е.И. Детская порнография: индустрия насилия/ [авт. вступ. ст. Астахов П.А.]. М.: Фонд «Дружественный Рунет», 2010. 32 с.
8. ЕСПАТ. URL: <https://www.ecpat.org/> (дата звернення: 30.04.2021).
9. INHOPE. URL: <https://www.inhope.org/EN> (дата звернення 30.04.2021).
10. Дорош М. Свобода висловлювань в інтернеті – де її межа? URL: <https://ms.detector.media/zakonodavstvo/post/11103/2014-10-07-svoboda-vislovlyuvan-v-interneti-de-ii-mezha/> (дата звернення: 21.10.2020).

Приймак Вадим Анатолійович,

ад'юнкт наукового відділу організації підготовки та атестації

науково-педагогічних кадрів науково-методичного центру

організації наукової та науково-технічної діяльності

Національного університету оборони України імені Івана Черняховського

ФУНКЦІЇ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ В ОРГАНАХ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ

Важливим елементом будь-якої діяльності є визначення її функцій, за допомогою чого з'являється можливість здійснювати планування діяльності та відстежувати її результати. Не є виключенням сфера протидії корупційним правопорушенням в органах військового управління. Нині, у період, коли Збройні Сили України та інші військові формування вимагають особливої уваги з боку держави і суспільства для ефективного вирішення поставлених перед ними завдань щодо відсічі збройної агресії Російської Федерації, питання забезпечення мінімізації впливу корупційних ризиків постає з особливою гостротою [1, с.48; 2]. Це вимагає перегляду існуючих підходів до протидії корупційним правопорушенням і вироблення нової методології подолання корупційних ризиків секторі безпеки і оборони.

Протидія корупції та корупційним правопорушенням в органах військового управління є складним багатоплановим процесом з великою кількістю суб'єктів, метою якого є забезпечення доброчесності, законності та прозорості діяльності зазначених органів. Для того, щоб поставлені завдання та цілі втілювалися у практичну реальність, необхідно чітко та конкретно визначити функцію протидії корупційним правопорушенням. На нашу думку, така система функцій складається з таких елементів. По-перше, це відновлювальна функція, яка дозволяє суб'єктам суспільних відносин відновити свої порушені права та свободи, що відбулося внаслідок корупційних правопорушень. По-друге, це виховна функція, яка дозволяє створити атмосферу непримиренного ставлення до явища корупції в цілому і корупційних правопорушень зокрема. По-третє, це функція зміцнення авторитету Збройних Сил України, інших військових формувань та всіх сил оборони в цілому, що досягається завдяки подоланню негативного впливу корупційних ризиків. По-четверте, це функція заощадження коштів державного бюджету, яка являє собою процес зменшення нераціонального та незаконного витрачання бюджетних коштів, спрямованих на забезпечення діяльності сектору безпеки і оборони. По-п'яте, це функція невідворотності юридичної відповідальності, яка забезпечує настання негативних наслідків для військових посадових осіб та інших суб'єктів, діяльність яких відбувалося з порушенням норм антикорупційного законодавства.

На нашу думку, діяльність щодо протидії корупційним правопорушенням в органах військового управління має відбуватися за напрямками, кожен з яких відповідає одній із вказаних функцій. Це дозволить розмежувати різні сфери публічного адміністрування у секторі безпеки і оборони [2], визначати осіб та підрозділи, компетентні у відповідній

сфері, а також прослідкувати ефективність різних напрямів корупційним правопорушенням в органах військового управління.

Список використаних джерел

1. Тарасов С., Шопіна І. М. Корупційні ризики, які впливають на боєздатність військових частин Збройних Сил України. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2017. № 4/2 (52). С. 47–52.
2. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження / керівник авт. кол. доц. І.О. Ревак. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 220 с.
3. Адміністративне право України: Повний курс / За ред. В.Галуцька, О. Правоторової. Київ:, Академія адміністративно-правових наук; Науково-дослідний інститут публічного права, 2020. 464 с.

Процик Любов Сергіївна,

науковий співробітник науково-дослідної лабораторії психологічного забезпечення
Державного науково-дослідного інституту МВС України,
кандидат психологічних наук

ВРЕГУЛЮВАННЯ СІМЕЙНИХ КОНФЛІКТІВ ЯК МЕТОД ПРОФІЛАКТИКИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

На шляху трансформаційних змін у суспільстві інститут сім'ї стикається з низкою проблем: зниження його інтегративності, порушення емоційних зв'язків між батьками й дітьми, переоцінка суспільних та особистісних цінностей, часті конфліктні ситуації, що можуть призвести до випадків насильства в родині. Відповідно актуальним нині є забезпечення процесу врегулювання сімейних конфліктів як методу профілактики домашнього насильства.

Дослідженням питань конфліктів, насильства в сім'ї та заходів щодо їх профілактики займалися Ю. Антонян, О. Бандурка, Л. Бурлачук, І. Ващенко, Т. Говорун, С. Ємельянова, О. Колб, С. Маркова, М. Пезешкіан, В. Сисоєнко, Б. Хасан, Б. Херсонський та інші науковці. Але недостатньо розробленими залишаються методи врегулювання сімейних конфліктів.

Міжособистісний тип конфлікту визначається як зіткнення несумісних соціальних, психологічних, духовних просторів суб'єктів, яке викликає їхню протидію. Особливе місце серед міжособистісних конфліктів *посідають сімейні конфлікти* як основна причина і передумова домашнього насильства та розлучень. *Сімейні конфлікти* – це протиборство між членами сім'ї на основі зіткнення протилежно спрямованих мотивів і поглядів. *Виникнення сімейних конфліктів* пов'язане із прагненням особистості задовольнити ті або інші потреби або створити умови для їхнього задоволення без врахування інтересів іншої сторони конфлікту або члена сім'ї. Наслідком як *відкритих сімейних конфліктів* (сварка, скандал, бійка), так і *прихованих* (внутрішнє незадоволення станом речей) можуть бути різні *форми домашнього насильства*: фізичного, психічного (газлайтинг), сексуального, економічного. Проявом *насильства* є застосування різного роду агресивних дій (пасивна, вербальна, фізична) як методу вирішення сімейних конфліктів [1; 2].

Врегулювання сімейного конфлікту – це окрема форма вирішення конфліктів, яка полягає в тому, що в усуненні суперечностей між опонентами бере участь третя сторона. Під регулюванням конфлікту можна вважати дії, спрямовані на ослаблення самого процесу боротьби для зниження рівня емоційної напруги та зміни структури взаємовідносин в сім'ї [3].

Метою врегулювання сімейних конфліктів є запобігання деструктивним конфліктам, які можуть призвести до проявів насильства, а також сприяння адекватному вирішенню конструктивних. Від ефективності процесу врегулювання конфліктів залежить взаєморозуміння у родині, на яке впливають: масштаб дисфункціональних наслідків, усунення причин й протиріч та ймовірність суперечливих зіткнень.

Початковим етапом процесу врегулювання сімейних конфліктів є визнання конфлікту самими його учасниками та усвідомлення необхідності звернення за

допомогою до третьої сторони. Переважно саме цей крок членам родини зробити досить важко, адже вони хочуть приховати наявність конфліктної ситуації як небажаної. Наступним етапом є об'єктивна аналітика конфлікту коли відбувається визначення правил і особливостей його перебігу. На третьому етапі відбувається легітимізація конфлікту – визнання суб'єктами оптимальних для обох сторін норм взаємодії із зобов'язанням їх дотримуватися. На четвертому етапі здійснюється зміна деструктивного протистояння на менш агресивну і руйнівну за своїми діями і можливими наслідками взаємодію. Вирішення сімейного конфлікту є заключним етапом процесу врегулювання, яке може бути повним або неповним. Повне вирішення конфлікту досягається за умови усунення його причин, предмета, а також конфліктних ситуацій. Для неповного вирішення сімейного конфлікту характерним є часткове усунення причини чи конфліктних ситуацій.

Врегулюванню сімейного конфлікту передують вивчення основних складових конфлікту:

- психологічних особливостей поведінки учасників конфлікту, їх ролей;
- суб'єктивних чи об'єктивних причин конфлікту (подій, порушених потреб та інтересів) та методів конфронтації;
- історії конфлікту, приводів, які сприяють його ескалації, криз і поворотних точок у процесі конфліктної взаємодії;
- особливості відносин до конфліктної взаємодії, чи можуть сторони самі вирішити конфлікт [4].

Важливою складовою процесу врегулювання сімейних конфліктів є їх профілактика та прогнозування, які спрямовані на виявлення причин конфліктів в їх потенційному розвитку. Основними джерелами прогнозування конфліктів вважаються: результати вивчення об'єктивних і суб'єктивних умов та факторів взаємодії між членами родини з урахуванням їх індивідуальних особливостей, турбота про їх потреби, розподіл обов'язків із дотриманням принципу справедливості, формування сімейної культури спілкування та зміцнення взаємоповаги та довіри.

У процесі врегулювання сімейних конфліктів дієвими є застосування внутрішньоособистісних методів, які полягають у спрямуванні поведінки особистості на співпрацю, заміни агресивних реакцій на асертивну взаємодію, формуванні вміння висловити свою точку зору, не викликаючи захисної реакції з боку опонента. Наприклад, метод «Я – висловлювання» використовується для передачі іншій особі персонального ставлення до ситуації без звинувачень і вимог, але з метою зміни індивідуального ставлення іншої людини. Зазначений метод дає змогу особистості відстояти власну позицію, не перетворюючи опонента на супротивника.

Структурні методи є доречними, коли сімейні конфлікти виникають через побутові проблеми – незадовільний розподіл функцій, прав, відповідальності тощо. Наприклад, метод розробки або уточнення загальних сімейних планів дає можливість об'єднати родину, спрямувати дії кожного на вирішення актуальних завдань.

Міжособистісні методи врегулювання сімейних конфліктів передбачають необхідність вибору адекватної форми впливу на етапах виникнення конфліктної ситуації або розгортання конфлікту для корекції стилю індивідуальної поведінки його учасників з

метою запобігання негативного впливу на особистісні інтереси. Зазначені методи доречні у ситуації, коли сторони конфлікту реалізують у взаємодії такі стратегії як: протиборство, примус або пристосування.

Таким чином, врегулювання сімейних конфліктів як методу профілактики домашнього насильства є комплексним процесом, який складається з таких складових як: профілактика виникнення конфлікту, діагностика та регулювання конфлікту на основі коригування поведінки його учасників, прогнозування розвитку конфліктів і оцінка їх функціональної спрямованості на конструктивне вирішення.

Список використаних джерел

1. Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник: навч. посіб., 4-те вид., випр. і доп. К. Каравела, 2020. 419 с.
2. Турбан В. В. Сімейний конфлікт як предмет дослідження у практичній психології. *Актуальні проблеми психології*. 2016. Т. 10, Вип. 28. С. 444–453.
3. Орлянський В. С. Конфліктологія : навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2007. 160 с.
4. Гришина Н. В. Психология конфликта. СПб.: ПИТЕР, 2003. 372 с.

Расюк Анастасія Олександрівна,

*провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності
Державного науково-дослідного інституту МВС України,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Триває робота Робочої групи з питань реформи кримінального права Національної комісії з питань правової реформи над проектом нового Кримінального кодексу, що передбачає низку новел. Однак розмова про оптимізацію інституту звільнення від кримінальної відповідальності буде неповною без звернення до аналогічних норм закордонного законодавства з метою виявлення потенційно придатних для рецепції положень. Ознайомлення з джерелами кримінального права зарубіжних країн дозволяє зробити висновок про широкий, диференційований підхід законодавців до створення заохочувальних норм [1, с. 130].

Останнім часом в науках кримінально-правового спрямування все частіше констатується криза традиційної концепції реакції держави на злочин. Виникла та набула широкого поширення тенденція, направлена на застосування різноманітних заходів, яким важко підібрати загальний термін, крім «аморфної загальної кваліфікації як альтернативної».

У західній юриспруденції для характеристики нерідко використовується англійський термін «diversion» (відхилення, модифікація), оскільки суть «альтернативних заходів», як правило, полягає у намаганні вирішення кримінально-правового конфлікту поза межами класичної кримінальної юстиції, оминаючи відповідно такі юридичні наслідки злочину як кримінальне переслідування, кримінальна відповідальність і покарання.

Однією з основних тенденцій розвитку кримінально-правової і процесуальної науки відповідного законодавства став пошук оптимальних способів вирішення конфлікту, що виникає у зв'язку з вчиненням злочину. Надзавданням в цьому сенсі є відмова від застосування не лише покарання, а й, по можливості, всієї (або майже всієї) номенклатури традиційних кримінально-процесуальних механізмів.

Така тенденція виявилася настільки поширеною, що знайшла відображення в документах міжнародного характеру. Так, Комітет міністрів держав-членів Ради Європи в своїх офіційних рекомендаціях від 17 вересня 1987 не тільки схвалив саму ідею позасудового врегулювання «кримінально-правових спорів», але і запропонував його конкретні моделі на основі заходів, які вже з'явилися на той час у багатьох країнах. Пізніше з'явилася Рекомендація Комітету міністрів держав-членів Ради Європи від 15 вересня 1999 р. спеціально присвячена застосуванню медіації в кримінальному процесі – однієї з новітніх форм «альтернативної» реакції держави на злочин.

У вітчизняному праві пошук альтернатив кримінальному переслідуванню знайшов відображення ще в період дії КК та КПК УРСР 1960 р., коли допускалося звільнення від кримінальної відповідальності та закриття кримінальної справи з передачею особи на

поруки громадської організації або трудового колективу, в зв'язку з передачею справи в товариський суд або комісію у справах неповнолітніх. З огляду на вже наявні правові традиції, даний напрямок кримінальної політики сьогодні стрімко розвивається шляхом застосування нових і більш сучасних підстав звільнення від кримінальної відповідальності.

У вітчизняній літературі для характеристики цих інститутів використовують ті ж терміни, що і за кордоном – «альтернативні заходи», «заходи компромісу в боротьбі зі злочинністю» і т. Метод заохочення розглядається як один з двох (поряд з примусом) основних методів кримінально-правового регулювання, так як без заохочення кримінальна юстиція втрачає сенс, оскільки будь-які зусилля людини загладити свою провину перед суспільством не будуть отримувати підкріплення і в кінцевому підсумку почнуть поступово затухати...». Існують і інші завдання, які вирішуються за допомогою «альтернативних механізмів», зокрема, завдання диференціації і прискорення процесу, що знижує навантаження на кримінальну юстицію, можливість більше уваги приділяти саме небезпечній злочинності, а також задача в найкоротші строки відновити порушені права потерпілого та ін. [2, с. 3–4].

В результаті проведеного компаративістського аналізу можна зазначити, що поряд із КК України низка кодексів (Литви, Казахстану) як вид звільнення передбачають передачу винного на поруки. Суть цього виду в цілому полягає в тому, що винний за клопотанням зацікавленої фізичної особи або юридичної особи передається їм на поруки і впродовж визначеного терміну повинен довести своє виправлення. При порушенні умов поручительства винний притягується до кримінальної відповідальності на загальних підставах. Вважаємо даний вид звільнення корисним, оскільки він дозволяє залучити до справи ресоціалізації та виправлення винного інституту громадянського суспільства, що, може виявитися більш ефективним, ніж зусилля апарату кримінальної юстиції.

КК Білорусі містить поняття кримінально-правової компенсації, подібна до судового штрафу за КК РФ. Її сплата не звільняє особу від обов'язку відшкодувати збиток або загладити шкоду в разі, якщо це передбачено відповідним видом звільнення. Кримінально-правова компенсація виплачується в грошовій формі. Окремі вчені пропонують об'єднати під загальним найменуванням як суму заподіяної шкоди (збитків), яку зобов'язаний відшкодувати винний, так і безпосередньо компенсаційну виплату понад заподіяної шкоди (збитків).

Цікавою видається позиція зарубіжного законодавця щодо деяких питань, пов'язаних з термінами давності притягнення до кримінальної відповідальності. Так, у низці кодексів (наприклад, КК Казахстану) відображено думку про те, що вчинення нового злочину протягом строку давності анулює його і, відповідно, терміни давності починають обчислюватися заново. Даний підхід видається цілком обґрунтованим у зв'язку з тим, що, здійснюючи новий злочин, особа демонструє збереження своєї суспільної небезпечності, систематичності злочинної діяльності, стійкості антисуспільних установок. Крім того, на нашу думку, особа, що вчинила новий тяжкий або особливо тяжкий злочин у період перебігу строку давності, звільненню від кримінальної відповідальності підлягати не повинна.

Знову ж правильним і обґрунтованим видається підхід, який використовує КК Азербайджану, згідно з яким особа може бути звільнена від кримінальної

відповідальності тільки один раз. Звісно ж, що вітчизняному законодавцеві доцільно було б сприйняти положення КК Азербайджану, передбачивши одноразову можливість звільнення від кримінальної відповідальності. В іншому випадку цей інститут втрачає своє функціональне призначення – слугувати меті запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень.

За КК Казахстану в ряді випадків застосування звільнення від кримінальної відповідальності можливе лише при вчиненні злочину, не пов'язаного з заповдінням смерті. Вважаємо, що цю законодавчу практику цілком можна сприйняти і, більш того, встановити загальне правило про те, що особа не підлягає звільненню від кримінальної відповідальності в разі, якщо злочин пов'язаний з заповдінням смерті.

Таким чином, інститут звільнення від кримінальної відповідальності з'явився в зарубіжних країнах давно та набув свого розвитку в кримінальних законодавствах більшості демократичних держав за кордоном. Найпоширенішими видами підстав звільнення є дійове каяття, примирення з потерпілим та сплив строків давності [3]. Необхідно зазначити, що підстави такого звільнення не завжди іменуються як у Кримінальному кодексі України, але їх зміст як і у вітчизняній кримінально-правовій доктрині полягає у припиненні кримінального переслідування та відмови держави від застосування щодо особи, котра вчинила кримінальне правопорушення, установлених законом обмежень певних прав і свобод. Інтерес вітчизняної юридичної науки до «методу заохочення» в цілому і окремим способам його прояву (звільнення від кримінальної відповідальності, припинення кримінального провадження за низкою підстав і т. ін.) знаходиться в єдиному руслі з розвитком відповідних напрямків західної науки. У практичній площині необхідно зазначити, що сьогодні в Україні необхідна активізація законопроектних робіт, пов'язаних з розвитком і впровадженням альтернативних способів розв'язання кримінально-правового конфлікту. Не викликає сумнівів правомірність постановки питання про єдність загальносвітових і вітчизняних тенденцій в напрямку розвитку альтернатив кримінальному переслідуванню. Йдеться про об'єктивну тенденцію, яка потребує ретельного вивчення.

Список використаних джерел

1. Кузьмина О. Н. Институт освобождения от уголовной ответственности: генезис формирования, современное состояние, перспективы оптимизации : дисс. ... кандидата юридических наук : 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. Краснодар. 2020. 210 с.

2. Головки Л. В. Альтернативы уголовному преследованию как форма процессуальной дифференциации (современные тенденции развития) : автореф. дисс. ... доктора юридических наук : 12.00.09 – уголовный процесс, криминология и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. Москва. 2003. 60 с.

3. Абубекерова Д. А. Освобождение от уголовной ответственности в уголовных законодательствах зарубежных стран. *Наука. Общество. Государство*. 2017. Т. 5. № 2 (18). URL: https://esj.pnzgu.ru/files/esj.pnzgu.ru/abubekerova_da_17_2_10.pdf

Репік Ігор Анатолійович,

помічник віцепрезидента ГО «Еколого-медична академія «Наука, здоров'я, духовність»

Бова Андрій Андрійович,

начальник науково-дослідного відділу

Державного науково-дослідного інституту МВС України

кандидат соціологічних наук, старший науковий співробітник

СЕЗОННІ ЗАКОНОМІРНОСТІ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИХ ПРИГОД ІЗ ПОСТРАЖДАЛИМИ В УКРАЇНІ У 2018–2020 рр.

Неодмінним негативним супутником автомобілізації є аварійність, яка приносить матеріальні збитки, загибель і травми учасникам дорожнього руху, які потрапили в дорожньо-транспортні пригоди (ДТП). Метою Державної програми підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2023 року, яка затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 21 грудня 2020 р. № 1287, є зниження рівня аварійності та ступеня тяжкості наслідків ДТП. Одним зі способів розв'язання проблеми передбачено удосконалення ведення обліку та аналізу даних про дорожньо-транспортні пригоди, а саме, збільшення кількості критеріїв та дослідження причинно-наслідкових зв'язків ДТП з постраждалими.

У цій доповіді розглянемо зміни основних показників аварійності на території України з огляду на сезонні чинники та вплив запроваджених владою карантинних обмежень у 2020 р. Для визначення загальних тенденцій аварійності в Україні у 2018–2020 рр. проаналізуємо статистичні відомості Департаменту патрульної поліції Національної поліції України щодо кількості ДТП із постраждалими за 2018–2020 рр. [1].

У зв'язку з епідемією коронавірусної хвороби постановою Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 № 211 (з наступними змінами) були введені обмеження, які безпосередньо стосувалися роботи автомобільного транспорту, як-от: заборонено міжміські перевезення пасажирів автомобільним транспортом (крім легкового) та перевезення на міських пасажирських маршрутах понад 10 пасажирів одночасно в одному транспортному засобі. Такі загальнодержавні заходи зменшили інтенсивність вантажо- й пасажирообігу на автомобільному транспорті, який здійснює перевезення «від дверей до дверей». Так, відповідно до даних Державної служби статистики України рівень вантажообігу на автомобільному транспорті постійно зростає: у 2018 р. проти 2017 р. на 8,0%, у 2019 р. у порівнянні з 2018 р. на 14,1%. У січні – квітні 2020 р. вантажообіг підприємств транспорту знизився і становив 840,7 млн ткм, або 90,5% у порівнянні із січнем – квітнем 2019 р. І загалом до кінця 2020 р. вантажообіг вже зафіксовано нижче на 13,5% відносно показників 2019 р. [2]. Так само, але більш суттєво, введення карантину з обмеженням перевезення пасажирів знизило пасажирообіг на автомобільному транспорті. Якщо у 2019 р. він становив 19009,0 млн пас. км (98,0% до 2018 р.), то у січні – березні 2020 р. пасажирообіг підприємств транспорту знизився до 6990,7 млн пас. км, або 86,4% у порівнянні із січнем – березнем 2019 р. На кінець 2020 р. пасажирообіг вже зафіксовано на рівні 56,1% відносно показників 2019 р. [3].

З огляду на динаміку скоєння на території України ДТП із постраждалими середньомісячне значення за 2019 р. (2049 випадків) у порівнянні з середньомісячним значенням за 2018 р. (1824 випадки) збільшилося на 12,3%. У 2020 р. середньомісячний показник (2085) залишився майже на рівні 2019 р. (за місяць в середньому за трирічний період відбувалося 1986 ДТП із постраждалими). Зі статистичних даних, наведених у таблиці 1, можна констатувати такі сезонні тенденції. Низькі, у порівнянні з середньомісячним значенням за рік, показники на початку року, поступове їх зростання з переходом через середні значення в травні – червні з досягненням максимальних значень у серпні – жовтні та подальшим зниженням у листопаді–грудні.

Таблиця 1

Абсолютні помісячні основні показники аварійності на автомобільному транспорті у 2018–2020 рр.

	ДТП з постраждалими			Загинуло			Поранено		
	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Січень	1477	1394	1867	193	186	271	1907	1825	2391
Лютий	1269	1275	1697	144	172	211	1698	1524	2156
Березень	1222	1660	1598	131	209	231	1557	2007	1942
Квітень	1577	1718	1393	196	189	191	2065	2133	1667
Травень	1860	2007	1944	208	217	226	2381	2544	2437
Червень	1974	2215	2298	223	254	252	2537	2882	2828
Липень	1929	2382	2389	274	304	270	2534	3134	3008
Серпень	2145	2411	2552	286	275	311	2824	3125	3198
Вересень	2267	2377	2603	277	345	341	2826	3022	3086
Жовтень	2308	2460	2482	303	328	331	2827	3085	2932
Листопад	1958	2241	2072	281	312	316	2339	2690	2419
Грудень	1897	2446	2127	268	334	323	2378	2933	2544
<i>Середньомісячна кількість за рік</i>	1824	2049	2085	232	260	273	2323	2575	2551

Щорічно із січня по березень фіксується деяке зменшення рівня аварійності, що вказує на те, що водії в цей період адаптуються до несприятливих дорожніх умов, зокрема, до зниження коефіцієнта зчеплення дорожнього покриття при частих атмосферних опадах.

Навесні та з початком літнього періоду виникають більш сприятливі умови для поживлення дорожнього руху завдяки задовільному стану проїжджої частини, довшої тривалості світлової частини дня тощо. Інтенсивність руху зростає через влиття в транспортні потоки автомобілів, які взимку не експлуатувалися і були у стані «гаражного зберігання». У цей самий період (квітень – червень) спостерігається збільшення кількості ДТП, зростає кількість загиблих і травмованих.

На формування максимумів аварійності в липні – вересні, окрім великої інтенсивності руху, свій негативний вплив, ймовірно, здійснює й фізичне виснаження водіїв через подовжену тривалість світлової частини доби, і, як наслідок, зниження часу реакції на зміни дорожньої ситуації. Крім того, в літній період Земля проходить через часті щорічні найінтенсивніші (з середини липня до середини серпня) метеорні потоки Дельта-Аквариди, Альфа-Каприкорніди, Персеїди тощо, які викликають зміни електромагнітного поля Землі, що може погіршувати психофізіологічний стан учасників

дорожнього руху. Такі впливи вкрай небезпечні для метеозалежних водіїв при керуванні ними транспортними засобами [4, с. 3–5].

З настанням осінньо-зимового періоду (перехід у жовтні – грудні середньодобової температури повітря з плюсової на мінусову через 0°C), який супроводжуються частими атмосферними опадами, відбувається зниженням коефіцієнта зчеплення проїжджої частини, що додатково негативно впливає на рівень аварійності. У цей період частина водіїв зменшують час експлуатації автомобілів і переводять їх на зберігання в гаражах чи на стоянках у зв'язку з несприятливими погодними умовами та станом проїжджої частини. Водночас водіям, які продовжують експлуатувати транспортні засоби, потрібний деякий термін, аби призвичаїтись до змін у динаміці керуваності транспортних засобів на слизькому покритті, що за несприятливих ситуацій призводить до ДТП.

Як свідчать дані таблиці 2 зростання кількості ДТП з постраждалими відбулося у листопаді та грудні 2019 р. Надалі ця тенденція продовжилася у січні та лютому 2020 р.

Таблиця 2

**Помісячні зміни основних показників аварійності на автомобільному транспорті
відносно аналогічного періоду минулого року (у відсотках)**

	ДТП з постраждалими		Загибло		Поранено	
	2019 р. до 2018 р.	2020 р. до 2019 р.	2019 р. до 2018 р.	2020 р. до 2019 р.	2019 р. до 2018 р.	2020 р. до 2019 р.
Січень	-5,6	33,9	-3,6	45,7	-4,3	31
Лютий	0,5	33,1	19,4	22,7	-10,2	41,5
Березень	35,8	-3,7	59,5	10,5	28,9	-3,2
Квітень	8,9	-18,9	-3,6	1,1	3,3	-21,8
Травень	7,9	-3,1	4,3	4,1	6,8	-4,2
Червень	12,2	3,7	13,9	-0,8	13,6	-1,9
Липень	23,5	0,3	10,9	-11,2	23,7	-4
Серпень	12,4	5,8	-3,8	13,1	10,7	2,3
Вересень	4,9	9,5	24,5	-1,2	6,9	2,1
Жовтень	6,6	0,9	8,3	0,9	9,1	-5
Листопад	14,5	-7,5	11	1,3	15	-10,1
Грудень	28,9	-13	24,6	-3,3	23,3	-13,3

З початком введення карантину в квітні 2020 р. у порівнянні з 2019 р. було зафіксоване зниження ДТП із постраждалими (на 18,9%), а також зниження кількості травмованих учасників дорожнього руху (на 21,8%). Можливими причинами зниження показників аварійності у цей період могли бути невизначеність роботи підприємств в умовах локдауну, а відтак і невизначеність роботи транспорту з обмеженням і припиненням перевезень пасажирів громадським транспортом. Переведення частини працівників на дистанційний режим роботи, періодичні подовження карантину і введенні обмеження на пересування пасажирським транспортом можливо загальмувало ріст аварійності в березні – травні. Влітку 2020 р. щомісячні показники ДТП з постраждалими починають перевищувати аналогічні показники минулих років (у червні – 2298, у липні – 2389, у серпні – 2552, у вересні – 2603, у жовтні – 2482 випадків ДТП). Листопад і грудень

2020 р. незначно відрізняється показниками за кількістю ДТП від річних середніх значень.

Окремо треба зупинитися на тяжкості наслідків ДТП, які обчислюються як відношення кількості загиблих у ДТП до їх сумарної кількості разом із травмованими особами. Найвищі коефіцієнти тяжкості ДТП головним чином припадають на період жовтень – лютий – період короткого світлового дня і несприятливих дорожніх умов (рис. 1). У цей період виникнення типової аварійної ситуації можна описати таким чином. Водій у порушення п. 12.2. Правил дорожнього руху обирає швидкість руху, яка не відповідає дорожнім умовам (зокрема, видимості в напрямку руху) й у випадку виникнення небезпеки для руху не встигає вжити запобіжних заходів для зниження тяжкості наслідків ДТП.

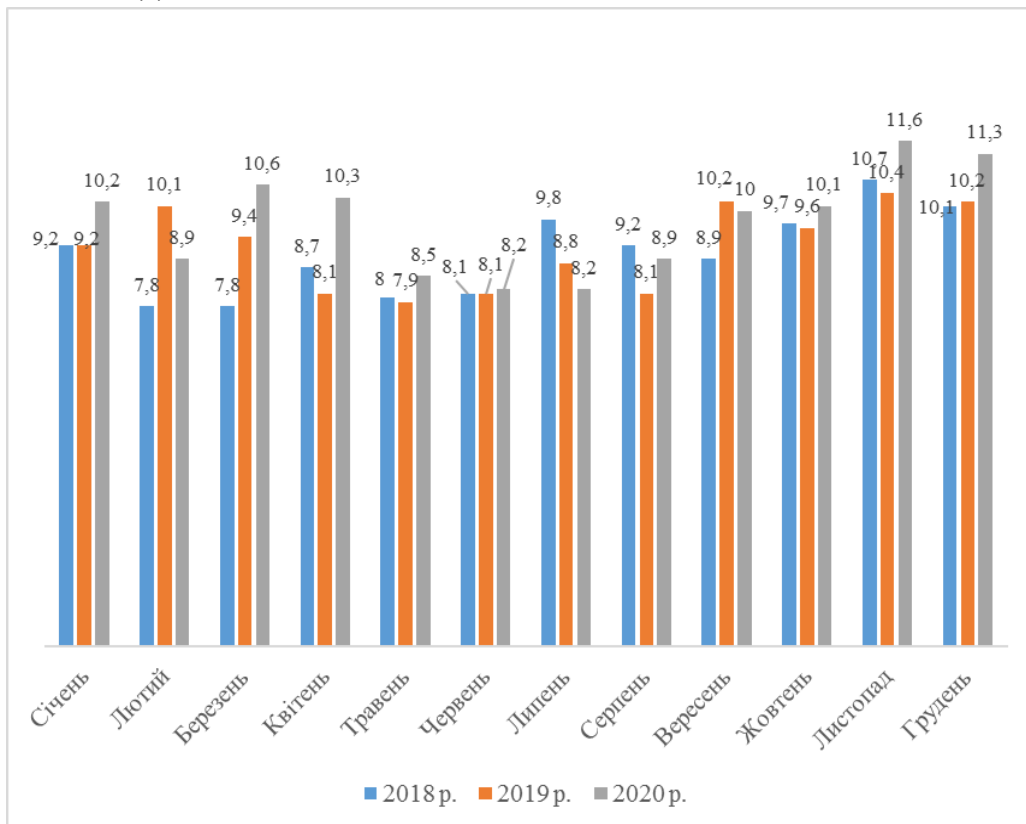

Рис. 1. Коефіцієнт тяжкості наслідків ДТП в Україні за місяцями

У 2020 р. із січня по квітень (окрім лютого) коефіцієнт тяжкості наслідків ДТП становив понад 10 загиблих на 100 постраждалих і перевищував показники аналогічного періоду минулих років. Після послаблення карантинних заходів, з травня по червень 2020 р., значення відповідного коефіцієнту знаходилося в межах 8,2–8,5. У листопаді і грудні 2020 р. коефіцієнт тяжкості наслідків ДТП знову зріс та відповідно становив 11,6 і 11,3. Рівень тяжкості наслідків ДТП зріс як під дією сезонних чинників, так, можливо, і через психологічну втому учасників дорожнього руху від обмежень, запроваджених у зв'язку з пандемією вірусу.

Отже, на підставі проведеного аналізу встановлено, що основні показники аварійності на території України у 2018-2020 рр. мали такі сезонні закономірності: поступове зниження у січні – березні, підйом у квітні – червні, максимум – у липні –

вересні, деяке зниження у жовтні – грудні. Водночас попри зниження загальної кількості ДТП в осінньо-зимовий період, коефіцієнт тяжкості наслідків ДТП протягом листопада – грудня має тенденцію до зростання.

Карантинні обмеження, що спричинили зниження економічної активності та, зокрема, пасажирських перевезень, вплинули на зменшення показників аварійності на території України в березні – травні 2020 р. Проте, у жовтні – листопаді 2020 р. у порівнянні з аналогічним періодом минулих років помітно зріс коефіцієнт тяжкості наслідків ДТП.

На сьогодні актуальними завданнями у сфері попередження аварійності є завчасне інформування водіїв про погіршення дорожніх умов і стан проїжджої частини, ведення роз'яснювальної роботи щодо особливостей керування транспортним засобом за умов руху дорогою з низьким коефіцієнтом зчеплення покриття і за обмеженої видимості, дотримання водіями режиму праці і повноцінного відпочинку, використання пішоходами, і особливо дітьми, які рухаються проїжджою частиною чи узбіччям, світлоповертальних елементів у темну пору доби та в умовах недостатньої видимості.

Список використаних джерел

1. Статистика ДТП в Україні. Департамент патрульної поліції Національної поліції України. URL: <http://patrol.police.gov.ua/statystyka/>
2. Макроекономічні показники. Пасажирообіг за видами транспорту за 2020 рік. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/tr/tr_rik/vvt_20_ue.xlsx
3. Макроекономічні показники. Пасажирообіг за видами транспорту за 2020 рік. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/tr/tr_rik/pvt_20_ue.xlsx
4. Сопільник Л. І. Вплив електромагнітного поля на дорожньо-транспортні пригоди (теорія і дослідження). Львів: Піраміда. 2000. 176 с.

Рибальченко Людмила Володимирівна,

*доцент кафедри економічної та інформаційної безпеки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат економічних наук, доцент*

Бражко Яна Ігорівна,

*магістр юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

РЕЙДЕРСЬКІ ЗАХОПЛЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ КРАЇНИ

Розвиток підприємства залежить від побудови його системи безпеки та належного захисту від можливих загроз, у тому числі і рейдерських захоплень. На практиці часто рейдерські захоплення називають як поглинання, що призводить до поглинання підприємства всупереч волі її керівництва.

Такі захоплення призводять до зменшення добробуту підприємств, зростанню соціальної напруги та економічних ризиків. Самостійно підприємства не можуть захиститися від рейдерства, якщо починається рейдерська атака, судові процеси з конкурентами, чисельні перевірки правоохоронними та державними органами.

Рейдерські захоплення відбуваються за замовленням конкурентів, які зацікавлені в цьому підприємстві, його виробництві, майні тощо. Захистити підприємство від рейдерських атак можна із залученням фахівців, які мають досвід залучення протирейдерських заходів. Станом на 2021 рік, в Україні близько 90% рейдерських атак завершуються на користь рейдерів, що вказує на неможливість підприємств протидіяти таким подіям.

Високий рівень монополії та конкуренції, недосконалість чинного законодавства, невисокий рівень захисту ліцензійних умов та патентів, низький рівень захисту авторських прав та комерційної таємниці, санації підприємства, які призводять до банкрутства, стали основою для зростання рейдерських атак на підприємствах країни.

Тому незаконне привласнення чужого бізнесу є актуальним питанням, з яким необхідно вживати дієві методи боротьби та захисту економіки держави від рейдерства.

Для економіки нашої держави за останні двадцять років притаманними є процеси злиття та поглинання, чинниками яких є не цивілізований розвиток бізнесу, а рейдерство, коли розпорядження активами підприємства переходить до осіб, які незаконно заволоділи правами власності на нього.

“Білі” рейдери захоплюють прибуткову власність законними методами, щоб підірвати економічний стан підприємства, а потім продають його за найнижчими цінами. “Сірі” рейдери застосовують сумнівні методи для заволодіння власністю. “Чорні” рейдери застосовують жорсткі методи, пов’язані із криміналом і отримують права власності над підприємством чи бізнесом.

У Кримінальному Кодексі України немає чіткого закону щодо відповідальності за захоплення чужої власності, тобто рейдерство, яке належить до економічного злочину.

Кількість зареєстрованих кримінальних справ за ст.205-1, 206 та 206-2 у 2014-2020 роках (рис. 1).

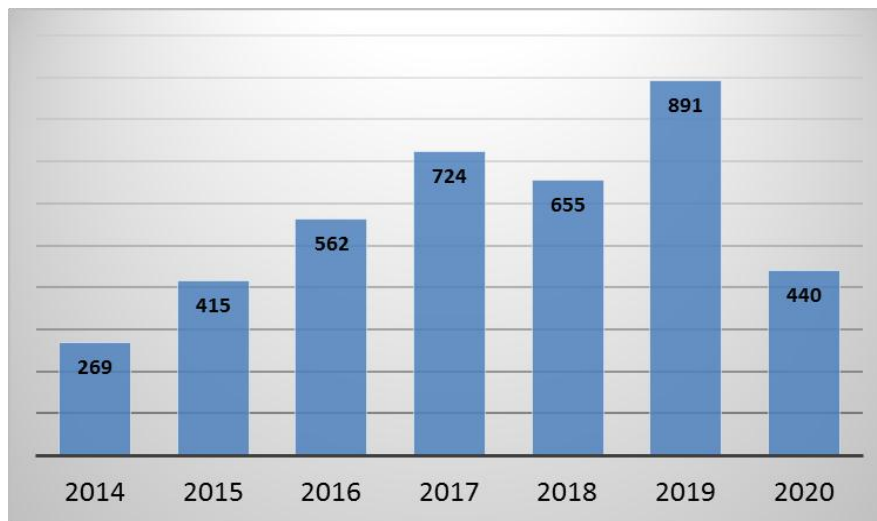

Рис. 1. Кількість зареєстрованих кримінальних справ у 2014-2020 роках

Чинниками виникнення та поширення рейдерства в Україні є недосконалість судової влади, низький рівень правової культури, слабкість правової системи, корупція в державному секторі економіки, тощо.

Поширення рейдерства сприяє зменшенню інвестиційної привабливості держави, негативному впливі на її міжнародний імідж та зниженню рівня національної економічної безпеки. Тому державна влада має вживати дієві механізми щодо законністю діючих правових норм та ефективністю роботи правоохоронної системи, щодо зниження рівня рейдерських атак та зростання захисту діяльності прибуткових підприємств.

Для протистояння рейдерству необхідно вживати ефективні юридичні та фінансові методи, доопрацювати чинне законодавство та підготувати висококваліфікованих фахівців для боротьби з рейдерством в країні. Саме надійні засоби захисту та механізми протидії рейдерським захопленням можуть сприяти підвищенню рівня захисту вітчизняних підприємств від такого економічного злочину. Таким чином, комплексний підхід до протидії рейдерським захватам дозволять зменшити ризики підприємств, що загрожують розвитку бізнесу в країні.

Список використаних джерел

1. Безпека підприємництва : моногр. у складі міжнар. автор. кол. / [Рибальченко Л. В., Рижков Е. В., Тютченко С. М. та ін.]. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. 180 с.
2. Rubalchenko L., Ryzhkov E. Ensuring enterprise economic security. Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs. 2019. Special Issue №1. P. 268-271
3. Гребенюк А.М., Рибальченко Л. В., Навчальний посібник «Основи управління інформаційною безпекою». Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2020. 144 с

Рямзіна Аліна Юріївна,

*науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності
Державного науково-дослідного інституту МВС України,
кандидат юридичних наук*

ЗАСТОСУВАННЯ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ З МЕТОЮ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Щороку в Україні фіксується значна кількість звернень з приводу вчинення домашнього насильства. Так, протягом 2020 року суб'єктами взаємодії зафіксовано 211 362 звернення з приводу домашнього насильства [1]. Уряд вживає заходи щодо розширення способів повідомлення жертвами факту вчинення щодо них домашнього насильства. Так, з січня 2020 року на базі Державної установи «Урядовий контактний центр» запрацювала урядова «гаряча лінія» 15-47 для осіб, які постраждали від торгівлі людьми, домашнього насильства, насильства за ознакою статі, насильства стосовно дітей. Проте за 2020 рік на «гарячу лінію» надійшло лише 29 344 звернень [1]. Саме тому існує потреба у застосовуванні новітніх технологій з метою протидії домашньому насильству.

Так, у Чехії відбулася адаптація і застосування розробленої у Великобританії програми Bright Sky. Цей додаток призначений для допомоги жертвам сексуального і домашнього насильства, а також тим, хто прагне підтримати осіб, щодо яких здійснюється домашнє насильство. Програма включає параметр прихованого режиму для захисту користувачів. Вона дозволяє користувачеві оцінювати ризики, записувати докази і надає інформацію для отримання допомоги. Ефективна співпраця між національними урядовими організаціями, поліцією, Міністерством внутрішніх справ Чеської Республіки та приватним сектором має ключове значення для забезпечення високої якості та впливу додатка. До травня 2020 року було понад 1000 завантажень, і додаток був застосований 3592 разів [2, с. 25].

У Грузії, оскільки потерпілий, який постійно контролюється зловмисником, часто навіть не може розмовляти по телефону, було активовано мобільний додаток для виклику 112, що дозволяє потерпілому таємно зв'язуватися з поліцією за допомогою кнопки тривоги. Уряд поширював інформацію про службу протидії насильству різними способами, включаючи смс-повідомлення. Ця кампанія виявилася ефективною: згідно з інформацією МВС Грузії, з 15 по 30 квітня 2020 року було зафіксовано 11 випадків дзвінків із використанням секретної кнопки тривоги, тоді як за попередні 3 місяці було зареєстровано лише 8 таких випадків [3, с. 4].

У Бразилії Офіс державного прокурора створив додаток, який дозволяє жінкам повідомляти про випадки насильства дистанційно і надає інформацію про поведінку і ресурси, пов'язані з насильством щодо жінок, включаючи інформацію щодо місцезнаходження та контактну інформацію про послуги для жертв.

У Бразилії ввели в дію PenhaS – онлайн-додаток, що надає підтримку жертвам насильства стосовно жінок, дозволяє жінкам реєструвати до п'яти контактних номерів, доступ до яких можна отримати за допомогою смс-повідомлення у будь-якій

надзвичайній ситуації. Додаток також записує навколишній звук, щоб можна було зібрати більш переконливі докази при повідомленні про насильство. Додаток може використовуватися анонімно і має механізм безпеки, який не дозволяє іншим людям отримати доступ до програми по телефону [4].

У Польщі, якщо немає можливості встановити голосове з'єднання, жертва може скористатися раніше встановленим безкоштовним додатком, запущеним Міністерством внутрішніх справ Польщі «Сигналізація 112», який доступний для двох операційних систем: Android та iOS. Також додаток дозволяє додавати адреси місць, де найчастіше перебуває користувач, наприклад, дім, робота та інше. Процес реєстрації вимагає згоди на доступ до місцезнаходження, що дозволить точно зазначити місце події за допомогою карти.

У Польщі завдяки мобільному додатку «Моя команда» жертви, які постраждали від домашнього насильства, можуть отримати доступ до бази даних, що містить інформацію про всі поліцейські об'єкти, доступні для жертв. Завдяки службам локації, доступним на телефонах користувачів додатків, він знаходить найближчий поліцейський заклад та показує маршрут до них.

Окрім того, у Польщі розробили додаток «Ваша парасолька», що нагадує погоду, але насправді він має два режими роботи: відкритий та прихований. Важливе значення цього додатка полягає саме у подвійному режимі роботи. У відкритому режимі видно лише піктограму погоди. З іншого боку, у прихованому режимі, оснащеному значком швидкого приховування на кожному рівні, жертва домашнього насильства має доступ до смужки з блоком номером 112, попередженням та картою. Отже, це режим, у якому користувач може непомітно надіслати поліції заяву про допомогу.

Всі дані, зібрані за допомогою додатку, зберігаються в Інтернет-хмарі; для безпеки жертв насильства дані, зібрані за допомогою програми, не зберігаються на телефоні. Це забезпечує збереження доказів вчинення насильства.

З додатка жертва також може здійснити прямий дзвінок на номер екстреної служби 112 та надіслати повідомлення тривоги на електронну адресу, обрану під час реєстрації у програмі, разом із місцезнаходженням користувача, який потребує допомоги [5].

Уряд Іспанії запустив чат з технологією геолокації, який дає змогу постраждалим зв'язатися з поліцією, а також у якому можна отримати психологічну допомогу під час ізоляції. Зателефонувавши або надіславши смс-повідомлення, поліція отримує дані про геолокацію жертви [4].

Для забезпечення конфіденційності жінок, оскільки багато зловмисників стежать за жіночими телефонами, організація Unsafe at Home у Канаді веде зашифрований чат, який має опцію «автоматичне видалення розмови», що видаляє чат, коли він не працює протягом певного періоду [6].

В Україні діють чат-боти щодо домашнього насильства у месенджерах телеграм та вайбер, які надають можливість користувачеві зв'язуватися зі службами допомоги (поліція та швидка допомога), містять інформацію про гарячі лінії, які можуть надати консультації та за допомогою них у користувача є можливість отримати безкоштовну правову допомогу. Проте варто удосконалити наявні чат-боти, запозичивши міжнародний досвід. Так, у чат-боти доцільно додати опцію автоматичного видалення розмови, якщо користувач протягом певного часу не виходить на зв'язок. Також особливо важливо

додати функцію геолокації, яка дозволить поліції відстежувати місце перебування жертви, а також варто надати можливість користувачеві отримувати психологічну допомогу з використанням чат-боту.

Розроблення мобільного додатку для України надасть можливість скористатися ним значній кількості жертв, а тому надзвичайно важливо розробити і запустити додаток з протидії домашньому насильству з нижченаведеними функціями. Додаток повинен мати два режими роботи: відкритий та прихований (зовні додаток повинен нагадувати щось не пов'язане з домашнім насильством, наприклад, погоду або замовлення товарів, службу доставки чи ін., проте при натисненні певної кнопки повинен відкриватися прихований режим роботи, оснащений значком швидкого приховування на кожному рівні, де жертва домашнього насильства матиме доступ до смужки з блоком карт, обладнаний номером екстреної допомоги з можливістю непомітно надіслати поліції заяву про допомогу та з функцією геолокації. За допомогою додатку користувач повинен мати можливість швидко зробити фотографію, записати відео чи звук, додаток повинен зберігати все це в Інтернет-хмарі або відправляти на електронну пошту, вказану попередньо користувачем при реєстрації у додатку. Також у додатку мають бути наявні навчальні матеріали про насильство, можливість користувача шукати місце, де він отримає підтримку та допомогу. Крім того, важливо забезпечити наявність у додатку кнопки тривоги. Це надасть можливість жертвам відправляти письмовий виклик у поліцію безшумно, без відома насильника. Або якщо жертва не може зателефонувати або написати, оскільки всі телефони контролюються, вона повинна мати можливість надіслати ключове слово з проханням про допомогу.

Список використаних джерел

1. Уряд затвердив Державну програму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року. URL: <https://bit.ly/32Ukot8> (дата звернення: 28.04.2021).
2. Ewelina Melaniuk. Praktyka stosowania instytucji nakazu natychmiastowej izolacji sprawcy przemocy domowej w wybranych krajach. Instytut Wymiaru Sprawiedliwości. Warszawa. 2020. 36 p. URL: <https://bit.ly/3qYjshy> (дата звернення: 28.04.2021).
3. Fund «Sukhumi». Impact of COVID 19 on Domestic Violence, Situation of Women Victims and Access to the Support Services. Tbilisi. 2020. 14 p.
4. Цит. за: Управление Верховного комиссара ООН по правам человека. COVID-19 и права женщин: руководство. 2020. URL: <https://bit.ly/3eBrhoM> (дата звернення: 28.04.2021).
5. Policja Majopolska. Areszt za znęcanie się nad członkiem rodziny. Ofiarom takich przestępstw radzimy gdzie szukać pomocy. 2021. URL: <https://bit.ly/2S5YMb7> (дата звернення: 28.04.2021).
6. Meghan Campbell, Aradhana Cherupara Vadekkethil, Nomfundo Ramalekana. Domestic Violence and COVID. 2020. URL: <https://bit.ly/3eGOTbs> (дата звернення: 28.04.2021).

Свірін Микола Олександрович,
головний науковий співробітник
Державного науково-дослідного інституту МВС України,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Проблема удосконалення протидії наркозлочинності в Україні викликана низкою взаємопов'язаних загроз та факторів, які в сучасних умовах суттєво впливають як на загальний стан криміногенної ситуації в державі так і на здоров'я людей. Зокрема, це – суспільна небезпека зростання в Україні рівня наркотизації населення; широке використання наркодільками можливостей сучасних інформаційних технологій для розповсюдження наркотиків, втягування нових осіб (особливо молоді) у незаконний наркообіг у якості споживачів; потреба у розробці ефективних запобіжних заходів, спрямованих на виявлення та усунення факторів, які сприяють поширенню наркоманії та кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотиків; необхідність поліпшення криміногенної ситуації та формування виваженої державної політики у сфері обігу наркотиків; наявний суспільний запит щодо зниження соціальної напруги в країні, спричиненої значним поширенням наркотиків серед дітей підліткового віку та молоді.

Про зростання рівня наркотизації населення свідчить стрімке поширення протягом останніх років в Україні наркоманії та наркотизму (щорічно на первинний облік стають більше 100 тис. осіб з діагнозом «наркоманія», переважну більшість з яких становить молодь віком від 15 до 35 років) [1]. Необхідно зазначити, що зростання кількості наркозалежних осіб в Україні супроводжується зменшенням числа виявлених наркозлочинів, які, на думку науковців, суттєво впливають на стан поширення наркоманії (зокрема, схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів - ст.315 КК України) [2]. Так, офіційна статистика свідчить, що у 2020 році в Україні виявлено на 604 злочини, передбачені ст.ст. 305-320 КК, менше ніж за попередній період (-2,1 %), у тому числі злочинів за ст. 315 КК менше майже на 18 %. Водночас, щорічне виявлення таких злочинів за період з 2014 року зменшилося більш ніж у 6 разів [3].

Такий стан речей, на нашу думку, негативно впливає на криміногенну ситуацію, сприяє поширенню наркоманії та вчиненню наркозлочинів в Україні. Зазначене підтверджують і проведені кримінологічні дослідження у зазначеному напрямі, якими доведено, що схиляння до вживання наркотиків є одним із способів втягнення нових осіб у незаконний наркообіг у якості споживачів, (що у свою чергу забезпечує кримінальному наркобізнесу гарантований ринок збуту наркотиків). При цьому, значну увагу звернуто на вчинення таких протиправних дій з використанням технічних засобів для донесення інформації, засобів (ЗМІ) масової інформації чи засобів масової комунікації (ЗМК) та запропоновано уведення кримінальної відповідальності за використання мережі Інтернет для пропаганди і розповсюдження наркотиків [2].

У теорії кримінології автори справедливо зазначають, що протидія наркозлочинності є міждисциплінарною проблемою. Це викликано тим, що державі,

суспільству доводиться розв'язувати її із застосуванням найрізноманітніших засобів, втручатися в криміногенні й кримінальні процеси на всіх етапах як з метою запобігання реалізації злочинних намірів, так і розкриття скоєних злочинів, що позначаються терміном «протидія злочинності» [4]. Цілком погоджуючись з авторами щодо такої позиції, зазначимо, що найбільш важливим компонентом протидії наркозлочинності, на нашу думку, є запобігання наркоманії та злочинам, які сприяють втягненню нових осіб і, перш за все молоді, у незаконний наркообіг. Як вже зазначалося це – схилення до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст.315 КК України), а також: незаконне введення в організм наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (стаття 314 КК); незаконне публічне вживання наркотичних засобів (стаття 316 КК); організація або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (стаття 317 КК) та деякі ін. Боротися з наркозлочинністю без протидії наркоманії, - справедливо зазначає В. Тацій, - завідомо безперспективна справа [5].

Система запобігання наркозлочинам включає комплекс взвємопов'язаних заходів, що здійснюються на загально-соціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному рівнях. Їх ефективність напряду залежить від володіння правоохоронцями інформацією щодо рівня, структури та динаміки (кількісно-якісних показників), комплексу детермінант (у першу чергу, причин та умов) цих злочинів, осіб, які їх вчиняють, тощо. Володіння такою інформацією надасть змогу виробити найбільш ефективну систему заходів запобігання наркозлочинам, сприятиме вчасному прогнозуванню та плануванню запобіжних заходів.

Одне з чільних місць у системі запобігання таким асоціальним явищам займає загальносоціальне запобігання, яке полягає у застосуванні комплексу заходів соціально-економічного та культурно-виховного характеру, спрямованих на усунення соціальних суперечностей у сфері обігу наркотиків, нейтралізацію причин та умов наркозлочинності. Основною метою таких заходів має бути зниження рівня незаконного попиту на наркотики, а отже, зменшення шкоди здоров'ю населення та життєдіяльності суспільства в цілому, а головним пріоритетом – профілактика вживання наркотиків дітьми і молоддю, превенція негативних проявів у поведінці неповнолітніх осіб [6].

Удосконалення державної політики у сфері обігу наркотиків є на сьогодні нагальною потребою в Україні, здійснення якого потребує вивчення та використання відповідного позитивного досвіду зарубіжних країн, де основні напрями політики стосовно наркотиків містяться не стільки у законодавстві, скільки в національних програмах соціального, економічного та культурного розвитку, стратегіях щодо запобігання розповсюдженню та зловживанню психоактивними речовинами. Значення таких документів полягає, зокрема у розробці та реалізації комплексу заходів щодо вирішення двох взаємопов'язаних завдань – зниження пропозиції наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів і попиту на них.

На сьогодні в Україні проводиться робота над підготовкою нової стратегії щодо наркотиків на період до 2030 року. Саме цей документ визначатиме державну політику щодо наркотиків в Україні на найближчі десять років, тому дуже важливим є його змістовне наповнення. На нашу думку, нагальною є потреба вироблення нових підходів

у зазначеній сфері суспільних відносин і, перш за все, удосконалення загальносоціальних засад запобігання та протидії незаконному обігу наркотиків, протидії негативним явищам, які сприяють поширенню наркоманії та наркозлочинності, стимулюванні законослухняної поведінки людини тощо. Стратегічним вектором при цьому має на практиці стати закріплене гасло щодо переходу від карального спрямування антинаркотичних заходів до лікувально-профілактичних як найбільш плідних у контексті подолання наркоманії. З цією метою на державному рівні необхідно забезпечити розроблення заходів щодо:

– запобігання поширенню наркотичної субкультури та донесення до населення достовірної інформації про загрози здоров'ю громадян та суспільству у зв'язку з поширенням немедичного вживання наркотиків;

– здійснення селективної профілактики, спрямованої на запобігання залученню дітей і молоді до вживання алкогольних напоїв чи психоактивних речовин. При цьому мають бути максимально враховані «Міжнародні стандарти з профілактики вживання наркотиків», розроблені міжнародною групою експертів під егідою УНЗ ООН і ВООЗ [7];

– створення умов для профілактики первинної наркотизації особи (забезпечення економічного та соціального розвитку країни; проведення широкомасштабної антинаркотичної реклами; забезпечення фінансування державних програм розвитку спорту для молоді; впровадження у загальноосвітніх закладах предметів із виховання духовних і моральних якостей особи, набуття навичок здорового способу життя; забезпечення створення та фінансування реабілітаційних центрів для осіб із наркозалежністю; правового виховання населення тощо).

Перераховані заходи у своїй сукупності мають важливе значення для підвищення ефективності запобігання незаконному наркообігу, зменшення віктимологічних загроз таких протиправних дій, формування суспільства, в якому пропагується та підтримується здоровий спосіб життя та неприйнятне ставлення до наркоманії як асоціального явища.

Список використаних джерел

1. Національний звіт за 2018 рік щодо наркотичної ситуації в Україні (за даними 2017 року). URL: https://cmhmda.org.ua/wp-content/uploads/2019/05/NACZIONALNY_ZVIT_2018.pdf (дата звернення: 11.05.2021).

2. Давидова М. М., Василевич В. В., Свірін М. О. Запобігання схиланню до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів [Текст]: монографія. Вінниця: ТВОРИ, 2021. 240 с. С. 58-59.

3. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення. Генеральна прокуратура України. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=110381&libid=100820 (дата звернення: 11.05.2021).

4. Гладкова Є. О. Стратегія протидії наркозлочинності в системі кримінологічних понять і категорій: електрон. ресурс, URL: <http://univd.edu.ua/science/> (дата звернення: 13.05.2021).

5. Тацій В. Я. Переднє слово. Основні напрями розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність:

матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 11–12 жовт. 2012 р. / редкол.: В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. Х. : Право, 2012. 632 с. С. 4

6. Кримінально-правова характеристика злочинів у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, вчинених із залученням неповнолітніх та щодо неповнолітніх : монографія / А. В. Савченко, І. А. Вартилицька, О. О. Семенюк, О. О. Луцак. Київ : НАВС, 2016. 267 с.

7. Про «Міжнародні стандарти з профілактики вживання наркотиків»
<http://dnzspal146.com.ua/zvernt-uvagu/1195-pro-mzhnarodn-standarti-z-proflaktiki-vzhivannja-narkotikiv> (дата звернення: 12.05.2021).

Тимофєєва Лілія Юріївна,

доцент кафедри кримінального права

Національного університету «Одеська юридична академія»,

кандидат юридичних наук, адвокат

ЗНАЧЕННЯ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ДЛЯ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Конвенція з захисту прав людини та основоположних свобод (далі – Конвенція) стала займати вагомe місце в практиці застосування кримінального права України та кримінально-правовій доктрині. Практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) – частина законодавства України, зокрема кримінального, обов'язкова для застосування на території України відповідно до ст. 2 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 р. Крім того, Конвенція динамічна, як і сучасність. Зокрема, багато аспектів права на повагу приватного життя відображаються в КК України та видозмінюються в процесі розвитку, набувають нових сенсів.

Окремі аспекти, пов'язані із значенням практики ЄСПЛ для кримінального права України досліджували: М. Хавронюк, О. Сорока, В. Туляков, С. Хилюк, О. Харитонова та ін. Разом з тим, у зв'язку із реформуванням кримінального законодавства України виникають нові аспекти застосування практики ЄСПЛ.

Розробники нового КК⁷ пропонують закріпити в тексті КК вимогу щодо його обов'язкової відповідності практиці ЄСПЛ у справах проти України.

Слід відзначити, що сам по собі підхід до розробки КК є європейським, демократичним та відповідний духу Конвенції. Протягом роботи над новим КК, робоча група звітує в соціальних мережах, на офіційному сайті робочої групи, проводить конференції, вебінари щодо окремих питань нового КК та враховує пропозиції науковців. Це дуже показово, оскільки такого публічного обговорення проекту закону, а також можливості реального впливу на законодавство (принаймні на проект) в історії України ще не було.

В статті 1.2.8. проекту нового КК зазначено положення, згідно якого Кодекс застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини щодо України. Разом з тим, на обговореннях проекту КК вже неодноразово виникало питання щодо врахування не тільки практики щодо України, але також іншої практики ЄСПЛ щодо інших країн. Розробники КК (зокрема М.І. Хавронюк) наголошують на тому, що таким чином ми покладаємо на себе нездійсненні зобов'язання. Інші країни мають свої національні особливості, які не завжди співвідносяться з українськими національними особливостями.

З цим цілком можна погодитись, разом з тим є достатньо багато рішень ЄСПЛ щодо інших країн, які також стосуються українського кримінального законодавства та потребують врахування. Конвенція та практика ЄСПЛ є прикладами уніфікації, прикладом універсальних норм для всіх країн, які її уніфікували.

⁷ Сайт Робочої групи з питань розвитку кримінального права Комісії з питань правової реформи при Президентові України. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code>.

Крім того, дуже доречно в цьому контексті криміналізовано невиконання рішення Європейського суду з прав людини або Міжнародного кримінального суду (Стаття 7.6.6.). Пропонується притягати до кримінальної відповідальності службову особу, яка не виконала: а) рішення Європейського суду з прав людини або б) вирок, постанову чи рішення з основоположного питання Міжнародного кримінального суду.

В Конвенції передбачені фундаментальні права, охорона яких є важливою для багатьох країн світу. Кримінальний кодекс забезпечує охорону таких прав від кримінально-протиправних посягань. Деякі з цих прав дещо видозмінюються протягом часу.

У справі Лакатуш (Lăcătuș) проти Швейцарії (заява № 14065/15) від 19 січня 2021 р. встановлено, що місто Женева порушила ст. 8 ЄКПЛ права молодій жінці, оштрафувавши та врешті-решт ув'язнивши її за жебрацтво. ЄСПЛ зазначив, що «приватне життя» згідно зі ст. 8 є широким поняттям без вичерпного визначення, і посилався на поняття людської гідності, зазначивши, що гідність порушується, коли люди позбавляються необхідних засобів до існування. При зважуванні інтересів, Суд встановив, що заявниця знаходилась в «ситуації явної вразливості» як особа, яка була бідною, неписьменною та абсолютно без доходу. Як результат, вона «мала право мати змогу висловити своє горе та намагатися задовольнити свої потреби шляхом жебрацтва». (Кримінальна) санкція, накладена на заявницю, була серйозною, і оскільки вона перебувала у вразливому становищі, перетворення її штрафу у позбавлення волі – що, посилювало б її страждання та вразливість – було в основному автоматичним. Хоча боротьба з торгівлею людьми та експлуатацією дітей була важливою, Суд сумнівався, «чи є покарання жертв цих мереж ефективним заходом проти цього явища», зазначивши, що криміналізація жебрацтва може зробити жертв примусового жебрацтва ще більш вразливими [2].

Розглядаючи аргумент держави щодо захисту прав перехожих та власників бізнесу, Суд постановив, що «мотивація зробити бідність менш помітною в місті та залучення інвестицій» не є законною мотивацією заходів, які обмежують людські потреби. Також не було переконливо продемонстровано відсутність менш обмежувальних засобів. В результаті Суд встановив, що держава-відповідач перевищила свою свободу розсуду та порушила статтю 8 ЄКПЛ.

Ця справа є прикладом дискримінації бідності. Незважаючи на проголошену Конституцією «рівність», люди не є рівними у правах та у доступі до правосуддя. Нерівність проявляється у віці, статі, соціальному статусі, місці проживання та ін. Зокрема, бідні менше впливають на законотворчу, а тим більше правозастосовну діяльність. Проблема жебрацтва є також актуальною і для України.

Висновки. Численні порушення статей Конвенції вимагають системного реагування держави та відповідних змін як у законодавство, так і змін практики правозастосування. Порушення, зокрема, пов'язані із проблемами тлумачення положень Конвенції. Положення ст. 8 Конвенції пов'язані з іншими положеннями Конвенції та розвитком практики ЄСПЛ щодо певних питань.

Конвенція динамічна, вона змінюється під впливом розвитку суспільства, її положення видозмінюються в процесі розвитку та набувають нових сенсів. Зокрема ЄСПЛ визнає порушення ст. 8 (права на повагу приватного життя) у тих контекстах, в яких раніше не визнавав. Зокрема, це стосується тлумачення ст. 8 Конвенції в контексті права на

жебракство (на «бідність») в контексті права на висловлення, на можливість звернення до людей із своїм горем та привертання уваги до такої ситуації (Лакатуш проти Швейцарії).

Розвиток зазначених положень потребує аналізу та врахування при розробці нового КК. Разом з тим, тут необхідно бути обережними із додержанням балансу між інтересами людини та безпекою суспільства та держави. Баланс між свободою та безпекою. Важливо, щоб права, передбачені в Конвенції залишались фундаментальними та не переходили в інтереси та потреби людини, які значно ширші. Крім того, говорячи про важливість практики ЄСПЛ для кримінального законодавства та його реформування необхідно також враховувати національні особливості держави. Практика по справах щодо України має враховуватись обов'язково. Практика щодо інших країн також може застосовуватись, враховуючи національні особливості та законодавство.

Список використаних джерел

1. Проект тексту нового Кримінального кодексу України станом на 29.03.2021 р. Сайт Робочої групи з питань розвитку кримінального права. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code> (дата звернення: 14.05.2021).
2. Corina Heri. Beg your Pardon!: Criminalisation of Poverty and the Human Right to Beg in *Lăcătuș v. Switzerland*. February 10, 2021 <https://strasbourgobservers.com/2021/02/10/beg-your-pardon-criminalisation-of-poverty-and-the-human-right-to-beg-in-lacatus-v-switzerland/> (дата звернення: 14.05.2021).

Федотова Ганна Валеріївна,

*начальник науково-організаційного відділу
Державного науково-дослідного інституту МВС України,
доктор юридичних наук, професор*

Пшенична Аліна Володимирівна,

*старший науковий співробітник 1-го науково-дослідного відділу
науково-дослідної лабораторії кримінологічних досліджень
та проблем запобігання злочинності
Державного науково-дослідного інституту МВС України,
кандидат юридичних наук*

ЩОДО СОЦІОЛОГІЧНОГО ЕЛЕМЕНТУ В НАУЦІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Погляди на злочинну поведінку і заходи боротьби з нею формувались, складались і розвивались упродовж віків у різних напрямках (антропологічному, соціологічному, біологічному, психологічному).

На сьогодні більшість вчених є прихильниками занесення соціологічного елементу до науки кримінального права. Серед засновників цього напрямку варто відзначити передусім професора М. Духовського [1, с. 2], який ще у 1872 р., до появи на Заході кримінально-соціологічної школи, поставив завдання щодо розвитку соціологічного початку у науці кримінального права, яка, на його думку, не повинна замикатись у схоластичних юридичних конструкціях, а має розглядати досліджувані явища у широкому соціальному плані. Ці ж ідеї розвивались іншими видатними вченими І. Я. Фойницьким, Н. Н. Полянським, М. Н. Гернетом.

У кримінально-правовій літературі радянського періоду ідея про внесення соціального елементу у кримінальну політику підтримувалася А. Піонтковским та А. Трайніним. Сучасні вчені такі, як В. Казимирчук, В. Кудрявцев [2], ґрунтуючись на традиційному підході, вважають, що вивчення соціальної обумовленості права повинно базуватися на трьох групах суспільних відносин. До першої групи, на їхню думку, необхідно включати суспільні відносини, явища, процеси, що викликають потребу (необхідність, бажаність) у правовому регулюванні, і відповідні їм соціальні інтереси. До другої – слід віднести суспільні відносини у механізмі правотворчої діяльності, які стимулюють, гальмують або видозмінюють її діяльність. Третя група має охоплювати суспільну думку, інтереси і установки населення – громадян і посадових осіб, що не беруть безпосередньої участі у підготовці законопроектів. Оскільки саме так з'ясовується відношення до процесу створення нової норми права зі сторони її майбутніх адресатів.

Розглядаючи першу групу, слід зосередити увагу на злочинності як соціальному явищі в цілому. Однією зі значимих соціальних проблем суспільства називають злочинність, на стан якої впливають умови соціального і економічного життєвого рівня суспільства. Процес зростання загрози злочинності властивий не лише Україні, а й іншим країнам світу, в середньому щорічно вона зростає на 5%, тоді як населення збільшується на 1–1,2%. Серед основних факторів, що вплинули на зростання злочинності на території

нашої держави, називають: проведення комплексу військових і спеціальних організаційно-правових заходів українських силових структур, спрямований на протидію діяльності незаконних російських та проросійських збройних формувань у війні на сході України (ООС) та складну суспільно-політичну і соціально-економічну ситуацію в країні. Крім того, стан кримінально-правової статистики зумовлено концептуально-правовими і організаційними аспектами реформи правоохоронних органів. Суспільно-політична ситуація в Україні залишається конфліктною і нестабільною. Її гострота обумовлюється зниженням рівня легітимності і ефективності влади, різким загостренням різних соціально-політичних конфліктів.

Також на рівні злочинності відображається нестабільна і неблагополучна соціально-економічна ситуація. Спостерігається світова тенденція здешевлення сировини (зниження цін на нафту, метали, сільськогосподарську продукцію, продовольчі товари тощо) і подорожчання долара США, що призводить до подальшої девальвації слабких валют і суттєвого зменшення прибутків від експорту в Україну.

Анексія Автономної Республіки Крим і тимчасова втрата частини території Донецької і Луганської областей обмежила економічні і соціальні можливості країни. Проведення ООС на Сході змушує державу на значні витрати в межах матеріально-технічного забезпечення Збройних сил України.

Серед суттєвих економічних чинників, які відображаються на суспільстві, слід зазначити: збільшення рівня інфляції; ріст індексу споживчих цін, девальвацію національної валюти, зниження об'єму валюти, яка потрапляє на територію країни, зріст тіньової економіки в країні.

Також внаслідок погіршення економічної ситуації відзначається значний рівень безробіття і відбувається значний процес внутрішньої міграції. Вагомим фактом є і те, що більшість населення негативно оцінює політичну ситуацію в країні (в середньому 76%) і не довіряє основним інститутам влади, зокрема правоохоронним органам, оскільки останні реалізують в переважній більшості «каральну» політику. Але людині властиво не тільки дотримуватись, а й порушувати правові норми, що вона робить свідомо або несвідомо, навмисно або з необережності. У зв'язку з цим у кожній державі наявні правові інститути, які захищають особистість окремо і суспільство в цілому від порушників закону і відновлюють справедливість. Якщо людина не має наміру поважати закон, то відповідною реакцією закону повинно бути установлення провини та відповідного покарання за неї. Застосування карних методів належить древній соціальній практиці, яка з давніх-давен використовувалась на усіх історичних етапах розвитку цивілізації. На думку професора В. Тулякова, сучасні кримінально-правові інструменти попередження злочинності далекі від досконалості. Концепт страху покарання, жорстоких заходів примушування загальної і спеціальної превенції практично не працюють у сучасних умовах. Підтвердженням тому є достатньо високий рівень рецидиву злочинів [3].

Видатні вчені М. Духовський [1, с. 2] та І. Фойницький [4] доводили, що згідно з даними кримінальної статистики, джерело злочинів корениться не тільки в особистості злочинця, а й у суспільстві. Зважаючи на їх думку, не можна ґрунтуватися на «вільній волі» злочинця (постулат класичної школи кримінального права) і розраховувати на

покарання як головний засіб контролю над злочинністю, необхідно використовувати й інші засоби.

Зміст кримінального права, його динаміка, перспективи розвитку як у цілому, так і окремих інститутів, мають зумовлюватись соціальними процесами. Кримінально-правове поле повинно визначатися та удосконалюватися відповідно до процесів, які відбуваються в суспільстві. Право має пристосовувати до життєвих потреб конкретних індивідів через процес правозастосування. Крім того, юридичні норми є соціально обґрунтованими та дієвими лише тоді, коли вони відповідають об'єктивним умовам і закономірностям розвитку суспільства, в якому функціонують, коли їх зміст відповідає суспільній свідомості населення, передусім принципам моральності та рівню правосвідомості. На сьогодні суспільство достатньо свідоме, зріле та доволі освічене, воно має гідний євроінтеграційний напрям. Отже вдосконалювання соціальних відносин і інститутів громадянського суспільства, соціальних норм і практики їх застосування, натепер є ефективними засобами системи соціального контролю, послідовної реалізації заходів морального і правового виховання, а також основною складовою соціологічної теорії праворозуміння кримінальної відповідальності.

Список використаних джерел

1. Духовской М. В. Из лекций по уголовному процессу, 1895. 217 с.
2. Казимирчук В. П., Кудрявцев В. Н. Современная социология права. М.: Юристъ, 1995. 297 с.
3. Туляков В. А. Правовые платформы и законодательная техника / В. А. Туляков. *Новітні тенденції законотворчості у сфері кримінального права*: Всеукр. інтер.-конф. Одеса, 2015. 411 с.
4. Фоницкий И. Я. Курс уголовного судопроизводства. Т.1, Т.2./ Под ред. А. В. Смирнова СПб. : Альфа, 1996. 607 с.

Шармар Ольга Михайлівна,
доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО КОНКУРЕНЦІЮ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ НОРМ ЗА ДІЯННЯ, ВЧИНЕНІ В УМОВАХ ОСОБЛИВОГО ПЕРІОДУ

Актуальність дослідження особливостей кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення, вчинені в особливий період обумовлено наявністю стану агресії Російської федерації проти України та необхідністю посилення відповідальності за такі діяння з метою захисту національної безпеки.

Проблематикою особливостей кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення, вчинені в мовах особливого періоду займалися такі дослідники як: Л. Демидова, С. Дячук, О. Кваша, М. Карпенко, В. Касинюк, Н. Кузнецова, Ю. Курилюк, Д. Олейніков, А. Ониськів, М. Сенько, М. Хавронюк, П. Ясиновський та інші.

Новизна статті полягає у встановленні конкуренції кримінально-правових та адміністративно-правових норм за однакові правопорушення, вчинені в умовах особливого періоду та пропозиції подолання цього правового явища.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» «особливий період – період функціонування національної економіки, органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, Збройних Сил України, інших військових формувань, сил цивільного захисту, підприємств, установ і організацій, а також виконання громадянами України свого конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, який настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій». Поняття «особливого періоду» сформульоване і в ст. 1 Закону України «Про оборону України», ним визнається: «період, що настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій». У цьому понятті відсутні суб'єкти, яких стосується цей період, особливості цього періоду.

Отже, у ст. 1 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» за змістом «особливий період» охоплює час, обстановку, місце, на яке поширюється особливий період, а також здійснюється функціонування різних суб'єктів – територія України та/ або окремі її місцевості. Щодо змісту поняття «особливий період», яке міститься в Законі України «Про оборону України» мова йде лише про час особливого періоду, його початок і кінець.

За вчинення військових кримінальних правопорушень (злочинів) в умовах особливого періоду встановлено кримінальну відповідальність в частині кваліфікуючих ознак, а саме в ч. 2 ст. 403, ч. 3 ст. 404, ч. 3 ст. 405, ч. 4 ст. 407, ч. 3 ст. 408, ч. 3 ст. 409, ч. 3 ст. 410, ч. 3 ст. 411, ч. 2 ст. 413, ч. 2 ст. 418, ч. 2 ст. 419, ч. 2 ст. 420, ч. 2 ст. 421, ч. 3 ст. 425, ч. 3 ст. 426, ч. 4 ст. 426¹, ч. 2 ст. 428, ч. 2 ст. 435 КК України. Це свідчить про те, що законодавець закріпив підвищений ступінь суспільної небезпеки цих діянь. Якщо ж особа використала умови особливого періоду при вчиненні інших злочинів, суд при призначенні покарання може врахувати це як обставину, яка обтяжує покарання, передбачену п. 11 ч. 1 ст. 67 КК України.

Аналізуючи склади військових кримінальних правопорушень вчинених в умовах особливого періоду, їхні санкції з 2015 р., спостерігається тенденція посилення кримінальної відповідальності внаслідок прийняття змін до КК України. Однак, посилюючи кримінальну репресію законодавчий орган одночасно встановлює адміністративну відповідальність за дії, які охоплюються військовими кримінальними правопорушеннями. Так, ст. 172¹⁰ КУпАП містить відповідальність за відмову від виконання законних вимог командира (начальника) в умовах особливого періоду і тягне за собою накладення штрафу від ста сорока п'яти до двохсот вісімдесяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (далі – НМДГ) або арешт з утриманням на гауптвахті на строк від 7 до 10 діб. Водночас ч. 2 ст. 402 КК України передбачає кримінальну відповідальність за непокору (відкриту відмова виконати наказ начальника, а також інше умисне невиконання наказу), вчинена в умовах особливого періоду карається позбавленням волі на строк від 5 до 7 років. Наступний приклад стосується ч. 4 ст. 172¹¹ КУпАП, яка закріплює адміністративну відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем строкової служби, а також нез'явлення його вчасно без поважних причин на службу у разі звільнення з частини, призначення або переведення, нез'явлення з відрадження, відпустки або з лікувального закладу тривалістю до трьох діб, вчинені в умовах особливого періоду, тягне за собою накладення штрафу від ста сорока п'яти до двохсот вісімдесяти п'яти НМДГ або арешт з утриманням на гауптвахті на строк від семи до десяти діб. Водночас ч. 4 ст. 407 КК України передбачає відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби, а також нез'явлення вчасно на службу без поважних причин, вчинені в умовах особливого періоду, крім воєнного стану, вчинене військовослужбовцем строкової служби або військовослужбовцем, караються позбавленням волі на строк від 8 до 7 років.

Таким чином, наявність різної відповідальності за одні і ті ж діяння передбаченої КУпАП та КК України створює конкуренцію кримінально-правових та адміністративно-правових норм. Вважаю, що в умовах агресії РФ є недоцільним закріплення в КУпАП відповідальності за дії, які охоплюються військовими кримінальними правопорушеннями.

Шевяков Олексій Володимирович,

завідувач кафедри психології та педагогіки

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,

доктор психологічних наук, професор

ПРОБЛЕМА БЕЗПЕКИ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Аналіз сучасної літератури з різних аспектів вивчення проблем безпеки особистості дозволяє стверджувати, що безпека є складною, міждисциплінарною областю знання, і роль психології полягає не тільки в формуванні універсального визначення, а у виробленні загальних уявлень і системи знань про цей феномен на філософському та теоретико-методологічному рівнях. Необхідність аналізу філософських та соціокультурних основ психологічної безпеки обумовлена тим, що його проведення дозволить сформувати не лише загальні наукові положення про таке складне соціальне явище, яким є безпека, та, зокрема, психологічна безпека особистості студента, але й розкрити її загальні властивості, закономірності становлення, розвитку та функціонування.

Поняття «безпека» довгий час застосовували переважно в рамках політичної філософії, причому пріоритет, як правило, віддавався державній безпеці, а не особистій чи громадській. Сьогодні ж ця проблематика актуальна і для інших розділів філософського знання, а також й інших галузей наукового осмислення. Важливим є з'ясування того, чи існує принципова відмінність між індивідуальною безпекою кожної окремої людини та безпекою колективною (безпекою всього суспільства, громади, держави тощо).

Більшість робіт присвячено визначенню найбільш ефективних методів та засобів вирішення практичних завдань, тобто фахівці, розмірковуючи про безпеку, говорять про конкретні прикладні розуміння цього терміну: національна [1, с.182-183], освітня [2, с.11-12], організаційна [3, с.75], та інші види безпеки. Зокрема, доведено, що психологічно безпечне організаційне середовище студента у вищій школі детермінує задоволеність змістом навчання та майбутньою кар'єрою, переживання почуття успіху. Показано, що ресурси соціальної підтримки людини від організації та спільноти, які визначаються потребою особистості у приналежності, опосередковані психологічною безпекою цього середовища.

У науковій літературі поняття безпеки, як правило, тлумачиться по-різному:

1) безпека як відсутність небезпеки (на основі принципу дихотомії). Поняття «безпека» і «небезпека» є діалектично взаємопов'язаними характеристиками умов об'єктивної реальності, що відображують її суперечливі сторони, і можуть розглядатися як соціально-філософські категорії. Але при такому підході не враховуються протиріччя об'єктно-суб'єктної сфери людської діяльності, які є джерелом будь-якого розвитку та змінювання. Тому, мабуть, постулат, що відсутність небезпеки це і є безпека, не є бездоганим і потребує певного уточнення. Такого стану, при якому державі, суспільству або особистості не загрожує небезпека, просто не існує;

2) безпека як певна діяльність із забезпечення або попередження загроз, небезпек (діяльнісний підхід, що пов'язаний з рівнем суспільного виробництва, завдяки якому і створюються захисні дії). Ця філософія орієнтована на ціннісні переваги соціальної

практики (дійсності) та передбачає не тільки певний рівень усвідомлення сутнісних протиріч буття, але й конкретне розуміння онтологічних основ соціальної реальності;

3) безпека як усвідомлена потреба, цінність, інтерес, що пов'язані з цілепокладанням, як ключова цінність мотиваційної сфери, що представлена в індивідуальній та суспільній свідомості.

Всі ці визначення можна віднести до антропологічного інструменталізму, в межах якого безпека пов'язується з певною історичною практикою забезпечення життєдіяльності людини та її існування. Проте, безпека як соціально-філософська категорія не може розглядатися тільки в аспекті стану захищеності, оскільки це ще й властивість певної системи, і процес соціальної діяльності.

Зауважимо, що пізнання безпеки тісно пов'язане з соціально-історичними умовами буття, з рівнем розвитку матеріальної і духовної культури, з пануючими в суспільстві інтересами і цінностями, що зумовлює не тільки розмаїття точок зору, які пояснюють явище безпеки, але й визначає її онтологічну, гносеологічну і аксіологічну особливості. Онтологічний аспект безпеки полягає в тому, що безпека, існуючи в загальній структурі буття, перебуває в різних формах, які є оптимальними умовами дійсності як такої (буття природи, людини, соціального і духовного), при яких мінімізовані небезпеки. Гносеологічний аспект безпеки пов'язаний безпосередньо з особливостями її пізнання. Дуже важливим з погляду предмету нашого дослідження, є огляд соціально-філософської спадщини в царині історичної рефлексії проблеми безпеки суспільства та особистості. У процесі історичного розвитку безпека розумілася через чуттєвий досвід і завдяки раціональному пізнанню. Накопичені знання трансформувалися в практичний досвід і достовірні знання. Людина і суспільство завжди прагнуть пізнати бажані умови повної відсутності небезпеки – абсолютну безпеку, що практично неможливо, оскільки процес розвитку небезпек у результаті людської діяльності і об'єктивних змін в світі є нескінченним. Аксіологічний аспект безпеки підкреслює, що безпека перебуває у ряді загальнолюдських цінностей (таких як добро, істина, краса), оскільки має значущість для багатьох поколінь людей, не зважаючи на те, що у різні епохи її зміст і значення розумілися по-різному. Безпека створює оптимальні умови для підтримки гармонійного стану буття та сталого розвитку суспільства. Отже, названі аспекти безпеки тісно пов'язані між собою. Гносеологічний і аксіологічний аспекти утворюють цілісну структуру теоретичного концепту безпеки, фундамент якого становить її онтологічний аспект.

Реалії сучасного часу висувають на перший план не узагальнені цінності, а безпеку і збереження життя спільнот, груп, конкретних людей незалежно від їх політичних, економічних і національних відмінностей. Дедалі більшої значущості набувають питання вивчення безпеки, яка характеризує внутрішній стан людини, її благополуччя, спокій, стабільність, мова йде про психологічну безпеку, що є проявом суб'єктивної безпеки.

Таким чином, застосування поняття «психологічна безпека» як окремої наукової категорії ще не має тривалої історії, хоча й отримало значне розповсюдження у наукових роботах. Інтерес до проблем психологічної безпеки зумовлений зростаючою потребою системного опису явищ соціальної реальності, яка стрімко змінюється, та необхідністю вирішення практичних завдань сьогодення. Крім того, суттєво змінюються традиції

наукового опису явищ реальності та самої людини – від класичної до постнекласичної парадигми наукового знання.

Список використаних джерел

1. Більовський О. А. Національна безпека як предмет соціально-філософського аналізу. *Філософія і політологія в контексті сучасної культури*. 2014. Вип. 7. С. 182–186.
2. Зинченко Ю. П. Методологические основы психологии безопасности. *Национальный психологический журнал*. 2011. № 2. С.11–14.
3. Blynova O. Y., Holovkova L. S., Sheviakov O. V. Philosophical and sociocultural dimensions of personality psychological security. *Antropological Measurements of Philosophical Research*. 2018. №14. P.73–84.

Секція 2:

РОЗКРИТТЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, КРИМІНАЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО

Близнюк Ігор Леонідович,

*головний науковий співробітник лабораторії кримінологічних досліджень
та проблем запобігання злочинності*

*Державного науково-дослідного інституту МВС України,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник*

ПЕРСПЕКТИВНІ НАУКОВІ РОЗРОБКИ

ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ВИЯВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ НА ЗАЛІЗНИЧНОМУ ТРАНСПОРТІ УКРАЇНИ

Залізничний транспорт є однією із важливих базових галузей економіки України, який забезпечує її внутрішні та зовнішні транспортно-економічні зв'язки, а також потреби населення у перевезеннях. Діяльність залізничного транспорту як частини єдиної транспортної системи країни сприяє нормальному функціонуванню всіх галузей суспільного виробництва, соціальному і економічному розвитку, міжнародному співробітництву та зміцненню обороноздатності України.

Застарілі методи регулювання залізничної галузі України вже не відповідають сучасним умовам розвитку економіки та стримують конкуренцію на ринку залізничних перевезень, а також сприяють криміналізації відносин у процесі функціонування, підприємств, установ та організацій залізничного транспорту, у тому числі у процесі здійснення перевезень пасажирів та вантажів.

Водночас, АТ «Українська залізниця» має цілий спектр внутрішніх ризиків, які полягають у високому рівні проявів корупційних зловживань, непрозорості кадрової структури компанії та високій політичній залежності.

За останні 3 роки відкрито понад 100 кримінальних проваджень стосовно корупційних злочинів на «Українській залізниці» [1]. Так, за 2017-2018 роки стосовно розкрадання коштів ПАТ «Українська залізниця» відкрито понад 40 кримінальних проваджень, збитки державної компанії в яких оцінено в понад 2,5 мільярди гривень [2, с. 8].

Загальний рівень збитків компанії відповідно до усіх відкритих кримінальних проваджень стосовно розкрадання коштів АТ «Укрзалізниця» оцінено в понад 3 млрд грн. (107 млн \$) [1]. Зокрема, ці справи стосуються вчинення неправомірних дій членами конкурсних комітетів у процесі проведення державних закупівель АТ «Укрзалізниця» із закупівлі товарів за завищеною вартістю через представників приватних структур,

неправомірним підписанням додаткових угод на збільшення вартості продукції, закупівлі непридатного обладнання, зловживання службовим становищем, ін. Близько третини своїх доходів АТ «Укрзалізниця» витрачає на закупівлі для забезпечення своїх виробничих потреб та капітальних інвестицій.

Організацію та реалізацію розкрадань в особливо великих розмірах інкримінують щонайменше 20 топ-менеджерам АТ «Укрзалізниця», частина з яких продовжує виконувати свої обов'язки.

Державна аудиторська служба України (Держаудитслужба) у IV кварталі 2019 р. провела планову виїзну ревізію фінансово-господарської діяльності АТ «Українська залізниця» та його 24-х філій за період з 01.01.2018 по 30.09.2019, якою виявила порушень фінансової дисципліни та недоліків у діяльності компанії на суму 11,8 млрд гривень [3].

Своєчасне та ефективне виявлення кримінальних та інших правопорушень, що вчиняються на залізничному транспорті, значною мірою залежить від швидкого та якісного проведення окремих оперативно-розшукових дій. Послідовність і тактичні особливості проведених заходів працівниками підрозділів Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, на пряму пов'язані з особливостями вчинення конкретного злочинного діяння та документування злочинних дій винних осіб.

Останнім часом спостерігається удосконалення методик виявлення кримінальних правопорушень, що вчиняються на залізничному транспорті України, на основі формування типового переліку та технології вивчення фінансово-господарських документів, які оперативним працівникам необхідно перевіряти для отримання інформації про можливі злочини та інші правопорушення, що вчиняються на залізничному транспорті, які хоча і не підпадають під кримінальну відповідальність, проте оперативна робота щодо їх виявлення надасть необхідну первинну, пошукову інформацію з перспективою розкриття кримінальних та інших правопорушень.

Зокрема, передбачається доцільним формування методик виявлення кримінальних правопорушень, що вчиняються на залізничному транспорті України, у таких напрямках:

1. Викриття порушень фінансової дисципліни АТ «Укрзалізниця» та його філіями, які можуть виявитися розкраданнями фінансових коштів, незаконним привласненням активів, фальсифікацією фінансової звітності.

2. Викриття неправомірного укладення АТ «Укрзалізниця» договорів про спільну діяльність, договорів комісії, доручення та управління майном.

3. Викриття неправомірності виплати премій, винагороди керівництву, зокрема членам правління, адміністративно-управлінському персоналу та членам наглядової ради АТ «Укрзалізниця»

4. Викриття зловживань у процесі проведення АТ «Укрзалізниця» або його філіями публічних закупівель товарів, робіт, послуг

5. Викриття розкрадань майна юридичних осіб у процесі вантажоперевезень «Укрзалізницею».

При цьому особливу увагу при викритті злочинів, що вчиняються на залізничному транспорті, слід приділити саме виявленню злочинів у структурі АТ «Укрзалізниця».

Якщо роботи виконавцем (підприємством (контрагентом АТ «Укрзалізниця»)) належним чином не виконані, а за даними бухгалтерського обліку за цим договором обліковується дебіторська заборгованість на певну суму (як передплата на виконання робіт тощо), то це фактично свідчить про приховане кредитування АТ «Укрзалізниця» певних компаній. Адже АТ «Укрзалізниця» могло не здійснювати передплату за договором, якщо роботи не виконувались, та розірвати укладений договір, оскільки, як правило, договір може бути розірвано за ініціативи однієї із сторін у разі, якщо інша сторона ухиляється від виконання або належного виконання прийнятих на себе зобов'язань за договором.

Крім того, варто пам'ятати, що через нарахування АТ «Укрзалізниця» резерву сумнівних боргів (при не затверженому фінансовому плані) може відбуватися заниження розміру сплачених дивідендів державі. Також необхідно мати на увазі, що заниження доходів АТ «Укрзалізниця» може відбуватися через не відображення у їх складі штрафів, пені та неустойки за рішенням судів. Все це призводить до втрат державного бюджету.

З метою проведення аналізу та дослідження правильності нарахування резервів сумнівних боргів АТ «Укрзалізниця» та його філіями, слід перевірити таке документальне підтвердження, а саме:

- інформацію щодо стягнення заборгованостей;
- договори (наприклад, договори на постачання рухомого складу АТ «Укрзалізниця»), які укладені з контрагентами, згідно з якими створено резерв сумнівних боргів;
- реєстри судових справ щодо несплати за договорами з АТ «Укрзалізниця» – відомості з «Єдиного державного реєстру судових рішень» (<https://reyestr.court.gov.ua/>), наприклад, справи за позовами АТ «Укрзалізниця» (позивач) до контрагентів (відповідачі) щодо стягнення заборгованостей (приміром, за послуги з постачання рухомого складу АТ «Укрзалізниця»);
- протоколи АТ «Укрзалізниця» на списання дебіторської заборгованості.

Про фальсифікацію фінансової звітності та порушення фінансово-бюджетної дисципліни в АТ «Укрзалізниця» можуть свідчити такі факти:

- відсутність супроводжуючої документації для підтвердження бухгалтерських проводок;
- суттєві коригування у фінансових звітах;
- первинні документи складені нерозбірливим почерком;
- наявність можливості вносити зміни до бухгалтерських даних минулих періодів;
- форма транзакції не відповідає її суті;
- численні договори нижче лімітів, перевищення яких вимагає проведення тендеру;
- відсутність можливості зіставити фактичну наявність активів з обліковими даними про ці активи;
- відсутність системи зберігання супроводжуючої документації в паперовому та електронному вигляді.

Для викриття фактів штучного створення дискримінаційних вимог до учасників торгів з боку АТ «Укрзалізниця» з метою проведення дискваліфікації окремих їх учасників для надання перемоги у торгах «своїм», пов'язаним компаніям особливу увагу слід звернути на надмірні вимоги до учасників; великий обсяг надання довідок та інших документів учасником, які не мають прямого відношення до якості продукції; вимоги надання погоджень, листів-підтверджень; надмірно деталізовані вимоги до продукції та інші формальні вимоги, які не мають визначального впливу на якість пропонованої продукції.

Окремими випадками надмірних вимог до учасників торгів з боку АТ «Укрзалізниця» є процедура допуску до застосування, наявність попереднього досвіду використання на залізницях України, погодження технічних умов на виробництво деталей залізничного призначення та ін. Всі ці вимоги не є гарантією постачання якісної продукції, так як не впливають на процес приймання кінцевої продукції і містять здебільшого обмежувальний характер конкуренції учасників торгів.

Варто пам'ятати, що високі ризики фіктивних постачань на користь АТ «Укрзалізниця» особливо наявні у таких випадках, коли велика кількість закупівель спеціалізованих послуг та товарів залізничного призначення розігруються компаніями, які мають короткий термін існування, у переможців торгів відсутні у достатній кількості персонал та матеріально-технічна база. Зокрема, деякі контракти АТ «Укрзалізниця» можуть бути укладені з компаніями, які мають високі ризики пов'язаності з «тіньовим» сектором економіки, а такі контракти мають високий ризик постачання невідповідної продукції, за завищеною вартістю або оплати фактично не поставлених товарів і послуг.

Слід зазначити, що близько 30% переможців державних закупівель АТ «Укрзалізниця» мали або мають ознаки фіктивного або посередницького сегменту без наявної трудової і матеріальної бази для виконання контракту та з репутаційними ризиками у вигляді відкритих кримінальних проваджень, використання адрес масової реєстрації, фіктивних адрес реєстрації та ін. [2, с. 17].

При цьому, необхідно наголосити, що передумови щодо участі в тендерах ПАТ «Українська залізниця» фіктивних та посередницьких суб'єктів господарювання створюються безпосередньо самими тендерними комітетами замовника при формуванні конкурсної документації, тому саме вивченню цієї документації слід приділити найбільшу увагу.

Список використаних джерел

1. Проект трансформації АТ «Українська залізниця»: ГО «Залізниця без корупції», МФ «Відродження». 2020.
2. Аналіз діяльності ПАТ «Українська залізниця» 2017-2018: ГО «Залізниця без корупції». 2018. 35 с.
3. Держаудитслужба провела ревізію акціонерного товариства «Українська залізниця» та його філій, якою виявила порушень фінансової дисципліни та недоліків у діяльності на суму 11,8 млрд гривень. URL: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/160485>.

Богданець Анастасія Ігорівна,
курсант Національної академії внутрішніх справ,
рядовий поліції

Науковий керівник:
Шведова Олена Вікторівна,
доцент кафедри криміналістичного забезпечення та судових експертиз
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ПРАВИЛА ДАКТИЛОСКОПІЮВАННЯ ТРУПІВ

Дактилоскопія у теперішній час відіграє важливу роль в ідентифікації невпізнаних трупів. У випадках коли кисті рук трупа мають ознаки гниття чи муміфікації проведення дактилоскопії стандартним методом провести неможливо.

Відповідно до ст. 245 КПК України («Отримання зразків для експертизи»), у якій зазначено: «У разі необхідності отримання зразків для проведення експертизи вони відбираються стороною кримінального провадження, яка звернулась за проведенням експертизи або за клопотанням якої експертиза призначена слідчим суддею [1].

Дактилоскопіювання трупів проводиться в наступному порядку.

Відбитки пальців рук трупа виготовляються з метою:

- встановлення особи трупа;
- порівняння зі слідами, вилученими з місць вчинення злочинів;
- перевірки по слідотекам (порівняння зі слідами рук з місць нерозкритих злочинів) [2].

Дактилоскопіювання трупів без змін шкірного покриву рук. При огляді місця подій, особливо при вчиненні вбивств, виникають ситуації, коли необхідно порівняти сліди пальців рук, вилучені, наприклад, з різних побутових предметів, з відбитками пальців рук трупа [2].

Дактилоскопіювання трупів одразу після смерті особливої складності не являє і здійснюється в наступному порядку.

1. Руки трупа очищують від бруду, крові тощо (по можливості обмивають холодною водою, а потім для набрякання – теплою водою, насухо витирають та знежирюють розчинником);

2. Готують окремі квадратики паперу. Ці листки можуть бути отримані шляхом розрізання бланку дактилокарти. На їх зворотньому боці зазначають, відбиток якого пальця і якої руки буде там відображений.

3. За допомогою валика пальці трупа покривають рівномірним шаром типографської фарби.

4. Прокочують кожний палець по окремому квадратику паперу. Для зручності дактилоскопіювання листок паперу поміщають на сірникову коробку, лінійку, дощечку чи спеціально відлиту форму у вигляді ложки.

5. Листки з відбитками пальців наклеюють на відповідні місця в бланку дактилокарти. Необхідно стежити, щоб відбитки не були переплутані [2].

Дактилоскопіювання трупів при ушкодженні або руйнуванні епідерміса пальців рук. При висиханні шкірного покриву рук трупа, гнильних змінах тканин виготовити відбитки досить важко, а тому це вимагає попередньої підготовки. Крім того, при впливі вологи відбувається відділення епідерміса, що утворює папілярний візерунок, а при муміфікації – висихання тканин, внаслідок чого шкірні покриви пальців ущільнюються і на них утворюються складки, що не розправляються. Одержання якісних відбитків у цих випадках можливе лише в лабораторних умовах. П'ясті рук відокремлюють після розтину трупа в променевоzap'ястному суглобі, очищають від бруду та промивають у проточній воді. Кожну п'ясть поміщають в окрему посудину і заливають водою. Якщо лабораторія знаходиться далеко, то посудини закривають кришками, краї яких герметизують парафіном або іншим способом. П'ясті рук муміфікованого трупа загортають у пергаментний папір і в цьому пакуванні пересилають [2].

Обробка пальців при відсутності епідерміса. П'ясті рук очищують від бруду і промивають начисто в проточній воді. Якщо на долоні збереглися частки епідерміса їх видаляють пінцетом. Для ущільнення подушечок пальців і утворення на них рельєфного візерунка об'єкт поміщають у нагріті до 110-130 градусів технічний жир або кісточкову олію. Час і температурний режим обробки залежить від стану м'яких тканин. При значних гнильних змінах обробку роблять при температурі до 120 градусів протягом 3-4 хвилин; у початкових стадіях гниття час обробки скорочується до 2-2,5 хвилин, а температура олії або жиру доводиться до 130 градусів. Стан м'яких тканин контролюється візуально через 25-30 секунд. Дактилоскопіювання треба починати відразу після обробки кожного пальця [2].

Обробка пальців при ушкодженні епідерміса. П'ясті рук відокремлюють і піддають штучній мацерації (розм'якшенню, руйнуванню шкіри) у воді при температурі 40-45 градусів до повного видалення епідерміса. Ця операція триває в середньому 1-2 доби. Обробку пальців після видалення епідерміса проводять, як і в попередньому випадку [2].

Обробка муміфікованих пальців. Для попереднього розм'якшення складок після промивання, п'ясті поміщають на 1-1,5 години в баню з мильною водою при температурі 50-60 градусів. Поверхневий шар епідерміса з подушечок пальців обережно зішкрябують ланцетом. П'ясть занурюють на 10-15 годин у 20 % розчин антиформіна. Необхідно візуально контролювати, щоб розміри пальців не перевищували натуральних. Потім пальці протягом 20-30 хвилин промивають у проточній воді і поміщають у посудину з водою при кімнатній температурі. Після цього пальці по черзі опускають у нагрітий до 115-130 градусів технічний жир або олію для посилення контрасту папілярних ліній [2].

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL.: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Шведова О. В. Дактилоскопичні дослідження: навч. посіб. Київ: КНТ, 2010. 82 с.
3. Филипчук О. В., Гуров О. М. Судово-медична криміналістика: навч. посіб. Харків, 2013. с. 544–548.

Васюта Юлія Володимирівна,
здобувач ступеня вищої освіти магістра
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Чорноус Юлія Миколаївна,
професор кафедри криміналістики та судової медицини
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Серед важливих прав людини, проголошених міжнародно-правовими джерелами і Конституцією України, є право на життя, свободу, особисту недоторканність, право вільно обирати місце проживання та вид діяльності, не забороненої законом. Тому проблемою глобального масштабу є існування злочинної діяльності, пов'язаної з торгівлею людьми. Це явище вкрай негативно впливає на подальший розвиток людства, процеси глобалізації, наносить непоправну шкоду здоров'ю та життю людей, живить організовану та міжнародну злочинність.

За оцінками міжнародних експертів, у світі щороку від двох до чотирьох мільйонів осіб стають жертвами торгівлі людьми. Майже три чверті жертв – це жінки або дівчата, які у 60 відсотках випадків піддаються сексуальній експлуатації. Протягом 2020 року до поліції в Україні звернулись 195 громадян, які постраждали від торгівлі людьми, з них 75 осіб постраждало від торгівлі людьми в Україні, 120 осіб – від торгівлі людьми за кордоном [4].

Окреслені дані свідчать про те, що для правоохоронних органів України в цілому, та спеціалізованих підрозділів Національної поліції України, зокрема, актуальним є розвиток міжнародної співпраці щодо протидії організованій злочинності та торгівлі людьми.

Визначення торгівлі людьми надає «Протокол з попередження торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми», який доповнює Конвенцію ООН про боротьбу з транснаціональною організованою злочинністю: «Торгівля людьми – здійснення з метою експлуатації вербування, перевезення, передачі, приховування чи отримання людей шляхом погрози силою або її застосування чи інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою чи вразливістю стану або шляхом підкупу у вигляді платежів чи вигод для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу» [2].

В Україні кримінальна відповідальність за торгівлю людьми встановлена ст. 149 КК України, на підставі якої прийнято Закон України «Про протидію торгівлі людьми», постанови Кабінету Міністрів України: «Про Національного координатора у сфері протидії торгівлі людьми», «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми», «Про затвердження Порядку встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми» та інші нормативно-правові документи. Можливості міжнародної співпраці та допомоги з розслідування цієї категорії злочинів прямо передбачені Законом України «Про протидію торгівлі людьми» від 20

вересня 2011 року № 3739-VI, де визначено, що Україна бере участь у міжнародному співробітництві у сфері протидії торгівлі людьми на державному, регіональному та місцевому рівнях.

Розслідування фактів торгівлі людьми в ході взаємодії правоохоронних структур на міжнародному рівні є досить специфічним із криміналістичної точки зору. Криміналістична характеристика торгівлі людьми є сукупністю криміналістично значимої інформації, яка впливає на вину злочинця, кримінально-правову оцінку його діяння, зумовлює обрання слідчим відповідних кримінальних процесуальних рішень у вигляді слідчих дій та оперативно-розшукових заходів.

Оскільки розслідування кримінальних справ про торгівлю людьми потребує виконання значного обсягу оперативно-розшукових заходів та слідчих дій, а також ефективного співробітництва з правоохоронними органами інших країн, вже на початковому етапі необхідно вирішувати питання про створення міжнародних слідчо-оперативних груп із залученням до їх складу достатньої кількості слідчих та оперативних працівників. До основних видів міжнародного співробітництва у боротьбі з торгівлею людьми за формами прояву відносять: взаємодію у рамках правової допомоги у кримінальних справах; участь у проведенні оперативно-розшукових заходів, слідчих дій та території іншої держави; проведення спільних оперативних розробок та розслідувань; обмін інформацією [6, с. 56].

Успіх виявлення та розкриття торгівлі людьми залежить від чіткого знання представниками всіх правоохоронних органів наукових положень і тактичних рекомендацій протидії злочинності. Ця категорія злочинів складна за своєю природою та способами розслідування і розкриття, а тому воно відбувається у напрямі від слідів злочину до обставин його вчинення та способів, які обрали злочинці.

Спектр об'єктів, які містять криміналістично значиму інформацію та зберегли на собі інформацію про подію злочину, у справах про торгівлю людьми досить широкий, і утворює чотири великі групи:

1) документи (загальногромадянські та закордонні паспорти потерпілих та злочинців з візами і відмітками про перетинання державного кордону, анкети-заяви на отримання закордонних паспортів тощо);

2) предмети (засоби, за допомогою яких підроблялися паспорти та інші документи, необхідні для отримання віз для виїзду за кордон, бланки документів тощо);

3) електронні носії інформації;

4) пам'ять людей (ідеальні відображення).

Правоохоронні структури різних держав надають допомогу у визначенні й вивченні наступних слідів вчинення торгівлі людьми: сліди вербування потерпілої особи; сліди пересування потерпілої особи; сліди перебування потерпілої особи в конкретному місці (місцевості); сліди експлуатації жертви торгівлі людьми (сексуальної чи трудової); сліди, які свідчать про укладання злочинної угоди між замовником та постачальником «живого» товару; сліди злочинної діяльності потерпілої особи, втягнутої проти її волі до такої діяльності; сліди усиновлення (удочеріння) в комерційних цілях; сліди насилля над потерпілим.

В. Філашкін зауважує, що характер типових слідчих ситуацій на подальшому етапі розслідування торгівлі людьми визначається результатами початкових слідчих дій. В одних випадках основним напрямом міжнародного співробітництва правоохоронних структур є розшук уже встановленого злочинця, в інших – все ще не встановленого, у третіх – напрям на збирання додаткових фактичних даних, що викривають уже затриманого злочинця, пред'явлення остаточного обвинувачення щодо торгівлі людьми [7].

Крім цього, на думку І. І. Маринів, основні проблеми, які виникають на етапі перевірки повідомлень про факти торгівлі людьми та на стадії досудового розслідування, пов'язані з не завжди активною взаємодією між правоохоронними органами держав. Співробітництво між ними часто обмежується початковою стадією розслідування до моменту пред'явлення особі повідомлення про злочин. Цей недолік призводить до несвоєчасного виявлення можливих доказів у справі, втрати їх, затягування процесу розслідування, активізації різних форм протидії слідству з боку злочинців [3, с. 46].

У ході міжнародного розслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, наявні такі типові слідчі ситуації:

а) іноземні громадяни, особи без громадянства або громадяни України можуть бути затримані в пункті перепуски при проходженні митного контролю та перевірці документів. При них можуть бути документи, що посвідчують особу, надають право в'їзду, проживання чи транзитного проїзду територією України, але з явними ознаками повної чи часткової підробки документів;

б) іноземні громадяни, особи без громадянства чи громадяни України можуть прослідувати територією України, але працівники органів дізнання можуть мати інформацію про вчинення ними злочинів чи те, що вони самі є жертвами торгівлі. Така інформація може свідчити про причетність до злочину працівників паспортно-візової служби, митного контролю, туристичних фірм. Причому особи всіх співучасників можуть бути ще невідомими правоохоронним органам;

в) співробітники оперативно-розшукових підрозділів можуть мати достовірну інформацію про діяльність організованої групи, що спеціалізується на торгівлі людьми та інших злочинах, факт організації такої групи, незаконної міграції.

Серйозною прогалиною результатів міжнародного співробітництва в ході розслідування торгівлі людьми В. Репетівська називає упущення в питаннях процесуального закріплення результатів, особливо якщо це стосується необхідності легалізації даних, отриманих за кордоном. Вони необхідні, коли: встановлена вся сукупність епізодів злочинної діяльності та затримані всі особи, причетні до злочину, які повністю визнають свою вину; встановлена вся сукупність епізодів злочинної діяльності, але окремі особи, причетні до цих злочинів, не визнають своєї вини чи знаходяться в розшуку; встановлена вся злочинна група, всі її учасники, але вину свою вони не визнають, немає даних про всі епізоди їх злочинної діяльності [5].

Напрямами удосконалення практики викриття та розслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, є:

- підвищення рівня взаємодії поліції України з правоохоронними органами іноземних держав в аспекті обміну оперативною та доказовою інформацією,

планування та проведення спільних організаційних, нарадчих, слідчих та оперативно-розшукових заходів у сфері протидії торгівлі людьми та в рамках конкретних кримінальних справ;

- інформаційне забезпечення органів правопорядку, які за накопиченими результатами практичної діяльності повинні сприяти створенню єдиного інформаційного криміналістичного обліку фізичних та юридичних осіб, які потрапили в поле зору правоохоронців за фактами торгівлі людьми внаслідок проведення ОРЗ, слідчих дій, обміну оперативною та доказовою інформацією по каналах Інтерполу, Європолу, Євроюсту.

Отже, для виявлення ознак злочину, пов'язаного з торгівлею людьми, та осіб, причетних до його готування та вчинення, необхідним є правове, організаційне і тактичне забезпечення співробітництва правоохоронних структур. Їх взаємодія як на міжнародному рівні, так і в межах країни повинна будуватися на всіх етапах розслідування торгівлі людьми, бути спрямованою на фіксацію злочинної діяльності для правової оцінки, окреслення кола питань, визначення засобів та заходів щодо викриття винних, встановлення істинної картини злочину.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 19.05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2341-14>.
2. Протокол з попередження торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, доповнення Конвенції ООН про боротьбу з транснаціональною організованою злочинністю, прийнятий Резолюцією ГА ООН А/RES/55/25 від 15.11.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text.
3. Маринів І.І. Міжнародне співробітництво у галузі протидії торгівлі людьми. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. №3. С. 45-47.
4. Протидія торгівлі людьми в Україні: Статистика МОМ станом на 30 січня 2021 року. URL: http://iom.org.ua/iom_vot_statistics_ukr_june2021.doc.
5. Репетівська В. Міжнародне співробітництво України у сфері протидії торгівлі людьми. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/316497/23074/1/113-115.pdf>.
6. Санакоєв Д. Нормативно-правове забезпечення транскордонної співпраці у протидії торгівлі людьми. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2018. №1. С. 56-59.
7. Філашкін В. Протидія торгівлі людьми на міжнародному рівні. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1043>.

Волошина Яна Леонідівна,

*доцент кафедри правознавства Вищого навчального закладу Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»,
кандидат юридичних наук*

МЕДІАЦІЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИСКОНСУЛЬТА

Сьогодні в юриспруденції все більшої актуальності набуває медіація як один із альтернативних способів вирішення спорів (конфліктів), що зумовлено недосконалістю законодавства і судоустрою, довготривалістю та затратністю судового оскарження, неефективністю виконавчого провадження. Наразі в Україні медіація використовується як спосіб примирення сторін у правових спорах, але не має законодавчого регулювання і це суттєво ускладнює її практичне застосування. У більшості країн Європейського Союзу інститут медіації закріплений на законодавчому рівні, що дозволяє уникати сторонам юридичних спорів довготривалої судової процедури. Особливо актуальною медіація є у професійній діяльності юрисконсульта підприємства (установи, організації), який шляхом консультування і надання професійних порад допомагає сторонам, які мають протилежні позиції, знайти спільну мову, не доводячи справу до суду.

Термін «медіація» з'явився у другій половині ХХ ст. і у перекладі з латинської мови означає «посередництво», «середина». Медіація є методом вирішення конфліктів за участю посередника, який є нейтральною стороною і допомагає знайти взаємовигідне рішення [1, с. 16]. Медіація є гнучким і неформальним процесом, який не зосереджений на юридичних нюансах.

У юриспруденції медіація є позасудовою процедурою вирішення правових спорів, метою якої є ведення конструктивного діалогу між сторонами задля прийняття рішення, яке буде задовольняти інтереси обох сторін.

Сучасні науковці-правознавці виокремлюють п'ять підходів до визначення поняття медіації, зокрема: нормативний, комунікативний, функціональний, «гарвардський», психологічний. Основою кожного із вказаних підходів є «вирішення конфлікту» і «примирення» [2, с. 87].

Медіацію розглядають як структуровану, добровільну та конфіденційну процедуру позасудового врегулювання конфлікту, яка здійснюється медіатором як нейтральним посередником, який допомагає сторонам у розумінні їхніх інтересів та досягненні консенсусу [3, с. 101-102].

У загальному розумінні конфлікт – це зіткнення протилежних сторін, їх інтересів, цілей, позицій [7, с. 2]. Причинами виникнення конфлікту між особами можуть бути: неузгодженість цілей, нечітке розмежування особистих прав та обов'язків, різне ставлення до когось або чогось, суперечність між видами трудової діяльності, різниця у стилі поведінки та інші несприятливі умови і обставини.

Юридична діяльність завжди відбувається на зіткненні протилежних інтересів окремих людей, між якими виникли непорозуміння. Професійна діяльність юрисконсульта безпосередньо пов'язана з конфліктами і спорами, оскільки вони представляють або захищають права однієї сторони щодо прав чи обов'язків іншої.

Основним фокусом у юридичній практичній діяльності є боротьба правових позицій, а роль юриста визначається перемогою у справі. Натомість медіаційна процедура спрямована на налагодження комунікації, збереження ділових взаємин між конфліктуючими сторонами та самостійне прийняття ними взаємовигідного рішення шляхом структурованих переговорів.

Медіаційна процедура проходить у декілька етапів. Так, на першому етапі «підготовка до медіації» відбувається ознайомлення учасників з сутністю медіації та вимогами до неї, роллю медіатора у врегулюванні цієї процедури та вирішенні конфліктної ситуації. Другий етап «вступна частина медіації» передбачає вступне слово медіатора, який пояснює учасникам принципи і правила проведення медіації, відповідає на питання сторін, якщо вони виникають. Наступний етап передбачає здійснення медіатором аналізу фактів конфліктної ситуації та виявлення проблеми, що відбувається на основі розповідей і пояснень сторін. На четвертому етапі відбуваються «торги»: окреслюється коло проблем, які потребують невідкладного вирішення; сторони висловлюють свої пропозиції щодо можливих варіантів вирішення конфліктної ситуації. І заключним, п'ятим етапом медіації є її завершення, що передбачає підписання медіаційної угоди, яка укладається між сторонами медіації про вирішення конфлікту [4, с. 744].

При здійсненні медіації велику роль відіграє посередник, медіатор, який забезпечує процес врегулювання правового спору, який на відміну від юриста повинен не перемогти конфліктуючу сторону, а допомогти сторонам конфлікту налагодити конструктивний діалог, який допоможе віднайти взаємовигідне рішення. Медіатор не нав'язує сторонам своє бачення проблеми та її вирішення; його ціль – допомогти сторонам знайти порозуміння та вихід зі складної ситуації. Роль медіатора може виконувати сертифікований медіатор, який пройшов спеціальну підготовку, або юрисконсульт, який здійснює кваліфіковане представництво інтересів.

Юрисконсульт, який бере участь у процедурі медіації, відіграє важливу роль у вивченні фактів, дослідженні інтересів обох сторін правового спору, визначенні об'єктивних критеріїв для перевірки справедливості рішень. Юрисконсульт-медіатор проводить медіаційну зустріч сторін конфлікту, налагоджує комунікації між ними, згаджує непорозуміння, допомагає знайти варіанти вирішення існуючої проблеми, кожен з яких буде прийнятним для обох сторін. І тут основним завданням юрисконсульта є не доведення неправоти чи вини однієї із сторін, а зосередження на їхніх інтересах і на способах їх задоволення. Кінцевим результатом та індикатором ефективності медіації і професіоналізму юрисконсульта-медіатора є досягнення сторонами консенсусу, виконання усіх домовленостей, які були досягнуті у процесі медіації, що забезпечує мирне вирішення правового спору.

Україною було зроблено декілька спроб законодавчого закріплення медіації. Однією з таких спроб є створення проекту Закону України «Про медіацію», зареєстрованого Верховною Радою України 19 травня 2020 року, яким визначено правові засади та порядок проведення медіації в Україні, сферу застосування медіації, вимоги до медіатора та порядок набуття цього статусу, його права і обов'язки, міру відповідальності, а також інші практичні аспекти діяльності медіаторів [5].

Підсумовуючи, слід зазначити, що медіація є одним із найпопулярніших альтернативних способів врегулювання спорів, оскільки сторони самостійно приймають рішення, яке задовольняє обох сторін конфлікту. Але відсутність законодавчої бази в Україні з питань медіації значно знижує рівень її поширення та ефективності. Запровадження інституту медіації в Україні матиме позитивний ефект, оскільки значно розвантажить судову систему. Юрисконсульт у сфері медіації може працювати за двома напрямками – як представник однієї зі сторони спору і як суб'єкт здійснення медіації, але в обох випадках кінцевим результатом його діяльності є досудове врегулювання конфлікту та недопущення юрисдикційного провадження. Навіть сама присутність юрисконсульта надає зацікавленій стороні впевненості в юридичній підтримці.

Список використаних джерел

1. Кармаза О. О. *Медіація як метод вирішення соціальних конфліктів в Україні. Підприємництво, господарство і право.* 2020. № 5. С. 13-18. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/5/3.pdf>.
2. Мазаракі Н. А. *Медіація в Україні: теорія та практика : монографія.* Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т. 2018. 276 с.
3. *Медіація у професійній діяльності юриста : підручник / авт. кол.: Т. Білик, Р. Гаврилюк, І. Городиський та ін.* Одеса : Екологія. 2019. 456 с.
4. Приходько В. Ю. *Медіація як альтернативний метод вирішення конфліктів та її перспективи в Україні. Молодий вчений.* 2018. № 4 (56). С. 743-746. URL: <http://molodyvchenu.in.ua/files/journal/2018/4/171.pdf>.
5. Про медіацію : проект Закону від 19 трав. 2020 р. № 3504. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68877.
6. Ровенська В. В. *Медіація як метод вирішення соціальних конфліктів в Україні. Інтелект XXI.* 2020. № 2. С. 189–194. URL: http://www.intellect21.nuft.org.ua/journal/2020/2020_2/36.pdf.
7. Телегіна Д. М., Цимбал А. В., Шевчук О. А. *Соціальні аспекти профілактики конфліктів в організації. Актуальні проблеми економіки та управління.* 2020. № 14. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/194742>.

Вуйма Анастасія Геннадіївна,

ад'юнкт відділу організації освітньо-наукової підготовки

Харківського національного університету внутрішніх справ

ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІГРАФУ ЯК НЕПРОЦЕСУАЛЬНА ФОРМА ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВ

Класифікація форм спеціальних знань, що використовуються у процесі розслідування кримінальних правопорушень здійснюється вченими за різними критеріями. Традиційною є класифікація за підставою нормативної регламентації відповідно до якої виокремлюють процесуальну та непроцесуальну форми спеціальних знань, однак визнається вона не усіма вченими, оскільки деякі взагалі заперечують можливість виокремлення непроцесуальної форми.

Своєю чергою, відсутність нормативного закріплення окремих форм спеціальних знань у кримінальному процесуальному законодавстві не виключає можливості їх використання під час розслідування. Дана позиція цілком узгоджується із положеннями чинного законодавства, зокрема засадою законності, якою передбачено, що у разі, коли положення КПК України не регулюють або неоднозначно регулюють питання кримінального провадження слід застосовувати загальні засади кримінального провадження (ч. 6 ст. 9 КПК України). Отже, метою використання непроцесуальної форми спеціальних знань є отримання виключно орієнтовної інформації, а доцільність її використання – визначається слідчим з урахуванням конкретної слідчої ситуації та завдань, які необхідно вирішити на певному етапі розслідування.

Під час розслідування умисних вбивств слідчі досить часто вдаються до використання непроцесуальної форми спеціальних знань, що підтверджує проведений нами аналіз слідчо-судової практики та анкетування респондентів, зокрема, слідчих, прокурорів, оперативних працівників. Однією з найбільш поширених непроцесуальних форм, що використовується під час розслідування злочинів досліджуваного виду є застосування поліграфу (22% проаналізованих нами кримінальних проваджень).

Порядок застосування поліграфу врегульовано Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичними рекомендаціями з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, що затверджені наказом Міністерства юстиції України від 03.11.98 №53/5 у редакції наказу Міністерства юстиції України від 27.07.2015 №1350. Зокрема зазначеними нормативними документами визначено особливості призначення та проведення психологічної експертизи, одним з методів якої є опитування із застосуванням поліграфу.

Об'єктом судово-психологічної експертизи є психічно здорові особи (підозрюваний, обвинувачений, підсудний, виправданий, засуджений, свідок, потерпілий, позивач, відповідач: малолітні; неповнолітні; дорослого та похилого віку). Метою проведення зазначеної експертизи із застосуванням поліграфу є встановлення ступеня правдивості повідомленої опитуваною особою інформації; повноти наданої опитуваною особою інформації; джерела отриманої опитуваною особою інформації; уявлень опитуваної особи

про певну подію; іншої орієнтувальної інформації, необхідної для конструювання версій розслідування певних подій [1].

Аналіз слідчо-судової практики свідчить, що найчастіше поліграфологи залучаються для проведення опитувань (40,9%), психофізіологічних досліджень (22,7%), психофізіологічних експертиз (18,2%), судово-психологічних експертиз (9,1%), психофізіологічних інтерв'ю (4,55%), комплексних психолого-психіатричних експертиз (4,55%) та ін. На підставі викладеного приходимо до висновку, що в органах досудового розслідування досі не сформувалась єдина практика застосування поліграфу і більш поширеною формою його використання є непроцесуальна.

Серед типових тактичних завдань, які вирішуються під час розслідування вбивств за допомогою поліграфу, слід виокремити такі: 1) причетність особи до вчинення або приховування вбивства; 2) перевірка правдивості пояснень (показань) особи та відповідності їх конкретним обставинам вчинення вбивства (часу, місця, знаряддя, мотиву та мети вчиненого діяння тощо); 3) установлення правдивості пояснень особи щодо обставин, які передували вчиненню вбивства; 4) установлення правдивості пояснень особи щодо її непричетності до безвісного зникнення потерпілого; 5) установлення правдивості пояснень особи щодо її алібі або алібі особи, яке вона підтверджує тощо.

Визначивши можливості застосування поліграфу слід наголосити на деяких процедурних особливостях призначення та проведення такого роду досліджень, адже є підстави вважати, що деякі з них слідчі не усвідомлюють повною мірою. Питання, що виносяться на вирішення експерта мають бути чіткими, простими для розуміння та лаконічними. Формулюючи питання, слід урахувувати межі компетенції експерта [2, с. 294]. Умовою проведення даного виду дослідження є наявність добровільної згоди особи на участь в ньому, що має підтверджуватись письмово, проте слідчі нехтують дотриманням цієї умови. Серед проаналізованих нами кримінальних проваджень така письмова згода містилась лише у 61% справ. Не роз'яснюють учасникам досліджень і положень ст. 63 Конституції України, відповідно до якої, особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе або членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначене законом. Дані факти свідчать про недостатню компетентність слідчих у питаннях застосування поліграфу.

Кінцевим результатом проведення досліджень із застосуванням поліграфу є складання спеціалістами та експертами відповідних документів. У жодному з проаналізованих нами кримінальних проваджень матеріали, отримані за результатами застосування поліграфу, не визнавалися судами доказами. Колегії суддів пояснюють свою позицію тим, що ані довідки за результатами опитування, ані висновки психофізіологічних досліджень не є процесуальними джерелами доказів; висновки психофізіологічних експертиз також не визнаються судами доказами, оскільки порядок проведення зазначеного виду дослідження не внесений до Реєстру методик проведення судових експертиз, а дані про поліграфологів – відсутні у Державному реєстрі атестованих судових експертів.

Висновки експертів, що складаються за результатами проведення судово-психологічних експертиз із застосуванням поліграфу не визнаються доказами, оскільки

метою опитування є отримання орієнтувальної інформації з метою конструювання слідчих версій [1]. Крім того, у більшості проаналізованих нами висновків визначено, що однозначно вирішити питання про наявність образів (ідеальних слідів) у пам'яті особи про конкретні обставини вчинення вбивства неможливо. Серед причин, які пояснюють подібні висновки судові експерти визначають такі: 1) наявність тривалого проміжку в часі між досліджуваною подією (моментом вчинення вбивства) та моментом проведення експертизи; 2) психічне захворювання особи; 3) перебування у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння у момент вчинення вбивства.

Отже, загальною метою застосування поліграфу є отримання орієнтувальної інформації для конструювання, підтвердження або спростування слідчих версій. Кримінальним процесуальним законодавством не регламентовано порядок застосування поліграфу, однак це не виключає можливості його використання. За даних умов, застосування поліграфу слід віднести до непроцесуальної форми використання спеціальних знань. Ефективність застосування поліграфу не викликає сумнівів, однак для подальшого успішного впровадження даної форми спеціальних знань у сферу кримінального судочинства та з метою формування єдиної практики його застосування органами досудового розслідування, дана проблематика потребує здійснення подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (зі змінами та доповненнями). БД «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (дата звернення: 03.05.2021).

2. Гусева В. О. Методика розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності: монографія. Харків: ТОВ «У справі», 2020. 452 с.

Гаврилюк Андрій Федорович,
старший викладач кафедри експлуатації транспортних
засобів та пожежно-рятувальної техніки
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності,
кандидат технічних наук, доцент

ДО ПИТАННЯ ВСТАНОВЛЕННЯ ПРИЧИН ПОЖЕЖ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

Згідно з даними Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту на території України у будівлях та на відкритій місцевості впродовж лише 2020 року виникло 101 279 пожеж, в тому числі на транспортних засобах різного роду – 4972 пожежі [1].

Нерідко встановлення причини виникнення тої чи іншої пожежі складає неабиякі труднощі, особливо це стосується транспортних засобів. Це зумовлено поєднанням в сучасних автомобілях як і розгалуженої електричної бортової мережі, так і різноманітних за призначенням та будовою електричних комутуючих пристроїв, а також наявність великого різноманіття горючих пально-мастильних та оздоблювальних матеріалів [2]. Важливим є той факт, що транспортні засоби піддаються частим підпалам, довести які є не завжди просто.

Разом з тим наявний протипожежний захист транспортних засобів, який регламентований чинними нормативно-правовими актами [3] не відповідає умовам сьогодення [4].

Згідно з дослідженнями, автобуси є найбільш небезпечним транспортом для пресування, з точки зору пожежної небезпеки, що зумовлено рядом факторів, а особливо наявністю великої кількості пасажирів, яка може сягати 40-60 осіб. Ймовірність займання автобусів у 2,3 рази вища ніж легкових автомобілів та у 8 раз вище ніж потягів [5].

Останніми резонансними пожежами були: загоряння автобуса під час руху на півдні Китаю у 2018 році, коли загинуло понад два десятки осіб та у Франції у 2015 році, коли автобус загорівся після зіткнення, внаслідок чого загинуло 43 особи. До основних причин займання автобусів у салоні належить несправності електрообладнання та підпал [6], а у моторному відсіку поєднання витоків пального у з електричними дугами чи іскрами [7], а також займання в області коліс через заклинення підшипників чи гальм, що викликає нагрівання маточини колеса з подальшим займанням оточуючих компонентів.

Особливу увагу викликають електромобілі та гібридні транспортні засоби, чисельність яких невпинно зростає. Небезпека даних автомобілів криється у акумуляторних батареях, де найбільшого поширення набули літій-іонні батареї. Даний вид джерела електричної енергії здатний при механічному ушкодженні або перезаряджанні займатися чи навіть вибухати. Літій, який міститься у батареях при взаємодії з водою вступає у реакцію з виділенням водню, що створює небезпеку утворення «гримучої» суміші.

Види експертиз, які проводяться з метою встановлення причин виникнення пожеж можуть різними, однак найчастіше використовуються технічні, електро-хімічні, фізико-

будівельні та пожежно-технічні. Останні у свою чергу поділяються на первинні, повторні та додаткові. Повторні можуть проводитися одноосібно, комісійно та комплексно.

Дізнавач повинен ретельно зібрати всі необхідні матеріали для того, щоб встановити справжню причину пожежі за результатними тої чи іншої експертизи.

Для дослідження електротехнічних причин виникнення пожеж використовують металографічний та рентгеноструктурний методи. Однак через стрімкий розвиток різноманітних електричних систем та механізмів у сучасних транспортних засобах, які покликання задовільнити потребу та комфорт споживачів, дані методи є нерідко малоефективними.

Тому розроблення нових методів і способів для дослідження пожеж, які б відповідали умовам сьогодення є актуальною науково-прикладною задачею, розв'язання якої дасть змогу об'єктивно встановлювати причини пожеж, а також облегшити роботу дізнавачам та експертам.

Список використаних джерел

1. Аналіз пожеж, що сталися в Україні за 12 місяців 2020 р. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Інституту державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту
URL: https://idundcz.dsns.gov.ua/files/2020/Nauka/STATYSTYKA/Analychna%20dovidka%20pro%20pojeji_12.2020.pdf
2. Гудим В. І. Аналіз систем та агрегатів автотранспортних засобів за рівнем пожежної небезпеки. *Пожежна безпека*: Зб. наук. праць Л.: ЛДУ БЖД, 2013. № 23. С. 58-63.
3. Постанова Кабінету Міністрів України № 934 від 03.09.2009р. «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 1997 р. № 1128 і від 10 жовтня 2001 р. № 1306».
4. Гаврилюк А.Ф. Протипожежний захист колісних транспортних засобів та шляхи його підвищення. *Пожежна безпека*: Зб.наук. пр.- Л.: ЛДУ БЖД, 2017. №31. ст. 11-17.
5. Marty Ahrens, Highway vehicle fire data based on the experiences of US fire departments, *Fire and Materials*, Volume 37, Lssue 5, 2012.
6. Axelsson, J., and Reinicke B., «WP 1 Report: Bus and coach fires in Sweden and Norway», SP Report 2006:26, Sweden, 2016.
7. Shiosaka, Y and Kuboike, Y., «Research on the Evacuation Readiness of Bus Crews and Passengers – Investigation of Current Bus Exit Performance and Effect of Easy-to-Understand Emergency Exit display». 5th International Technical Conference on the Enhancement Safety on Vehicles, Australia, 1996.

Гусєва Влада Олександрівна,

доцент кафедри криміналістики, судової експертології

та домедичної підготовки факультету №1

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ОБЛІКІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Ефективність розслідування кримінальних правопорушень залежить від багатьох факторів, серед яких і рівень забезпечення криміналістично значущою інформацією. Кінцевим джерелом систематизації такої інформації є криміналістичні обліки, які в Україні класифікують на інформаційно-довідкові та оперативно-розшукові. Головною їх відмінністю є те, що останні на відміну від інформаційно-довідкових завжди містять відомості про об'єкти, які безпосередньо пов'язані з подією кримінального правопорушення.

Інструкцією з організації та функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС (далі – Інструкція), що затверджена наказом МВС України від 10.09.2009 №390 визначено основні положення формування системи реєстрації об'єктів та (або) відомостей про них, порядок їх використання при розкритті, розслідуванні скоєних кримінальних правопорушень та профілактиці злочинності [1]. Аналіз положень даної Інструкції свідчить про деяку невідповідність їх чинним нормативно-правовим актам, адже її прийнято до початку реформування кримінального процесуального законодавства, проте наразі це єдиний нормативний акт, який регулює питання формування та використання криміналістичних обліків експертної служби МВС.

Інструкцією визначено види криміналістичних обліків, серед яких: трасологічний; дактилоскопічний; балістичний; холодної зброї; грошових знаків, бланків документів, цінних паперів та пластикових платіжних карток; осіб за ознаками зовнішності; вибухотехнічний; пожежно-технічний; наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів; генетичних ознак людини; записів голосів та мовлення осіб [1].

Формування вказаних обліків відбувалось протягом тривалого періоду. Із метою задоволення потреб судово-слідчих органів та експертних підрозділів система криміналістичних обліків постійно розвивалася, вдосконалюючись за рахунок об'єднання окремих обліків у відносно складні інформаційні системи, створювались обліки нових об'єктів або об'єктів, що вже перебували на обліку за іншими ознаками в інших інформаційних системах [2, с. 319]. Разом із тим, аналіз слідчо-судової практики свідчить, що процес формування та використання криміналістичних обліків не позбавлений певних проблем, з якими періодично стикаються практичні працівники та які викликають жваві дискусії серед науковців.

Щодо формування об'єктів, які є складовими криміналістичних обліків, то першочергово слід зазначити, що виявляються вони під час проведення огляду місця події та інших слідчих (розшукових) дій. Перед направленням їх на облік, уповноваженим на те суб'єктам, слід установити осіб, які залишили сліди та не пов'язані з учиненням

кримінального правопорушення (потерпілі, їх родичі, знайомі; працівники швидкої медичної допомоги, аварійно-рятувальних служб, що прибувають на місце події раніше слідчо-оперативних груп, тощо). У подальшому слідчими організовується одержання зразків для порівняльного дослідження (відбитків (відтисків) рук, взуття та інших зразків) та направлення їх для проведення експертних досліджень з метою виключення зазначених слідів з числа вилучених [1]. Такий порядок є достатньо ускладненим, а ураховуючи навантаження слідчих, стає зрозумілим чому криміналістичні обліки формуються недостатньо інтенсивно.

Окрім вказаної, до причин, які впливають на формування криміналістичних обліків, належать низький рівень виявлення об'єктів на місці події, низька якість наданих зразків та інші проблеми організаційного характеру.

Проведення перевірки за криміналістичними обліками здійснюється на підставі відповідного запиту, форма якого визначена у Інструкції. Нею ж регламентовано і форму відповіді, що складається за результатами проведеної перевірки. Актуальним питанням, що виникає серед науковців та практичних працівників залишається проблематика встановлення значення отриманих результатів для подальшого розслідування. За своїми характеристиками отримані матеріали не можуть бути віднесені до жодного з процесуальних джерел доказів. У зв'язку з цим, отримана інформація є лише орієнтуючою. Тобто за результатами такої перевірки можливо встановити особу злочинця, однак даний факт не є підставою для повідомлення особі про підозру, оскільки на слідчих покладається обов'язок встановити інші достатні докази вини особи у вчиненні кримінального правопорушення (п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК України). У зв'язку з цим на науковців покладається завдання щодо вирішення даної проблематики та віднесення отриманої інформації до одного з джерел доказів.

У даному контексті нами вбачається цілком логічним віднесення матеріалів, отриманих за результатами проведеної перевірки, до категорії документів. Зокрема, у п. 4 ч. 2 ст. 99 КПК України зазначено, що акти перевірок можуть бути віднесені до документів за наявності у них відомостей, передбачених ч.1 ст. 99 КПК України, тобто відомостей, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження [3]. Однак, для забезпечення реалізації даної пропозиції слід визначити у кримінальному процесуальному законодавстві сутність та порядок проведення перевірок під час розслідування кримінальних правопорушень. Таким чином дана проблематика має досить складний характер, а тому потребує подальших комплексних досліджень вчених криміналістів та процесуалістів із подальшим затвердженням та внесенням змін до чинного законодавства.

Отже, підбиваючи підсумки викладеного слід зазначити, що під час формування та використання криміналістичних обліків виникає ряд проблем, серед яких переважно проблеми організаційного характеру, тих, що обумовлені недостатністю нормативно-правового регулювання, а також низькою компетентністю слідчих та інспекторів-криміналістів. Вирішення даних проблем можливе завдяки розробленню відповідних законопроектів й ефективних науково-практичних рекомендацій, що в цілому актуалізує потребу здійснення подальших наукових пошуків.

Список використаних джерел

1. Інструкція з організації та функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС: затв. наказом МВС України від 10.09.2009 №390. БД «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0963-09#Text> (дата звернення: 13.05.2021).
2. Гусева В. О. Методика розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності: монографія. Харків: ТОВ «У справі», 2020. 452 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 12.04.2012 № 4651-VI. БД «Законодавство України». ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 13.05.2021).

Дікевич Кристина Геннадіївна,
судовий експерт сектору почеркознавчих досліджень
відділу криміналістичних видів досліджень
Харківського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України

АНАЛІЗ БІОДИНАМІЧНИХ ЕЛЕКТРОННИХ ПІДПИСІВ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Системи біодинамічних електронних підписів – це засоби, за допомогою яких людина надає свій підпис в електронному форматі, який потім відтворюється на екрані. Ці системи використовують програмне забезпечення для запису вимірювань цифрової версії наданого підпису. Записані об'єднані дані створюють унікальний профіль підпису людини на момент написання.

Існує значна різноманітність методів, використовуваних для реєстрації електронних підписів, що ставить під сумнів питання, яке стосуються зовнішніх факторів при написанні підпису (наприклад, використання стилуса або комп'ютерної миші), частоти дискретизації і точності запису підпису (вимірюваної в Hertz), якість планшета і передачі даних [1, с. 2]. Коли людина підписується за допомогою такого пристрою, її дії трансформуються в вимірювання відповідно до інструкцій автора того чи іншого програмного забезпечення, а потім перетворюються в серію цифрових даних, які можуть бути відтворені на екрані у формі зручного для прочитання людським оком підпису. Одна з проблем полягає в тому, що багато з таких підписів записані з низьким розширенням, в якому присутній ефект пікселізації. Іноді цифрові дані, що становлять підписи, фіксуються або включаються в документ в рядку підпису неприродним чином (наприклад, природний розмір підпису може бути значно зменшений) [2, с. 13]. Якщо ці фактори присутні, необхідно написати клопотання про надання копії файлу, тому що необхідно досліджувати безпосередньо цифрові дані і програмне забезпечення, а не тільки їх візуалізоване зображення у вигляді підпису.

Тобто можна сказати, що саме цифрові дані надають релевантну інформацію про біодинамічні властивості підпису особи, а не статичне зображення, що відтворюється в результаті на екрані або роздруковане потім на папері. Першим кроком у вивченні файлів цифрового підпису є з'ясування того, чи був файл збережений і оброблений таким чином, щоб можна було провести криміналістичний аналіз. Певні процедури комп'ютерної обробки виконуються для полегшення процесу вилучення загальних і окремих ознак. Наприклад, різні цифрові зображення підписів, незалежно від того, наскільки погана якість вихідного (первинного) об'єкта, може знадобитися переміщати, масштабувати і обертати, щоб розглянути модель підпису під різними кутами і, таким чином, забезпечити оптимальний процес співвідношення та порівняння [3, с. 34].

Додатки для технології електронного підпису широко використовуються на міжнародному рівні. Програмне забезпечення та обладнання для біодинамічного підпису виробляються і продаються великими корпораціями в таких областях, як фінанси, банківська справа, охорона здоров'я тощо. Такі види підписів використовуються для контролю доступу (управління доступом до мережі), ідентифікації клієнтів, документообігу

та безпеки електронних транзакцій. Наприклад, частина процесу фіксації підпису програмного забезпечення «Тораз» включає прив'язку підпису до документа за допомогою захищеного хеш-коду, який формує прямий криптографічний зв'язок між підписом і окремим документом або агрегованим повідомленням даних (методом створення нового класу з уже існуючих класів шляхом їх включення), а також даними безпеки. Програмне забезпечення «OFTPRO GmbH» вивчає статичну і біодинамічну інформацію підписів, включаючи такі загальні ознаки, що характеризують просторову орієнтацію підпису в цілому та таку ознаку, яка відображає характеристику рухів за їх траєкторією, як ступінь і характер натиску. Система потокового аналізу «WonderNet» вимагає, щоб користувачі реєструвалися в базі даних, надаючи в цілому шість підписів, три з яких призначені для навчання програми. Після того, як користувач зареєстрований в системі, вона продовжує збір підписів і збільшує розмір бази даних записаних вимірювань. Система «Penflow» також включає додаткові функції безпеки, щоб зробити підпис недійсним, якщо в документ буде внесено будь-які зміни. Реєструючі та аналізуючі вимірювання включають темп, переважний напрямок рухів, переважну протяжність рухів відносно вертикалі та горизонталі, кут виконання окремих елементів і кількість штрихів. Система «Cyber-SIGN» фіксує біодинамічні підписи в PDF-документах так, щоб документ і пов'язаний з ним підпис не могли бути змінені безслідно [4, с. 2485]. Аутентифікація та перевірка досягається за допомогою чотиривимірного алгоритму динамічної перевірки підпису.

Таким чином, аналіз біодинамічних електронних підписів включає розуміння програмного та апаратного забезпечення, які використовуються для отримання підпису. Крім того, самі планшет і стилус, використовувані для створення біодинамічних електронних підписів, можуть істотно вплинути на спосіб відтворення підпису. Технічні фактори, такі як збільшений кінчик цифрової ручки для письма і відсутність тертя об цифровий планшет, можуть викликати зміни в природному підпису особи, що підписується. Також пристрої часто мають затримку візуального зворотнього зв'язку. Деякі пристрої є портативними, що створює ще один фактор, пов'язаний з незручною позою при підписанні на такому пристрої. До того ж без спеціального програмного забезпечення неможливо однозначно вірно зазначити такі загальні ознаки, як ступінь і характер натиску, темп і навіть ступінь координації рухів [5, с. 383]. Розуміння програмного забезпечення і систем, які використовуються для реєстрації біодинамічних вимірювань, має вирішальне значення при дослідженні.

Висновки. Отже, біодинамічні електронні підписи представляють нові можливості і проблеми в судово-почеркознавчій експертизі. Системи біодинамічних електронних підписів дозволяють аналізувати тимчасові характеристики почерку, а також характеристики, раніше недоступні при дослідженні традиційних рукописних підписів, виконаних пишучими приладами на папері. При порівнянні електронного підпису зі зразками рукописних підписів слід враховувати безліч обмежуючих факторів (наприклад, відмінності в поверхні для письма та пишучих приладів). Таким чином, необхідні подальші дослідження в цій сфері, що включають в себе взаємодію судових експертів-почеркознавців і судових експертів з комп'ютерно-технічних досліджень.

Список використаних джерел

1. Fayyaz A. Afsar, M. Arif and U. Farrukh, 'Wavelet Transform Based Global Features for Online Signature Recognition', *9th International Multitopic Conference, IEEE INMIC 2005*, pp 1-6, Karachi, Pakistan, December 2005.
2. Jonas Richiardi, Julian Fierrez-Aguilar, Javier Ortega-Garcia and Andrzej Drygajlo, 'On-line signature verification resilience to packet loss in IP networks' *IP Networks*, 2nd COST275 *Workshop on Biometrics on the Internet: Fundamentals, Advances and Applications*, pp 11-16, Vigo, Spain, March 2004.
3. Heidi H. Harralson, H.-L. Teulings and L. S. Miller, 'Temporal and spatial differences between online and offline signatures', in Elana Grassi and José L. Contreras-Vidal, editors, *Proceedings of the 15th International Graphonomics Society Conference*, (2011) 34-37 pp.
4. Hansheng Lei and Venugopal Govindaraju, 'A comparative study on the consistency of features in on-line signature verification', *Pattern Recognition Letters*, Volume 26, Issue 15, 2005, 2483-2489 pp.
5. Katrin Franke and Sargur N. Srihari, 'Computational forensics: Towards hybridintelligent crime investigation', *Third International Symposium on Information Assurance and Security*, (IEEE Computer Society, 2007), 383-386 pp.

Елаєв Юрій Леонідович,

адвокат, місто Кривий Ріг, Дніпропетровська область

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

З 14 травня 2021 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо вдосконалення окремих положень у зв'язку із здійсненням спеціального досудового розслідування» від 27 квітня 2021 року № 1422-ІХ [1] (далі за текстом – Закон України від 27 квітня 2021 року № 1422-ІХ). Так, станом на теперішній час, положення Закону України від 27 квітня 2021 року № 1422-ІХ є невід'ємною частиною Кримінального процесуального Кодексу України [2] (далі за текстом – КПК України). Внаслідок чого, у даному теоретико-правовому дослідженні відповідні норми КПК України [2] будуть досліджуватись, із урахуванням змін внесених до цього Кодексу згідно Закону України від 27 квітня 2021 року № 1422-ІХ [1]. З пізнавальної сторони приписи Закону України від 27 квітня 2021 року № 1422-ІХ [1], мають суттєве значення для наукового дослідження юридичного інституту спеціального досудового розслідування, як процесуального режиму, а саме: кримінально-процесуального режиму. Разом з цим, вищеназаний Закон України від 27 квітня 2021 року № 1422-ІХ [1], окрім, визначення правового регулювання спеціального досудового розслідування у сфері кримінального процесу, передбачає ряд інших кримінально-процесуальних інститутів, зокрема: 1) правові заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, як особливий режим досудового розслідування; 2) кримінально-процесуальне регулювання статусу тимчасово окупованої території України. Оскільки, вищеназвані правові інститути є такими, що передбачені, як нормами кримінального процесуального права України, так і нормами конституційного і адміністративного права України, вбачається, що наукове дослідження вищеназаних кримінально-процесуальних інститутів доцільно здійснювати, передусім, у царині взаємозв'язку кримінального процесуального права України та конституційного і адміністративного права України. В свою чергу, у відповідності до норм статті 615 КПК України [2] правові заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях передбачені в якості: а) особливого режиму досудового розслідування або одного із декількох видів особливих режимів досудового розслідування; б) кримінального процесуального режиму; в) кримінального процесуального інституту.

Так, станом на теперішній час, норми статті 615 КПК України [2], передбачають особливий режим досудового розслідування у районі проведення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях в якості: а) складової частини (елементу); б) спеціальної процесуальної стадії кримінального провадження.

Вищевказаний факт свідчить про наявність новітньої та позитивної тенденції правової політики щодо деталізації та диференціації кримінально-процесуального

регулювання у царині протидії кримінальним правопорушенням, які становлять виключну суспільну небезпеку для Держави Україна та її громадян (взагалі), національної безпеки та оборони України (зокрема). Також, передбачення правових заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях у якості особливого режиму досудового розслідування свідчить про високе формально-юридичне значення саме спеціальних правових норм у кримінальному провадженні. Крім того, законодавче встановлення правових заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях в якості особливого режиму досудового розслідування сприятиме застосуванню заходів кримінально-процесуального примусу з метою запобігання та припинення злочинних порушень та забезпечення належного виконання конституційних та адміністративних норм Права України.

Звертаю увагу на той факт, що передбачені статтею 34 КПК України [2] положення, які визначають кримінально-процесуальні норми щодо виняткового випадку в якому кримінальне провадження може бути передано на розгляд іншого суду у разі неможливості здійснювати відповідним судом правосуддя застосовуються і у разі здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях. Вищевказаний особливий режим досудового розслідування доцільно досліджувати одночасно з науковим пізнанням кримінально-процесуального простору, а саме: району проведення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях або місцевості (адміністративної території), на якій діє правовий режим проведення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях. Вбачається, що подальші наукові розробки у царині юридичних дефініцій району, місцевості (адміністративної території) в кримінальному процесі можуть будуть найновітнішим напрямком розвитку кримінально-процесуальної доктрини.

Одночасно із науковим дослідженням правових заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях необхідно звернути увагу на кримінально-процесуальну характеристику статусу тимчасово окупованої території України. Так, з точки зору теорії кримінального провадження тимчасово окуповану територію України, можна визначати, як кримінально-процесуальний простір. У свою чергу, в межах кримінально-процесуальної науки кримінально-процесуальний простір, є сферою юридичних знань, яка фундаментально досліджується українською юридичною (правовою) гносеологією. Так, український науковець-правознавець Т. Лоскутов визначає кримінальні процесуальні простір та час у якості факультативних (додаткових) елементів предмету правового регулювання у кримінальному процесі [3, с. 152].

Однією із суттєвих особливостей правового статусу тимчасово окупованої території України, як кримінально-процесуального простору є застосування даного факультативного (додаткового) елементу предмету правового регулювання у кримінальному процесі у царині правового підінституту заборони визначення застави, як

запобіжного заходу в кримінальному провадженні. Так, приписи абзацу сьомого частини четвертої статті 183 КПК України [2], передбачають правоположення у відповідності до якого: При обранні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою стосовно підозрюваного, обвинуваченого, який оголошений у міжнародний розшук, та/або який виїхав, та/або перебуває на тимчасово окупованій території України, території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, розмір застави не визначається. Вбачається, що вищевказаний правовий підінститут повністю відповідає встановленим приписами статті 17 Конституції України [4]: 1) конституційно-правовим засадам відповідно до яких, зокрема: а) Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу; б) Забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом; 2) конституційно-правовим цінностям, якими є, передусім, Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності. Вищевикладені конституційно-правові положення є можливим досліджувати, зокрема, в якості **кримінально-процесуального принципу функції правоохоронних органів відносно забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону України, в тому числі, шляхом застосування примусових заходів кримінального провадження.** Вищевказаний правовий принцип може вважатися однією із загальних засад кримінального провадження в розумінні норм частини 1 статті 7 КПК України [2]. Вищевказана загальна засада кримінального провадження, яка спрямована на кримінально-процесуальне регулювання у сфері національної безпеки та оборони України повністю відповідає таким джерелам конституційного і адміністративного права України, як: Закон України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» від 18 січня 2018 року № 2268-VIII [5], Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 року № 1207-VII [6].

Внаслідок чого, станом на теперішній час, у кримінальному процесі України має місце тенденція до диференціації процесуального регулювання особливого режиму досудового розслідування, зокрема, шляхом встановлення спеціальних правових норм щодо особливостей здійснення кримінального провадження стосовно відповідних режимних територій та хронометричних періодів. У свою чергу, наукове пізнання режимних територій та хронометричних періодів у кримінальному провадженні є можливим з одночасним подальшим фундаментальним дослідженням у царині: а) кримінально-процесуальних простору та часу, б) кримінально-процесуальних режимів та їх видів, в) розмежування правових режимів і процесуальних режимів, як різних типів юридичних режимів. Таким чином, має місце необхідність подальшого теоретико-юридичного пізнання різних процесуальних режимів досудового розслідування, із урахуванням фундаментальних досліджень у царині кримінального процесуального простору та часу. Все вищевикладене свідчить про те, що станом на теперішній час, є

необхідність створення (написання) наукової монографії у царині кримінально-процесуального регулювання у сфері національної безпеки та оборони України.

Список використаних джерел

1. «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо вдосконалення окремих положень у зв'язку із здійсненням спеціального досудового розслідування»: Закон України від 27 квітня 2021 року № 1422-IX. *Голос України* від 13.05.2021 № 87.
2. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10. № 11-12, № 13. ст. 88.
3. Лоскутов Т. / Основные и факультативные элементы предмета правового регулирования в уголовном процессе / LEGEA SI VIATA/ №. 12/3 (264) 2013 / DECEMBRIE 2013. С. 149-152.
4. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. ст. 141.
5. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях: Закон України від 18 січня 2018 року № 2268-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 10. ст. 54.
6. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15 квітня 2014 року № 1207-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 26. ст. 892.

Користін Олександр Євгенійович,

головний науковий співробітник

Державного науково-дослідного інституту МВС України,

доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України

Свиридюк Наталія Петрівна,

заступник завідувача науково-дослідної лабораторії кримінологічних досліджень

Державного науково-дослідного інституту МВС України,

доктор юридичних наук, професор

СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

За ініціативи Апарату Ради національної безпеки та оборони України започатковано проведення стратегічного аналізу функціонування системи кримінальної юстиції та діяльності правоохоронних органів в Україні з метою формування Концептуальних напрямів та завдань щодо подальшого удосконалення.

Основні етапи включали:

- розробку опитувальника;
- розробку інструментарію для проведення стратегічного аналізу;
- розробку експертної вибірки;
- проведення опитування в експертному середовищі;
- введення та перевірку даних на логічні помилки;
- підготовку остаточного масиву даних;
- аналітичне опрацювання даних;
- підготовка інформаційно-аналітичної довідки.

Опитувальник та експертну вибірку розроблено робочою групою, сформованою Апаратом РНБО України.

В основу аналітичного інструментарію покладено ризик-орієнтований підхід, за яким і визначено наступні завдання:

- ✓ ідентифікація, рейтингування та ранжування ЗАГРОЗ у системі кримінальної юстиції в Україні;
- ✓ аналіз та ОЦІНЮВАННЯ РИЗИКІВ поширення загроз у системі кримінальної юстиції в Україні;
- ✓ оцінювання СПРОМОЖНОСТІ / ВРАЗЛИВОСТІ системи кримінальної юстиції в Україні щодо мінімізації рівня ризиків поширення ЗАГРОЗ.

Всього індикаторів 189. Генеральна сукупність індикаторів сформована на основі двох груп:

- загрози (104);
- спроможність/вразливість (85).

Опитування проводилось в режимі ON-LINE шляхом заповнення опитувальника з дотриманням режиму конфіденційності та без розкриття індивідуальних даних

опитуваних. Експертне оцінювання відображає власний досвід респондентів та їх обізнаність із врахуванням специфіки (стану) органу (сфери) професійної діяльності.

Опитуванням охоплено працівників системи кримінальної юстиції, правоохоронних органів та закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. До експертного середовища залучено 4551 особу.

Розроблені анкети передбачають виділення окремих груп респондентів за ознаками належності до органу системи, регіону, посади, статі та досвіду роботи в системі.

За результатами перевірки отриманих даних на предмет логічної помилки респондентів, з метою обмеження вибірки найбільш якісними та надійними даними, у базовій сукупності подальшого аналізу залишилось 1752 анкети (38,5%).

Статистичні обґрунтування процедури обмеження вибірки базуються на тому, що через значний обсяг анкети експерти могли припускатися помилки у відповідях, оскільки складність питань і короткий час їх осмислення призводить до нестійкості уваги. Для виокремлення найбільш надійної інформації з отриманих даних, було здійснено відбір анкет лише тих експертів, які надавали логічно узгоджені відповіді.

З цією метою при розроблені анкети у різні розділи були внесені запитання, логічно обґрунтованою відповіддю на які було їх оцінювання у характеристиці «ймовірність» як «висока». Наприклад, «Гібридні загрози є компонентом гібридної війни», «загрози у сфері кібербезпеки» тощо.

Незважаючи на те, що після фільтрування даних залишилося 38,5% початкової вибірки, **якість результатів суттєво зростає**. Це можна бачити на такому прикладі: відповіді на питання 3.4. (розділ 1), яке належить до найзначніших загроз, мають наступні розподіли у групі тих, хто був відібраний за фільтром відсутності логічних помилок, у порівнянні з тими, хто цей фільтр не пройшов:

		Вибірка		Разом
		Ненадійна частина	Надійна частина вибірки	
3.4. Загрози, пов'язані з поширенням відмивання коштів	низька	15,7%	2,0%	14,2%
	середня	42,7%	33,3%	41,7%
	висока	41,5%	64,6%	44,1%
Разом		100,0%	100,0%	100,0%

Різниця в розподілах є значною: 15,7% ненадійних експертів вказали на низьку ймовірність прояву загрози, в той час як надійні обрали цей варіант лише у 2,0% випадків. Варіант «висока ймовірність» був обраний ними у 64,6% випадків. Ця різниця є не тільки статистично значущою (критерій $\chi^2 = 72.4$, $p < 0.000$), але й величина ефекту є помітною (V Крамера = 0.17, $p < 0.000$). Аналогічні тенденції спостерігаються і щодо інших важливих індикаторів оцінювання.

*ЗБІРНИК ТЕЗ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ
(М. КИЇВ, 20 ТРАВНЯ 2021 РОКУ)*

Суб'єкт	Всього	Надійшлих
Луганський державний університет внутрішніх справ	14	7
Львівський державний університет внутрішніх справ	36	15
Державне бюро розслідувань	211	102
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності	31	15
Міністерство внутрішніх справ України	55	22
Державна служба України з надзвичайних ситуацій	20	12
Національне антикорупційне бюро	55	25
Національна академія внутрішніх справ	65	24
Національна академія державної прикордонної служби України імен	21	11
Національна академія національної гвардії України	28	15
Національна Асоціація Адвокатів України	62	9
Національний університет цивільного захисту України	0	0
Національна поліція України	702	345
Державна виконавча служба України	4	0
Офіс Генерального прокурора	61	1
Одеський державний університет внутрішніх справ	2	0
Служба безпеки України	6	2
Харківський національний університет внутрішніх справ	1172	510
Державна митна служба України	1	0
Державна міграційна служба України	23	7
Державна прикордонна служба України	658	256
Державна судова адміністрація України	193	48
Державна фіскальна служба України	603	297
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ	33	24
Донецький юридичний інститут МВС України	10	5
Всього	4551	1752

Таким чином, обмеження вибірки на основі перевірки логічної помилки є статистично значущим, надійним та репрезентативним. Подальший аналіз проведено на основі методології менеджменту ризиків.

Косяченко Ксенія Едуардівна,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СВІДКА, ЕКСПЕРТА, ПЕРЕКЛАДАЧА ЗА НЕНАЛЕЖНЕ ВИКОНАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ

Актуальність теми дослідження полягає, передусім, у тому, що необхідно звернути увагу на інших учасників цивільного процесу, таких як свідок, експерт, перекладач, оскільки їх участь у цивільному судочинстві є менш дослідженою, ніж, наприклад, суддів. Проте залучення до судового засідання інших учасників процесу не є рідкістю. Все частіше можна звернути увагу на залучення, наприклад, свідків або експерта для конкретизації фактів і подій що підлягають з'ясуванню. Загалом, дане або схоже питання необхідно розглядати у сфері, що мають пряме відношення до проблематики доказування, адже саме показання свідка або експерта у судовому засіданні можуть відігравати заключну роль під час прийняття рішення.

Це питання досліджувалось як теоретиками, так і практиками, що мають пряме відношення до цивільного судочинства загалом. Серед них можна виокремити таких як Г. Авдєєва, Л. Буряк, А. Гальченко, О. Дворянкін, В. Дроб'язко, В. Комаров, С. Панова, В. Пірогова, О. Чумаченка тощо.

Перш ніж розпочати дослідження і висвітлення даного питання необхідно зазначити, що свідок, експерт і перекладач належать до категорії інших учасників цивільного процесу. Тобто їх участь не є обов'язковою, проте якщо їх залучають до справи, то вони повинні діяти згідно законодавства України; у них є певні права та обов'язки, а також можуть нести відповідальність, відповідно до закону.

Підстава для залучення свідка у провадження в цивільних справах є, перш за все, те, що особа знає якісь фактичні обставини, які можуть бути використані при розгляді певної справи. Положення про те, хто може бути свідком, а також процедура його прибуття на судові засідання передбачається Цивільним процесуальним кодексом України. Проте не всі особи можуть бути допитані як свідки. Цивільний процесуальний кодекс закріплює перелік осіб, які не можуть бути залучені як свідки у зв'язку з певними обставинами:

- по-перше, не можуть бути залучені як свідки фізичні недієздатні особи та особи, які перебувають на обліку у психіатричному закладі, оскільки через обставини, що не залежать від їх волі (фізична чи психічна неспроможність усвідомлювати обставини справи), вони не можуть правильно давати показання і сприймати докази, які мають суттєве значення для провадження;
- по-друге, не можуть бути залучені як свідки особи, які мають відомості, що мають значення для розгляду справи, проте вони були довірені їм і зв'язку з виконанням професійної правничої допомоги і вони відповідно до закону повинні зберігати їх у таємниці;
- по-третє, не можуть допитуватись як свідки священнослужителі стосовно відомостей, які їх стали відомими під час сповіді особи;

- по-четверте, не можуть допитуватись як свідки судді та присяжні з приводу того, що було обговорено під час зібрання в нарадчій кімнаті; тобто інформацію, яка була обговорена в нарадчій кімнаті не може бути допитаною;
- по-п'яте, не можуть допитуватись особи, які згідно чинного законодавства України не можуть бути допитані як свідки [1, ст. 70].

Отже, законодавством передбачений вичерпний перелік осіб, яких не може бути допитано як свідків.

Що стосується відповідальності осіб, яких допитано як свідків за неналежне виконання процесуального обов'язку (давання показань), то вони мають нести юридичну відповідальність відповідно до закону України.

Конституція України, а саме стаття 63 закріплює «Особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом» [2, ст. 63].

Виходячи з цього, особа має право не свідчити виключно проти себе, близьких родичів чи членів своєї сім'ї; у всіх інших випадках особа буде нести кримінальну відповідальність, згідно законодавства, за відмову від давання показань. Також необхідно не виключати, що свідок може надавати неправдиві факти чи описувати обставини, яких не було. Саме тому, свідок ще має нести саме кримінальну відповідальність за завідомо неправдиві показання. Це положення закріплене в Цивільному процесуальному законодавстві і особу, яка допитується в судовому процесі як свідок, має бути попереджено про настання таких наслідків.

Експерт у провадженні у цивільних справах залучається у випадках, коли є необхідність у дослідженні певних обставин справи, а для цього необхідні спеціальні знання, навички та вміння [3, ст. 72].

Під час судового процесу є випадки, коли без участі експерта не є за можливе повне усвідомлення тієї чи іншої обставини справи, яка має суттєве значення для прийняття рішення по суті. Саме через це є необхідним залучення експерта, який повно та всебічно досліджує конкретну обставину справи і виносить свій висновок, який вже розглядається у суді.

Експерта, згідно законодавства, може залучати як один із учасників судового процесу, так і суддя, який розглядає справу.

Експерт, у разі порушення своїх обов'язків під час дослідження фактичних обставин справи, має нести юридичну відповідальність за законодавством України. Перш за все, експерт повинен бути неупередженим та керуватись тільки тими даними, які мають пряме значення для дослідження даного факту. Тобто, особа, яка залучається у якості експерта в цивільному судочинстві буде нести кримінальну відповідальність, передусім, у випадках неправдивого чи незаконного винесення висновку (наприклад, у випадку незаконної фальсифікації даних і призначення висновку на користь заінтересованої особи). А також, може нести юридичну відповідальність у випадках, передбачених законом.

Перекладач у справах цивільного судочинства запрошується у випадку необхідності однієї із сторін у професійному перекладі, оскільки не володіє українською мовою. Отже, перекладачем має бути особа, яка вільно володіє українською мовою, а також тією мовою, якою розмовляє одна із сторін судового процесу. Його призначає суд або за заявою особи, яка потребує професійного і належного перекладу.

Відповідальність перекладача зумовлюється тим, що суд під час судового засідання попереджає особу, яка перекладає, що за завідомо невірний переклад чи за невмотивовану відмову від здійснення такого перекладу – особа може бути піддана кримінальній відповідальності. У всіх інших випадках порушення – перекладач несе юридичну відповідальність згідно закону.

Підбиваючи підсумок, хотілося б зазначити, що за неналежне виконання своїх процесуальних обов'язків що свідок, що експерт, що перекладач мають нести кримінальну відповідальність, передбачену законодавством України. Про випадки, за яких особа може бути піддана відповідальності, її попереджають завчасно під час судового засідання і діяти в межах закону є в інтересах такої особи.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1996. ч. 3 ст. 124.
2. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18. 03. 2004 р. (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-41,42. ст.492.
3. Курс цивільного процесу: *підруч.* [Комаров В.В. та ін.]; ред. В. В. Комаров. Харків: *Право*. 2011. 1352 с.

Куриля Катерина Сергіївна,

студентка 1 курсу спеціальності «право»

Навчально-наукового інституту морського права та менеджменту

Національного університету «Одеська морська академія»

ФУНКЦІЇ СЛІДЧОГО-КРИМІНАЛІСТА ТА ЕКСПЕРТА-КРИМІНАЛІСТА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що одним з важливих напрямків діяльності держави є забезпечення прав і свобод учасників кримінального процесу. Існуюча юридична практика визначається накопиченням певних колізій, пов'язаних із тривалою дією певних неефективних правил в судовій експертизі і потребою у європейському векторі державного розвитку в цій сфері. На сьогоднішній день стан діяльності слідчих із розслідування злочинів є незадовільним, що негативно позначається на охороні та захисті прав і свобод людини на стадії досудового розслідування. Типовими недоліками роботи слідчих, можна назвати: порушення принципу всебічності, повноти та об'єктивності дослідження всіх обставин справи, порушення строків розслідування кримінальних справ, невідповідність сформульованого обвинувачення на досудовому слідстві змісту обвинувального акту, порушення процесуальної форми проведення окремих слідчих дій, що стає причиною повернення судами кримінальних справ на додаткове розслідування та ін. Окремі найбільш значущі проблеми судово-експертної діяльності - це самоврядування судових експертів, рецензування висновків судових експертів та терміни експертних проваджень [1]. У сучасному суспільстві рівень злочинності не падає - такі реалії. Органам правопорядку надходить інформація про тисячі кримінальних інцидентів, багато з яких залишаються нерозкритими і, як показує статистика, найголовнішою причиною є погана робота на місці злочину та помилки при збиранні доказів. Отже, наразі є попит на хороших слідчих-криміналістів. Саме вони займаються первинним обстеженням місця події, збирають і систематизують різні докази, і від їх уважності залежить хід подальшого розслідування.

Слідчий-криміналіст відрізняється від колег слідчих тим, що володіє професійними якостями і спеціальними знаннями в галузі криміналістики (криміналістичної техніки, тактики і методики розслідування злочинів), надає підтримку у виконанні завдань криміналістичного характеру, які вимагають використання спеціальних знань. Слідчі-криміналісти при провадженні слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій використовують свої знання як спеціалісти в галузі криміналістики для встановлення фактів, що пов'язані з подією кримінального правопорушення та їх фіксації у протоколах слідчих (розшукових) дій. Слідчі-криміналісти не є експертами і не дають офіційних висновків про виявлені факти на відміну від експерта-криміналіста або експерта іншої спеціалізації. Висновки слідчого-криміналіста допомагають висуненню різних версій і вказують напрям розслідування з кримінального провадження та можуть бути використані для пояснення обставин кримінального правопорушення.

Найчастіше до участі в слідчих діях залучаються спеціалісти-криміналісти, які є співробітниками експертно-криміналістичних підрозділів ОВД і мають відповідну криміналістичну підготовку, спеціальні криміналістичні знання, навички та залучаються

у встановленому процесуальним законом порядку слідчим, прокурором чи судом для сприяння у збиранні речових доказів.

Аналізуючи функції працівника експертно-криміналістичного підрозділу у співвідношенні з функціями слідчого-криміналіста можна говорити про те, що за своїм правовим статусом особа, яка перебуває на посаді слідчого-криміналіста, не повинна підміняти у кримінальному провадженні функції спеціаліста-криміналіста. Слідчий-криміналіст повинен своєчасно і повно надавати наукову та методичну допомогу слідчому, у тому числі й під час своєї участі у слідчій дії, а в необхідних випадках він може самостійно розслідувати злочин [2].

Аналізуючи функції слідчого-криміналіста можна дійти висновку, що він не тільки надає практичну і методичну допомогу в розслідуванні тяжких і особливо тяжких злочинів під час проведення процесуальних дій, але також має право проводити окремі слідчі та інші процесуальні дії у складі слідчих груп у межах кримінального провадження. За результатами кожного огляду місця події за його участю у разі початку провадження щодо вчинення злочину, розслідування якого беруть на контроль МВСУ і Генеральна прокуратура України, а також за письмовою вказівкою керівництва слідчого управління (відділу) УМВС України він заводить контрольно-наглядову справу. Крім того, слідчий-криміналіст супроводжує розслідування злочину до прийняття остаточного рішення у справі, передбаченого кримінально-процесуальним законодавством України, для цього він не рідше ніж один раз на місяць вимагає надання інформації про результати досудового слідства та вносить пропозиції щодо його вдосконалення. [3, с.49]

Слідчий-криміналіст - це, по-перше, професіонал, що володіє знаннями в галузі криміналістики, а по-друге - посадова особа, наділена певними посадовими повноваженнями як учасник досудового розслідування, який згідно із законодавством проводить окремі слідчі (розшукові) чи інші процесуальні дії. В результаті, безпосередня допомога високо-кваліфікованого криміналіста слідчому, що не має достатнього професійного досвіду у вирішенні складних криміналістичних завдань і може припуститися помилки, суттєво підвищує ефективність розслідування злочину [3, с. 50].

Отже, можна стверджувати, що слідчий-криміналіст відіграє досить велику роль у здійсненні кримінальних проваджень, в окремих випадках навіть здійснює контроль та нагляд в них, впливаючи на ефективність їх розслідування, але він не дає офіційних висновків як експерт-криміналіст під загрозою застосування до нього кримінальної відповідальності.

Список використаних джерел

1. Регулювання судово-експертної діяльності в Україні. Всеукраїнське Інтернет-опитування: пропозиція висловити думку. 10 вересня 2020. URL: <http://nndes.org.ua/news/item/482.html> (дата звернення: 21.04.2021)
2. Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України: Наказ Міністерства внутрішніх справ від 20 травня 2020 року № 403. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text> (дата звернення: 21.04.2021)
3. Сокиран М. Ф. Слідчий-криміналіст як учасник досудового розслідування. Криміналістичний вісник. 2013. № 1 (19). С. 49-53.

Ландіна Анна Валентинівна,
старший науковий співробітник відділу проблем кримінального права,
кримінології та судоустрою Інституту держави
і права імені В.М. Корецького НАН України,
кандидат юридичних наук

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДІЯЛЬНІСТЬ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

Розвиток суспільства на сучасному етапі характеризується стрімким науково-технічним розвитком в умовах тотальної інформатизації. Цей процес став невід'ємною частиною всіх аспектів суспільних відносин: від приватного життя пересічного громадянина до здійснення державної політики та забезпечення загальної безпеки на державному рівні. І для ефективної реалізації своїх функціональних завдань кожна з сфер суспільного життя має максимально втілювати ці досягнення.

Кримінальна юстиція не є виключенням у даному процесі, оскільки цього вимагає не лише загальна тенденція, але і виникнення пов'язаних із цим проблем, які відповідні органи кримінальної юстиції повинні вирішувати у своїй діяльності. Зокрема, до таких проблем можна віднести стрімке зростання рівня кіберзлочинності, шахрайств, пов'язаних із новітніми технологіями, порушення прав людини із використанням досягнень науки і техніки, тероризму, розпалювання національної, релігійної нетерпимості, ворожнечі, дискримінації, виникнення таких нових різновидів суспільно небезпечних проявів як кібервійни тощо. І, на жаль, у цьому процесі ті, хто вчинюють вказані та інші суспільно небезпечні діяння практично завжди йдуть мінімум на крок попереду органів кримінальної юстиції, використовуючи максимально можливості, які надаються науково-технічним розвитком. Саме тому одним із головних напрямків удосконалення та реформування діяльності органів кримінальної юстиції щодо реалізації своїх основних функціональних завдань має бути застосування новітніх технологій у своїй діяльності. Це підтверджується також і рекомендаціями щодо подальшого реформування правоохоронної діяльності, криміналістики, досудового розслідування тощо.

Зазначається, що «у сучасних вимогах слідчим потрібні інформаційні технології для оптимізації управління процесами інформаційного забезпечення, здійснення автоматизованого пошуку відомостей щодо будь-яких об'єктів (осіб, предметів, подій), одержання формалізованих знань з усіх видів баз даних, що існують у світі, статистичного і географічного аналізу подій, пошуку окремих об'єктів, осіб» тощо [1]. І це стосується не лише пошуку і отримання певної інформації, даних як на національному, так і на міжнародному рівнях. Впровадження новітніх технологічних засобів у профілактичній діяльності щодо злочинності є необхідним для запобігання вчиненню злочинів із використанням програмного забезпечення, електронно-обчислювального устаткування, інтернет-програм чи інтернет-контенту.

Також у рекомендаціях щодо реформування органів правоохоронної діяльності одним із основних шляхів вказується поширення застосування технологій та інструментів (як один із світових трендів правоохоронної діяльності) [2]. Дійсно, ці

технології здатні значно підвищити ефективність забезпечення безпеки та створити новий рівень прозорості діяльності правоохоронних органів. Цей напрям реформування діяльності правоохоронних органів зокрема та кримінальної юстиції в цілому включає більш широке використання соціальних мереж з метою розповсюдження і збирання необхідної інформації (не виходячи за межі закону), що дозволить залучити у цю діяльність пересічних громадян (що також, до речі, є одним із основних напрямків реформування правоохоронної діяльності в сучасних умовах). Крім того, звертається увага, що ці технологічні засоби сприятимуть не лише прозорості діяльності кримінальної юстиції, але і зменшення випадків введення в оману представників органів кримінальної юстиції та надання їм викривленої або неправдивої інформації (наприклад, забезпечення цих представників натільними камерами, мікрофонами тощо). Удосконалення технічного та програмного устаткування призведе і до розвитку аналітичної діяльності, що сприятиме розробці більш дієвих заходів протидії та запобігання злочинності в цілому.

Водночас не можна забувати і про наукові розробки та досягнення щодо діяльності кримінальної юстиції. Впровадження останніх наукових досягнень у відповідній сфері сприятиме розробці та модернізації шляхів розвитку та реформування діяльності кримінальної юстиції; ефективному застосуванню новітніх технічних засобів; розробці навчально-освітніх для працівників органів кримінальної юстиції.

У комплексі впровадження у діяльність органів кримінальної юстиції новітніх досягнень науки та техніки сприятиме створенню найбільш ефективної моделі їх функціонування щодо забезпечення безпеки, правопорядку, захисту прав, свобод та законних інтересів людини. Також це дозволить здійснювати перспективні розробки, спрямовані на запобігання злочинності, інтегровано із іншими державними органами та із залученням громадськості.

Список використаних джерел

1. Рогватюк І. В Використання інформаційних технологій у досудовому розслідуванні: сучасний стан і перспективи розвитку. *Науковий вісник Академії внутрішніх справ*. 2013. № 3. С. 312-320
2. Erik Fritsvold. The Top 5 Trends in Law Enforcement. URL: <https://onlinedegrees.sandiego.edu/top-5-trends-in-law-enforcement/>

Лебедєва Юлія Владиславівна,
викладач кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ ТА ЄС

Сьогодні найбільш традиційним способом врегулювання суперечок та конфліктів в українському суспільстві вважається звернення до суду. Власне, відповідний судовий захист гарантується положеннями ст. ст. 55 та 124 Конституції України [1]. При цьому, право на судовий захист не позбавляє суб'єктів відповідних правовідносин звернутися до досудового врегулювання спорів, про що говорить системний аналіз норм Основного закону, процесуального законодавства України та правова позиція, що виклав Конституційний Суд України у своєму рішенні про досудове врегулювання спорів від 9 липня 2002 року у справі № 1-2/2002 [2].

Позасудовий спосіб врегулювання спору регламентовано відповідним положенням Конституції України, а саме – ч. 4 ст. 55. Так, наведена норма наділяє кожного правом захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань будь-якими не забороненими законом засобами [1].

У аспекті даного дослідження, слід зазначити про такий позасудовий спосіб врегулювання спору як медіація. Однак, інститут медіації наразі не має чіткого законодавчого врегулювання в Україні. Дана ситуація призводить до того, що медіативна діяльність може розглядатися навіть досвідченими фахівцями і як посередництво, і як різновид правової послуги. Утім, вплив потужних глобалізаційних процесів, та процес євроінтеграції зумовлюють необхідність приведення українського законодавства у відповідність до законодавства передових країн світу.

Термінологічне визначення понять «медіація» та «медіатор» простежується в законодавстві Європейського Союзу. Зокрема, за змістом Директиви 2008/52/ЄС Європейського парламенту та Ради від 21 травня 2008 р. «Про деякі аспекти посередництва (медіації) в цивільних та комерційних справах» (далі – Директива). Так, згідно з пунктом “а” статті 3 наведеної Директиви, медіація уособлює структурований процес, незалежно від його назви або посилання на нього, за допомогою якого дві або більше сторін спору намагаються самостійно, на добровільній основі, досягти згоди для вирішення спору за підтримки медіатора. Цей процес може бути ініційований самими сторонами або у результаті пропозиції чи розпорядження суду, або для виконання припису законодавства держави-члена [3].

А медіатором відповідно до пункту “б” статті 3 Директиви може бути будь-яка третя особа, до якої звернулися сторони з проханням провести медіацію ефективно, неупереджено та компетентно, незалежно від власного найменування або професії цієї третьої особи у відповідній державі-члені, та способу, у який ця третя особа була призначена або отримала запит провести медіацію [3].

Слід також зазначити, що у законодавстві Європейського Союзу напрацьовано стандарти медіації в окремих категоріях правовідносин. Так, наприклад:

- Рекомендація № R (98) 1 Комітету Міністрів Ради Європи державам –членам

щодо медіації в сімейних спорах, ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 616 засіданні заступників міністрів 21 січня 1998 р. [4];

- Рекомендація № Rec (2001) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам – членам щодо альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами й сторонами – приватними особами, ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 762 засіданні заступників міністрів 5 вересня 2001 р. [5];

- Рекомендація № R (99) 19 Комітету Міністрів Ради Європи державами-членам щодо медіації в кримінальних справах (прийнята Комітетом Міністрів 15 вересня 1999 р. на 679-ому засіданні заступників міністрів) [6];

- Рекомендація № Rec (2002) 10 Комітету Міністрів Ради Європи державам – членам щодо медіації в цивільних справах, ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 808 засіданні заступників міністрів 18 вересня 2002 р. [7];

Необхідність законодавчого врегулювання інституту медіації, крім ратифікації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, обумовлене також тим, що запровадження медіації в Україні передбачено планом дій щодо підвищення позиції України в рейтингу Світового банку “Doing Business”, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 4 грудня 2019 р. № 1413. У свою чергу, Міністром юстиції України у 2019 р. Було підписано Конвенцію Організації Об’єднаних Націй про Міжнародні угоди щодо врегулювання спорів за результатами медіації (Сінгапурська конвенція про медіацію) [8, с. 4].

У свою чергу, в 2020 році у Верховній Раді України було зареєстровано проєкт закону «Про медіацію» № 3504. Ним передбачається, зокрема: проведення медіації як до початку, так і під час судового розгляду або виконання рішення суду; застосування процедури медіації в будь-яких конфліктах (спорах), які виникають із цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних правовідносин, а також у кримінальних провадженнях під час укладення угод про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим та в інших сферах суспільних відносин; проведення медіації за взаємною згодою сторін; можливість набуття статусу медіатора будь-якою фізичною особою, яка має вищу освіту та пройшла базову підготовку у сфері медіації в Україні або за її межами [9].

15 липня 2020 р. Верховна Рада України (далі – ВРУ) прийняла за основу даний проєкт закону в першому читанні. Прикінцевими та перехідними положеннями законопроекту також запропоновано встановити право суду оголосити перерву в підготовчому засіданні в разі, якщо сторони вирішили провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації, право суду зупинити провадження у справі в разі звернення обох сторін із клопотанням про зупинення провадження у справі у зв’язку із проведенням медіації, строк такого зупинення та можливість зупинити провадження у справі на стадії її розгляду по суті (ст. ст. 197, 198, 210, 252, 253 ЦПК та ін. кодексів). Водночас пропонується внести зміни до Господарського процесуального кодексу України, Закону України «Про судовий збір», якими передбачити, що в разі успішного проведення медіації щодо спору, який є предметом розгляду суду, відповідній стороні судового провадження судом буде повернуто 60% сплаченого судового збору [10, с. 2]. Водночас варто зазначити, що проєкт не позбавлений недоліків. До них, зокрема, можна віднести відсутність

визначення статусу медіаторів, які пройшли навчання до моменту набуття законом чинності, а також роз'яснень щодо об'єднань медіаторів; не конкретизована відповідальність медіаторів. Нині законопроект № 3504 все ще очікує на своє доопрацювання та розгляд на другому читанні ВРУ.

Допоки в Україні зміст, обсяги, умови та порядок надання медіації визначено Державним стандартом соціальної послуги посередництва (медіації), затвердженим наказом Міністерства соціальної політики України 17.08.2016 № 892. Цей Державний стандарт застосовується для організації надання соціальної послуги особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, моніторингу й контролю якості її надання, визначення тарифу платної соціальної послуги. При цьому, соціальна послуга в частині проведення медіації не застосовується між потерпілою особою та особою, яка вчинила правопорушення або злочин, у випадках насильства у сім'ї, торгівлі людьми, жорстокого поводження з дітьми [11].

Серед аспектів, що обумовлюють скоріше прийняття спеціального закону про медіацію слід зазначити такі: відсутність встановленого порядку притягнення медіаторів до відповідальності; відсутність спеціального органу, який би розглядав скарги стосовно діяльності медіаторів; відсутність єдиного кодексу державного рівня, за яким повинен був би діяти медіатор.

Список використаних джерел

1. Конституція України [Електронний ресурс]: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/Laws/show/254к/96-вр>
2. Рішення Конституційного Суду у справі за конституційним зверненням Товариства з обмеженою відповідальністю «Торговий Дім «Кампус Коттон клуб» щодо офіційного тлумачення положення частини другої статті 124 Конституції України (справа про досудове врегулювання спорів) [Електронний ресурс]: Рішення від 9 липня 2002 року №15-рп/2002. *Конституційний Суд України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-02#Text>.
3. Директива 2008/52/ЄС Європейського парламенту і Ради про деякі аспекти медіації у цивільних та комерційних справах [Електронний ресурс]. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_a95.
4. Рекомендація № R (98) 1 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо медіації в сімейних справах (прийнята Комітетом Міністрів 21 січня 1998 р. на 616-ому засіданні заступників міністрів) [Електронний ресурс]. URL: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1116317&Site=CM>.
5. Рекомендація Rec (2001) 9 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами й сторонами – приватними особами (ухвалена Комітетом Міністрів 5 вересня 2001 р. на 762-ому засіданні заступників міністрів) [Електронний ресурс]. URL: <http://sc.gov.ua/uploads/tinymce/files/13.pdf>.
6. Рекомендація № R (99) 19 Комітету Міністрів Ради Європи державами-членам щодо медіації в кримінальних справах (прийнята Комітетом Міністрів 15 вересня 1999 р. на 679-ому засіданні заступників міністрів) [Електронний ресурс]. URL:

http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_828.

7. Рекомендація Rec (2002) 10 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо медіації в цивільних справах (ухвалена Комітетом Міністрів 18 вересня 2002 р. на 808-му засіданні заступників міністрів) [Електронний ресурс]. URL: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1568851&Site=COE>.

8. Любченко Я. Альтернативні способи вирішення правових спорів : теоретико-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2018. 249 с.

9. Про медіацію: законопроект № 3504 від 19.05.2020. [Електронний ресурс]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68877

10. Висновок Комітету з питань правової політики ВРУ від 1 липня 2020 р. щодо основи проекту ЗУ «Про медіацію» № 3504 від 4 червня 2020 р. Офіційний портал Верховної Ради України : вебсайт. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=69023&pf35401=531202>

11. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації) : наказ Міністерства соціальної політики України від 17 серп. 2016 р. № 892. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1243-16/ed20160817/sp:max15#n28>.

Личко Оксана Павлівна,

*старший судовий експерт сектору почеркознавчих досліджень
відділу криміналістичних видів досліджень
Кіровоградського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ТЕХНІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ЗМІНЕНИХ ДОКУМЕНТІВ

Технічна експертиза підроблених документів займає провідне місце при розслідуванні злочинів в економічній сфері, шахрайський діях стосовно купівлі та переоформленні транспортних засобів, незаконних грошових операціях тощо. Це досить складний вид дослідження, адже кожен злочинець намагається якнайкраще замаскувати зміни, внесені ним в документ. Тому знання ознак підроблення документів та способу їх виявлення має принципове значення при проведенні такого роду експертних досліджень.

Слово «документ», від латинського «documentum», у стародавньому Римі означало все, що може бути свідомством, прикладом [1]. За іншими даними – цей термін походить від латинського слова «docere» (знати, свідчити), від якого походять також слова доцент (docent) і доктор (doctor) [2].

На думку І. Крохмаль, «поняття «документ» відображає ознаки реально існуючих предметів, що слугують об'єктами практичної діяльності створення, збору, аналітико-синтетичної обробки, збереженню, пошуку, поширенню та використанню документної інформації в суспільстві [2].

Нині у сучасному тлумачному словнику української мови є чотири значення поняття «документ», але в криміналістичній літературі прийнято використовувати таке значення: предмет матеріального світу, на якому зафіксовано певні думки, обставини тощо [3, с.14].

У судово-слідчій практиці розрізняють такі види документів:

письмові (тексти, цифри та інші записи);

графічні (креслення, малюнки, схеми);

фотодокументи;

кіно та відеодокументи;

фонодокументи

електронні документи [4, с. 160-161].

Навіть із стародавніх часів, коли документами слугували глиняні таблички та шкури звірів, люди, найчастіше з корисливих мотивів, намагалися внести зміни або знищити записи. Таким чином, люди намагалися збагатитися незаконним шляхом або уникнути відповідальності. У сучасному світі ми стикаємось із величезною кількістю різноманітних документів: паперових, пластикових, а також і електронних. Зайвим буде казати, що із проникненням документів в усі сфери нашого життя, злочинів, пов'язаних із зміною або пошкодженням документів стало значно більше.

Обов'язкові відомості, які повинні міститися в документі для визнання його дійсним, називаються - реквізитами (від лат. requisitum - потрібне, необхідне). Такими відомостями, як правило, є найменування документа і дата його складання; назва й адреса підприємства

(організації), що складала документ; сторони, які беруть участь у здійсненні операції; зміст здійснюваної угоди; підстава для здійснення операції; одиниці виміру і обсяг операції (у натуральному і вартісному показниках); номер документа; підписи відповідальних (посадових) осіб; відтиски печаток та штампів. Відсутність одного або кількох реквізитів у випадках, передбачених законом, спричинює недійсність або заперечність документа.

Використовуючи наукову літературу та інтернет ресурси злодії навчились дуже віртуозно вносити зміни у різні види документів, практично не залишаючи слідів. Отже, досить часто, неозброєним оком важко помітити такі зміни і не потрапити на гачок шахраїв.

Розрізняють два основних види підроблення документів:

повне;

часткове (коли змінюється не весь документ, а тільки його зміст або окремі частини).

Існує п'ять основних видів часткового підроблення документів:

дописка;

підчистка;

травлення;

змивання;

заміна частин документів.

Дописка – спосіб зміни первинного змісту документа, за якого нові записи або окремі штрихи (елементи літер, цифр тощо) вносять у вільні місця документа (між рядками, словами та знаками) [3, с. 163]. Частіше всього цей вид часткової підробки поєднується із виправленням, підчищенням, травленням або змиванням, тому, що спершу особа намагається видалити «непотрібний» текст, а вже потім, замінити його на «потрібний» [5, с. 129].

Ознаками дописки є:

відсутність логічного зв'язку між реквізитами документа (зайвий за змістом текст, нелогічна послідовність і т.ін.);

відмінність почерку у записах;

збільшені або зменшені інтервали між словами, рядками, цифрами;

вихід за межі графі, колонки, рядка;

відмінність в кольорі, відтінку, структурі штрихів;

викривлення лінії рядків, наявність сумнівних скорочень;

відмінність властивостей барвника в записах;

відмінність в натиску, рельєфі підкладки і т.ін.

Такого роду ознаки можуть бути виявлені в тому випадку, коли дописка заздалегідь не передбачена при складанні документа, а виконана пізніше. Але можуть бути випадки, коли злочинці заздалегідь, у процесі оформлення документа, залишають місце для внесення дописки.

Підчистка – один із способів зміни первісного змісту документа, при якому штрихи, знаки або слова видаляються механічним способом (гумкою, загостреним предметом, лезо тощо) [5, с.130].

До ознак підчистки можна віднести:

пошкодження, розволокнення верхнього шару паперу;

втрата глянцю;
зменшення оптичної щільності паперу;
пошкодження ліній захисної сітки;
наявність залишків штрихів видалених штрихів.

Травлення – спосіб зміни змісту документа, при якому здійснюється видалення тексту за допомогою хімічних реактивів, які вступають у реакцію з барвником штрихів і знебарвлюють його. Як травлячі речовини використовуються деякі кислоти і луги [5, с. 131].

Ознаками травлення є:
наявність білястих плям від дії хімічної речовини;
поява матових ділянок;
зміна кольору паперу;
знебарвлення ліновки і захисної сітки;
шорсткість поверхні; поява дрібних тріщин;
збільшення ламкості паперу;
наявність залишків барвника витравлених штрихів;
розпливи барвника нових штрихів.

Із поширенням різноманітних хімічних речовин в сучасному світі такий метод зміни первинного змісту документа все частіше використовується злочинцями. Хімічні препарати, застосовані для підроблення документів, можна умовно розділити на три групи: речовини, що травлять, розчинники, речовини комбінованої дії. Умовність розподілу полягає в тому, що один і той самий препарат стосовно деяких матеріалів письма діє як розчинник, а в інших випадках – як речовина, що травить. Препарат належить до тієї або іншої групи, залежно від властивостей, які він виявляє найчастіше у процесі впливу на матеріали документа. До речовин, що травлять, належать кислоти (сірчана, соляна, лимонна тощо), луги (наприклад, їдкий натр, їдкий калій), солі (марганцевокислий калій, хлорне вапно тощо), перекис водню тощо [2, с. 168].

Змивання – спосіб зміни змісту документа, яким речовина штрихів тексту видаляється з поверхні за допомогою води, спирту, водно-спиртових сумішей [5, с. 131].

Ознаки зміни змісту документа за допомогою хімічних препаратів (травлення, змивання) спільні:

зміна оптичної щільності паперу в місці змивання/травлення;
розволокнення паперу;
порушення проклейки паперу (покоробленість, шорсткість, втрата глянцю);
розпливи барвника, плями;
слабовидимі штрихи попереднього тексту;
плями, залишки штрихів, які люмінесціюють в УФ ділянці спектру;
зміна кольорів захисної сітки, кольору або відтінку барвника штрихів основних записів.

Заміна частин документа – полягає у зміні або видаленні деяких частин документа (аркушів, фотокартки тощо) та заміна їх на інші [5, с. 132].

Цей вид часткової підробки документів досить часто зустрічається в експертній практиці. Значну частину таких експертиз займає дослідження паспортів або інших документів що посвідчують особу. Злочинці замінюють сторінки або фотокартки для

приховання своїх злочинних намірів або ж для отримання певних матеріальних цінностей, видаючи себе іншою особою. Оформлення кредитів на інших людей, з метою незаконного збагачення за їх рахунок, нажал, не рідкість.

Про заміну фотокартки в документі свідчать такі ознаки:

плями навколо фотокартки, які люмінесціюють в УФ ділянці спектра і можуть переходити на інші сторінки документа;

відсутній відбиток печатки на фотокартці;

розходження в обідках та тексті на фотокартці і на документі та навколо неї;

пошкодження паперу навколо фотокартки, його розволокнення та зміна оптичної щільності;

покоробленість паперу від зволоження або відпарювання фотокартки.

Заміна аркушів є одним із більш складних способів зміни первинного змісту документа. Ознаками такого підроблення документів є:

подвійний аркуш не скріплено з іншим;

зайві сліди від отворів в місці прошиття аркушів;

невідповідність в нумерації сторінок;

нелогічна послідовність тексту в документі;

різних колір або відтінок паперу аркушів документа чи записів;

різний розмір сторінок, їхня оптична щільність;

відмінність у формі країв аркушів;

розбіжність в ознаках почерку, ліновки, характеру малюнків.

Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновки про те, що із появою в житті людини матеріальних носіїв інформації (документів), з'явилося багато бажаючих злочинним шляхом вносити в них певні зміни. Можливість здобуття легкої наживи штовхає шахраїв на підробку різного роду документів.

Для виявлення та якісного дослідження такого роду об'єктів експерт має використовувати всі доступні йому методи, прилади із значним збільшенням (лупи, мікроскопи), а також спеціальні прилади із світлофільтрами та лампами різної довжини світлової хвилі (відеокомпаратори). З появою такого роду сучасного криміналістичного приладдя, яке значно полегшує роботу експерта, стало набагато легше швидко виявити підробку і зробити якісні фотознімки, провести повне дослідження та скласти обґрунтований висновок експерта стало простіше та швидше. Експерту необхідно постійно вдосконалювати свої знання та підвищувати кваліфікацію, тому що час не стоїть на місці, а з ним, на жаль, розвивається і злочинний світ.

Список використаних джерел

1. Крохмаль І. М. Документ у сучасній документно-комунікативній системі. Науковий вісник Донбасу : Електронне наук. фахове вид. 2011. № 3 (15). URL: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN15/11kimsds.pdf> (дата звернення - 18.04.2021).

2. Воробей О. В., Кофанов А. В. Техніко-криміналістичне дослідження документів. Навч. посіб. К. : НАВС, 2011. 312 с.

3. Доліновський Ю. С. Особливості виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються під час здійснення публічних закупівель у сфері охорони здоров'я. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Нац. ун-т «Львів. Політехніка». Львів, 2018. 258 с.

4. Криміналістика (курс лекцій): навчальний посібник. М. Ю. Будзієвський, О. В. Лускатов, І. В. Пиріг та інш. Д.: Дніпроп. держ.ун-т внутр. справ, 2013. 397 с.

5. Документ. Вільна енциклопедія Вікіпедія: URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82> (дата звернення: 18.04.2021).

Лук'янчиков Борис Євгенович,
доцент Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
кандидат юридичних наук, доцент

Микитенко Ольга Борисівна,
здобувач вищої освіти
Університету економіки, права та інформаційних технологій "КРОК"

СУЧАСНІ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ДЛЯ РОБОТИ З МІКРООБ'ЄКТАМИ

Будь яка подія в матеріальному світі не може відбутися, щоб не залишити по собі певних слідів, а тому і кримінальне правопорушення, навіть старанно продумане, не є винятком. Серед традиційних слідів завжди присутні і непомітні неозброєним оком мікросліди, (мікрооб'єкти), зазвичай – волокна текстильного і технічного походження, фрагменти лакофарбових покриттів і т. п., робота з якими неможлива без спеціально створених технічних засобів, до яких належать – міні-пилососи; липкі стрічки; освітлювачі та ін. [1].

Так, за даними ДНДЕКЦ МВС України у 2020 році було проведено 67446 експертиз мікрооб'єктів із загальної кількості 261392 судових експертиз. Зрозуміло, що такі показники не можуть задовольнити ні правоохоронні органи, ні керівництво нашої країни і потребують негайного підвищення якості роботи правоохоронців саме із виявлення та фіксації речових доказів на місці події. Тобто, правоохоронці (слідчі, інспектори-криміналісти) зобов'язані постійно удосконалювати професійну майстерність, набувати знання щодо новітніх науково-технічних розробок та методів роботи з ними. Саме тому, одним з найважливіших питань у боротьбі із сучасною злочинністю є оновлення методики використання надсучасної криміналістичної техніки і запозичення позитивного досвіду роботи іноземних правоохоронних органів.

Однією із сучасних вакуумних установок для збирання мікрооб'єктів є **SirchVac Evidence Vacuum Sweeper 110V SKU: SV110**. Вакуумний пристрій призначено для роботи на місці події (далі МП) з метою збирання мікрооб'єктів. Див. Рис. 1. Фільтр одноразовий, затримує частки до 3 мкм і більше, в комплект входять: шнур живлення 6 футів, гнучкий шланг довжиною 3 фути, два агрегати фільтрів із кріпильним інструментом 619E1, та для зручного транспортування професійний чохол формованого полімеру SVKC.

Окрім наведеної установки існує схожа модель, яка працює від перемінного струму у 220 вольт **SirchVac Evidence Vacuum Sweeper 220V SKU: SV220** [2].

Зрозуміло, що наведені пристрої не єдині у своєму роді. Так, інші виробники **Trace Evidence Vacuum** пропонують вакуумний пилосос **[VACOS-220F]**, який працює від мережи 220 вольт і має високоефективний одноразовий фільтр [3]. Див. Рис. 2.

Рис. 1.

Рис. 2

Принцип дії наведених вище мікро-пилососів схожий і полягає у роботі центрифуги, завдяки якій відбувається всмоктування повітря разом із мікрочастками, які затримуються за допомогою спеціальної насадки із одноразовим фільтром. Головною деталлю виступає фільтр, який затримує та зберігає на собі шукані об'єкти (мікрооб'єкти).

Окрім наведених пилососів розробники пропонують універсальні адаптери для збору мікроб'єктів, які підходять майже до всіх побутових пилососів:

- **Вакуумний адаптер Evidence: SKU: 719E1** є одноразовим пристроєм, який унеможливує перехресне забруднення мікроб'єктів. Див. Рис. 4. Після підключення мікрочастки разом із потоком повітря потрапляють до адаптеру і збираються у фільтрувальний папір у закритій чаші Петрі. Після збору чашу Петрі видаляють і накривають закритою оптично правильною пластиковою кришкою, яку у подальшому можна використовувати безпосередньо у оптичному мікроскопі. Залишки адаптеру утилізуються. Застосування даного адаптеру із 100% гарантією забезпечує збирання лише тих мікроб'єктів, які знаходяться на місці пошуку [4]. Окрім адаптеру із чашею Петрі, зустрічаються і інші одноразові фільтри тубуси, які по суті є одночасно і фільтром і контейнером для зберігання та транспортування мікроб'єктів.

- **Фільтр збору мікроб'єктів із насадкою «оббивка» SKU: 619E2 та із щілинною насадкою SKU: 619E1.** Перший «оббивка» призначена для роботи на великих площах Див. Рис. 5., а із щілинною насадкою для роботи у важкодоступних місцях, наприклад, між кріслами водія та пасажирів і центральним тунелем, тощо. Поставляється герметично запакованим і призначений для однократного використання і в процесі роботи утримує понад 90% частинок від 3 до 10 мікрон та 99,9% понад 10 мікрон [5]. Зрозуміло, що насадки можуть змінюватися і використовуватись за потреби, а головним елементом є фільтр, його корпус та фільтруючий елемент.

- **Вакуумний фільтр компанії SIRCHIE® SKU: 617E** розроблений для забезпечення оптимальної продуктивності під час пошуку мікроб'єктів. Побудований із прозорого метакрилатного пластику, який розділяється на дві рівні частини. Поєднання частин здійснюється завдяки прецизійному механічному різьбовому з'єднанню. Фільтр має металевий захисний екран, який забезпечує безперешкодне всмоктування повітря разом із мікрочастками.

Рис. 4.

Рис. 5.

Конічні алюмінієві кінцевики дозволяють прикріплювати його до будь-яких побутових пристроїв циклонного типу [6]. Див. Рис. 7. Завдячуючи розбірній конструкції, даний металевий мікрофільтр можна доукомплектовувати додатковими фільтруючими елементами виготовленими із інших матеріалів, залежно від потреб фільтрації. Наприклад, **Мікрофільтрами із мікрофібри поліефіру SKU: PEM 01**. Див. Рис. 8.

Рис. 7.

Рис. 8.

Об'єм всмоктуваного повітря через фільтр виготовлений із високоточної монолітної тканини із поліефіру у багато разів перевищує ніж через звичайний фільтрувальний папір. Мікрооб'єкти розміщуються рівномірно по поверхні ПЕМ, а не по центру, як із паперовими фільтрами. Експерименти довели, що за допомогою ПЕМ збирається у п'ять разів більше мікрооб'єктів ніж із стандартними паперовими фільтрами [7]. Ще, одним із надсучасних одноразових фільтрів, є продукція американської фірми «SIRCHIE».

- **Варіаційний вакуумний фільтр SIRCHIE® Factory Sealed One-Time Use Trace Evidence Collection Filter** із інструментом, спеціально спроектовано і виготовлено для збирання понад 90% речових доказів, а саме частинок від 3 до 10 мікрон на місцях вчинення злочину [8]. Див. Рис. 9.

Рис. 9.

Наведені фільтра одноразові, поставляються герметично упакованими. Порушення упаковки дозволяється безпосередньо перед використанням на місці події. Після збирання мікрооб'єктів кінцевика фільтра щільно закриваються заводськими кришками для унеможливлення потрапляння у середину сторонніх об'єктів.

Аналіз розвитку сучасної зарубіжної криміналістичної техніки дозволяє дійти висновку, що використання новітніх досягнень вчених криміналістів у слідчій та судовій практиці при виявленні і фіксації мікрооб'єктів є запорукою формування якісної доказової бази і ідентифікації конкретної особи при проведенні досудового розслідування, а отже сприяє дотриманню прав людини з тим, щоб жодний невинуватий не був притягнутий до відповідальності і жодний винний не уникнув відповідальності.

Список використаних джерел

1. Понятие, виды микрообъектов. Правила обнаружения, изъятия и возможности экспертного исследования микрообъектов. URL: <https://criminalistics-ed.ru/index.php?request=full&id=493> (дата звернення 15.02.2021).
2. Sirchie SIRCHVAC Evidence Vacuum Sweeper, 220V AC. URL: <https://www.adorama.com/sisv220.html> (дата звернення 15.02.2021).
3. Trace Evidence Collection Vacuum URL: <https://atrix.com/pdf/VACOS-F.pdf> (дата звернення 20.02.2021).
4. Microparticle Evidence Vacuum Adapter URL: https://translate.googleusercontent.com/translate_c?depth=1&hl=uk&rurl=translate.google.com.ua&sl=en&sp=nmt4&tl=ru&u=http://www.sirchie.com/catalog/product/view/id/163/%3F__store%3Dinternational_english&xid=17259,15700022,15700043,15700124,15700149,15700168,15700173,15700186,15700190,15700201&usg=ALkJrhigfqYF90AVho2W5eHhuH_vyZjKxw#.WxkaK9QS-9I (дата звернення 25.02.2021).
5. Trace Evidence Collection Filter Assembly w/Crevice attachment tool URL: https://translate.googleusercontent.com/translate_c?depth=1&hl=uk&rurl=translate.google.com.ua&sl=en&sp=nmt4&tl=ru&u=http://www.sirchie.com/catalog/product/view/id/130/%3F__store%3Dinternational_english&xid=17259,15700022,15700043,15700124,15700149,15700168,15700173,15700186,15700190,15700201&usg=ALkJrhik1kOYYf4HD4AyI_1jGu_I_MMBbSw#.WxknsdQS-9L (дата звернення 27.02.2021).

6. Evidence Vacuum Sweeper Filter Assembly URL:
https://translate.googleusercontent.com/translate_c?depth=1&hl=uk&rurl=translate.google.com.ua&sl=en&sp=nmt4&tl=ru&u=http://www.sirchie.com/catalog/product/view/id/127/%3F__store%3Dinternational_english&xid=17259,15700022,15700043,15700124,15700149,15700168,15700173,15700186,15700190,15700201&usg=ALkJrhgM4XdaBfHV9ft4iqbHVxqGcC0BwQ#.WxktltQS-9L (дата звернення 27.02.2021).

7. PEM Polyester Monofilament Microfilters URL:
https://translate.googleusercontent.com/translate_c?depth=1&hl=uk&rurl=translate.google.com.ua&sl=en&sp=nmt4&tl=ru&u=http://www.sirchie.com/catalog/product/view/id/1095/%3F__store%3Dinternational_english&xid=17259,15700022,15700043,15700124,15700149,15700168,15700173,15700186,15700190,15700201&usg=ALkJrhiO488PH5qt4v5_dzNO2MzIEgnz2A#.Wxku89QS-9I (дата звернення 28.02.2021).

8. [FFCT] Вариационный вакуумный фильтр URL:
<https://atrix.com/product/forensic-trace-evidence-vacuum-filter-ffct/> (дата звернення 38.02.2021)

Лук'янчиков Євген Дмитрович,
*професор кафедри інформаційного права та права інтелектуальної власності
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
доктор юридичних наук, професор*

ФОРМУВАННЯ МЕТОДУ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОБ'ЄКТІВ ЗА СЛІДАМИ ПАМ'ЯТІ

Метод ідентифікації об'єктів матеріального світу за образом, що відбився і зберігся в пам'яті використовується людством з часів його виникнення. Це обумовлено об'єктивними потребами людини розрізняти об'єкти матеріального світу, що його оточували (рослини, звіри, птахи, інші люди). На початковому етапі свого розвитку людина користувалася цим методом не свідомо, головним чином для задоволення особистих потреб (спілкування, добування продуктів харчування в процесі полювання на птахів та звірів тощо). З появою перших правопорушень природні властивості людини розрізняти оточуючі їх предмети за образами, що зберіглися у пам'яті почали використовувати для розшуку та встановлення порушників відповідних правил. Можливість ідентифікації об'єктів матеріального світу за їх відображеннями, що зберігаються у свідомості людини знаходить закріплення у відповідних нормативних документах. Так, у Руській Правді просторої редакції (за Троїцьким списком) зазначалося «Если кто опознает свою вещь, потерянную им или украденную у него, (а именно) коня, одежду или скотину то ему ...» [1, с. 112]. У цій нормі не визначався порядок ідентифікації загубленого або у інший спосіб втраченого об'єкта. Скоріше за усе це відбувалося ситуативно, коли власник тієї чи іншої речі, яка вибула з його володіння, випадково або внаслідок особистих пошуків помічав її у певної особи або у якомусь місці і мав звернутися до представника влади.

З введенням у правоохоронну діяльність реєстрації злочинців за фотографічними зображеннями цей метод починають застосовувати з метою встановлення особи, що вчинила злочин. Для цього використовували альбоми злочинців, в яких їх фотографії розподілялися за відповідними категоріями. Для відшукування злочинців потерпілим пред'являли альбоми тієї категорії, до якої, як вважалося, міг належати злочинець [2, с. 8]. І у цих випадках технологія ідентифікації об'єктів нормативно не врегульовувалася.

Тривалий час даний метод ідентифікації особи використовувався в процесі розслідування злочинів, незважаючи на те, що не був закріплений у відповідному законі (КПК) як самостійна слідча дія. На відміну від допиту та інших методів отримання інформації під час розслідування, він не знаходив самостійного відображення у відповідних нормативних документах. Втім у слідчій практиці ідентифікація за мисленим образом здійснювалась у межах таких слідчих дій як очна ставка або допит. Так, Г. Гросс у своїй роботі виділяє підрозділ з назвою «идентификация личности посредством опознания». У ньому викладаються рекомендації з підготовки та проведення ідентифікації особи за мисленим образом. Зазначається, що особа, яку пред'являють для впізнання має бути у такому вигляді, як і під час першої зустрічі. До проведення слідчої дії допитуваний має докладно описати всі прикмети, котрі йому впали в очі, що полегшує

перевірку результатів ідентифікації [3, с. 60]. Нажаль не згадується, чи можливо проводити ідентифікацію у тих випадках, коли особа не може докладно описати усі прикмети, але заявляє про можливість впізнати об'єкт, якщо побачить його.

У подальшому метод ідентифікації об'єктів за мисленим образом розглядався в межах такої слідчої дії як «допит під час впізнання». Уже у той час, залежно від об'єкта ідентифікації, розрізняли два її види: а) впізнання людей та б) впізнання речей. Для ототожнення особи під час допиту розроблено спеціальні правила, які в основних рисах збереглися донині: а) свідка (потерпілого) потрібно докладно допитати про зовнішність, одяг, різні прикмети (риса обличчя, колір волосся, зріст тощо) особи, яку будуть пред'являти для впізнання; б) особу пред'являють свідку разом з іншими особами, що не мають відношення до справи і пропонують сказати, чи є серед них особа, про яку свідок давав показання; в) для пред'явлення для впізнання запрошують понятих; г) за результатами пред'явлення для впізнання складають протокол, в якому окрім загальних для допиту обставин вказують – впізнала особа чи ні, за якими ознаками тощо; д) протокол підписують свідок, слідчий та поняті. Подібних правил дотримувалися під час пред'явлення для впізнання різних речей з метою їх ідентифікації [4, с. 199-200].

Подальші пошуки науковців сприяли формуванню назви слідчої дії, основу якої складав метод криміналістичної ідентифікації об'єктів за мисленим образом. Так, М. Чельцов називає її пред'явлення особи або речей для впізнання. Він звертає увагу на її відмінність від очної ставки, та зазначає, що сутність, завдання і методи цих слідчих дій відрізняються. Сформульовані рекомендації щодо підготовки та проведення пред'явлення для впізнання залишаються актуальними донині, за винятком того, що предмети, які мають індивідуальні номери, за наявності документа для них, немає необхідності пред'являти для впізнання [5, с. 367-369].

В процесі тривалих дискусій науковці обґрунтували самостійний характер процесу ідентифікації об'єктів за мисленим образом та переконливо довели, що його не можна розглядати як одну із форм допиту [6, с. 4-5]. У подальшому розроблені криміналістами прийоми, рекомендації та пізнавальні операції щодо підготовки та проведення пред'явлення для впізнання набули значення самостійної слідчої дії та були закріплені у кримінально-процесуальних кодексах ряду країн (ст. ст. 174-176 КПК України 1960 р.).

Позитивно оцінюючи зміни нормативного регулювання ідентифікації об'єктів за мисленим образом, слід звернути увагу на окремі положення, що потребують подальшого опрацювання. Так, в ч. 1 ст. 174 КПК України 1960 р. чітко та однозначно зазначалося, що особу, якій будуть пред'явити для впізнання певний об'єкт, спочатку треба допитати. В чинному КПК (ст. 228) допит особи, який має передувати пред'явленню для впізнання як слідчої (розшукової) дії замінено на невідоме опитування. Незважаючи на те, що у подальшому за результатами опитування складають протокол, це не знімає невизначеності, на що звертає увагу О. Лускатов [7, с. 112]. Опитування є методом отримання інформації, який може застосовуватися при проведенні не лише допиту, а й інших слідчих (розшукових) дій (огляду, обшуку, освідування тощо). Зважаючи на це, в ч. 1 ст. 228 КПК має бути чітко зазначено, що перед пред'явленням об'єктів для впізнання, особу, якій їх будуть пред'являти необхідно допитати.

Не можна визнати вдалим та таким, що ґрунтується на законах психології викладення ч. 1 ст. 228 КПК. У ній зазначається, якщо особа заявляє, що не може назвати прикмети, за якими впізнає особу, проте може впізнати її за сукупністю ознак, у протоколі зазначається, за сукупністю яких саме ознак вона може впізнати особу. Подібна редакція викликає певні сумніви. Якщо особа, з будь-яких обставин, не може назвати прикмети об'єкта, який спостерігала раніше, яким чином вона може назвати сукупність таких ознак.

При формулюванні даного правила, на наш погляд, автори намагалися врахувати положення науки психології про те, що впізнавання людини людиною має різні психологічні механізми та може бути: симультанне (синтетичне) та сукцесивне (аналітичне). Перше відбувається в результаті миттєвого співпадіння образу з еталоном, що зберігається в пам'яті. При цьому особа не називає окремих ознак, за якими відбулося впізнавання. Сукцесивне - відбувається шляхом виявлення та порівняння ознак об'єкта, що пред'являють з ознаками образу, що зберігається в пам'яті. Особа, яка впізнає надає відомості про зріст, вік, овал обличчя, колір волосся, інколи і очей, форму носа, підборіддя тощо. Експериментальні дані, зазначає О. Ратінов, свідчать, що більше поширеною та надійною є симультанна форма впізнавання, коли допитуваний не може вказати окремі прикмети особи, проте впевнено заявляє, що може її впізнати, якщо побачить [8, с. 263]. У подальших роботах цей автор доходить висновку, що описати людину або річ – завдання психологічно більш складне ніж його впізнання. Цим пояснюється неповнота та неточність показань про прикмети злочинця або викраденого майна. Багато ознак в деталях дуже мало піддаються опису словами [9, с. 314].

Мабуть саме це мали на увазі автори, формулюючи дану норму. Проте недостатньо чітко визначена у законі вимога щодо умов пред'явлення для впізнання призводить до того, що окремі науковці не виявляють послідовності у вирішенні даного питання. Так, коментуючи положення ст. 228 КПК автори зазначають, що пред'явлення для впізнання можливе лише за наявності такої умови як «б) особа, яка впізнає, має можливість відтворити хоча б основні індивідуально-визначені ознаки і впізнати особу чи об'єкт, який вона спостерігала». Це свідчить про намагання автора тлумачити норму на догоду законодавцю, а не встановлених наукою психологією об'єктивних закономірностей психологічного процесу впізнання людиною об'єктів матеріального світу, які вона сприймала та запам'ятала. Підтвердженням цьому є викладена на наступній сторінці думка про те, що «коли допитуваний заявляє, що він не може описати ознаки об'єкта, або забув їх, хоч в минулому спостерігав його, але може впізнати, якщо йому його покажуть, то такий допитуваний може виступати в ролі особи, яка впізнає» [10, с. 468, 469].

Розглянуте дозволяє дійти висновку про доцільність корегування ч. 1 ст. 228 КПК. Її другу половину слід викласти у такій редакції «Якщо особа заявляє, що не може назвати прикмети, за якими впізнає особу (інший об'єкт), проте впевнено заявляє про можливість впізнати, пред'явлення для впізнання може проводитися. Після впізнання особа вказує, за якими ознаками це відбулося, що відображається у протоколі». Коли особа, яка впізнає побачить представлених для спостереження осіб, вона може точніше описати ознаки, за якими відбулося ототожнення, а також вказати на ознаки, які були під час сприйняття і відсутні під час пред'явлення для впізнання, або на ті, яких раніше не було (татуювання, борода, вуса тощо).

Побоювання окремих авторів щодо можливих помилок під час пред'явлення для впізнання у таких випадках не можна визнати достатньо переконливими. Помилки можуть бути під час проведення і інших слідчих дій, проте це не виключає можливості їх застосування. Важливим у таких випадках є правильний підхід до оцінки отриманих доказів у сукупності з іншими доказами, що є в розпорядженні слідчого.

Список використаних джерел

1. Чайковський А. С., Губар С. В., Довбня В. А. Дізнання та досудове слідство: історія і сучасність. К.: РВВ МВС України, 2004. 180 с.
2. Вейнгарт А. Уголовная тактика. Руководство к расследованию преступлений. Спб.: Изд-е Вестника Полиции», 1912. 270 с.
3. Гросс Г. Руководство к расследованию преступлений. М.: Изд-во НКВД РСФСР, 1930. 144 с.
4. Строгович М. С. Уголовный процесс. М.: Юриздат, 1946. 511 с.
5. Чельцов М. А. Уголовный процесс. М.: Юриздат, 1948. 624 с.
6. Кочаров Г. И. Опознание на предварительном следствии. М., 1955. С. 4-5.
7. Лускатов О. В. Проблемні аспекти повторного пред'явлення для впізнання. Актуальні питання теорії і практики криміналістичної науки. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 50-річчю кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, 23 січня 2015 р. К.: Видавничий дім «Гельветика», 2015. С. 111-114.
8. Ратинов А. Р. Судебная психология для следователей. М., 1967. 290 с.
9. Ратинов А. Р. Судебная психология для следователей. М.: Юрлитинформ. 2001. 352 с.
10. Кримінальний процесуальний кодекс України : Науково-практичний коментар / Відп. ред.: С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. Х.: Одиссей, 2013. 1104 с.

Масько Іван Віталійович,

*курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Шинкаренко Інна Олександрівна,

*доцент кафедри гуманітарних дисциплін та психології поліцейської діяльності
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук, доцент*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДОПИТУ ДІТЕЙ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА

Питання сексуального насильства стосовно неповнолітньої особи, які не досягли статевої зрілості, є дуже актуальною в усьому світі. Діти, що стали жертвами сексуального насильства, з одного боку більш схильні до скоєння суїцидів, а з другого, в окремих випадках, стають більш агресивні та здатні самі завдати шкоду життю та здоров'ю іншим оточуючим.

Перш ніж говорити про особливості психологічного допиту особи, яка постраждала від сексуального насильства, необхідно все ж дати правильне визначення цього поняття. Відповідно до ч. 1 ст. 153 сексуальне насильство визначається як вчинення будь-яких насильницьких дій сексуального характеру, не пов'язаних із проникненням в тіло іншої особи, без добровільної згоди потерпілої особи [1, с. 167].

Перш за все, варто зауважити, що відповідно до кримінально - процесуального законодавства, до участі у кримінального провадження щодо сексуального насильства над дітьми повинен бути залучений психолог.

Щоб участь психолога не була формальною, необхідно передбачити можливість завчасно обговорити із фахівцем стратегію допиту та обсяг інформації, яку необхідно отримати під час його проведення. Це дає можливість визначити тривалість допиту та скласти перелік питань з урахуванням віку, рівня розвитку та індивідуальних особливостей дитини [2, с. 112].

Допит потерпілих дітей проходить у приміщеннях, спеціально призначених для роботи з неповнолітніми, які беруть участь у кримінальному провадженні (так звані зелені кімнати). Важливо, щоб кімната, в якій проводиться допит дитини, була обладнана зручними меблями. Дитині слід надати можливість вибрати місце для сидіння, що зміцнить у ній почуття її важливості й додасть сміливості. М'яку іграшку або подушку, яку дитина може використовувати для психологічного захисту під час допиту, слід покласти на канапу або інше обране дитиною місце. Ляльки та анатомічні зображення (чоловіка та жінки) є важливими допоміжними матеріалами для правильної «реконструкції» ситуації насильства стосовно дитини. За їх допомогою можна з'ясувати, як дитина називає різні частини людського тіла, і якщо вона не може словами описати епізод насильства, допоміжний матеріал може допомогти проілюструвати це.

Слід уникати допиту дитини в місці, де вона, можливо, пережила факт насильства або може бути пов'язана з травматичним досвідом. Також не рекомендується допитувати дитину там, де вона проживає, оскільки пов'язаність місця проживання з травмою може призвести до втрати почуття безпеки дитини в оточенні, яке раніше було для неї притулком, безпекою, сприймалося як дружнє і було пов'язане з позитивними подіями [3, с. 114].

Розмова з дитиною, незалежно від її віку, повинна починатися з нейтральних та безпечних для неї тем (наприклад, запитати про улюблену гру, телевізійне шоу, справу тощо). Якщо наявні проблеми, пов'язані з функціонуванням сім'ї, або дитина має складнощі у відносинах з ровесниками тощо, то на цьому етапі допиту слід уникати відповідних тем.

Розмова на нейтральні теми не лише допомагає налагодити контакт з дитиною, але також дозволяє виявити її здібності в сфері вербалізації сприйнятих вражень, а також зменшити її емоційну напругу, пов'язану з ситуацією допиту [4, с. 23].

Ознайомлюючи дитину з обов'язком говорити правду, потрібно встановити, чи може дитина відрізнити правду від обману. Наприклад, ви можете сказати деякі правдиві та неправдиві речення, запитуючи, чи є речення правдою чи обманом. Крім того, слід домовитись, що дитина повинна повідомляти про втому, спрагу чи інші потреби, а також про бажання зробити перерву у допиті.

Перш ніж перейти до наступного етапу допиту – вільної розповіді, бажано з'ясувати, чи знає дитина назви частин тіла, статевих органів, анатомічні відмінності у осіб різної статі, відмінності в будові тіла, які залежать від віку, тощо [5, с. 45].

Важливо ініціювати вільну розповідь таким чином, щоб дитина знала, чого від неї очікують (можна сказати: «Розкажи мені про те, що трапилося. Я знаю, що це важко зробити. Розкажи про все з самого початку, те, що пам'ятаєш, що є важливим»). Якщо дитині важко почати розповідь, можна допомогти їй запитаннями про місце події, спробувати викликати у спогадах дитини сліди пам'яті, пов'язані з різними чуттєвими враженнями (запитати про кольори, запахи, звуки) [6, с. 66].

Визначаючи, чи була подія одноразовою або багаторазовою, необхідно пам'ятати: якщо дитина дошкільного і молодшого шкільного віку, яка є жертвою розбещення, повідомить, що хтось торкався певних місць на її тілі, на запитання про те, скільки разів це було, вона може порахувати лише ті ситуації, які стосуються саме цієї форми дотику, не врахувавши усіх інших випадків дій сексуального характеру щодо неї. З'ясовуючи кратність події, варто попросити дитину молодшого віку показати на олівцях чи інших предметах згадане нею число.

Як свідчить практика, при встановленні особи винного на допиті слід враховувати, що специфічною ознакою дитячого сприйняття є те, що вони зосереджують увагу на найбільш характерному елементі (наприклад, великі вуха, кущисті брови, татування, тощо) [7, с. 64].

Кожен дорослий є високим для маленької дитини, особливо коли його сприймають як загрозу, домінуючу особу. Тому необхідно визначити зріст винної особи, порівнявши її з іншою людиною, знайомою з дитиною (наприклад, «Хто з твоїх знайомих такий же великий як кривдник?»).

Також слід зауважити, що діти, описуючи людей, використовують сліди пам'яті різних чуттів, а не тільки зору – часто вказують на її запах («смердів цигарками» тощо), характерний спосіб мовлення чи дотику.

Дитині вкрай складно правильно визначити приблизний вік злочинця. Оцінюючи відповідь, надану дитиною щодо віку винної особи, слід враховувати періоди життя людей, їхні соціальні ролі та вік осіб з оточення дитини, що могло позначитися на її сприйнятті.

Наприкінці допиту необхідно запитати дитину, чи хоче вона ще щось сказати чи запитати. Це допоможе дитині відчувати завершеність вашої розмови і дасть можливість запитати про ті речі, які їй, можливо, турбують [7, с. 64].

Завершуючи допит, якщо дитина нервує, неспокійна щодо наслідків своїх показань, свою роль у наступних стадіях провадження, необхідно дати їй час заспокоїтися, переконати, що її емоції зрозумілі, похвалити за зусилля, навіть якщо її показання не містили суттєвої для провадження інформації. Доцільно повернутися до нейтральних, емоційно необтяжливих тем. Загалом, слід мати на увазі, що чим нижчий рівень емоційного дискомфорту, який відчуває дитина, тим більша ймовірність того, що вона надасть адекватні докази під час допиту.

Список використаних джерел

1. Мозгова В. А. Щодо проблем сексуального насильства над дітьми та індикаторів його виявлення. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 4. С. 167–171
2. Зелені кімнати: психологічні особливості організації роботи з дітьми / Н.П. Бочкор, О. М. Цільмах, О. В. Швед та ін.; за заг. ред. О. М. Бандурки, К. Б. Левченко. К.: ТОВ «Агентство «Україна», 2012. 112 с.
3. Методичні рекомендації щодо опитування дітей, що стали свідками та/або жертвами насильства, а також вчинили насильство: метод. посіб. / Д. Пурас, О. Калашник, О. Кочемировська, Т. Цюман; за заг. ред. Т. Цюмана. К.: ФОП Клименко, 2015. 114 с.
4. Тюрин П. Т. Психологические аспекты раскрытия сексуальных преступлений над детьми. *Психопедагогика в правоохранительных органах*. 2007. № 1 23 с.
5. Cheung M. Utilization of Questioning Techniques in Forensic Child Sexual Abuse Interviews. *Journal of Brief Therapy*. № 1. 2003. 45 с.
6. Методические рекомендации по организации и ведению допроса несовершеннолетних в специализированном помещении на этапе следствия. СПб.: Санкт-Петербургская общественная организация «Врачи Детям», 2014. 66 с.
7. Як опитувати дитину: порадник для фахівців, які беруть участь в опитуванні малолітніх свідків та потерпілих / [опрацюв. порадника: Аліція Будзиньська]. Варшава: Фундація Нічийні діти, 2007. 64 с.

Мацько Віта Адріївна,

*науковий співробітник науково-дослідної лабораторії проблем правового та організаційного забезпечення діяльності Міністерства
Державного науково-дослідного інституту МВС України*

ОСНОВНІ ВЕКТОРИ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ ЩОДО ЗАХИСТУ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ УЧАСНИКІВ ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ В УКРАЇНІ

Відповідно до ст. 55 Конституції України права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, а також право звертатися за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Крім того, Конституцією України гарантується право звернутись із конституційною скаргою до Конституційного Суду України або до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. При цьому кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань [1].

Захист прав і свобод людини і громадянина у правовій державі здійснює судова влада. В умовах проведення операції Об'єднаних сил (надалі – ООС) на Сході України особливого захисту прав потребують учасники такої операції, зокрема це стосується основоположних соціальних прав.

Випадки звернення до суду учасників ООС за захистом їхніх соціальних прав за останні роки трапляються все частіше, навіть незважаючи на внесення постійних змін до чинного законодавства щодо питання правового врегулювання забезпечення соціальних прав учасників ООС.

У період 2014–2018 рр. було відкрито 2328 судових справ щодо встановлення факту участі в антитерористичній операції (надалі – АТО) та отримання посвідчення учасника бойових дій, з них: 3 – касаційна інстанція, 260 – апеляційна інстанція, 2065 – перша інстанція [2]. Варто зазначити, що саме правовий статус учасника бойових дій надає можливість учасникам АТО та ООС користуватися усіма закріпленими гарантіями та правами.

Наприклад, відповідно до рішення Верховного Суду України у постанові 802/969/17-а від 13.02.2018 особи, яка звернулась до суду, задовольнили її позов щодо права на отримання статусу учасника бойових дій як особи, яка безпосередньо брала участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення [3]. Аналогічне тлумачення зазначених норм чинного на момент виникнення спірних правовідносин законодавства викладено в постановках Верховного Суду від 16.10.2018 (справа № 820/2193/17) [4] та від 13.02.2018 (справа № 802/969/17) [5]. Такий стан речей вказує на те, що, незважаючи на тривалість проведення АТО (понад 4 роки), механізм надання статусу учасника бойових дій довгий час залишався недосконалим.

У 2018 році АТО змінила свій формат на ООС, проте права учасників обох операцій урівнялись, тобто учасники АТО та учасники ООС отримали змогу користуватися

однаковими соціальними правами відповідно до встановлених правових статусів. Однак ситуація з надання статусу учасника бойових дій учасникам ООС не поліпшилась. Як показує судова практика, наприклад, відповідно до постанови Верховного Суду від 04.11.2019 (справа № 819/1844/17), учасники ООС і надалі звертаються до суду з метою отримання статусу учасника бойових дій [6].

Аналогічні позиції за тотожними справами були висловлені Верховним Судом у постановках від 01.03.2018 (справа № 810/1897/17) [7], від 10.09.2019 (справа № 0440/7058/18) [8], від 18.09.2019 (справа № 804/6426/17) [9], від 07.02.2019 (справа № 806/2357/16) [10] тощо. Відповідно до згаданих рішень Верховного Суду учасникам ООС надано статус учасника бойових дій.

З огляду на значну кількість судових справ можемо сказати, що питання надання статусу учасника бойових дій на сьогодні залишається неврегульованим, що зі свого боку спричиняє порушення прав вказаної категорії осіб.

Крім врегулювання питання надання в судовому порядку статусу учасника бойових дій особам, які брали участь в ООС, існують проблеми з отриманням вказаною категорією осіб одноразової грошової допомоги, яка передбачена ст. 16 Закону України від 20.12.1991 № 2011-ХІІ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». Відповідно до положень зазначеної статті, одноразова грошова допомога надається у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві [11].

Відповідно до статистичної інформації за період: березень 2014 – березень 2018 рр. відкрито 8834 судові справи щодо права на отримання одноразової грошової допомоги, у тому числі і допомоги членам сімей загиблих захисників (за кількістю постанов адміністративних судів усіх інстанцій). З них: 46 – касаційна інстанція, 2021 – апеляційна інстанція, 6767 – перша інстанція.

До основних питань, які вирішувались у судовому порядку, щодо виплати одноразової грошової допомоги належать: про виплату одноразової грошової допомоги членам сім'ї загиблого; про відмову у виплаті одноразової грошової допомоги внаслідок смерті через вчинене кримінальне або адміністративне правопорушення військовослужбовцем або через стан алкогольного сп'яніння; про особливості розрахунку розміру одноразової грошової допомоги (як при встановленні інвалідності, так і при звільненні) тощо. Розглянемо деякі з них, зокрема, на нашу думку, необхідно розглянути справи, що пов'язані з наданням одноразової грошової допомоги внаслідок смерті через вчинення учасником ООС кримінального або адміністративного правопорушення.

Наприклад, постановою Верховного Суду від 20.03.2018 у справі № 817/867/1740 (позитивна судова практика) [12] зобов'язано виплатити одноразову грошову допомогу сім'ї загиблого, який перебував у стані алкогольного сп'яніння під час несення військової служби. Зокрема, в ході проведення спеціального розслідування було встановлено, що смерть учасника ООС була пов'язана з виконанням ним обов'язків військової служби та не є наслідком дій, які містять ознаки адміністративного правопорушення, скоєних у стані

алкогольного сп'яніння, тому, з огляду на зазначені обставини, сім'ї загиблого учасника ООС було здійснено виплату одноразової грошової допомоги.

Тотожне рішення Верховним судом прийнято від 20.03.2018 у справі № 813/4502/1741, в якій суд зобов'язав виплатити одноразову грошову допомогу сім'ї загиблого учасника ООС, адже як було встановлено, смерть останнього, який перебував у стані алкогольного сп'яніння, не була причиною його смерті [13].

Враховуючи вищевикладену судову практику щодо захисту соціальних прав учасників операції Об'єднаних сил в Україні, слід констатувати про наявність очевидних проблем правового врегулювання забезпечення соціальних прав учасників ООС. Тому вивчення та узагальнення судової практики за зазначеним напрямом корисне для вдосконалення національного законодавства в частині забезпечення соціальних прав учасників ООС.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Аналітичний звіт юридичної сотні «судові справи захисників» (аналіз судових справ, позивачами в яких є учасники російсько-української війни за період з березня 2014 року до березня 2018 року включно). URL : https://legal100.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/Sudovi_spravu_zvit.pdf (дата звернення: 05.04.2021).
3. Постанова Верховного Суду України від 13.02.2018 № 802/969/17-а. URL : <tps://reyestr.court.gov.ua/Review/88027845> (дата звернення: 05.04.2021).
4. Постанова Верховного Суду від 16.10.2018 № 820/2193/171. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77159168> (дата звернення: 07.04.2021).
5. Постанова Верховного Суду від 13.02.2018 № 802/969/17. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72324205> (дата звернення: 07.04.2021).
6. Постанова Верховного Суду від 04.11.2019 № 819/1844/17. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85354539> (дата звернення: 07.04.2021).
7. Постанова Верховного Суду від 01.03.2018 № 810/1897/17. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72531904> (дата звернення: 07.04.2021).
8. Постанова Верховного Суду від 10.09.2019 № 0440/7058/18. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72531904> (дата звернення: 07.04.2021).
9. Постанова Верховного Суду від 18.09.2019 № 804/6426/17. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84335167> (дата звернення: 07.04.2021).
10. Постанова Верховного Суду від 07.02.2019 № 806/2357/16. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення: 07.04.2021).
11. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 15. Ст. 190.
12. Постанова Верховного Суду від 20 березня 2018 року, справа № 817/867/17. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72867037> (дата звернення: 07.04.2021).
13. Постанова Верховного Суду від 20.03.2018 року у справі № 813/4502/17. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72867043> (дата звернення: 07.04.2021).

Нікітіна-Дудікова Ганна Юріївна,
доцент кафедри криміналістики та судової медицини
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

РІШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ПРАВОВА ОСНОВА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ДІТЕЙ

Під час розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей, важливо керуватися положеннями міжнародного та національного законодавства. До одного із важливих правових джерел належить судова практика судових інстанцій, які тлумачать джерела права та роз'яснюють правозастосування під час кримінального провадження.

Найбільш затребуваною, з огляду на євроінтеграційний курс розвитку нашої держави, є практика Європейського суду з прав людини. Відповідні рішення повинні обов'язково враховуватись під час розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей.

Важливим завданням нашої держави є гармонізація законодавства України з правовими позиціями Європейського суду з прав людини. Важливо, що виконання рішень Європейського суду з прав людини у частині вжиття заходів загального характеру є імплементаційним заходом, оскільки потребує вчинення цілої низки дій щодо узгодження чинного законодавства з положеннями Конвенції та практикою Європейського суду з прав людини із метою уникнення аналогічних порушень Конвенції в подальшому [1, с. 281]. Значна кількість таких звернень стосується діяльності правоохоронних органів у сфері кримінального судочинства [2, с. 96].

Правозастосовні органи повинні використовувати у своїй діяльності Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та практику Європейського суду з прав людини як джерело права. Закон України «Про виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини» 2006 року передбачає заходи з метою оволодіння вказаними положеннями суддями, прокурорами, адвокатами, нотаріусами, працівниками правоохоронних органів (гл. 5) [3].

Вказане завдання є актуальним для вітчизняних правоохоронних органів. Зокрема, під час розслідування злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей важливо, щоб слідчі, оперативні працівники, інспектори-криміналістики, інспектори ювенальної превенції Національної поліції України, експерти експертних установ України, прокурори, судді та ін. керувалися у своїй діяльності практикою Європейського суду з прав людини.

Інакше – не ефективно здійснення досудового розслідування та судовий розгляд справи щодо злочинів сексуального характеру над дітьми стає підставою для визнання Європейським судом з прав людини порушень державами положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. Справи, викликані потребою захисту дітей від сексуального насильства, загалом мали великий вплив на розвиток практики

Європейського суду з прав людини, яка стосувалися як сфери дії статті 8 Конвенції, так і концепції позитивних зобов'язань держави, взятих у зв'язку з підписанням зазначеного міжнародного договору.

Так, рішенням по справі «Х і У проти Нідерландів» Європейський суд з прав людини дав розгорнуту характеристику сфері застосування статті 8 Європейської конвенції [4], відповідно до якої концепція «приватного життя» має відношення до фізичної та моральної недоторканності особи, зокрема щодо її сексуального життя. Зазначену справу слід вважати показовою, оскільки саме її можна вважати однією з рушійних сил для перегляду національних законодавств держав-учасниць Конвенції.

Нагадаємо, що ст. 8 Європейської конвенції визначає, що кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб [4].

Отже, справа «Х і У проти Нідерландів» стосувалась сексуального насильства над психічно нездоровою шістнадцятирічною дівчиною, і скарга, подана її батьком, була прийнята поліцією, однак згодом відхилена судом на тій підставі, що відповідна стаття національного законодавства могла бути застосована лише у випадку звернення безпосередньо потерпілої особи. Європейський суд з прав людини визнав, що захист, який передбачало законодавство Нідерландів, був недостатнім у випадку такого протиправного діяння, якому була піддана У, і проаналізувавши норми чинного на той час кримінального права, Європейський суд з прав людини зазначив, що держава не забезпечувала належного – практичного і ефективного – захисту, та визнав порушення статті 8 Конвенції [5].

Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності, вчинені відносно дітей, Європейський суд з прав людини визнає тяжкими злочинними діяннями, які становлять загрозу основним цінностям і базовим аспектам приватного життя. Більш того, навіть у справах, де не було фактичного фізичного насилля відносно дитини, Європейський суд з прав людини констатує не відповідність національного законодавства держави-учасниці Конвенції положенням самої Конвенції.

Прикладом такої констатації є рішення по справі «Содерман проти Швеції», яке було прийняте за фактом звернення заявниці, що стверджувала про порушення державою позитивних зобов'язань, взятих у зв'язку з підписанням Конвенції. Заявниця наполягала, що держава-підписант не змогла забезпечити її належного захисту від порушення її недоторканності, що було пов'язане з намаганням вітчима зафільтрувати заявницю оголеною у віці 14 років. Європейський суд з прав людини погодився з позицією національного суду держави-відповідача, що діяння вітчима не містили фізичного насилля чи розбещення, проте недоторканість заявниці все ж була порушена. Обтяжуючими обставинами Європейський суд з прав людини визнав, що порушення було вчинене щодо неповнолітньої близькою людиною у неї вдома, тобто в місці, де заявниця мала би відчувати себе безпечно [6].

Практика Європейського суду з прав людини відіграла важливу роль як каталізатор викриття злочинів проти статевої свободи та недоторканості дитини, що відбувалися в закладах освіти. В зазначеному контексті показовою є справа «О'Кіффі проти Ірландії», в якій Європейський суд з прав людини зробив висновки за скаргою щодо сексуального насильства, якого заявниця зазнала під час свого навчання у школі, утримання в якій здійснювалося за державний кошт, проте адміністрування покладалося на католицьку церкву. За фактом вирішення зазначеної справи Європейський суд з прав людини визнав порушення державою положень Конвенції, оскільки, на думку Суду, держава-відповідач мала бути обізнаною в потенційних ризиках щодо сексуального насильства в школах та забезпечити ефективне функціонування механізму контролю за поведінкою вчителів щодо дітей [7].

Подекуди скарги до Європейського суду з прав людини пов'язані з недосконалим механізмом розслідування злочинів. Так, рішенням по справі «М.Р. та інші проти Болгарії» Європейський суд з прав людини визнав порушення відповідачем, оскільки законодавство, судова практика та проведення розслідування в справі були недосконалими [8].

Не залишилась осторонь уваги Європейського суду з прав людини щодо розглядуваної проблематики й наша держава, що була відповідачем по справі «М. С. проти України». І хоча вказана справа стосувалася визначення місця проживання дитини, зачіпалися в ній питання порушення статевої свободи та недоторканості. Європейський суд з прав людини визнав досудове розслідування справи щодо сексуального насилля над дитиною заявника, яка потерпала від натиску та поведінки співмешканця матері, не належним та неефективним. У рішенні по вказаній справі Європейський суд з прав людини зазначив про численні порушення Україною взятих за Конвенцією зобов'язань у зв'язку з неефективністю досудового розслідування: воно не було ретельним, що підтверджувалося численними направленнями на додаткове розслідування після скасування рішень про закриття справи; запізнілим, оскільки певні слідчі дії, зокрема, судово-психіатрична експертиза, в результаті якої експерти дійшли висновку, що дівчинка могла давати правдиві показання (визнавши, що в силу віку вона не розуміла значення того, що відбувалося), були проведені приблизно через 2 роки після події і для таких зволікань не було виправдань; тривалість розгляду справи була надмірною [9].

Проаналізувавши практику Європейського суду з прав людини, можна дійти висновку, що не виключенням є випадки, коли на державу покладається відповідальність за прогалини у національному законодавстві. Вказані прогалини обловлюють недоліки правозастосування, які не дають змоги дітям в повній мірі відчувати захист своїх прав та їх охорону.

Таким чином, отримуємо цілком закономірний висновок, що охорона прав дітей, забезпечення їх статевої свободи та недоторканості, включає в себе і здійснення превентивних заходів, що мають на меті попередження та недопущення вчинення правопорушення, а за умови його вчинення – забезпечення його законного та ефективного розслідування з метою забезпечення завдань кримінального провадження та створення ефективної системи кримінального судочинства.

Рішення Європейського суду з прав людини обов'язково повинні враховуватися у кримінальному провадженні щодо дітей, адже їх прецедентний характер поширюється на всі держави, що визнали (ратифікували) Конвенцію про захист прав і основних свобод людини 1950 року.

Список використаних джерел

1. Тімашов В. О. Європейський суд із прав людини як засіб захисту прав людини в Україні. *Наукові праці Одеської національної юридичної академії*. 2015. Т. 15. С. 276–284. doi: <https://doi.org/10.32837/npruola.v15i0.384>.
2. Чорноус Ю., Гвоздюк В. Засади проведення слідчих (розшукових) дій у контексті практики Європейського суду з прав людини. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 19, 1 (Чер 2020), 95-101. DOI: <https://doi.org/10.33270/04201901.95>.
3. Про виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лют. 2006 р. № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>
4. Конвенція про захист прав людини і основних свобод : міжнар. док від 4 листоп. 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
5. Рішення Європейського суду з прав людини по справі « X AND Y v. THE NETHERLANDS » URL: <https://cutt.ly/DjvekdS>.
6. Рішення Європейського суду з прав людини по справі « SÖDERMAN v. SWEDEN » URL: <https://cutt.ly/Gjveu1K>
7. Рішення Європейського суду з прав людини по справі « O'KEEFFE v. IRELAND » URL: <https://cutt.ly/xjvw2eZ>.
8. Рішення Європейського суду з прав людини по справі «M.C. v. Bulgaria» URL: <https://cutt.ly/bjvwFPC>
9. Рішення Європейського суду з прав людини по справі «M.S. v. UKRAINE». URL: <https://cutt.ly/cgk9fW8>

Савчук Тетяна Іванівна,

*доцент кафедри криміналістики, судової експертології
та домедичної підготовки факультету №1
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

Безсонна Тетяна Федорівна,

*старший викладач кафедри криміналістики, судової експертології
та домедичної підготовки факультету №1
Харківського національного університету внутрішніх справ*

**ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ СПОСОБІВ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ ТЕРОРИСТИЧНОЇ
СПРЯМОВАНОСТІ В ЗОНІ ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ СИЛ**

З урахуванням ситуації, що складається в зоні проведення операції Об'єднаних сил (далі - ООС) одними із найпоширеніших злочинів проти громадської безпеки на даний час є злочини, що пов'язані із терористичною діяльністю злочинних формувань та незаконними діями з вогнепальною зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. Вказані види злочинів в окремих випадках пов'язані між собою, однак переважна частина злочинів передбачених ст. 263 КК вчиняються самостійно. Їх розслідування складає значні труднощі, які обумовлюються специфікою визначення та дослідження елементів їх криміналістичної характеристики. Криміналістична характеристика злочину є теоретичною категорією криміналістики, яка відноситься до злочину як до події, що спричинила певні зміни в навколишньому середовищі [1, с. 375].

Необхідно зазначити, що всі елементи криміналістичної характеристики злочинів взаємозалежні, виявлення внутрішніх зв'язків дозволяє, пізнаючи один елемент системи злочину, одержати знання про деякі інші елементи і, у кінцевому рахунку, розкрити злочин [2, с. 45].

Так, одним із важливих елементів криміналістичної характеристики вказаних злочинів терористичної спрямованості є спосіб їх вчинення.

Аналіз слідчої та судової практики дозволив зробити висновок, що способи вчинення злочинів терористичної спрямованості включають дії по підготовці, безпосередньому вчиненню та прихованню їх слідів.

Дії по підготовці до вчинення таких злочинів передбачають: визначення об'єкта посягання; визначення найбільш оптимального способу вчинення злочину; визначення часу та місця вчинення злочину, а за необхідності підготовка вказаного місця до вчинення злочину, шляхом пошкодження замків, сигналізації, пожежних щитів тощо; підшукування співучасників серед прибічників злочинних поглядів, службових осіб шляхом переконання, залякування, підкупу тощо; за необхідності отримання грошових та матеріальних активів для здійснення злочинної діяльності; підшукування та підготовку зброї, боєприпасів, вибухових речовин, а також їх пристосування до обстановки вчинення злочину; в окремих випадках підготовку агітаційної продукції та її розповсюдження; підготовку транспортних засобів та шляхів підходу і відходу злочинців на місці вчинення злочину; підготовку, а в

деяких випадках розробку засобів маскування для злочинців (одягу, екіпірування, взуття тощо) та для знарядь вчинення злочину (вибухових пристроїв, зброї, військової техніки) тощо; визначення способів та підготовку засобів приведення у готовність вибухових пристроїв; розробку плану заходів опору та протистояння працівникам правоохоронних органів України та Збройних сил України тощо.

Безпосереднє вчинення злочинів терористичної спрямованості у районі проведення ООС характеризується здійсненням: 1) підривів стратегічних об'єктів (вокзалів, заводів, підприємств, установ та організацій, мостів та трубопроводів); 2) підривів житла та транспортних засобів посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування, а також співробітників правоохоронних органів та військових формувань; 3) організацією вибухів під час масових заходів; 4) нападу на гуманітарні місії та спостерігачів міжнародних організацій; 5) організацією та веденням збройного опору, незаконної протидії та перешкоджання виконанню службових обов'язків співробітниками правоохоронних органів України і військовослужбовцями Збройних Сил України, задіяними у проведенні ООС; 6) опору представникам державної влади та унеможливлення припинення злочинної діяльності правоохоронними органами та ЗС України.

З метою вчинення вказаних злочинів, використовується вогнепальна зброя, боєприпаси та вибухові пристрої, речовини, військова техніка, що були викрадені зі складських приміщень правоохоронних органів та військових частин, а також ввезені на підконтрольну територію України із непідконтрольних територій та з інших держав. Крім того, частина вибухових пристроїв виготовляється самостійно злочинцями або пристосовується до умов вчинення злочину.

Характерною особливістю вказаних злочинів є те, що вони вчиняються діючими або колишніми службовими особами органів державної влади, місцевого самоврядування, правоохоронних органів та військовослужбовцями, однак до складу груп також часто входять місцеві жителі.

Вказані терористичні організації характеризуються чітким розподілом ролей, адже мають організаційну структуру військового типу, характеризуються наявністю єдиноначальності та субординації, використанням знаків розрізнення, мають воєнізований характер завдань та методів, ставлять перед собою специфічні завдання та мають для цього відповідні матеріальні засоби та військову техніку.

Небезпека вчинення злочинів терористичної спрямованості полягає в тому, що їх жертвами стають не лише особи, на яких спрямований злочинний умисел, але й інші випадкові цивільні особи, серед яких часто страждають діти, жінки та особи похилого віку.

Час вчинення таких злочинів залежить від спрямованості умислу та способу вчинення. Так, якщо умисел спрямований на пошкодження об'єктів, то досить часто злочинці обирають нічний час, коли на об'єктах невелика кількість людей. Однак, якщо злочинний умисел спрямований на завдання якнайбільшої шкоди життю та здоров'ю людей для створення гучного резонансу, то обирається час та місце, коли на об'єкті є найбільша їх концентрація. Вказане правило діє й при організації вибухів під час масових заходів.

Дещо по іншому визначається час вчинення підриву житла чи транспортних засобів окремих осіб. В цьому випадку враховується темп життя особи, та спрямованість

злочину (налякати, завдати шкоди здоров'ю, або ж позбавити життя) і обирається найбільш сприятливий момент вибуху.

Сліди вказаних злочинів досить різноманітні та залежать в значній мірі від обраного способу вчинення злочину. Однак очевидно, що ці злочини залишають як сліди матеріального походження (знаряддя вчинення злочину та їх частини, тілесні ушкодження на потерпілих, агітаційна продукція, зруйновані об'єкти тощо) так і сліди ідеального походження (які містяться в показаннях свідків, потерпілих, підозрюваних).

Таким чином, ми бачимо, що спосіб вчинення злочинів – це елемент, який має тісний зв'язок з іншими складовими криміналістичної характеристики злочинів терористичної спрямованості, а саме, може як залежати від них так і може обумовлювати їх характерні особливості, тим самим його встановлення та аналіз дозволяє вирішити ряд принципово важливих криміналістичних завдань.

Список використаних джерел

1. Кузнецова О. В. До питання щодо поняття та структури криміналістичної характеристики злочинів. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2010. № 18. С. 372-376. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/app_2010_18_53
2. Густов Г. А. Понятие и виды криминалистической характеристики преступлений. *Криминалистическая характеристика преступлений*. Сб. науч. тр. М., 1984. С. 43-48.
3. Про боротьбу з тероризмом: закон від 20.03.2003 № 638-IV. *Відомості Верховної Ради України*, 2003, N 25, ст.180. БД «Законодавство України». ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/638-15>.

Сахарова Олена Борисівна,

*начальник третього відділу науково-дослідної лабораторії
кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності
Державного науково-дослідного інституту МВС України,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник*

ПЕРСПЕКТИВНІ НАУКОВІ РОЗРОБКИ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ВИЯВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ У ГАЗОВІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Паливно-енергетичний комплекс України є стратегічною галуззю функціонування національної економіки, проте саме ця галузь є найбільш монополізованою структурою, тіньові схеми діяльності якої є одними із найбільш значимих за обсягами фінансових махінацій. За всі часи незалежності на об'єктах газової галузі сформувалась особливо складна криміногенна ситуація, яка характеризується постійним зростанням кількості злочинних посягань, завдаючи величезних та незворотних збитків державі.

У газовій галузі створено масштабну мережу посередників з метою легалізації (відмивання) незаконно здобутих доходів, ухилення від оподаткування, незаконного отримання ПДВ та виведення цих грошей в офшорні зони. За спожиті енергоносії запроваджені тіньові схеми розрахунків. Оновлення основних фондів газовидобувних підприємств практично не відбувається, навпаки, тривалий час спостерігається гранична зношеність виробничого комплексу та зменшення обсягів основних фондів підприємств газової галузі. Поряд з цим, підприємства газової галузі зазнали чимало реструктуризацій, реорганізацій, банкрутств, рейдерських захоплень.

При цьому, слід наголосити, що газ українського видобутку розподіляється вкрай непрозорими схемами, а відтак неможливо відслідкувати ефективність його використання, натомість є достатньо підстав говорити про зловживання й корупцію при реалізації газу українського видобутку.

Значного розмаху і масштабності набули й факти привласнення і розтрати майна матеріально відповідальними і службовими особами підприємств газовидобувної галузі, операторів газорозподільної системи (ГРМ) шляхом створення не облікованих залишків природного газу, штучного списання на технологічні потреби, супутні втрати під час постачання (транспортування) газу до кінцевих споживачів із подальшою реалізацією викраденого газу та легалізацією виручки.

Своєчасне та ефективне виявлення злочинів, що вчиняються у газовій галузі, значною мірою залежить від швидкого та якісного проведення окремих оперативно-розшукових дій. Проведення пошукових заходів працівниками підрозділів Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, напряму пов'язані з особливостями вчинення конкретного злочинного діяння.

Останнім часом спостерігається удосконалення методик виявлення кримінальних правопорушень, що вчиняються у газовій галузі України, на основі формування типового переліку та технології вивчення фінансово-господарських документів, які оперативним працівникам необхідно перевіряти для отримання інформації про можливі злочини та

інші правопорушення, що вчиняються в газовій галузі, які не підпадають під кримінальну відповідальність, проте оперативна робота щодо їх виявлення є попереджувальним фактором та можливістю знайдення напрямку пошуку ознак вчинення інших злочинів. Зокрема, передбачається доцільним формування методик виявлення кримінальних правопорушень, що вчиняються у газовій галузі України, у таких напрямках:

1. Виявлення та попередження кримінальних та інших правопорушень, пов'язаних з пошуком (розвідкою), експлуатацією родовищ газу (користуванням газоносними надрами).

2. Виявлення та попередження кримінальних та інших правопорушень у процесі транспортування природного газу магістральними газопроводами.

3. Виявлення та попередження кримінальних та інших правопорушень, вчинюваних при здійсненні діяльності з транспортування природного та нафтового газу розподільними трубопроводами (газорозподільними мережами), а також з постачання, зберігання (закачування, відбору) та продажу (збуту) природного газу.

4. Виявлення та попередження кримінальних та інших правопорушень у процесі проведення біржових аукціонів з продажу газового конденсату власного видобутку і скрапленого газу.

При цьому особливу увагу при викритті злочинів, що вчиняються у газовій галузі, слід приділити саме виявленню злочинів у структурі НАК «Нафтогаз України».

З метою виявлення фактів недостовірного обліку видобутого газу слід звернути увагу на динаміку зміни виробничо-технологічних витрат суб'єкта господарювання, який здійснює цей видобуток, наприклад АТ «Укргазвидобування», акціонером якого є НАК «Нафтогаз України».

Для викриття прихованого кредитування НАК «Нафтогаз України» газовидобувних компаній, акціонером яких вона є, наприклад, «Укргазвидобування» («УГВ»), через укладання угод з газовидобувними компаніями на виконання робіт, які не виконуються у повному обсязі, слід перевірити такі документи:

- укладені договори між НАК «Нафтогаз України» та газовидобувними компаніями на виконання відповідних робіт, а саме: геологознімальних, пошукових, геодезичних робіт, робіт з геологічного вивчення нафтогазоносності ліцензійних ділянок (ділянки обмежені в просторі географічними координатами та глибинами, зазначеними у відповідних спеціальних дозволах, визначених договором), робіт з дорозвідки та експлуатаційної розвідки, розробки, у тому числі буріння, облаштування та експлуатації нафтових і газових свердловин, спорудження, технічного обслуговування, ремонту і реконструкції нафтових і газових свердловин та пов'язаних з їх обслуговуванням об'єктів трубопровідного транспорту, виробничих споруд, під'їзних доріг, ліній електропередачі та зв'язку, та будь-які інших робіт, які виконуються виконавцем власними або залученими силами з метою виконання своїх зобов'язань за договором;

- річні програми розвитку НАК «Нафтогаз України», наприклад, програми робіт по геологічному вивченню, у тому числі дослідно-промислової розробки родовищ, з подальшим видобуванням нафти, газу (промислової розробки родовищ), де зазначаються перелік робіт, терміни їх виконання, кількість та вартість, у тому числі кількість та

вартість послуг, матеріалів, обладнання, які необхідні для належного виконання робіт, передбачених укладеним договором;

- акти приймання-передачі виконаних робіт за договором. Акти приймання-передачі виконаних робіт є документами, що підтверджують фактичний обсяг виконаних робіт (наданих послуг, придбаних матеріалів), їх вартість та належне виконання;
- звітна документація виконавця щодо виконаних робіт;
- спеціальні дозволи у виконавця робіт на користування надрами, а саме геологічне вивчення, у тому числі дослідно-промислово розробку з подальшим видобуванням нафти і газу (промислова розробка родовищ);
- рахунок-фактура, виставлений виконавцем робіт, на основі здійснюється перерахування НАК «Нафтогаз України» виконавцю за договором оплати виконаних робіт.

Оплата за договором має здійснюватися на підставі отримання замовником (НАК «Нафтогаз України») належних результатів робіт за звітний період), якісно підготовленої звітної документації, підписання замовником актів приймання-передачі виконаних робіт за звітний період та рахунку-фактури.

Якщо роботи виконавцем належним чином не виконані, а за даними бухгалтерського обліку за цим договором обліковується дебіторська заборгованість на певну суму (як передплата на виконання робіт з пошуку, розвідки, дорозвідки, розробки родовищ тощо), то це фактично свідчить про приховане кредитування НАК «Нафтогаз України» певних компаній. Адже НАК «Нафтогаз України» міг не здійснювати передплату за договором, якщо роботи не виконувались, та розірвати укладений договір, оскільки, як правило, договір може бути розірвано за ініціативи однієї із сторін у разі, якщо інша сторона ухиляється від виконання або неналежного виконання прийнятих на себе зобов'язань за договором.

Звернути увагу, щоб виконання робіт з видобутку газу структурами «Нафтогазу України», наприклад, щодо капітальних інвестицій, здійснювалось у відповідності з положеннями постанови Кабінету Міністрів України від 03 жовтня 2012 р. №899 «Про порядок здійснення витрат суб'єктами господарювання державного сектору економіки у разі незатвердження (непогодження) річних фінансових планів у встановленому порядку» [3], тобто на основі затвердженого в установленому порядку щорічного фінансового плану АТ «НАК «Нафтогаз України».

Як правило, чистий дохід від реалізації АТ «НАК «Нафтогаз України» формується за рахунок таких видів діяльності:

1. Транзит природного газу (АТ «Газпром» і АТ «Молдовагаз»);
2. Реалізація природного газу (газопостачальним підприємствам, теплогенеруючим підприємствам, релігійним і бюджетним організаціям, іншим споживачам, в тому числі АТ «Укртрансгаз»);
3. Доходи від спільної діяльності за концесійною угодою на розвідку і розробку вуглеводнів із іноземними країнами та їх газовидобувними компаніями.

Для викриття фактів штучного авансування іноземних компаній «Нафтогазом» для придбання газу з метою виведення коштів за кордон без прогнозування ситуації відносно того, що вартість палива може значно знизитися і це призведе до додаткових витрат з

боку держави, слід особливу увагу звернути на умови укладених «Нафтогазом» договорів з іноземними постачальниками газу, бенефіціарів цих іноземних компаній та можливі зв'язки цих бенефіціарів з топ-менеджерами «Нафтогазу», проведені авансові платежі (передоплату).

З метою викриття зловживань облгазами, міськгазами слід перевірити правомірність донарахувань облгазами, міськгазами побутовим споживачам об'ємів використаного природного газу «у зв'язку із нібито приведенням газу до стандартних умов – еталонних умов вимірювання», нарахування побутовим споживачам коефіцієнту за транспортування палива, перепродажу газу, призначеного для потреб населення, промисловим компаніям.

Список використаних джерел

1. Про нафту і газ: Закон України від 12.07.2001 р., №2665-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2665-14#Text>.
2. Про ринок природного газу: Закон України від 09.04.2015 р., №329-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-19#Text>.
3. Про порядок здійснення витрат суб'єктами господарювання державного сектору економіки у разі незатвердження (непогодження) річних фінансових планів у встановленому порядку: постанова Кабінету Міністрів України від 03 жовтня 2012 р., №899. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/899-2012-%D0%BF#Text>.
4. Акт Державної аудиторської служби України від 02.09.2020 №05-21/2 планової виїзної ревізії фінансово-господарської діяльності акціонерного товариства «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України» за період з 01.10.2018 по 31.12.2019. URL: <https://assets.documentcloud.org/documents/7273521/akt.pdf>. 399 с.

Смірнова Ірина Олегівна,

викладач кафедри теорії та історії держави і права

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ У СУДОЧИНСТВІ ЯК ПРОЯВ ПРИНЦИПУ ГЛАСНОСТІ

Активне впровадження в практику судів систем інформатизації та автоматизації судочинства сьогодні є важливою умовою успішного розвитку судової системи. Одним з елементів «електронного правосуддя» є застосування систем відеоконференцзв'язку, які надають учасникам процесу можливість дистанційної участі в судовому засіданні.

4 липня 2012 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо участі у судовому засіданні в режимі відеоконференції». Завдяки цьому документу учасники судового розгляду в порядку цивільного, господарського, адміністративного судочинства отримали право брати участь у судовому процесі шляхом проведення відеоконференції.

Ці нововведення покликані полегшити доступ до правосуддя, підвищити оперативність судового розгляду справ, захистити сторони від надмірної тривалості процесу та зменшити витрати учасників судового процесу.

Відповідно до процесуальної норми участь особи у судовому засіданні в режимі відео конференції може відбуватись як за ініціативою суду, так і за клопотанням сторони, третьої особи, прокурора, іншого учасника судового процесу. Судочинство має бути справедливим, а вимога справедливості, чесності стосується всієї процедури, зокрема і часу, який потрібен для розгляду та вирішення справи. При цьому Європейський суд з прав людини, у рішеннях постановлених проти України, наголошує на затягування судового рішення, порушення розумних строків. Новітні технології дають змогу застосування цього режиму різними шляхами та програмами, які гарантують конфіденційність інформації, належне фіксування, збереження, поширення та використання інформації. Це скоротить часові межі розгляду справи та заощадить значну частину бюджетних коштів [3].

Державна судова адміністрація України наказом від 8 квітня 2020 року № 169 затвердила Порядок роботи з технічними засобами відеоконференцзв'язку під час судового засідання в адміністративному, цивільному та господарському процесах за участі сторін поза межами приміщення суду. Зокрема, Порядок передбачає, що учасники судового процесу беруть участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду за умови наявності у суді відповідної технічної можливості, про яку суд зазначає в ухвалі, у порядку, встановленому процесуальним законодавством. Інформація про проведення судового засідання в режимі відеоконференції розміщується на офіційному вебпорталі судової влади України. Обов'язки щодо здійснення організаційних заходів, пов'язаних із функціонуванням системи відеоконференції в суді покладаються на керівника апарату відповідного суду. Ризики технічної неможливості участі в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду, переривання зв'язку тощо несе учасник справи, який подав відповідну заяву [4].

У той день, коли призначений розгляд справи, до початку відео конференції секретар судового засідання зобов'язаний перевірити роботу системи.

Учасники судового засідання зобов'язані зайти та авторизуватися в Системі із застосуванням електронного підпису за 10 хвилин до початку засідання, активувати технічні засоби (мікрофон, навушники, камеру) та перевірити їх працездатність. Проте, варто взяти до уваги, що ризики технічної неможливості участі в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду, переривання зв'язку тощо несе учасник справи, який подав відповідну заяву. Хід і результати процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції, фіксуються судом, який розглядає справу, за допомогою технічних засобів відеозапису.

Найголовнішим позитивом упровадження системи відеоконференцзв'язку є суттєве скорочення строків розгляду кримінальних проваджень та цивільних справ. Тож режим відеоконференції дозволяє суттєво зменшити витрати сторін на прибуття в судові засідання з віддалених населених пунктів. Особливо якщо необхідно забезпечити участь у розгляді справи осіб, які через поважні причини не можуть безпосередньо бути присутніми на процесі.

Позитивним фактором запровадження системи відеоконференцзв'язку є й можливість її використання для дистанційного спілкування між судами різних інстанцій, Державною судовою адміністрацією та іншими державними органами. За допомогою інтерактивного інструменту відеоконференції можна за участю широкого кола осіб проводити наради, семінари та інші навчально-інформативні заходи. І переваги такого спілкування — очевидні. Проведення судових засідань в режимі відеоконференції є заходом, який забезпечує оперативність судового провадження, а також безпеку осіб, які беруть участь у провадженні, сприяє виконанню судом загальних засад усіх видів проваджень, підвищує авторитет суду в цілому [2].

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254>
2. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо участі у судовому засіданні в режимі відеоконференції» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5041-17#Text>
4. Наказ «Про Порядок роботи з технічними засобами відеоконференцзв'язку під час судового засідання в адміністративному, цивільному та господарському процесах за участі сторін поза межами приміщення суду» URL: <https://ligazakon.net/document/SA20013?an=1&hide=true>

Соболь Анна Юріївна,

студентка юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Леонова Наталія Валеріївна,

викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,

кандидат філологічних наук

ПРАВА І ОБОВ'ЯЗКИ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Держава є гарантом створення та закріплення правових основ для кожного громадянина. Конституція України закріплює права, створюючи можливості захисту для людини і громадянина. Питання прав та обов'язків засуджених до позбавлення волі є дуже актуальним, особливо гостро це питання можна виділити на прикладі того, що Україна займає четверте місце в світі за кількість звернень до Європейського суду з прав людини. Цей факт свідчить про те, що установи, де перебувають громадяни у період до позбавлення волі, не дотримуються певних критерій, переваг, якими може користуватися людина. З боку правоохоронних органів можуть простежуватися порушення, що заперечують життєво важливих прав людей та громадянина. Важливий внесок у вивченні прав і обов'язків засуджених до позбавлення волі здійснили такі вчені, а саме: Н. Вітрук, В. Горшеньова, А. Зубкова, О. Лукашева, Л. Петрова та інші.

Огляд напрацювань зазначених дослідників, дозволяє констатувати, що обрана тема є актуальною. Насамперед, аналіз інформації свідчить про те, що у період позбавлення волі, права та інтереси громадян не діють на свідомому рівні. Існують скарги щодо умов перебування у слідчих ізоляторах, колоніях, також це проявляється у негуманному ставленні до громадян з боку правоохоронних органів. Тому питання потребує детального вивчення, створення нових пропозицій стосовно покращення реальної ситуації цієї сфери [2].

Варто зазначити існуючі права та обов'язки засуджених до позбавлення волі. Відповідно до кримінально-виконавчого кодексу України, засуджений має право [1]:

- на участь у трудовій діяльності;
- отримання інформації і роз'яснення про умови відбування і порядок виконання покарання виді позбавлення волі;
- користування послугами, які надаються в місцях позбавлення волі, в тому числі додатковими, оплачуваними;
- отримання медичної допомоги, лікування, також у випадку необхідності надання платних медичних послуг, за особистий рахунок, чи рахунок близьких та рідних;
- засуджений має можливість листуватися, вести телефонні розмови з особами, що перебувають за межами колоній;
- розпорядження власними грошовими коштами, володіти речами або виробами;
- має право на побачення з родичами та іншими особами;
- надавання пропозицій, заяв, скарг в усній чи письмовій формі від свого імені з питань, що стосуються їх особисто;

- засуджений має право придбавати та користуватися предметами першої потреби у вигляді періодичних видань, літератури, продуктів харчування;
- є право на розпорядок вільним часом, який відведено у розпорядок дня, не порушуючи правил поведінки;
- засуджений може отримувати освіту, відповідно до законодавства
- засуджений повною мірою може користуватися правовою допомогою від адвокатів або інших фахівців у галузі права, які мають законне право надавати юридичну допомогу.

Тобто на законодавчому рівні права засуджених офіційно діють, вони досить широко охоплюють усі необхідні потреби людини, але лишається питання над виконанням та дотриманням цих норм у реальній ситуації.

Важливо описати іншу сторону відповідальності кримінально-виконавчого кодексу цього питання, а саме обов'язків засуджених до позбавлення волі. В першу чергу, варто підкреслити, що до позбавлення волі, засуджений повинен виконувати норми, які визначені порядком і умовам відбування покарання, розпорядок дня колонії, правомірних відносин між іншими засудженими, персоналом колонії та інші [1]

Обов'язком слугує дотримання всіх законних вимог персоналу колонії або ізолятора, санітарно-гігієнічних умов, вимог пожежної і трудової безпеки виконання роботи по самообслуговуванню, благоустрою. Необхідною умовою також є дотримання чистоти, порядку приміщення, охайного ставлення майна і предметів якими користується засуджений у колонії при виконанні певної роботи. Предмети повинні використовуватися тільки при належному догляді і за призначенням.

Тобто можна зробити висновок, що відповідно кримінально-виконавчому кодексу України, а саме за ст. 107, є повноцінні законні гарантії для безпечного перебування засудженого, без загроз до життя. На законодавчому рівні визначено, що засуджений може повною мірою користуватися усіма правами, що описані у статті, але й варто зазначити, що є певні заборонені дії, що можуть перечити правомірним діям. За ст. 107, засуджені громадяни мають обов'язки, тобто повинні дотримуватися встановлених правил перебування у колонії/ізоляторі, для безпеки себе та інших осіб (засуджених або персоналу).

Позитивним кроком є те, що ці гарантії закріплені саме на законодавчому рівні, але, як визначається на практиці, не завжди все працює повною мірою. На нашу думку, питання залишається актуальним і потребує подальшого вивчення, але можна запропонувати створення додаткових комісій для перевірки стану засуджених у колоніях, створення гарячих ліній для можливості отримання психологічної допомоги, юридичних консультацій, також необхідно вивчати закордонний досвід стану засуджених до позбавлення волі для аналізу та порівняння. Закордонний аналіз може сприяти створенню нових перспектив, покращення стану і розвитку ситуації, яка є наразі серед засуджених в нашій державі.

Список використаних джерел

1. Кримінально-виконавчий кодекс України: Умови відбування покарання в колоніях/ Стаття 107. Права і обов'язки засуджених до позбавлення волі. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>
2. Чеботарьова Ю. А. Правовий статус засуджених до позбавлення волі : спец. 12.00.08 «Кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право». Харків, 2005.

Ткач Артем Сергійович,

*курсант факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування,
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Черняк Н. П.,

*доцент факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
підполковник поліції*

ПРОЦЕСУАЛЬНА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ТА САМОСТІЙНІСТЬ СЛІДЧОГО ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Одним із головних чинників подальшого розвитку соціальної, демократичної, правової української держави є покращення стійкості її правових основ. Якість здійснення цих покращень залежить виключно від того яким чином у державі буде реалізовано використання нормативно-правових актів. Згідно з цим проблема реалізації права, його застосування та принципів постає на перший план у юридичній науці та практиці. Висвітлення проблеми незалежності та самостійності слідчого під час досудового розслідування, полягає у тому що процесуальна незалежність слідчого не завжди є у повній мірі такою через наявність процесуального керівництва з боку прокурора.

Дослідженню цього питання приділили багато уваги як науковці, так і практикуючі юристи, серед яких можна виокремити таких як Н. Черняк, Ю. Аленін, Ю. Баулін, О. Зайцев, Н. Карпов, І. Канфуї, Б. Романюк, О. Скрябін, О. Яновська тощо.

Слід звернути увагу на те, що законодавець не дає визначення таким поняттям як незалежність та самостійність, через це слід звернутись до вітчизняних науковців.

О. Скрябін зазначає, що «незалежність слідчого» – це його можливість здійснювати певну професійну діяльність, яка не потребує процесуального або управлінського впливу. Це, наприклад, винесення слідчим постанови про визнання певного предмету або речі, або документів речовим доказом, тому що таке рішення слідчий національної поліції України приймає самостійно, без вказівок на те прокурора, або вказівок керівника органу досудового розслідування [4, с. 255].

Ю. Баулін стверджує, що процесуальна самостійність слідчого – це, з одного боку, положення досудового слідства, що дозволяє слідчому самостійно приймати рішення і проводить слідчі (розшукові) дії в розслідуваних провадженнях, а з іншого – це процесуальний інститут, спрямований на врегулювання відносин, які виникають у зв'язку з реалізацією слідчим своїх процесуальних повноважень [3, с. 3].

А також Ю. Баулін процесуальної незалежності він відносить положення:

- по-перше, усі рішення по кримінальному провадженні здійснюється слідчим на підставі закону та відповідно до його внутрішніх переконань;
- по-друге, слідчому забезпечуються умови ефективного й безперешкодного здійснення його процесуальних повноважень;
- по-третє, він пропонує закріпити ці положення у КПК України.

Через те що це положення не має закріплення у законодавстві – думки вчених різняться та не мають ідентичного тлумачення. У свою чергу слід зазначити, що процесуальною незалежністю слідчого – є його процесуальні дії, які хоч і координуються іншими органами, чи проводиться з їх дозволу, але під час яких слідчий є самостійним до прийняття рішень та виконання певних дій.

Зауважимо, що незалежності слідчого яка хоч і передбачена у КПК України, але зумовлена наявністю процесуального керівництва з боку прокурора, яка полягає у наданні слідчому письмових вказівок у необхідності вчиненні певних дій які у подальшому є обов'язковими. У разі наявності письмової вказівки керівника органу досудового розслідування, який координує та спрямовує досудове розслідування, чи прокурора закріпленого за кримінальним провадженням, наданні ним письмових вказівок які є обов'язковими, та оскарження слідчим, дізнавачем рішень, дій чи бездіяльності прокурора не зупиняє їх виконання. Таким чином можна зазначити, що слідчий залежить від письмових вказівок які є обов'язковими до виконання.

Велика кількість науковців зазначають, що після прийняття у 2012 році чинного КПК України, повноваження слідчого було зменшено, діяння самого слідчого було піддано до контролю з боку прокурора. Також науковці зазначають, що для того щоб забезпечити повне та всебічне досудове розслідування необхідно:

- по-перше, щоб слідчий не був віднесений до жодної сторони кримінального провадження, таким чином незалежність та самостійність слідчого буде збільшена, та виконання його головної функції, а саме розслідування, буде більше глобальною та не буде мати на меті посадити особу, а повністю дослідити матеріали та виявити як і обвинувальних, так і виправдувальних, а також пом'якшувальних обставин;
- по-друге, збільшити кількість повноважень слідчому які він зможе робити без узгоджень з прокурором, таким чином, усі рішення будуть залежить лише від слідчого та його внутрішніх переконань.

Враховуючи все вищезазначене, можна зробити висновок про те, що хоч слідчий і є незалежним відповідно до КПК, але він є незалежним лише у своїх внутрішніх переконаннях, та процесуально залежний від прокурора, а також керівника органу досудового розслідування. Для забезпечення незалежності та самостійності треба відокремити як слідчого, так і орган досудового розслідування від сторони обвинувачення і, таким чином, буде забезпечено повне та всебічне досудове розслідування.

Список використаних джерел

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28 черв. 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Ляш А. О. Баулін О. В. Процесуальна самостійність і незалежність слідчого за новим КПК. *Часопис Академії адвокатури України* – #18 (1'2013). 184 с.
4. Скрябін О.М. Процесуальна незалежність слідчого: проблеми теорії та практики. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2014. № С. 255.

Шаповал Катерина Анатоліївна,

ад'юнкт відділу організації освітньо-наукової підготовки

Харківського національного університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ ПОТЕРПІЛОГО ПІД ЧАС ФОРМУВАННЯ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВ, ВЧИНЕНИХ У ЗВ'ЯЗКУ З ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ

Останніми роками значну увагу вітчизняних та зарубіжних дослідників привертають проблеми віктимології [1, с. 41], тобто жертви [2, с. 274], її кримінологічної та криміналістичної характеристики, необхідності захисту її прав та інтересів, порушених злочинцем. Зокрема, вчені-криміналісти визначають особу потерпілого, як елемент криміналістичної характеристики злочину [3; 4]. В криміналістичній характеристиці вбивств, вчинених у зв'язку з домашнім насильством, особливе місце відводиться особі потерпілого. У випадках вбивств залежність між злочинцем і потерпілим визначається даними про останнього, його особистісними якостями, поведінкою у ряді випадків, становищем в суспільстві, особистими відносинами із злочинцем.

Щодо криміналістичної характеристики особи потерпілого по кримінальним правопорушенням у зв'язку з домашнім насильством, то вона досліджена вкрай недостатньо. Розглянуті лише деякі ознаки осіб, що постраждали від насильства в сім'ї, особливості їх стосунків із злочинцем, у тому числі поведінка потерпілих у перед кримінальній ситуації та безпосередньо в умовах вчинення злочину, також деякі особливості ситуацій, в яких підвищується можливість заподіяння шкоди тощо. Отже, особливої уваги потребує саме криміналістична характеристика особи потерпілого, як елементу криміналістичної характеристики, під час формування методики розслідування вбивств, вчинених у зв'язку з домашнім насильством.

Керуючись визначенням, про широке коло відомостей за якими слідчий повинен встановлювати інформацію про особу потерпілого, цей перелік включає в себе: анкетні дані (стать, вік, місце народження, роботи або навчання, стаж, професія (фах), сімейний стан, наявність родичів); соціально-психологічні дані (тип темпераменту, риси характеру, емоційні прояви, особливості взаємодії (спілкування) в колективі); особливості поведінки – до злочинної події, в момент вчинення злочину, після його вчинення; незалежні характеристики (за місцем роботи чи навчання, за місцем проживання, за показаннями рідних, близьких чи найближчого оточення); соціальні зв'язки (коло спілкування, найближчі знайомі, особливості проведення вільного часу, наявність або відсутність спільного бізнесу, комерційна діяльність, специфіка групової поведінки, бажання вступити в певні мікрогрупи); дані про суспільно-корисну діяльність, її особливості; матеріальне становище (наявність майна, в тому числі і нерухомості, грошових вкладів спільних або окремих з членами родини, джерело доходів, розподіл активів в родині, наявність або відсутність боргових зобов'язань, отримання кредитів і можливість їх погашення); злочинний досвід (наявність або відсутність судимостей, зв'язки з кримінальними угрупованнями, дружні стосунки з особами, які притягувалися до кримінальної відповідальності); причини віктимної поведінки (виконання певних

професійних функцій; соціальна деформація особистості) тощо [5, с.164-165]. Розглянемо деякі з зазначених критеріїв, стосовно особи потерпілого під час розслідування вбивств, вчинених у зв'язку з домашнім насильством.

Оскільки йдеться виключно про «домашнє насильство», то потерпілий від злочину є спеціальним. Керуючись ст. 3 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» ними можуть бути тільки: один з подружжя чи колишнього подружжя або інша особа, з якою винний перебуває або перебував у сімейних або близьких відносинах [6]. Також до осіб, що перебувають у близьких відносинах, слід відносити тих, що мають сексуальні позашлюбні або партнерські стосунки та постійно, або час від часу проживають спільно, не маючи при цьому прав та обов'язків сімейного характеру. Діти також можуть бути потерпілими від домашнього насильства, у тому числі і як свідки насильства в сім'ї, що стосовно них є різновидом психологічного насильства.

Зокрема, поняття близьких осіб найточніше визначено в положенні ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», яке доцільно використовувати під час встановлення ознак близьких осіб під час розслідування вбивств, вчинених у зв'язку з домашнім насильством. Зазначене узгоджується з положеннями Стамбульської конвенції, відповідно до якої, зокрема, домашнє насильство може бути двох видів: 1) насильство у стосунках інтимних партнерів – з боку теперішнього чи колишнього чоловіка чи дружини або партнера (особи, з якою потерпілий перебуває або перебував у сімейних чи близьких відносинах) і 2) насильство у стосунках між поколіннями – зазвичай батьками і дітьми або дідами (бабами) й онуками. Останнє може мати місце з боку особи до своєї дитини, батька чи матері (жорстоке поводження з особами похилого віку) або насильство в стосунках між будь-якими іншими двома чи декількома членами сім'ї різних поколінь і, знову ж таки, спільне проживання потерпілого та правопорушника не вимагається [7; 8, с.70].

На основі аналізу слідчої та судової практики, за віковою характеристикою найбільша кількість потерпілих припадає на осіб від 26-60 років. Це пояснюється тим, що в даному віці майже всі перебувають у шлюбі або у відносинах, які передбачають спільне проживання потерпілого та винного.

Зокрема, потерпілими від вбивств, вчинених у зв'язку з домашнім насильством, найчастіше стають саме особи чоловічої статі. Так, 80 % потерпілих від вище зазначених кримінальних правопорушень є чоловіки. Але, як свідчить аналіз кримінальних проваджень, жертвами домашнього насильства в більшій мірі є жінки – 69 %. Це свідчить про те, що насильство в сім'ї вчиняють чоловіки, завдяки значній перевазі у фізичній силі та стану алкогольного сп'яніння (у 66 % потерпілий від вбивства був в стані алкогольного сп'яніння). Така ситуація дозволяє «сімейним дебоширам», без особливого страху за свою безпеку, стверджуватися шляхом застосування насильства, відносно фізично слабких членів сім'ї - жінок, дітей, які не завжди можуть чинити опір. Тому, в стані емоційного збудження потерпілі від домашнього насильства, вчиняють ситуативне вбивство свого кривдника, як правило використовуючи підручні знаряддя, що свідчить про спонтанність дій.

Враховуючи зазначене, потерпілою особою від вбивств, вчинених у зв'язку з домашнім насильством в більшій мірі є особа чоловічої статі, виступає в ролі чоловіка чи

співмешканця, у віці від 30-60 років, знаходилася в стані алкогольного сп'яніння, має середній або нижче середнього рівня достаток, та як правило, не має вищої освіти.

У тих випадках, коли жертвою злочину стає жінка, переважають такі мотиви, як: ревності, сексуальні або корисливі спонукання. Існують категорії осіб, які частіше інших виявляються в небезпечній ситуації вбивства. Насамперед, це особи із грубою, зухвалою поведінкою, що легко вступають у сварки, схильні до легковажних знайомств і гучних розваг, хуліганських витівок, що вживають алкоголь й (або) наркотики, конфліктують у подружніх, сімейних, любовних відносинах. Частими мотивами при вчиненні таких вбивств є помста, ревності, зрада та інше.

Особливою категорією потерпілих є особи, найменш захищені фізично й морально. Це підлітки, діти, у тому числі немовлята, а також особи похилого віку. Причиною вбивств цих осіб можуть бути корисливі спонукання, хуліганські дії, сексуальні домагання, а відносно літніх людей спонукальною причиною вбивств найчастіше є заволодіння їх майном або помста, відмова від догляду тощо.

Отже, дослідження особи потерпілого, як елемента криміналістичної характеристики, під час формування методики розслідування вбивств, вчинених у зв'язку з домашнім насильством, має важливе значення для визначення загальної картини вчинення злочину, слідчих ситуацій, а також вже на початковому етапі розслідування допоможе слідчому правильно здійснити побудову версій, успішний пошук слідів, провести швидке, повне та неупереджене досудове розслідування вказаного виду кримінального правопорушення.

Список використаних джерел

1. Глухова А. А. Біологічні детермінанти насильства над особистістю сьогодні: *Тези наук.-практ. конф. «Насильство. Особа. Суспільство»*. М., 2000. С. 41.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови. голов. ред. і уклад. В. Т. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. 1440 с.
3. Криміналістика: підручник. кол. авт.: В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. за ред. проф. В. Ю. Шепітька. Х.: Право, 2008. 464 с.
4. Криміналістика: учебник. отв. ред. Н. П. Яблоков. 2-е изд., перераб.и доп. М.: Юристъ, 2001. 718 с.
5. Шепітько В. Ю. Особа потерпілого в системі криміналістичної характеристики злочинів. Проблеми законності : республік. між від. наук. зб. відп. ред. В. Я. Тацій. Х. : Нац. юрид. акад.. України, 2008. Вип. 93. С. 168–174
6. Закон України Про запобігання та протидію домашньому насильству. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2018, № 5, ст. 35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення 21.04.2021)
7. Пояснювальна доповідь до Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами від 11.05.2011 (п. 42).
8. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) за ред. М. І. Хавронюка. К.: Ваіте, 2019. 288 с.

Секція 3:
**РОЗВИТОК ОСВІТИ ТА НАУКИ,
ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ТА ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ**

Бамбурак Наталія Михайлівна,
*доцент кафедри практичної психології
Інституту управління, психології та безпеки
Львівського державного університету внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук, доцент*

**КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ЗАПОРУКА РОЗВИТКУ ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Умови сьогодення зумовлюють становлення нових базових цінностей, зокрема цінностей самоосвіти та саморозвитку, як центральних аспектів особистісно зорієнтованого навчання, котрі можливі за наявності критичного мислення особистості, яке закуталізовує творчі мисленнєві процеси та є ключовою компетентністю розвитку науково-технічного прогресу.

Критичне мислення забезпечує становлення «акме», як надвисокого рівня професійних досягнень та розвитку профмайстерності і творчості, що спричинюють інноваційні прийоми, задачі, технології в профдіяльності особистості та її життєдіяльності загалом. Критичне мислення завжди є динамічним, а не статичним вмінням, яке зреалізовує самостійні оцінювальні процеси щодо явищ дійсності, тверджень та думок інших, прагнення до видозміни усталених стереотипів, традицій тощо. Воно є індивідуальною конструкцією, що налічує в собі: повсякденний процес дослідження, високу мотивацію та допитливість, неупередженість, гнучкість, скептичне ставлення, вміння визначати критерії аналізу та контролювати мисленнєву діяльність, а відтак зреалізовувати процеси самовдосконалення особистості [4; 5].

За таких умов досить актуальним є задіяння нових сучасних освітніх технологій, які б сприяли та забезпечували розвиток критичного мислення та самосвідомість особистості здобувача вищої освіти. Зокрема, як обґрунтовує О. Киричук, що «одним із компонентів елементарного акту освітньої взаємодії є соціально-психологічна ситуація (соціальний простір, екологічне середовище), в якій вона відбувається» [3.с. 9].

Цінність освітньої технології визначається тим, наскільки її учасники реалізують свої можливості, а саме як вона забезпечує умови для самореалізації, формування почуття власної гідності, розвитку творчості та критичного мислення здобувача вищої освіти. За таких умов, результат такої освітньої взаємодії заактуалізуються в інтраперсональних та інтерперсональних її функціях (за О. Киричуком) [3], а також рівноправних, гуманних

взаємовідносинах між учасниками освітнього процесу за принципом довіри, що сприяє формуванню у них ініціативності, самостійності, упевненості, креативності у своїх творчих можливостях.

Таким чином, освітня діяльність як дослідження та мистецтво розвитку критичного мислення здобувача вищої освіти здійснюється як синергізм ігрових технологій, проблемного навчання, технологій самовизначення, самовдосконалення і саморозвиваючого навчання та різноаспектних тренінгів. А саме: *ігрові технології* спрямовані на вдосконалення самоуправління вчинково-поведінкових патернів особистості, створення і засвоєння загальнолюдського досвіду, умінь спостерігати, описувати, асоціювати, порівнювати, прогнозувати, узагальнювати та застосовувати критичне мислення у всіх сферах власної життєдіяльності. Однак поняття «ігрові освітні технології» включають достатньо велику групу методів та прийомів організації освітнього процесу. Тому освітня гра має чітко поставлену мету навчання, освітній результат, які характеризуються пізнавальною спрямованістю її учасників; *проблемне навчанням* – організація занять, забезпечує створення проблемних ситуацій та активну самостійну діяльність здобувачів вищої освіти, різноаспектних способів мислення, спричинюючи творче оволодіння професійними знаннями, навичками, уміннями та розвитком критичного мислення як базової компетентності особистості; *технології самовизначення, самовдосконалення і саморозвиваючого навчання*, які поєднують всі стрижневі якості технологій розвиваючого навчання, доповнюючи їх багатограними особливостями. Основною метою в освітньому процесі є спрямування на самовдосконалення особистості, а відтак зреалізування установок на самовизначення, на самоосвіту, на самоствердження, на самовиховання, саморегуляцію і самоактуалізацію; *тренінг як синтетична антропотехніка* – складова акмеологічної практики, котра спрямована на перетворення природно даних здібностей людини і формування на їх основі культурного феномену професійної майстерності. Спеціально організований тренінг забезпечує безперервний розвиток критичного мислення, особистісне зростання, освоєння новими професійними технологіями або ж сприяє відпрацюванню нових поведінково-вчинкових патернів особистості [1].

Список використаних джерел

1. Бамбурак Н. М. Дослідження розвитку Я-концепції особистості майбутнього соціального працівника у вищому навчальному закладі. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету Україна*, 2010. Випуск 2. С. 50-55.
2. Горохова І. В. Значущість критичного мислення для сучасних суспільства та освіти. URL: <http://oaji.net/articles/2014/1026-1415782468.pdf>.
3. Киричук О. В. Галузі психологічної науки. Основи психології: Підручник / За заг. ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. К.: Либідь, 2002. С. 111-131.
4. Критичне мислення на другому місці найзатребуваніших компетенцій у 2020 [Електронний ресурс]. *Освітня платформа «Критичне мислення»*. URL: <http://www.criticalthinking.expert/statti/kritichne-mislennya-na-drugomu-mistsi-najzatrebuvanishih-kompetentsij-u-2020/>.
5. Халперн Д. Психология критического мышления /Д. Халперн ; пер. с англ. Н. Мальгиной, С. Рысева, Л. Царук. СПб: Питер, 2000. 512 с.

Барко Вадим Іванович,

*головний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії психологічного забезпечення
Державного науково-дослідного інституту МВС України,
доктор психологічних наук, професор*

Барко Вадим Вадимович,

*старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії психологічного забезпечення
Державного науково-дослідного інституту МВС України,
кандидат педагогічних наук*

ВИЗНАЧЕННЯ МОТИВАЦІЙНИХ ТИПІВ ПРАЦІВНИКІВ СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ

Одними із напрямів підвищення ефективності діяльності органів системи МВС України є оптимізація процесів конкурсу при проведенні професійного добору персоналу і призначення на посади. Важливе значення при цьому має дослідження провідних мотивів і мотивації працівників, визначення типології мотивації. Мотивації належить провідне місце в структурі особистості, саме вона пояснює рушійні сили поведінки людини. В системі органів МВС України з при вивченні мотивації працівників застосовуються, переважно, російськомовні варіанти зарубіжних психодіагностичних методик. Опитувальників структури мотивації, розроблених українською мовою, наразі не вистачає. Тому актуальним науковим і прикладним завданням є озброєння психологів системи МВС України сучасним українськомовним психодіагностичним інструментарієм, у тому числі, присвяченому дослідженню мотиваційної сфери. Традиційно вітчизняні психологи з метою дослідження особливостей мотивації персоналу використовують поширені зарубіжні психодіагностичні методики – опитувальник «Локус контролю» Дж. Роттера; «Ціннісні орієнтації» М. Рокіча; «Орієнтаційна спрямованість» Б. Басса; «Мотиваційна спрямованість» Ш. Річі і П. Мартіна; «Шкала самоактуалізації» А. Джонса і Р. Крендалла; «Мотивація схвалення» Д. Крауна і Д. Марлоу; проєктивні методики «Незацінені речення» Л. Сакса і В. Леві, тест Г. Хекгаузена та інші, які адаптовані російською мовою. За останні роки науковці ДНДІ МВС України адаптували українською поширені зарубіжні методики – (ІТО, Собчик; ОВП, Джон, Науман і Сото; ОН, Баднер тощо; проте їх кількість лишається недостатньою і психологи продовжують використовувати російськомовні або адаптовані російською англійськомовні тести. Зарубіжні психодіагностичні методики базуються на основі різних психологічних концепцій і теорій – гуманістичних, когнітивних, біхевіористичних тощо. На тлі значної кількості різного роду типологій, важливо виділити причинну, підстави якої дозволяють протиставити її традиційним описовим. Подібним вимогам відповідає опитувальник «Конструктивність мотивації», розроблений на основі внутрішніх критеріїв, що узгоджуються із сутністю поведінки в інтернально-екстернальному та суб'єктно-об'єктному аспектах (О. Єлісеєв, 2006).

Мета статті полягає у розкритті теоретичних аспектів опитувальника «Мотиваційні типи (МТ)» і розробці його українськомовної версії. Дослідження проводилось упродовж

2020-2021 років. Вибірка включала в себе 280 поліцейських патрульної і кримінальної поліції. Згідно з теоретичною концепцією авторів методики «Конструктивність мотивації», основними параметрами особистості, через які заломлюється сутність основних способів взаємодії внутрішнього і зовнішнього, є: а) спрямованість, що представляє людину як особистість і як суб'єкта діяльності в мотивах; б) активність, що представляє людину в характерологічних утвореннях; в) реактивність, що представляє людину в темпераменті.

Причинна типологія мотивації спирається на чотири незалежні стратегії поведінки. Кожна має власну причину мотивації, а усі разом представляють її змістовне теоретичне пояснення. Причинна типологія мотивації об'єднує подібні типології темпераменту і характеру, які спільно застосовуються для інтегральної характеристики індивідуальності. Таким чином встановлюється специфіка людини - в мірі співвідношення самовизначення і визначення іншою, тобто активно-реактивної включеності особистості у діяльність. Провідні мотиви втілюють чотири основні підструктури взаємодії внутрішнього і зовнішнього, які розгортаються у мотиваційні стратегії. Підставою такої типізації є уявлення про існування об'єкт-об'єктних і суб'єкт-суб'єктних відносин у процесі діяльності (В. А. Якунін, О.П. Єлісеєв). Підхід дозволяє виокремити чотири ортогональні дихотомічні мотиваційні типи 1. Об'єктний (екстравертований) – полягає у тенденції до об'єктивізації зміни поведінки. 2. Суб'єктний (інтровертований) – у тенденції до суб'єктивізації зміни поведінки. 3. Екстернальний – у переважанні зовнішніх чинників певної поведінки. 4. Інтернальний – у переважанні внутрішніх чинників.

Наведена типологія є причинною, оскільки має внутрішні критерії, які відзеркалюють сутність системної поведінки у зовнішньо-внутрішньому і суб'єктно-об'єктному планах. У психологічних термінах зазначені чотири основні типи (стратегії) мотивації можуть бути розкриті як результат ортогонального відношення мотивації відношення (МВ) і мотивації досягнення (МД). Використовуючи такий підхід можливо виокремити основні мотиваційні типи. 1. Інтернально-суб'єктний тип. 2. Екстернально-суб'єктний. Інтернально-об'єктний тип 4. Екстернально-об'єктний тип. За характером стимульного матеріалу (народні приказки й афоризми) психодіагностична методика «Конструктивність мотивації» відноситься до проєктивних. Нами розроблений українськомовний варіант опитувальника О.П.Єлісеєва (2006) включає 28 тверджень. Обробка результатів здійснюється за допомогою ключа, який відносить респондента до певного з вищезазначених мотиваційних типів.

Обстеження працівників Національної поліції України показало що більшість поліцейських патрульної та кримінальної поліції (80%) продемонстрували продуктивні для правоохоронної діяльності інтернально-об'єктні та екстернально-об'єктні мотиваційні стратегії. У подальших дослідженнях планується отримати основні психометричні показники даного тесту і встановити статистичні норми для вибірки поліцейських.

Список використаних джерел

1. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания. СПб.: Питер, 2002. 288 с.
2. Психолого-правові засади вдосконалення професійного відбору персоналу Національної поліції України. *Психологічний часопис. Наук журнал.* №1. Вип.21. С. 22-40. 2019.
3. Єлісеєв О. П. Практикум по психологии личности. СПб.: Питер, 2006. 512 с.
4. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. СПб.: Питер, 2003. 512 с.

5. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии. 2-е изд. М.: Педагогика, 1976. 416 с.
6. Собчик Л. М. Психология индивидуальности. Теория и практика психодиагностики. СПб.: Речь, 2003. 624 с.
7. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности (Основные положения, исследования и применение): Пер. с англ. СПб: Питер Пресс, 1997. 608с.
8. Cochraine,R.E., Tett,R., Vandecreek, L. (2003). Psychological Testing and the Selection of Police OfficersA National SurveyCriminal Justice and Behavior. №. 30(5) pp. 511-537.Retrieved from: <https://www.researchgate.net/publication/247743668>.

Беленок Олексій Андрійович,
науковий співробітник Інституту соціології
Національної академії наук України

Мацко-Демиденко Ірина Вікторівна,
старший викладач кафедри соціології
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
кандидат соціологічних наук

СПОСІБ ЖИТТЯ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ ЗА ОЦІНКАМИ КИЇВСЬКОГО СТУДЕНТСТВА

Пандемія Covid-19 являє собою безпрецедентну подію світового масштабу. За висновком Національної розвідки США вона є «найбільш значним та глобальним потрясінням із часів Другої Світової війни, що має наслідки для здоров'я, економіки, політики та безпеки, які будуть зберігатися впродовж багатьох років» [1, С. 7]. Наслідки епідемії Covid-19 та пов'язані з нею карантинні обмеження зачепили різні сфери економіки України, кардинально змінили спосіб життя мільйонів співгромадян, поставили усіх перед необхідністю вчитися жити по-новому.

Нова ковід-реальність посилює необхідність вивчення змісту та структури повсякденної діяльності населення та характеру її змін в різних сферах буття. Оскільки молодь зазвичай найгостріше відчуває «пульс часу», а найбільш динамічною та поінформованою частиною молоді є студенти, яким притаманні сформовані потреби в саморозвитку та самовдосконаленні, ми обрали в якості респондентів київське студентство. Отже, емпіричною базою нашого дослідження є результати інтернет-опитування студентів Київського політехнічного інституту імені Ігоря Сікорського (N=253), що проводилось нами спільно з к.с.н. А. Бовою з 24.02.2021 р. по 24.04.2021 р. Нас цікавили зміни в повсякденному житті студентства, що сталися за ковідний період, особливості сприйняття ними навчального процесу у ВУЗі під час карантину, ставлення до тієї чи іншої стратегії вакцинування населення тощо.

Ми виокремили позитивні на негативні аспекти змін в повсякденному житті студентської молоді, яким відповідали два окремі запитання в анкеті. Розглянемо загальний розподіл відповідей респондентів на запитання «Яким чином змінилося Ваше повсякденне життя в період епідемії в позитивних аспектах?», а також залежно від статі та віку студентів.

Наступні варіанти позитивних аспектів отримали більшу кількість відповідей: «суттєво зекономив/ла на транспортних витратах» (55,7%), «став/ла досхочу висипатись» (50,6%), «стало відчутно легше навчатися завдяки дистанційній формі» (50,2%). Серед варіантів відповідей, які зустрічались рідко, виявились такі: «став/ла значно більше ходити пішки» (21,3%), «став/ла частіше вживати вітаміни» (20,9%), «кардинально змінив/ла зовнішній вигляд» (13,4%).

Між відповідями-лідерами та відповідями-аутсайдерами розмістилася низка варіантів, що займають серединні позиції. Наприклад, перебуваючи на карантині, багато

молодих людей повернулися до підзабутих форм дозвілля або відкладених особистих справ. Про те, що під час епідемії та пов'язаних із нею вимушених обмежень молоді люди передивилися купу серіалів, йдеться у 34,8% анкет; прочитали книжки, на які раніше не вистачало часу – 34%. Коронакриза мотивувала багатьох переглянути погляди на власне здоров'я. 30,4% київських студентів констатували, що регулярно займалися фізкультурою, зміцнили здоров'я під час карантину. Оскільки в умовах соціальної ізоляції багато індивідів були змушені мінімізувати спілкування з друзями та знайомими, а отже, потерпали від депривації потреби в живому спілкуванні, 43,9% респондентів вказали як на позитивну зміну у власному повсякденному житті те, що вони стали більше цінувати людські стосунки, взаємодопомогу.

Оскільки студентська молодь, яка невдовзі вийде на ринок праці, вочевидь, стикатиметься з меншими шансами зайняти бажану професійно-кваліфікаційну нішу, ніж в доковідний період, на перший план висувається питання професійного росту та самовдосконалення. Майже третина опитаних (35,2%) може похвалитися тим, що під час карантину опанувала додаткові професійні навички.

Професійного вдосконалення набули більше юнаки, ніж дівчата (39,3 та 31,3% відповідно). Проте дівчата частіше за юнаків стали більше цінувати людські стосунки, взаємодопомогу (50,4% та 36,9% відповідно), дивилися серіали (44,3% та 24,6% відповідно) та читали книжки (37,4% та 30,3%), частіше ходили пішки (26% та 16,4%), кардинально змінили зовнішній вигляд (18,3% та 8,2%). Більш старші студенти частіше визнавали, що за період карантину стали досхочу висипатися (56,5% проти 46,2%) та стали частіше вживати вітаміни (27,8% проти 15,9%). Натомість студенти молодших курсів частіше за старших студентів визнавали, що їм стало відчутно легше навчатися завдяки дистанційній формі (54,5% та 44,4% відповідно), а також, що прочитали за період пандемії омріяні книжки (37,9% проти 28,7%).

Розглянемо загальний розподіл відповідей на запитання «Яким чином змінилося Ваше повсякденне життя в період епідемії в негативних аспектах?», а також залежно від статі та віку респондентів. Серед відповідей, які зустрічаються частіше, фігурують наступні: «втомився/лася від карантинних обмежень» (62,5%) і «стало менше цікавого дозвілля» (61,7%). Серед відповідей, які зустрічаються рідко, виявились такі: «став/ла більше вживати алкогольні напої» (12,3%), «дещо запусти/ла здоров'я через побоювання звертатися до лікарів» (11,5%), «істотно погіршилося матеріальне становище» (9,9%) і «втратив/ла додатковий підробіток» (9,1%). Між відповідями, що йдуть в авангарді списку та тими, що перебувають ар'єргарді – низка варіантів, що набрали помірну кількість голосів. Наприклад, оскільки під час локдаунів та інших карантинних обмежень в багатьох країнах світу значній кількості громадян не був доступний такий атрибут хорошого життя, як закордонні подорожі, то не дивно, що 40,3% київських студентів відмітили як негатив періоду епідемії те, що вони не мали змоги виїхати за кордон, причому ця відповідь частіше фігурувала у анкетах дівчат, ніж юнаків (47,3% і 33,8% відповідно), а також «бувалих» студентів, ніж «новачків» (47,2% і 35,2% відповідно).

Про те, що стало важче познайомитись з особою протилежної статі, частіше йшлося в анкетах юнаків, ніж дівчат (34,4% і 23,7% відповідно) та молодших студентів, ніж старших (32,4% і 24,1%). Проблеми з зайвою вагою виникли за період карантину у 35,2%

старших та 22,1% молодших за віком студентів. З'явилися страхи, тривожність, хронічне безсоння за той самий період частіше у «новачків» (29%), ніж у більш старших студентів (17,6%), а також частіше у дівчат (29%), ніж у юнаків (18,9%). Про втому від карантинних обмежень частіше бідкалися студентки (69,5%), ніж студенти (54,9%).

Страх перед коронавірусом пригнічує індивідів, погіршує їх психоемоційний стан та соціальне самопочуття, знижує продуктивність праці, а відтак створює перманентний депресивний фон у суспільстві. У цих умовах для боротьби з власними страхами постає першочергове завдання – не панікувати, не заряджатися негативною енергією від перегляду новин, не занурюватися у цілодобовий інтернет-простір, а намагатися жити «тут і тепер», дотримуватися елементарних правил гігієни, цінувати міжособистісне спілкування. Держава ж повинна забезпечити громадянам оперативну роз'яснювальну роботу з профілактики та лікування Covid-19, а також безперебійну кампанію з вакцинації населення.

Окреме питання нашого дослідження було спрямоване на виявлення думки студентів щодо того, чи обов'язковою або ж добровільною повинна бути вакцинація від Covid-19. Адже саме масова вакцинація виступає загально визнаним важливим засобом боротьби проти коронавірусу. Дані нашого опитування свідчать, що відносна більшість студентів (41,1%) виступає за «свободу у питанні вакцинації». Про обов'язок кожного громадянина вакцинуватися йдеться лише у 28,5% анкет. Компромісну думку (для одних груп населення вакцинація має бути обов'язковою, для інших - добровільною) поділяє 30,4%. За стратегію обов'язкової вакцинації частіше виступають юнаки та студенти більш старшого віку, за стратегію добровільної – частіше дівчата. Треба зазначити, що за підсумками кампанії вакцинації може скластися певна медично-соціальна нерівність – поділ індивідів на тих, хто пройшов та тих, хто не пройшов відповідну процедуру. Останні без паспорту (сертифікату) вакцинації (Covid-паспорт) можуть опинитися нев'їздними до країн ЄС.

Наше опитування показало, що незважаючи на складну епідеміологічну ситуацію в Україні, студентська молодь міста Києва у цілому адаптувалася до нової реальності. І хоча набір життєвих шансів індивідів в умовах карантину дещо скоротився, сучасні молоді люди у доступних для них формах повсякденної активності апробують та формують свої життєві стилі.

Карантин виявив значущість соціального капіталу та міцних неформальних міжособистісних зв'язків, важливість бути комунікабельним, вміти налагоджувати персональні контакти, володіти новітніми інформаційними технологіями, знаходити додаткові ресурси в подоланні складних життєвих ситуацій.

Зафіксовані відмінності в оцінках респондентів дозволяють відтворити особливості повсякденної життєдіяльності студентської молоді різних гендерно-вікових груп, що має велике значення і для вивчення їх поточної поведінки, і для соціального прогнозування. Поряд із серйозними ризиками, які несе з собою пандемія, коронакриза може стати поштовхом до розвитку нових, більш досконалих форм організації економічного та соціального життя.

Список використаних джерел

1. Двали Н. Covid-19 остається угрозой для всего мира. *Бульвар Гордона*. №18. 2021. С. 7.

Біличенко Поліна Олександрівна,
студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Іщенко Тетяна Валеріївна,
старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

НЕОЛОГІЗМИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Кінець ХХ століття - початок ХХІ століття став новим етапом у розвитку англійської лексики. Людство вийшло на новий етап науково-технічного прогресу, який висувається інформаційною революцією. В контексті серйозних змін рівень збагачення словникового запасу різних мов, особливо англійської, значно зріс, і англійська зараз переживає «неологічний бум».

Актуальність цього дослідження необхідне для визначення загальної тенденції розвитку та доповнення словникового запасу сучасної англійської мови. Мета цієї роботи – виявити найбільш поширені словникові запаси соціального та політичного життя в англійських картинах у світі.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити наступні завдання: визначити поняття світових мовних картин як частини національної культури та пояснити семантичні особливості неологізмів англійської картини світу.

Предметом дослідження є неологізми сучасної англійської мови кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Аналіз наукових матеріалів показав, що причиною появи неологізмів (нових слів) є соціальний порядок і прогрес науки і техніки: поява нової соціальної та економічної реальності, відкриття технологій та досягнення в галузі культури. В останні десятиліття ці сфери охоплюють економічне та соціально-політичне життя. Ці поля є тими самими «лексичними кластерами», у яких нові слова та фрази є «вродженими». У своєму дослідженні я виявила загальну тенденцію розвитку сучасної англійської лексики та визначили теорію світової лінгвістики, яка зумовлена зміною словникового запасу та зростанням світової лінгвістики. Як зазначила І. Живіцька у своїй роботі «Мовна картина світу як відображення реальності»: «Картина світу – це результат обробки інформації про середовище і людину. Як глобальний образ, вона являє собою основу світобачення, світовідчуття і реалізується в різноманітних формах людської поведінки, до яких належить і людська мова» [1, с. 21].

Сучасний склад англійської мови постійно зростає. До цього процесу існує безліч факторів, серед яких: розвиток усього суспільства, технологічний процвітання, яке змінювалося і продовжує змінюватися у всіх сферах життя суспільства, нескінченний розвиток ділового середовища, а також зміни та удари ІТ-форми злону. Ми бачимо, що англійська мова - це постійно змінюється шар, який може реагувати на всі зміни, що відбуваються в суспільстві, що відображає пухлину, яка відображає ці зміни.

У ході дослідження були виявлені п'ять макрогруп англомовної картини світу, які також були розподілені на певні мікрогрупи. Аналіз показав, що найбільш репрезентативною макрогрупою виступає CULTURE (150 слів), що вказує на зміни у культурній сфері нашого суспільства. Другою за нашою кількісною ієрархією виступає макрогрупа COMPUTERS (115 слів), що, безумовно, є відображенням «технологічного прориву», де відстежуються найновітніші зміни у даній сфері, і, як результат, у мовній свідомості. На третьому місці нашого дослідження знаходиться макрогрупа BUSINESS (70 слів), яка репрезентує зміни у бізнес-середовищі. Четверта макрогрупа – SOCIETY (25 слів), яка показує розвиток словникового складу стосовно соціальних зв'язків та відношень у сучасному суспільстві. На п'ятому місці виступає макрогрупа TECHNOLOGIES (20 слів), що фіксує найновітніші зміни у технологічній сфері, зокрема у програмуванні та боротьбі із хакерством.

Таким чином, у представленій лексичі та фразових матеріалах для інновацій ми звернули увагу на соціальні та культурні параметри, що представляють сучасні одиниці англійської мови. В результаті дослідження ми дійшли висновку, що найпоширенішими напрямками зростання словникового запасу є етнічна культура хань, комп'ютери, бізнес, соціологія та технології. Кожна з цих мегагруп складається з мікрогруп, що відображають мікропоняття представленого домену. Фактичні матеріали змушують людей повірити, що основною макрогрупою світових англійських картин є CULTURE, оскільки культурні фактори є головними факторами, що створюють соціальні та культурні інновації у всіх сферах сучасного людського життя.

Також, впровадження Інтернету особливо помітно у всіх сферах, особливо для макрогрупи BUSINESS. Ми рішуче зазначаємо, що основні зміни, спричинені глобалізацією та європейською інтеграцією, є характеристиками інноваційних мовних процесів у всіх сферах сучасного людського життя тощо.

Суспільно-політичне поле все ще залишається найважливішою частиною доповнення та зміни сучасної англійської лексики, це джерело нових моделей і елементів словотворення. Мовні нововведення в цій галузі показують, що соціальні та культурні фактори, такі як мораль, вік, спосіб життя та важливі орієнтації людей, мають все більший вплив на мову.

Список використаних джерел

1. Живіцька І. А. Мовна картина світу як відображення реальності. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2010. Вип. 4. С. 20 – 25.
2. Ребет Лев. Теорія нації. Рідкість / Упоряд. М. Стасюк. Львів : *Всеукраїнський політичний журнал «Державність»*, 1997. 192 с.
3. Perry John From Worlds to Situations. *Philosophy, Language and Artificial Intelligence*. London : Dodrecht, 1988, С. 305 – 331
4. Wierzbicka Anna Semantic, culture and cognition : universal human concepts in culture-specific configurations / Anna Wierzbicka. *New York : Oxford University Press*, 1992. 487 p

Біличенко Поліна Олександрівна,
студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Леонова Наталія Валеріївна,
викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат філологічних наук

СОЦІОЛЕКТИ В СУЧАСНОМУ ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Соціалекти - це мова, якою розмовляє певна соціальна група, соціальний прошарок або яка переважає всередині певної субкультури. Вони є відгалуженням загальнонародної мови та зумовлені соціально-професійною диференціацією суспільства.

Актуальність цієї теми полягає у розгляді соціальних діалектів, які саме використовують в публіцистичному дискурсі. Мета цієї статті – розглянути особливості використання жаргонної лексики в засобах масової інформації та дослідження мовних одиниць, що активно використовуються у дискурсі новин (за даними української щоденної газети «День»).

Предметом дослідження є соціалекти в сучасному публіцистичному дискурсі.

Соціальні діалекти – це варіанти національної мови, пов'язані з існуванням соціальних груп, об'єднаних за допомогою якогось типу зв'язку [1, с. 20]. Лексична структура нашої мови та інших мов містить велику кількість певних мов, технічних термінів та мовних форм, які відповідають певним соціальним та професійним групам. У той період, коли наша мова зазнала впливу тоталітарної системи, люди визнавали єдиний літературний мовний стандарт, а термінологія - це жаргонні слова, властиві мові конкретного соціального середовища. Останнім часом стало загальноновживаним цей термін у радіо та телепрограмах, газетах, журналах тощо. Таким чином автор намагається привернути увагу читачів (або слухачів) і зробити так, щоб їхні матеріали випромінювали відчуття юнацької розслабленості.

Соціальний діалект - це мова, що використовується як засіб спілкування між людьми, пов'язаними через тісні соціальні чи професійні спільноти, тобто це мова певної соціальної групи. Найважливішим фактором, що визначає появу соціальних діалектів, є соціальна неоднорідність суспільства, яке має галузі, професії та вікові групи. До типів соціальних діалектів належать професійна та групова мова, мова та мова.

Різниця у використанні мовної лексики залежить від загального рівня освіти: носіїв мови, їх соціального статусу, роду занять, кола інтересів, середовища носіїв англійської мови тощо. Фактори, що визначають соціолінгвістичні відмінності мов, настільки різноманітні, що їх не завжди можна визначити. Крім того, вони часто діють одночасно, що призводить до інтеграції різних галузей соціальної мови народної мови.

Це дослідження дає можливість визначити такі терміни мовою сучасної публіцистики:

1. молодіжний жаргон: шмотки – одяг, ящик – телевізор, прикол – щось сказане з метою викликати сміх, бабло – гроші та ін.: Не словом, а тілом! Проколи і приколи політичної реклами («День»); Як зробити «ящик» гуманним? («День») Прості люди, дивлячись «зомбоящик», просто переверталися з ніг на голову («День»); І водночас є декілька окремих номінацій за розслідувальні штуки. Бабло перемагає? Чи антибабло? («День»);

2. військовий жаргон: дембель – демобілізація, старлей – старший лейтенант, салабон – солдат-новачок, салага – матрос-новачок тощо: Він їхав додому на «дембель» («День»); Вона повідомила слідчого, «старлея» міліції, котрий вів справу її чоловіка, про... невеличкий напад склерозу («День»);

3. комп'ютерний жаргон: вінда – операційна система Windows, глючити – працювати з перебоями – про програму; комп – комп'ютер, юзер – користувач комп'ютера та ін.: Розробник же пояснював, що сайт почав «глючити» вже після того, як програмне забезпечення було передано Держспецзв'язку... («День»); Тепер гаджет буде рахувати час, який користувач витрачає на кожен додаток і повідомить, якщо юзер наблизиться до свого ліміту («День»);

4. кримінальний жаргон: вурка – професійний злочинець, колотися – давати показання, башляти – віддавати комусь за щось гроші, понт – хитрість. Просто досить бісам-то казенні бабки башляти – миттю самі угамуються й розповзуться, хто звідки виліз на світло телевізійне («День»). Люди дуже активно освоюють і розвивають злодійський жаргон. Прикол, халява, прибарахлитися, прикид, бабки, бухати, з понтом, намилюватися, балдьож, брюлики, блат – усі ці слова прийшли з в'язниці. Іноді в газетах ми спостерігаємо надмірне вживання жаргонної лексики. Цей молодик міняв свої гривні на «бакси» в одному з обмінних пунктів Полтави («День»);

Російський учений В. Костомаров назвав це явище почуттям розслабленості та толерантності, що стало мовою того часу. Однак це не означає, що жаргон можна використовувати безумовно. Вживані без потреби, вони «засмічують літературне мовлення, підривають засади нормативності літературної мови, мовної культури» [2, с. 183].

Список використаних джерел

1. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг : Соціальна диференціація української мови. К. : Критика, 2005. 464 с.
2. Костомаров В. Г. Языковой вкус эпохи : Из наблюдений над речевой практикой масс-медиа. М. : Педагогика-пресс, 1994. 247 с.

Бортник Надія Петрівна,
*завідувачка кафедри адміністративного
та інформаційного права
Національного університету «Львівська політехніка»,
доктор юридичних наук, професор*

ПРАВОВІ ОСНОВИ ІНТЕГРАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

Глава 23 «Освіта, навчання та молодь» Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони передбачає інтеграцію вищої освіти України у європейський освітній простір. Інтеграція здійснюється через певні процедури, які не класифіковані і не повністю регламентуються законодавством України [1].

Згідно закону від 05.09.2017 р. № 2148-VIII «Про освіту» встановлюються напрями взаємодії освітніх організацій з іноземними організаціями та громадянами [2]. До них відносяться: розробка та реалізація освітніх і наукових програм; мобільність педагогічних, наукових працівників і здобувачів вищої освіти; проведення спільних фундаментальних і прикладних наукових досліджень у сфері освіти, включаючи спільну інноваційну діяльність; реалізація мережевих освітніх програм; організація, проведення та участь у міжнародних освітніх, науково-дослідних проектах, конгресах, симпозиумах, семінарах, конференціях.

Інші форми інтеграції вищої освіти в європейську освітньо-наукову систему можуть бути передбачені іншими нормативно-правовими актами. Інтернаціоналізація вищої освіти відбувається шляхом: мобільності здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників; реалізації спільних освітніх програм; проведення літніх і зимових шкіл; спільних наукових досліджень, проектів, грантів; створення структур з іноземними організаціями недержавного сектора, включаючи бізнес.

Національна стратегія розвитку освіти на період до 2021 року не передбачала конкретні напрями інтеграції української вищої школи у європейський освітній простір, відповідно вищевказані форми інтернаціоналізації вищої освіти не підкріплені нормативно-правовою основою. Крім того, у чинних відомчих нормативно-правових актах містилися прогалини та протиріччя, які ускладнюють реалізацію спільних освітніх програм. Зазначеним проблемам сприяли певні відмінності в розумінні та класифікації вищої освіти в Україні та за кордоном.

Після ратифікації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони законодавством встановлено адміністративні процедури інтеграції вищої освіти.

У законі України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2148-VIII виділяються дві процедури: підтвердження документів про освіту та про кваліфікацію; визнання освіти та кваліфікації, отриманих в іноземній державі, відповідно до закону України «Про ратифікацію Конвенції про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському

регіоні» від 03.12.1999 р. № 1273-XIV [3].

Всі інші традиційні формати для експорту вищої освіти за кордон: дистанційне навчання, спільні програми та програми подвійних дипломів, не отримали завершеного оформлення у вигляді комплексу процедурних норм. Повноцінне правове регулювання обов'язково має бути присутнім у процесі інтеграції вищої освіти у європейський освітній простір, незважаючи на стрімку зміну соціальних відносин і зростання ролі цифрових технологій, які значно розширюють освітні технології та методику освітньої діяльності.

Зміст, форми та методи освіти повинні знаходитися у сфері правової регламентації. Інновації змінюють ландшафт потрібних професій, але політика щодо створення умов для отримання освіти відповідно до масштабування соціально-політичної ситуації та технологічного розвитку повинна регулюватися державою. Про це йдеться в проєкті Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки [4].

У країнах Європейського Союзу та Великій Британії визнають зниження значення моделі експорту освіти виключно за рахунок потоку іноземних студентів.

Нові ризики, пов'язані зі старінням населення, посиленням міграції, зростанням міст і технологічними інноваціями, будуть обмежувати модель експорту вищої освіти, побудовану на постійному збільшенні кількості здобувачів і розмірів оплати за навчання.

Перехід інформації і знань у хмарні технології (англ. cloud computing), які можуть бути доступні більшості людей, певною мірою знизить вартість освіти та підвищить попит на індивідуальну освіту з використанням освітніх програм короткого циклу з міждисциплінарними компетенціями.

За прогнозами знизиться студентська мобільність. Університети стануть реагувати на запити ринку праці і його глобалізацію, тому задоволення потреб суспільства стане важливим завданням освітніх організацій на європейському освітньому просторі.

Освітні організації будуть націлені на формування знань, актуальних навичок і компетенцій у здобувачів вищої освіти. Посилення європейської інтеграції України та вступ до Північноатлантичного договору підвищить значення наукових досліджень, спільних наукових проєктів університетів, розвиток інноваційного, підприємницького мислення. Зміна запитів роботодавців сприятиме формування нових компетенцій, якими повинен опанувати здобувач вищої освіти.

У країнах Європейського Союзу у вишах впроваджують технології розвитку компетенцій: командна робота, навички комунікації, володіння інформаційними технологіями та системами, навички, специфічні для конкретної галузі виробництва, які формуються у компаніях-лідерах певного напрямку технології. Виші змушені реагувати на запити роботодавців, гнучко змінювати освітню діяльність, трансформуватися та взаємодіяти з інститутами громадянського суспільства, підприємницьким середовищем і органами публічної влади усіх рівнів.

Доцільно відзначити, що зазначене у певній мірі знайшло відображення у проєкті Стратегії розвитку вищої освіти України на 2021-2031 роки, але не передбачена розробка правового регулювання нововведень на законодавчому та відомчому рівнях.

Список використаних джерел

1. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та

Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-VII. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-181#Text>

2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2148-VIII. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

3. Про ратифікацію Конвенції про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні : Закон України від 03.12.1999 р. № 1273-XIV. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1273-14#Text>

4. Проект Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки. URL. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>

Ващук Наталія Федорівна,

*старший науковий співробітник відділу розроблення та вдосконалення
форми одягу науково-дослідної лабораторії спеціального транспорту та форменого одягу
Державного науково-дослідного інституту МВС України,
кандидат юридичних наук*

МЕТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАУКОВОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Розвиток наукових процесів в сучасному світі на сьогодні є дуже популярним та необхідним в будь-якій сфері суспільного життя. Останнім часом українське суспільство стало приділяти особливу увагу науковим дослідженням. Наукова діяльність виходить на новий рівень, адже нові наукові досягнення відкривають нові обрії, тому важко оцінити науковий внесок в економіку та промисловість.

Потрібно розуміти, що з сучасними швидкостями подальший розвиток самої науки буде залежати не тільки від розвитку наукових гіпотез, а й від розвитку наукових досліджень. Адже, подальший соціально-економічний, політичний, культурний розвиток вже, очевидно, неможливий без активного впровадження наукових розробок. Розвиток науки створює передумови для підготовки, насамперед, висококваліфікованих спеціалістів, здатних до креативної роботи, конструктивного мислення, прогнозування подальшого розвитку науки тощо.

Отже, наукові дослідження мають велике значення у формуванні знань, умінь і навичок наукової діяльності людини в сучасному світі. Актуальність полягає у тому, що наукова та дослідна діяльність дає можливість усебічно, об'єктивно та ґрунтовно вивчати явища, процеси, закономірності а також отримувати результати, які є корисними для діяльності людини.

У сучасних умовах перед Українською державою постала результативного реформування нормативно-правової бази, низка завдань передусім оновлення законів, які регулюють адміністративно-правові відносини, при вирішенні яких необхідно спиратися як на світовий, так і на вітчизняний досвід.

Багато країн мають сучасний позитивний досвід впровадження нормативно-правової бази наукової діяльності. Тому для Української держави є актуальним для подолання проблем становлення національної економіки. Адже ефективно застосування є необхідною основою при виробленні засад сучасної державної політики. Реформування загальних засад адміністративно-правового забезпечення наукової діяльності в Україні на даному етапі глобальних змін світової економіки актуальності набуває питання адміністративно-правового забезпечення наукової діяльності.

Завдяки розвитку наукової діяльності Україна може стати повноправним та заможним членом Європейського співтовариства. У даний час потрібно скеровувати зусилля на гармонізацію та зміцнення законодавчого підґрунтя і послідовне перезавантаження діяльності органів державної влади з метою впровадження наукових ідей в промисловий розвиток для прискорення економічного, та пришвидшення наближення всіх сфер діяльності до світових стандартів.

Зазначимо, що першою ланкою у ланцюжку трансформаційних перетворень у розвинутих країнах є наукова діяльність. Адже, «наука – це особлива форма пізнання, яке здійснюють особливі групи людей за допомогою спеціальних засобів, вважають що наука є суспільною за своїм походженням розвитком і використанням» [1]. Тобто прогресивні тенденції наукової діяльності впливають на еволюцію людства.

В Україні, враховуючи, зокрема, історичні передумови, діє централізована система управління науковою діяльністю. Така система може цілком бути успішною в разі належного адміністративного та нормативно-правового забезпечення наукової діяльності.

Отже, метою адміністративно-правового забезпечення наукового розвитку в Україні є створення в країні сприятливого інвестиційного, соціального-економічного клімату, здатного репрезентувати світовій арені вітчизняний науковий потенціал. Його реалізація слугуватиме базисом для збалансованого розвитку України, входження її до глобального наукового цивілізаційного простору як відповідного учасника комунікативного та світового гравця, що в повній мірі має вагоме право голосу.

Список використаних джерел

1. Гуторов О.І. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. Х.: ХНАУ, 2017. С. 272.

Вербицька Аліна Олександрівна,

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня

1 курсу магістратури юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Головіна Ольга Володимирівна,

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,

кандидат історичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ КУЛЬТУРИ ФАХОВОЇ МОВИ ЮРИСТА

Найчастіше від того, як висловив свою думку юрист, залежить наскільки правильно його розуміють клієнти, навколишні й на скільки точно вони можуть дати свої пояснення чи показання. Відтак особливої значущості набуває проблема мовленнєвої культури юриста, яку слід розвивати та удосконалювати не лише на етапі його професійного становлення, в період навчання в закладах вищої освіти, а й у подальшій професійній діяльності.

Мовна майстерність є найвищим рівнем володіння культурою мови. Її носій послуговується лише літературним варіантом мови, вміє активно користуватися професійною метамовою, що дозволяє ефективно моделювати аудиторію. На даному рівні важливим є дотримання загальнономовного етикету, який постав із живої практики народу та виявляється у формулах привітання, прощання, поздоровлення. Водночас юрист має володіти й професійним мовленнєвим етикетом, а він має певні відмінності, зумовлені його участю у процесуальних (допит, очна ставка) та в непроцесуальних формах фахового спілкування [1, с. 24].

На думку Т. Гроховської, розвиток культури професійного мовлення майбутніх юристів передбачає формування трьох головних компонентів: мотиваційного, когнітивного та діяльнісного. Мотиваційний компонент передбачає інтеріоризацію загальнокультурних, національних, мовних, професійних цінностей суспільства в особистісні, перетворення їх у відповідні професійні якості, що проявляються в повсякденній поведінці як складові елементи культури професійного мовлення на емоційно-чуттєвому рівні. Когнітивний компонент передбачає оволодіння курсантами необхідною мовленнєвою інформацією. Діяльнісний компонент потребує оволодіння необхідними прийомами, що відповідають чотирьом формам мовленнєвої діяльності: говоріння, читання, слухання, письмо [2, с. 6-7].

До названих компонентів варто додати афективний компонент, який виявляється в сформованості таких якостей, як сприйнятливність, толерантність, емпатія, здатність регулювати свої емоції та створювати позитивний фон спілкування, протистояти ксенофобії тощо.

Необхідно зауважити, що юрист у процесі комунікації повинен розуміти свого клієнта. Для цього необхідні певні психолого-педагогічні знання й уміння. Тому наступний важливий компонент у моделі культури мовлення юриста – психологічний.

Його зміст включає в себе орієнтування в особливостях особистості клієнта в умовах конкретної діяльності, знання психологічних прийомів викликати довіру в клієнта в процесі комунікації, знання умов організації спілкування, що сприяє особистісному розкриттю учасників спілкування, вільному вираженню емоцій.

Зміст риторичного компонента культури мовлення юриста включає в себе володіння майстерним мовленням, яке передбачає успішну мовленнєву взаємодію юриста й клієнта. Під майстерним мовленням мають на увазі правильне та приємне мовлення. При цьому враховується логічність, чистота, доречність, точність, багатство, виразність мовлення, його технічний бік (голос, дихання, міміка, пантоміма, інтонація). Отже, риторичний компонент можна ототожнити з діяльнісним [3, с. 64].

Останнім компонентом культури мовлення юриста виділяємо міжкультурний, який передбачає сформовану в нього так звану міжкультурну компетентність, яку розглядаємо як інтегративну багаторівневу професійно особистісну якість, яка синтезує сукупність знань, умінь, ставлень, ціннісних установок, обумовлених метою й завданнями міжкультурного спілкування на засадах взаємоповаги, взаєморозуміння, взаємозбагачення. Для продуктивного міжкультурного спілкування необхідним є знання юристом національно-культурних особливостей представників етносів, з якими йому необхідно буде співпрацювати. Адже, як слушно зауважив нідерландський вчений Г. Хофстеде, національні особливості вербальної і невербальної комунікативної поведінки зумовлені не тільки відмінностями засобів комунікації, але й різницею в механізмі вибору, перевагами та частотністю їх вживання в тих або інших ситуаціях спілкування. Вибір засобів не є вільним. Він регулюється типом культури, особливостями соціальних відносин, які є найважливішими параметрами культури [4, с. 270].

Загалом можна виокремити такі ознаки культури мовлення юриста:

1. Правильність, або нормативність, тобто відповідність прийнятим орфоепічним, орфографічним, граматичним, лексичним нормам.
2. Різноманітність.
3. Виразність забезпечується оригінальністю у висловлюванні думок з метою ефективного впливу на партнера по комунікації.
4. Ясність, тобто доступність мовлення для розуміння тих, хто слухає.
5. Точність, або відповідність висловлювань того, хто говорить, його думкам.
6. Чистота.
7. Стислість
8. Доцільність.
9. Логічність.
10. Простота.
11. Естетичність.
12. Актуальність.
13. Конкретність: насиченість мовлення прикладами, статистичними даними, конкретизація фактів.
14. Належний теоретичний рівень.
15. Практична спрямованість: зв'язок змісту мовлення з практикою, прикладна значущість теоретичного викладу [5, с. 146-147].

Отже, культура мовлення юриста являє собою багаторівневу професійно особистісну якість, що виявляється в досконалому володінні мовою, її нормами, умінями правильно, точно, виразно передавати свої думки, впливати на почуття й емоції слухачів за допомогою мовних і позамовних засобів, добираючи останні відповідно до мети та ситуації спілкування. Правильна вимова, вільне, невимушене оперування словом, уникнення вульгаризмів, провінціалізмів, архаїзмів, діалектизмів, слів-паразитів, зайвих іншомовних слів, наголошування на головних думках, фонетична виразність, інтонаційна розмаїтість, чітка дикція, розмірений темп мовлення, правильне використання логічних

наголосів і психологічних пауз, відповідність між змістом і тоном, між словами, жестами та мімікою – все це необхідні елементи культури мовлення юриста.

Культура мови має бути обов'язковою складовою культури професійно-правового спілкування працівника юридичної сфери. Під ним розуміємо організований процес суб'єкт-суб'єктної взаємодії у фахово-правовому просторі, спрямований на реалізацію професійно значущих цілей. Сформованість культури мови юриста дозволяє актуалізувати власне комунікативні уміння спеціаліста, пов'язані з формуванням, отриманням, інтерпретацією, передаванням службової інформації, коли створюються законопроекти, здійснюється ділове листування, формуються процесуальні юридичні документи. Вона сприяє поліпшенню перцептивних процесів під час прийому громадян, роботи в судах, консультування.

Список використаних джерел

1. Барановська, Л. В., Циганій С. О. Культура мови як складова культури професійно-правового спілкування працівників юридичної галузі. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка, Психологія.* 2015. № 6. С. 23–25.
2. Гороховська Т. В. Формування культури професійного мовлення майбутніх працівників органів внутрішніх справ : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2007. 20 с.
3. Артикуца Н. В. А Мова права і юридична термінологія: Навчальний посібник. 2-ге вид., змін, і доп. К.: Стилос, 2004. 277 с.
4. Руколянська Н. В. Формування культури фахового мовлення майбутніх правників. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах.* 2015. Вип. 42. С. 268–275.
5. Короткова, Ю. М. Поняття і структура культури мовлення юриста. *Правовий часопис Донбасу.* 2019. № 2. С. 142–149.

Воловик Віктор Олександрович,

аспірант кафедри адміністративного, фінансового та банківського права

Міжрегіональної Академії управління персоналом

МЕТОДОЛОГІЯ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ ПІДГОТОВКИ ДО ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Методологічні засади дослідження різноманітних явищ і процесів є визначальною характеристикою будь-якої наукової роботи. Від коректно обраних методів дослідження залежить можливість дослідника досягти поставлених у роботі цілей та завдань. Разом з тим, безумовно, сама методологія як явище значно ширше, ніж проста сукупність методів. Це пояснюється тим, що метод виступає прийомом або способом пізнання та перетворення оточуючої реальності, а методологія являє собою поєднання вказаних методів, а також концепцій, ідей, парадигм, які обумовлюють світоглядні та філософські основи пізнання оточуючого середовища. Отже, метод виступає складовою методології. Однак методологія не може бути представлена як сукупність методів, вона значно ширше за своїм обсягом.

Проблема підготовки до військової служби уявляє собою комплексну міждисциплінарну проблему, яка може розглядатися у межах та засобами різних наук. Так, педагогічні науки вивчають особливості набуття особистістю знань, вмінь та навичок, а також здійснення найбільш ефективних педагогічних процесів, які дозволяють такі знання вміняти та навички засвоїти, що обумовлює використання у педагогічних науках своїх особливих методів. Так, традиційно-педагогічними називають методи, які педагогіка дістала у спадок від дослідників, що стояли біля витоків педагогічної науки. До складу традиційних педагогічних досліджень входять: педагогічне спостереження, дослідницька бесіда, вивчення й узагальнення педагогічного досвіду, першоджерел, вивчення шкільної документації, продуктів діяльності учнів. Суть педагогічного експерименту як методу дослідження полягає у спеціальній організації педагогічної діяльності учителів і учнів, вихователів і вихованців з метою перевірки й обґрунтування наперед розроблених теоретичних припущень, або гіпотез. Педагогічне тестування – це цілеспрямоване, однакове для всіх досліджуваних обстеження, що проводиться в умовах строгого контролю. У навчально-виховній практиці використовуються різні тести: успішності, інтелектуального розвитку, діагностики рівня засвоєння знань, умінь, ступеню сформованості багатьох якостей тощо [1]. Так само військові науки, психологічні науки та інші галузі наукових знань мають сукупність власних методів, за допомогою яких вони досліджують проблеми підготовки до військової служби. Що стосується правової науки, то, безумовно, вона використовує комплекс як загальнонаукових, так і спеціальних методів наукового пізнання [2, с.474]. Найбільш поширеними з останніх є порівняльно-правовий, історико-правовий, формально-логічний методи, а також загальнонаукові методи: аналізу та синтезу, індукції та дедукції, моделювання тощо. Об'єднує вказані методи системний підхід, який дозволяє розглядати підготовку до військової служби як систему із врахуванням тих елементів, які складають вказану систему, а також тих складних зв'язків, які виникають між вказаними елементами. Крім

того, складовими елементами методології дослідження підготовки до військової служби в її правовому аспекті є науково-правові підходи та вчення (наприклад, концепція позитивного та природного права), а також принципи наукового пізнання: детермінізму, відповідальності, субсидіарності тощо.

Таким чином, можна сформулювати наступне визначення. Методологію дослідження підготовки до військової служби в її правовому аспекті слід розуміти як об'єднану системним підходом сукупність ідей, уявлень та парадигм, а також методів, загальнонаукових та спеціальних, за допомогою яких можна простежити та встановити закономірності, особливості та ознаки підготовки до військової служби.

Список використаних джерел

1. Предмет педагогіки та методи педагогічних досліджень. <http://psychology.univer.kharkov.ua/news2021/NMKPED/PEDAGOGIKAGGRT/UK.pdf>
2. Bieliakov K., Shopina I., Ivanova H., Felyk V. Defining the Concept of «Administrative and Legal Provision of Citizens' Rights». *Amazonia Investiga*. Т.2. №26. 2020. Р. 473-478.

Волошина Галина Юріївна,

слухач магістратури навчальної групи МЗ-ПС-021

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Шинкаренко Інна Олександрівна,

доцент кафедри гуманітарних дисциплін та психології поліцейської діяльності

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,

кандидат психологічних наук, доцент

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРОГРАМИ «РІВНИЙ-РІВНОМУ» В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

З липня 2020 року в системі Національної поліції України почали впроваджувати заходи психологічної підтримки поліцейських за принципом «Рівний-Рівному». Головною метою цієї програми є формування позитивної корпоративної культури взаємодопомоги в поліції, своєчасна профілактика негативних наслідків психологічних криз, ознак професійного вигорання, проявів асоціальної, залежної, саморуйнівної поведінки поліцейських шляхом своєчасного та компетентного втручання в проблеми на ранніх етапах їх виникнення [2].

Реалізація даного заходу здійснюється за підтримки Канадсько-Українського проекту розвитку поліції (CUPDP) в рамках організації психопрофілактичної роботи. CUPDP (Canada-Ukraine Police Development Project) – електронне навчання у первинній підготовці поліцейських України. Важливо, що така підтримка і співпраця для розвитку електронного навчання допомагає зберігати безперервність первинної підготовки слухачів, особливо – у цей складний період карантину. Підтримка навчання діючих правоохоронців і нових поліцейських – запорука забезпечення роботи поліції, і має вирішальне значення для підтримки публічної безпеки у громадах по всій Україні [4].

Принцип «Рівний-Рівному» – це соціальна підтримка, яка відбувається тоді, коли люди діляться знаннями та своїм пережитим досвідом, допомагають одне одному, та співчують одне одному. Саме це береться за основу в нову програму психологічної підтримки серед поліцейських, а саме те, що здійснювати діяльність за принципом «Рівний-Рівному» можуть працівники поліції своїм колегам, які працюють у тому ж самому професійному середовищі та мають відповідні знання та позитивний досвід у подоланні складних (кризових) ситуацій.

Адже підтримка за моделлю рівний рівному відрізняються від інших видів соціальної підтримки тим, що джерело підтримки є рівна за статусом людина, яка фундаментально схожа на того, кому вона допомагає. Їх відносини будуються на принципі рівності [3].

Осіб, які здійснюють діяльність за принципом «Рівний-Рівному» називають консультантами – поліцейські, які за власним бажанням після проходження відповідного навчання можуть здійснювати психологічну підтримку своїх колег, які опинились у складних життєвих та професійних ситуаціях. Він повинен користуватись авторитетом серед колег, бути доброзичливим та комунікативним, викликати довіру та вміти розташувати до себе будь-кого.

Про те, слід розмежовувати «психолога» і «консультанта», оскільки останній – це особа яка не має профільної психологічної освіти. І тому існує низка обмежень для консультанта в його діяльності, а саме:

- він не здійснює заходи психологічної діагностики, консультування та корекції;
- його робота не може заміщувати психологічну допомогу (її мають право надавати лише фахівці-психологи).

Про те, існує також вичерпний перелік основних завдань консультанта:

- спостереження за психоемоційним станом працівників колективу, визначення негативних змін у поведінці колег, ознак професійного вигорання, асоціальної, залежної або саморуйнівної поведінки та надання їм першої невідкладної психологічної підтримки та допомоги;
- роз'яснення та інформування колег щодо наявних відомчих ресурсів та можливостей щодо отримання профільної психологічної допомоги, сприяння в отримання цієї допомоги;
- проведення інформаційно-просвітницької роботи с службовому середовищі з питань профілактики стресів та підтримки психологічного здоров'я [1].

Станом на сьогодні у Дніпропетровській області загальна кількість осіб, які виявили бажання прийняти участь у цьому заході і бути консультантами – 101 співробітник поліції. З них, 5 осіб пройшли навчання з підготовки учасників програми психологічної підтримки поліцейських за принципом «Рівний-Рівному» і отримали сертифікати.

На нашу думку, ця програма є актуальною, тим паче в час пандемії. Так як психологи системи Національної поліції не завжди можуть охопити всі підрозділи, оскільки існує така проблема, як недостатність кадрового забезпечення. Саме тут, на допомогу приходять консультанти, які постійно знаходяться в колективі та знають мікроклімат свого відділу. Вони здатні своєчасно розпізнати на ранніх етапах виникнення у поліцейських ускладнення психологічного характеру (професійне вигорання, асоціальна, залежна або саморуйнівна поведінка та ін.) та за нагальної потреби проінформувати відповідного психолога, який курирує відділ. Все це направлено на покращення психоемоційного стану співробітників поліції, адже саме він впливає на самопочуття та продуктивність особи.

Список використаних джерел

1. Методичні рекомендації щодо впровадження заходів психологічної підтримки поліцейських за принципом «Рівний-Рівному» в Національній поліції України від 20 липня 2020 року
2. Наказ НПУ №576 від 20.07.2020 «Про впровадження заходів психологічної підтримки поліцейських за принципом «Рівний-Рівному»»
3. Соціальна підтримка рівний рівному. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Соціальна_підтримка_рівний_рівному
4. Canada-Ukraine Police Development Project CUPDP. URL: <http://olegponomar.com/2020/04/06/canada-ukraine-police-development-project-cupdp-3/>

Гордейченко Руслана Русланівна,

курсантка 2 курсу факультету підготовки фахівців

для органів досудового розслідування

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Великий Юрій Миколайович,

викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ ДЛЯ ПОЛІПШЕННЯ НАВИЧОК ВЛУЧНОЇ СТРІЛЬБИ У КУРСАНТІВ

Організація та проведення практичних занять в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання має явно виражену прикладність, спрямовану на формування необхідних умінь і навичок в поліцейській діяльності.

Однією із провідною дисципліною навчання поліцейських вважається вогнева підготовка, яка направлена на формування і вдосконалення практичних навичок поліцейських швидкісної та влучної стрільби по нерухомих і рухомих цілях, в обмежений час, з різних положень та у русі [1].

Розвитку вогневої підготовки, навчанню влучній стрільбі з вогнепальної зброї приділяється особлива увага не тільки в Україні, а і в провідних країнах світу. Фахівці аналізують появу нових інноваційних методів навчання влучній стрільбі та коригують свої програми навчання з вогневої підготовки [3].

Під час чисельних спостережень можна помітити, як курсанти чітко та впевнено виконують вправи з навчальною зброєю, але коли вони виходять на вогневий рубіж з бойовим пістолетом, який заряджений бойовими патронами, то у них одразу виникає страх та невпевненість. Окрім цього, під час виконання практичних вправ з вогнепальної зброї у більшості курсантів виникає і відчуття тривоги, що негативно впливає на прицільний постріл та кінцевий результат.

Це явище є цілком нормальним як з фізіологічного, так і з психологічного боку. Це природна реакція людини на дії, які супроводжуються небезпекою та ризиком. Але емоційне хвилювання негативно впливає на застосування навичок та викликає неузгодженість в рухових діях курсантів.

Важливим показником психологічної стійкості у курсантів є емоційна стабільність, можливість у стресових ситуаціях залишатися спокійним, оцінити реальну ситуацію та вміти адекватно діяти в різних умовах без хвилювання. Емоційна стійкість, як правило, є вродженою якістю людини. Але у той же час, спрямований поступовий виховний вплив здатний вплинути на необхідні властивості характеру.

У зв'язку з цим, особливої актуальності набирає дослідження різних методик навчання стрільців, впливу психологічних факторів на влучний постріл, шляхів вирішення подолання різноманітних емоційних переживань у стрільців - спортсменів та військовослужбовців [2, 3, 4, 5, 6, 7, 8].

Дуже цікавий підхід до навчання влучній стрільбі напрацьовано в збройних силах США. Зазначену методику запропоновано науково-дослідним інститутом біхевіоризму і суспільних наук армії США [3]. Методика навчання враховує 4 темпераменти та 14 психотипів людини.

Так, для тих хто має гіперактивний склад характеру (холерик, меланхолік), збудливу психіку, застосовують методику, що спрямована на заспокоєння психологічного стану, досягнення психічної рівноваги. Під час роботи з особами, що мають спокійний темперамент (сангвінік, флегматик) акцент навчання спрямовано на встановлено зворотного зв'язку і комунікації. Правильне встановлення психотипу стрілка дає вагомий інструмент для підвищення мотивації стрілка (заохочення, психологічне навіювання, психологічне стримування, підбурювання та ін.). Програма навчання передбачає відпрацювання індивідуальних завдань для кожного стрілка. Під навчання інструктором визначається досягнутий рівень стрілка (присвоєння кваліфікації), що є вагомим важелем для мотивації особового складу. Кожному стрілку присвоюють відповідну кваліфікацію. Кваліфікації, що прийняті у збройних силах США: стрілець, влучний стрілець, снайпер, експерт. Кожна кваліфікація має свій почесний знак, що суттєво впливає на статус військовослужбовця та його грошове забезпечення [3].

Багато методів, методичних прийомів та засобів навчання запозичено із сучасного стрілецького спорту, де враховується психологічна напруга з якою стикається стрілок на змаганнях. Під час тренувального процесу особлива увага приділяється формуванню у стрілка психологічної стійкості. Саме здатність стрілка до швидкої психологічної адаптації під час нових, часто несподіваних умов часто стає вирішальним фактором до перемоги або поразки. У сучасному спорті психологічну підготовку розглядають як один з видів комплексної підготовки [4, 5].

За останні п'ять років дослідження, проведені низкою вітчизняних та закордонних вчених, допомогли збільшити різноманітні потенційні ресурси, що дозволяють адаптувати спортсменів до цього сучасного професійного спорту, але здебільшого усі вони присвячені розгляду лише функціональних можливостей організму [2]. На сьогодні є лише поодинокі наукові праці [6–8], в яких обговорюється виникнення та впливу психотравмуючого стресу на стрілка.

Разом з цим, більшість спортивних психологів вважає, що при всьому різноманітті психічних станів, для подолання різноманітних емоційних переживань під час їх змагальної діяльності необхідно враховувати три основні типи ситуації: це корекція втоми, зняття психічного напруження, подолання стану фрустрації. В психології спорту напрацьовано дуже великий спектр методик і засобів корекції таких станів стрілка. Основними серед них є психом'язове тренування, аутогенне тренування і ідеомоторне тренування [4].

Психом'язове тренування направлене на удосконалення рухових уявлень за рахунок уваги та забезпечення контролю рухів. Аутогенне тренування сприяє зниженню нервово-емоційного стану, зняття почуття тривоги, дискомфорту, нормалізація основних фізіологічних функцій. Ідеомоторне тренування складається в усвідомленій уяві техніки руху. Всі види тренувань доказали свою ефективність і успішно застосовуються в сучасному стрілецькому любительському та професійному спорті [4].

Виходячи із вищезазначеного, можна сказати наступне, що під час навчання стрілка необхідно застосовувати не тільки аспекти формування умінь і навичок, розвитку його рухових якостей, а і треба враховувати його темперамент та особливості психотипу до якого він відноситься. На нашу думку доцільно включати до програми навчання проведення комплексної психологічної підготовки курсантів. Урахування цих факторів дозволить стабілізувати техніку прицільного пострілу та зменшити вплив будь-яких подразників на функціональний стан курсанта. Чим менше буде виникати відхилень під час виконання ними залікових стрільб, тим надійнішими і стабільними будуть дії в реальних умовах при застосуванні та використанні зброї.

Список використаних джерел

1. Наказ МВС України від 26.04.2019 № 334 «Про затвердження Курсу стрільб для поліцейських та Норм витрат боєприпасів, пострілів, вибухових пакетів і гранат поліцейськими під час проведення практичних стрільб». URL: <http://tranzit.ltd.ua/nakaz/files/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7%20%D0%9C%D0%92%D0%A1%20334%20-%2026042019%20%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81%20%D1%81%D1%82%D1%80%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%B1%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BD%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B8%20%D0%B2%D0%B8%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82.pdf>. (Дата звернення 16.05.2021).
2. Шаріпова Д. С. Психологічні особливості особистості спортсменів-стрільців. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Сер. : Педагогічні та психологічні науки. 2014. № 4. С. 520–530. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>. (Дата звернення 16.05.2021).
3. Методика ефективності підвищення проведення занять з вогневої підготовки та навчання влучній стрільбі з урахуванням досвіду іноземних армій. Явтушенко В. О., Козлов Д. М., Зливка Г. А. URL: <http://doi.org/10.33405/2078-7480/2020/2/73/207112>. (Дата звернення 16.05.2021).
4. Ахметов Р. С. Психологические особенности подготовки спортсменов. *Эпоха науки*, 2016. № 5. С. 106–110. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/psihologicheskie-osobennosti-podgotovki-sportsmenov-1>. (Дата звернення 16.05.2021).
5. Находкин В. В. Роль психорегулирующей тренировки в реализации индивидуальной программы подготовки стрелка к соревнованиям. *Ученые записки университета им. П. Ф. Лесгафта*, 2010. № 4. С. 71–77. URL: <http://lesgaft-notes.spb.ru/ru/node/13891>. (Дата звернення 16.05.2021).
6. Грицаенко М. В. Психологические особенности соревновательной деятельности стрелков-спортсменов. *Современные тенденции и проблемы развития физической культуры, спорта и туризма в обществе*. Воронеж, 2010. С. 14–16.
7. Годик М. А. Контроль тренировочных и соревновательных нагрузок. М. : Физкультура и спорт, 2008. 136 с.
8. Загайнов Р.М. Кризисные ситуации в спорте и психология их преодоления : монография. М. : Сов. спорт, 2010. 232 с.

Гордейченко Руслана Русланівна,

*курсантка 2 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Гоговський Едуард Володимирович,

*викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА СТРІЛКА

Нині все частіше можна помітити, що стрільба з вогнепальної зброї у більшості випадків викликає у учнів страх та відчуття тривоги, що, безпосередньо, значно впливає на роботу центральної нервової системи. Саме ці відчуття заважають її досконалому функціонуванню та викликає стан напруженості психіки і всіх систем організму співробітників та курсантів.

Досягнення позитивних результатів стрільби в складних психологічних умовах, вимагає від курсантів певних знань, умінь та навичок. Виявлення здібностей та побудова навчання з вогневої підготовки співробітника являє собою розуміння закономірностей психічних процесів, властивих кожній людині, і їх індивідуально-неповторне поєднання, що визначають реакцію і поведінку індивіда. [2, с. 520]

Вважаємо, що методологічною основою забезпечення досягнення мети, на початковому етапі навчання стрільби з вогнепальної зброї, перш за все є психіко-педагогічна підготовка учнів. Як правило, вона складається з певних занять, які направлені на формування у курсантів та співробітників ОВС стійких моральних якостей, які допоможуть виконувати різноманітні вправи зі стрільби у будь-яких обставинах, у тому числі і у стресових ситуаціях.

Для того, щоб виховати у собі психологічно готовність до стрільби, то необхідно:

- подолати хвилювання на вогневому рубежі;
- подолати боязнь роботи з вогнепальною зброєю;
- подолати страх пострілу;
- подолати реакцію на звукові та світлові подразники.

У процесі навчальних занять, можна помітити, як учні чітко та впевнено виконують вправи з навчальною зброєю, але коли вони виходять на вогневий рубіж з бойовим пістолетом, який заряджений бойовими патронами, то одразу виникає страх та невпевненість. Це явище є цілком нормальним як з фізіологічного так і з психологічного боку. Це природна реакція людини на дії, які супроводжуються небезпекою та ризиком. Але емоційне хвилювання уповільнює застосування навичок та викликає неузгодженість дій.

Стрільба з вогнепальної зброї у більшості випадків викликає у людей такі емоції, як страх та тривожність. Це, безпосередньо, залишає у центральній нервовій системі великий відбиток. Ці відчуття змушують нервову систему відчувати стан напруженої психіки. Особливими ознаками цього стану є: апатія, тривога та занепокоєння.

Важливим показником психологічної стійкості у учнів є емоційна стабільність, можливість у стресових ситуаціях залишатися спокійним та надати реальну оцінку

ситуації та вмінні адекватно діяти без паніки. Емоційна стійкість, як правило, є вродженою якістю. Але у той же час, спрямований виховний вплив здатний вплинути на необхідні властивості характеру. [1, с. 106]

Психоемоційна напруга знижується з набуттям опиту та навику. Ці якості ми отримуємо під час занять, де одночасно у нас удосконалюється технічна та психологічна підготовка.

Під час виконання практичної вправи зі стрільби у стрілецькому тирі, необхідно вмінні блокувати свої емоції та не сприймати зовнішні подразники, вони не повинні викликати жодних думок. Треба навчитися концентруватися.

Дня зняття напруги на вогневому рубежі можна зробити гіпервентиляцію легень (зробити кілька глибоких вдихів і повільних видихів) і у думках проробити техніку здійснення пострілу або її окремих елементів (виготовлення, хват, прицілювання, дихання, спуск курка).

Таким чином, можна стверджувати, що психологічна підготовка до стрільби полягає насамперед у вмінні очищати свій мозок від зовнішніх подразників та зайвих думок. Необхідно займатися саморозвитком та вмінні управляти підсвідомістю, щоб досягати поставленої мети. Якщо стрілок не готовий до стрільб фізично та морально, то це може призвести до негативних наслідків.

Список використаних джерел

1. Ахметов Р. С. Психологические особенности подготовки спортсменов. *Эпоха науки*, 2016. № 5. С. 106–110.
2. Шаріпова Д. С. Психологічні особливості особистості спортсменів-стрілків. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Сер. : Педагогічні та психологічні науки*. 2014. № 4. С. 520–530.
3. Находкин В. В. Роль психорегулирующей тренировки в реализации индивидуальной программы подготовки стрелка к соревнованиям. *Ученые записки университета им. П. Ф. Лесгафта*, 2010. № 4. С. 71–77.

Давидова Ольга Василівна,
провідний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії психологічного забезпечення
Державного науково-дослідного інституту МВС України,
кандидат психологічних наук, доцент

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Професійна діяльність працівників поліції висуває високі вимоги до мотиваційної сфери особистості. Врахування мотивації має важливе значення під час здійснення процедур виявлення й оцінювання придатності людини за індивідуально-психологічними характеристиками до професії, тобто проведення профорієнтаційної роботи, при доборі, підготовці та перепідготовці персоналу поліції.

У процесі професійного навчання і підготовки формується відповідна професійна мотивація, яка охоплює складний комплекс потреб, інтересів, ідеалів і переконань щодо службової діяльності та є необхідною передумовою розвитку професіоналізму правоохоронця [1, с. 29]. По суті, загальна мотивація особистості під час проходження працівником служби набуває професійного змісту. Зіставляючи вимоги професії з системою мотивів, працівник оцінює професію з погляду можливості задоволення у ній власних потреб. Чим більшими є можливості задоволення потреб та інтересів, тим більшою виявляється залученість до професійної діяльності. Набуття професією особистісного сенсу створює підґрунтя найвищої ефективності трудової діяльності. Зі свого боку сенс визначається особистісною значущістю професії для особи. Провідна роль мотивації у професійній діяльності полягає у тому, що відсутність мотиву зумовлює недоцільність здійснення діяльності, а різноманіття мотивів дозволяє всебічно впливати на психіку працівника та спонукати до виконання професійних обов'язків.

Сучасні наукові трактування мотивації у сфері праці базуються на комбінації підходів різних теорій та моделей: традиційні теорії (наукові підходи Ф. Тейлора); змістовні теорії (теорія ієрархії потреб А. Маслоу, двофакторна модель мотивації Ф. Херцберга, трифакторна модель Д. Макклелланда, диспозиційна і аттитюдна моделі А. Здравомислова, Г. Олпорта, типологічна модель В. Герчікова, система збалансованих показників Х. Рамперсада); процесуальні теорії (теорія Портера-Лоулера, теорія очікувань В. Врума, теорія справедливості С. Адамса). Втім, співвіднесення класичних теорій мотивації із сучасними умовами не є достатньо систематизованим, а аналіз практики дозволяє констатувати той факт, що поліцейськими менеджерами не завжди враховується важливість створення механізму мотивації персоналу як одного з елементів розвитку організації.

Ми дотримуємось думки про те, що дослідження мотивації поліцейських та її розвиток слід розглядати як елементи одного процесу – формування мотиваційної спрямованості особистості. Результати вивчення висвітлюють детермінанти, умови та перспективи формування мотивації та створюють підстави для розробки технологій її подальшого розвитку. Тож етапи формування мотивації професійної діяльності доцільно розглядати як виявлення мотивів, цілей та ставлення до професійної діяльності,

визначення рівня сформованості мотивації та її структури – діагностичний етап; створення прогнозу розвитку мотивації – прогностичний етап; на ґрунті прогнозу планування та розвиток мотивації – формувальний етап; аналіз динаміки розвитку мотивації та оцінка ефективності проведених заходів – оціночний етап.

Система мотивації визначає концепцію добору персоналу, вибір методів матеріальної та нематеріальної винагороди, професійного розвитку працівників та загальної оцінки їхньої праці. Для впровадження її в діяльність поліцейської організації слід брати до уваги специфічні вимоги до персоналу, особливі характеристики організаційно-управлінської структури органу чи підрозділу та службової діяльності. Один із концептуальних напрямів розвитку мотивації передбачає узгодження внутрішньої і зовнішньої мотивації, інтересів працівників і роботодавців заради зростання організації та досягненні цілей інноваційного розвитку.

Нам імпонує думка про доцільність вживання поняття «технологія мотивування» [2, с. 29], що трактується як логічно обґрунтований порядок і способи формування мотивації працівників на досягнення власних цілей та цілей організації з використанням сукупності обґрунтованого управлінського інструментарію, спрямованого на ухвалення оптимальних управлінських рішень у цій сфері. Завдяки технології різні прийоми, ланки, етапи, методи тощо, які пов'язані із мотивуванням персоналу, вибудовуються у логічну послідовність, забезпечуючи цілісність. Технології розвитку професійної мотивації персоналу пропонуємо розуміти як систему принципів, чинників, методів та заходів впливу, що заохочують персонал до здійснення ефективної діяльності шляхом реалізації професійних компетенцій. До таких принципів слід віднести принцип законності, принцип своєчасного заохочення за результат, принцип застосування єдиних заходів для всіх працівників, принцип системності, принцип перспективності, принцип гнучкості [3, с. 29].

Серед чинників впливу на мотивацію персоналу фахівці в галузі управління розрізняють чинники адміністративного, економічного, нормативно-правового, соціально-психологічного характеру. Виділяють п'ять напрямів поліпшення професійної мотивації працівників: матеріальне стимулювання, поліпшення якості робочої сили, удосконалення організації праці, залучення персоналу до процесу управління, негрошове (моральне) стимулювання [4, с. 229]. Поміж мотиваційними чинниками формування особистості більш значущими є ті, які викликають відчуття осмисленості існування та сприяють особистісному зростанню працівника поліції. Чинники, що мотивують, або мотиватори, безпосередньо пов'язані із сутністю самої діяльності та її характером. Вони сприяють підвищенню рівня задоволеності професійною діяльністю і розглядаються як самостійна група потреб. До основних мотиваторів відносять успіхи у професійній діяльності, суспільне визнання, цікавий зміст діяльності, наявність можливостей професійного зростання, відповідальність при виконанні професійних завдань, професійний статус. Для підкріплення мотивації можуть застосовуватися такі засоби: матеріальне стимулювання, нематеріальне стимулювання, покарання, оптимізація управлінської діяльності, соціальна політика [5, с. 208]. Управляючи професійною мотивацією підлеглих, керівники структурних підрозділів повинні застосовувати різні засоби впливу комплексно.

Підсумовуючи, зазначимо, що універсальних методів мотивації працівників не існує, разом із тим будь-який метод має ґрунтуватися на засадах організаційної стратегії управління можливостями особистості як ресурсами, обиратися індивідуально за результатами спостережень за працівником, на підставі його особистісних властивостей і професійних компетенцій та застосовуватися в комплексі з іншими методами. Розробка засобів діагностики та розвитку мотивації особового складу поліції до виконання службових обов'язків повинна здійснюватися у площині роботи з психотехнологіями як набором алгоритмів роботи із психічною реальністю індивідуальних та колективних суб'єктів, що має на меті різнопланові індивідуально- та соціо-психічні ефекти, а саме: діагностичний, терапевтичний, нормативно-впливовий.

Список використаних джерел

1. Психологія у професійній діяльності поліції : навч. посіб. / [О. О. Євдокімова, І. В. Жданова, Д. В. Швець та ін.] ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 426 с.
2. Бодарецька О. М. Інноваційні технології мотивування персоналу машинобудівних підприємств: дис. ...канд. екон. наук : 08.00.04. Київ, 2016. 192 с.
3. Швець І. Б., Полиця А.О. Створення системи мотивації професійного розвитку персоналу підприємств. *Вісник ОНУ імені І.І. Мечнікова*. 2013. Т. 18. Вип. 3/3. С. 39–43.
4. Матієнко Т. Структура та фактори формування професійної мотивації поліцейських. *Філософія права*. 2019. № 10. С. 228–231. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.10.40>.
5. Швець Д. В. Формування особистості поліцейського в умовах фахової підготовки та професійної діяльності: правові та психологічні аспекти: дис. ...д-ра. юрид. наук: 19.00.06. Київ, 2019. 454 с.

Дегтярєва Марія Дмитрівна,

курсант 2 курсу ДР-944

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Білан Дмитро Андрійович,

викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СЛІДЧИХ

У наш час фізична підготовка слідчих, а також курсантів факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування вважається недостатньою, а в деяких випадках навіть неважливою, що і є проблемою сучасного вдосконалення їх підготовки. Слід зазначити, що основою такої підготовки повинен бути обраний правильний напрямок певної силової підготовки, а також пропорційний розподіл цих сил. Також актуальність теми полягає у надмірній криміналізації суспільства, захист від якого повинен бути виправданим, пропорційним та законним. Саме підвищений рівень небезпеки роботи правоохоронців і є причиною необхідності вдосконалення фізичної підготовки.

Фізична підготовка за своєю суттю є одним з найважливіших факторів сучасного правоохоронця, а також необхідною умовою виховання особового складу у вищих навчальних закладах для підготовки фахівців для органів досудового розслідування [1].

В сьогоденні основним стереотипом роботи слідчих є визначення цієї професії як «сидяча» та така, що забезпечується лише розумовою діяльністю, але попри це, я вважаю фізичну підготовку курсантів одним з головних факторів їх вдосконалення.

Нам відомо, що фізична підготовка характеризується своєю ефективністю, а саме тренування швидкості, витривалості, координації рухів та спритності, що є необхідним не лише правоохоронцю, а й суспільству взагалі.

На мою думку, кожен курсант повинен мати навички не тільки загальної фізичної підготовки, а й спеціальної спортивної підготовки. Основні принципи спеціальної фізичної підготовки є: свідомість, активність, наочність, систематичність та динамічність.

Даний вид підготовки є особливим, адже саме він неабияк впливає на дієздатність та боєздатність особового складу. У процесі фізичного вдосконалення можна виділити такі відносно самостійні сторони як навчання, розвиток, виховання, злагодження. Під час підготовки не слід забувати про визначені державою нормативи виконання фізичних вправ, прийомів та способів боротьби й самозахисту [2].

Спеціальна фізична підготовка як складова частина професійної підготовки сприяє досягненню об'єктивної готовності працівника до ефективних професійних дій з мінімальним ризиком для власного життя та здоров'я і спрямована на:

- формування спеціальних знань, вмінь та навичок застосування заходів фізичного впливу, прийомів самозахисту та рукопашного бою у реальних обставинах оперативно-службової діяльності, у тому числі в умовах значних фізичних і психічних навантажень;

- формування навичок долаття природних та штучних перешкод, пересування у різних умовах оперативно-службової діяльності;
- формування і вдосконалення професійно важливих фізичних якостей (силової та швидкісної витривалості, швидкості реагування, спритності тощо);
- формування професійно важливих психічних якостей (психічної стійкості; концентрації та переключення уваги, швидкості оперативного мислення, точності імовірного прогнозування тощо);
- забезпечення професійної працездатності та надійності організму (досягнення високого рівня функціонування систем і органів, які отримують найбільше навантаження у процесі службової діяльності);
- підвищення витривалості організму працівника до дій у несприятливих специфічних умовах професійної діяльності (в умовах високої та низької температури зовнішнього середовища, високогір'я, у процесі тривалого перебування у приміщенні, кабіні автомашини, літака, при несенні служби в нічний час, при перебуванні у засобах індивідуального захисту, при роботі з представниками специфічного середовища – правопорушниками тощо);
- формування професійних рис характеру, у першу чергу – сміливості, рішучості, витриманості, впевненості у власних силах тощо. [3, 22с.]

Слідчі працюють в екстримальних умовах, що відрізняються дефіцитом часу, складністю прийнятих рішень, впливом людського фактору і високим рівнем відповідальності за кожен дію чи бездіяльність і рішення, від якого залежить результативність розслідування справ. Саме це вказує на необхідність якісної фізичної підготовки слідчих. Таким чином, фізична культура слідчих, в першу чергу, повинна бути спрямована на формування та розвиток морально-психологічної готовності та переконаності слідчих у важливості своєї праці та важливості захисту прав і свобод громадян. З цієї причини вони повинні володіти високим рівнем фізичного і психологічного розвитку. Слідчий реалізує свою діяльність в умовах напруженості, як емоційної, так і фізичної, що обумовлює необхідність розвитку рівня фізичної культури на постійній основі. Отже, слід зазначити про те, що слідчий повинен володіти необхідними навичками професійно розвинених фізичних і психологічних якостей, які складають його фізичну культуру.

Список використаних джерел

1. Ануфрієв М. І. Система підготовки і перепідготовки персоналу органів внутрішніх справ. *Вісник університету внутрішніх справ*. Х.: 1999, №8
2. Бабенко В. Г. Формування мотивації фізичної підготовки в системі професійної освіти працівників МВС України. Автореф. Дис. канд. Педагогічних наук.
3. Волкова Н. П. Професійно-прикладна фізична підготовка. Навчально-методичний посібник. П.Х.: Буклет, 1992.

Дегтярєва Марія Дмитрівна,

курсант 2 курсу ДР-944

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Гоговський Едуард Володимирович,

викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ТАКТИКА РОБОТИ В МАЛИХ ГРУПАХ

Тактика роботи в малих групах за своєю суттю є важливим елементом при відпрацюванні самозахисту та забезпечення безпеки своїх побратимів. У наш час рівень агресії суспільства досяг свого апогею, а отже саме тактика відповідної роботи є неабияк актуальною. Слід пам'ятати, що саме безпека є основним чинником, якого повинні притримуватись учасники малої групи та неухильно виконувати поставлені командиром завдання.

Мета формування таких груп - створити більш гнучкий, розсереджений бойовий порядок підрозділу, який був би більше пристосований для боротьби з дрібними злочинними угрупованнями, в тому числі в горах, населених пунктах, забезпечивши більш ефективне використання бойових якостей. У цьому випадку, авжеж, підвищується роль молодших командирів і старших груп, та й взагалі самостійність і відповідальність кожного учасника малої групи за виконання поставленого завдання.

Мала група складається з 2-8 осіб, які були об'єднані для виконання спільного завдання. Слід зазначити, що найбільш дієвим методом є проведення тактико-підготовчих занять, тактико-вогневого тренування на місцевості, схожій з районом майбутніх дій. В ході таких занять легше предметно роз'яснити кожному учаснику окремо і групі в цілому їх місце в бойовому порядку, а також яке завдання і яким способом вони повинні його виконувати, на які чинники слід звернути увагу та якого плану притримуватись. Особливу увагу необхідно приділяти індикаторам небезпеки, а саме : вигляд, звук, силуети, рух, спалах, контраст, запах тощо.[2]

Основною сферою застосування малих груп є

1. Прочісування місцевості (пошук підозрюваних, зниклих безвісти, пошук доказів, огляд будівлі, детальне обстеження тощо).

2. Стеження або спостереження.

3. Утворення спеціальних підрозділів.

Головною особливістю та необхідністю є комунікація в групі, адже саме вона відіграє значну роль в безпеці, саме тому всі дії учасників малої групи повинні бути узгоджені, а ролі розподілені згідно плану контакт-прикриття.[3]

Також слід зазначити, що одним з головних чинників безпеки та злагодженості є позмінна робота малої групи, що полягає в :

- Розподіл території на райони;
- Розподіл території на зони патрулювання;

- Спеціалізація;
- Спеціалізовані підрозділи;
- Суспільна орієнтованість;
- Найвища пріоритетність – життя.

Аргументуючи життя, як найвищу пріоритетність кожен з учасників повинен володіти не лише навичками комунікації, бути психологічно налаштованим, але й фізично підготовленим. Відповідно це і є проблематикою, адже під час підготовки фахівців для роботи в спеціальних підрозділах в сьогоденні не приділяють достатньо уваги психологічній налаштованості та емоційному стану учасників малих груп, адже саме холодний розум та стриманість відіграють роль в позитивному результаті всього підрозділу. [1]

Отже, робота в малих групах ускладнюється через певний ефект «доміно», адже від кожного учасника залежить як підйоми, так і падіння, які можуть стати смертельною помилкою для всіх. Тож, я вважаю, що тактика роботи малих груп повністю залежить від кожного учасника цієї самої групи, його настрою та готовності до бою.

Список використаних джерел

1. Оболенский Ю.Б. Тактические основы специальных операций. Луганск: ЛИВД МВД Украины, Часть 2. 2001.
2. Павлов О. Н., Мікітенко О. І., Куртов С. М. Тактика дій у спеціальній операції «Хвиля». Луганськ: РВВ ЛІВС МВС України, 1998. 65 с.
3. Тактико-спеціальна підготовка: Методичні рекомендації / За ред. Панченко В. А., Присяжнюка В. А., Присяжнюка А. Я. В.: ВВПУ, 2005. 60 с.

Дегтярєва Марія Дмитрівна,

курсант 2 курсу ДР-944

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Лопасєва Олена Миколаївна,

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,

майстер спорту України міжнародного класу з кульової стрільби

ВДОСКОНАЛЕННЯ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ В ОРГАНАХ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Соціально-економічна реформа в Україні вимагає підготовки професіоналів для усіх сфер життя. Такі реформістські процеси є дотичними і до професійної підготовки майбутніх представників правоохоронних структур, зокрема Міністерства внутрішніх справ України. Процедури оновлення соціального життя потребують висококваліфікованих кадрів, які взмозі проводити діагностування та прогнозування, надання консультацій, організацію та здійснення управління та багато інших різновидів професійної роботи. [2, с. 518]

Протягом останніх п'яти років спостерігається чітка тенденція поступового зниження загального рівня володіння професійно-прикладними руховими навичками курсантами і молодими слідчими.

Причинами такого стану справ, на наш погляд, є:

1. Недостатня кількість навчальних годин для вивчення професійно-прикладних дисциплін.
2. Відсутність єдиної системи планування й організації навчально-тренувального процесу курсантів.
3. Недосконалість навчально-методичного забезпечення. [4, с. 49-51]

Необхідно також зауважити, що застосування системного підходу у дослідженні педагогічних явищ і процесів вимагає реалізацію наступних умов: врахування по елементного аспекту з метою виділення складових відповідного педагогічного об'єкту; врахування комунікаційного аспекту в аналізі взаємозв'язків, взаємозалежностей усіх елементів, і завдяки цьому оцінка пріоритетних складових з відношеннями та зв'язками, побудова аналогу системи (моделювання) за такими параметрами як цілісність, організованість, ієрархічність, структурність (структурний аспект); з'ясування залежності системи від чинників ззовні (врахування функціонального аспекту); опис та аналіз елементів у нерозривному зв'язку з системою, зі з'ясуванням його функцій; характеристики педагогічного об'єкту.

Враховуючи аналіз системного підходу, нами сформульовано такі ключові тези у запропонованому дослідженні: під процесом удосконалення методики викладання дисциплін блоку військової підготовки та підготовки з особистої безпеки, варто розуміти систему заходів, методів, технологій та засобів, що спрямовані на позитивні результати освітньої діяльності; зниження показників неуспішності учасників освітнього процесу;

раціональність розподілу часу представників науково-педагогічного складу. Результати наукових публікацій, монографій, дисертаційних досліджень та літератури з проблем удосконалення методик викладання дали змогу зробити висновок про те, що у методиці викладання дисциплін блоку вогневої підготовки та підготовки з особистої безпеки є своя специфіка та безліч факторів, компонентів та вимог [1, с. 624].

Теоретичними засадами розробки варіантів вдосконалення організації проведення занять з вогневої підготовки особового складу підрозділів органів системи МВС України є положення, які полягають у різнорівневому розвитку спеціалізованих і неспеціалізованих відчуттів співробітника МВС України, диференціації їх у числових вираженнях, наявності тісних об'єктивно-суб'єктивно взаємозв'язків та співвідношення до техніко-тактичних дій співробітників МВС України.

Особливостями нових блок-схем є наявність додаткового робочого місця із застосуванням тренажеру для удосконалення майстерності стрільців у швидкісних стрілецьких вправах з метою моделювання часової структури техніко-тактичних дій співробітників МВС України; порядок проведення зміни робочих місць; здійснення об'єктивного інструментального контролю.

Планування та розподіл навчальних годин із дисциплін «Вогнева підготовка» й проводити з урахуванням позанавчальних занять і спортивно-масових заходів, дотримуючись принципів рівномірності та регулярності навантажень.

Рекомендувати на етапі базової підготовки курсантів слідства (2–4 семестри навчання) не менше одного разу на тиждень проводити комплексні заняття, які включають у себе виконання вправ практичних стрільб із табельної вогнепальної зброї на фоні різних за обсягом фізичних навантажень. У четвертому семестрі навчання кількість таких занять можна збільшити до двох разів на тиждень. [3, с. 166-168]

Список використаних джерел

1. Платонов В. Н. Периодизация спортивной тренировки. Общая теория и её практическое применение. Киев: Олимп. лит., 2013. 624 с.
2. Будагьянц Г. Н. Огневая подготовка. Пути повышения профессионального мастерства : учеб. пособие. Луганск : РИО ЛАВД, 2005. 518 с.
3. Євтушов Ф. М. Вдосконалення процесу формування професійно-прикладних рухових навичок курсантів I курсу вищих навчальних закладів МВС України. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Шевченка*. 2012. Вип. 102. Т. II. С. 166–168.
4. Загорко И. П. Боевая подготовка сотрудников органов внутренних дел Украины: проблемы и перспективы. *Физическое воспитание студентов* : науч. журн. 2010. №1. С. 49–51.

Дуда Єлизавета Валеріївна,

*курсант факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Шинкаренко Інна Олександрівна,

*доцент кафедри гуманітарних дисциплін та психології поліцейської діяльності
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук*

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ КУРСАНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ІЗ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Формування морально-психологічної стійкості фахівців органів системи МВС України здійснюється в період навчання курсантів в освітньому закладі МВС, що забезпечує підготовку висококваліфікованих фахівців, що відрізняються особистісною зрілістю і сформованою професійною майстерністю, які дозволять знаходити оптимальні рішення в різних службових ситуаціях, в тому числі і екстремальних. Дедалі зміст, форми і методи діяльності співробітників реформованих органів системи МВС України підсилюють вимоги не тільки до їх професійної підготовки, а й до формування їх моральних та особистісних якостей, одним з яких виступає морально психологічна стійкість співробітників.

Професійна діяльність фахівців органів системи МВС України часто здійснюється в екстремальних умовах, коли від них вимагається не тільки здатність застосовувати на практиці набуті знання, вміння та навички, а й здатність мобілізувати фізичні, психофізіологічні резерви, готовність до чітких і грамотних високопрофесійних дій, нерідко пов'язаних з ризиком і небезпекою для життя і здоров'я. Саме діяльність співробітника правоохоронних органів містить в собі безліч труднощів. У ході виконання службових завдань нерідко виникають ситуації з реальною небезпекою для життя і здоров'я, як самого співробітника, так і оточуючих його людей. У таких моментах на правильність і швидкість рішення співробітника поліції можуть впливати такі психологічні чинники як: раптовість, висока моральність, запаси стійкості допомагають вибратися з екстремальних ситуацій, які надломили б звичайну людину. Безвихідне становище мобілізує психологічну стійкість, і воля до життя пробуджується в критичних ситуаціях. Для цього потрібно не демонструвати постійно емоції, а залишатися спокійним і незворушним, проявляти стоїцизм, не показувати негативний, емоційний стан.

Однак в цей час загострюється протиріччя між вимогами до високого професіоналізму працівників органів системи МВС України і недостатньою підготовленістю випускників вузів МВС до дій в екстремальних ситуаціях, зокрема – недостатній рівень їх морально-психологічної стійкості. Під морально-психологічною стійкістю працівника органів системи МВС України будемо розуміти систему його особистісних якостей, здатність співробітника зберігати високу функціональну

активність і успішно виконувати поставлені завдання в будь-яких, в тому числі екстремальних, умовах.

Метою формування морально-психологічної стійкості курсантів в період їх навчання у вищому навчальному закладі із специфічними умовами навчання стає розвиток у майбутніх фахівців морально-психологічної підготовленості як необхідної складової професійної компетентності, що виражається в її відповідності моральним вимогам правоохоронної діяльності, в наявності у них потреби і вміння співставляти і здійснювати свою діяльність за високими моральними критеріями. В основу формування морально-психологічної стійкості курсантів в освітньому процесі покладені наступні положення:

– важливого значення набуває розвиток моральної свідомості курсантів, їх морально-психологічні якості, навички, уміння та звички морально зрілого вирішення питань;

– профілактика зловживань службовим становищем, порушень законності, корупції; формування морально-психологічної стійкості стосовно вирішення завдань професійної діяльності має супроводжуватися формуванням якостей і звичок високоморальної і культурної поведінки в побуті, в особистому житті, в проявах високої вимогливості до себе, невтомної роботи над собою.

Навчання, в сучасній педагогіці, являє собою розширення можливостей розвитку особистості, при якому здійснюється цілеспрямований вплив на розвиток особистості, а не вплив на особистість.

Як стверджує Б. Косов: «існує процес розвитку особистості, який регулюється, коригується, збагачується, орієнтується педагогічно організованою діяльністю і спілкуванням (індивідуальними, груповим, колективним, масовим), і це і є навчання».[5, с. 304]

Формування морально-психологічної стійкості курсантів відбувається в освітньому процесі вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, де вони можуть використовуватися різні методи навчання, що відповідають цілям, завданням і особливостям вивчення конкретної дисципліни.

Однак найбільш ефективним, на нашу думку, є такий специфічний метод, як метод ситуативного морального вибору, суть якого знаходимо в роботі С. Мамонтової: «курсантам пропонується заздалегідь підготовлена ситуація, характерна наявністю вираженого морального аспекту, на основі аналізу якої їм необхідно вибрати і обґрунтувати варіанти поведінки її учасників відповідно до вимог моралі»[2]. Підбирати ситуації необхідно так, щоб вони мали безпосереднє відношення до професійної правоохоронної діяльності, щоб вони характеризувалися досить вираженим і доступним розумінню курсантів моральним аспектом, але при цьому не містили правильних оцінок вчинків і дій суб'єктів.

Ситуація, питання і відповіді на них повинні обговорюватися колективно, курсанти повинні дійти спільних оцінок і висновків. Цінність цього методу визначається тим, що з його використанням у курсантів формуються соціально значущі морально-психологічні установки, навички та вміння моральної поведінки.

Таким чином, підсумовуючи наведене вище, можна зробити висновок, що здоровий морально-психологічний стан курсантів необхідний для формування морально-психологічної стійкості майбутнього працівника поліції.

Список використаних джерел

1. Кубушка В. Л. та ін. Стан, проблеми та шляхи вдосконалення психологічної роботи в МВС: до підсумків першої міжнародної науково-практичної конференції. *Психопедагогіка в правоохоронних органах*. 2017 (71).
2. Мамонтова С. Н. «Прикладна Юридична Психологія». URL: http://uchebnik-online.com/soderzhanie/textbook_40.html (Дата звернення 11.05.2021)
3. Прикладна юридична психологія. Столяренко А. М. 2001 р.
4. Професійна етика та службовий етикет: підручник В. Я. Кікота. : Закон і право, 2012.
5. Психологія особистості (теорія, діагностика і розвиток): навчальний посібник / Б. Б. Косов. 2020. 304 с.

Завгородня Юлія Степанівна,

доцент кафедри теорії та історії держави і права

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

ЮРИДИЧНА ЛІНГВІСТИКА ТА ПРАВОВА СЕМІОТИКА ЯК ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПРАВНИЧОЇ НАУКИ

Імплементация у вітчизняне правознавство та юридичну практичну діяльність західних концептів, зокрема, правової держави, верховенства права, юридичної визначеності та ін., обумовлюють необхідність переосмислення змісту та сутності багатьох звичних для національної правової системи понять та категорій і, більш того, превалуючої до недавнього часу парадигми розуміння права. Нормативістська концепція розуміння права, за якою як право розглядається тільки прескриптивний текст, не відповідає сучасним теорія людських прав та унеможливує реалізацію принципу верховенства права, що закріплений у ст. 8 Конституції України та низку інших конституційних норм, зокрема, про людину як основну соціальну цінність та права людини як явища, що визначають напрями діяльності та розвитку держави (ст. 3 Конституції) [1]. Окрім означеного варто також наголосити на антропоцентричній спрямованості сучасного правознавства, а також характеристику сучасного суспільства як інформаційного, що посилює необхідність визначення складових парадигми розуміння права в умовах епохи постмодерну.

В межах юриспруденції концептуально оформились два напрями наукових досліджень, які дозволяють дати відповіді на вказані вище виклики сучасності до царини права – юридична лінгвістика та правова семіотика, які, на жаль, ще не отримали належного сприйняття в межах вітчизняної правничої науки та не стали складовою вітчизняної правової доктрини (їх пізнання здійснюють окремі українські вчені, на що ми вкажемо нижче), як це, наприклад, характерно для окремих національних систем континентальної системи права.

У західній правовій культурі правнича лінгвістика пов'язується з німецьким вченим Адальбертом Подлехом, який у другій половині ХХ століття опублікував однойменну працю [2, с. 105-116]. Серед вітчизняних вчених найбільш системно проблематику юридичної лінгвістики висвітлюють серед вчених-філологів Ю. Прадід, який підготував низку наукових статей на вказану тематику [3-5], а серед вчених-правників О. Мінченко, предметом дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук якої є юридична лінгвістика як складова правничої науки [6].

Актуальність вивчення юридичної лінгвістики саме в межах правознавства обумовлюється низкою факторів, серед яких слід вказати наступні: по-перше, це природа самого явища права. На сьогодні важко уявити існування права поза текстом. Саме текст є формою існування права. При цьому, акцентуємо увагу, що йдеться про розуміння тексту не в класичному лінгвістичному сприйнятті, а його інтерпретації як явища епохи постмодерну, коли, наприклад, поведінка людини також сприймається як текст. У цьому аспекті варто згадати теорію комунікативних дій Юргена Хабермаса. Саме у цьому контексті варто сприймати і відомий твір французького мислителя сучасності Жана Бодріяра «Суспільство споживання», а також його вчення про симулякри та гіперреальність (що водночас актуалізує і

юридичну семіотику як складову гносеології в епоху постмодерну). По-друге, наведене вказує на необхідність активного використання здобутків герменевтики. Ми пізнаємо правову дійсність через її інтерпретацію (хоча, правильним буде твердження, що саме через інтерпретацію ми і створюємо правову реальність). Так, доволі показово у цьому контексті є практика Європейського суду з прав людини у якій і знаходить своє вираження імпліцитний характер приписів Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Так, формулювання статей у тексті самого міжнародного документу доволі лаконічні і їх зміст розкривається саме через рішення Європейського суду з прав людини щодо розгляду заяв по суті. Наприклад, практика за ст. 3 Конвенції дозволяє визначити критерії розмежування катування, нелюдського поводження та поводження, що принижує гідність (у самій статті ніякі критерії не визначені, а її текст обмежується одним реченням).

Проблематика юридичної семіотики стала предметом дослідження Ю. Балинської та О. Павлишина. Останній цілком правильно відзначив, що «для того, щоб сучасні наукові розвідки в правовій сфері були результативними, необхідно усвідомлювати, що суспільство є не лише спільнотою людських індивідів, а й багатовимірною системою відносин, у якій чільне місце посідає право як форма суспільної свідомості, ідеально-духовний феномен, ієрархічно організована й упорядкована сукупність правил поведінки та важливий нормативний регулятор соціального життя. ... Знаковий характер права дає змогу застосувати досягнення семіотики для аналізу правових феноменів, а отже, ґрунтовніше пізнати право та виявити інші грані цього системного об'єкта» [7, с. 22].

Варто відзначити, що текст і символ мають багато спільних рис (в постмодерністському їх сприйнятті), що і обумовлює важливість їх спільного використання в гносеології правових явищ.

Таким чином, юридична лінгвістика та правова семіотика мають стати складовою правознавства, що забезпечить спроможність останнього відповідати на виклики сьогодення, забезпечуючи правопорядок в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.
2. Podlech Adalbert: Rechtslinguistik. In: D. Grimm (Hg.): *Rechtswissenschaft und Nachbarwissenschaften*. Band 2. München: Beck 1976. P. 105-116.
3. Прадід Ю. Ф. Методологія юридичної лінгвістики. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2001. № 5. С. 328-331.
4. Прадід Ю. Ф. Становлення юридичної лінгвістики як окремої науки в Україні (короткий огляд). *Юридична лінгвістика: темат. бібліограф. довідник* / [уклад. Ю. Ф. Прадід]. Сімферополь, 2003. С. 3-10.
5. Прадід Ю. Ф. Юридична лінгвістика в Україні: здобутки і перспективи *Мовознавство*. 2011. № 2. С. 31-37.
6. Мінченко О.В. Юридико-лінгвістична теорія правознавства: дис. ...д-ра юридич. наук: 12.00.01. Київ, 2019. 452 с.
7. Павлишин О. В. Семіотика права як методологічна парадигма новітнього філософсько-правового дискурсу: дис. ...д-ра юридич. наук: 12.00.12. Київ, 2018. 411 с.

Зіборєва Ольга Борисівна,
аспірант кафедри адміністративного,
фінансового та банківського права
Міжрегіональної Академії управління персоналом

ВТІЛЕННЯ ПРИНЦИПУ «LIFELONG LEARNING» У СИСТЕМУ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

У вирішенні питань реформування системи вищої військової освіти важливе значення, як цінність і як цільовий орієнтир, має безперервна освіта. Лісабонський саміт Ради Європи у березні 2000 року прийняв «Меморандум освіти протягом життя» (*A Memorandum of Lifelong Learning*). У Меморандумі підкреслюється, що безперервна освіта повинна стати головною політичною програмою громадянського суспільства, соціальної єдності й зайнятості. Визначення безперервної освіти включає: отримання ступенів та дипломів у вільний час; професійні курси, в тому числі з метою підвищення кваліфікації персоналу; освіта для дорослих; друга освіта тощо [1].

У сучасному суспільстві освіта виступає не лише як засіб соціалізації і умова становлення особистості професіонала, забезпечення якості та продуктивності його діяльності. За останні десятиліття відбулися значні зміни у змісті та організації навчання. Якщо кілька десятиліть тому найважливішим було засвоєння знань під час механічного передання їх від вчителя до здобувача освіти, то у сучасному інформаційному суспільстві педагогічний процес перетворюється у перш за все в оволодіння здобувачами освіти навичками пошуку, аналізу, фільтрації інформації та забезпечення безпеки при поводженні з інформаційними ресурсами.

Отже, роль особистості здобувача освіти у навчальному процесі зростає, і на зміну суб'єкт-об'єктному підходу приходять суб'єкт-суб'єктний, якому притаманні вирішальна роль здобувача освіти і його відповідальність за результати навчання. Численні можливості, які надають різноманітні площадки засвоєння знань, системи формальної та неформальної освіти дають змогу найбільш повно задовольнити потреби людини і громадянина у постійному зростанні своїх вмінь та навичок, свого професійного розвитку.

Для системи військової освіти ці положення застосовуються із певними особливостями. Безумовно, ієрархічні відносини у системі військової освіти передбачають більш жорсткий порядок організації навчального процесу. Разом з тим, сучасні тенденції реформування військової освіти дозволяють знаходити можливості органічного поєднання принципу навчання протягом життя і особливостей несення військової служби. Так, зокрема напрями удосконалення публічного адміністрування підготовки кадрів з вищою військовою освітою для Збройних Сил України включають створення єдиної уніфікованої системи підготовки персоналу для сил оборони з урахуванням досвіду держав-членів НАТО, зокрема, Vi-SCD 075-007 «Освіта і підготовка» [2; 3]; а також заощадження коштів державного бюджету з одночасним підвищенням рівня професіоналізму військових кадрів шляхом впровадження принципу «Освіта впродовж військової кар'єри», яка має передбачати сумування кредитів за рівнями підготовки L1-L5 з отриманням диплома магістру у разі успішного проходження всіх означених видів

навчання. Передбачається, що військовослужбовець має розвинути свої професійні, комунікаційні, організаційні та інші компетенції не лише у системі формалізованої військової освіти, а й у процесі несення служби.

Основними функціями безперервного навчання у системі військової освіти є, по-перше, адаптаційна, яка дозволяє постійно удосконалювати навички поведінки в умовах навчання та несення служби з метою забезпечення найбільшої адекватності змісту поставлених службово-бойових завдань. По-друге, це функція рефлексії, яка виявляється у розумінні військовослужбовцем перспектив свого розвитку і проблем, які заважають ці перспективи реалізовувати. По-третє, це аксіологічна функція, яка дозволяє використовувати систему навчання протягом життя як засіб засвоєння цінностей, притаманних українському суспільству і військовій службі. По-четверте, це когнітивна функція, у межах якої відбувається постійне засвоєння нових процесів та технологій виконання службово-бойових завдань. По-п'яте, це контрольна функція, яка дозволяє порівнювати ідеальну модель військовослужбовця, що формується в експертному середовищі, з актуальним рівнем розвитку знань, вмінь, навичок і особистих якостей конкретного військовослужбовця. По-шосте, це функція гуманістична, яка дає змогу найбільш повно розкривати задатки та здібності військовослужбовця як у ситуаціях, пов'язаних з внесенням військової служби, так і поза нею.

Список використаних джерел

1. Освіта протягом життя як чинник людського розвитку: Аналітична записка /Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/osvita-protyagom-zhittya-yak-chinnik-lyudskogo-rozvitku> (дата звернення 10.05.2021).
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України №392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення 10.05.2021).
3. Стандарт НАТО «Bi-SC EDUCATION AND INDIVIDUAL TRAINING DIRECTIVE (E&ITD) 075-007 10. September 2015». URL: https://www.coemed.org/files/Branches/DH/Files_01/Bi-SC_75-7_NEW.pdf (дата звернення 10.05.2021).

Іванчук Олександра Сергіївна,

курсант взводу ФЕБ 842

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Каширіна Ірина Олександрівна,

старший викладач кафедри українознавства та іноземних мов

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РОЛІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Українське суспільство сьогодні стрімко змінюється: стає відкритішим, активнішим у політичній сфері та у захисті власних прав і свобод. Тому виник потужний суспільний запит на докорінні зміни у правоохоронних органах держави. Суть реформування Національної поліції полягає в тому, що поліція стає не тільки захисником прав та свобод і законних інтересів громадян, але й забезпечує публічну безпеку, надаючи послуги в правоохоронній сфері, ґрунтуючи свою діяльність на принципах деполітизованості, верховенства закону, ринкової економіки і толерантності стосовно культурних, релігійних та етнічних груп.

Варто почати з того, що на сучасному тлі інтеграційних процесів в європейському навчанні, Україна не може стояти осторонь. Система вищої освіти значно змінюється згідно з процесами євроінтеграції, що позитивно підтримується урядом нашої держави. І як наслідок даних процесів, процес викладання та вивчення іноземних мов в закладах вищої освіти зазнає позитивних змін.

На нашу думку, сам процес вивчення іноземних мов був та залишається одною з головних складових процесу становлення справжнього фахівця. Вартим уваги є те, що нова мовна політика, яка запровадження в Європі, замовлення на впровадження багатомовності серед випускників вищих шкіл.

Вартим уваги є той факт, що в сучасних реаліях розвитку та реформування нашої держави у сфері охорони правопорядку стало більш актуальним питання про фактичне створення новітньої та більш досконалої системи підбору кадрів. Варто відзначити, що головним напрямком обрано курс на формування нових психологічних навиків працівників правоохоронних органів, починаючи з патрульних поліцейських, і закінчуючи керівним складом.

Надзвичайно актуальним є те, що сучасний етап історії української поліції відкрив в її формуванні новий розділ, а саме міжнародне співробітництво у різних сферах функціонування держави, зокрема у підготовці високопрофесійних кадрів [1, с.85].

У свою чергу, професійна комунікативна компетентність – складне психологічне утворення, що формується на базі комунікативної компетентності людини в умовах конкретної фахової діяльності, що можна уявити у вигляді системи значимих для працівника відносин, умінь і навичок спілкування.

Продовжуючи та вдосконалюючи міжнародне співробітництво з різними країнами, керівний апарат Національної поліції визначає такі шляхи підготовки кадрів:

створення можливостей і нових умов щодо застосування європейського досвіду в галузі професійної підготовки кадрів, включаючи поглиблене вивчення іноземних мов;

повне вдосконалення освітнього процесу, зокрема новий рівень вивчення іноземної мови;

здійснення новітніх наукових досліджень щодо питань розвитку правоохоронної діяльності та сучасним методам боротьби з інтернаціональною злочинністю.

Варто відокремити, що під час виконання своїх службових повноважень працівник поліції вступає в діалог з не одним десятком людей, а тому задля уникнення більшості конфліктних ситуацій, або задля найбільш швидкого їх вирішення, поліцейський має обов'язковою дотримуватися норм культури професійного мовлення.

І на цьому тлі, важливим є виділення такого елементу як знання іноземної мови. Адже знаючи її, поліцейський може з легкістю спілкуватися з громадянами інших держав, які порушують чинне законодавство України, або які опинилися в біді і потребують професійної допомоги. На даному етапі Україна є туристичною країною, і на працівника поліції покладається обов'язок захищати охоронювані права та свободи не лише громадян нашої держави, а й іноземців. Іноземець при виникненні у нього проблемних питань повинен звернутися до українського поліцейського та отримати висококваліфіковану допомогу, і володіння іноземною мовою в даному випадку є просто необхідним елементом.

Унаслідок цього, діючим урядом та Міністерством внутрішніх справ розробляється нова методика та форми вивчення іноземної мови як серед діючих працівників правоохоронних органів, так і майбутніх кадрів на етапі навчання в закладах вищої освіти [2, с. 49-50].

На нашу думку, саме знання іноземної мови здатне не тільки значно підвищити статус правоохоронних органів, а й дозволить все більше викликати довіру в іноземних туристів, що підвищить авторитет Національної поліції України.

Отже, у висновках логічним буде задати питання: «То чи варто українським поліцейським вивчати іноземну мову?». Вважаємо, що відповідь на дане питання напрошується сама. Звісно так! Але хочеться, щоб це нове віяння, продовжувало розвиватися в нашій країні, і знайшло підтримку у керівництва структури правоохоронних органів. Адже вміння спілкуватися іноземною мовою, в тому числі і для співробітника поліції, є в сучасному світі своєрідним вікном у світ, досягненням поставлених цілей за допомогою нових здібностей.

Список використаних джерел

1. Іванський Р. Д. Формування національно-мовної особистості – основна мета викладання мовних дисциплін у вищих навчальних закладах МВС України. *Мова і культура нації. Збірник наукових праць*. Львів, 2001. С. 84-86.
2. Крашеніннікова Т. В., Поповський А. М., Руколянська Н. В. Українська мова (за професійним спрямуванням): Навчальний посібник. Модульний курс. Дніпропетровськ: Середняк Т. К., 2015. С. 49-50

Калька Наталія Миколаївна,
старший викладач кафедри практичної психології
Інституту управління, психології та безпеки
Львівського державного університету внутрішніх справ

Католик Галина Вікторівна,
завідувач кафедри практичної психології
Інституту управління, психології та безпеки
Львівського державного університету внутрішніх справ,
доктор психологічних наук, доцент

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВПЛИВУ ПРОФЕСІЇ НА ОСОБИСТІТЬ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНІКИ «Я І РОБОТА»)

У реаліях сучасного життя професійна діяльність і робота стає ключовою цінністю, а особистість відповідно, нехтуючи іншими сферами, намагається максимально реалізуватися у своїй роботі та досягнути у ній повної реалізації. Проте, як зазначає Л. Копець у свої наукових працях професійна діяльність сприяє розкриттю суттєвих особистісних характеристик і виступає площиною формування та розвитку особистісних потенціалів [1].

Внаслідок професіогенезу – розвитку особистості як професіонала – сама особистість зазнає значних змін, перетворення її психологічної структури, що зумовлено засвоєнням і виконанням професійної діяльності.

У процесі професіоналізації формується професійна ідентичність, яка є результатом оволодіння професією та усвідомлення власного професійного «Я» [2].

З метою визначення особливостей взаємовпливу і взаємозв'язку особистості і професії використано авторську техніку Кальки Н. «Я і робота». Завдяки використанню цієї техніки можна простежити формування і розвиток професійної та особистісної ідентичності, взаємозв'язок та взаємовплив професійного та особистісного «Я», місце та роль роботи в житті людини та в системі її цінностей.

У дослідження взяли участь працівники Львівського державного університету внутрішніх справ (20 осіб, з них 18 осіб жіночої статі, 2 особи чоловічої статі, вік досліджуваних 30-60 років).

Досліджуваним було запропоновано виконати завдання згідно з інструкцією: «На аркуші паперу А4 за допомогою кольорових олівців або фарб зобразіть два кола. Спробуйте відчутти, яке з кіл символізує Вас, а яке – роботу. В середині кола, що за відчуттями символізує Вас, напишіть букву «Я», відповідно всередині іншого – букву «Р» Далі спробуйте створити цілісний малюнок, залучаючи в нього інші елементи, проте два кола повинні бути складовими загального малюнку. Ви можете домальовувати все, що завгодно. Намагайтеся бути максимально спонтанними та розслабленими у процесі малювання. Дайте назву малюнку та запишіть її в кутку аркуша».

Після закінчення малювання досліджуваним запропоновано відповісти на низку запитань:

1. Які емоції та переживання викликає малюнок?
2. Опишіть цей малюнок.
3. Які емоції викликає коло «Я» на цьому малюнку?
4. Які емоції викликає коло «Р» на цьому малюнку?
5. Яку роль, місце і функцію виконує коло «Я» на цьому малюнку?
6. Яку роль, місце і функцію виконує коло «Р» на цьому малюнку?
7. Яке співвідношеннями колами «Я» і «Р» (розмір, відстань, підпорядкування, розміщення на аркуші (центральна чи периферійна частина аркуша) тощо).
8. Що Вам найбільше подобається в малюнку, а що -ні?
9. Спробуйте сформулювати два запитання кола «Я» до кола «Р» і навпаки?
10. Проаналізуйте назву Вашого малюнка.

У процесі аналізу та інтерпретації відповідей досліджуваних, основну увагу було сфокусовано на змісті самого малюнку, символах, що присутніх в ньому, емоційний фон малюнку, ставлення до зображення та смислового навантаження малюнку, характеристика назви малюнку.

Особливе значення в інтерпретації особливостей впливу професії на особистість та її ролі в житті людини мав аналіз розміщення, розміру та відстані кіл «Я» та «Р» між собою.

Проаналізуємо типові зображення досліджуваних через співвідношення кіл «Я» та «Р», зобразивши їх схематично і відповідно визначимо особливості впливу професії на особистість у зрізі цих співвідношень.

Співвідношення 1. «Зв'язок»

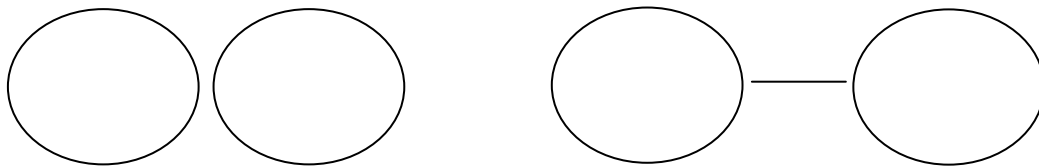

Рисунок 1. «Зв'язок»

Особливістю такого взаємозв'язку «Зв'язок» є рівнозначність кіл роботи і «Я» та практично однакові розміри, незначні відстані між ними. Така система взаємостосунків особистості і роботи відображає комфортні умови професійного розвитку, успішне засвоєння професійної ролі і поряд з цим усвідомлення особистісної ідентичності, не зважаючи на включеність у професійне середовище.

Співвідношення 2. «Дистанція»

Рисунок 2. «Дистанція»

Кола мають однаковий розмір, проте розташування характеризується віддаленістю одного кола від іншого, часто ці кола є складовими різних елементів чи об'єктів, хоча і входять у загальний малюнок (наприклад, квітка і сонце, дівчина і дзеркало, повітряні кульки тощо). Таке розміщення та смислове навантаження кіл у малюнку можуть

вказувати на свідоме дистанціювання від роботи, як наслідок виснаження, небажання вкладати в неї багато ресурсів, переоцінку професійної ролі або ж другорядну роль професії у житті людини.

Глибший аналіз професійного та особистого «Я» на таких малюнках доцільно проводити з урахуванням зображених символів, складовими яких є елементи кіл «Я» і «Р».

Співвідношення 4. «Тиск і опір»

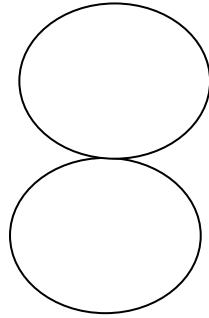

Рисунок 3. «Тиск і опір»

У системі таких співвідношень помітно однаковий розмір кіл, проте одне з кіл (за результатами проведення техніки, зазвичай коло «Р») є домінантним і від нього зазнає впливу інше коло. Така особливість зв'язку вказує на цінність роботи у житті, бо такі кола завжди дотикається, проте і значний вплив на особистість.

Як правило, у таких осіб можна відзначити захопленість роботою, вкладання у неї великої кількості особистісного ресурсу, високий рівень професійних домагань, бажання досягнути високих показників. Тому працівник з таким типом стосунку з роботою може характеризуватися прагненням «бути кращим», потребою похвали, ігнорування особистим часом та позанормовою роботою.

Загалом, виходячи із особливостей зображень малюнків, змісту символів та відповідей та професійна діяльність є невід'ємною частиною життя дорослої та зрілої особистості, тому професійний розвиток впливає не тільки формування професіонала, а торкається особистісного становлення та розвитку індивіда.

Список використаних джерел

1. Гордієнко В. І., Коpecь Л. В. Основні проблеми дослідження професіогенезу особистості в сучасній психології. *Наукові записки*. Том 20. Соціологічні науки. К., 2020. С. 59-65.
2. Ильин Е. Работа и личность. Трудоголизм, перфекционизм, лень. Питер, 2011.

Каширіна Ірина Олександрівна,
*старший викладач кафедри українознавства та іноземних мов
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

МОВЛЕННЄВІ ДИДАКТИЧНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ КРАЩОГО ЗАСВОЄННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТАМИ ЮРИДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Сучасний темп життя зобов'язує суспільство вивчати англійську мову та вільно володіти нею, адже ми маємо рухатись в ногу з часом. Майже в кожній професії знання іноземної мови є обов'язковим, не виключення і професії юридичних спеціальностей. Вчити іноземну мову - це тяжка та кропітка праця, яка потребує багато часу. Звісно, освоєння іноземної мови краще починати з самого початку шляху до майбутньої спеціальності, однак, дуже складно вивчати мову в немовному вузі.

В більшості випадків студенти не можуть запам'ятовувати значну кількість слів та правила граматики тієї чи іншої іноземної мови. Проблема навчання іноземної мови привернула увагу багатьох відомих науковців та педагогів. Серед них А. Топоров, А. Баранова, К. Ушинський, І. Мельник та інші. Невже не можна уникнути складностей та вирішити питання, з якими зустрічається майже кожен студент? Вирішення цієї актуальної проблеми є, адже на даний час існує багато сучасних методик та способів кращого засвоєння іноземної мови. Юридична сфера діяльності вміщає в себе близько десяти тисяч різноманітних юридичних термінів, з яких деякий відсоток застосовує правничий у своїй професії. Ситуація ускладнюється, коли ті самі терміни треба вивчати на іноземній мові. Одним зі засобів вирішення проблеми вивчення іноземної мови є використання дидактичних ігор, які допомагають краще засвоювати матеріал та викликають зацікавленість студентів.

Нині більшість викладачів схильні застосовувати у своїй практиці саме дидактичні ігри. Серед таких ігор може бути творча гра з ефективного вивчення нових для студентів слів. А. Барановська розповідає про дієву гру, для якої треба «зробити картки з найбільш важкими для запам'ятання словами. На практиці ця вправа може бути у наступному вигляді: використовують два жовтих квадратних стікера, які потрібно склеїти між собою, в результаті виходить щільний квадратний листок. На одній стороні студенту потрібно записати слово, і намалювати схематичну асоціацію з цим словом. На іншій стороні написати переклад. [1, с. 186]. Якщо брати до уваги дану вправу при навчанні студентів-юристів, яким треба вивчити термін «закон» - «law», то вони малюють асоціацію до нього, це може бути книга, чи лист на якому щось написано. Головне, щоб студент для себе зрозумів значення цього слова. Важливим аспектом є постійне застосування таких дидактичних ігор в практиці, тому що, якщо людина не тільки вимовляє, але і бачить інформацію, вона запам'ятовується вдвічі швидше. [4, с. 19]. Важливо підкреслити, що колір теж грає важливу роль у запам'ятовуванні термінології. Адже, жовтий колір позитивно впливає на когнітивні функції мозку людини. Таким чином, студент краще та швидше засвоюватиме слова.

Крім того, існує велика кількість дидактичних ігор спрямованих на розвиток діалектики, до переваг таких ігор, в першу чергу, можна віднести організацію

індивідуальної, парної і групової роботи в студентській групі. У процесі підготовки і в ході гри викладач повинен створити таке середовище освітнього спілкування, яке буде сприяти діловій взаємодії учасників» [2, с. 2]. Переважно саме цей вид гри більш частіше потрібно застосовувати для підготовки майбутніх правоохоронців та юристів, тому що, кожен правник повинен обґрунтовувати свої думки та чітко і грамотно схилитися до букви закону.

Не останнім фрагментом у навчанні англійської мови є формування у майбутніх юристів загально навчальних навичок та вмінь, а також операційного мислення. [3, с. 63]. Найголовніше, щоб студенти були зацікавлені у вивченні іноземної мови, щоб у них була мотивація. У деяких наукових працях відомих дослідників пропонується застосовувати дидактичні ігри для розвитку саме цих якостей. Так. Наприклад, можна імплементувати ігри у вигляді вікторини, таким чином у студентів відбувається виховання духу суперництва, комунікабельності. [2, с. 2]. Підводячи підсумки треба зазначити, що у наш час існує багато різних способів ефективного вивчення іноземної мови, найбільш кращими для засвоєння більшість педагогів визнають застосування дидактичних ігор. Різноманітність дидактичних ігор дає змогу знайти підхід до кожного студента, та покращити його мовленнєві та граматичні навички. Та найголовнішим є наявність інтересу до вивчення мови у самого студенту, та бажання покращити свої навички. Однак, кожний майбутній юрист повинен розуміти, що знання іноземної мови зроблять його кваліфікованим спеціалістом у своїй професії та дадуть змогу стати на один рівень із інтернаціональними високо-класними фахівцями юридичної галузі.

Список використаних джерел

1. Баранова А. Р., Макашина А. А. Эффективные способы изучения английского языка. Символ наук. 2015, с.186.
2. Буренкова А. Р., Кабанова С. В. Дидактическая игра как средство развития творческого мышления. 2014, с. 2.
3. Супрунова Е. П. Дидактическая игра как форма активизации познавательной деятельности студентов. *Научно-методический электронный журнал «Концепт»*. 2017, с. 63.
4. Толмачова І. М., Олійник К. О. Змістовна характеристика дидактичної гри як методу навчання. *«Молодий вчений»*. № 2 (29) лютий. 2016, с. 19.

Кубанов Руслан Анатолійович,

доцент кафедри економіки та менеджменту

відокремленого структурного підрозділу

«Інститут інноваційної освіти»

Київського національного університету будівництва і архітектури,

кандидат педагогічних наук, доцент

ОРГАНІЗАЦІЯ МОНІТОРИНГУ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ ЗВО В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Проблема якості освіти є досить актуальною з кінця ХХ століття й на сьогодні залишається не менш важливою. На думку експертів, якісні показники розвитку освіти визначають ефективність конкурентоспроможної боротьби за якість життя громадян. Сьогодні освіта займає провідне місце у стратегії державної політики. Моніторинг якості освіти як наукове дослідження надає об'єктивну інформацію про дійсний стан освіти, надає можливість відкривати можливості для постійних продуктивних змін цієї якості, що виявляються у структурі, змісті, цілях, технологіях, цілях і результатах освіти.

Методологічні й теоретичні проблеми моніторингу розглядаються в працях вітчизняних та зарубіжних науковців (О. Байназарової, І. Герасимова, С. Таната, Г. Єльнікової, М. Горошкина, Т. Заславської, Ю. Левади, В. Лунячек, Н. Пішулина, Л. Семушиної, А. Субетто, Т. Янченко, О. Якинчук, С. Ярицький О. Колодій та інші).

Мета дослідження – розглянути особливості організації моніторингу навчальних досягнень студентів в умовах модернізації вищої освіти.

Необхідно зазначити про те, що моніторинг у сфері освіти розглядається як: інструмент управління якістю освіти: загальною, середньою, вищою, на різних рівнях управління; інформаційна система; процедура збору даних про об'єкт [1, с. 16]. Отже, формування ефективної системи моніторингу якості освіти ґрунтується на об'єктивних показниках (індикаторах) стану її функціонування, які містять інформацію про розвиток як системи освіти в цілому.

Науковці виокремлюють три види моніторингу [3], що використовується в освітній галузі: педагогічний, професіографічний та освітній. Зокрема, педагогічний моніторинг як супровідний контроль і поточне коригування взаємодії педагога і студента в організації й здійсненні навчально-виховного процесу. Він дає змогу здійснювати аналіз, прогнозування і проектування дидактичних процесів, а також взаємодію його суб'єктів. Професіографічний моніторинг – це процес безперервного діагностично-прогностичного, науково обґрунтованого спостереження за станом і розвитком педагогічного процесу підготовки фахівця у вищому навчальному закладі з метою оптимального вибору освітніх завдань, а також засобів та методів їх розв'язання. Цей вид моніторингу дозволяє визначити стан навчально-виховного процесу на кожному етапі, наскільки раціонально використані педагогічні засоби та наскільки ефективно реалізовані педагогічні технології. Освітній моніторинг – це система збору, збереження, обробки та поширення інформації про діяльність педагогічної системи, що забезпечує безперервне спостереження за її станом та прогнозування її розвитку.

На думку І. Бойчук, моніторинг якості навчально-виховного процесу у закладу вищої освіти (далі ЗВО) надає можливість: здійснювати багаторівневу оцінку ЗВО у сфері забезпечення якості професійної підготовки своїх випускників; стати основою для визначення стратегії забезпечення високої якості навчального процесу та подальшого розвитку ЗВО. Теоретичний аналіз наукових праць з проблеми дослідження засвідчив, що основними завданнями моніторингу якості освіти у ЗВО є: розробка комплексу показників, що забезпечують цілісне уявлення про стан освітнього процесу, про якісні і кількісні зміни у ньому; систематизація інформації про стан і розвиток освітнього процесу у ЗВО; забезпечення постійного й наочного представлення інформації про процеси, що відбуваються у ЗВО; інформаційне забезпечення аналізу й прогнозування стану й розвитку освітнього процесу, вироблення управлінських рішень [2, с. 82].

Результати освітнього процесу зумовлені впливом багатьох чинників, до яких відносимо: зміст навчальних планів та програм дисциплін, забезпечення літературою та засобами навчання, застосування сучасних технологій навчання, якість кадрового складу педагогічних працівників та попереднього рівня підготовки студентів. У практиці викладання різних дисциплін використовуються окремі елементи моніторингу у формі контрольних робіт, тестів, екзаменів. Однак вони недостатньо ефективні, оскільки такий моніторинг має епізодичний характер. З цих причин потрібно удосконалити систему моніторингу вивчення навчальних дисциплін у двох напрямках: по-перше, всі студенти спроможні засвоїти на достатньому рівні навчальний матеріал (який є еталоном, стандартом), по-друге, при діагностованому цілепокладанні навчального процесу є можливість об'єктивно перевірити рівень засвоєння матеріалу, причому на завчасно заданому рівні. Перший напрям пов'язаний з тим, що майбутні фахівці, незалежно від їх здібностей, повинні засвоїти навчальний матеріал і сформувати відповідні знання і уміння на достатньому і високому рівнях. Другий напрям передбачає таке формулювання навчальних цілей, досягнення яких можна перевірити надійними і валідними методами та засобами. Це вимагає від викладача формулювання мети заняття так, щоб у ній звучав результат діяльності викладача і студентів. Студент має здобути на занятті приріст знань, умінь, а також оцінити свій рівень засвоєння навчального матеріалу відповідно до освітніх цілей. За основу створення системи цілей підготовки майбутніх фахівців різного профілю навчання можна взяти, наприклад, таксономію Блума (пізнання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінювання): пізнання передбачає запам'ятовування і відтворення технічних термінів, формул, законів природи і техніки; розуміння – уміння інтерпретувати вивчений матеріал на інші практичні ситуації, природні явища, техногенні події; застосування – проявляється в отриманні результатів при розв'язуванні практичних задач, обґрунтуванні висновків на основі використання вивчених методів і принципів; аналіз – проявляється в характеристиці складових частин процесу, явища; синтез – проявляється в умінні скласти із окремих частин ціле; оцінювання – проявляється в умінні оцінити природне явище, вплив виробничої діяльності на нього. Як показала практика, подібні моніторингові випробування важливо здійснювати на усіх етапах навчання (перевірка засвоєння лекційного матеріалу перед розв'язуванням задач чи виконанням лабораторних робіт, семінари, модульні контрольні роботи, самостійна робота студентів) з метою можливості цілеспрямованої орієнтації

студентів на подібні типи діяльності. Це дозволить у підсумковій діагностиці виявити, наскільки майбутній фахівець підготовлений до того, щоб без тривалої адаптації увійти до професійної діяльності, пов'язаної з теоретичним і практичним змістом дисциплін.

Крім цього, одним з компонентів моніторингу якості освіти є визначення рівня задоволеності студентів якістю освітніх послуг, що їм надаються. Інструментарієм моніторингу, тобто сукупністю знарядь, механізмів, що застосовуються для різноманітних дослідницьких операцій, нами обрано анкетування. Анкетування – засіб опитування, що містить у собі формулювання питань і можливі варіанти відповідей, з яких респондент повинен вибрати ті, що, на його думку, найбільше відповідають дійсності, або дати розгорнуту відповідь на питання. На наш погляд, такий вид опитування якнайкраще висвітлює думку респондентів з приводу певного питання і при цьому не втомлює їх.

Таким чином, переорієнтація суспільства на активні (творчі) конструктивні практичні дії, спрямовані на розвиток різнобічної, креативної особистості, стала викликати зростання вимог до якості підготовки кваліфікованих кадрів. Все більшу увагу в Україні приділяють підвищенню рівня кваліфікації фахівців, підготовка яких здійснюється у ЗВО. Одним із варіантів розв'язання цього питання є використання сучасних технологій здійснення моніторингу вищої освіти, зокрема: моніторинг якості освіти, моніторинг навчальної діяльності, моніторинг навчальних досягнень студентів, моніторинг методів, які мають забезпечити якіснішу підготовку слухачів, підготовку та перепідготовку кваліфікованих кадрів, на основі освоєння й впровадження наукоємних та інформаційних технологій. Слід підкреслити, що сучасна система контролю й оцінювання загалом відповідає основним положенням Болонської декларації і є важливим механізмом отримання високих якісних стандартів вищої освіти. Призначення оцінки – виявити сильні і слабкі сторони діяльності ЗВО і допомогти їм виробити стратегію забезпечення підвищення якості освіти. У цілому, на нашу думку, проблема організації моніторингу навчального процесу та досягнень студентів залишається актуальною і потребує особливо ретельного підходу в умовах реформування системи вищої освіти, враховуючи вимоги євроінтеграційних процесів.

Список використаних джерел

1. Лукіна Т. О. Державне управління якістю загальної середньої освіти в Україні : монографія. К. : Вид-во НАДУ, 2004. 298 с.
2. Бойчук І. Д. Моніторинг якості освіти як складова підготовки сучасного фахівця. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2014. № 45. С. 81-86.
3. Білецька В. В. Основні аспекти моніторингу якості вищої освіти в Україні. *Актуальні питання контролю якості освіти у вищих медичних навчальних закладах* : матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 22 березня 2018 р. Полтава, 2018. С. 27-28.

Миропольський Веніамін В'ячеславович,
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
1 курсу магістратури юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Головіна Ольга Володимирівна,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат історичних наук, доцент

УМІННЯ СЛУХАТИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИСТА

Юрист в процесі своєї діяльності здійснює комунікативні контакти з різними верствами населення, які можуть суттєво відрізнятися за віком, рівнем вихованості та освіченості, професійною компетенцією та іншими характеристиками. Тому він може відчувати певні труднощі у процесі комунікативної діяльності. Подолання бар'єрів в комунікативному процесі можливе за умови набуття майбутнім юристом комунікативної компетенції.

А отже уміння слухати є основоположним умінням юриста, яке має бути використане в професійній діяльності, бо як відомо мовчання – золото, а в професії уміння слухати – безцінне.

Усі особи мають потребу самовираження в спілкуванні, одержання емоційної підтримки, поваги до себе - урахування цих факторів дуже важливе для юриста-практика. Без прояву розуміння, раціонального осмислення проблем іншої людини, співпереживання, поваги до співбесідника ефективне спілкування не можливе, а уміння слухати свого співрозмовника є демонстрацією рівня розвитку культури спілкування особистості. І саме у діловій сфері майстерність слухання постає чи не найголовнішим елементом ефективної професійної комунікації.

Як зазначають О. Авраменко, Л. Яковенко і В. Шийка: «для правильного розуміння співрозмовника комунікант повинен володіти вмінням слухати (сприймати інформацію) та говорити (подавати інформацію). Науковці називають слухання психологічним компонентом вербальної комунікації, методом декодування і сприймання інформації. У людському спілкуванні саме вміння слухати посідає одне із чільних місць. Згідно зі статистичними даними, «із загальної кількості часу, який ми використовуємо для контактів на роботі і вдома, 9% часу ми пишемо, 16% – читаємо, 30% – говоримо, 45% – слухаємо (точніше кажучи, мали б слухати)».

Низький рівень сформованості комунікативних умінь ускладнює середовище професійної діяльності юриста, створює бар'єри для порозуміння з колегами, різними верствами населення. До негативних наслідків у спілкуванні як процесу контактів та взаємодії між людьми призводить також недооцінка функцій мовлення. А тому й відповідно талант або уміння слухати при його відсутності додає проблем для юриста по двом причинам:

1. Відсутність уміння слухати приводить до того, що особа не може зрозуміти проблему клієнта

2. Невміння слухати особа може сприйняти за байдужість юриста, а отже це нашкодить будь-яким перемовинам.

Отже, професіонал перш за все має навчитися слухати за для уникнення таких проблем, адже слухання це активна діяльність, яка показує реакцію людини на мовлення співрозмовника, а також рівень її моральності та культури. Мої слова підтверджує опитування серед студентів другого курсу економічних спеціальностей денної форми навчання Одеського національного економічного університету за допомогою методики «Вміння спілкуватися» [2]. У дослідженні взяли участь 58 студентів, із них 34 особи – дівчата і 24 особи – хлопці. Середній вік досліджуваних становить 18 років. Мета тестування полягає в тому, щоб виявити, чи можуть опитувані сприймати інформацію від оточуючих, чи володіють вони культурою міжособистісного спілкування. Тест містить 10 питань із 5 варіантами відповідей («майже завжди», «у більшості випадків», «рідко», «інколи», «майже ніколи»). Студентам було запропоновано обрати найбільш прийнятний для них варіант відповіді. Розглянемо деякі з них. Так, на питання «Чи намагаєтеся ви припинити розмову, коли тема чи співрозмовник вам не цікаві?» більша частина студентів (38,9%) відповіла, що іноді завершують спілкування, якщо воно їм не до вподоби, 5,6% – майже завжди, 33,3% – у більшості випадків, 11,1% – рідко, а 11,1% – майже ніколи не припиняють розпочату розмову. Відчувають дратування від манери спілкування співрозмовника у поодиноких випадках 66,7% опитуваних, 22,2% – рідко і 11,1% – майже ніколи. Відповідаючи на питання «Чи може невдалий вислів спровокувати вас на грубість?», більшість респондентів (38,9%) відповіли «інколи», 27,8% – «рідко», по 16,7% набрали відповіді «у більшості випадках» та «майже ніколи». Відповідно, зважаючи на ці показники, цілком прогнозованою стала відповідь студентів на питання «Чи буває у вас менторський з неповагою чи іронічний тон до співрозмовника?». Для переважної більшості студентів не є характерною така манера спілкування. Інколи дозволяють собі це 44,4% опитуваних, рідко – 33,3% і майже ніколи – 16,7%. І лише 5,6% респондентів досить часто дозволяють собі спілкування в іронічному або зневажливому тоні. [3, с. 302]

Статистика приведена вище нашою метою наводить нас певну думку про обов'язковість не тільки уміння слухати, а й уміння підштовхувати до того, що б особа яка прийшла на прийом відкривалась вам та була налаштована позитивно до юриста, правника, тощо, а отже уміння тримати себе під час активного, зауважу, що саме активного слухання призводить до результату в якому клієнт буде відкритий до розмови і це стосується не тільки клієнта, а й будь-якого можливого контакту юриста з колегами, бенефіціарами, виконавцями замовлень, тощо.

Для розвитку таких навичок радять наступне: Невербальна підтримка мовця у контакті очей, «позі слухання», кивки. Фрази, що переносять відповідальність за слова на партнера: «Ви вважаєте, що ...», «Отже, Ви говорите, що ...», «Значить, Ви стверджуєте ...», «Отже, Ваша думка зводиться до наступного ...», тощо. Отримання згоди співрозмовника після інтерпретації його думки. Можливо, буде потрібно перефразувати сказане перш ще раз, до повного розуміння, Демонстрація свого ставлення до почутого у підкресленні розуміння думки та висловлення свого ставлення. Висловлення свого власного судження

по суті справи. Слухати співбесідника як можна більше, щоб він міг висловити всі свої думки. Не поспішати перебивати, заспокоювати, переконувати його, тощо.

Висновок. в даному питанні напрошується сам собою та проголошує наступне: успішний юрист має дотримуватися техніки активного слухання за для того, що б він міг активно й успішно комунікувати з клієнтом та колегами або будь-якими іншими особами, бо інакше статистика доводить нам, що невміння слухати співрозмовника є критичним, а іноді й фатальним для налагодження відносин у будь-якій сфері життя будь то професія чи побутові питання.

За для дотримання техніки активного слухання є ряд прийомів, які описані вище, за допомогою яких ми можемо уважно та зацікавлено слухати особу та налагоджувати контакт не залежно від проблеми або промови яка триває між нами.

Список використаних джерел

1. Макаренко Н. С. Формування культури професійного спілкування майбутнього юриста на основі реалізації компетентнісно орієнтованого підходу. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*, ДДУВС, 2019 рік.
2. Вміння спілкуватися: тест [Електронний ресурс]. Інтернет-проект «Профорієнтація». URL: <http://prof.osvita.org.ua/uk/determine/testing/3/index.html>
3. Ковальська Н. А., Кравчук Д. І. Уміння слухати як важлива складова культура професійного спілкування. *TOPICAL ISSUES OF THE DEVELOPMENT OF MODERN SCIENCE*, Sofia, Bulgaria 2020. с. 298.

Мірошніченко Любов Василівна,

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,

кандидат філологічних наук, доцент

Грисенко Світлана Олександрівна,

здобувачка юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ВПЛИВ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ НА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

У сучасному суспільстві постає актуальним питання функціонування та розвитку української мови на державному рівні. Як відомо, мова є засобом спілкування, основним чинником, який об'єднує будь-яку націю. Важливим для єднання народу є державний статус української мови в усіх сферах суспільного життя. Під терміном «державна мова» розуміється те, що її вживання є обов'язковим у публічних сферах суспільного життя держави, про що зазначено в ст. 10 Конституції України. «Мова – не лише засіб спілкування, вона відображає мислення, світогляд, а отже, і свідомість кожного окремо взятого індивіда зокрема і всієї нації загалом. Саме мова є тим головним джерелом і чинником консолідації нації, який забезпечує єдність та розвиток здорового менталітету та культури народу як нації, постає потужним засобом зміцнення національної свідомості, а отже, зберігає його національну ідентичність упродовж тисячоліть» [4].

Багато десятиліть актуальною постає проблема функціонування української мови на державному рівні серед українців. Україна як незалежна держава має дбати про розвиток своєї мови, культури і зберігати національні звичаї та традиції. За даними опитування, проведеного Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС) на початку 2019 року, тільки 46% українців розмовляють зі своїми родичами переважно або виключно українською мовою. 92,2% із цих 46% – мешканці Заходу України, 48,1% – центральної території країни, 19,1% – південної частини, 13,3% – східної. Судячи з цієї статистики, на жаль, значна кількість українців нехтує державною мовою, і навіть соромиться спілкуватися нею на постійній основі у повсякденному житті.

Український вчений і громадський діяч Іван Огієнко слушно зауважував, що «мова є національною ознакою, в мові наша культура, ступінь нашої свідомості» [1]. Ми повністю погоджуємося з думкою вченого, оскільки мова є так званим ідентифікатором, генетичним кодом, який відрізняє один народ від іншого. За допомогою мови передається етнос (звичаї, пісні, література, сама мова тощо) певної нації.

У суспільстві, де переважає корінний етнос і панує його мова, зазначені функції мови поєднуються чітко і гармонійно. У таких державах мова, по суті, є «еталоном державної самодостатності, самоцінності й неповторності» [2]. Але в Україні ситуація є іншою, оскільки в історії нашої країни був час, коли мова була під заборону. Це негативно вплинуло на процес становлення української культури.

Яскравим прикладом цього є політика Російської імперії щодо культури нашого народу, а саме Валуєвський циркуляр та Емський указ. Ці розпорядження були спрямовані

на витіснення української мови з культурно-освітницької сфери (викладання, ведення документів, використання в мистецтві та ін.) [3]. Становищем української нації у Російській імперії переймався відомий мовознавець О. Потебня. Він зазначав, що «денаціоналізація народів має згубний вплив, наслідком якого могла бути загибель мови» [4]. Мовознавець зауважував, що «зникнення хоча б однієї мови, було б бідою, втратою для людства в цілому» [4]. Попри всі ці моменти історії нашої держави український народ зміг зберегти свою культуру.

Ще однією важливою особливістю зазначеної проблеми є мовне становище регіонів, яке пояснюється певною відмінністю історичного розвитку східної і західної частин держави. Більшість населення західної території України розмовляє українською мовою, південної та східної – російською, а центр країни займає проміжне становище. Окрім цього, «велика кількість людей у побуті спілкується українсько-російськими, польсько-українськими, українсько-угорськими суржиками, які не мають нічого спільного з літературною мовою» [2]. Тому зараз, коли Україна є незалежною, постає надзвичайно важливе й актуальне питання щодо застосування української мови у спілкуванні не тільки в публічних сферах суспільного життя, але й в повсякденному житті, а його вирішення має бути одним із пріоритетних завдань держави.

Усе це робить досить актуальним дослідження стану функціонування державної мови в суспільстві, оскільки це необхідно для зміцнення національної свідомості суспільства.

Список використаних джерел

1. Огієнко І. Українська культура. *Коротка історія культурного життя українського народу*. К.: Абрис, 1991. 272 с.
2. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej5/txts/07kvvsus.htm>
3. URL: <https://sites.google.com/site/dryzhuk911/home/50-valuievskij-cirkular-ta-emskij-ukaz-1876-r-ta-ieh-naslidki-na-rozvitok-ukraienskoie-kulturi>
4. Потебня А. А. Мысль и язык. К., 1993

Мірошніченко Любов Василівна,

кафедра соціально-гуманітарних дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,

кандидат філологічних наук, доцент

Кшенська Діана Олександрівна,

слухач Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІСТЬ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

У сучасному світі активно постала проблема впровадження в навчальний процес інших форм та методів через епідемічну ситуацію внаслідок різкого поширення коронавірусної інфекції. Більшість навчальних закладів освіти в Україні використовують дистанційну форму навчання.

Дистанційне навчання – новий освітній досвід, але на сьогодні, як відомо, це вже добре організована й контрольована самоосвіта з використанням комп'ютерної техніки й комунікаційних мереж, надає можливість студентам відвідувати лекції, семінари, виконувати різноманітні завдання, складати тести та іспити, не виходячи з дому, самостійно планувати час для вивчення певного матеріалу. Головне – успішно проходити проміжні та підсумкові атестації. Доступ до всієї необхідної літератури відкривається після реєстрації на певній платформі, або можна отримати навчальні матеріали електронною поштою. Зникає проблема нестачі чи відсутності підручників, навчальних посібників чи методичок, адже електронні бібліотеки також доступні. Зв'язок з викладачем відбувається як онлайн, так і офлайн. Під час традиційного навчання викладачеві складно приділити необхідну кількість уваги всім студентам групи, підлаштуватися під темп роботи кожного.

Уже другий навчальний рік активно використовується подібна форма навчання, тому можна простежити та відзначити як позитивні, так і негативні її аспекти.

По-перше, спостерігається подолання внутрішнього психологічного бар'єру, можливість самостійно розподіляти час (також економити), здобувач вищої освіти вивчає нові технології паралельно з навчальним процесом, студент не соромиться повідомляти про проблеми, а викладач, в свою чергу, докладає максимум зусиль для організації навчального процесу на високому педагогічному рівні.

По-друге, відсутність необхідності щодня відвідувати навчальний заклад, безсумнівно, доречно для людей з обмеженими можливостями у здоров'ї або для тих, хто мешкає у віддалених сільських місцевостях.

По-третє, навчання – без відриву у сфері своєї діяльності. Під час дистанційного навчання можна вчитись на декількох факультетах вищих навчальних закладах, які знаходяться в різних містах нашої країни. Зараз не потрібно студенту хвилюватися за те, що немає де брати інформацію, бо не можна відвідувати бібліотеки. У наш час все є у вільному доступі: можна знайти онлайн-лекцію, електронні навчальні посібники, словники, різні документи та ін. Зв'язок з викладачем можна підтримати в будь-який час, але в межах норми.

Розвиток дистанційного навчання в майбутньому має великі перспективи, тому що виправдовує себе і дійсно є зручним для кожного з нас, бо є комфортним і максимально ефективним.

Варто зазначити також і недоліки, які пов'язані з активним втручанням та взаємодією людей із штучними ілюзіями на екрані, небезпекою навмисного маніпулювання свідомістю молоді, впливом персональних комп'ютерів на психіку, зір та комунікацію. Персональний комп'ютер не розвиває у студента здатності чітко і образно висловлювати свої думки, обмежує їх можливими змінами, не покращуючи клінічного мислення.

Дистанційне навчання ефективно лише в тому випадку, якщо студент цікавиться матеріалом. Практично весь навчальний обсяг дисциплін студент повинен засвоїти сам, це іноді складно, бо вимагає доволі багато сил волі, відповідальності та самоконтролю. Підтримувати потрібний темп у навчанні без контролю з боку викладачів – не всім вдається.

Досить проблемно організувати дистанційне навчання за напрямами деяких спеціальностей (лікарі, поліцейські, вчителі та ін.), які передбачають комунікацію «в живу». Навіть найсучасніші комп'ютери або інші гаджети не допоможуть майбутнім фахівцям правоохоронної діяльності освоїти практичні навички з фізпідготовки.

Дистанційне навчання негативно впливає на розвиток комунікабельності, бо особистий контакт студентів один з одним та викладачем мінімальний, а то й цілком відсутній. Ще проблемою дистанційного навчання є те, що не в усіх може бути доступ до комп'ютера та Інтернету. Логіка наших міркувань підводить до такого висновку, що в сучасному світі варто пристосовуватися до нових форм навчання, але традиційні – все ж таки поки що мають перевагу.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про Національну програму інформатизації» від 04.02.1998 р.
2. Гуржій А. М. Інформаційні технології в освіті / Проблеми освіти: наук. метод. зб. К.: ІЗМН, 1998. Вип. II. С. 5-11.
3. Дмитренко П. В., Пасічник Ю. А. Дистанційна освіта. К.: НПУ, 1999. 25 с.
4. Концепція діяльності Українського центру дистанційної освіти Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут». К.: КПІ, 2000. 5 с.
5. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. К.: КПІ, 2000. 12 с.

Мірошніченко Любов Василівна,

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,

кандидат філологічних наук, доцент

Лещенко Анна Сергіївна,

здобувач юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИСТА

Діяльність юриста безпосередньо стосується прав громадян та часто визначає долю людей, благополуччя та їх здоров'я. Саме тому ця діяльність має чітко відповідати законам держави і високим моральним нормам. Юристи належать до представників влади, посадових осіб, які здійснюють відповідні дії, адже вони мають особливі повноваження щодо захисту інтересів держави, суспільства і громадян від різних посягань.

Професія юриста існує в будь-якому суспільстві, де є держава і право. Професійна діяльність юриста багатогранна і відрізняється від інших професій. Це підтверджується дослідженнями таких видатних учених, як М. Соколова, В. Артемова, А. Жалинського, С. Алексеєва, Ф. Яковлева та інші [1]. Аналіз наукової літератури щодо вивчення цього аспекту показав, що на сьогодні є досить широкий досвід вивчення стану та рівня професійної діяльності юриста, бо в сучасному суспільстві це питання є актуальним, але в соціумі відбуваються постійні зміни, тому і вимоги щодо правничих сфер діяльності також потребують нових поглядів.

Як відомо, предметом юридичної діяльності є певна цілеспрямованість з дотриманням законної діяльності юриста, а об'єктом є різні види суспільних відносин, матеріальні блага (речі, предмети, цінності), нематеріальні блага (честь, гідність, недоторканість особи і т. п.), результати інтелектуальної праці (монографії, наукові статті, проекти нормативних актів), цінні папери (акції, облігації і т. п.), документи (нормативні акти, судові рішення, накази керівників установ та організацій і т. п.), поведінка людей у формі дії та бездіяльності. Юридична діяльність носить нормативний, теоретичний і практичний характер. Завдання нормативного характеру полягає у створенні норм права, за допомогою яких визначаються межі між дозволеним та забороненим. Завдання теоретичного характеру полягає в розробці та вдосконаленні наукових основ. Практична задача юридичної діяльності пов'язана з нормотворчістю, здійсненням владних повноважень. Професійна діяльність юриста наділена суттєвими ознаками і специфічними особливостями. В якості одиниць професійної діяльності юриста виступають різноманітні поняття, функції, вимірювання поведінки, ролі, рішення задач.

Поряд із загальними моментами, притаманними будь-якій професійній діяльності, існують специфічні особливості професійної діяльності юриста, які надають індивідуальний відтінок. Юристи мають дотримуватися загальних вимог щодо специфічних показників, які стосуються тих чи інших різновидів їхньої професійної діяльності. Основними показниками

щодо цього є певні вимоги: «висока загальна культура, всебічна духовна та інтелектуальна розвиненість; високий, до того ж «спеціалізований», моральний рівень – підпорядкування діяльності юриста ряду етичних норм, таких як чесність, шанобливе ставлення до людей, увага і т. д. ; належний рівень правової культури; розвинене юридичне мислення; глибокі знання законодавства і практики його застосування; загально комунікативне і організаторські якості, навички роботи з людьми, знання психології людей; навички науково-дослідницької роботи» [2]. Варто додати, що професія юриста є творчою. Це доводить нестандартність мислення і постійний пошук нового підходу до вирішення справи. Однак, варто враховувати, що юрист в свободі творчого пошуку жорстко регламентований і обмежений рамками закону. Специфічними особливостями діяльності юриста є: «пошук і зберігання інформації, її підготовка до використання; дії в роботі з правовою інформацією, з її відбору, аналізу і переробки, оцінки; виступи правового змісту; підготовка документів та матеріалів; впізнання і оцінка правових проблемних ситуацій; вибір оптимальних варіантів поведінки в межах правових приписів; ведення переговорів; виконання технічних дій» [2].

Отже, професійна діяльність юриста – цілеспрямована система взаємопоєднаних структурних і функціональних компонентів, пов'язаних з вирішенням юридичних завдань, досягненням дієвих результатів відповідно до поставленої мети.

Список використаних джерел

1. Деркач А. А., Зазикін В. Г., Маркова А. К. Психологія розвитку професіонала: навчальний посібник. М.: Изд-во РАГС, 2000.
2. Клімов А. В. Теоретична модель розвитку управлінської «Я – концепції» керівника в професійній діяльності. М.: МААН. 2004. 34 с.

Мірошніченко Любов Василівна,

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,

кандидат філологічних наук, доцент

Максимов Олексій,

слухач Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

У сучасному світі за останні два роки у зв'язку з профілактичними діями щодо боротьби з вірусом COVID-19 виникла потреба у використанні нових методів навчання в освіті. Пандемія порушила розпорядок дня багатьох студентів, що призвело до відсутності структури та може сприяти стресу, тривожності і навіть клінічній депресії. Оскільки для цих студентів не існує чіткого розпорядку дня, вони, як правило, менш мотивовані до навчання. Дистанційне навчання – новий освітній досвід, але на сьогодні, як відомо, це вже добре організована й контрольована самоосвіта з використанням комп'ютерної техніки й комунікаційних мереж, надає можливість студентам відвідувати лекції, семінари, виконувати різноманітні завдання, складати тести та іспити, не виходячи з дому, самостійно планувати час для вивчення певного матеріалу.

Деяким студентам може бути важко зрозуміти нові поняття та поданий матеріал. Вони можуть втратити мотивацію, коли перед ними постають завдання найвищого рівня складності, це може спричинити стрес і занепокоєння. Під час такого виду навчання студенти мають надсилати електронного листа викладачу і чекати відповіді, що може зайняти години. Така заочна форма спілкування постійно тримає людину в певному психологічному напруженні. Проблеми психічного здоров'я можуть вплинути на багато сфер діяльності студентів, знизити їх якість життя, успіхи в навчанні, фізичне здоров'я та задоволення.

У закладах вищої освіти вимагають знаходити постійно нові підходи, методи та прийоми для покращення схоластичного та організаційного вдосконалення процесу навчання. «Дистанційна освіта на базі громади – це загальновідомий метод, який розширюється та переходить до традиційної академічної системи» [1]. Прикладом такої форми освіти на базі громади є дистанційне навчання, яке визначається як будь-який «освітній процес, коли вчитель або вихователь географічно відокремлені від учнів; або коли студенти відокремлені один від одного та навчальних ресурсів. У міру розвитку технології надання наукових знань студентам стає простішим та своєчасним» [2].

Порівняно з традиційними методами, дистанційне навчання надає деякі переваги: «цілодобовий доступ до матеріалів надає можливість студентам навчатися в зручному для них темпі, що забезпечує достатній освітній розвиток, орієнтований як на учнів так і студентів» [3]. Варто зауважити, що особам такої вікової категорії складно самостійно організувати свій робочий розпорядок дня, скласти якісно графік навчання, тому стресові ситуації можуть легко їх збивати з рівноваги. Деякі дослідження показали, що «під час карантину чверть учасників страждала від тривоги, тоді як у третини була депресія,

майже 7% мали серйозні психологічні порушення. Вік та стать були головними факторами, пов'язаними з вищим рівнем тривожності та депресії. Студенти з нормальною психологічною оцінкою частіше віддавали перевагу дистанційним методам навчання перед традиційними методами навчання» [3].

Психологічні умови значною мірою впливають на освітній процес. Тривога та депресія негативно корелюють з навчальними досягненнями. Щоб покращити рівень студентів, слід звертати увагу на психологічну рівновагу. Підвищення знань та обізнаності вважається досягненням психічної стабільності.

Тривожність і депресія були поширеними серед студентів під час пандемії COVID-19, і деякі студенти зазнали серйозного впливу на основі використаного інструменту психологічної оцінки, вони засвідчували про нижчий рівень позитивних аспектів та високий рівень негативних аналогів, порівняно з періодом до пандемії, акцентували увагу на високому рівні відчуття самотності, нудьги та тривогу щодо майбутнього, скаржилися на зниження фізичної активності, проблеми зі сном, розлади харчування та домашнє насильство.

Отже, варто у закладах вищої освіти впроваджувати стратегії та програми, спрямовані на запобігання або зменшення психологічних розладів серед студентів, оскільки це забезпечить кращий їх стан, самопочуття та успішність під час навчання.

Список використаних джерел

1. Ільїна Ю. Н. Інформатизація освіти: дистанційне розвиваюче середовище. Суб'єкт-суб'єктна взаємодія. *Матеріали ІХ Міжнародної наук. конф. «Традиція і культура. Феномен діалогу: традиція і сучасність» (Київ, 19-20 листопада 2010 р.)* : тези. К., 2010. Ч. 4. С. 33-34
2. Носенко Е. Л. Соціально-психологічні фактори зміни освітньої парадигми в новому тисячолітті. *Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України*. К., 2002. Т. IV, ч. 4. С. 194-200.
3. Основи нових інформаційних технологій навчання / за ред. Ю. І. Машбиця. К. : ІЗМН, 1997. 264 с.

Немеш Аліна Василівна,

курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців

для органів досудового розслідування

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Лобаєва Олена Миколаївна,

старший викладач кафедри

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,

майстер спорту України міжнародного класу з кульової стрільби

СУЧАСНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ

Особливу роль у службово-бойовій діяльності поліцейських відіграє вогнева підготовка. Головна її мета полягає в забезпеченні готовності співробітників до ефективного використання стрілецької зброї при виконанні оперативно-службових завдань. Досягнення цієї мети здійснюється через професійне навчання, вищу професійну освіту і професійну, службову та фізичну підготовку.

Актуальність теми зумовлена тим, що в діяльності Національної поліції України поліцейський повинен бути професіоналом у своїй справі, а професіоналізм полягає в тому, що професійна підготовка працівників є важливою складовою забезпечення безпеки самих правоохоронців та населення. Вогнева підготовка є однією з основних дисциплін службової підготовки поліцейського.

Заняття з вогневої підготовки з практичним виконанням вправ стрільб проводяться для послідовного навчання поліцейських, ведення вогню по різних цілях вдень і вночі, в будь-яких умовах. Одним з найбільш ефективних методів проведення заняття з вогневої підготовки є метод вогневого уроку [2]. Суть даного методу полягає в проведенні заняття одночасно з кожним, хто навчається по всіх досліджуваних питаннях на декількох навчальних місцях, що підвищує ефективність заняття, дозволяючи вивчати (повторювати) теоретичний матеріал і відпрацьовувати практичні навички. Це дає можливість економити час самостійної роботи, якщо говорити про професійне навчання, вищу професійну освіту, і надає час для повторення теоретичного матеріалу і відпрацювання практичних навичок в рамках професійної, службової та фізичної підготовки [4].

Виходячи з тлумачення різних джерел, страйкбол – це командна, військово-спортивного гра, вид активного відпочинку, рольова командна гра, військовотактичні напрямки, в ході чого учасники, імітуючи дії різних збройних структур, виконують поставлені сценарієм завдання. Як озброєння гравці застосовують так звану м'яку пневматику [1].

Пізніше розробили зброю, що використовувала енергію стисненого газу. Зазначені модифікації раніше мали можливість вести автоматичну і напівавтоматичну стрілянину. Однак дана зброя мала великі розмірами, так як газ розміщувався у зовнішньому резервуарі і з'єднувався із зброєюеластичним шлангом. В подальшому почали

встановлювати невеликі газові резервуари безпосередньо в корпус (за принципом запальнички) [2]. У міру розвитку даного напрямку з'явилися моделі з системою «GasBlowBack», при якій частка енергії стисненого газу використовується на хід затвора при стрільбі. Крім того, імітується віддача зброї (при пострілі затвор відходить назад, зводить курок, досилає патрон в патронник) [4].

Це зроблено виключно з метою додання антуражності і ніякого функціонального навантаження не несе. Такий механізм роботи частин зброї використовується в переважній більшості пістолетів. На відміну від широко поширеної «жорсткої» пневматики, «м'яка пневматика» спеціально конструювалася таким чином, щоб нетравмувати гравців. При дотриманні мінімальних правил безпеки (обов'язкові для носіння тільки окуляри), найсерйозніше «поранення» – це садно. Наприклад, після гри в пейнтбол синці на тілі набагато значніші, адже і сама кулька – більша і важча. На користь страйкболу свідчить і той факт, що використовувані боєприпаси мають вартість значно меншу ніж ті, що застосовуються в пейнтболі.

Підготовка та навчання правоохоронців на сучасному етапі є дуже важливим, бо Національна поліція України є гарантом протидії злочинності та захисту населення. Головна мета професійного навчання полягає в забезпеченні готовності співробітників до ефективного використання стрілецької зброї при виконанні оперативно-службових завдань.

Список використаних джерел

1. URL:<https://dovidnykmpz.info/wp-content/uploads/2018/06/Порадник-з-психол-підготовки.pdf>(Дата звернення 12.05.2021)
2. URL:https://docviewer.yandex.ua/view/540294275/?*=uUI8TOYSu4GPHHqіpcybFWonZ597InVybcI6lnhLWJyb3dzZXI6Ly80R(Дата звернення 12.05.2021)
3. Кудрявцев Р. А. Структура особистісної самосвідомості студента. *Сім'я. Держава: історія і сучасність*
4. URL:<http://eprints.zu.edu.ua/32500/1/Матеріали%20Круглого%20столу%205.02.2021.pdf>(Дата звернення 12.05.2021)

Палько Віктор Іванович,

доцент кафедри загальноправових дисциплін

Навчально-наукового інституту морського права та менеджменту

Національного університету «Одеська морська академія»,

кандидат юридичних наук, доцент

НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Науково-дослідницька діяльність здобувачів вищої освіти є засобом професійної підготовки майбутніх фахівців, оскільки, з одного боку, передбачає розв'язання проблемних практичних ситуацій, а з іншого, – актуалізує креативні можливості особистості в аспекті вироблення власного погляду на шляхи розв'язання проблемної виробничої ситуації. Вона є найбільш ефективним методом підготовки якісно нових фахівців у вищій школі.

Отже ефективне функціонування цих інститутів однаковою мірою залежить від якості законодавства та від якості фахівців, що забезпечують діяльність цих інститутів.

Сьогодні для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії важливе значення має вдосконалення правничої освіти в Україні, змісту та методики викладання правничих дисциплін, базованих на формуванні правничих навичок, обізнаності щодо питань етики та прав людини, розумінні фундаментальної ролі правника в утвердженні верховенства права через захист прав і свобод людини, а також стандартів доступу до правничої професії.

В Національній доктрині розвитку освіти зазначено, що поєднання освіти і науки є умовою модернізації системи освіти, головним чинником її дальшого розвитку, що забезпечується: інноваційною освітньою діяльністю у навчальних закладах усіх типів, рівнів акредитації та форм власності; залученням до наукової діяльності обдарованої учнівської та студентської молоді, педагогічних працівників; створенням науково-інформаційного простору, насамперед для дітей та молоді, використанням для цього нових комунікаційно-інформаційних засобів; запровадженням цільових програм, що сприяють інтеграції освіти і науки [3].

Відповідно до п. 12 ст.1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» зазначено, що наукова діяльність – це інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження[1].

Наукова діяльність має творчий характер, тому характеризується імпульсивністю, імпровізацією, потребує відповідного настрою. Успіх забезпечує насамперед систематична, ритмічна, ретельно спланована щоденна робота [4, с.44].

На нашу думку ефективність професійної підготовки здобувачів значною мірою визначається рівнем сформованості дослідницьких знань, розвитком особистісних якостей та бажанням до творчої дослідницької діяльності.

Науково-педагогічні, наукові та педагогічні працівники закладу вищої освіти зобов'язані розвивати в осіб, які навчаються у закладах вищої освіти, самостійність, ініціативу, творчі здібності.

Згідно із п. 9 ч. 1 ст.62 Закону України «Про вищу освіту» особи, які навчаються у закладах вищої освіти, мають право на участь у науково-дослідних, дослідно-конструкторських роботах, конференціях, симпозіумах, виставках, конкурсах, представлення своїх робіт для публікації [2].

У ст. 41 Закону України «Про вищу освіту» передбачено, що у закладах вищої освіти та їхніх структурних підрозділах діють наукові товариства студентів (курсантів, слухачів), аспірантів, докторантів і молодих вчених, які є частиною системи громадського самоврядування відповідних закладів вищої освіти.

Починаючи з другого курсу у навчальному закладі необхідно залучати здобувачів до наукових досліджень, привчити їх уже на цьому етапі мислити самостійно. Здобувачі не лише отримують найновішу наукову практичну інформацію від викладачів на лекційних та практичних заняттях, а й беруть участь у наукових дослідженнях.

Таким чином, розвиток знань у будь-якій ділянці є наслідком поєднаних зусиль у науковому дослідженні та навчанні. Правнича наука великою мірою розвивається через практичну діяльність представників правничої професії: через правозастосування та тлумачення юридичних норм.

Тому невід'ємною місією навчальних закладів є вільний науковий пошук і передання знань через поєднання досліджень, навчання та практичного досвіду, в тому числі шляхом залучення до дослідницької роботи представників правничої професії.

Як свідчить практика керівництва науковим гуртком з міграційного права, залучення здобувачів третього курсу до наукової роботи, стимулює їх до кращого засвоєння навчальної дисципліни.

Положення про науковий гурток з міграційного права здобувачів вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» навчально-наукового інституту морського права та менеджменту» Національного університету «Одеської морської академії у лютому 2021р. було затверджене на засіданні Вченої ради ННІ МПтаМ.

Науковий гурток - це творчий колектив здобувачів вищої освіти, об'єднаний з метою формування у них первинних систематизованих навичок наукової діяльності та вмінь застосовувати у практичній діяльності досягнення науки і науково-технічного прогресу та для забезпечення якісної підготовки фахівців вищої категорії.

У своїй діяльності науковий гурток керується принципами рівноправності членів гуртка, самоврядування, відкритості та прозорості діяльності, органічного зв'язку науково-дослідної роботи з навчальним процесом.

Науковий гурток з міграційного права здобувачів вищої освіти є добровільним об'єднанням здобувачів для опанування навичок проведення наукових досліджень та поглибленого вивчення правового регулювання міграційних процесів, які спроможні успішно поєднати таку діяльність із навчанням у вільний від занять час або спеціально наданий час. Активна діяльність у складі наукового гуртка дає змогу здобувачам вищої освіти засвоїти основні положення міграційної політики України, ознайомитися із актуальними проблемами міграційних процесів.

План роботи наукового гуртка та основні напрямки його наукових досліджень розробляються відповідно до науково-дослідної тематики ННІ МПтаМ, а також кафедри загальноправових дисциплін та затверджується кафедрою.

Метою діяльності наукового гуртка є стимулювання наукової творчої креативності здобувачів вищої освіти у процесі навчання, виявлення та залучення обдарованої молоді до наукової діяльності, набуття навичок науково-дослідної роботи, застосування отриманих знань у практичній діяльності, обговорення актуальних проблем відповідної галузі наук, розширення загального і професійного світогляду.

Основними завданнями наукового гуртка є: закріплення та підвищення рівня знань здобувачів в сфері міграційного права; організація науково-дослідної роботи здобувачів вищої освіти у сфері міжнародної міграції та управління міграційними процесами; створення умов для розкриття наукового та творчого потенціалу здобувачів вищої освіти; залучення здобувачів до участі в наукових конференціях, семінарах, форумах, конкурсах та інших науково-дослідних і просвітницьких заходах; знання основних положень інституту еміграції, імміграції та свободи пересування в міграційному праві України; налагодження зв'язків з Міжнародною організацією міграції в Україні, Представництвом Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) в Україні, Державною міграційною службою України, Державною прикордонною службою України, науковими організаціями, об'єднаннями, установами на міжнародному, всеукраїнському та регіональному рівнях.

Основними формами роботи наукового гуртка та проблемної групи є: засідання наукового гуртка; зустрічі з провідними вченими Університету, України та світу з тематики діяльності гуртка, фахівцями профільних підприємств, установ та організації; розробка та презентація тематики власних досліджень; підготовка наукових ідей, проектів, виступів та обговорення їх результатів; участь у науково-практичних заходах: семінарах, круглих столах, конференціях, наукових конкурсах та ін.; практичне застосування наукових компетентностей за освітніми компонентами освітньо-професійних та освітньо-наукових програм;

Отже, успішна науково-дослідна діяльність здобувачів вищої освіти може бути реалізована при їх активній участі у науковій роботі протягом усього періоду навчання.

Список використаних джерел

1. Про наукову і науково-технічну діяльність. Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2016. № 3. Ст.25.
2. Про вищу освіту. Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 37-38. Ст.2004.
3. Про Національну доктрину розвитку освіти. Указ Президента України від 17 квітня 2002 року N 347/2002. *Офіційний вісник України*. 2002. № 16. Ст. 860.
4. Важинський С.Е., Щербак Т.І. Методика та організація наукових досліджень : Навч. посіб. Суми: СумДПУ імені А. С.Макаренка, 2016. 260 с.

Панчук Юлія Володимирівна,

*здобувач ступеня вищої освіти магістра за спеціальністю «Психологія»
Навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання
Національної академії внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Захаренко Людмила Миколаївна,

*старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем психологічного
забезпечення та психофізіологічних досліджень
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат психологічних наук*

ТРУДОГОЛІЗМ: ЯК ДІАГНОСТУВАТИ ТА ПОПЕРЕДИТИ?

Однією із недостатньо вивчених проблем в діяльності персоналу організацій є трудоголізм. Трудоголізм характеризується порушенням рівноваги між працею та іншими важливими сферами життя людини, неконтрольованим, внутрішнім примусом до праці без перерви та негативними наслідками у різних сферах.

Трудоголізм (надмірна працьовитість) в адиктивному аспекті трактується як залежність. На побутовому рівні трудоголіком (працеголіком) називають людину, яка цілком себе присвячує роботі.

У суспільстві зберігається двоїсте ставлення до трудоголізму: негативний вплив на працівника, позитивний наслідок для організації (роботодавця).

Вперше трудоголізм описав Вейн Оутс (Oates, 1968) у своїй книзі «Зізнання одного Трудоголіка» і з цього часу розпочалося наукове вивчення цього феномену [1].

Науковці по-різному трактують трудоголізм: як тріаду «залученості в роботу», «драйву» (потягу) і «задоволення від роботи» (Spence, Robbins, 1992); як тенденцію людини працювати надмірно старанно в комплексі зі схибленістю на роботі (концепція Scott, Moore Miceli, 1997); як об'єктивну оцінку витраченого на роботу часу (теорія трудоголізму Peiperl, Jones, 2001); як складний багатовимірний конструкт (Clark, Lelchook & Taylor, 2010); як надмірну залученість в роботу, детерміновану позитивними підкріпленнями (Macmillan); як мету діяльності, відчуття того, що трудова діяльність є єдиною цінністю в житті (Ільїн Є.П., 2011).

Трудоголізм складно розмежувати із сприятливим патерном робочої поведінки, який отримав назву «залученість в роботу» і є спрямованою, організованою участю, коли залучені в робочий процес працівники фізично, когнітивно, емоційно і мисленнево самовиражаються [1]. Залученість працівника в роботу є позитивним, афективно-мотиваційним феноменом, але це може стати першопричиною розвитку трудоголізму (тобто, повна поглиненість професійною діяльністю може призвести до професійної деструкції). Працелюбні працівники мають перед собою ціль, для них важливий результат їх роботи. Трудову діяльність вони сприймають як спосіб самовираження, самозабезпечення і створення матеріальних благ, отримують задоволення від роботи.

Для працівників-трудоголіків важливим є виробничий процес, а не результат. Трудоголіки внутрішньо дуже сильно змотивовані до праці, однак вони не отримують

задоволення від роботи, адже для них це – спосіб наповнення часу. Вони мають проблеми з інтерперсональними стосунками і психосоціальним функціонуванням; інтенсивно переживають негативні емоції, невротичні, мають високий рівень уникання негативних підкріплень, витривалі, прагнуть до суспільного визнання своїх професійних якостей. До узалежнення від професійної активності у чоловіків часто приводить прояв певних інтенсивних потреб (домінування, досягнень), надмірний потяг до діяльності та змагань, завищені амбіції, нетерплячість).

Трудоголізм як узалежнення від праці найчастіше виникає з самовиправдовування працівника, що потрібно багато працювати (щоб не втратити посади, втримати стандарт життя на належному рівні); потреби постійного самоутвердження; схильності до перфекціонізму; труднощів з делегуванням повноважень, відповідальності та обов'язків іншим співробітникам; неспокою та депресивних тенденцій; потреби «бути в порядку»; розв'язування особистісних конфліктів і проблем шляхом втечі в професійну активність.

Загальними критеріями для діагностики трудоголізму є:

- сильна потреба або відчуття примусу до виконання дій, пов'язаних з професійною діяльністю;
- суб'єктивне переконання про менші можливості контролю своєї поведінки, пов'язаної з працею;
- прояви станів неспокою, роздратування чи гіршого самопочуття при спробах переривання або обмеження праці, та зникнення цих станів в момент повернення до виконання професійних завдань;
- проведення щоразу більшої кількості часу в праці для зниження рівня неспокою, досягнення задоволення чи доброго самопочуття, які попередньо були можливими під час нормальної тривалості праці;
- зростаюче занедбання альтернативних джерел задоволення або зацікавлення на користь виконання професійних обов'язків;
- виконання професійної діяльності, незважаючи на шкідливі (фізичні, психічні і соціальні) наслідки надмірного захоплення працею [3].

Причинами трудоголізму працівника є *суспільно-демографічні причини* (перевищення часу, призначеного на професійну активність; надмірний обсяг обов'язків та відповідальності; цивільний стан працівника; кількість дітей; наявність/відсутність вільного часу для проведення дозвілля); *сімейні* (надмірно високі вимоги батьків по відношенню до дитини; наслідування прикладу із своїх надто запрацьованих батьків); *особистісні* (генетична схильність, певні риси особистості, професійно зорієнтовані життєві цілі, досягнення соціального статусу, власне життя, родинна ситуація).

Залежно від причин, які обумовлюють розвиток трудоголізму, розрізняють:

1) *трудоголізм особистісний* – це хронічне узалежнення, що характеризується проявами впертості, амбіційності, перфекціонізму, самоконтролю, дрібязковості, негнучкості;

2) *трудоголізм ситуаційний* (так званий псевдотрудоголізм), що має перехідний характер (триває до часу дії стресорів), *реактивний і стратегічний* (базується на механізмах заразності (copying) в складній життєвій ситуації).

Діагностичним інструментарієм, який дозволить діагностувати рівень вираженості трудоголізму особистості, можуть слугувати «Голландська шкала трудової залежності (В. Шауфелі, Тарріс); «Утрехтська шкала залученості в роботу» (В. Шауфелі та Беккер); «Бергенська шкала трудоголізму»; «Шкала уникання» (М. Мітчелла та М. Амброуза); опитувальник «Ви трудоголік?»; тест на «Трудоманію»; методика «Визначення трудоголізму» [2; с. 48-60].

Встановити ризик узалежнення конкретної людини від праці допоможе проведення психодіагностики за шкалою WART (Work Addiction Risk Test) автором якої є A.S. Robinson (1999), в адаптації з польської мови К. Войдило (2005). Це дає можливість легко, швидко і достовірно встановити рівень проблемного захоплення роботою конкретної особистості. Ризик чи факт узалежнення від праці визначається за показниками: 1) помірне узалежнення від праці; 2) ризик поважного узалежнення від праці; 3) утримання відповідної рівноваги між працею та іншими сферами життя; 4) відсутність узалежнення від праці [3].

Враховуючи вищевикладене, керівництву та організаційним психологам доцільно проводити профілактику трудоголізму на індивідуальному рівні та на рівні закладу праці. Слід звернути увагу на працівників, які належать до групи ризику щодо ймовірності виникнення трудоголізму, а саме: є неодруженими, розлученими, вдовами/вдівцями та надмірно багато часу проводять на роботі (відсутність задоволення з подружнього життя або інші родинні клопоти можуть сприяти «зануренню» у вир праці).

Розвитку трудоголізму може сприяти середовище праці, тому керівникам слід запобігати створенню системи цінностей, в якій на першому місці знаходиться робота та відсутній вільний від роботи час для проведення дозвілля з родиною.

Доцільним є проведення заходів психологічної просвіти працівників, з метою поглиблення їх знань про особливості прояву та причини трудоголізму для подальшого використання ними цих знань у їхній професійній діяльності та вихованні дітей. Особливу увагу слід звернути на наслідки трудоголізму (розлади в соматичному, психічному або соціальному функціонуванні особистості):

- соматичні розлади супроводжуються болями голови, шлунку, задухою, безсонням, гіперактивністю, нервозністю, мінливістю настрою, а переобтяження та виснаження можуть проявитися як постійна втома, раптова смерть з перепрацювання;
- нездатність трудоголіка на формування і підтримування щирих стосунків або на їх покращення;
- відсутність емоційної рівноваги, поява неконтрольованих реакцій, здійснення дій для зменшення психічного напруження і неспокою (вживання алкоголю, тютюну, ліків, які можуть виконувати роль «стимуляторів» або «заспокоювачів»); зниження розумової активності, дисфункції пам'яті та сприймання; розсіювання уваги, труднощі мислення.

Список використаної джерел

1. Барабанщикова В. В., Климова О. А. Представления о вовлеченности в работу и трудоголизме в современных психологических исследованиях. *Национальный психологический журнал*. 2015. № 1 (17). С. 52-60.

2. Діагностика перфекціонізму та трудоголізму особистості: психологічний практикум / Л. М. Карамушка, О. І. Бондарчук, Т. В. Грубі. Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2018. 64 с.

3. Курляк І. Є. Трудоголізм як приклад біхевіоральних узалежнень: дефініційно-типологічні та діагностичні аспекти (на матеріалах Польщі). *Молодий вчений*. № 1 (53). 2018. С. 332-338.

Попенко Юлія Костянтинівна,

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня

1 курсу магістратури юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Головіна Ольга Володимирівна,

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,

кандидат історичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

Успішність виконання професійних обов'язків, своєчасність виконання завдань, які стоять перед юристом під час професійної діяльності забезпечується високим рівнем розвитку комунікативної культури фахівця-юриста. Комунікативна компетентність як функціональна основа використання мови в процесі спілкування є дуже важливою. Особливо коли мова йде про фахівців, які мають справу з людьми. Однією з таких професій – є професія юриста. Тобто, навчальні заклади, які готують майбутніх юристів повинні приділяти достатню увагу формуванню комунікативної компетентності у майбутніх фахівців.

Даною темою займаються такі дослідники, як Д. Хаймза (американський лінгвіст), М. Вятютнев, Д. Ізаренков, Т. Вольфовська, М. Кабардов, В. Розіна, М. Костецький, Л. Казміренко, В. Андросюк та багато інших.

Усі науковці по-різному надають дефініцію «комунікативна компетентність», але дещо спільне у них все таки є, а саме, комунікативна компетентність визначається як сукупність особистісних комунікативних якостей, сформованість відповідних навичок та вмінь, а також здатність людини спілкуватися у ситуаціях, обумовлених соціальними потребами [1].

Спілкування – це основа професійної діяльності юриста. Фахівці у сфері юриспруденції повинні досконало володіти вербальним та невербальним спілкуванням. Зазвичай вербальне спілкування вживається разом із невербальним. Вони доповнюють та підсилюють одне одного під час спілкування. Саме через інтонацію, жести, міміку, позу та погляд краще передається інформація слухачу.

Один із відомих фахівців з теорії та практики спілкування Ф. Бацевич зазначає такі функції спілкування: контактну (тобто, створити атмосферу прийнятну для спілкування та сприйняття інформації), інформаційну (тобто, можливість спілкуватися, ставити запитання та отримувати відповідь), спонукальну (заохочення опонента до певних дій), координаційну (узгодження дій), пізнавальну (сприйняття та розуміння змісту повідомлення), емотивну (обмін емоціями) та регулятивну [2].

На практиці, для розвитку професійно-комунікативних умінь майбутніх юристів існують лінгвістичні курси професійного спрямування. У вищих навчальних закладах це

дисципліни: «Культура слова», «Українська мова професійного спрямування», «Риторика», «Етика ділового спілкування», «Ораторське мистецтво» [3].

Важливо зазначити, що обмежуватися тільки мовною підготовкою та уявленнями про комунікативні знання та вміння – недостатньо. Це призведе до складнощів та непорозумінь у процесі здійснення своїх професійних обов'язків. На сьогоднішній день, на ринку праці роботодавці ставлять такі вимоги до молодих юристів, як загальна та спеціальна освіченість у юриспруденції, фундаментальні знання в області права, а також не менш важливою є професійна компетентність. Вміння спілкуватися є запорукою досягнення поставленої мети.

Отже, комунікативна компетентність це глибоке та складне явище. На нашу думку, ефективність професійної діяльності значною мірою залежить від володіння комунікативною культурою. Тож студенти повинні вдосконалювати мовні та мовленнєві здатності, вчитися встановлювати контакти, організовувати та здійснювати продуктивне спілкування на оптимальному рівні вирішення поставлених завдань.

Список використаних джерел

1. Ценко М. Б. Формування комунікативної компетентності майбутніх юристів *Вісник національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Харків, 2014. № 4 (23).
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. К.: Видавничий центр «Академія», 2004.
3. Василенко В. А. Особливості мовної свідомості юристів. Харків.: Наукове товариство «Наука та знання», 2017.
4. Василенко В. А., Деменко А. В. Особливості мовної свідомості юристів. *Соціально – гуманітарний вісник*. Харків, 2017. № 17.

Тригубенко Марина Володимирівна,
заступник начальника науково-організаційного відділу
Державного науково-дослідного інституту МВС України,
кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУ ТА ДЕРЖАВНИХ ГАРАНТІЙ НАУКОВИМ УСТАНОВАМ В УКРАЇНІ

Банківський кредит та державні гарантії належать до основних фінансово-кредитних інструментів, які забезпечують економічно сприятливі умови для ефективного провадження наукової і науково-технічної діяльності наукових установ.

Відповідно до ст. 1054 Цивільного Кодексу України за кредитним договором банк або інша фінансова установа (кредитодавець) зобов'язується надати грошові кошти (кредит) позичальникові у розмірі та на умовах, встановлених договором, а позичальник зобов'язується повернути кредит та сплатити проценти [1]. Однак банківський кредит для наукових установ матиме ознаки фінансово-кредитного інструменту, як форми державної підтримки таких установ, в тому випадку, якщо він надається на пільгових умовах для здійснення чи активізації наукової та науково-технічної діяльності, а саме – передбачає безвідсоткове кредитування або кредитування під пільгові ставки тощо.

Банківський кредит є однією з найрозповсюдженіших форм державної підтримки наукових установ в країнах ЄС та США, оскільки, за слушним визначенням С. Єгоричевої, створює сприятливі умови функціонування для наукових установ, які можуть розпочати наукову діяльність навіть за умови браку власних коштів, або використати кошти від отриманих кредитів для збільшення власного капіталу, збільшення обсягів виробництва тощо [2, с. 19].

Розрізняють інноваційний та інвестиційний банківські кредити. На думку С. Онишко інвестиційний кредит видається науковим установам, чії перспективні розробки знаходяться на початковому етапі досліджень [3, с. 43]. Щодо інноваційного кредиту – Т. Васильєва вважає і ми підтримуємо її думку, що враховуючи те, що інновації відрізняються підвищеною ризикованістю та достовірно прогнозування руху потоків коштів здійснити практично неможливо, інноваційні кредити майже не надаються на розроблення інновацій, а використовуються зазвичай вже на завершальних етапах інноваційного процесу [4, с. 127].

З метою забезпечення повного або часткового виконання боргових зобов'язань суб'єктів господарювання – резидентів України, можуть надаватися державні гарантії – гарантування державою зобов'язань з повернення кредиту, що був наданий суб'єкту наукової діяльності. Так, частиною першою статті 17 Бюджетного кодексу України передбачено, що державні гарантії можуть надаватися виключно у межах і за напрямками, що визначені Законом про Державний бюджет України. Також згідно з частиною третьою статті 17 Бюджетного кодексу України встановлено, що державні гарантії надаються на умовах платності, строковості, а також забезпечення виконання зобов'язань у спосіб, передбачений законом. Разом з тим, частиною четвертою цієї статті встановлено, що державні гарантії не надаються для забезпечення боргових зобов'язань

суб'єктів господарювання, якщо безпосереднім джерелом повернення кредитів (позик) передбачаються кошти державного бюджету (крім боргових зобов'язань, що виникають за кредитами (позиками) від міжнародних фінансових організацій) [5].

Для реалізації інвестиційних проектів відповідно до статті 12.1 Закону України «Про інвестиційну діяльність» [6] передбачено, що державна підтримка надається, зокрема, шляхом надання державних гарантій. Однак, відповідно до частини другої статті 6 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» від 01 липня 2014 року №1555-VII [7] та відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 07 лютого 2018 року № 118 [8] затверджено критерії оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання на проведення наукових досліджень, технічний розвиток та інноваційну діяльність.

Відбір інвестиційних проектів, для реалізації яких надається державна підтримка, здійснюється на конкурсній основі на підставі даних Державного реєстру інвестиційних проектів та проектних (інвестиційних) пропозицій, а також експертних висновків за результатами проведення експертної оцінки їх економічної ефективності. Порядок відбору проектних (інвестиційних) пропозицій та інвестиційних проектів, для розроблення або реалізації яких надається державна підтримка, затверджено постановами Кабінету Міністрів України від 13.11.2013 № 835 та від 22.07.2015 № 571 [9, 10]. Відбір таких проектів здійснюється на конкурсних засадах конкурсними комісіями, які утворюються органами державної влади та органами місцевого самоврядування, що приймають рішення про надання державної підтримки.

Таким чином, наданню державних гарантій в якості забезпечення кредитування має передувати підготовка відповідного інвестиційного проекту, проходження ним державної експертизи та отримання висновку стосовно допустимості державної допомоги.

Законодавством України відповідно до статті 48 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [11] передбачається, що кошти бюджетних програм сприяння розвитку виробничо-орієнтованих наукових установ спрямовуються на повне або часткове безвідсоткове кредитування інноваційних та інвестиційних проектів таких установ, а також на повну або часткову компенсацію відсотків, сплачених виробничо-орієнтованими науковими установами комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам за кредитування проектів. Отже, кредитування та державні гарантії, як форма підтримки наукових установ в Україні, передбачається лише для виробничо-орієнтованих наукових установ, які підготують та пройдуть складну процедуру відбору наукових проектів. Однак, законодавчо залишаються не визначеними ні суб'єкти, ні порядок, ні розмір такого кредитування, ні розмір та порядок відшкодування відсотків за отриманими кредитами для виробничо-орієнтованих наукових установ.

Можна зробити висновок, що наразі в Україні нормативно не розробленим залишаються механізми надання фінансово-кредитних інструментів, таких як банківський кредит та державні гарантії, для наукових установ. Фактично зазначені фінансово-кредитні форми підтримки наукових установ на сучасному етапі в Україні мають декларативний характер.

Отже, зазначене питання потребує додаткового вивчення з метою підготовки пропозицій щодо механізмів правового регулювання надання фінансово-кредитних інструментів науковим установам в Україні та удосконалення законодавства.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
2. Єгоричева С. Б. Банківські інновації: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2010. 208 с.
3. Онишко С. В. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку: Монографія. Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2004. 434 с.
4. Васильєва Т. Проблеми і перспективи банківського інноваційного кредитування. *Розвиток фінансово-кредитної системи України: здобутки, проблеми, перспективи: тези доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції аспірантів та молодих вчених, 25-26 жовтня 2007 р. / відп. за вип. Б.І. Пшик. Львів: ЛІБС УБС НБУ, 2007. С. 127-129.*
5. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2010. № 50-51. Ст.572.
6. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18 вересня 1991 року № 1560-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1991. № 47. Ст. 646.
7. Про державну допомогу суб'єктам господарювання: Закон України від 01 липня 2014 року №1555-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 34 Ст.1173.
8. Про затвердження критеріїв оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання на проведення наукових досліджень, технічний розвиток та інноваційну діяльність: Постанова Кабінету Міністрів України від 07 лютого 2018 року № 118. *Офіційний вісник України* від 20.03.2018. 2018. № 22. Стор. 95. Стаття 730.
9. Порядок відбору інвестиційних пропозицій, для реалізації яких надається державна підтримка: Постанова Кабінету Міністрів України від 13.11.2013 № 835 [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/835-2013-п>.
10. Деякі питання управління державними інвестиціями: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 липня 2015 року № 571. *Офіційний вісник України* від 21.08.2015. 2015. № 64. Стор. 249. Ст. 2116.
11. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 року № 848-VIII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2016. № 3. Ст. 25.

Филь Світлана Петрівна,

старший науковий співробітник

Державного науково-дослідного інституту МВС України,

кандидат юридичних наук, старший дослідник

Юрчишин Оксана Ярославівна,

директор департаменту інновацій та трансферу технологій

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,

кандидат технічних наук, доцент

ВИЩА ОСВІТА З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Інтелектуальна власність здавна є суттєвою складовою прогресу цивілізованого людства, а сама система інтелектуальної власності є двигуном цього процесу так, як стимулює пошук нових неочевидних технічних рішень і нових об'єктів. Розробники таких рішень разом із фахівцями у сфері інтелектуальної власності представляють стійкий моноліт, в якому виробництво чогось нового обов'язково супроводжується захистом прав на об'єкти права інтелектуальної власності. Таке співробітництво зводить до мінімуму неправомірне використання чужих творчих ідей та технічних рішень, а в разі виникнення подібної ситуації, потерпіла сторона може розраховувати на гідне відшкодування. Тож проблематика охорони прав інтелектуальної власності в Україні багато в чому визначається значною нестачею кваліфікованих фахівців з цієї сфери, що потребують великого обсягу спеціальних теоретичних знань та практичного досвіду. На жаль, таких фахівців в Україні недостатньо, адже система вищої освіти не забезпечує відповідності підготовки кадрів суспільним потребам. У сучасних умовах необхідно поглиблювати фаховий рівень підготовки фахівців з інтелектуальної власності з огляду на розвиток інформаційно-аналітичної та інноваційної діяльності в Україні. Адже неможливо створювати та виробляти патентно- і конкурентоспроможну продукцію без встановлення її правового статусу, фактичної вартості, можливостей пристосування до вимог споживчого ринку та конкретних споживачів, заінтересованих у її використанні.

Щороку вища освіта у сфері інтелектуальної власності має великий попит серед тих, хто у своїй практичній діяльності потребує поліпшення знань та навичок. Випускниками стають переважно працівники митниць, слідчих органів, судів, прокуратури, поліції, тобто представники правоохоронних органів, на яких безпосередньо покладені обов'язки захисту прав інтелектуальної власності від порушень і протиправних посягань. Викладають цим категоріям працівників такі спеціалізовані навчальні курси: особливості кваліфікації злочинів у сфері інтелектуальної власності, методика розслідування справ у сфері інтелектуальної власності, порушення правил переміщення об'єктів прав інтелектуальної власності через митний кордон, процедура адміністративного розгляду порушень, основи криміналістичних досліджень злочинів у сфері інтелектуальної власності, основи судової експертизи у сфері інтелектуальної власності.

Недостатня кількість фахівців у сфері інтелектуальної власності, як стверджує Ю. Л. Бошицький, пов'язана з тим, що окремим державним службовцям, працівникам органів слідства, суду, прокуратури, митниць, бракує спеціальних знань, а це зумовлює необхідність удосконалення освіти в цій сфері, розширення її можливостей, введення відповідних курсів до обов'язкової програми системи вищої освіти в Україні [1, с. 227–229]. О. А. Ляшенко також серед причин неефективності захисту прав інтелектуальної власності визначає відсутність кваліфікованих спеціалістів, що можуть виявити правопорушення, кваліфіковано його зафіксувати і оформити, провести попередній розгляд матеріалів справи, довести її до логічного завершення [2, с. 10].

Відродження та розбудова національної система освіти з підготовки фахівців різних спеціальностей та напрямів, залучених до інноваційного процесу на будь-яких його стадіях, ще були закладені у 1993 році.

Вагоме значення у формуванні знань та культури у сфері інтелектуальної власності став Указ Президента України від 27 квітня 2001 р. № 285/2001 «Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні», яким передбачалося запровадження у закладах вищої освіти курсу з основ інтелектуальної власності. Введення цього курсу та підготовки за державним замовленням фахівців з інтелектуальної власності було здійснено відповідно до рішення колегії МОН України від 20 червня 2002 р. № 6/316, а пізніше виданого наказу МОН України від 20 жовтня 2004 р. № 811 «Про запровадження у ВНЗ навчальної дисципліни Інтелектуальна власність». Загалом курс з основ інтелектуальної власності, як зазначає О.П. Орлюк, прослухали понад 120 тисяч студентів [3, с. 150].

У 2005 р. МОН України, визнаючи економічну цінність об'єктів ПІВ та їх значення для суспільства в цілому, вперше своїм наказом запровадило у закладах вищої освіти III–IV рівнів акредитації незалежно від їх підпорядкування і форм власності для студентів, які навчаються за освітньо-професійними програмами спеціаліста і магістра, обов'язкове викладання навчальної дисципліни «Інтелектуальна власність» [4]. Вивчення такої дисципліни забезпечувало інтелектуальний і соціальний розвиток особистості шляхом навчання основам правових та економічних аспектів інтелектуальної власності [1, с. 228]. Але, не зважаючи на важливість вивчення цієї сфери, як для розвитку держави, так і кадрового потенціалу, МОН України власним наказом від 4 березня 2015 р. № 235 скасувало власний наказ від 20 жовтня 2004 р. № 811. У результаті викладення дисципліни «Інтелектуальна власність» не заборонено, проте дозволено закладах вищої освіти вирішувати на власний розсуд, чи уводити цю дисципліну до своїх навчальних планів.

Визнаючи брак кваліфікованих фахівців для комплектування кадрового складу працівників підрозділів з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності закладах вищої освіти та наукових установ, МОН України восени цього самого року вийшло з ініціативою до КМ України доручити їм запровадити обов'язкове викладання у вузах курсу з основ інтелектуальної власності для студентів технічних та природничих спеціальностей [5]. Вважаємо, що цей крок відомства з відновлення курсу є позитивним, оскільки набуті за студентських часів знання з інтелектуальної власності в майбутньому допоможуть власникам об'єктів права

інтелектуальної власності не лише отримувати прибуток від їх використання в господарській діяльності, а й запобігти їх неправомірному використанню.

Згодом у 2016 р. відбулися істотні зміни щодо підготовки магістрів з інтелектуальної власності. Так, відповідно до постанови КМ України від 29 квітня 2016 р. № 266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» та прийнятого на її виконання наказу МОН України від 12 квітня 2016 р. № 419 підготовка фахівців з інтелектуальної власності була вилучена зі специфічних категорій та переведення до наступних спеціалізацій:

інтелектуальна власність за кодом спеціальності 8.18010011 (магістратура):

у галузі знань Управління та адміністрування (07), спеціальність – менеджмент (073);

у галузі знань Право (08), спеціальність – право (081);

у галузі знань Управління та адміністрування (07), спеціальність – Підприємництво, торгівля та біржова діяльність (076);

інтелектуальна власність за кодом спеціальності 8.18010012 (магістратура):

у галузі знань Управління та адміністрування (07), спеціальність – менеджмент (073).

Внаслідок прийняття таких нормативів, зазначає О.П. Орлюк, відбулося різке скорочення кількості закладів вищої освіти, що раніше забезпечували підготовку фахівців з інтелектуальної власності (специфічні категорії). При цьому на міждисциплінарні програми з інтелектуальної власності, акредитовані в межах спеціальності «Право» перестали вступати випускники інших спеціальностей у зв'язку з обов'язковою вимогою при вступі на юридичну магістратуру здавати ЗНО з права. Відсутність підготовки фахівців з інтелектуальної власності в межах технічних спеціальностей, у свою чергу, не лише позбавляє національні виробничі галузі відповідного фахового забезпечення, але й фактично унеможливує у подальшому атестацію патентних повірених, що спеціалізуються на об'єктах патентного права (у першу чергу), у зв'язку з відсутністю відповідної вищої освіти у сфері інтелектуальної власності [3, с. 153–154].

На сьогодні підготовка магістрів з інтелектуальної власності в Україні здійснюється лише у незначній кількості закладах вищої освіти, а саме:

НТУУ «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (на базі кафедри інформаційного права та права інтелектуальної власності);

Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (на базі кафедри інтелектуальної власності юридичного факультету);

Київському інституті інтелектуальної власності та права НУ «Одеська юридична академія»);

Сумському державному університеті (на базі кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства навчально-наукового інституту права);

Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького (на базі кафедри інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін навчально-наукового інституту економіки і права);

Дніпропетровській металургійній академії (на базі кафедри інтелектуальної власності та управління проектами гуманітарного факультету).

Підсумовуючи вищевикладене, доходимо висновку, що реформування вищої освіти у сфері інтелектуальної власності, зокрема: скасування МОН України обов'язкового

викладання дисципліни «Інтелектуальна власність» у закладах вищої освіти та виключення спеціальності інтелектуальної власності зі специфічних категорії, вкрай негативно відбивається на підготовці фахівців з питань інтелектуальної власності, майбутніх, як управлінців цієї сфери, практиків, захисників та правоохоронців. Скасування обов'язкового викладання курсу з інтелектуальної власності суперечить і зобов'язанням України перед ЄС в частині удосконалення правової основи охорони та захисту прав інтелектуальної власності. Тому вважаємо за доцільне повернути цю дисципліну до навчального плану всіх вишів III–IV рівнів акредитації незалежно від їх підпорядкування і форми власності для студентів, які навчаються за освітньо-професійними програмами магістра, а також відновити викладання навчальних дисциплін з основ інтелектуальної власності для всіх спеціальностей у закладах вищої освіти України на рівні освітнього рівня бакалавра та розширити галузі знань (окрім наявних 07, 08), з яких може надаватися вища освіта з інтелектуальної власності, з пріоритетом технічним галузям.

Список використаних джерел

1. Бошицький Ю. Л. Оптимізація національної освіти у сфері інтелектуальної власності: сучасні вимоги та основні тенденції. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 2. С. 227–233.
2. Ляшенко О. А. Адміністративно-правове регулювання діяльності ОВС в сфері захисту права інтелектуальної власності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07; Міжнар. ун-т бізнесу та права. Херсон, 2011. 19 с.
3. Орлюк О. Освіта з інтелектуальної власності у системі вищої освіти України: проблеми та завдання. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2019. № 6. С. 148-159.
4. Про запровадження у вищих навчальних закладах навчальної дисципліни «Інтелектуальна власність»: Наказ Міністерства освіти і науки України від 20 жовтня 2004 р. № 811 (втратив чинність). URL: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/3635-> (дата звернення: 08.05.2021).
5. До листа МОН від 25 вересня 2015 р. № 1/10-3263: Доручення Кабінету Міністрів України від 6 жовтня 2015 р. № 35364/8/1-15.

Ширінкін Микита Сергійович,

студент юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Іщенко Тетяна Валеріївна

старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

АНГЛОМОВНА КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

У нелінгвістичних університетах предмети «іноземна мова» та «іноземна мова за професійним спрямуванням» є частиною навчальної моделі. Метою вивчення цих предметів є розвиток навичок спілкування іноземними мовами, включаючи знання англійської мови у міжнародному, міжкультурному та професійному спілкуванні. Праці багатьох науковців в країні та за кордоном присвячені формуванню та розвитку вивчення іноземних мов, що є важливою складовою комунікативної культури, такої як комунікативна компетентність англійської мови тощо. Однак, незважаючи на багато публікацій, багато аспектів проблеми не були чітко сформульовані. Поняття «іншомовна комунікативна компетентність» все ще вимагає навчання та конкретного змісту, пов'язаного з певними можливостями навчання.

Мета цієї роботи - висвітлити особливість нелінгвістичних університетів у культивуванні та розвитку комунікативних навичок майбутніх професійних експертів у галузі спілкування, включаючи знання іноземних мов у своїх галузях. Це визначається підготовкою цілеспрямованого та всебічного професійного спілкування, яке забезпечує певний рівень спілкування, вміння володіти англійською мовою, використовувати іноземні мови для особливих (професійних) потреб, досягти особистих ділових контактів та подальшої професійної самоосвіти та самовдосконалення.

У рекомендації Європейської Ради метою викладання сучасних мов спілкування є не лише вивчення певного програмного матеріалу певної мови, а й вільне спілкування нею, тобто формування у студентів іноземної комунікативної компетентності.

З праць вчених, які розробляють теоретичні основи та практику комунікативного навчання, можна дізнатись, що комунікативна компетентність є основою вивчення іншомовних комунікативних методів. Метод заснований на тому, що навчальний процес є моделлю спілкування. Тому використання комунікативних методів у навчанні іншомовної мовленнєвої діяльності повинно враховувати основні принципи, тобто активізацію мовної та психологічної діяльності; враховуючи їхній життєвий досвід, передісторію діяльності, коло інтересів, коло емоції та статус та враховувати провідну роль особистості.

Основні принципи мовленнєвої та розумової діяльності спочатку забезпечують таку навчальну організацію, під час якої студенти постійно беруть участь у процесі спілкування. Для реалізації цього принципу викладачі-організатори пропагували

словесну психологічну діяльність студентів за допомогою проблемного підходу. Спілкування в процесі навчання може забезпечити єдність мислення та мови, оскільки обрані для курсу проблеми та проблемні ситуації активізують їх розумову діяльність, коли студенти беруть участь у процесі спілкування.

Принцип індивідуалізації є центром комунікативного навчання, що є основним засобом мотивації студентів до вивчення англійської мови. Спілкування завжди індивідуальне, суб'єктивне та особисте. З цим пов'язаний орієнтований на студентів підхід - основним змістом навчального процесу є студент, а не викладач, а особистий підхід, заохочення та зацікавленість студента в процесі навчання - це їх інтереси.

Відомий американський лінгвіст і антрополог Делл Хаймс запропонував концепцію комунікативної компетенції у другій половині минулого століття у відповідь на іншу видатну лінгвістичну концепцію Ноам Чомскі (концепція здатності мови використовувати свою рідну мову як ідеальну мову). Делл Хаймс завжди зосереджувався на засвоєнні важливості правил використання мови, інакше спроби застосовувати граматичні правила будуть марними. Хаймс дав визначення комунікативної здатності, що є найбільш загальним терміном для визначення особистих здібностей; здатність залежить від знання мови та здатності користуватися мовою відповідно до ситуації. Відтоді лінгвістичні та методологічні характеристики комунікативного підходу у навчанні іноземних мов розвиваються та вдосконалюються.

Зараз визнано, що домінуючим напрямком викладання іноземних мов у нелінгвістичних університетах є спілкування. Одним з основних принципів комунікативного методу викладання іноземних мов є надання студентам змоги брати участь у спілкуванні за допомогою англійської мови, щоб досягти швидкості чи здатності спілкування. Ця мета досягається безперервним і поступовим оволодінням навичками спілкування в межах певного кола комунікативних цілей. Складові вербальної комунікативної компетентності часто називають лінгвістикою, соціолінгвістикою та прагматикою. Тому структура комунікативної компетентності включає: мовлення (аудіювання, говоріння, читання, письмо); мову (лексику, фонетику, знання правопису); дискурсну компетентність, соціальну культуру та соціолінгвістику; стратегію.

Слід підкреслити, що важливо враховувати практику розвитку навичок усного та письмового спілкування студентів у навчанні. Формування іншомовної комунікативної компетенції має на меті дати студентам змогу засвоїти деталі комунікативного жанру, що є визначальним для їх спеціальності. Вміння повною мірою використовувати професійні жанри дискурсу вважається основою для участі у професійному спілкуванні. У Дж. Свальса, В. Бхатія, Дж. Квіткова роса, А. Джонс, Б. Палтрідж та твори інших відомих мовознавців. Відповідно до мети та завдання спілкування визначаються та описуються різні жанри, визначаються деталі їх структури.

В університетських курсах іноземних мов нелінгвістичних університетів традиційно багато уваги приділяється термінології професії. У комунікаційному методі важливо (разом із достатнім словниковим запасом) розвивати мовні виражальні здібності учнів, використовуючи термінологію в діловому середовищі або фонетичні формули для професійного голосового спілкування, оскільки добре відомо, що успіх спілкування

зазвичай залежить від здатності до вираження мови чи відповідні форма, тип та спосіб спілкування.

Беручи до уваги роль невербальних факторів, що впливають на оцінку ситуації спілкування в непрофесійному спілкуванні, корисно планувати комунікативні дії відповідно до комунікативних умов, характеристик та статусу комунікатора.

Тому використання контекстуальних умов у навчальному спілкуванні є ефективним, оскільки студенти повинні навчитися вибирати найкращий жанр та стиль відповідно до ролі комунікатора. Це означає, що для адаптації до мови та голосу, що використовується в різних професійних ситуаціях, потрібно багато спілкування.

Отже, комунікативна спрямованість освіти сприяє практичному оволодінню студентами англійською мовою. Багато вчених показали, що викладачі використовують колективну комунікативну атмосферу організації комунікативної ситуації, щоб сильно допомогти всьому цьому. Ситуація стимулює студентів до мовленнєвого акту, спричиненого комунікативною діяльністю, у цьому випадку спілкування змушує студентів свідомо вивчати іноземні мовні матеріали.

Список використаних джерел

1. Hymes D. H. On communicative competence // Pride J. B., Holmes J. Sociolinguistics: selected readings. Harmondsworth: Penguin. P. 269–293.
2. Communication in the modern languages classroom Project № 12 «Learning and teaching modern languages for communication» / J. Sheils. Council of Europe Press, 1993. 310 p.
3. Savignon S. Communicative competence: theory and classroom practice: texts and contexts in second language learning (2nd ed.). New York: McGraw-Hill, 1997.
4. Johnson K., Morrow K. Communication in the Classroom. – Longman Group, 1992. 140 p.
5. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иномязычной речи. М., 2001. 212. с. 5
6. Byram M. Routledge Encyclopedia of Language Teaching and Learning. London and New York: Routledge Taylor & Francis Group. 2004. P. 135.
7. Тарнопольський Б. Методика викладання англійської мови. К.: Вища шк., 1993. 167 с.

Ширінкін Микита Сергійович,

студент юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Леонова Наталія Валеріївна,

кандидат філологічних наук кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВИ ПРАВА

Значення української літературної мови залежить від стану національної мовної політики, оскільки вона є частиною національної політики, і її головним завданням є встановлення, реалізація та розвиток української мови, бо це головна риса української національної ідентичності.

Мовна ситуація на сучасному етапі складна. В Україні існує багато етнічних меншин, і їх права мають бути захищені. Відповідно до Закону України «Про освіту» (5 вересня 2017 р.), а саме стаття 7, що стосується мовних питань, він зазначив, що мовою навчального процесу в навчальних закладах є державна мова, а особливість мови викладання, яка використовується на кожному освітньому рівні, визначається спеціальними законами.

Водночас це гарантує, що люди етнічних меншин мають право вивчати рідну мову або вивчати рідну мову в державних та комунальних навчальних закладах. Ці права можуть бути використані для навчання кількома мовами (державна мова, мова меншин, інші мови) відповідно до навчальної програми. Один або кілька курсів англійської та / або інших мов. Але лише українська мова наділена державним статусом. Якщо ж намагатися надати цей статус будь-якій іншій мові, то це політично зруйнує державу, розпалить етнічну ворожнечу та порушить конституційний лад.

Використання знань мови охоплює всі сфери життя, включаючи юридичні сфери: законодавство, правосуддя, нотаріат, діловодство, юридична наука та освіта, правова інформація та юридичні новини. Без мови немає законів і приписів. Очевидно, що закон без мови не існує і не може існувати. Мова права має свої особливості, навіть право, що з'ясовується мовознавцями.

Вкрай абстрактні характеристики юридичних понять мали значний вплив на юридичну мову. Правові поняття та норми можуть бути виражені лише мовою. Мова є єдиним інструментом роботи для юристів і повинна бути добре пристосована до роботи з робочими матеріалами (тобто, робота з системою правовідносин) для забезпечення її функціонування.

Юридичні технічні питання вже тривалий час привертають увагу теоретиків права. Питання юридичної мови не лише втрачають свою актуальність і важливість з плином часу, але й набувають нових теорій як у юриспруденції, законодавстві, правозастосуванні та правоохоронній діяльності, так і у загальній лінгвістиці, стилістиці, герменевтиці, текстах тощо.

Взагалі кажучи, юридична мова має такі характеристики: офіційність; повнота; раціональна стислість; системність; логічність; об'єктивність; вмотивованість; однозначність; достовірність; зобов'язувально-інформативний характер; зрозумілість, точність і визначеність; нейтральність; стандартизованість; сталість; нормативність мовних засобів тощо. Культура законодавства обов'язково означає суворе дотримання професійного стилю та мови закону, але в той же час забезпечення його простоти, ясності та зрозумілість використання широкою громадськістю. Важко переоцінити значення правового стилю та мови, оскільки практично неможливо визначити будь-які інші сфери соціальної практики, в яких нелогічні фрази, відмінності між ідеями та їх текстовими виразами можуть призвести до різної протиправної поведінки. Неточність законодавчих концепцій та формулювань, невизначеність використовуваних термінів призводять до численних змін у нормативно-правових актах, а різноманітність тлумачень призводить до спотворень у підтримці закону, що є неправильним застосуванням.

Мовні вимоги до юридичної якості пов'язані з двома основними функціями закону. Перш за все, це втілює волю законодавця і є об'єктивним. По-друге, мова закону приводить згадану волю до відома учасників суспільного ладу – користувачів закону.

Серед основних вимог до юридичної якості законів важливе місце займають вимоги, що стосуються юридичної мови. Тому закони, які захищають права людини та встановлюють кримінальну відповідальність, не повинні бути низької якості. Точність, чіткість формулювань та правильність юридичної мови є необхідними передумовами правильного розуміння та застосування закону. Мовні дефекти призводять до неоднакового застосування закону, що призводить до порушення прав, особливо принципу рівності перед законом, що міститься у Загальній декларації прав людини. Неоднозначність закону призводить до того, що виконавча та судова влада замінують законодавців, що мусить їх розширити або звузити сферу тлумачення. Незрозумілість кримінального закону, серед іншого, порушує принцип відповідальності та скасовує норму, згідно з якою незнання закону не може бути звільнено від відповідальності, оскільки навіть опублікований закон не може по-справжньому знати його положення.

Отже, знання та навички лінгвістичних особливостей юридичної мови допоможуть законодавцям вирішити численні мовні та термінологічні проблеми, які наявні в сучасному законодавстві, бо від того, як вони вирішуватимуться, обумовлено не лише завдяки якості конкретного законодавчого тексту, а від ефективності законодавства та законодавчого регулювання загалом.

Список використаних джерел

1. Артикуца Н. В. Мова права та її вивчення студентами юридичних спеціальностей у вищих навчальних закладах України. зб. матеріалів наук.-практ. конф. С. 155–158.
2. Галяшин Є. І. Лінгвістична експертиза усного та письмового мовлення як джерело судових доказів. *Право і лінгвістика: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.:* у 2-х ч. Сімферополь : Доля, 2003. Ч. 2. 136 с.
3. Кравченко С. П. Мова як фактор правоутворення та законотворення : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. юрид. Наук. Одеса, 2000. С. 10.

4. Красницька А. В. Юридичні документи: техніка складання, оформлення та редагування : посіб. 2-ге вид., доповн. і переробл. К.: Парламентське вид-во, 2006. С. 295.
5. Дзейко Ж. О. Законодавча техніка в Україні: історикотеоретичні дослідження : монографія. К.: ВПЦ «Київський університет», 2009. 360 с.
6. Дутко А. Загальна характеристика техніки юридичного нормотворення. *Вісник Львів. ун-ту. Серія юридична*. Вип. 35. 2000. С. 48–51.

Ярошук Ігор Вікторович,

старший викладач циклу загальноправових дисциплін

Державної установи «Житомирський навчальний центр підготовки поліцейських»

Кучменко Марія Анатоліївна,

начальник циклу загальноправових дисциплін

Державної установи «Житомирський навчальний центр підготовки поліцейських»

«ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ НОВІТНІХ ТЕНДЕНЦІЙ СВІТОВОЇ НАУКИ І ТЕХНІКИ»

Реформування системи правоохоронної діяльності потребує, передусім, особливої уваги до питання професійного навчання поліцейських за новими стандартами освітньої та правоохоронної діяльності.

Згідно із Законом України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII, професійне навчання поліцейських має декілька етапів: первинну професійну підготовку; підготовку у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання; післядипломну освіту; службову підготовку - системи заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь та навичок працівника поліції з урахуванням оперативної обстановки, специфіки та профілю його оперативно-службової діяльності [8].

З нашої точки зору, необхідно, насамперед, приділити особливу увагу первинній професійній підготовці. Зокрема, згідно статті 73 вищезазначеного Закону «Про Національну поліцію» поліцейські, які вперше прийняті на службу в поліції, з метою набуття спеціальних навичок, необхідних для виконання повноважень поліції, зобов'язані пройти первинну професійну підготовку за відповідними навчальними програмами (планами), затвердженими Міністерством внутрішніх справ України.

Правове регулювання первинної професійної підготовки регулюється Положенням про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції, затвердженого наказом МВС від 16.02.2016 № 105. Відповідно до норм Положення метою професійної підготовки є набуття спеціальних навичок, необхідних для виконання повноважень поліції, у тому числі відповідну спеціальну підготовку щодо зберігання, носіння, застосування і використання вогнепальної зброї. Забороняється залучати поліцейських, які не пройшли первинну професійну підготовку, до виконання повноважень поліції, допускати до роботи з інформацією з обмеженим доступом або до будь-якої діяльності, пов'язаної з використанням зброї та спеціальних засобів. Зазначене Положення регламентує питання направлення поліцейських на службову підготовку та порядок її організації [9].

⁸ Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

⁹ Наказ МВС «Про затвердження Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції». URL: 16.02.2016 № 105 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0576-16#Text>

Аналізуючи особливості первинної професійної підготовки, слід наголосити на необхідності, в першу чергу, якісного добору кадрів на службу в поліції. Адже До Національної поліції України приймають громадян України віком від 18 років, які мають повну загальну середню освіту, незалежно від раси, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання [3]. Тому важливо при конкурсному відборі звертати увагу на мотиваційно-орієнтовану складову конкурсантів щодо служби у лавах поліції, їх особистісно-моральні якості такі як мужність, стійкість, порядність, чесність, самовідданість та ін.

Не менш важливою рисою є освіченість кадрів, загальний світогляд, уміння аналізувати. Працівник поліції повинен вміти грамотно написати документ, скласти протокол, розбиратись в юридичних питаннях. Важливі і комунікативні навички, зокрема уміння спілкуватись з громадянами, взаємодіяти з представниками органів державної влади, у тому числі судової, вміння відстоювати думку та правову позицію під час вирішення проблем.

Водночас якість професійної підготовки також залежить від правильної організації навчання. Тривалість підготовки наразі становить до 6 місяців. Водночас закордоном така підготовка може тривати і до 30 місяців (Вища школа поліції в Німеччині), а також приблизно 18 місяців в Естонській академії наук безпеки та Поліцейській академії в Хорватії або до 2861 години у Вищій школі поліції в Німеччині та 1560 годин у Коледжі державної поліції Латвії.

Особливістю професійної підготовки є практична спрямованість освітнього процесу. У цьому аспекті вагоме значення має оволодіння слухачем заходами безпеки під час поводження з вогнепальною зброєю; знання правових підстав, порядку її застосування та використання; прийомами самозахисту й особистої безпеки, проведення заходів фізичного впливу, уміннями та навичками дій поліцейського на місці події та ін.. Загалом наразі частка загальних дисциплін у відношенні до дисциплін пов'язаних з поліцейською діяльністю приблизно складає 45:55%. Проте закордоном, практична складова займає набагато більшу складову в обсязі загальних годин, наприклад, Центр підготовки Академії ККП (Канада) 15:85, Коледж державної поліції (Латвія) 35:65; Академія безпеки (Австрія) 30:70¹⁰

Окрему увагу слід звернути на формування мережі навчальних закладів. Так, наприкінці 2015 року у складі Національної поліції були утворені державні установи «Навчальний центр підготовки поліцейських», а саме: Вишгородський, Київський, Волинський, Житомирський, Запорізький, Маріупольський, Одеський, Сумський та Чернівецький навчальні центри, усього 9 установ. Навчальні центри були утворені шляхом ліквідації колишніх училищ професійної підготовки працівників міліції, які були в структурі ГУМВС, УМВС та забезпечували початкову підготовку вперше прийнятих працівників міліції¹¹ Проте згідно Концепції реформування освіти в Міністерстві

¹⁰ Системи освіти та підготовки поліції в регіоні ОБСЄ / Автори: Хатія Деканоїдзе, Мадлен Хелашвілі: Київ, 2018. 164 с.

¹¹ Звіт про результати аудиту ефективності використання бюджетних коштів, виділених на забезпечення діяльності підрозділів, установ та закладів Національної поліції України: затв. рішенням Рахункової палати від 11.04.2018 № 10-2. Київ, 2018. 48с https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2018/10-2_2018/zvit_10-2_2018.pdf

внутрішніх справ України зазначені заклади повинні бути підпорядковані вищим закладам освіти МВС. Такий стан справ, на наш погляд, не сприяє професійно-практичній орієнтації підготовці кадрів, на що, в першу чергу, має бути спрямована первинна професійна підготовка.

Разом з тим, існує правова колізія стосовно документу про навчання який отримує слухач. Згідно норм Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, слухачі, які успішно пройшли професійну підготовку, отримують довідку про закінчення первинної професійної підготовки, що долучається до їх особової справи, і повертаються до місця проходження служби. Водночас згідно Концепції запровадження трирівневої моделі підготовки поліцейських від 29.01 поліцейські, які вперше прийняті на службу в поліцію зобов'язані пройти первинну професійну підготовку за єдиними навчальними програмами (планами) терміном шість місяців. У разі успішного закінчення первинної професійної підготовки поліцейським присвоюється кваліфікація «кваліфікований робітник» 12.

Підбиваючи підсумки слід зазначити, що первинна професійна підготовка є необхідною умовою забезпечення якісними кадрами лав Національної поліції. Водночас рівень професійної підготовки, в значній мірі залежить як від якісного відбору кадрів при вступі на службу, так і від розвитку та підтримки мережі закладів навчання, їх кадрового забезпечення та методичної організації освітнього процесу з урахуванням розвитку сучасної науки та техніки. В значній мірі у цьому контексті потребує удосконалення нормативно-правова база.

¹² Концепція запровадження трирівневої моделі підготовки поліцейських/
URL:<https://www.naiu.kiev.ua/terminovo/konceptiya-zaprovadzhennya-tririvnevoyi-modeli-pidgotovki-policejskih.pdf>

Секція 4:
ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ПРАВА

Ковбан Андрій Володимирович,
доцент кафедри загальноправових дисциплін
Національного університету «Одеська морська академія»,
кандидат юридичних наук

ПРАВО ЛЮДИНИ НА СВОБОДУ СОВІСТІ В ПРАВОВІЙ КУЛЬТУРІ

В перші роки ХХІ ст. з'явилися роботи українських юристів та релігієзнавців [1, с. 10-11], в яких представлено нові теоретичні обґрунтування релігійної свободи людини, визначення її місця в державному, правовому просторі, в різних формах соціальних взаємодій. Історичні та філософсько-методологічні засади прав людини в релігійній сфері розроблені в наукових дослідженнях з історії релігії Інституту філософії ім. Г.Сковороди НАН України [2]. Сучасна юридична українська наука, враховуючи складні і неоднозначні державно-церковні, суспільно-релігійні, міжконфесійні відносини, покликана дати відповіді на запит суспільства в регулювання свободи совісті та віросповідання.

Як правило в роботах вчених-юристів досліджуються політично-правові аспекти проблеми свободи совісті. За словами М. Бабія, «... проблемні питання державно-конфесійних відносин ... є одними з найбільш тематизованих у сучасному українському суспільно-політичному, правовому й релігієзнавчому дискурсі» [3, с. 64]. Сучасні дослідження в галузі права та політології розкривають специфіку вирішення проблеми в межах певної держави, політичної та правової систем. На нашу думку, ці дослідження необхідно доповнити теоретичними узагальненнями, що розкривають проблему в культурологічному і аксіологічному контекстах. Певним кроком в її вирішенні може бути аналіз свободи совісті як феномену правової культури, незважаючи на те, що поняття правової культури також залишається неоднозначним.

Якщо політико-правовий зміст поняття «свобода совісті» розкриває право людини вільно формувати свій світогляд і вільно діяти відповідного до нього, також доцільно враховувати різноманітність світоглядів і необхідність їх узгодження. Йдеться не тільки про право на свободу совісті, але й про обов'язок толерантного ставлення до інших поглядів, який визначає правову культуру. З огляду на це виникають питання, по перше, чи можна обмежувати свободу совісті (що неминуче при втручанні права), по друге, чи достатньо тільки правових засобів для регулювання людських відносин в сфері релігії та світогляду?

Л. Ярмол [1] зазначає, що свобода віросповідання передбачає такі можливості: мати релігію чи переконання; приймати релігію чи переконання (як внутрішній, так і зовнішній аспект, тому виступає складником і свободи віровизнання, і свободи віросповідання);

змінювати свою релігію чи переконання (можливість людини також може мати як і внутрішній, так і зовнішній аспекти); сповідувати свою релігію або переконання (можливість людини стосується внутрішньої та зовнішньої сфери особистості – дотримуватися якої-небудь релігії, віровчення; відкрито визнавати, наслідувати якесь вчення, певні погляди, переконання); здобувати релігійну та (або) світську освіту; утримання від окремих дій, несумісних із релігійними чи іншими переконаннями людини [1, с. 36]. Підставою для поваги свободи совісті кожної особистості є не її об'єктивна правильність (тоді судам довелося би виносити рішення щодо істинності оголошеного світогляду і стати чимось на зразок нової інквізиції). В сучасному демократичному суспільстві свобода совісті є істинною областю автономії совісті особистості, якщо вона не становить небезпеку для законних інтересів інших людей.

Формування національних моделей правової регуляції свободи совісті не є копіюванням успішних моделей, а передбачає використання кращого світового досвіду кожної країни, який повинен органічно поєднуватися з місцевими традиціями, менталітетом, формами прояву толерантності та віротерпіння, особливостями правової та політичної культур. Основний інструмент для створення ефективної моделі регуляції свободи совісті – це відкритий діалог усіх зацікавлених сторін, рівність та розповсюдження знань [4].

Тож, питання правового регулювання свободи совісті не вирішується тільки шляхом захисту чи обмеження прав і свобод. Правова культура – це, перш за все, межі втручання права в людське життя, яке є самореалізацією людини через вільну і творчу саморегуляцію і самоорганізацію. Взагалі-то, як зазначають Є. Мартинюк і О. Никитченко, «совість неможливо обмежити юридичними засобами, ну і звісно, якщо їй надається свобода відповідно закону, то її взагалі не можна обмежувати, не порушуючи відповідні правові акти... Обмежень дістає не совість, а безсовісність» [17, с. 303].

Аналіз поняття свободи совісті потребує поєднання правових, культурологічних і філософсько-антропологічних аспектів, які розкривають її як феномен правової культури. В аналізі свободи совісті як феномену правової культури акценти зміщуються з поняття свободи на поняття совісті як механізму саморегуляції людини.

Список використаних джерел

1. Ярмол Л. В. Свобода віросповідання: юридичне забезпечення в Україні (загальнотеоретичне дослідження). Львів, 2006. 192 с.
2. Колодний А. (ред.). Історія релігій в Україні: У 10 т. К.: Український центр духовної культури, 1996-2001 р.
3. Бабій М. Держава і церква: теоретичні і практичні виміри сучасних відносин / Держава і церква в новітній історії України. *Збірник наукових статей за матеріалами IV Всеукраїнської наукової конференції*. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2013. С. 64–75.
4. Kovban A., Kohut I. Formation of a Corporate Social Responsibility Strategy of Companies in EU Countries. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol 5, No 3 (2019). P. 82-90. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-3-82-90>
5. Мартинюк Є. І., Никитченко О. Є. Свобода совісті: герменевтичний аспект. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 50. С. 299–304. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2009_50_48.

Кушнірук Валерія Михайлівна,
студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

СУТЬ ПОНЯТТЯ «ПРАВОВИЙ НІГІЛІЗМ» ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

Спроби переформування українського громадянства регулярно наштовхуються на перепону у вигляді нігілістичного ставлення зі сторони населення нашої країни до права, держави та всього, що з ними пов'язано. У цього є власні пояснення та приводи, так як у людиноцентристському спрямуванні Україна себе повністю нейтралізувала. Однак на даний момент ситуація набула вже того стану, коли навіть будь-які позитивні починання, які виходять від держави, сприймаються у кращому випадку – з невірою, у гіршому – з ворожнечею.

Стосовно правового нігілізму як комплексного негативного явища існує десятки визначень і розуміється як «заперечення норм права, його ролі, виправдання беззаконня» [1]. У правовій ідеології він виражається в затвердженні доктрин, ідей, що заперечують значення права; у правовій психології – у формуванні установок і стереотипів невіри в правові ідеали; у юридичній практиці – у різних формах відходження від правових правил, правової пасивності населення й посадових осіб [2].

Негативне ставлення до права як цінності формує правовий скепсис і правовий цинізм. Правовий скепсис виражається в зарозумілому, гордовито-зневажливому, поблажливо-скептичному сприйнятті права, а правовий цинізм – у прагненні застосовувати правові знання, уміння й навички у власних інтересах, спробах уникнути юридичної відповідальності, використовуючи «прогалини» в існуючому законодавстві [3].

Правове незнання, що позбавляє громадян можливості повною мірою розпоряджатися наданими законом правами також є виявленням правового нігілізму. Під це поняття попадають і чисельні факти зловживання правом не лише посадовими особами, але й громадянами, суспільними об'єднаннями й державними органами, правовий дилетантизм, правова необов'язковість посадових осіб і населення, що переросла в масове недотримання закону, відмову від виконання взятих на себе зобов'язань [3].

Аналізуючи сучасні дослідження можна зробити висновок про необхідність розрізняти правовий нігілізм у вузькому та широкому значенні. Під правовим нігілізмом у вузькому значенні слід розуміти повну зневіру в справедливості, силі та ефективності права, а під правовим нігілізмом у широкому значенні – різні прояви негативного ставлення до права, до окремих сфер правового регулювання та юридичної діяльності, сумнів у справедливості, силі та ефективності права [4]. Звідси випливає, що правовий нігілізм, як крайня деформація правосвідомості, є дійсно небезпечним явищем через охоплення ним раціонального, чуттєвого, вольового елементів і здатності в підсумку впливати на правову поведінку особи.

Для вироблення заходів подолання правового нігілізму й супутніх йому негативних явищ слід виявити причини його виникнення й поширення в суспільстві. Джерела правового нігілізму в Україні не вичерпуються факторами спеціально-юридичного характеру, а виходять за межі правового простору. Це явище правового життя пов'язане з культурологічними,

політичними, історичними особливостями розвитку країни, національними традиціями, рівнем соціального самопочуття людей, станом духовності суспільства [5].

Низка науковців вбачає витoki і причини правового нігілізму в юридичному невігластві, відсталості, невихованості, юридичній некомпетентності основної маси населення, натомість це вбачається дещо спрощеним підходом, який не відображає загальні тенденції у суспільстві. Дійсно, така точка зору може бути виправданою щодо окремих індивідів, і в такому розрізі перелічені чинники є основою для формування правового нігілізму чи інших деформацій правосвідомості. Але складно говорити про масовість подібних проявів у суспільстві, в якому настільки потужним є волонтерський рух, де громадяни вимушені уявляти для себе норми закону, бо лише це інколи виступає інструментом самозахисту перед бюрократизмом.

У зв'язку з цим особливого значення набуває правова соціалізація як «залучення» людини до правового середовища, засвоєння і дотримання нею правових норм, взірців і стандартів. Правова соціалізація є перманентним процесом взаємодії особистості й соціально-правового середовища, внаслідок чого відбувається засвоєння вимог правомірної поведінки, набуття правових цінностей і орієнтирів, що сприяють формуванню властивостей і якостей, які дозволяють адаптуватися до цього середовища й здійснювати правову діяльність. У ході правової соціалізації формується внутрішній правовий світ людини, її правова психіка, формуються базові правові цінності, правові орієнтири, а надалі відбувається накопичення нового правового знання, переоцінюються і коригуються правові установки [6].

У процесі правової соціалізації дослідники виділяють два основні етапи. На першому етапі формуються правові якості, необхідні для подальшої взаємодії особистості із суспільством у правовій сфері. Другий етап пов'язаний з безпосередньою передачею накопиченого правового досвіду в правове середовище. З розвитком правової поінформованості, нагромадженням нових правових знань і правового досвіду на цьому етапі відбувається корекція вже сформованих правових позицій, переоцінка набутих правових цінностей [5].

Найважливішими агентами й інститутами, що забезпечують правову соціалізацію особистості, виступають родина, освіта, держава, засоби масової інформації. Ефективність правової соціалізації визначається узгодженістю дій різних агентів і інститутів. Родина, оточення, однолітки, сусіди формують первісний світ свідомості індивіда, складовою частиною якого виступають уявлення й оцінні судження про правову організацію суспільства й правові норми.

Таким чином, можна зробити висновок, що правовий нігілізм має глибоке коріння в Україні і породжується десятиліттями зневіри людей у праві. Варто зазначити, що причинами правового нігілізму часто виступають не власне правові чинники, а вплив негативних процесів, що відбуваються в інших підсистемах соціуму. Для українського суспільства характерним є правовий нігілізм не у чистому вигляді, а з нашаруванням майже усіх деформованих типів правосвідомості.

Список використаних джерел

1. Новиков А. И. Нигилизм и нигилисты. Ленинград, 1972. 296 с.

2. Матузов Н. И. Правовой нигилизм и правовой идеализм [Текст]. *Теория государства и права*. М., 2001. С. 611.
3. Потякин А. А. Правовой нигилизм как вариант современного российского правосознания [Текст]. *Общество и политика*. СПб., С. 355-358.
4. Волошенюк О. В. Правовой нігілізм у пострадянському суспільстві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2000. 16 с.
5. Смоленский М. Б. Правовая культура и личность в контексте российской государственности [Текст]. Ростов на/Д.:РГЭУ, 2002. С. 112.
6. Калиновский Г. А. Факторы формирования правовой культуры учащейся молодежи средних городов Юга России: дисс. ...канд. соц. наук [Текст]. Ростов на/Д., 2001. С. 24-67.

Лисенко А. А.,

студентка юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Савіщенко В. М.,

професор кафедри загальноправових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, доцент

ВЗАЄМОДІЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ: ВЗАЄМНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ, ПРАВОСВІДОМІСТЬ ТА КУЛЬТУРА ГРОМАДЯН

Взаємна відповідальність особистості і держави - основна ознака правової, демократичної держави, яка юридично оформляється за допомогою норм права. Держави, які є недемократичними, не вважають за потрібне нести відповідальність перед громадянином, а ось громадянин перед державою – обов'язково. А у демократичних та правових державах, навпаки, вважається обов'язком відповідати перед громадянами державних та посадових осіб у разі порушень їхніх прав і свобод. Такі взаємовідносини можливі лише тоді, коли існують відповідні закріплюючі нормативно-правові акти, які в разі порушення передбачають санкції за це.

Всім відомий факт, що норма права не може існувати та виконувати своє призначення належним чином, якщо вона не містить санкцію. Проаналізувавши українське законодавство можна дійти до висновку, що майже кожна норма права містить санкцію. А ось нормативні документи, які мають пряме відношення до державної влади та її органів, урядовців нерідко не закріплюються відповідальністю. На жаль, Україна є однією з тих країн, де державна влада відстають від реалізації юридичної, політичної, моральної відповідальності перед громадянством. Я вважаю, що необхідним принципом повинен стати принцип неухильності від покарання за незаконні дії. Для того, щоб кожний корупціонер, здійснюючи неправомірні дії, розумів, що юридична відповідальність настане рано чи пізно [1].

Видання законів, які абсолютно точно й чітко відповідають конституційним правам та свободам людини є головним обов'язком законодавчої влади.

Конституційне положення є гарантією непорушності прав і свобод суспільства. І, звичайно, що державні органи, які наділені повноваженнями надавати можливість кожній людині ознайомлюватись з документами, які стосуються її прав та свобод, повинні займатися цим у першу чергу. Стаття 21 Конституції України проголошує, що всі люди є вільні та рівні у своїй гідності та правах; права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Держава повинна нести відповідальність перед громадянином, а громадянин, зі свого боку, нести відповідальність за свої протизаконні дії перед державою.

У правовій державі всі суб'єкти державної влади повинні залучатися до відповідальності. Потрібно навчитись визначати справедливі критерії оцінювання роботи органів державної влади; усувати працівників органів влади, які не покращують, а

погіршують людське життя своїми діями. Оцінюванню також повинні підлягати працівники законодавчої, виконавчої, судової влади: усувати достроково парламентаріїв, розпускати парламенти і суди – знаходити їм гідну заміну. Юридичну відповідальність повинні нести і органи публічної влади, якщо з їх боку сталася незаконна та правопорушна дія двох видів: безпосереднє порушення Конституційних статей, або ж інших нормативних актів; оцінювання їхньої роботи як неякісної, не компетентної та не висококваліфікованої, тобто якщо вони виконують свої обов'язки не належним чином, які в майбутньому призводять до несприятливих наслідків. Повинна застосовуватись не лише політична відповідальність, а й адміністративна і, навіть, кримінальна [2].

Наслідком цього є те, що взаємна відповідальність між державою і особистістю становить основну ідею права, яка забезпечує рівність народу і налагоджене співіснування суспільства і держави на фундаменті встановлення справедливого поняття цілісності, добросовісності і рівноправності. Треба звернути увагу на те, що в реальному житті концепція взаємної відповідальності особи і держави дуже далекий від досконалості. Наприклад, на постійній основі держава порушує право людини на життя, яке зменшує рівень життя населення, це виражається в затриманні заробітної плати, аліментів та інших виплат. Велика кількість держав має проблеми, які погіршують взаємовідносини між державою і громадянами: відсутність швидкого і повноцінного матеріального відшкодування особистості за правопорушенні дії з боку державної влади; чисельність правопорушень з боку органів державної влади не зменшується навіть після збільшення штрафних санкцій; існування та використання корупційних заходів, які спрямовані на задоволення особистих інтересів, органами державної влади або урядовцями; суд може не лише захищати, а й порушувати права і законні інтереси особистості.

Якщо такі проблеми, які показують нам недотримання виконання обов'язків держави, які гарантують захист прав людини, наявні у правовій державі, то це дає нам змогу говорити, що держава не правова. На жаль, велика чисельність людей навіть і не знає своїх прав, як їх захищати та до кого треба за цим звертатися.

Процес, який змушує суспільну свідомість еволюціонувати до новітнього рівня гуртового розуму називається формуванням правосвідомості. Історія розвитку суспільної свідомості величезна: від нездійсненої, фантастичної свідомості до логічної, а далі до логіко-правової. Правосвідомість наділяє суспільну свідомість різними характеристиками: свідомістю «здорового глузду», раціональністю. Внаслідок цього, цінність права як фундаментальний принцип регулятивної системи, який створює сучасне культурне суспільство, підвищується. А отже й юридичне світорозуміння покращується, що стає елементом успішного та щасливого існування людини, суспільства в загалом.

Правосвідомість - це цілість думок, поглядів, переконань про те, яким саме повинне бути право, що повинно його характеризувати: справедливість; добросовісність; утвердження цінностей, які складені на основі почуттів суспільства й визнаються ним. Свідомість людини з'являється під час її діяльності і виявляється в ній; передбачає розуміння права. У правосвідомості висловлюється прийняття або неприйняття дійсного та чинного права; поняття про те, яким чином потрібне суспільству право будується, за яким саме принципом.

Розуміння права – необхідно-інформаційний елемент правової свідомості. Для того, щоб вміти давати оцінку праву, висловлювати свою думку щодо нього, потрібно знати

основну інформацію про право або конкретний закон, аби не виглядати безглуздо. Звичайно, що знання такої інформації залежить від індивідуальних категорій: інтересів, освіти, досвіду. Можемо умовно класифікувати правову свідомість за рівнем знань права на три невеличкі категорії : повсякденна (будь-якої людини), професійна (індивіди, які працюють у сфері юридичної діяльності) та наукова (науковці, які працюють у сфері права).

Співвідношення права і правосвідомості подібне співвідношенню права і моральності. Перша ознака: правосвідомість має великий вплив на правотворчість, а правотворчість - на збереження права. При здійсненні правотворчості державний діяч намагається внести до закону інтереси і думки, які цікавлять і подобаються суспільству. Друга: правосвідомість займає високу позицію при здійсненні правозастосування. Правові рішення виносяться згідно до закону, але треба мати на увазі, що робиться це, враховуючи правову свідомість. Обирається саме те рішення, яке не лише не виходить за межі закону, а ще й відповідає правосвідомості, яке утворене у суспільстві. І третя: чим більше людей має володіє сформованою правовою свідомістю – тим більше дотримується і виконується право. Зі свого боку, право розвиває правосвідомість громадянського суспільства та впроваджує їм правові думки [4].

Центральною культурною цінністю є право. Доцільно використовувати порівняння «винаходу» закону з винаходом, наприклад, вогню. Закон є засобом врегулювання суспільних відносин неперевершеним засобом соціального регулювання. Сучасна цивілізація не мала би місця в сучасному світі, якби не виник закон. Культура, рано чи пізно, є основоположником права. Саме право як породження культури піклується про неї та зміцнює її становище в суспільстві. Законність та правосуддя, без яких тяжко уявити належний правовий порядок, можна назвати успішними ціннісними культурними здобутками. На розвиток правової культури пишномовно вказують парламентські дії щодо прийняття законів та правосуддя у кримінальних, адміністративних і цивільних справах. Можна спробувати класифікувати здобутки правової культури, відволікаючись від їх переліку: правові думки, норми і інститути, правові вчинки, правові організації. Кожна складова цього поділу може класифікуватися на своїх підставах[3].

Отже, реалізація правової свідомості, взаємної відповідальності особи та держави і правової культури – тяжкі та повільні процеси, які зачіпають усі сфери людського життя. Методами реалізації є надавання громадянам юридичних знань, агітація права, закріплення законності на практиці, покращення системи нормативно-правових актів та діяльності правоохоронних органів.

Список використаних джерел

1. Коволь О. А. Громадянське суспільство та правова держава: сутнісні характеристики. *Вісник Академії адвокатури України*. 2007. Вип. 1. С. 5-10.
2. Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель: моногр. Харків: Право, 2009. 598 с.
3. Альбов А. П. Основания развития гражданского общества и правового государства. *Публичное и частное право*. 2012. № 3. С. 21.
4. Плотников А. А. Гражданское общество и правовое государство: к истории формирования концепции (анализ политико-философской мысли Джона Локка): дис. ... канд. филос. наук. Москва, 1993. 163 с.

Мірошніченко Любов Василівна,

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,

кандидат філологічних наук, доцент

Максимов Олексій,

слухач Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІСТЬ ГЕНДЕРНОГО РОЗВИТКУ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У сучасній філософсько-правовій думці впроваджується нова парадигма розвитку антропологічного підходу до людини і її суб'єктивних прав, оскільки людське життя, гідність, свобода, справедливість, рівність широко обговорювані цінності в сучасній науковій літературі. Людина майбутнього – це людина з високими психофізичними, моральними та інтелектуальними якостями, яка володіє розвиненими потребами та інтересами, визнає загальнолюдські цінності, включаючи гендерну рівність. Тенденції часу свідчать, що якісне використання людського потенціалу, незалежно від статі, веде країну до прогресу, оскільки і жінка, і чоловік є рівноправними учасниками розбудови розвиненого суспільства, в якому може реалізуватися кожна людина, незалежно від її статі, уподобань, релігійних переконань, кольору шкіри і віку. Тому в сучасних умовах антропологічних тенденцій впровадження пріоритету особистості вимагає системного аналізу такої цінності, як гендерна рівність. У науковій площині існує досить велика кількість визначень категорії «гендер». Не вдаючись до їх детального аналізу, приведемо тлумачення, закріплене Конвенцією Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбі з цими явищами, відповідно до якої «гендер» означає соціально закріплені ролі, поведінку, діяльність і характерні ознаки, які певне суспільство вважає належними для жінок та чоловіків [1].

Загалом масив міжнародних нормативно-правових актів, які торкаються гендерних питань вражаючий. До них можна віднести Загальну декларацію прав людини 1948 р.; Міжнародний акт про громадські та політичні права 1966 р.; Статут Організації Об'єднаних Націй 1945 р.; Декларацію про ліквідацію дискримінації у відношенні жінок 1967 р.; Конвенцію про боротьбу з торгівлею людьми та з експлуатацією проституції третіми особами 1949 р.; Конвенцію про ліквідацію усіх форм дискримінації по відношенню до жінок, 1979 р.; Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, 1950 р.; Пекінську декларація, 1995 р. тощо.

У вивченні та осмисленні гендерної проблеми в останні роки суттєво просунулася і Україна. Поряд з Конституцією, ст. 24 якою закріплюється рівність прав жінки і чоловіка [2], нині функціонує спеціальний Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», метою якого є досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі та застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України [3].

Аналіз цього Закону та інших чинних нормативно-правових актів з гендерного питання дає підстави стверджувати про суттєві зміни у державній політиці з забезпечення гендерної рівності. Так, якщо Державна програма з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на 2006-2010 роки, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України 05.07.200 № 384 [4], розглядала дане питання, переважно з точки зору утиску жінок за ознакою статі, сьогодні законодавцем акцентується увага на хибності переконання, що гендерна тематика стосується лише жінок. адже чоловіки так само зазнають дискримінації у реалізації окремих прав, стають жертвами домашнього насильства, хоча це й не часто стає загальновідомим через пануючий стереотип «справжнього чоловіка», який не скаржиться на особисті проблеми. Так, наприклад, 13,1 % звернень про домашнє насильство за 2020 рік за довідковими даними Кабінету Міністрів України надійшли саме від чоловіків [5].

У березні цього року чинності набрала Державна соціальна програма запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 24.02.2021 № 145 [6]. Серед іншого, дана програма передбачає розширення мережі закладів з надання психологічної допомоги особам, постраждалим від гендерної дискримінації.

Вважаємо, вітчизняна політика з забезпечення гендерної рівності відповідає загальносвітовим тенденціям розширення розуміння гендеру. Впровадження гендерної рівності – не тільки вимога елементарної соціальної справедливості і необхідна складова демократії, а й реалізація можливості наближення до мети сталого людського розвитку, організації громадських відносин на принципах справедливості, сумлінності та толерантності. Гендерна рівність вимагає кардинально нового мислення, при якому розвиток розглядається як процес розширення свободи вибору для представників обох статей. Гендерна рівність як цінність права – рішучий крок вперед на шляху розбудови демократичної, гендерно орієнтованого суспільства.

Список використаних джерел

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбі з цими явищами від 11.05.2011. URL: <https://ips.ligazakon.net> (дата звернення 20.04.2021).
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 20.04.2021).
3. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada> (дата звернення 20.04.2021)
4. Державна програма з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на 2006-2010 роки, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України 05.07.200 № 384. URL: <https://www.kmu.gov.ua> (дата звернення 20.04.2021).
5. Уряд затвердив Державну програму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua> (дата звернення 20.04.2021).
6. Державна соціальна програма запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 24.02.2021 № 145. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 20.04.2021).

Підгородський Богдан Мирославович,
юрисконсульт відділу юридичного забезпечення
Національна академія внутрішніх справ

НАРИСИ ЩОДО СТАНУ НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ФЕНОМЕНУ «ЮРИДИЧНА КОНСТРУКЦІЯ»

Безперечно, питання юридичної техніки є одними із актуальних аспектів загальнотеоретичної юриспруденції, що у свою чергу є вагомим елементом у сфері ефективності творення та реалізації правових норм. Відтак, одним із структурних складових або способом такої техніки є юридична конструкція, що також є актуальним аспектом дослідження теорії права.

Проблема юридичних конструкцій зачіпалася в творах дореволюційних вчених, таких як: Б. Боуффалла, Н. Коркунова, М. Гродзинського, П. Люблінського, Є. Пассека, М. Унковського, С. Фельдштейна та інших. Так, наприклад, у роботах Б. Боуффалла розкривається тематика досвіду юридичної конструкції прострочення кредитора (тога ассієнді) в римському праві (1895), М. Гродзинський та П. Люблінський розглядали юридичну конструкцію крізь призму кримінального права (1906 – 1933). Теоретики С. Муромцев та Н. Коркунов мали доволі протилежні погляди на сутнісне розкриття поняття «юридична конструкція». Відтак, останній у своєму трактаті (Лекції із загальної теорії права, 1914) стверджував, що юридична конструкція є не особливим розумовим прийомом догматичного правознавства, а, навпаки, являє собою загальний, типовий для всіх позитивних наук прийом наукового дослідження [4]. Натомість, С. Муромцев у своєму напрацюванні «Визначення і основний поділ права» (1879) доводив думку, що прийоми юридичної конструкції відносяться тільки до «особливостей юридичних поглядів», тобто є обмеженими правничою сферою [6].

Також ґрунтовними у цій сфері можна вважати наукові роботи представників радянської юриспруденції. Зокрема, з наукової точки зору заслуговують на увагу напрацювання А. Черданцева (Юридичні конструкції, їх роль в науці і практиці, 1972), Р. Лукіча (Методологія права, 1981), А. Піголкіна (Теоретичні проблеми правотворчої діяльності в СРСР, 1972), О. Ушакова (Про поняття юридичної техніки і її основні проблеми, 1961), А. Нашіц (Правотворчість. Теорія і законодавча техніка, 1974), В. Мальцкевіч (Про одну правову конструкцію, 1965) та деякі інші. Зокрема, у напрацюваннях того часового проміжку питання юридичної конструкції розглядалося у багатовекторному плані. Наприклад, розглядаючи детально юридичну техніку, деякі автори, ототожнюють її із законодавчою технікою і відносять до неї створення юридичних конструкцій; інші автори стверджують, що юридична конструкція є засобом законодавчої техніки, дехто наголошує на тому, що дане правове явище варто розглядати як схему, модель, типовий зразок, який використовується законодавцем для формулювання правових норм і їх систематизації.

Варто зазначити, що доволі значний внесок у розвиток напряму дослідження теоретичної та практичної складової юридичної конструкції зроблено представниками російської юридичної науки, зокрема такими як: В. Баранов та Ю. Марєєв (Юридичні

конструкції: сценарій комп'ютерного уроку, 2000), Д. Мурзін (Цінні папери як юридичні конструкції цивільного права, 2001), А. Іванчін (Кримінально-правові конструкції і їх роль в побудові кримінального законодавства, 2003), Ж. Пономарьов (Юридичні конструкції: становлення поняття у вітчизняному правознавстві, 2004; Генезис і структура юридичних конструкцій: підходи до розуміння, 2005), Л. Кругліков та О. Спірідонова (Юридичні конструкції та символи в кримінальному праві, 2005), О. Лейст (Сутність права, 2002), а також ряд інших науковців.

Якщо звернути увагу на сучасну вітчизняну юридичну науку, то питання дослідження юридичної конструкції не лишилося осторонь предмету наукових пошуків. Зокрема, значний внесок у розвиток окресленої проблематики здійснили такі українські науковці як: А. Дутко, М. Кельман, О. Скрипник, Г. Неліпович, О. Зінченко, також деякі інші вчені, зокрема і галузевого спрямування.

Так, наприклад, А. Дутко (Юридичні конструкції та їх використання в законотворчій практиці України, 2010) на загальнотеоретичному рівні здійснила аналіз юридичної природи самого терміну та акцентовано увагу на особливостях його використання у процесі галузевого законотворення [1]. М. Кельман (Юридичні конструкції як елемент юридичної діяльності, 2016). Зокрема, науковцем акцентовано увагу на плюралізмі значення поняття юридичної конструкції, а також розкрито його зміст з точки зору методу правознавства [3]. О. Скрипник (Юридичні конструкції спадкового права: теоретико-компаративістське дослідження, 2012), де авторка розглядає юридичну конструкцію як системоутворюючий логічний вузол розуміння суті правового явища крізь пизму інституту спадкування [7]. Г. Неліпович (Юридична конструкція як засіб структурування правової інформації, 2017). У своєму дослідженні авторка акцентує увагу на структурно-функціональних аспектах юридичної конструкції, а також логічних та лігвістичних вимогах її будови [5]. О. Зінченко (Юридичні конструкції як засіб пізнання правових явищ, 2013) окрім загальнометодологічних аспектів пізнання юридичної конструкції, розглядає її як соціальну цінність та об'єктивну дійсність [2].

Таким чином, можемо зробити висновок, що питання теоретичного та методологічного осмислення юридичної конструкції не є новим у сучасній юриспруденції, що підтверджується низкою наукових напрацювань правознавцями дореволюційної епохи, періоду радянського союзу та теперішнім станом розвитку теорії права.

Список використаних джерел

1. Дутко А. О. Юридичні конструкції та їх використання в законотворчій практиці України: автореф. дис.... канд юрид наук: 12.00.01 Львів: ЛьвДУВС, Львів, 2010. 21 с.
2. Зінченко О. В.. Юридичні конструкції як засіб пізнання правових явищ. дис. канд. юрид. наук: 12.00.01, Нац. акад. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. К., 2013. 200 с.
3. Кельман М. С. Юридичні конструкції як елемент юридичної діяльності *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки.* 2016. № 845. С. 390-395.
4. Лекции по общей теории права / [соч.] Н. М. Коркунова. 9-е изд. (без изм.). СПб. : магазин Н. К. Мартынова, 1909. 354 с.

5. Неліпович (Бойко) Г. І. Юридична конструкція як засіб структурування правової інформації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Івано-Франківськ: Івано-Франків. ун-т права ім. короля Данила Галицького, 2017. 16 с.

6. Определение и основное разделение права. 1-е изд. М.: Тип. А. И. Мамонтова и Ко, 1879. 240 с.

7. Скрипник О. В. Юридичні конструкції спадкового права: теоретико-компаративістське дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2012. 21 с.

Поліщук М. Р.,

студентка юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Наливайко Лариса Романівна,

професор кафедри загальноправових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор

ПРАВОВА ПРИРОДА ОКРЕМОЇ ДУМКИ СУДДІ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Головною та особливою частиною засад втілення конституційного судочинства в нашій державі є незалежність. Конституційний Суд являється органом конституційної юрисдикції, що забезпечується верховенством Конституції України, тим самим гарантує більш вдосконале вивчення правових явищ. Існують гарантії непогіршеного правосуддя, гласності процесу та незалежності суддів наголошується право будь-якого судді на власну думку щодо ухвалення та прийняття рішення. Незалежність судді надається особливим порядком, коли їх призначають на посаду і коли їх звільняють з посади. Насамперед, на суддю не можна впливати, як фізично так і морально. Держава надає захист для суддів і їх родин, забезпечення як фінансового порядку так і соціального. Тобто, суддя має захист від держави і може мати свою власну думку. Окрема думка судді КСУ – це офіційно виражена ним думка, яка не збігається з позицією більшості суддів щодо висновків, рішення або їх обґрунтування [1].

Дана тема є складною та багатогранною і розглядається дослідниками різних ступенів кваліфікації та різних років, а саме: О. Водянніков, С. Різник, Т. Слінько, Є. Ткаченко, Г. Христова, І. Шевчук. Як зазначає, П. Ултургашев про власну думку судді – це офіційна позиція судді, що брав/брала участь у розгляді та вивченні справи, та який був у складі колегії, що не має неухильної сили та може не співпадати з позицією, що була прийнята на засіданні. [2] Насамперед, правова природа окремої думки судді Конституційного Суду України, як предмет наукового вивчення час від часу дає о собі знати та привертає увагу гарних та професійних дослідників. Мета моєї праці закладається у вивченні правової природної окремої думки судді Конституційного Суду України зі сторони дослідницького та творчого характеру предмета конституційного провадження.

В більшості європейських країн, існують інститути окремої думки судді, а саме: Угорщина, Німеччина, Греція, Португалія, Росія, Словенія і Хорватія), але окремі конституційні суди допускають «умонтування» правової природно окремої думки судді [3]. Отже, інститут правової природної думки судді є визнаним у Європі, але одночасно з цим, у дослідників та фахівців виникають питання, які призводять до дискусії. Говориться про його юнацтво і проблематичність в правовій доктрині. Правова природна думка судді може долучатися до справи, її можуть проголосити після підсумкового рішення суду, також думка може публікуватися в офіційних виданнях. Так, на думку І. Сліденко, чим більше окремих думок суддів, які принципово не збігаються з

рішенням Суду, тим більш спірним є таке рішення й тим меншою буде в майбутньому його регулювальна сила [4].

Існують певні моделі інституту становлення правової окремої думки судді, а саме: по-перше, коли є модель певної секретності; по-друге, коли лише частково допускають до окремої думки лише окремим особам, які беруть участь в даній справі; по-третє, коли повністю є гласність. У нашій країні присутня модель гласності правової окремої думки судді КСУ, це характеризується публікаціями окремої думки судді разом з рішенням. На думку багатьох суддів, окрема думка судді не повинна бути у певної секретності. Насамперед, що згідно з законом 1996 року, в якому міститься окремі положення стосовно окремих думок суддів публікується разом з рішенням КСУ у «Віснику Конституційного Суду України», але можливо й опубліковувати в інших виданнях. Тобто, офіційне їх оприлюднення у виданнях надає їм офіційності. Факультативне регулювання інституту окремої думки міститься в § 56 Регламенту Конституційного Суду України (далі – Регламент), згідно з яким право на викладення окремої думки має суддя, який підписав рішення чи висновок Конституційного Суду України, незалежно від того, голосував він «за» чи «проти» їхнього прийняття. Крім того, Регламент встановлює строк викладення суддею окремої думки – сім днів від дати голосування за рішення.

Правова природа окремої думки судді не повинна мати політичний характер, тому що Конституційний Суд України говорить, що він являється не політичним органом і не вивчає політичні питання. Окремі думки суддів являються вагомим внеском для вивчення наукового інтересу. Тому що, разом з думкою вивчається рішення та сама справа. Окремі думки досліджуються в наукових статтях, наукових тезах та дисертаціях, монографіях. Тому що, вони мають погляди доктринальні на певні аспекти справи, яку розглядали в Конституційному Суді. Таким чином, наявність інституту окремої думки суддів КСУ є свідченням демократизму конституційної юстиції України. Окрема думка судді КСУ виносить суддею від власного імені, виступає його особистою позицією у справі та не породжує юридичних наслідків. Отже, має доктринальне значення. За своєю природою окрема думка судді КСУ і є симбіозом компетентного (професійного) і доктринального (наукового) тлумачення, яке спирається на фундаментальні знання у сфері наукового світогляду авторитетних учених-правознавців [5].

Отже, правова природа окремої думки судді Конституційного Суду України надає можливість розвитку доктрини публічного права, особливо в конституційній доктрині. Особливим джерелом є наукове вивчення, стане предметом майбутньої наукової полеміки щодо конституційного провадження.

Список використаних джерел

1. Витрук Н. В. Конституционное правосудие. Судебно-конституционное право и процесс: учеб. пособие. Москва : Юрист, 2005. С. 394
2. Ултургашев П. Ю. особое мнение судей в сравнительном контексте .2013. 6(97). С. 75-78
3. Конституционный контроль в зарубежных странах. Москва: Норма: ИНФРА-М, 2010. С. 272-273.

4. Сліденко І. Д. Тлумачення Конституції: питання теорії та практики в контексті світового досвіду. Одеса: Фенікс, 2003. С. 170.

5. Христова Г. О. Юридична природа актів Конституційного Суду України: дис. ... канд.юрид. наук / Націон. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2004. С. 99.

Пришедько Ю. Д.,

студент юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Чепік-Трегубенко Ольга Сергіївна,

доцент кафедри загальноправових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,

кандидат психологічних наук

ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я – ОБОВ'ЯЗОК ГРОМАДЯНИНА ЧИ ДЕРЖАВИ

Питання охорони здоров'я стало дуже актуальним у зв'язку з пандемією, що охопила весь світ. Через що і виникає питання щодо охорони здоров'я. Хто повинен і в якій мірі піклуватись про здоров'я громадян?

За ст. 1 Конституції Україна визначається як: «суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава». Саме слово, соціальна, показує, що в Україні життя людини має цінність і держава забезпечує соціальний захист людини, а в ст. 3 вже безпосередньо закріплено значимість життя та здоров'я людини в державі «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [1].

Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», який закріплює принципи та основи охорони здоров'я в Україні та за ст. 5 закріплює обов'язок охорони здоров'я, як для держави так, і для суспільства.

Розділ II присвячений правам та обов'язками громадян у сфері охорони здоров'я, так стаття 6 цього Закону закріплює права на охорону здоров'я серед яких: життєвий рівень (одяг, їжа, житло, медичний догляд, тощо), безпечне навколишнє середовище, безпечні умови навчання та багато іншого загалом їх чотирнадцять.

Також як і в більшості інших законів в ньому закріплюється не тільки права але й обов'язки, що закріплені ст. 10 загалом їх чотири:

а) піклуватись про своє здоров'я та здоров'я дітей, не шкодити здоров'ю інших громадян;

б) у передбачених законодавством випадках проходити профілактичні медичні огляди і робити щеплення;

в) вживати передбачених Законом України «Про екстрену медичну допомогу», заходів для забезпечення надання екстреної медичної допомоги іншим особам, які знаходяться у невідкладному стані;

г) виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством про охорону здоров'я [2].

Хоча у багатьох випадках прямої відповідальності за невиконання таких обов'язків не має, крім закріплених у Кримінальному кодексі України в розділі «Злочини проти життя та здоров'я особи». Натомість є деякі правові засоби, які несуть частковий або не прямий характер і можуть бути використані для протягування осіб до відповідальності.

Так наприклад у Кодексі України «Про Адміністративні правопорушення» визначенні наступні положення:

1. Ухилення від медичного огляду чи медичного обстеження (ст. 44-1); 2. Ухилення від обстеження і профілактичного лікування осіб, хворих на венеричну хворобу (ст. 45); 3. Порушення встановленого порядку взяття, переробки, зберігання, реалізації і застосування донорської крові та (або) її компонентів і препаратів (ст. 45-1); 4. Умисне приховування джерела зараження венеричною хворобою (ст. 46) та інше [3].

Інший нормативно-правовий акт Закон України «Про екстрену медичну допомогу», який визначає притягнення особи до кримінальної, дисциплінарної чи адміністративної відповідальності за:

1. Ненадання без поважних причин на місці події домедичної допомоги або необґрунтовану відмову у її наданні;

2. Ненадання без поважних причин на місці події необхідної медичної допомоги або необґрунтовану відмову у її наданні;

3. Ненадання без поважних причин наявного транспортного засобу для безоплатного перевезення людини, яка перебуває у невідкладному стані, до найближчого до місця події відділення екстреної (невідкладної) медичної допомоги або необґрунтовану відмову у здійсненні такого перевезення;

4. Несвоєчасне надання екстреної медичної допомоги або створення перешкод у її наданні;

5. Невиконання без поважних причин розпоряджень оперативно-диспетчерської служби центру екстреної медичної допомоги та медицини катастроф або бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги щодо надання необхідної невідкладної медичної допомоги пацієнту, який перебуває у невідкладному стані, що загрожує життю такого пацієнта;

6. Необґрунтовану відмову у передачі та прийнятті викликів екстреної медичної допомоги [4].

Підсумовуючи вище сказане можна визначити, що охорона здоров'я – це обов'язок не тільки держави або окремо взятого члена суспільства, а велика система взаємопов'язаних прав і обов'язків, що повинні виконуватись, як державою так і усім суспільством.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96. (зі змінами і допов.) *Відомості Верховної Ради України*. 2019, № 38, ст.160.

2. Основи законодавства України про охорону здоров'я. Закон України від 23.04.2021. *Відомості Верховної Ради України*. 2021, № 12, ст.98

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073- X .(зі змінами і допов) *Відомості Верховної Ради УРСР*. 2020, № 6, ст. 35.

4. Про екстрену медичну допомогу : Закон України від 16.10.2020. *Відомості Верховної Ради України*. 2019, № 46, ст.295

Степаненко Кирило Володимирович,
доцент кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

УКРАЇНА ЯК СУБ'ЄКТ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРАВОСУДДЯ

Інтеграційні та глобалізаційні процеси, що відбуваються в сучасному світі та мають прояв, зокрема, у формі створення європейських інтеграційних організацій, можна розглядати як втілення в життя ідей відомих філософів, правознавців та державних діячів, які перебували у витоків становлення республік та формування демократичних інститутів в Європі. При цьому європейські держави як суб'єкти зазначених інтеграційних процесів, створюючи організації, цілями яких є сприяння в інтенсифікації взаємовідносин, забезпечення розвитку економічних зв'язків, пошук нових можливостей для співробітництва в важливих сферах, за спільною згодою створюють і нове наддержавне право, застосування і тлумачення якого вимагає наявності розвинених, незалежних і компетентних органів правосуддя.

Сьогодні можна говорити про існування окремої унікальної системи європейського інтеграційного правосуддя, що розвивається за власними законами європейської інтеграції і має свою специфіку. Україна, яка є членом Ради Європи та Організації з безпеки і співробітництва в Європі, за певними умовами також виступає суб'єктом європейського правосуддя. Висока динаміка звернень України до Європейського суду з прав людини, пов'язана із агресією Росії та намаганням відновити справедливість, посилення важливості євроатлантичного проекту спричинили сплеск наукової активності вітчизняних авторів в питаннях дослідження діяльності міжнародних судових установ.

Феномен європейського інтеграційного правосуддя виник як особливий різновид міжнародного правосуддя, але в міру свого розвитку і дедалі більшого поширення. Позиції міжнародних судових установ у вирішенні міждержавних спорів, врегулюванні серйозних конфліктів і визначенні відповідальних за порушення норм міжнародного права помітно зміцнилися зі створенням у 1945 році Організації Об'єднаних Націй. Участь міжнародних судів в названих процесах забезпечується їх високим міжнародним статусом, що надає особливої ваги судовим рішенням [1, с. 47]. Окремим порядком існує та прогресує підсистема європейського судочинства в галузі прав людини.

Якщо наявність спеціалізованих органів правосуддя може вважатися загальним правилом функціонування сучасних інтеграційних об'єднань, а їх відсутність – винятком, то способи створення судових установ зовсім не відрізняються одноманітністю. У сучасному світі можна говорити про існування різних моделей інтеграційного правосуддя, кожна з яких також має аналоги у внутрішньодержавному і в міжнародному праві. Ці моделі можуть не тільки існувати автономно, але і різним чином поєднуватися, комбінуватися один з одним. Результатом є виникнення змішаної (комбінованої) моделі інтеграційного правосуддя, яка також має кілька різновидів.

Одна з моделей інтеграційного правосуддя передбачає створення постійних органів правосуддя – інтеграційних судів, члени яких призначаються на постійній основі.

Ця модель в повній мірі реалізується в межах європейського простору, під яким в загальному вигляді можна розуміти існування та постійну еволюцію взаємодіючих між собою організацій, створених з певною метою (головною метою їх існування є інтеграція різноманітних установ та спільних цінностей). Сучасна глобалізація і регіоналізація права є вагомим фактором, що сприяє установленню європейських систем правосуддя в сучасному світі. Більш того, дані процеси здійснюються під дією самого феномена глобалізації, тобто навіть у відсутності конкретного примусу і будь-якого юридичного зв'язку між судовими установами.

На відміну від глобальних, європейські процеси характеризуються більшою складністю і більшою інтеграцією. Це має вираз не стільки у значній кількості діючих в регіоні європейських організацій (РЄ, ЄС, ОБСЄ та ін.), скільки появою європейських судових установ, наділених конкуруючою компетенцією із розгляду індивідуальних скарг фізичних і юридичних осіб. Кожна з цих установ, відповідно до положень установчих актів певного міжнародного регіонального об'єднання, володіє виключною компетенцією з розгляду питань щодо відповідності актів органів регіонального об'єднання, а також актів органів відповідних європейських держав відносно установчих актів свого регіонального правопорядку і інтерпретацією цих актів в останній інстанції.

Сьогодні можна говорити про існування такого явища як *європейське інтеграційне правосуддя*, що являє собою діяльності судів європейських інтеграційних організацій у їх явній чи контекстній взаємодії. Європейське інтеграційне правосуддя передбачає сукупність певних правових та організаційних форм функціонування міжнародних регіональних судів, що діють на європейському просторі, а також їх взаємодія з національними судами членів відповідних регіональних утворень з урахуванням дотримання права Ради Європи, і в першу чергу Європейської конвенції з прав людини. Систему судів європейського інтеграційного правосуддя складають: Суд ЄС, Суд Бенілюксу, Суд Європейської асоціації вільної торгівлі, Суд з примирення та арбітражу Організації з безпеки і співробітництва в Європі та ЄСПЛ.

В Україні реформування судової системи, впровадження сучасних європейських принципів правосуддя, поглиблюють практику застосування суддями норм міжнародного права, імплементованих у національне законодавство. Для вітчизняних судів загальновизнана норма міжнародних угод приймається як юридично обов'язкове для держав-членів ООН та РЄ правило поведінки. Застосування норм міжнародного права національними судами обумовлено міжнародними зобов'язаннями, що, в кінцевому рахунку, веде до вдосконалення власного законодавства і функціонування правових механізмів. Україна як член Ради Європи є суб'єктом європейського інтеграційного правосуддя через тісну комунікацію з ЄСПЛ.

Європейська Конвенція відповідно до ст. 9 Конституції України є частиною національного законодавства України, ст. 32 встановлює поширення юрисдикції Європейського суду на всі питання тлумачення та застосування Конвенції [2]. Україна як незалежна держава Законом України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» (п. 1) визнала обов'язковою юрисдикцію ЄСПЛ в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції [3]. На підтвердження обов'язку держави виконати

рішення Європейського суду у справах проти України та усунути причини порушення Конвенції 1950 р. і протоколів до неї, а також створити передумови для зменшення кількості заяв до Європейського суду проти України, Верховна Рада прийняла Закон «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». У п. 1 ст. 2 цього Закону підтверджено обов'язковість виконання Україною рішення Європейського суду відповідно до ст. 46 Конвенції [4].

Таким чином, одним з суттєвих чинників, що сприяють міжнародно-правової систематизації європейських судових установ, є процеси глобалізації та регіоналізації. Створення регіональних судових гарантій в системі європейських міжнародних організацій стало вирішальним моментом у становленні європейського інтеграційного правосуддя, яке можна розглядати як сукупність певних правових та організаційних форм функціонування міжнародних регіональних судів, що діють на європейському просторі. До системи судів європейського інтеграційного правосуддя слід відносити Суд ЄС, Суд Бенілюксу, Суд Європейської асоціації вільної торгівлі, Суд з примирення та арбітражу Організації з безпеки і співробітництва в Європі та ЄСПЛ.

Україна, яка є членом Ради Європи та Організації з безпеки і співробітництва в Європі, за певних умов також може виступати суб'єктом європейського інтеграційного правосуддя. На сучасному етапі наша держава інтегрована у європейський простір правосуддя через взаємодію із ЄСПЛ, що визначено Конституцією України, а також Законами України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» та «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Однак євроатлантичний курс України, що підтверджено, зокрема, Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)», Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, складає усі правові передумови до більш конструктивної імплементації у національне процесуальне законодавство принципів діяльності судових установ системи європейського інтеграційного правосуддя.

Список використаних джерел

1. Степаненко К. В. Поняття, ознаки та види міжнародних судових установ. *Альманах міжнародного права*. 2020. № 23. С. 46-54.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 р., з поправками, внесеними відповідно до положень Протоколів № 11 та № 14. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004
3. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17 липня 1997 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 40. Ст. 263.
4. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 17 липня 2006 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 30. Ст. 260.

Хальота Андрій Іванович,

провідний науковий співробітник

науково-дослідної лабораторії проблем правового та

організаційного забезпечення діяльності Міністерства

Державного науково-дослідного інституту МВС України,

кандидат юридичних наук, доцент

ЗАХИСТ ТА ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС МИРНИХ ЗІБРАНЬ

Цивілізаційний вибір української нації в бік євро інтеграції, став реальністю виключно в процесі прямої реалізації політичних прав людини. Україна, через волевиявлення та політичну волю власного народу змогла подолати наслідки тоталітарного минулого і ствердитися, як потужна самодостатня самобутня нація з європейськими цінностями. Саме право громадян збиратися мирно, проводити збори, мітинги, походи і демонстрації – це той елемент публічно-політичної правосуб'єктності громадян, який дав змогу в 2013-2014 рр. Україні обрати європейське майбутнє.

Одним із найбільш важливих в системі політичних прав людини і громадянина є право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації. Мирні зібрання залишаються актуальним і потрібним інструментом для громадянського суспільства, який дозволяє відстояти свої права та інтереси.

Правове регулювання процесу забезпечення права громадян збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації має три рівня: а) міжнародний – міжнародні конвенції, зокрема Міжнародний пакт про громадянські і політичні права ООН від 16.12.1966; Загальна декларація прав людини від 10.12.1948; б) європейський – Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950, а також акти і роз'яснення Європейського суду з прав людини; в) національний – Конституція України, кодекси, закони інші нормативні акти національного законодавства.

Так, на глобальному рівні Міжнародний пакт про громадянські і політичні права ООН в ст. 21 закріплює визнання права на мирні збори. Користування цим правом не підлягає ніяким обмеженням, крім тих, які накладаються відповідно до закону і які є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах державної чи суспільної безпеки, громадського порядку, охорони здоров'я і моральності населення або захисту прав та свобод інших осіб [1].

Конвенція Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод визначає в ст. 11, що кожен має право на свободу мирних зібрань і свободу об'єднання з іншими особами, включаючи право створювати профспілки та вступати до них для захисту своїх інтересів. Здійснення цих прав не підлягає жодним обмеженням, за винятком тих, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб. Ця стаття не перешкоджає запровадженню законних обмежень на здійснення цих прав особами, що входять до складу збройних сил, поліції чи адміністративних органів держави [2].

Справжня свобода мирних зібрань не може бути зведеною до невторчання держави: суто негативна концепція ролі держави суперечить предмету і меті ст. 11 Конвенції. Таким чином, зі змісту свободи мирних зборів, передбаченої ст. 11 Конвенції, впливає позитивний обов'язок держави створити відповідні умови для використання цього права, оскільки на державу покладається обов'язок захищати тих, хто реалізує своє право на мирні зібрання, від насильства з боку груп, що дотримуються протилежних поглядів (рішення ЄСПЛ у справі «Plattform «Arzte Fur Das Leben» v. Austria» від 21.06.1988). Можливість виникнення заворушень не може бути причиною для втручання органів влади з метою обмеження права на основі ст. 11 Конвенції. Оскільки причина заворушень може бути реальною, державні органи мають право на реагування для зниження такої загрози, яке може виявлятися у необхідності попереднього повідомлення органам влади про зібрання, надання згоди на зібрання за дотримання певних умов чи як крайнього засобу - заборони на проведення зібрання. Водночас, хоча в позитивні обов'язки держави за ст. 11 Конвенції і входить вжиття активних заходів для забезпечення мирного характеру зібрання, вона не може надати абсолютні гарантії щодо виконання цього обов'язку; ст. 11 Конвенції зобов'язує державу вживати заходів, але не зобов'язує її отримати певні результати.

Процедура з вимогою попереднього повідомлення про публічні зібрання сама по собі не порушує суті цього права (рішення Комісії з прав людини у справі «Rassemblement Jurassien and Unite Jurassienne v. Switzerland» від 10.10.1979). За особливих умов, коли негайна відповідь у формі демонстрації на політичну подію може бути обґрунтована, рішення про розпуск мирного зібрання лише через відсутність повідомлення про нього без будь-якої протиправної поведінки його учасників, становить непропорційне обмеження свободи на мирне зібрання. Якщо учасники демонстрації не беруть участі у насильницьких діях, важливо, аби органи влади продемонстрували певний рівень толерантності щодо мирних зібрань. Тоді право на мирне зібрання не буде позбавлене своєї суті (рішення ЄСПЛ у справі «Bukta and Others v. Hungary» від 17.07.2007).

З огляду на вищезазначене, органи державної влади повинні користуватися широкою свободою розсуду у виборі методів використання своїх повноважень щодо вжиття заходів на виконання позитивних обов'язків за ст. 11 Конвенції. А тому заборона проведення зібрання потребує належного обґрунтування відповідно до вимог ст. 11 Конвенції.

Стосовно співвідношення прав на проведення демонстрації та контрдемонстрації, у згаданому у рішенні ЄСПЛ у справі «Plattform «Arzte Ftir Das Leben» v. Austria» від 21.06.1988, Суд вказав, що будь-яка демонстрація може дратувати чи ображати тих, хто виступає проти ідей чи вимог, на підтримку яких вона проводиться. Проте в учасників демонстрації повинна бути можливість проводити її без небезпеки бути підданими фізичному насильству з боку своїх противників; така небезпека може зашкодити об'єднанням чи іншим групам, які мають спільні ідеї чи інтереси, відкрито виражати свої погляди з актуальних питань, що стосуються суспільства. В демократичному суспільстві право на проведення контрдемонстрації не може вилитися в обмеження здійснення права на демонстрацію.

Що стосується забезпечення права громадян збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації на національному рівні в Україні, то Основний Закон у

ст. 39 встановлює право громадян України збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування. Ці форми безпосередньої демократії дозволяють громадянам України вільно висловлювати свої погляди, відстоювати свої політичні переконання та акцентувати увагу громадськості на тих чи інших політичних проблемах. З метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей допускається обмеження реалізації права на збори, мітинги, походи та демонстрації на підставі рішень суду [3].

Збори, мітинги, походи і демонстрації громадян є формами безпосередньої демократії. Вони можуть проводитися з метою прилюдного обговорення та вираження свого ставлення до дій чи бездіяльності органів державної влади і місцевого самоврядування; подій у соціально-політичному, економічному житті держави, суспільстві та світі в цілому; привернення уваги до вирішення нагальних соціально-політичних, економічних та інших проблем держави, суспільства, місцевої територіальної громади; прилюдного протесту проти рішень, заходів, здійснюваних державою, місцевими органами самоврядування, проти окремих подій життя держави чи світу в цілому, або навпаки - їх підтримки.

Під зборами слід розуміти організоване, мирне, масове зібрання громадян в одному місці з вказаною метою. Похід - це організований, тривалий, з перервами для проведення мітингів, пікетувань, проїзду або відпочинку, мирний масовий рух громадян за певним маршрутом. Демонстрація - це форма безпосереднього народовладдя, яка полягає в організованому вираженні громадянами своїх поглядів з важливих питань державного і суспільного життя шляхом організованого масового пересування публічному вираженні політичних настроїв громадянами з використанням плакатів, транспарантів та інших наочних засобів, шляхом організованого масового пересування по заздалегідь визначеному маршруту або шляхом зібрання їх у заздалегідь визначеному місці і у заздалегідь визначений час. Мітинги - це форма безпосереднього народовладдя, яка полягає в організованому публічному колективному вираженні громадянами свого ставлення до важливих проблем державного і суспільного життя, діяльності органів державної влади і органів місцевого самоврядування, висуненні відповідних вимог та/або проголошенні закликів до громадян, шляхом зібрання їх мирно, без зброї у заздалегідь визначеному місці і у заздалегідь визначений час. Крім названих заходів, можуть також проводитися пікетування - прилюдне виявлення громадянами своїх соціально-політичних, економічних та інших інтересів, яке здійснюється біля адміністративних будинків законодавчих, виконавчих, судових, правоохоронних органів, органів місцевого самоврядування тощо, або інші мирні акції протестного (голодування, наметове містечко тощо) або непротестного характеру (велопробіг, виставка, конференція, фестиваль тощо) з метою привернення уваги органів державної влади, місцевого самоврядування, громадськості до вирішення певних проблем, які складають приватно-індивідуальний, колективний, суспільний чи державний інтерес.

Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», рішення питань про проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів, а

також здійснення контролю за забезпеченням при їх проведенні громадського порядку покладається на виконавчі органи сільських, селищних, міських рад [4].

Відповідно до рішення Конституційного Суду України (справа щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання) №4-рп/2001 від 19 квітня 2001 року, положення частини першої статті 39 Конституції України треба розуміти так, що громадяни мають сповістити органи влади про проведення заходів заздалегідь, тобто в прийнятні строки, що передують даті їх проведення. Ці строки не повинні обмежувати передбачене ст. 39 Конституції право громадян, а мають служити його гарантією й водночас надавати можливість відповідним органам виконавчої влади чи органам місцевого самоврядування вжити заходів щодо безперешкодного проведення громадянами зборів, мітингів, походів і демонстрацій, забезпечення громадського порядку, прав і свобод інших людей. [5]

Визначення конкретних строків завчасного сповіщення з урахуванням особливостей форм мирних зібрань, їх масовості, місця, часу проведення тощо є предметом законодавчого регулювання. Тобто, законодавством не встановлено точного строку подачі такого повідомлення.

Установлення такого строку в інших, ніж закон, нормативних актах суперечить ст. 39 Конституції й може бути скасовано в порядку адміністративного судочинства.

У повідомленні про мирне зібрання вказується організатор, його адреса та телефон, дата, час, місце та форма його проведення, а також орієнтовна кількість учасників. Повідомлення подається до виконавчого комітету місцевої ради чи відповідної державної адміністрації, на території якої планується мирне зібрання.

Формальна відсутність повідомлення, відповідно до згаданого рішення Конституційного Суду України та статті 11 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, не є підставою для припинення мирного зібрання. Проте доцільно повідомляти місцевий орган влади про проведення зібрання з метою забезпечення безпеки його учасників. Краще зробити це, якщо можливо, заздалегідь, бажано, не пізніше, ніж за один день.

Обмеження щодо реалізації права на збори згідно з ч. 2 статті 39 можуть встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку – з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я або захисту прав і свобод інших людей. Таким чином при реалізації права на мирні збори мають враховуватися інтереси національної безпеки та громадського порядку, не повинно бути посягань на права і свободи, честь і гідність інших людей, оскільки згідно зі ст. 68 Основного Закону України кожен зобов'язаний неухильно дотримуватися Конституції та законів України. [3]

Збори, мітинги, вуличні походи і демонстрації проводяться згідно з цілями, вказаними в заяві, а також у визначені строки і в обумовленому місці. Визначені й інші правила. Учасникам забороняється мати при собі зброю, а також спеціально підготовлені або пристосовані предмети, що можуть бути використані проти життя і здоров'я людей, для спричинення матеріальної шкоди державним, громадським організаціям і громадянам. Державні і громадські організації, посадові особи, а також громадяни не вправі перешкоджати зборам, мітингам, вуличним походам і демонстраціям, що проводяться з дотриманням встановленого порядку. Відповідний орган забороняє збори,

мітинг, вуличний похід або демонстрацію, якщо мета їх проведення суперечить Конституції України або загрожує суспільному порядку і безпеці громадян.

Отже, питання правової природи права на мирні зібрання та приватноправового механізму його реалізації на сьогодні є дуже актуальним і в той же час досить проблемним та болючим питанням. Це право визначається не лише в Основному Законі нашої держави, воно ще включене до каталогу особистих немайнових прав фізичної особи Цивільного кодексу (далі – ЦК України). Так, ст. 315 закріплює право фізичної особи вільно збиратися на мирні збори, конференції, засідання, фестивалі тощо. Обмеження щодо реалізації права на мирні зібрання може встановлюватися судом відповідно до закону. В Україні вперше на рівні Цивільного кодексу України закріплено право фізичних осіб на мирні зібрання.

Список використаних джерел

1. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права ООН від 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
3. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 2-го скликання. ВВР. 1996. №30. Ст. 141.
4. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 39 Конституції України про завчасне сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування про проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій (справа щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання) №4-рп/2001 від 19 квітня 2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-01#Text>.

Хойна Дарина Сергіївна,

студентка юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ДІЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО АКТА

Нормативно-правові акти - це офіційні документи, які дозволяють основним органам, що приймають закони, приймати у формі та способі, передбачені законом, він встановлює правові норми для необмеженої кількості людей і призначений для багаторазового використання. Форма правових норм, прийнята уповноваженим законодавцем, подається державі на реєстрацію у формі, визначеній законом, та у порядку, встановленому законом. Конкретний час) та характер інформації, що міститься в ній, включаючи інформацію, позначену як «для офіційного використання», «особливо важлива», «цілком секретна», «секретна» тощо, та інформація, прийнята в результаті експериментів.

Тобто державній реєстрації підлягають нормативно-правові акти будь-якого виду (постанови, накази, інструкції тощо), якщо в них є одна або більше норм, що:

1) зачіпають соціально-економічні, політичні, особисті та інші права, свободи й законні інтереси громадян, проголошені й гарантовані Конституцією та законами України, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і протоколами до неї, міжнародними договорами України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, та *acquis communautaire*, а також з урахуванням практики Європейського суду з прав людини, встановлюють новий або змінюють, доповнюють чи скасовують організаційно-правовий механізм їх реалізації [1];

2) мають міжвідомчий характер, тобто іншими словами, це обов'язки інших міністерств, адміністративних установ, органів управління та контролю економіки, а також підприємств, установ та організацій, які не входять до сфери управління відомств, що оприлюднюють закони та нормативні акти. На національну реєстрацію не подаються наступні дії: а) особистого характеру (відповідно до складу комітету, призначення на посаду та звільнення з посади, заохочення працівників тощо); б) за винятком затвердження нормативних актів, інструкцій та інших актів, що містять закони та нормативні акти, їх ефективність може бути усунена за допомогою однієї заяви;

3) оперативно-розпорядчого характеру (разові доручення);

4) якими доводяться до відома запрошення підприємства, установи та організації звернути увагу на рішення вищих підрозділів;

5) організовувати та реалізовувати рішення органів вищого рівня та їх міністерств, інших адміністративних установ та органів управління та контролю економіки, які не мають нових законів та положень;

6) нормативно-технічного характеру (державні стандарти, будівельні норми і правила, тарифно-кваліфікаційні довідники, форми звітності та інші). Подання правила державної реєстрації та кінцевий термін державної реєстрації.

Після прийняття нормативного закону протягом п'яти робочих днів після його прийняття слід подати три примірники: оригінал та два примірники відповідно до закону про адміністративні документи (розпорядження, розпорядження, рішення, постанови

тощо) та затверджених термінів Сертифікація, замовлення тощо) та додатки до нього. Національна реєстрація нормативно-правових актів повинна бути здійснена протягом 15 робочих днів з дати отримання національними органами реєстрації нормативних актів. У разі необхідності (аналіз нормативно-правових актів за участю експертів, дослідження великої кількості існуючих правових актів тощо) керівник національного агентства з реєстрації може продовжити ці терміни, але про це повинен бути повідомлений контролюючим органом, і це не повинно перевищувати 10 робочих днів. Законні акти, зареєстровані державою. Нормативно-правові акти, що подаються на національну реєстрацію, повинні відповідати законодавчим вимогам, пов'язаним з мовою та іншими законодавчими актами, узгоджуватися з раніше прийнятими актами та викладати відповідно до правопису та відповідності технічним нормам проектування.

Наступний вміст слід подати до національної реєстраційної агенції разом із нормативними законами та нормативними актами:

1) довести основу для оприлюднення нормативно-правових актів або окремих їх нормативних актів;

2) інформація про поточну поведінку питання, інформація про приведення його у відповідність до умов нормативно-правового акта, що подається на державну реєстрацію, та інформація про поведінку, термін дії якої минув, пов'язану з прийняттям поведінки

3) копії нормативно-правових актів, які були змінені або підтверджені як недійсні з умовами контролю та порівнянними формами;

4) інформація про те, що акція офіційно схвалена відповідним органом, незалежно від того, чи вимагає таке схвалення закон [2];

5) оригінал та дві копії рішення Державної служби нагляду про затвердження проекту нормативно-правових актів;

6) сертифікат відповідності постанові нормативно-правового акта у форматі, зазначеному в Додатку 1 Регламенту Кабінету Міністрів України, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 950 від 18 липня 2007 р. (Офіційний вісник України, 2007 р., № 54, ст. 2180);

7) висновок Міністерства юстиції, Генеральне управління Міністерства юстиції Автономної Республіки Крим, головні судові управління областей, Києва та Севастополя, район, район Києва та Севастополя, міські райони (за наявності) Висновки Міністерства юстиції «Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод» та практика Європейського суду з прав людини;

8) висновок щодо проведення антидискримінаційного огляду;

9) висновок гендерного перегляду;

Традиційно в українській правовій системі виділяють такі типи норм виконавчого органу:

1) постанови-офіційні письмові документи, нормативно-правові дії вищого органу виконавчої влади України – українського кабінету, який є обов'язковим і приймається спільно у встановленому законом порядку;

2) директиви офіційні письмові документи, видані відповідно до найвищих стандартів нормативного законодавства та їх виконання, нормативні закони міністерств і

комісій, центральних органів адміністративної влади, їх територіальних установ та міністерств;

3) накази - формальні письмові документи, видані місцевим головою державної адміністрації.

Оприлюднені нормативні закони використовуються для імплементації нормативних законів з вищими юридичними наслідками та застосовуються в адміністративних регіонах відповідних країн [3].

Висновок: Інші акти, які мають або можуть мати кодифікуючий характер, можуть бути частиною цих нормативних актів виконавчого органу. Ці пункти включають: норми поведінки, що включають правові норми, що визначають завдання, структури, можливості та форми діяльності національних установ; правила-процедурні норми, що визначають організаційну послідовність конкретної діяльності; інструкції-поведінку, що регулюються в рамках державної системи Адміністративні відносини, або контроль загальних процедур виконання певних завдань; Положення-норми, що регулюють організацію та діяльність.

Список використаних джерел

1. Тилле А. А. Время, пространство, закон: Действие советского закона во времени и пространстве. М. : Юридическая литература, 1965. С. 5, 6.
2. Ерасов А. М. Обратная сила уголовного закона : дисс. на соискание науч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. М., 2004. С. 10.
3. Лильберн Д. Памфлеты. М., 1937. С. 37.
4. Локк Дж. Избранные философские произведения : в 2-х т. / Дж. Локк ; [под общей ред. А. А. Макаровского]. М., 1960. Т. 2. С. 55, 74–76.
5. Пушняк О. В. Категорія «час» у правовому вимірі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01; Національна юридична академія ім. Ярослава Мудрого. Х., 2006. 20 с.
6. Сейдман Е. Розробка законопроектів для демократичних соціальних змін / Е. Сейдман, Р. Б. Сейдман, Н. Абеєсекере; [за заг. ред. М. Мельника ; пер. з англ. С. Альошкіна, Н. Комарова]. К. : Сфера, 2006. С. 332.

Ширінкін Микита Сергійович,

студент юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

СПІВВІДНОШЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ І ЮРИДИЧНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Утворення юриста-професіонала здійснюється під впливом щільного співвідношення юридичної освіти, юридичної науки і юридичної практики.

Правова освіта ґрунтується на об'єднанні з юридичною наукою.

З цього і випливає важливість деонтології в житті людини.

Юридичну науку потрібно відрізнити від юридичної дисципліни.

Юридична наука – це комплексна суспільна наука, система знань про об'єктивні закономірності (необхідності) і випадковості виникнення, розвитку і функціонування права і держави в їхній структурній єдності, їхнє місце і роль у суспільному житті.

Правознавство є суспільною наукою. На відміну від точних наук (наприклад, фізика, хімія, астрономія), суспільні науки вивчають відносини і їх види, які утворюються між людьми.

Критерії наукових знань:

- Перевірені
- Точні
- Обґрунтовані
- Практично ефективні

Головним завданням юридичної науки є допомога.

Правова наука направлена на здобування, узагальнення, систематизацію і використання знань про державно-правову дійсність, її властивістю є спільне дослідження права і держави в їх єдності, взаємозв'язку і взаємовпливі.

Основні риси юридичної науки:

1) Це суспільна наука, яка має практичний характер. Вона прагне задовільняти потреби життя людей, юридичної практики та юридичної освіти.

2) Це наука, що має ознаку точних наук. Юридична наука оперується конкретними знаннями, як і точні науки.

Якось мірою юридична наука тотожна з медичною, бо вони збудовані на конструкції: теорія і практика. Юрист, як і лікар, відповідає за життя і здоров'я людини, а також «лікує» хвороби в суспільному житті. Тому професія юрист і лікар, які зародилися в стародавні часи, є одні із тих, які відносяться до гуманних професій.

Наука, що поєднує в собі мислення, які базуються на інших дисциплінах.

Вона вивчає проблеми, які пов'язані зі спроможністю показувати об'єктивну дійсність у правових теоріях, процесах створення та користування законами. Наприклад, одна із юридичних дисциплін – криміналістика. Як знаємо, вона вивчає питання, які стосуються людського мислення.

Отже, юридична наука поглинає в собі значення всіх трьох головних галузей людських знань – суспільних наук, природничих наук, наук про мислення.

Навчальна дисципліна (предмет) — це система знань, узятих з практичних наук, яка включає також вміння та навички з реалізації цих знань.

Юридична деонтологія – це юридична дисципліна, галузь юридичної науки, яка формує юридичний світогляд та включає філософські принципи юридичної науки і правової практики.

Юридична деонтологія, як дисципліна має на меті посвятити початківця у майбутню професію, визначити її місце та значення, як в буденному житті так і в правовій системі.

Завдання юридичної деонтології – не лише з'ясувати значення професійного обов'язку юриста, відповідальності в юридичних справах, а встановити певний поділ правил і вимог до юристів.

Деонтологія юриста спрямована на постачання високоякісного та високогуманного відношення до такої соціальної групи як людина. Юрист зобов'язаний обороняти всі інтереси особи (честь, гідність, життя), бо без них вона стає просто частиною природи.

Юридична деонтологія не може обходитися без вивчення професійної моралі. Вона повинна групувати в одну систему всі аспекти, які зв'язані між собою (психологічні, політичні, правові, економічні і тд.), які в свою чергу формують професійні і особисті принципи юриста.

З цього і випливає важливість юридичної деонтології в житті людини.

Така дисципліна пояснює роль тих чи інших дій, мотивів, вчинків та формує потрібні для даної професії моральні норми.

Основні завдання юридичної деонтології:

- 1) Оволодіння норм поведінки юристів, направлених на максимальне підняття ефективності професійної діяльності
- 2) Гуманізація юридичної діяльності
- 3) Уникнення конфліктних ситуацій
- 4) Визнання частини й значення ролі юриста в політичному житті
- 5) Уникнення офіційного додатка знань при наданні правових послуг
- 6) Пояснення причини й ролі норм юридичної професії
- 7) Підняття статусу юридичної професії

Співвідношення юридичної науки і юридичної дисципліни

зводиться до такого вигляду:

1) Інформативний зміст науки ширший за зміст належної дисципліни, бо останнє складає лише певну частину наукових знань;

2) Зміст науки може фігурувати в різних поясненнях від вчених, а зміст навчальної дисципліни – це твердо встановлене поняття та знання;

3) Наука не має обмеження, вона підходить абсолютно до кожного предмету, а дисципліна – адаптується до конкретної майбутньої професійної діяльності, та вивчає ту науку, яка потрібна для теоретичних знань;

4) Наукові матеріали розміщуються в різних наукових виданнях, а розуміння дисципліни надається в підручниках та в лекційних матеріалів;

5) Наука містить тільки юридичні знання, а начальна дисципліна окрім теоретичних знань робить акцент на отримання й практичних вмінь.

У висновку можна сказати, що наука – це засіб пізнання навколишнього світу, за допомогою логічних засобів, понять та прийомів. Юридична наука базується на науці, та за

допомогою неї ми здобуваємо, узагальнюємо та використовуємо знання про закономірності і тенденції існування державно-правової дійсності. Юридична дисципліна – це окрема галузь юридичної науки, за допомогою якої майбутній фахівець дізнається про норми прав та законів, які притаманні його професії. Я вважаю, що юридична наука та дисципліна повинні бути вивчені людиною, котра хоче стати кваліфікованим фахівцем юридичної діяльності.

Список використаних джерел

1. Бризгалов І. В. Юридична деонтологія: Короткий курс лекцій. 3-тє вид. К. : МАУП, 2003. 48 с.
2. Скакун О. Ф. Юридична деонтологія : [підручник]. Х. : Основа, 1999. 280 с.
3. Сливка С. С. Юридична деонтологія : Підручник. Вид. 3-є, пере-роб. і доп. К. : Атіка, 2008. 296 с

Шкіль Анна Сергіївна,

студентка юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРАВОВИЙ НІГІЛІЗМ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

Правовий нігілізм – це психосоціальний і культурний феномен, що представляє собою негативне ставлення до права і до правових форм організації суспільних відносин.

Причини формування даного явища багато дослідників пояснюють історично сформованою традицією – традицією самодержавно – кріпосницького правління в Україні, яка дуже часто знаходилася під впливом різних держав, здебільшого Росії.

В якості інших причин правового нігілізму можна виділити: недосконалість деяких нормативно-правових актів;

- низька правова культура людей;
- економічне розшарування суспільства;
- втрата віри людей в закон на увазі різних зловживань правом і деякі інші.

Правовий нігілізм може бути пов'язаний як з незнанням закону, так і з особливостями світогляду конкретного індивіда (який переважно не користується правом в повсякденному житті, а керується в своїх діях традиціями, звичаями). Також правовий нігілізм спостерігаються у людей, які мають певні знання законодавства, але тим не менш для реалізації своїх інтересів використовують корупцію.

У юридичній літературі існують три форми правового нігілізму: Інфантильний нігілізм, фрустраційної нігілізм і мстивий нігілізм.

Інфантильний нігілізм притаманний переважно неповнолітнім (малолітнім), адже особи цієї вікової категорії погано розуміють сутність права власності і, як наслідок, часто зазіхають на неї. Так, наприклад, багато дітей «зазіхають» на чужі сади і городи, зриваючи з них солодкі плоди. Варто позначити, що їх дії при даній формі правового нігілізму не мотивовані ненавистю та не мають руйнівних цілей. Фрустраційній нігілізм має місце тоді, коли залишається незадоволеним бажання або потреби людини в реалізації своїх природних прав.

Сьогодні в Україні фрустраційної правовий нігілізм – широкомасштабне явище, в якості однієї з головних причин якого виступає невміння держави і його органів вирішувати нагальні соціальні проблеми. У багатьох людей залишаються незадоволеними потреби в безпеці, в правовому порядку. Очевидно, що в такому випадку люди перестають вірити в силу закону, а так само і перестають звертатися до відповідних державних органів за захистом своїх прав.

Головною проблемою такого явища як правовий нігілізм, на нашу думку, є зростання злочинності. Небажання людей звертатися за допомогою до офіційного правосуддя на увазі перш за все розчарування в діяльності державних структур обумовлює серед них прагнення вирішувати свої проблеми самостійно, часом вдаючись до незаконних методів захисту.

У зв'язку з цим актуальним є питання щодо того, які шляхи подолання правового нігілізму варто виділити.

По-перше, це вдосконалення законодавчої бази з огляду на те, що деяка нестабільність, нечіткість і двозначність трактування законодавства викликає недовіру з боку людей. По-друге, це боротьба з корупцією, оскільки дана задача повинна бути пріоритетною для держави, що стоїть на одному щаблі з таким завданням, як боротьба з тероризмом. Викоринивши корупцію, органи державної влади поновлять довіру людей; знизиться рівень злочинності в країні; також, наприклад, на ті чи інші державні посади фахівців будуть приймати не відповідно до корупційних схем, а відповідно до їх здібностей, виявленими за підсумками проходження конкурсу. По-третє, це підвищення рівня правової освіти. Таким чином, можна позначити, що правовий нігілізм не є елементом функціонування правової системи, але є результатом культурно – правового аспекту розвитку життєдіяльності суспільства.

За таких умов підвищення рівня правової свідомості громадян є найбільш пріоритетним напрямком у протидії правовому нігілізму. Подолання юридичного нігілізму є важким завданням, яке вимагає не лише працю державних службовців, а й важкої, щоденної, серйозної та систематичної роботи всього суспільства. Шлях подолання цього надзвичайно небезпечного явища полягає у виконанні відповідних завдань у цих сферах для подолання правового нігілізму.

Ми вважаємо, що найкращим способом подолання юридичного нігілізму є:

- подолати корупцію шляхом впровадження ефективних антикорупційних стратегій, формування та впровадження антикорупційного законодавства, здійснення всебічного громадського контролю за діяльністю державних установ та посадових осіб та прирівнювання корупції до злочинів проти держави;
- провести ефективні демократичні реформи у стабілізації державної системи влади та вдосконаленні системи державного управління для забезпечення її відкритості, прозорості та керованості;
- систематизація українського законодавства, його оптимізація, усунення конфліктів та відповідне підвищення його ефективності;
- реформа системи освіти в напрямку розповсюдження юридичної освіти з метою вдосконалення правової освіти, правової культури та правосвідомості громадян;
- здійснення програм юридичної освіти всередині та за межами системи освіти.

Перелік цих рекомендацій не є вичерпним.

Ми вважаємо, що виконання цих рекомендацій значно зменшить рівень правового нігілізму в Україні.

Список використаних джерел

1. Бондаревський В. Г. Правовий нігілізм в Україні та шляхи його подолання. *Філософія: конспект лекцій : збірник праць*. К., 2012. 750 с.
2. Юридичний словник-довідник / за ред. Ю. С. Шемшученка. К. : Феміна, 1996. 696 с.
3. Дручек О. В. Правовий нігілізм: підходи до розуміння. *Форум права*. 2009. № 2. С. 140– 144. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-2/09dovpdr.pdf>.
4. Гладкий С. О. Правовий нігілізм як об'єкт правового самопізнання. *Форум права*. 2014. № 3. С. 69–73.

5. Тополь Ю. О. Правовий нігілізм: стан, детермінанти та можливі шляхи подолання. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2004. № 4. С. 25–33.
6. Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки». *Відомості Верховної Ради України*. 2014 р. № 46. Ст. 2047.
7. Тригубенко Г. В. Пріоритетні напрямки подолання правового нігілізму в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. Херсон, 2015. Випуск 1, т. 1. С. 123–126.

Шопіна Ірина Миколаївна,

професор кафедри адміністративно-правових дисциплін

Львівського державного університету внутрішніх справ

доктор юридичних наук, професор

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Важливість підвищення інформаційної культури військовослужбовців в умовах триваючого збройного конфлікту пояснюється тим, що актуальними загрозами національним інтересам та національній безпеці України в інформаційній сфері визнані: здійснення спеціальних інформаційних операцій, спрямованих на піддрив обороноздатності, деморалізацію особового складу Збройних Сил України та інших військових формувань, провокування екстремістських проявів, підживлення панічних настроїв, загострення і дестабілізацію суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації, розпалювання міжетнічних і міжконфесійних конфліктів в Україні; проведення державою-агресором спеціальних інформаційних операцій в інших державах з метою створення негативного іміджу України у світі; інформаційна експансія держави-агресора та контрольованих нею структур, зокрема шляхом розширення власної інформаційної інфраструктури на території України та в інших державах; інформаційне домінування держави-агресора на тимчасово окупованих територіях; недостатня розвиненість національної інформаційної інфраструктури, що обмежує можливості України ефективно протидіяти інформаційній агресії та проактивно діяти в інформаційній сфері для реалізації національних інтересів України; неефективність державної інформаційної політики, недосконалість законодавства стосовно регулювання суспільних відносин в інформаційній сфері, невизначеність стратегічного наративу, недостатній рівень медіакультури суспільства; поширення закликів до радикальних дій, пропаганда ізоляціоністських та автономістських концепцій співіснування регіонів в Україні. Питання важливості інформаційної складової професіонального рівня військовослужбовців обумовлені вимогами низки нормативно-правових актів, серед яких:

1) Закон України «Про національну безпеку України», у ч.4 ст.3 якого визначено, що державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямовується на забезпечення воєнної, зовнішньополітичної, державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, кібербезпеки України тощо ;

2) Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», у ч.1 ст.10 якого закріплено, що державно-приватна взаємодія у сфері кібербезпеки здійснюється у тому числі шляхом підвищення цифрової грамотності громадян та культури безпекового поведіння в кіберпросторі, комплексних знань, навичок і вмінь, необхідних для підтримки цілей кібербезпеки, реалізації державних і громадських проектів з підвищення рівня обізнаності суспільства щодо кіберзагроз та кіберзахисту ;

3) Закон України «Про оборону», ч.3 ст.11 якого визначає, що Генеральний штаб Збройних Сил України бере участь в організації використання та контролю за повітряним, водним і інформаційним простором держави та здійснює його в особливий період ;

4) Стратегія воєнної безпеки України, якою в якості одного із завдань визначено упровадження сучасних інформаційних та космічних технологій, автоматизація управлінських процесів і цифровізація діяльності в силах оборони України з відповідним рівнем захищеності інформації, що обробляється ;

5) Стратегія національної безпеки України, у п.60 якої закріплено, що Україна зміцнить бойовий потенціал Збройних Сил України, інших органів сил оборони шляхом трансформації професійної культури на основі доктринальних підходів і принципів командування й контролю, підготовки, освіти НАТО; удосконалення та розвитку на основі сучасних технологій систем управління, телекомунікацій, розвідки, логістики ;

6) Доктрина зі стратегічних комунікацій, затверджена Головнокомандувачем Збройних Сил України 12 жовтня 2020 року, згідно П.3.1.1 якої командири та фахівці зі стратегічних комунікацій для досягнення переваги в інформаційному середовищі мають здійснювати його аналіз з метою постійного підтримання повної обізнаності щодо кількісних та якісних характеристик як окремих елементів інформаційного середовища, так і їх сукупності та взаємодії задля своєчасного виявлення змін у цьому стані для вживання відповідних заходів з коригування діяльності підрозділів та установ Збройних Сил України в інформаційному просторі .

Положення наведених вище, а також інших правових актів у досліджуваній сфері свідчать, що інформаційна культура військовослужбовців у сучасних умовах є невід'ємним елементом комплексу їх професійно важливих знань, вмінь та навичок. Це дозволяє розглядати інформаційну культуру військовослужбовців як об'єкт правового забезпечення, тобто те благо, на яке спрямовано правове регулювання суспільних відносин.

Спроможність Збройних Сил України своєчасно відповідати на виклики часу, професіоналізація сил оборони, ефективність виконання військовослужбовцями службово-бойових завдань мають своєю необхідною умовою підвищення рівня інформаційної культури рядового та командного складу на ціннісному, світоглядному та діяльнісному рівнях. Особливу важливість має, на нашу думку, керованість процесом її формування та зміцнення, що вимагає: визначення ключових індикаторів наявного рівня інформаційної культури як на індивідуальному, так і на організаційному рівні, систематичного проведення моніторингу з метою визначення динаміки таких індикаторів; а також правового закріплення комплексу заходів щодо розвитку інформаційної культури у Збройних Силах України на рівні довгострокової програми, до виконання якої доцільно залучити, окрім внутрішньовідомчих, ресурси громадянського суспільства, що забезпечить більш об'єктивну оцінку отриманих результатів.

Список використаних джерел

1. Доктрина інформаційної безпеки України: Затверджена Указом Президента України від 25 лютого 2017 року № 47/2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017/conv#Text> (дата звернення 2.05.2021).

2. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення 2.05.2021).
3. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 5 жовтня 2017 року № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення 2.05.2021).
4. Про оборону України: Закон України від 6 грудня 1991 року № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата звернення 2.05.2021).
5. Стратегія воєнної безпеки України: затверджено Указом Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text> (дата звернення 2.05.2021).
6. Стратегія національної безпеки України: затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n5> (дата звернення 22.05.2021).
7. Доктрина зі стратегічних комунікацій: затверджена Головнокомандувачем Збройних Сил України 12 жовтня 2020 року. <http://stratcom.nioug.org.ua> (дата звернення 2.05.2021)

Секція 5:

ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Бакал Мальвіна Анатоліївна,

науковий співробітник лабораторії сертифікації ручної вогнепальної зброї та спеціальних засобів самозахисту

Державного науково-дослідного інституту МВС України,

кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАХИСТУ –ЩИТІВ ПРОТИУДАРНИХ

Тенденції розвитку та застосування засобів індивідуального захисту для співробітників правоохоронних органів потребують все нових форм та вдосконалення конструкцій. У свою чергу, засоби захисту мають власне поділ: індивідуального та колективного захисту.

До засобів індивідуального захисту відносять бронежилети, шоломи, щити протиударні та кулестійкі, засоби захисту рук і ніг. Особливої уваги потребують щити протиударні, що застосовуються в умовах масових заворушень. Їх використання, окрім власне основного призначення – захисту співробітників правоохоронних органів від уражень холодною зброєю, ударів камінням, палицями, тощо підвищує ефективність виконання службових обов'язків також за рахунок психологічного стану працівника, впевненого у своїй захищеності, що дає йому змогу зосередитись на процесі виконання службового завдання [1].

Конструкція виробу має складатися з корпусу та пристосування для утримання, яке повинно забезпечувати можливість утримання його лівою або правою рукою, а при необхідності двома руками одночасно. Конструкція щитів протиударних може передбачати підтримувальний ремінь, який закріплюється на передпліччі, демпфери в місцях прилягання передпліччя та ліктьового суглоба, оглядові отвори, на випадок якщо корпус виробу виконано з непрозорого матеріалу. Вироби додатково можуть бути укомплектовані пристосуваннями для закріплення кийків, ліхтариків, електрошокових пристроїв, кайданків тощо.

Варто відзначити матеріали, які повинні застосовуватися для виробництва виробів, мають бути дозволені для застосування центральним органом виконавчої влади що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я.

Поверхня виробу повинна бути гладкою, не мати вм'ятин, здуття, тріщин та інших пошкоджень. Краї мають бути притуплені. Антикорозійне покриття металевих деталей виробу має відповідати вимогам конструкторської документації та зразку еталону.

Слід наголосити, що щит протиударний повинен витримувати вертикальний удар імітатора з енергією $(100 \pm 2,5)$ Дж. Вихід імітатора за внутрішню поверхню корпусу виробу не повинен перевищувати — 10 мм. Після влучення імітатора в зону виробу без демпфера сумарний показник прогину його та виходу імітатора за внутрішню поверхню корпусу виробу (за наявності пробиття), не повинен перевищувати 70 мм [2]. Не дозволено виникнення наскрізних тріщин корпусу виробу, які виходять за його край.

Вироби повинні зберігати свої захисні властивості і показники якості зовнішнього вигляду після впливу кліматичних чинників :

- температурного діапазону експлуатації від мінус 40 °С до 40 °С;
- у разі атмосферних опадів з інтенсивністю $(3,0 \pm 0,5)$ мм/хв або занурення у воду.

Рукоятки, які розташовані на виробі, мають витримати зусилля відриву від полотна виробу (1500 ± 20) Н. Виріб вважається таким, що витримав випробування якщо рукоятки, після проведеного випробування, зберегли своє функціональне призначення. Однак, існує критерій граничного стану – зміна цілісності полотна виробу внаслідок тривалої експлуатації та міцність кріплення пристосування для утримання виробу (міцність, форма, прозорість тощо), що не дозволяє використовувати його за призначенням [3].

Роботи, пов'язані з виготовленням та випробуванням щитів, потрібно виконувати згідно з вимогами, викладеними у нормативних документах з охорони праці, правил безпеки організації підприємств, санітарних правил і норм з охорони довкілля та утилізації.

Маркування щитів виконують згідно конструкторської документації. На поверхні виробу може бути напис про належність його до певної структури правоохоронних органів. Маркування має бути чітким та розбірливим, нанесеним у зручному для огляду місці, яке забезпечує його збереження впродовж терміну експлуатації.

Виготовлені вироби мають бути прийняті з метою підтвердження їхньої якості та придатності до використання. Для контролювання якості виробів виконують приймально-здавальні, періодичні й, за потреби, типові випробування. Щити приймають партіями. Партією вважають кількість виробів, виготовлених при незмінному технологічному режимі та оформлених єдиним документом із якості. Відбирання виробів для випробувань проводять методом випадкового відбирання.

Також необхідно звернути увагу на те, що щити транспортують усіма видами транспорту за умов дотримання температури від мінус 40 °С до 70 °С згідно з правилами, що наявні на цих видах транспорту.

Зберігають вироби у транспортній чи споживчій тарі, в опалюваних та вентильованих приміщеннях за температури від 10 °С до 25 °С та відносної вологості повітря від 25 % до 75 %. Не дозволено зберігання виробів в одному приміщенні разом з хімічно-активними речовинами.

Термін зберігання виробів визначають за фізичними властивостями матеріалів, використаними під час виготовлення та умовами зберігання. Термін зберігання виробів встановлюють у технічній документації виробника.

Виробник має гарантувати відповідність якості виробів вимогам стандартів в разі дотримання споживачем умов та правил їх експлуатації, зберігання й транспортування.

Не зважаючи на достатню кількість досліджень, станом на сьогоднішній день Технічний комітет 184 «Продукція спеціального призначення», функції секретаріату якого виконує Державний науково-дослідний інститут МВС України, розробляє проєкт національного стандарту «Засоби індивідуального захисту. Щити протиударні. Загальні технічні умови». Прийняття зазначеного стандарту надасть вимоги до зазначених виробів та встановить загальні технічні вимоги, конструктивні вимоги, вимоги надійності, правила приймання та методи випробувань виробів.

Список використаних джерел

1. Тактико-спеціальна підготовка працівників ОВС України: навчальний посібник / С. М. Банах, В. Р. Булачек, І. С. Винярчук, Ю. Р. Йосипів та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2011. С. 300.
2. ДСТУ 3004-95. Надійність техніки. Методи оцінки показників надійності за експериментальними даними. Держстандарт України, К. 1995. С. 128.
3. СОУ 78-41-015:2004 Щити захисні протиударні. Загальні технічні умови. К: Міністерство внутрішніх справ України, 2004. С. 23.

Ростоцький Ігор Юрійович,

старший науковий співробітник відділу формування прецизійних елементів
складнопрофільних виробів ІНМ НАН України,
кандидат технічних наук

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ОБРОБЛЮВАНOSTІ ПРИ ФОРМОУТВОРЕННІ СКЛАДНОПРОФІЛЬНИХ ТА ГЛАДКИХ ОТВОРІВ ТРУБЧАСТИХ ВИРОБІВ ЗІ ЗБРОЙНИХ СТАЛЕЙ ДЕФОРМУЮЧИМ ПРОТЯГУВАННЯМ

Розроблено технологічне мастило для формування внутрішніх поверхонь стволів вогнепальної зброї, зі сталей збройного призначення, деформуючим протягуванням. Мастило здатне забезпечувати обробку без захоплювання в умовах нормальних контактних тисків до 3,5 ГПа.

Останнім часом в Україні обробка та зміцнення внутрішньої поверхні трубчастих виробів зі збройної сталі (38X2MЮА або 38ХНЗМФА (HRC 28 – 32) є дуже актуальною задачею. Одним із способів, які використовують фірми-виробники (*Lothar Walter, Shillien, Hart, Weatherby, Bergara Barrels Factory*) для формування складнопрофільних нарізних поверхонь, є деформуюче протягування (рис.1) (ДП).

ДП дозволяє отримати суттєве деформаційне зміцнення і значне підвищення ресурсу готового виробу без використання зміцнюючих покриттів, забезпечує високу продуктивність, високий коефіцієнт використання матеріалу, тобто є матеріало- та енергозберігаючим процесом. Окрім того, для його реалізації не потрібно використання спеціального обладнання та висококваліфікованих операторів.

В ІНМ НАН України проводяться дослідження, спрямовані на створення промислової технології формування гладких на нарізних внутрішніх отворів з використанням ДП.

Як показали дослідження, в цьому випадку при формуванні нарізного профілю внутрішньої поверхні фасонним деформуючим інструментом контактний тиск в зоні його взаємодії з оброблюваним виробом може сягати 3,5 ГПа і більше, що призводить до такого негативного явища, як захоплювання (рис.2). Наслідком є утворення задирів на оброблюваній поверхні і інструменті та погіршення шорсткості, та відходу деталі в брак.

Уникнути цього негативного явища можливо застосуванням ефективних технологічних мастил [1] та модифікації поверхні деформуючого інструменту [2].

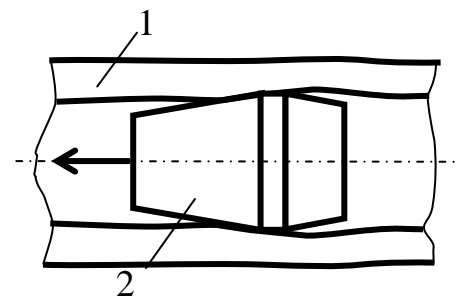

Рис. 1. Схема деформуючого протягування: 1-оброблювана деталь; 2-деформуючий інструмент

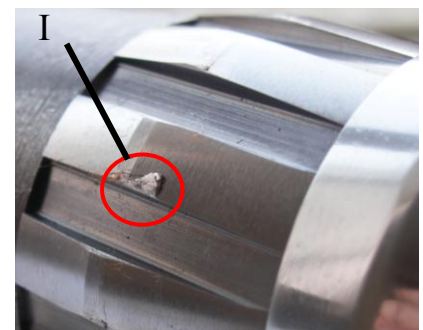

Рис. 2. Схоплювання (I) оброблюваного матеріалу з інструментом при ДП заготовки зі сталі 38X2MЮА

Для обробки деформуючим протягуванням матеріалів, схильних до захоплення з інструментом запропоновано ряд мастильних композицій, як твердих так і рідких на основі хлоровмісних присадок, дисульфиду молібдену, графіту, йодистого кадмію тощо. Кожна з цих композицій створена для певних умов обробки.

Аналіз літературних джерел та проведені дослідження дозволили визначити основу мастильної композиції, а саме, хлоровмісна присадка, олеїнова кислота та рослинні жири. Дана композиція забезпечує високі екрануючі властивості, що дозволяє проводити обробку деталей з вказаних вище сталей деформуючим протягуванням. Для підвищення експлуатаційних властивостей мастила проведена його модифікація шляхом

додавання до його складу наповнювачів, таких як крейди різного походження, дисульфиду молібдену, рослинних жирів, мильних розчинів тощо. Наприклад, результати випробувань по впливу наповнювача на осьову силу протягування, представлені на рис. 3, не дають конкретної відповіді який вміст наповнювача найефективніший. Проте, одразу видно що найнижчі осьові сили супроводжуються використанням крейди МТД-2 та мильного розчину. Дослідження впливу наповнювачів на шорсткість обробленої поверхні також підтвердили що вищезгадані наповнювачі забезпечують найнижчі показники шорсткості по парметру Ra 0,4...0,8 мкм. Візуальний огляд оброблених деталей показав що при використанні крейди МТД-2 на обробленій поверхні не систематично виникають дефекти у вигляді плям. Хоча вони не впливають на шорсткість, але використовувати мильний розчин, в якості наповнювача, буде більш ефективно.

У результаті визначено склад мастильної композиції, яка забезпечує обробку стволів деформуючим протягуванням без захоплення, при контактному тиску до 3,5 ГПа: хлорований парафін, олеїнова кислота, рослинні жири та мильний розчин.

Відомо, що використання зносостійкого покриття TiN на робочих елементах деформуючих протяжок суттєво підвищує їх антифрикційні властивості та стійкість проти захоплення [2].

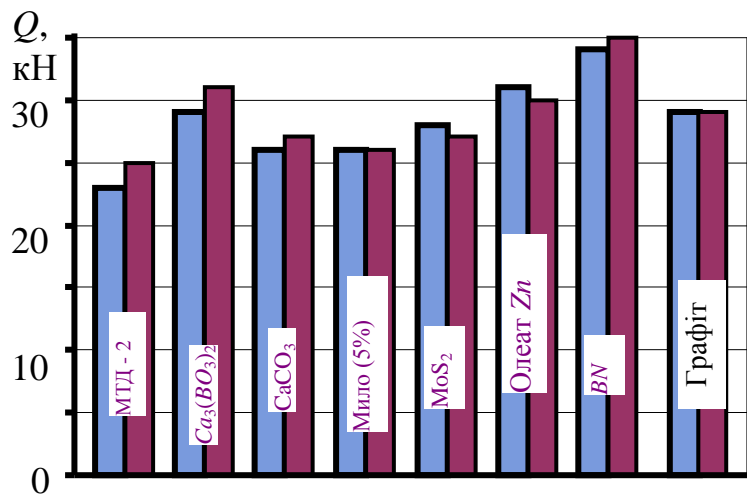

Рис. 3. Осьові сили прошивання при різних складах мастил: мінімальний вміст наповнювача (■) і максимальний вміст наповнювача(■)

Рис. 8. Робочі елементи деформуючої протяжки з покриттям TiN.

Дослідження експлуатаційних властивостей технологічних мастил в умовах використання інструменту з покриттям TiN при ДП деталей зі сталі 38Х2МЮА (HRC 30) проводилось при обробці втулок з отвором $\varnothing 35$ мм товщиною стінки 12 мм з натягом 0,2 мм. На інструмент з ВК 15 методом КІБ було нанесено покриття TiN (HV 19,6 ГПа) (рис. 4). Для порівняння обробку проводили також інструментом без покриття. В якості наповнювачів мастил використовували графіт, MoS₂, крейду CaCO₃, а також добавку 5%-го водного розчину мила (олеат натрію). В ході досліджень встановлено, що у випадку використання інструменту з покриттям сили зменшуються в діапазоні від 5 до 25% (рис. 5). Видно, що використання мастила з добавкою 5% водного розчину мила олеату натрію забезпечило найменше значення осьових сил.

Силові параметри (осьова сила, контактний тиск) значно впливають на експлуатаційні властивості технологічного мастила, в разі незадовільних властивостей можна отримати утворення задирів та схоплювання. Результати досліджень показали, що для запобігання утворення схоплювання та підвищення оброблюваності збройних сталей деформуючим протягуванням рекомендовано створити умови, при яких силові параметри процесу будуть найменшими, саме ці умови забезпечать плавне протікання

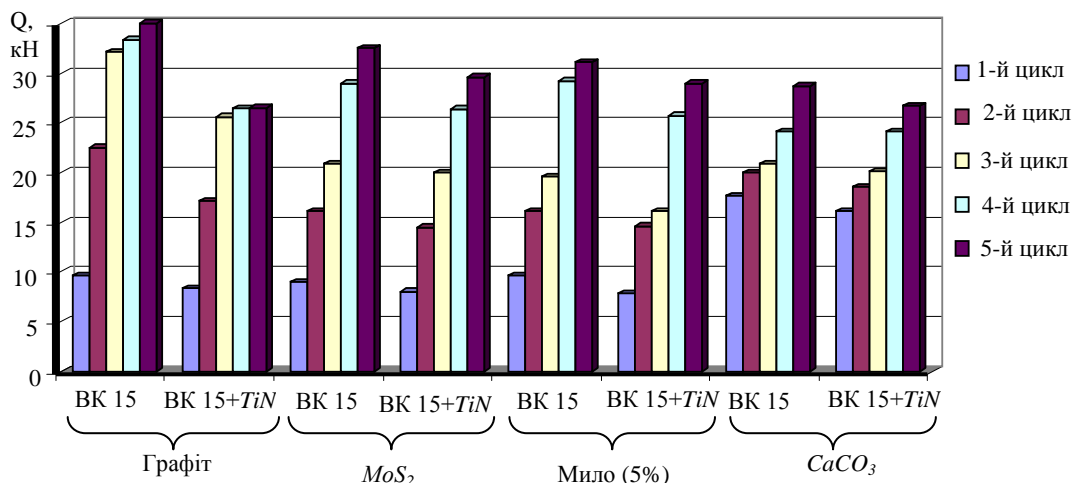

Рис. 5. Значення осьових сил протягування на різних циклах деформування при використанні інструменту з покриттям та без покриття.

процесу деформування. А саме: використовувати технологічне мастило в склад якого входять хлорований парафін, олеїнова кислота, рослинні жири та мильний розчин, також ефективним є використання деформуючого інструменту з покриттям TiN. Ці фактори дозволяють успішно отримати внутрішні поверхні різного ступеню складності в трубчастих виробів з збройної сталі деформуючим протягуванням.

Список використаних джерел

1. Процишин В. Т., Ростоцький І. Ю., Шейкін С. Є., Короткова Н. П. Патент на корисну модель № 70386 МПК (2012.01) С10М 161/00 (2006.01) від 11.06.2012 Бюл. № 11 / Мастило для деформуючого протягування нержавіючих сталей
2. Шейкін С. Е. Повышение эффективности деформирующего протягивания применением износостойких покрытий.: Автореферат диссертации кандидата технических наук. Киев, 1988. 17с.

Филь Руслан Сергійович,

*начальник відділу науково-дослідної лабораторії
криміналістичної та спеціальної техніки
Державного науково-дослідного інституту МВС України,
кандидат юридичних наук, старший дослідник*

Мельник Володимир Євгенійович,

*провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
криміналістичної та спеціальної техніки
Державного науково-дослідного інституту МВС України,
кандидат технічних наук*

ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ ОБОЛОНОК ВИБУХОВИХ СПЕЦЗАРЯДІВ

Перед підрозділами Національної поліції України (НПУ), Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС), Державної прикордонної служби України (ДПСУ), Збройних Сил України часто постають задачі зі знешкодження невідомих предметів, саморобних вибухових пристроїв або відкриття замінованих дверей приміщень чи автомобілів. Особливо актуальними ці задачі є в зв'язку з військовим діями на Сході України, так через них з початку 2021 року кількість жертв серед цивільного населення складає 17 осіб: загиблих – 7, поранених – 10. За інформацією уповноваженої Верховної Ради України з прав людини 70% всіх жертв (12 осіб) пов'язані з підривом на мінах або інших вибухових пристроях. Прискорення швидкості розмінування обмежується низьким рівнем технічного забезпечення НПУ, ДСНС, ДПСУ і ЗСУ і значною кількістю мін і вибухових пристроїв. Основним способом розмінування є використання накладного заряду. Хоч цей спосіб і є ефективним але він має недоліки по безпеці і екології. Одним з ефективних способів знешкодження або відкриття є використання гідро-кумулятивних пристроїв до яких відносяться і оболонки вибухових спецзарядів. Конструкція таких пристроїв складається з корпусів подовжених зарядів тобто з двох ємностей з водою (або з іншою рідиною) з'єднаних між собою, між яких закладається вибухова речовина. Принцип дії гідроккумулятивних пристроїв полягає в наступному, під час вибуху сила вибухової хвилі руйнує стінки ємностей і діє на воду. Воді, відповідно надається значне прискорення, і потужний струмінь води руйнує все що знаходиться поруч. При чому струмінь води значно втрачає свою силу чим далі він від епіцентру вибуху, навіть при відстані 1 метр.

Перевагами таких пристроїв є наступне:

- простота їх конструкції, матеріалів і способів їх використання;
- забезпечення руйнування саморобних вибухових пристроїв без створення осколкового ефекту, що може зашкодити навколишньому середовищу;
- відсутність руйнівного впливу на навколишнє середовище.

В Україні в теперішній час нема серійного виробництва оболонок вибухових спецзарядів для знешкодження саморобних вибухових пристроїв. Наразі зразки оболонок вибухових спецзарядів, що використовуються підрозділами правоохоронних органів або

закуповуються за кордоном або виготовляються з наявних матеріалів і в кожному підрозділі вони різні. Створення вітчизняних оболонок вибухових спецзарядів дозволить не витратити валютні ресурси, стандартизувати і уніфікувати підготовку фахівців з різних підрозділів, що є важливою і актуальною проблемою. Серед закордонних виробників оболонок вибухових спецзарядів, найбільше виділяється фірма ALFORD Technologies (Великобританія). Так, їх оболонки вибухових спецзарядів успішно себе зарекомендували при знешкодженні саморобних вибухових пристроїв в Афганістані, Іраку та інших країнах. В якості матеріалу використовується поліетилен низького тиску (HDPE), який можна здавати на переробку і використовувати декілька разів.

Основною проблемою при виробництві деталей з поліетилену низького тиску є створення прес-форм, що займає багато часу. При малих серія виробництва створення прес-форм значно підвищує вартість кінцевого виробу. Тому при виробництві дослідних партій і малих серій виробів з поліетилену низького тиску доречно використовувати технології 3D друку. Це дозволить значно скоротити час виготовлення і вартість. У Державному науково-дослідному інституті проводять роботи зі створення оболонок вибухових спецзарядів методом пошарового вирощування 3D моделі. Так, за допомогою 3D друку було створено тестову модель (рис.), яка складається з шести елементів (в тому числі з двох корпусів подовжених зарядів), що підтверджує можливість створення реальних зразків оболонок вибухового спеціального заряду.

Рис. Тестова модель оболонки вибухового спеціального заряду.

Основною вимогою до корпусів подовжених зарядів є їх герметичність, тобто щоб рідина (вода) з них не витікала. Так, як шорсткість і точність поверхні не відіграють важливу роль, то використання 3D принтера (точність 0,1 мм), навіть бюджетного, дозволило виростити тестову модель оболонок вибухового спеціального заряду і скорегувати необхідні розміри, чого дуже важко зробити на готовій прес-формі. В якості матеріалу використовувався найбільш розповсюджений пластик полілактид PLA, що є екологічним матеріалом. Важливо також, що вироби з PLA пластику можливо піддавати наступній механічній обробці.

Створена тестова модель вказує на можливість у стислі терміни і з меншими витратами отримувати макетні зразки оболонок вибухових спеціальних зарядів, а в перспективі і зразки для проведення натурних випробувань.

Шейкін Сергій Євгенович,

завідувач відділом формоутворення прецизійних елементів складнопрофільних виробів

Інституту надтвердих матеріалів ім. В. М. Бакуля НАН України, доктор технічних наук, старший дослідник

Студенець Сергій Федорович,

заступник завідувача відділом формоутворення прецизійних елементів складнопрофільних виробів

Інституту надтвердих матеріалів ім. В. М. Бакуля НАН України

Мельниченко Володимир Васильович,

молодший науковий співробітник відділу формоутворення прецизійних елементів складнопрофільних виробів

Інституту надтвердих матеріалів ім. В. М. Бакуля НАН України

**ПРО ФОРМОУТВОРЕННЯ ПАЗІВ НА ВНУТРІШНІЙ ПОВЕРХНІ ТРУБЧАСТИХ ЗАГОТОВОК
ХОЛОДНИМ ПЛАСТИЧНИМ ДЕФОРМУВАННЯМ**

В оборонній промисловості існує велика потреба в деталях спецпризначення трубчастого типу, на внутрішній поверхні яких необхідно виконати поздовжні або гвинтові пази. Дана задача може бути вирішена різними методами (наприклад, обробкою різанням, порошковою металургією, методами холодного та гарячого деформування тощо) в залежності від вимог, що пред'являються до оброблюваної деталі, її функціонального призначення та ін. В цьому плані методи холодного пластичного деформування (ХПД) є, на наш погляд, найбільш перспективними, оскільки можуть забезпечити високу продуктивність, низькі енерговитрати, високий коефіцієнт використання металу, та уникнути забруднення доквілля. Необхідно також відзначити, що при ХПД оброблюваний метал набуває деформаційне анізотропне зміцнення. Цей факт є дуже важливим, оскільки з'являється можливість відповідним підбором технологічних схем та режимів отримати необхідні фізико-механічні властивості металу виробу в заданому напрямку. Таким чином з'являється можливість оптимізації його конструкції, що забезпечує найбільшу ефективність використання.

У ряді випадків пази на внутрішній поверхні трубчастого виробу мають забезпечити його руйнування на фрагменти в процесі спрацювання. В цьому випадку найчастіше використовують трикутний профіль пазів. Однією з вимог, що пред'являються до виробів такого функціонального призначення, є максимальне зменшення витрат енергії на їх руйнування, та максимальне її збільшення на розкид фрагментів.

Для формоутворення поздовжніх пазів можуть бути застосовані дві схеми ХПД: редукування на фасонній оправці та деформуюче протягування (прошивання) фасонним інструментом [1, с. 30-31]. При реалізації першої технологічної схеми використовують оправку, профіль якої є дзеркальним відображенням профілю отвору.

У цьому випадку необхідно здійснити пластичну деформацію заготовки в радіальному напрямку, необхідну для вибору зазору між оправкою та заготовкою та, власне, занурення інденторів в оброблювану поверхню. В цьому випадку робота, що витрачається на пластичну деформацію заготовки складається з декількох складових, серед яких робота на її редукування, та робота, необхідна для занурення інденторів (зубів інструменту).

Необхідно відзначити, що для отримання пазів методом редукування на фасонній оправці необхідно здійснити значну пластичну деформацію заготовки в радіальному напрямку, спрямовану на зменшення її діаметру. Але, при спрацюванні виробу на нього діють зусилля, в зворотному напрямку і пластична деформація, що передуює руйнуванню, відбувається під їх впливом. Тому в цьому разі буде мати місце ефект Баушингера [2, с. 72].

Необхідно також враховувати, що при реалізації даної схеми має місце пластична течія металу уздовж оправки, пов'язана з суттєвою зміною лінійних розмірів заготовки, тобто неминучі витрати енергії на подолання сил тертя при переміщенні заготовки по оправці та волокнистість по її зовнішній поверхні.

При формоутворенні пазів за схемою деформуючого протягування фасонним деформуючим інструментом в разі обмеження деформації в радіальному напрямку (обробка в жорсткій обоймі) робота на формоутворення пазів буде складатися тільки з роботи на занурення зубів інструменту в оброблюваний матеріал заготовки та подолання сил тертя в зоні взаємодії інструменту з заготовкою. При використанні такої технологічної схеми пластична деформація зосереджується в зоні взаємодії зуба деформівного інструменту з заготовкою. В цій же зоні має відбуватися максимальне вичерпання ресурсу пластичності оброблюваного матеріалу, тобто максимальне його окрихчення. В зоні заготовки проміж зуб'ями інструменту слід очікувати набагато меншого ступеню деформування обробленого матеріалу.

При використанні даної технологічної схеми напрямок впливу інструменту на заготовку співпадає з напрямком силового впливу на виріб при спрацюванні, що сприяє більш ефективному використанню виробу. При застосуванні даної схеми слід очікувати, що підбором технологічних режимів деформуючого протягування фасонним інструментом, можливо отримати властивості оброблюваного матеріалу, що забезпечують більшу ефективність використання виробу при менших енергозатратах, ніж при обробці редукуванням на фасонній оправці.

Описані вище схеми можуть бути реалізовані для формоутворення поздовжніх пазів лише поступальним рухом деформівного інструменту.

Однак, в деяких випадках доцільно застосовувати технологічну схему деформуючого протягування, яка дозволяє отримувати на внутрішній поверхні трубчастих виробів гвинтові пази. Для реалізації даної схеми зубці на деформівних інструментах слід виконувати під кутом до вісі виробу. При цьому необхідно передбачити можливість обертання інструменту відносно вісі симетрії, що можливо забезпечити, опираючи його на упорний підшипник. Використовуючи послідовно два деформуючих інструмента з зубцями, що нахилені симетрично в протилежні боки, можливо отримати сітку пазів на внутрішній поверхні виробу. Перетин пазів двох сімейств формує фрагмент виробу, а при спрацюванні руйнування відбувається по пазах.

Використання даної схеми забезпечує високу продуктивність при високій ефективності спрацювання виробу, адже в даному випадку напрямок силової дії інструменту на заготовку співпадає з напрямком силового впливу при спрацюванні. Обертний рух інструменту може надаватися примусово від додаткового приводу або (при невеликому куті нахилу траєкторії) може відбуватися лише за рахунок нахилу зубців. Вибір описаних схем ХПД для формоутворення пазів має визначатися виходячи з вимог до готового виробу та можливостей технологічного обладнання.

Список використаних джерел

1. Розенберг О. А., Делеви В. Г., Шейкин С. Е., Ткач В. Н., Герасимович А. В., Крицький А. Д., Григорьев Н. М. / Особенности формообразования продольных пазов на внутренней поверхности трубных заготовок холодным пластическим деформированием. *Сверхтвердые материалы*, 1997, №1.
2. Бэкофен В. Процессы деформации. М.: «Металлургия», 1977, 289 с. (переклад з англійської).

Секція 6:
УПРАВЛІННЯ В РІЗНИХ СФЕРАХ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ

Амонс Василина Валеріївна,
студентка Національного авіаційного університету

Науковий керівник:
Вітрук Юлія Володимирівна,
*викладач кафедри комп'ютеризованих систем управління
Національного авіаційного університету,
кандидат технічних наук*

РОЗВИТОК ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСНОЇ ХВОРОБИ

Пандемія COVID-19 призвела до сильного спаду, який охопив життя людей в більшості країн світу, а особливо відчувається вплив коронавірусу на світовій економіці. Люди втрачають роботу – рівень безробіття зростає навіть в тих країнах, де ринковий механізм знаходиться на досить високому рівні. Значне падіння рівня світової економіки відбулося у 2020 році і це було рекордне скорочення з часів Великої депресії. Разом з тим відстежується активний розвиток саме в сфері онлайн-послуг через загальну зміну споживацької поведінки та в галузі фармацевтики завдяки підвищенню попиту на розробку та виробництво вакцин [6].

Вплив пандемії коронавірусної хвороби на глобальну мережу об'єктів, що використовують стандартні протоколи зв'язку для взаємодії між собою та навколишнім середовищем (далі – IoT, Інтернет речей), не можна назвати однозначним. Варто зауважити, що на період жорстких карантинних обмежень через нестабільну роботу виробничих і транспортних галузей промисловості ріст IoT буде дещо повільним, але стабільним. Вже після зняття цих обмежень, тобто після відкриття виробництв по всьому світу, активний розвиток Інтернету речей продовжуватиметься і прогнозується різке зростання попиту [5]. На даний момент 35% опитаних організацій зменшують рівень інвестування, але при цьому приблизно половина планують впроваджувати технології IoT у свої проекти та відповідно залучати інвестиції в розвиток Інтернету речей [3].

Основною причиною росту вкладень в цю сферу в такий непростий для економіки період називають можливість використання ключових показників ефективності для відстеження результатів впровадження та доволі короткий період окупності [3]. Рушійними факторами стимуляції попиту на рішення Інтернету речей на ринку є наступні: тенденція використання цифрової моделі створеного об'єкта, яка отримує інформацію про стан самого об'єкта та його оточення і дозволяє прогнозувати його поведінку в реальному світі

(цифровий двійник); перехід від традиційних датчиків до таких, які можуть обробляти та зберігати сигнал в цифровому вигляді, передавати його мережею Інтернет (інтелектуальні датчики); швидкі темпи збільшення кількості міського населення, що робить актуальним отримання даних в реальному часі для підвищення загальної ефективності міст (розумні міста) [5; 7]. До стримувальних факторів можна віднести проблеми з конфіденційністю та безпекою через відсутність відповідного рівня систем безпеки у багатьох підприємств, які починають активне впровадження Інтернету речей [5]. Далі детальніше розглянемо як розвиток IoT в такому напрямі діяльності як охорона здоров'я допомагає в боротьбі з пандемією та зменшенні наслідків її негативного впливу.

За останні декілька років багато країн змінили традиційні підходи до медичної системи. Наприклад, в Україні вже розпочато процес впровадження таких проєктів: електронна медична система, що забезпечує можливість автоматизації роботи реєстратури («Helsinki»); електронні листки непрацездатності («e-лікарняний»); електронна система, що контролює якість надання екстреної медичної допомоги («Централь103») тощо [1; 2]. Наразі глобальна пандемія COVID-19 ще й різко збільшила актуальність Інтернету речей в цій сфері.

Через ризик інфікування при діагностиці та лікуванні пацієнтів багато лікарень та діагностичних центрів почали впроваджувати системи на основі IoT. Наприклад, в 2020 році в Китаї почали використовувати кільця та браслети синхронізовані з платформою постійного моніторингу показників життєдіяльності (таких як пульс, температура, рівень кисню в крові) [4].

В Індії на державному рівні розроблено мобільний застосунок, який допомагає виявити ризик інфікування на основі системи відстеження місцезнаходження [4].

Використання цифрових двійників та інтелектуальних датчиків допомагає підвищити безпеку співробітників та пацієнтів шляхом зменшення періодичності особистого контролю за хворими. Датчики підключені до пацієнта і вимірюють їх показники, а вже оброблені дані доступні лікарям. Це допомагає ефективно аналізувати стан хворого і в результаті надавати правильні рекомендації. Впровадження системи нагляду на основі камери дозволить проводити відеочати з лікарем або виклики для консультації [4]. Використовуючи цифрові двійники можливо реалізувати відстеження відмов медичного обладнання ще до того як воно повністю вийде з ладу, що допоможе знизити затрати на ремонт та дозволить автоматично планувати, коли треба відремонтувати або замінити одиницю обладнання [3; 5].

У США збір даних з тисяч підключених до смартфонів термометрів допомагає розуміти принцип поширення вірусу та стримувати його. Термометри Kinsa пов'язані з мобільним застосунком, який враховує вік, температуру та симптоми, щоб допомогти користувачу вирішити чи потрібна медична допомога, інформують інших батьків, шкільну медсестру, наприклад, у випадку високої температури в учня. Спершу програмою Kinsa FLUency передбачалась допомога школам у боротьбі з сезонним грипом. Наразі інформацію про температуру населення використовують засоби масової інформації, офіційні представники країни, дослідницькі групи, щоб ефективно контролювати райони з високим рівнем зараження COVID-19. У Національній баскетбольній асоціації,

наприклад, така технологія використовувалась під час ізоляції гравців та тренерів для безпечного завершення сезону 2019/2020 років [8].

Карантинні обмеження позначились на житті людей, але попит на рішення для Інтернету речей загалом зріс. Підтримка в багатьох країнах напряму розвитку цифрового здоров'я створює сприятливе середовище для Інтернету речей на ринку охорони здоров'я. Використовуються передові рішення IoT, які допомагають підвищити рівень соціального дистанціювання, виявляти людей, які мають симптоми, ефективно лікувати інфікованих, вчасно проводити заміну та ремонт медичного обладнання. Тому, як очікується, залежність галузі охорони здоров'я від нових, ефективних технологій сприятиме зростанню ринку Інтернету речей при цьому полегшуючи негативний вплив COVID-19.

Список використаних джерел

1. ПРО HELSI. URL: <https://helsi.me/about> (Дата звернення: 12.05.2021).
2. Централь 103. Дата оновлення: 13.04.2020. URL: <https://wiki.central103.org/> (Дата звернення: 12.05.2021).
3. Gartner Survey Reveals 47% of Organizations Will Increase Investments in IoT Despite the Impact of COVID-19. Stamford, 29 October 2020. URL: https://www.gartner.com/en/newsroom/press-releases/2020-10-29-gartner-survey-reveals-47-percent-of-organizations-will-increase-investments-in-iot-despite-the-impact-of-covid-19-?utm_source=ixbtcom (Last accessed: 15.05.2021).
4. Internet of Things (IoT) in Healthcare Market. September 2020. URL: <https://www.fortunebusinessinsights.com/internet-of-things-iot-in-healthcare-market-102188> (Last accessed: 15.05.2021).
5. Internet of Things (IoT) Market. July 2020. URL: <https://www.fortunebusinessinsights.com/industry-reports/internet-of-things-iot-market-100307> (Last accessed: 15.05.2021).
6. Jones L., Palumbo D., Brown D. Coronavirus: How the pandemic has changed the world economy. 24 January 2021. URL: <https://www.bbc.com/news/business-51706225> (Last accessed: 15.05.2021).
7. Parrott A., Warshaw L. Industry 4.0 and the digital twin. 12 May 2017. URL: <https://www2.deloitte.com/us/en/insights/focus/industry-4-0/digital-twin-technology-smart-factory.html> (Last accessed: 15.05.2021)
8. Winn Z. Taking the pandemic's temperature. 23 February 2021. URL: <https://www.technologyreview.com/2021/02/23/1016861/taking-the-pandemics-temperature/> (Last accessed: 15.05.2021)

Браун Дар'я Ігорівна,

*курсант факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Білан Дмитро Андрійович,

викладач Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Питання, що стосуються гендерної нерівності є дуже актуальними на сучасному етапі розвитку суспільства. Адже, дуже часто жінок розглядають стереотипно. Все частіше можна почути, як жінки публічно висловлюються про дискримінацію та намагаються подолати цю проблему, залучивши засоби масової інформації, громадськість. В Україні триває розвиток українського законодавства з питань рівності прав і свобод жінок і чоловіків.

Науково-теоретичною основою дослідження стали праці вчених, що заклали початок філософсько-правового дослідження феномену прав людини та людини в праві. Варто зазначити наукові роботи М. Костицького, А. Колодія, О. Тихомирова, К. Левченко, Т. Мельник, Н. Гапон та інших.

Рівність прав жінок та чоловіків в українському суспільстві гарантується правовими нормами та міжнародними договорами, які були ратифіковані Україною. Основні принципи рівності жінок та чоловіків регулюються Конституцією України, Законами України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про запобігання та протидію дискримінації в Україні» та інші. Зокрема, Ст. 24 Конституції України передбачає умови для рівності, надаючи жінкам рівні можливості з чоловіками у суспільно-політичній та культурній діяльності, при здобутті освіти та навчання, у роботі та винагороді за неї. Крім того, Україна пообіцяла гарантувати рівні можливості за гендерною ознакою, приєднавшись до ряду міжнародних договорів, зокрема Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації жінок (CEDAW, 1980), Загальної декларації прав людини (1948), Міжнародного пакту з прав людини (1966), Конвенції ООН з прав жінок (1952), Пекінської декларації та Платформи дій (1995).

Не дивлячись на постійний розвиток українського законодавства з питань рівності прав і свобод жінок і чоловіків, розвиток інших складових державної гендерної політики в українському суспільстві оцінюються дуже низько.

Випадків жіночої дискримінації все ж більше, ніж чоловічої. Жінки не завжди мають належне представництво у процесі прийняття рішень, та часто не можуть впливати на зміни.

Варто зазначити, що кількість чоловіків та жінок в українській політиці є неоднаковою, більш того, довго не аналізувавши, зрозуміло, що чоловіків набагато більше. Через це, недостатня кількість жінок бере участь у засіданнях, прийнятті рішень та творенні порядку денного. Хоча українське законодавство передбачає недискримінацію та рівні права та можливості для чоловіків і жінок, у деяких галузях

політична нерівність продовжує існувати. Крім того, дискримінаційні статті щодо жінок залишаються незмінними в деяких українських законах.

Сьогодні, за результатами доповіді Всесвітнього економічного форуму Gender Gap Report 2018, Україна за показниками можливостей та залученості чоловіків та жінок у галузях освіти, економіки, здоров'я та політики серед 149 досліджуваних країн займає 65 місце. За політичною складовою жіночого представництва - 105 місце, а за кількістю жінок у парламенті маємо ще нижчий рейтинг - 121 місце [1]. Підставою цього показника є те, що кількість жінок в українському парламенті становить 49 із 423 осіб [2].

Ці цифри демонструють представленість жінок у національних органах влади та, відповідно, формують уявлення про невисокі можливості жінок впливати на порядок денний в країні та мати вагоме представництво у процесі прийняття рішень.

Тож, в Україні необхідно впроваджувати міжнародні стандарти щодо забезпечення гендерної рівності, в тому числі на законодавчому рівні; удосконалювати механізми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; створювати умови для збалансованої участі жінок і чоловіків у громадсько-політичних процесах, прийнятті суспільно важливих рішень; проводити комплексні заходи щодо подолання гендерної дискримінації, в тому числі гендерних стереотипів; забезпечувати рівність у доступі до правосуддя. Серед заходів в освітній сфері, серед іншого, передбачити включення до навчальних програм тем з питань прав і свобод людини, зокрема гендерної рівності.

Список використаних джерел

1. The Global Gender Gap Report 2018. Geneva, 2018. 355 p
2. Народні депутати України. Верховна Рада України, офіційний вебпортал.

URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/site2/p_deputatjist.

Валуєва Людмила Василівна,

доцент кафедри загальноправових дисциплін

Національного університету «Одеська морська академія»,

кандидат юридичних наук, доцент

СТВОРЕННЯ МУНІЦИПАЛЬНОЇ ВАРТИ В УКРАЇНІ

Враховуючи муніципальну реформу з акцентом на децентралізацію влади та посилення ролі органів місцевого самоврядування у сфері забезпечення охорони громадського порядку, українські громади визнають потребу в утворенні муніципальної варти і висловлюють підтримку цій ініціативі. Створення муніципальної варти підтримують і європейські фахівці. За кордоном органи муніципальної варти або муніципальної поліції подекуди функціонують вже більш як століття (Великобританія). Це органи в системі місцевого самоврядування, що створюються за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету у порядку, визначеному чинним законодавством відповідної країни, з метою забезпечення на території, що перебуває під юрисдикцією відповідного муніципального органу, охорони громадського порядку, законності, прав, свобод та інтересів громадян. Але у кожній країні є свої особливості створення муніципальної варти, і це треба враховувати, якщо громада вирішила використовувати досвід тієї чи іншої країни. Наприклад, у Німеччині функціонує муніципальний штат поліцейських, який залучений до чергування патрульної служби, створення й обладнання місць для ознайомлення населення із правилами дорожнього руху. У Польщі - міська стража (варта) Варшави (муніципальна поліція) муніципальний орган з 1997 року (визначено на законодавчому рівні).

В Україні створення муніципальної поліції або муніципальної варти на рівні закону ще не врегульовано. Зараз, разом із створенням комунальних підприємств та реформуванням дільничних поліцейських, паралельно йде процес обговорення проекту Закону України «Про муніципальну варту» [1]. Згідно проекту до завдань муніципальної варти віднесено забезпечення охорони громадського порядку на території юрисдикції відповідної місцевої ради у взаємодії з органами внутрішніх справ; профілактика правопорушень; охорона майна, що перебуває у комунальній власності; надання окремих видів правової та соціальної допомоги громадянам, органам місцевого самоврядування, установам та організаціям, що здійснюють свою діяльність на території відповідної міської ради тощо.

Наразі для того щоб в Україні створити муніципальну установу правоохоронної спрямованості місцеві ради керуються законами України «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону». На підставі цих законів вони ще повинні прийняти локальний нормативно-правовий акт - рішення місцевої ради та Положення про муніципальну варту і Типовий Дисциплінарний статут муніципальної варти, які потім надсилаються до територіального органу внутрішніх справ.

На сьогодні у багатьох містах України таких як Київ, Дніпро, Вінниця, Одеса, Чернігів, Ірпінь, Львів та інші вже діють муніципальні варти.

За українською практикою громадські формування або комунальні установи «Муніципальна варта» у сфері охорони громадського порядку зазвичай виконують такі функції: надають допомогу органам Національної поліції у забезпеченні громадського порядку і громадської безпеки, запобіганні адміністративним проступкам і злочинам, інформують про вчинені або ті, що готуються, злочини, місця концентрації злочинних угруповань, сприяють у виявленні і розкритті злочинів, розшуку осіб, які їх вчинили, захисті інтересів держави, організацій, громадян від злочинних посягань; беруть участь у боротьбі з надзвичайними ситуаціями, у рятуванні людей і майна, підтриманні громадського порядку у разі стихійного лиха та інших надзвичайних обставин, здатні надавати невідкладну допомогу особам, які потерпіли від нещасних випадків чи правопорушень; беруть участь у забезпеченні безпеки дорожнього руху та боротьбі з дитячою бездоглядністю і правопорушеннями неповнолітніх.

Треба зауважити, що альтернативою створенню муніципальних органів правопорядку наразі можна розглядати ініціативи Національної поліції України. Зокрема у рамках заснування нової моделі організації поліції втілюється проект під назвою «Поліцейський офіцер громади», який направлений на впровадження нового формату роботи дільничних офіцерів поліції, головною метою якого є поліцейська діяльність, орієнтована на громаду і за яким налагоджується тісна взаємодія поліцейського з об'єднаною територіальною громадою та орієнтація на її потреби [2]. Нині вже працюють 450 поліцейських офіцерів громади і обслуговують 275 об'єднаних територіальних громад (загалом в Україні створено 1470 об'єднаних територіальних громад по всіх 126 районах країни). Вони безпосередньо проживають на території обслуговування, добре знають мешканців та їх проблеми. Проектом передбачається, що відповідна громада має взяти на себе частину фінансової підтримки роботи поліцейського офіцера громади, а він звітуватиме не тільки перед керівництвом, але й перед самою громадою.

Щодо правового регулювання запровадження діяльності поліцейських офіцерів громади зауважимо, що нормативним документом, який регламентує їх роботу є Закон України «Про Національну поліцію», але в даному законі таке поняття як «поліцейський офіцер громади» відсутнє. Отже, реальна діяльність поліцейського офіцера громади може бути зведена до виконання поставлених завдань та функцій поліцейського на певній адміністративно-територіальній одиниці (Наказ МВС України № 650 від 28.07.2017р. «Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції»).

Питання створення муніципальних органів правопорядку в Україні передбачено Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (розпорядження Уряду від 01.04.2014р. №333) і його підтримують більшість органів місцевого самоврядування (...наші міста перетворилися в повсюдні «базари», парковки та смітники. А інакше – вседозволеність і хаос [3]! Але все ж таки треба враховувати реалії нашого часу і, зокрема, рівень корупції в Україні серед вищих посадових осіб органів місцевого самоврядування та місцевих держадміністрацій. Деякі громадські діячі виражають побоювання відносно того, що після прийняття закону про муніципальну варту, одним із її завдань може стати фізичний захист посадових органів місцевого самоврядування від мешканців громади та прикриття їх незаконних дій.

Отже, так чи інакше, а питання законодавчого врегулювання діяльності поліцейських офіцерів громади та муніципальних варт назріла пора вирішувати.

Список використаних джерел

4. Проект Закону про муніципальну варту від 18.05.2015 № 2890. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55192 (дата звернення: 17.05.2021).

5. Поліцейський офіцер громади. URL: <https://www.npu.gov.ua/yatut.html?fbclid=IwAR2NZxUD5ANrhQQh-8sHJk8OTXwUHyG0ZZD1n-E0-lH9YrNMdDk-nVeW3N0> (дата звернення: 17.05.2021)

6. Асоціація міст України. 24 Липень, 2019. URL: <http://www.auc.org.ua/novyna/amu-spodivayetsya-shcho-novobranuyu-parlament-pidtrymae-zakonoproekt-pro-municipalnu-vartu> (дата звернення: 17.05.2021)

Дегтярьов Дмитро Олегович,

аспірант кафедри адміністративного, фінансового та банківського права

Міжрегіональної Академії управління персоналом

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ДЕМОКРАТИЧНОГО ЦИВІЛЬНОГО КОНТРОЛЮ НАД СИЛАМИ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Проблеми визначення мети та завдань демократичного цивільного контролю над силами оборони мають надзвичайно велике значення для удосконалення системи правового регулювання у вказаній сфері. Це пов'язано з тим, що саме мета виступає орієнтиром та критерієм оцінювання успішності контрольної діяльності, а завдання, спрямовані на досягнення цієї мети, дозволяють від абстрактного бажаного результату поступово переходити до практичної реалізації запланованих змін у структурі суспільних відносин.

Слід сказати, що у правовій науці категорія «мета» неодноразово була предметом досліджень. Так, досліджувалися цільові аспекти правового регулювання, різноманітних видів правозастосовної та правореалізаційної діяльності (наприклад, правоохоронної, контрольної, адміністративної та ін.). Мета контрольної діяльності, з огляду на її специфіку у різних галузях права та правових інститутах, розглядалася переважно у системному зв'язку з сутністю та принципами відповідних видів цієї діяльності.

Аналіз позицій вчених з цього приводу свідчить, що існує щонайменше три підходи до сутності мети контролю. По-перше, це організаційно-управлінський підхід до визначення цієї категорії, одним із представників якого є О. Сушинський. Відповідно до його позиції «основна мета контролю – це орієнтація управлінського процесу у необхідному (оптимальному) напрямі розвитку» [1, с.30]. Прихильники другого підходу розглядають мету контролю з точки зору класичної науки менеджменту як «недопущення помилок та їх виправлення, та протидія їх появі у майбутньому» [2, с.24]. Відповідно до третього підходу, який нам найбільш імпонує, «мета контролю полягає у встановленні результатів діяльності певних суб'єктів, допущених відхилень від прийнятих вимог, принципів організації, виявленні причин цих відхилень, а також у визначенні шляхів подолання перешкод для ефективного функціонування всієї системи» [3, с.351]. Як можна побачити, у межах цього підходу органічно поєднуються і визначення самих порушень правових приписів, і встановлення причин таких відхилень, і окреслення шляхів подолання існуючих проблем і недопущення виявлених в результаті здійснення контрольних заходів порушень у майбутньому.

Таким чином, мету демократичного цивільного контролю над силами оборони України можна сформулювати як встановлення за результатами проведення контрольних заходів фактів порушення об'єктами контролю приписів законодавства, яким регулюється функціонування сектору безпеки і оборони, встановлення причин та умов, які сприяли вказаним порушенням, і розробка нормативно-правових, організаційних, інформаційних та матеріально-технічних заходів, проведення яких дозволить уникнути порушення законодавства у майбутньому.

Завдання демократичного цивільного контролю над силами оборони України органічно витікають з його мети. Перше завдання можна описати як здійснення

пошуково-аналітичної діяльності, спрямованої на визначення фактів порушення правових приписів у сфері діяльності сектору безпеки і оборони. Друге завдання пов'язане із визначенням на підставі отримання на першому етапі контрольної діяльності інформації комплексу причин та умов, існування яких обумовлює вказані порушення, а також диференціювання цих категорій на ті, які можуть змінюватися у результаті вольових впливів, і ті, існування яких обумовлено об'єктивними закономірностями розвитку соціальних, технічних або біологічних процесів, вплив на які не уявляється можливим. Третє завдання полягає у створенні та зміцненні необхідної як для ефективного функціонування всього сектору безпеки і оборони, так і для успішної контрольної діяльності системи інформаційного забезпечення. Ми погоджуємося з думкою про те, що «спроможність Збройних Сил України своєчасно відповідати на виклики часу, професіоналізація сил оборони, ефективність виконання військовослужбовцями службово-бойових завдань мають своєю необхідною умовою підвищення рівня інформаційної культури рядового та командного складу на ціннісному, світоглядному та діяльнісному рівнях» [4, с. 53]. Додамо, що важливість інформаційного забезпечення у сучасних умовах функціонування сил оборони слугує підтвердженням виокремлення завдання забезпечення та розвитку інформаційної безпеки та інформаційної культури не лише об'єктів, а й суб'єктів контролю. І четвертим завданням демократичного цивільного контролю над силами оборони України є моделювання низки заходів організаційного, нормативно-правового, інформаційного, фінансового, матеріально-технічного та іншого характеру, спрямованих на недопущення повторення фактів порушення правових приписів у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Сушинський О. І. Контроль у сфері публічної влади: теоретико-методологічні та організаційно-правові аспекти: Монограф. Львів: Вид-во ЛРІДУ УАДУ. 2002. 468 с.
2. Файоль А. Общее и промышленное управление: пер. с фр. / А. Файоль; науч. ред. Е.А. Кочергина. Москва: Контроллинг, 1992. 112 с.
3. Адміністративне право України. Підруч.: Загальна частина Т. 1. / Ред. колегія: В.Б. Авер'янов та ін. Київ: Юридична думка, 2007. 592 с.
4. Шопіна І. М., Коропатнік І. М. Роль інформаційної культури в підвищенні ефективності функціонування Збройних Сил України. *Наука і правоохорона*. 2017. № 2. С. 47-54.

Клименко Алла Володимирівна,
начальник відділу сертифікації лабораторії
сертифікації ручної вогнепальної зброї та спеціальних засобів самозахисту
Державного науково-дослідного інститут МВС України

АКРЕДИТАЦІЯ ЯК НАЙВИЩИЙ РІВЕНЬ ВИЗНАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОРГАНІВ З ОЦІНКИ ВІДПОВІДНОСТІ

Відповідно до Закону України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності», оцінку відповідності вимогам технічних регламентів здійснюють органи з оцінки відповідності, які довели свою компетентність критеріям установленим відповідними національними стандартами, перелік яких затверджений центральним органом виконавчої влади [4], шляхом акредитації [2] національним органом України з акредитації [ст. 33,1].

До переліку включено національні стандарти, що є ідентичними гармонізованим європейським стандартам [3].

Акредитація – офіційне декларування технічної компетенції органу з оцінки відповідності, завданням якого є забезпечення відповідності застосовним вимогам, які передбачають високий рівень захисту інтересів суспільства, таких як загальне здоров'я і безпека, здоров'я і безпека на робочому місці, захист прав споживачів, захист і безпека довкілля, і водночас те, що вільний рух товарів не обмежується ступенем, вищим за дозволений гармонізованим законодавством [1].

Акредитація – це засвідчення національним органом з акредитації на основі гармонізованих стандартів технічної компетентності органу з оцінювання відповідності щодо провадження конкретної діяльності з оцінювання відповідності [2].

В Україні функції національного органу з акредитації виконує – Національне агентство акредитації України (НААУ), яке законодавчо закріплено в Законі України про акредитацію органів з оцінки відповідності [2].

У межах акредитації оцінюють компетентність органів з оцінювання відповідності виконувати свої обов'язки у конкретних сферах, оскільки акредитація завжди пов'язана з конкретною сферою діяльності органу з оцінювання відповідності [1].

Принципи акредитації: професіоналізм, прозорість, неупередженість, не комерційність, взаємне визнання, довіра.

Діючи у суспільних інтересах, у межах акредитації оцінюють технічну компетентність, надійність та добросовісність органів з оцінювання відповідності. Це здійснюється шляхом застосування процесу прозорого та неупередженого оцінювання за міжнародно визнаними стандартами та іншими вимогами.

Акредитація розглядається як інструмент довіри до інфраструктури якості, який підтримує надійність та цінність роботи, виконаної органами з оцінки відповідності, та, отже, відповідних посвідчень, виданих ними (звіти про випробування та перевірки, свідоцтва про калібрування, сертифікацію системи менеджменту, продукції та персоналу, та інші посвідчення). Акредитація органів з оцінки відповідності виконується відповідно до прийнятого на світовому рівні ряду вимог, викладених у міжнародних стандартах, що

визначають критерії компетентності для категорії органу з оцінки відповідності, відповідно до додаткових вимог для конкретних секторів, та відповідно до керівних документів міжнародних та регіональних організацій кооперації органів з акредитації. Продукція чи послуга, що мають оцінку відповідності, виконану акредитованим органом з оцінки відповідності, викликають довіру до відповідності застосованим заданим вимогам. У такий спосіб акредитація сприяє подоланню технічних бар'єрів у торгівлі [3].

Самі вимоги до компетентності ООВ безперервно розвиваються, а їх загальний рівень безперечно визначається рівнем розвитку суспільства та його потребами у достовірних результатах виконання оцінки відповідності.

Акредитація повинна бути безприбутковою діяльністю, вільною від комерційного інтересу та діяти в інтересах суспільства.

Рішенням Національного агентства з акредитації України від 27 листопада 2017 року орган з оцінки відповідності Державного науково-дослідного інституту Міністерства внутрішніх справ України визнано компетентним здійснювати діяльність у визначеній сфері акредитації, а саме: ручна вогнепальна зброя та патрони, спеціальні засоби захисту та інженерно-технічне укріплення, вироби піротехнічні, холодна зброя, відповідно до вимог ДСТУ EN ISO/IEC 17065:2014 «Оцінювання відповідності. Вимоги до органів, що сертифікують продукцію, процеси та послуги».

Сфера акредитації ООВ ДНДІ МВС України визначена сферою діяльності в якій Міністерство внутрішніх справ України здійснює функції технічного регулювання, згідно постанови Кабінету Міністрів України «Про визначення сфер діяльності, в яких центральні органи виконавчої влади здійснюють функції технічного регулювання» від 16.12.2015 № 1057.

Акредитація ООВ ДНДІ МВС України офіційне визнання компетентності щодо здійснення оцінки відповідності згідно сфери акредитації, що ґрунтується на відповідності міжнародним вимогам до компетентності.

Список використаних джерел

1. Про технічні регламенти та оцінку відповідності: закон України від 15.01.2015 № 124-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-19> (дата звернення (11.05.2021)).
2. Про акредитацію органів з оцінки відповідності: закон України від 17.05.2001 2407-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2407-14> (дата звернення (12.05.2021)).
3. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 07.08.2019 № 1327 Про затвердження Переліку національних стандартів, відповідність яким надає презумпцію відповідності органів з оцінки відповідності і визнаних незалежних організацій спеціальним вимогам до призначених органів з оцінки відповідності чи визнаних незалежних організацій (дата звернення (12.05.2021)).
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про визначення сфер діяльності, в яких центральні органи виконавчої влади здійснюють функції технічного регулювання» від 16.12.2015 № 1057.

Кравчук П. С.,

студентка юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Савіщенко В. М.,

професор кафедри загальноправових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, доцент

СУБ'ЄКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Стаття 17 Конституції України містить забезпечення інформаційної безпеки України, а також захисту її суверенітету та територіальної цілісності України до найважливіших функцій держави, здійснення яких є справою всього українського населення [1, ст. 76].

Держава здійснює свою діяльність через відповідні державні органи. Таким чином, стаття 17 частини 3 Конституції України визначає коло суб'єктів, відповідальних за забезпечення державної безпеки та реалізацію комплексу інших заходів, пов'язаних з національною безпекою, а саме: відповідні військові частини та правоохоронні органи, організація та процедура, діяльність яких визначається за законом [1, ст. 76].

На жаль, у національному законодавстві немає єдиної точки зору щодо змісту та суті інформаційної безпеки. Враховуючи чинне законодавство, можна констатувати, що законодавець застосовує два підходи до розуміння інформаційної безпеки: перший розглядається як інформаційна безпека як складова національної безпеки, а другий як окрема та самодостатня категорія.

Інформаційна безпека (як частина національної безпеки) - це захист життєво важливих інтересів людини та громадянина, суспільства та держави, що забезпечує стійкий розвиток суспільства, раннє виявлення, запобігання та нейтралізацію реальних та потенційних загроз національним інтересам у науці та дослідження, технологічну та інноваційну політику, культурний розвиток населення, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, комунікацій, інформаційних технологій у разі негативних тенденцій створення потенційних або реальних загроз національним інтересам.

Стаття 10 Закону визначає основні функції суб'єктів національної безпеки України, які, як видно зі змісту цієї статті, покладено на всі суб'єкти [2, ст. 102]. Ми обираємо такі, що стосуються інформаційної безпеки:

– розробка та регулярне оновлення стратегії національної безпеки України та Військової доктрини України, доктрин, концепцій, стратегій та програм у сфері національної безпеки, планування та реалізація конкретних заходів щодо боротьби та нейтралізації загроз національним інтересам України;

– встановлення нормативної бази, необхідної для ефективного функціонування системи національної безпеки;

- постійний моніторинг впливу процесів, що відбуваються в соціальній, науково-технічній, інформаційній сферах, на національну безпеку;
- передбачення змін, що відбуваються в них, та потенційних загроз національній безпеці;
- прогнозування, виявлення та оцінка можливих загроз, дестабілізуючих факторів, їх причин та наслідків;
- розробка науково обґрунтованих пропозицій та рекомендацій щодо прийняття управлінських рішень з метою захисту національних інтересів України;
- запобігання та усунення впливу загроз та дестабілізуючих факторів на національні інтереси;
- оцінка ефективності заходів національної безпеки та встановлення витрат на ці цілі.

Деякі питання, пов'язані з інформаційною безпекою, регулюються кількома законами України, сфера яких регулює суспільні відносини в різних сферах: від національної безпеки до захисту суспільної моралі, які перераховані вище. Ці закони суперечать один одному. Можна констатувати, що сьогодні практично не існує цілеспрямованої державної політики щодо забезпечення інформаційної безпеки.

Питання, що стосуються комплексного забезпечення технічного захисту державної інформації та створення спеціальних комунікаційних систем, що є одним з основних завдань ДССЗІ та захисту суспільної моралі від негативного інформаційного впливу, яке покладено на Національну експертну комісію України з питань захисту суспільної моралі. Діяльність інших державних органів, на які покладено виконання певних завдань, пов'язаних з інформаційною безпекою, є несистемною [3, ст. 258].

Тому при вирішенні проблеми, на наш погляд, в першу чергу необхідно систематизувати законодавство про інформаційну безпеку, на основі якого видавати законодавчий акт, що регулює всі питання, пов'язані з інформаційною безпекою, одним із них є створення система інституціональної та функціональної системи захисту інформації.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР (станом на 22 січня 2018 р.). *Верховна Рада України*. Харків: Право, 2018. 76 с.
2. Закон України. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки». *ВВР України*. 2007. № 12. Ст. 102.
3. Закон України Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України». *ВВР України*. 2006. № 30. Ст. 258.

Лісниченко Лілія Василівна,

*старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності
Державного науково-дослідного інституту МВС України,
кандидат юридичних наук*

ПОНЯТТЯ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В УКРАЇНІ

В умовах поступового перерозподілу міжнародного політичного впливу, збільшення конфліктних міждержавних настроїв, зростання рівня транснаціональної злочинності та міжнародного тероризму, загроз гібридних війн та тотального інформаційного натиску, виникає необхідність розроблення нових підходів до визначення ролі масових комунікацій у внутрішньоадміністративній та зовнішньополітичній діяльності кожної держави. Саме в концепції стратегічних комунікацій знаходить своє відображення підхід по вирішенню зазначених вище проблем в сучасних реаліях глобальної інформатизації та діджиталізації.

Термін «стратегічні комунікації» поєднує в собі сукупність ознак та складових елементів, характерних для тієї галузі в якій ця стратегія застосовується. Загалом стратегія – це загальний, недеталізований план, який охоплює довготривалий проміжок часу, спосіб досягнення важливої мети [1]. У тлумачних словниках стратегія визначається, як наука про ведення війни, мистецтво ведення війни; мистецтво керівництва суспільною, політичною боротьбою, тобто діяльність пов'язана з наведеними сферами. В теорії комунікації стратегія інтерпретується як загальний план, замисел комунікативних дій та його реалізація, а отже стратегічна, тобто пов'язана із загальним планом, замислом комунікативних дій [2; 3, с. 35].

В українському сьогоденні стратегічні комунікації є рушійною силою в системі державного управління та реалізації їх найбільш ефективної діяльності. Що досягається в результаті трансформації позиції громадськості до державно-управлінських інституцій шляхом передачі інформації. Це відкриває нові можливості для участі громадськості в процесах формування та реалізації державної політики, що дає змогу зробити її більш відкритою, прозорою та демократичною [4, с. 5-6].

Також необхідно наголосити на тому, що стратегічні комунікації мають важливе значення для забезпечення швидких фактичних відповідей на запити громадськості і підвищення рівня її поінформованості про гібридні загрози, є основним фактором забезпечення соціальної стабільності. Стратегічна комунікація повинна повною мірою використовувати медіа, як традиційні (друковані ЗМІ, візуальні та аудіо медіа), так і інтернет-ЗМІ та соціальні мережі. З метою викриття гібридних загроз, необхідно розробити координаційні механізми стратегічних комунікацій для трактування і обліку дезінформації [5].

Кушнір О. під стратегічними комунікаціями розуміє стратегічну взаємодію й взаємовплив в інформаційному середовищі між окремими суб'єктами (державними чи визначеними для виконання державних цілей), що полягає у всебічному залученні можливостей кожного окремого компонента стратегічної комунікації у комплексі або відокремлено, та спрямовані на досягнення визначеної мети. Також під час підготовки до

процесу стратегічної комунікації вона пропонує виокремити окремі блоки завдань, зокрема: аналіз ситуації; дослідження проблеми; комунікаційні ризики та потенційні можливості; стратегічно-операційні завдання; стратегічно-комунікаційні задачі; суб'єкти стратегічної комунікації; стратегічно-комунікаційна стратегія; стратегічно-комунікаційна тактика; оцінка ефективності; період часу і бюджет [6].

Ліпкан В. вважає, що стратегічні комунікації в суспільстві знань перетворюються в системоутворюючу складову сучасної цивілізації та є умовою її глобальних варіативних трансформацій. Водночас, адаптація технологій стратегічних комунікацій відповідно до соціокомунікативних структур суспільства й держави є необхідною складовою їх успішного функціонування. Він пропонує розглядати стратегічні комунікації як окремий напрям державного управління на сучасному етапі історичного розвитку та як узгоджені й скоординовані урядом держави можливості інституціональної структури та інститутів громадянського суспільства, спрямовані на досягнення розуміння цільової аудиторії з метою створення, сприятливих умов для розвитку з урахуванням національних цінностей легітимованих національних інтересів, політики та цілей держави шляхом використання узгоджених концепцій, стратегій, доктрин і програм, планів, тем, меседжів, смислів, наративів і продуктів, поєднаних та синхронізованих з діями, можливостями, спроможностями та потенціалом усіх елементів системи державного управління [7].

Зміст поняття системи стратегічних комунікацій у своїх дослідженнях розкрив дослідник Д. Дубов, трактуючи його як однозначну формалізовану модель взаємодії відомств, їх оперативну співкоординатію для утвердження певного наративу [8, с. 19]. Однак він також наголосив, що у питанні стратегічних комунікацій можна виділити декілька ключових підпроблем, з якими стикнуться українські дослідники у даній сфері, а саме надзвичайне «розмивання» поняття стратегічні комунікації частиною європейських академічних дослідників. На противагу американським фахівцям, які досить чітко артикулюють місце стратегічних комунікацій у загальній системі саме національної безпеки та тісно пов'язують його із сектором безпеки та оборони держави, європейські фахівці часто намагаються розповсюдити цей термін на сфери, які, вочевидь, не мають нічого спільного зі стратегічними комунікаціями (комунікативних стратегій бізнесу, великих корпорацій, медичного сектору, агробізнесу та неурядових структур) [8, с. 17].

Пелепейченко Л. досліджуючи стратегічні комунікації силових структур України вказує, що стратегічні комунікації це сукупність заходів, видів і форм комунікативної діяльності, спрямованих на досягнення ключових цілей соціального життя України, її соціальних інститутів або окремих галузей. Вона зазначає, що стратегічні комунікації характеризуються такими сутнісними ознаками: 1) номінують тільки комунікативні заходи, що спрямовані на ключові цілі країни в цілому чи її інститутів, галузей; 2) визначаються соціальними умовами, актуальними завданнями діяльності держави, інституту чи галузі; 3) потребують обґрунтування і створення чіткого плану комунікативної взаємодії; 4) передбачають міждержавну, міждержавну, міжгалузеву взаємодію; 5) передбачають роботу з різними цільовими аудиторіями (групами) [3, с. 36].

Українські вчені дотримуються думки, що першочерговою проблемою для державних стратегічних комунікацій є відсутність ефективної координації суб'єктів стратегічних комунікацій у різнорівневих системах із власною ієрархією, системою

прийняття рішень, традиціями та навіть цілями. І основне завдання держави забезпечити єдність дій цих структур у межах єдиного вектора діяльності, що включатиме як загальну практичну координацію дій, так і створення тієї самої системи єдиних меседжів, що не суперечать один одному [8, с. 17]. Також складною та неоднозначною залишається проблема підготовки фахівців як за конкретними елементами стратегічних комунікацій (публічна дипломатія, інформаційно-психологічні операції, військові зв'язки з громадськістю), так і фахівців, які здатні розробляти плани компаній зі стратегічних комунікацій та ефективно їх реалізовувати [8, с.20].

Однак, незважаючи на те, що на сьогодні існує велика кількість визначень поняття стратегічних комунікацій, в Україні дослідження в цій сфері проводяться дуже поверхово. Відсутня чітка позиція щодо належності їх до конкретної сфери діяльності. А відтак і немає конкретних цілей та порядку практичного їх втілення.

Отже, основними проблемами розбудови системи стратегічних комунікацій в Україні є: по-перше, розвиток ефективного наукового супроводу стратегічних комунікацій з метою розроблення чіткої та дієвої концепції, по-друге, створення повноцінного механізму підготовки фахівців зі стратегічних комунікацій в Україні, і по-третє, практична реалізація дієвої та ефективної комунікації та координації між державними органами.

Список використаних джерел

1. Стратегія. *Вікіпедія. Вільна енциклопедія: вебсайт.* URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F>
2. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи. Изд-е 2-е, стереотипное. М. : Эдиториал УРСС, 2002. 426 с.
3. Пелепейченко Л. М. Стратегічні комунікації силових структур України в сучасному соціальному контексті. Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. 2017. № 1 (21). С. 34-41. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/iblsd_2017_1%2821%29_7.pdf
4. Романенко Є. Комунікативна політика держави: теоретико-методологічний аналіз : монографія. Київ : НАДУ, 2014. С. 5-6.
5. Tykhomyrova, Ye. (2016), «EU Strategic Communication: Institutional Dimension», *Politychni problem mizhnarodnykh system ta hlobal'noho rozvytku*, vol. 4, pp. 103-112.
6. Кушнір О. В. Поняття та сутність стратегічних комунікацій у сучасному українському державотворенні. *Глобалізаційна організація союзницького лідерства* : вебсайт. URL: <http://goal-int.org/ponyattya-ta-sutnist-strategichnix-komunikacii-u-suchasnomu-ukrainskomu-derzhavotvorenni/>
7. Ліпкан В. А. Поняття та структура стратегічних комунікацій на сучасному етапі державотворення. URL: <https://goal-int.org/ponyattya-ta-struktura-strategichnix-komunikacij-na-suchasnomu-etapi-derzhavotvorennya/>.
8. Дубов Д. В. Стратегічні комунікації: проблеми концептуалізації та практичної реалізації. *Стратегічні пріоритети*. 2016. № 4 (41). С. 9-23. URL: <http://ippi.org.ua/sites/default/files/dubov.pdf>

Мазур Валентин Юрійович,

*старший науковий співробітник науково-дослідного відділу,
Національна академія Державної прикордонної служби імені Богдана Хмельницького,
доктор військових наук, професор*

Стрельбіцький Михайло Анатолійович,

*старший науковий співробітник науково-дослідного відділу,
Національна академія Державної прикордонної служби імені Богдана Хмельницького,
доктор технічних наук, професор*

УДОСКОНАЛЕННЯ МОДЕЛІ ОХОРОНИ ДІЛЯНКИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ ТА СУВЕРЕННИХ ПРАВ УКРАЇНИ В ЇЇ ВИКЛЮЧНІЙ (МОРСЬКІЙ) ЕКОНОМІЧНІЙ ЗОНІ ЗАГОНОМ МОРСЬКОЇ ОХОРОНИ

Одним із завдань прикордонного відомства України є забезпечення недоторканності державного кордону та охорона суверенних прав країни в її виключній (морській) економічній зоні (В(М)ЕЗ) [1, 2]. Будучи морською державою, Україна відчуває на своїх морських рубежах і загальносвітові проблеми, і внутрішньодержавні негаразди, а кордон був і є барометром як зовнішньої, так і внутрішньої політики держави. Протяжність морського кордону України становить майже 20 % від загальної протяжності державного кордону, причому біля 15 % державного кордону проходить у межах Чорного моря і біля 4 % - в акваторії Азовського моря.

У системі Державної прикордонної служби України (ДПС України) охорону державного кордону на морі, річках, озерах та інших водоймах покладено на Морську охорону ДПС України (МО ДПСУ). [1].

Проблематика охорони морських рубежів, ролі та місця в даному аспекті діяльності органів державної влади щодо своєчасного виявлення, запобігання і нейтралізації реальних та потенційних загроз національним інтересам держави не змінилась сьогодні. Державна прикордонна служба України розвивається як правоохоронна структура, змінюється її місце і роль в системі захисту національних інтересів і національної безпеки України, зростають масштаби і складність завдань.

Розвиток МО ДПСУ передбачає визначення оптимальної кількості кораблів та катерів, алгоритм їх використання в різних умовах обстановки, модернізація наявного корабельно-катерного складу, закупівля сучасних швидкісних катерів та отримання їх за програмами міжнародної технічної допомоги, а також будівництво кораблів та катерів на вітчизняних підприємствах. Відповідно до концептуальних підходів МО ДПСУ планується розбудувати по типу Берегових охорон провідних європейських країн з широкими правоохоронними функціями. Загальне зменшення чисельності корабельно-катерного складу буде компенсовано за рахунок підвищення його функціональності, економічності та технічної оснащеності. Основним способом несення служби буде комплекс дій направлених на отримання інформації від усіх можливих джерел стосовно руху суден морськими шляхами сполучення, використання даних повітряної розвідки з одночасним патрулюванням груп кораблів та катерів у визначених районах.

Для успішного виконання цього завдання досліджувався досвід прикордонних відомств і берегових охорон США (US CoastGuard, USCG), берегової охорони Туреччини (Sahil Güvenlik), берегової охорони Фінляндії, прикордонної варту Польщі, прикордонної поліції Румунії та Болгарії. Аналіз засвідчив, що для ефективного виконання завдань забезпечення національної безпеки береговій охороні (прикордонним відомствам) цих країн делеговано значно ширші повноваження, ніж контроль за державним кордоном.

На сьогоднішній день обумовлено існування низки об'єктивних і суб'єктивних чинників, які суттєво впливають на оперативно-службову діяльність МО ДПСУ, а саме: контрабанда наркотиків, незаконна міграція, недосконалість законодавства в питаннях кримінальної та адміністративної практики, існування досить жорсткої моделі охорони морської ділянки у порівнянні з іншими європейськими країнами [3].

Таким чином, розроблення практичних заходів, спрямованих на удосконалення моделі охорони морської ділянки державного кордону та суверенних прав України у її В(М)ЕЗ, окреслення концептуальних напрямків реформування МО ДПСУ є актуальним науково-практичним завданням.

Аналіз сучасних загроз національній безпеці України свідчить, що протягом останнього десятиріччя загрози на державному кордоні набули виключно невійськового характеру. Погляди на охорону В(М)ЕЗ суттєво змінюються, що обумовлює низку змін до Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права від 10.12.1982 року [4]. Міжнародною спільнотою, Організацією Об'єднаних Націй та Міжнародною морською організацією напрацьовані зміни, які лобіюються провідними країнами світу щодо впровадження більш жорстких вимог до країн, що володіють В(М)ЕЗ, з навіть з можливим позбавленням частини (або всієї) В(М)ЕЗ для країн що проводять недостатньо ефективні заходи з питань:

- активного та якісного екологічного контролю,
- недопущення актів піратства та тероризму,
- запобігання незаконному переміщенню зброї, нелегальної міграції, наркотрафіку,
- менеджментом та використанням живих ресурсів.

Можна визначити, що завдання забезпечення недоторканності державного кордону виконуються всіма органами охорони державного кордону, але охорона суверенних прав України в її В(М)ЕЗ це суто специфічна функція МО ДПСУ, в якій прикордонна авіація та органи охорони державного кордону можуть тільки надавати допомогу з певних питань кораблям та катерам регіонального управління морської охорони (РУМО), які цю задачу безпосередньо вирішують.

Кораблі та катери МО ДПСУ (КрМО (КаМО)) є основними силами та засобами реалізації обстановки на морі, дані про яку отримані самостійно, від берегових засобів спостереження, авіації, кораблів та суден інших міністерств та відомств.

Під час проведення дослідження цієї проблематики виявлено певні прогалини у питаннях щодо:

- забезпечення ефективного управління діями підрозділів охорони державного кордону, КрМО (КаМО) під час дій на морі і прикордонних річках;
- відсутності суцільної зони візуального і технічного спостереження;
- недосконалості системи взаємодії між суб'єктами інтегрованого управління кордонами, які здійснюють свою діяльність на морі.

Під час моделювання охорони морської ділянки державного кордону встановлено, що обов'язковими умовами створення сучасної моделі охорони на морі та суверенних прав України в її В(М)ЕЗ, забезпечення належного ступеня її ефективності мають бути:

1) отримання випереджувальної інформації командиром, штабом МО від оперативних сил та засобів старшого начальника;

2) створення системи висвітлення надводної обстановки (отримання даних від єдиної національної автоматизованої системи висвітлення надводної обстановки);

3) збирання, добування даних обстановки штабом, іншими органами управління РУМО, екіпажами КрМО (КаМО), як в повсякденних умовах, так і при ускладненні обстановки;

4) всебічна перевірка достовірності отриманих даних обстановки (інформації);

5) формування (накопичення) інформаційної бази даних результатів висвітлення надводної обстановки.

б) підтримка інформаційної взаємодії з відповідними суб'єктами інтегрованого управління кордонами, іншими органами державної влади, установами, підприємствами, організаціями, що здійснюють свою діяльність на морі та спільні скоординовані дії з їх структурними підрозділами тощо [5].

Таким чином, побудова охорони державного кордону та захисту суверенних прав України у її В(М)ЕЗ в зоні відповідальності РУМО повинна відповідати отриманому завданню, задуму дій і забезпечувати постійне висвітлення надводної обстановки, своєчасне виявлення і затримання правопорушників законодавства України з прикордонних питань. Запровадження сучасних підходів має призвести до істотних організаційних перетворень, які торкнуться й усіх інших сфер діяльності МО ДПСУ, а саме:

прогнозування розвитку громадсько-політичної думки в прикордонні, розвитку сил і засобів МО ДПСУ, тактики дій ймовірного противника (правопорушника законодавства України з прикордонних питань) для завчасного планування і відпрацювання концепції прикордонної служби на морі і приведенню її у відповідність з положеннями міжнародно-правових і державних актів;

удосконалення організаційно-штатної структури МО ДПСУ, органів (підрозділів) охорони державного кордону;

розроблення і впровадження в практику нових форм і способів оперативно-службової діяльності загонів морської охорони;

відпрацювання і вдосконалення документів, які регламентують режим державного кордону;

опрацювання пропозицій щодо визначення режиму В(М)ЕЗ України, порядку проведення заходів щодо контролю за його дотриманням;

оперативно-тактичні обґрунтування і розроблення основних положень, які визначають принцип роботи системи державного розпізнавання плавзасобів в територіальному морі і внутрішніх водах України.

Список використаних джерел

1. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03.04.2003 № 661-IV *Відомості Верховної Ради України* (зі змінами станом на 18.12.2015) № 27. 2003.

2. Про державний кордон України : Закон України від 04.11.1991 р. N 661-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 27. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1777-12>.

3. Про затвердження Положення про порядок охорони суверенних прав України у її виключній (морській) економічній зоні : постанова Кабінету Міністрів України від 12.06.1996 р. № 642 URL : <http://www.zakon.gov.ua/lavs/show/642-96>

4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права : ратифікована Законом України: від 03.06.1999 р. № 728 – XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 31. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_057

5. Концепція інтегрованого управління кордонами : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 1149. вебсайт. URL : <http://zakon3.gov.ua/laws/show/1149-2015-p#n10>

Неня Олена Володимирівна,

*начальник першого науково-дослідного відділу науково-дослідної лабораторії
криміналістичної та спеціальної техніки
Державного науково-дослідного інституту МВС України,
кандидат юридичних наук*

Корнійко Станіслав Миколайович,

*науковий співробітник
першого науково-дослідного відділу науково-дослідної лабораторії
криміналістичної та спеціальної техніки
Державного науково-дослідного інституту МВС України*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ

Побудова інформаційного суспільства в Україні є одним з найактуальніших завдань сьогодення. Сьогодні за допомогою сучасних інформаційних технологій та комп'ютерної техніки можна проводити статистичні дослідження та дистанційно здобувати освіту, вести бізнес та отримувати адміністративні послуги, здавати фінансову, статистичну й іншу звітність та здійснювати покупки, оплачувати будь-які товари і послуги через Інтернет та комунікувати з іншими користувачами мережі, організовувати одночасну роботу різних фахівців над спільними проектами тощо.

Сучасні комп'ютерні технології та засоби Інтернету використовуються практично у всіх галузях діяльності людини: економіці, політиці, соціології, медицині, культурі, транспорті, туризмі, повсякденному побуті тощо. Таке широке застосування інформаційних технологій вимагає від сучасного фахівця відповідних знань та навиків. З огляду на це сучасна освіта передбачає вивчення різного програмного забезпечення та технологій для формування відповідних навиків і вмінь.

З урахуванням того, що розвиток інформаційних технологій відбувається постійно, повинні відбуватися і відповідні самовдосконалення й самоосвіта фахівців. Вплив інформатизації на організаційну поведінку працівника і при цьому, його намагання освоїти нові знання та вміння потребує детального аналізу й дослідження.

29 жовтня 2013 року було проведено Міжнародний науковий конгрес «Інформаційне суспільство в Україні». За результатами його проведення учасники прийняли підсумковий документ, де, зокрема, було зазначено, що обізнаність українського суспільства щодо можливостей нових інформаційно-телекомунікаційних технологій ще недостатня, а увага політичних та урядових діячів до проблем побудови інформаційного суспільства не досягла потрібного рівня, проте Україна має потенціал та реальні можливості щодо розбудови інформаційного суспільства [1].

На сучасному етапі розвитку українського суспільства існують, зокрема, такі проблемні питання, що стримують його інтеграцію з інформаційним суспільством ЄС [2, 3]:

- низькі темпи розвитку (нижчі середньосвітових) і, відповідно, низькі рейтинги України у міжнародних порівняннях;
- відсутність системної, багаторівневої, нормативно підкріпленої, базованої на

певній ідеології та стратегії державної політики в інформаційно-комунікаційній сфері;

- значний дисбаланс аудиторії Інтернету за регіональними, віковими та майновими ознаками;
- низький розвиток швидкісних мереж доступу до Інтернету;
- дефіцит кваліфікованих кадрів, внаслідок відтоку талановитої молоді у комерційні структури та у тіньовий, орієнтований на експорт бізнес розробки програмного забезпечення.

Водночас, в Україні стрімко формується масова інтернет-аудиторія та специфічне мережне соціокультурне середовище, що за своїми параметрами буде подібним до таких у розвинених країнах. Триває диверсифікація аудиторії, формуються нові моделі інформаційного споживання, соціальної та політичної активності тощо [2, 3].

Також більшістю вищих навчальних закладів, а саме юридичних та технічних факультетів України, було введено в освітні програми навчальні дисципліни «Інформаційне право», «Захист інформації в автоматизованих системах», «Інформаційна безпека» та подібні їм за змістом інші навчальні дисципліни, основним предметом вивчення яких є правове регулювання суспільних інформаційних відносин. Необхідність комплексного наукового обґрунтування правового регулювання суспільних інформаційних відносин стає дедалі актуальнішим. У науковій діяльності в Україні ведуться цільові науково-практичні дослідження за цим напрямом, що знаходять вираз у дисертаціях, на науково-практичних конференціях, семінарах, “круглих столах”; у значній кількості публікацій з питань правового регулювання інформаційних відносин в умовах інформатизації [4, с. 65].

Першими кроками на шляху інформатизації українського суспільства як одного з пріоритетних напрямів державної політики, є інформатизація фінансової та грошової системи, державного фінансово-економічного контролю, для реалізації якої діє автоматизована багаторівнева система фінансових розрахунків, де впроваджено автоматизовані робочі місця на рівні центрального апарату та на обласному рівні.

Також, для інформаційного забезпечення ефективності роботи податкової системи у Державній податковій адміністрації використовується ряд централізованих інформаційних систем, зокрема, для належного забезпечення обліку платників податків – як юридичних, так і фізичних осіб, урахування пільг певних категорій населення тощо.

В Україні прийнято ряд нормативно-правових актів у сфері інформаційних технологій: Закон України від 04.02.1998 № 75/98-ВР «Про Концепцію Національної програми інформатизації», Закон України від 04.02.1998 № 74/98-ВР «Про Національну програму інформатизації», Закон України від 22.05.2003 № 851-IV «Про електронні документи та електронний документообіг», Закон України від 22.05.2003 № 852-IV «Про електронний цифровий підпис», Закон України від 09.01.2007 № 537-V «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», а також Постанову Кабінету Міністрів України від 28.11.2012 № 1134 «Про запровадження Національної системи індикаторів розвитку інформаційного суспільства», розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 № 386-р «Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні», розпорядження Кабінету Міністрів України від 11.09.2013 № 718-р «Про затвердження плану заходів щодо створення Єдиного

державного порталу адміністративних послуг», розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.04.2015 № 338-р «Про затвердження плану заходів з підтримки розвитку індустрії програмної продукції на 2015 рік», розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.09.2017 № 649-р «Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні», тощо.

Проведений аналіз стану інформатизації у виробничих та управлінських структурах засвідчив, що в більшості структур ще не на достатньому рівні сформована цілісна система інформаційних потоків як у межах галузі (сфери діяльності), так і між різними галузями. Це можна вважати ознакою того, що ще не встановлено зв'язок між функціями, які покладені на відповідні структури, та потрібними для цього інформаційними ресурсами, технологіями й технічними засобами, а також відповідними повноваженнями.

Відповідним чином різний характер мають і програми інформатизації галузей, що існують у різних формах.

До найбільш нагальних проблем, що стосуються питань галузевої інформатизації, належать:

1. Неврегульованість нормативної бази щодо порядку, форм та змісту інформаційного обміну між управлінськими установами, результатом чого є як дублювання інформації, так і її відсутність.

Користувачі вимагають доступу до інформаційних ресурсів інших структур, але не формулюють конкретно, для вирішення яких завдань яка саме інформація потрібна та хто її продукує. Це свідчить про недостатню ефективність інформаційної взаємодії підрозділів на організаційно-адміністративному рівні.

2. Неврегульованість нормативно-технічного забезпечення (стандарти, технічні умови тощо) процесів інформатизації є чинником, що певною мірою утруднює взаємодію та координацію програм інформатизації. Тут є досить багато не врегульованих моментів – починаючи з відсутності сталої термінології та стандартів і закінчуючи відсутністю критеріїв класифікації засобів інформатизації. Ці чинники впливають переважно саме на органи, оскільки приватні підприємницькі структури мають змогу вирішувати їх у робочому порядку, як, власне, і закріплюються зараз більшість стандартів у цій сфері діяльності. Орієнтація Держстандарту України на прийняття ISO-сумісних стандартів у сфері інформатизації за прискореною процедурою слід вважати оптимальним шляхом вирішення цієї проблеми.

3. Використання застарілої або нестандартної обчислювальної техніки для забезпечення виконання функцій. Це не завдає перешкод виконанню функцій, що покладені на інформцентри чинним законодавством. Переважну більшість (приблизно 70%) персональних комп'ютерів, що використовуються у виробництві в якості робочих станцій, становлять Windows-сумісні комп'ютери, орієнтовані на роботу із застарілими операційними системами. Всі вони, незважаючи на моральну застарілість (комп'ютери цих класів зняті з виробництва), сумісні з найсучаснішими моделями, принаймні на рівні обміну даними. Амортизаційний термін цієї техніки набагато перевищує строк морального старіння, що визначається темпами розвитку комп'ютерів.

4. Проблема придатності існуючих галузевих інформаційних систем для інтеграції

на національному рівні ще не знайшла відповідного відображення в інформатизаційних програмах. Інтеграція галузевих інформаційних систем до загальнонаціональної можлива за умови чіткого формування інформаційних потоків та їх технічної реалізації на платформах, що належить до відкритих систем [5, с. 402].

Виконанню цього завдання має сприяти подальше розроблення законодавчих та інших нормативно-правових актів щодо інтеграції програмного, інформаційного, технічного забезпечення інформаційно-аналітичних систем різного рівня та призначення, інженерії якості програмних систем.

Таким чином, з метою ефективного формування інформаційного суспільства в Україні необхідно [4, с. 79]:

- удосконалити нормативно-правове забезпечення;
- інтенсифікувати процес впровадження концептуальних засад інтегрованої системи «Електронний Уряд»;
- сприяти забезпеченню ефективності та якості адміністративних послуг населенню та бізнесу, що надаються за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Для підтримки процесів соціально-економічного розвитку є необхідним створення інтегрованих систем баз даних та різнострокового моніторингу основних індикаторів перебігу цих процесів в країні, окремих регіонах та галузях економіки. Важливим чинником при цьому є запровадження створення інших інформаційно-аналітичних систем, які значною мірою дозволять автоматизувати виконання широкого спектру функціональних завдань. При цьому, пріоритетним є розвиток інформаційних технологій, насамперед у тих галузях, де вітчизняні розробки відповідають світовому рівню. Це стосується, зокрема, нейромережних технологій, створення засобів інтелектуалізації широкого призначення.

Отже, широке проникнення нових інформаційних технологій в повсякденне життя і у всі сфери життя людини обумовлені законами розвитку суспільства. Сучасний розвиток інформаційного суспільства передбачає нові форми соціальної й економічної діяльності, базовані на широкому використанні інформаційних і телекомунікаційних технологій. Технологічною основою такого суспільства є Глобальна інформаційна інфраструктура – ГІІ (Global Information Infrastructure, GII), яка має забезпечити можливість вільного доступу до інформаційних ресурсів кожного жителя планети.

У свою чергу, матеріальною й одночасно системоутворюючою основою подібної інфраструктури є національні інформаційні інфраструктури, які мають гармонійно інтегруватися до ГІІ.

Розроблення шляхів вирішення окреслених проблем створить підґрунтя для досягнення цілей державної інформаційної політики України, а саме: формування відкритого інформаційного суспільства на основі розвитку єдиного інформаційного простору цілісної держави, його інтеграція у світовий інформаційний простір, з урахуванням національних особливостей та інтересів при забезпеченні інформаційної безпеки на внутрішньодержавному та міжнародному рівнях. Крім того, для уникнення проблем під час впровадження сучасних технологій в окремих галузях, зокрема нерівномірного їх розвитку в масштабах суспільства, ефективним методом є метод комплексного, планомірного розвитку інформаційної системи, орієнтованої на задоволення інтересів українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Жабін С. О. Міжнародний науковий конгрес «Інформаційне суспільство в Україні». *Хроніка наукового життя*. 2013. № 4. С. 146-148.
2. Дубов Д. В., Ожеван О. А., Гнатюк С. Л. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості. *Аналітична доповідь*. Київ, НІСД, 2010.
3. Горовий В. М. Формування інформаційної системи як принцип організації інформаційної діяльності в умовах глобалізації. URL: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1066:for-muvannya-informatsijnoi-sistemi-yak-printsip-organizatsiji-informatsijnoi-diyal-nosti-v-umovakh-globalizatsiji&catid=127&Itemid=460 (дата звернення: 17.05.2021).
4. Інформаційне суспільство в Україні: стан, проблеми, перспективи : Матеріали щорічної науково-практичної конференції за міжнародною участю «Дні інформаційного суспільства-2015», (Київ, 19-20 травня 2015 р.) / Упоряд.: М. Малюга; За заг. ред. д.держ.упр., проф. Н. В. Грицяк. «Видавництво «Тезис», 2015. 226 с: іл.
5. Інформаційно-аналітична діяльність: навч. посіб. / В. М. Варенко. К.: Університет «Україна», 2014. 417 с.

Остапович Інна Петрівна,
начальник сектору ювенальної превенції
УПД ГУ НП у Волинській області,
майор поліції

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ЯК НАПРЯМ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ І СВОБОД ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ

Захист прав і свобод підростаючого покоління визнається одним із найважливіших завдань Української держави, адже ставлення до дітей, повага до їхньої людської гідності, турбота про їхнє благополуччя є критерієм відображення рівня гуманності й цивілізованості суспільства та запорукою гідного майбутнього країни.

На сьогодні основними напрямками державної політики у сфері захисту прав дітей є: охорона здоров'я і сприяння здоровому способу життя дітей; покращення економічних умов життєдіяльності дітей; забезпечення якісної освіти та виховання; підвищення дієвості державної системи підтримки дітей, що перебувають у складних життєвих ситуаціях.

Забезпечення прав і свобод дітей потребує консолідації зусиль органів державної влади і місцевого самоврядування та громадськості. Важливою складовою цього процесу є підвищення рівня поінформованості дітей та дорослих про існуючі механізми і можливості захисту конституційних прав та свобод дитини; запровадження єдиної загальнодержавної програми виховання підростаючого покоління; розробки та впровадження системи організації дозвілля дітей, доступної для кожної дитини; забезпечення державної підтримки діяльності дитячих організацій; підвищення відповідальності за порушення прав дитини [1].

Світові стандарти у галузі дотримання прав дитини, що формувалися протягом багатьох десятиліть, закріплені у кількох важливих міжнародних документах. Ще у 1924 році Лігою Націй було розроблено та прийнято Женевську декларацію прав дитини, а зі створенням у 1945 році Організації Об'єднаних Націй увага до прав дитини у світі посилилась і міжнародна спільнота у 1959 році прийняла Декларацію прав дитини та кілька інших правових документів, що визначають статус жителів планети до 18 років та зобов'язання держави і суспільства перед ними.

Зокрема, Конвенцією про права дитини у 1989 році проголошено, що «людство зобов'язане дати дітям усе найкраще, надійно забезпечити дитинство, що гарантує в майбутньому розвиток повноцінних громадян» [2]. Найважчий пріоритет прав та свобод людини і громадянина та специфічний правовий статус підростаючого покоління сприяє формуванню головного напрямку діяльності органів виконавчої влади України, що полягає у реалізації «державної політики щодо захисту прав дітей, насамперед, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також державної соціальної політики стосовно дітей, як особливої соціально-демографічної групи суспільства, що має специфічні потреби та інтереси». В умовах розробки соціальних, правових та економічних заходів щодо задоволення потреб і запитів дітей, створення механізму захисту та охорони їх прав і свобод є нагальною потребою. Однак реальне забезпечення прав і свобод дітей

пов'язане не тільки з визнанням цих прав і свобод у державі, але й з певними зобов'язаннями щодо можливості їх безперешкодної реалізації та захисту від незаконних порушень завдяки наявності спеціальних гарантій. Таким чином, встановлені державою гарантії реалізації прав і свобод підростаючого покоління органами державної влади (зокрема правоохоронними органами) є запорукою їх реального існування.

Соціальні перетворення в державі, кризовий стан економіки і зміни у суспільному житті спричинили необхідність появи нових соціальних інститутів, уповноважених реалізувати соціальний захист дітей, нових напрямів і підходів у соціальній роботі з підростаючим поколінням, які відповідають їх соціальним запитам, потребам і вимогам суспільства.

Законодавчу базу соціальної роботи в Україні становлять такі міжнародні документи, як Загальна декларація прав людини (ООН, 10 грудня 1948 р.), Міжнародний пакт про цивільні і політичні права (ООН, 16 грудня 1966 р.), Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (Нью-Йорк, 16 грудня 1966 р.). Крім того існує значна кількість нормативних актів, що регламентують соціальну роботу та захист населення: закони, укази, декрети, постанови та розпорядження Президента України та Кабінету Міністрів України. Стосовно визначеної нами категорії громадян в Україні прийнято Закон від 21 червня 2001 р. № 2558-14 «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю», який регулює правове забезпечення означеного напрямку.

Соціальна робота з дітьми передбачає діяльність уповноважених органів, підприємств, організацій та установ (незалежно від їх підпорядкування і форми власності) та окремих громадян, яка спрямована на створення соціальних умов життєдіяльності, гармонійного та різнобічного розвитку підростаючого покоління, захист його конституційних прав, свобод і законних інтересів, задоволення культурних та духовних потреб [5].

До зазначених уповноважених органів належать: органи виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; служби у справах неповнолітніх; центри соціальних служб для молоді, їх спеціалізовані формування; підприємства, установи та організації (незалежно від їх підпорядкування і форми власності).

Основними принципами соціальної роботи з дітьми є: законність, дотримання і захист їхніх прав; диференційованість, системність, індивідуальний підхід; доступність, конфіденційність; відповідальність суб'єктів соціальної роботи за дотримання етичних і правових норм, вимог та правил здійснення соціальної роботи; добровільність у прийнятті допомоги [5].

Зазначена робота здійснюється відповідно до основних напрямів державної політики. Найважливішими з них є: визначення правових засад соціальної роботи з дітьми; розроблення та реалізація державних, галузевих, регіональних програм соціальної підтримки дітей; створення сприятливих умов для гармонійного розвитку, активної участі в творчій, культурологічній, спортивній і оздоровчій діяльності; консультування і надання соціальних послуг, соціально-медичної, психолого-педагогічної, правової, інформаційної та інших видів соціальної допомоги; використання соціального менеджменту щодо організації діяльності органів виконавчої влади, громадських організацій, спрямованої на подолання соціальних проблем; здійснення соціально-профілактичної роботи щодо запобігання наслідкам негативних явищ та

подолання таких наслідків; розроблення та проведення комплексу реабілітаційних заходів щодо відновлення соціальних функцій, психологічного та фізичного стану дітей, які зазнали жорстокості, насильства, потрапили в екстремальні ситуації; здійснення комплексу медико-соціальних та реабілітаційних заходів щодо адаптації в суспільстві дітей із вадами фізичного та розумового розвитку; сприяння дитячим і молодіжним організаціям, іншим об'єднанням громадян, фізичним особам у реалізації ними власних соціально значущих ініціатив і проектів означеного спрямування; забезпечення дотримання соціальних стандартів і нормативів щодо умов життєдіяльності, морального, психологічного та фізичного стану підростаючого покоління; здійснення кадрового, науково-методичного, фінансового, матеріально-технічного, інформаційного та інших видів забезпечення соціальної роботи; сприяння розвитку та підтримка волонтерського руху тощо [3].

Своєрідність дітей як особливої демографічної групи населення зумовлює специфічні підходи соціальної роботи, які базуються на таких напрямках, як: соціальна профілактика, соціальне обслуговування, соціальна реабілітація і соціальна допомога. Тож, головною метою соціальної роботи з дітьми повинно бути створення умов позитивно орієнтованої соціалізації особистості, що сприяє соціальній адаптації та самореалізації підростаючим покоління в інтересах особистості та суспільства. А підвищити ефективність проведення соціальної роботи у процесі забезпечення прав і свобод дітей в Україні можна шляхом координації діяльності державних і громадських структур та тісної співпраці урядовців, науковців і громадськості.

Список використаних джерел

1. Дакал А. В. Актуальні проблеми формування та реалізації державної політики щодо захисту прав дітей в Україні. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej18/PDF/14.pdf>
2. Конвенція про права дитини 1989 року: збірник міжнародних документів та нормативно-правових актів України з питань соціально-правового захисту дітей. Київ: Логос, 2001. Ч. 1. С. 42–63.
3. Права дитини: сучасний досвід та інновації. Зб. інформ. і метод. матеріалів / за заг. ред. Г. Лактіонової. Київ: Либідь, 2005. 252 с.
4. Система захисту дітей від жорстокого поводження: навч.-метод. посібник / за ред. К. Левченко, І. Трубавіної. Київ: Державна соціальна служба, 2008. 396 с.
5. Соціальна робота в Україні: навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко та ін.; за заг. ред. І. Д. Зверевої, Г. М. Лактіонової. Київ: Наук. світ, 2003. С. 52–61.

Письменний Денис В'ячеславович,

курсант факультету підготовки

фахівців для підрозділів стратегічних розслідувань

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Токар Андрій Анатолійович,

викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНИХ ПРАВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ

Рівні права є однією з ознак правової держави. Держава зобов'язана забезпечувати дотримання прав людини, передбачених міжнародним законодавством. Принцип рівності жінок та чоловіків закріплений в Конституції України. Стаття 3 Конституції закріплює рівність чоловіків та жінок в усіх сферах життя. Даної норми гендерної рівності торкаються ст.21, 24, 51. Частина третя ст. 24 Конституції України, безпосередньо присвячена подоланню дискримінації стосовно жінок в Україні та наголошує на тому, що рівність прав жінок і чоловіків забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній та культурній діяльності, у здобутті освіти та професійній підготовці, у праці та винагороді за неї.

Окрім цього Україна ратифікувала Конвенцію про ліквідацію усіх форм дискримінації по відношенню до жінок. Водночас, ці нормативні акти носять виключно декларативний характер та не забезпечені механізмами реалізації, тобто фінансовими та організаційними ресурсами для забезпечення даних зобов'язань.

На сьогодні жінки складають 53% населення України. У той же час доля жінок в загальній кількості підприємців складає 30%. В основному вони зайняті в малому та середньому бізнесі. У великому бізнесі жінки – рідкість. Становлення жіночого бізнесу в основному відбувається за рахунок ініціативи жінок, а не як результат дії спеціальних державних програм. Жіночий бізнес орієнтований в основному на роздрібну торгівлю, медицину, культуру та науку. Разом з цим серед найманих працівників показником дискримінації є рівень заробітної плати. В цілому рівень жіночої заробітної плати складає 2/3 чоловічої. Гендерна нерівність в оплаті праці є прямим порушенням принципу рівної оплати за рівну працю. Майже в усіх галузях народного господарства жінки займають низькооплачувані посади. Всі ці роки на ринку праці простежується ще одна закономірність: чоловіки витісняють жінок з перспективних добре оплачуваних посад.

На даний час дискримінація жінок має місце в економічній, політичній, культурних сферах нашого життя, та особливо в повсякденному житті. Однією з латентних проблем нашого суспільства є домашнє насильство. За неофіційними даними (офіційні дані з цієї проблеми відсутні) кожна 5 жінка в Україні є жертвою домашнього насильства. Кваліфікована правова допомога є недоступною для більшості жінок, які потрапили в скрутну ситуацію.

Традиційні стереотипи масової свідомості суттєво обмежують можливості кар'єрного росту для жінок. При працевлаштуванні у жінок менше шансів, ніж у чоловіків отримати вакантне місце. До того ж нерідко роботодавець зазначає, що конкурс оголошується виключно для чоловіків.

Очевидна нерівність позицій жінок та позицій чоловіків на ринку праці призвела до фемінізації бідності. Сьогодні кожна 3 жінка має рівень доходів, що дорівнює прожитковому рівню. Жінки складають більшість у найбільш соціально-незахищених категоріях громадян: пенсіонери, безробітні, працюючих у бюджетній сфері. Скрутне матеріальне становище нерідко штовхає жінок на заробітчанство, вони їдуть в основному нелегально, залишаючи малолітніх дітей на своїх родичів, що нерідко означає звичайну дитячу бездоглядність, а, відтак, нерідко і безпритульність.

Окрім того, як правило, наші співвітчизниці змушені перебувати за кордоном у нелегальному статусі, що нерідко призводить до негативних наслідків. Жінки стають об'єктом продажу та сексуальної експлуатації.

На правове врегулювання зазначених проблем, чітке законодавче визначення конкретних норм, що розвивали б відповідні норми Конституції України щодо рівності прав жінок і чоловіків у реальному житті, спрямований даний законопроект.

В законопроекті передбачено визначення основних засад державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, механізмів забезпечення рівності таких прав, зокрема у сферах здобуття освіти, роботи в органах місцевого самоврядування, державної служби, отриманні винагороди за працю, стосунках з роботодавцями, в соціальній сфері тощо.

Передбачена також відповідальність суб'єктів права за порушення законодавства про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Додаткових видатків з Держбюджету введення в дію даного Закону не потребується.

Список використаних джерел

1. ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ: ШЛЯХ ДО УСПІХУ ЧИ ЗАГРОЗА МАЙБУТНЬОМУ?; автор Наталія Буковинська: URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/3/43.pdf>
2. Проблема «гендорної рівності». Реферат.URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/sociology/30015/>
3. Курсова робота з Соціології «Основи гендорної рівності». URL: <https://works.doklad.ru/view/sN9G33vhrNE.html>

Півторак Галина Федорівна,

доцент кафедри морського права

Навчально-наукового інституту морського права та менеджменту

Національного університету «Одеська морська академія»,

кандидат юридичних наук

РЕАЛІЗАЦІЯ УГОД МІЖ УКРАЇНОЮ ТА РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ ЩОДО ЕКСПЛУАТАЦІЇ РИБОЛОВНИХ РЕСУРСІВ

Необхідність розширення дво- і багатостороннього співробітництва держав у галузі рибальства була зумовлена закриттям багатьох районів традиційного промислу низки країн. У Конвенції 1982 р. встановлено обов'язок держав співпрацювати між собою з питань збереження та управління живими ресурсами у районах відкритого моря та виключних економічних зонах. При цьому держави, особи яких здійснюють промисел живих ресурсів в одному районі відкритого моря, мають вести переговори з метою вжиття заходів для їх збереження [1].

За часів СРСР було укладено значну кількість угод з питань співробітництва в галузі рибного господарства та рибних ресурсів. Угода між Урядом України та Урядом Російської Федерації про співробітництво в галузі рибного господарства від 24 вересня 1992 року передбачає співробітництво з питань розробки і координації країнами своєї рибогосподарської політики і практичної діяльності в цілях досліджень, оптимального використання і зберігання живих ресурсів Світового океану, в тому числі Чорного і Азовського морів [2].

Сторони погоджуються розробляти і координувати свою рибогосподарську політику і практичну діяльність у таких основних напрямках: розвиток риболовства у районах відкритого моря за межами їх риболовної юрисдикції; оптимальне використання і збереження морських живих ресурсів та управління ними у межах їх риболовної юрисдикції; проведення рибогосподарських досліджень; участь у міжнародних риболовецьких організаціях; надання в районах промислу взаємних послуг у забезпеченні риболовецьких суден і транспортування рибної продукції; і т. д [2].

Відповідно до ст. 7: «Сторони проводитимуть не менше ніж один раз на рік двосторонні консультації з метою виконання положень цієї Угоди [3]. Однак, у період з 2015 по 2020 роки двосторонні консультації в рамках угоди між Урядом України та Урядом Російської Федерації про співробітництво в галузі рибного господарства не проводились. Наразі угода залишається чинною. Оскільки Угода є міжурядовою, Держрибагенство проводить консультації із зацікавленими центральними органами виконавчої влади щодо призупинення її дії чи денонсації. Наразі остаточне рішення не прийняте.

14 серпня 1993 року була підписана Угода між Державним комітетом України з рибного господарства та рибної промисловості і Комітетом Російської Федерації з рибальства з питань рибальства в Азовському морі. Ця угода передбачає спільне використання живих ресурсів басейну Азовського моря. Для цього, з одного боку, встановлюється та забезпечується взаємний та рівноправний промисел живих ресурсів в усьому басейні Азовського моря юридичними та фізичними особами України та РФ без обмежень територією тієї чи іншої

держави. Таким чином, ця угода надає суднам під прапором України та РФ законне право на промисел навіть у прибережній зоні сусідньої держави [3].

З іншого боку, Угода 1993 року встановлює механізми збереження та спільного використання живих ресурсів та управління ними в Азовському морі. До таких механізмів слід віднести такі, як погодження спільної програми з підтримання запасів анадромних видів риб на безпечному біологічному рівні, заснування Українсько-Російської Комісії з питань рибальства в Азовському морі та інше. Також Угода передбачає проведення рибогосподарських досліджень; взаємодію в організації ремонту та будівництві риболовецьких суден; надання взаємних послуг на рівноправній основі для транспортування, ввезення і вивезення рибопродукції з використанням рибних портів; запобігання забрудненню морського середовища, яке впливає на стан морських живих ресурсів та інше [3].

24 грудня 2019 року ГО «Колегія юристів з морського права України» висловила свою позицію на адресу представника Президента України в АРК Кориневичу А.О. щодо можливих наслідків денонсації Договору між Україною та РФ про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки 2003 року, та Угоди між Державним комітетом України з рибного господарства та рибної промисловості і Комітетом Російської Федерації з рибальства з питань рибальства в Азовському морі 1993 року. У листі ГО «КЮМП» було зазначено: «Як свідчать події в регіоні Азовського моря протягом останніх років, ФСБ РФ здійснює не тільки постійний контроль суден під прапором України, але і їх арешт через порушення державного кордону РФ, в т.ч. під час промислу риби» [4].

У зв'язку з вищенаведеним, можна зробити висновок про недотримання Російською федерацією своїх зобов'язань щодо Угоди 1993 р., також низки других угод та зобов'язань, що виникають з реалізації положень Конвенції з Морського права 1982 р. На цей час реалізація угоди зі сторони України можлива тільки в частині, що стосується збереження та спільного використання живих ресурсів та управління ними в Азовському морі. Співпраця з питань збереження та управління живими ресурсами між державами з протилежними та прикордонними узбережжями набула характеру принципу права, але, на жаль, цей факт не вплинув на виконання взаємо зобов'язань.

Список використаних джерел

1. Про ратифікацію Угоди про виконання положень Конвенції Організації Об'єднаних Націй з морського права від 10.12.1982 року, які стосуються збереження транскордонних рибних запасів та запасів далеко мігруючих риб і управління ними : Закон України від 28 листопада 2002 р. № 319-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 5. Ст. 38.
2. Угода між Урядом України та Урядом Російської Федерації про співробітництво в галузі рибного господарства від 24.09.1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_024#Text
3. Угода між Державним комітетом України з рибного господарства та рибної промисловості і Комітетом Російської Федерації з рибальства з питань рибальства в Азовському морі від 14.09.2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/643_174.
4. Наслідки денонсації деяких договорів між Україною та РФ щодо Азовського моря та Керченської протоки. *Колегія юристів з морського права України*. URL: <http://www.umba.org.ua/newsroom/news/news20.htm>

Поліщук Олексій Анатолійович,

курсант Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Гребенюк Андрій Миколайович,

викладач Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

СУЧАСНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ВЕБТЕХНОЛОГІЙ

Величезний вплив на життя сучасної людини надає розвиток вебтехнологій. Наука не стоїть на місці, все більш популярним напрямком розвитку є вебінфраструктура. Місце телевізора і газет зайняли інтернет-технології, завоювавши довіру користувача, дозволяючи в режимі онлайн користуватися програмами, читати новини, в якій точки земної кулі не знаходилася б користувач. Тому при розробці сайту необхідно орієнтуватися на потреби користувача.

На сьогоднішній день в мережі Інтернет є дуже багато інформації для користувача, яка часто є надмірною, і не відповідає інтересам користувача повною мірою. Виходячи з цього, інтерес до вебсайту може знизитися, якщо користувачеві не буде досить цікаво, і він не знайде контент, що цікавить саме його.

В умовах жорсткої конкуренції розробники сайтів знаходяться в постійній боротьбі за нові інструменти і грамотно складений контент, які дозволяють збільшити користувальницький інтерес до інтернет-ресурсів [1, с. 25].

Із найбільш значущих тенденцій розвитку можна виділити:

- Застосування мінімалізму в дизайні;
- Застосування технології HTML5;
- Застосування технології CSS3;
- Виведення вікна меню при розгляді контенту для зручності користувача;
- Розробка актуального мобільного додатка;
- Підвищення соціального захисту.

Мінімалізм в дизайні є однією з найбільш популярних тенденцій, яка дозволяє користувачеві оцінити привабливість сайту, в якому відсутня зайва інформація, присутні тільки найважливіші елементи, через які можна спілкуватися з користувачем. При мінімалістичному дизайні сайту основною метою є привернути користувача інформацією, мінімізувавши при цьому графічне навантаження на сайт. Даний дизайн є актуальним та простим у використанні.

Сайти з використанням паралакс-ефекту дозволяють розглядати сайт як витвір мистецтва. Варто згадати і про дизайн від компаній Microsoft, Google і Apple. Відбувається об'єднання HTML5 і паралакс-скролінгу, а користувачі можуть спостерігати за інтерактивним дизайном без затримок завдяки тому, що дані передаються через URL і оновлюються у фоновому режимі, тому необхідна сторінка з'являється без запізнь.

Завдяки технологіям HTML5 та CSS3 з'являються можливості розміщення різноманітного контенту: аудіо, відео, різних анімації та інших форм. Застосувавши CSS3 можна створювати різноманітні елементи, трансформації, різні естетично приємні

шрифти. Блок меню залишається при гортанні контенту, що дозволяє домогтися більшої зручності при прокручуванні сторінки вниз, а в подальшому - пошуку рядка меню на сайті. Все стало набагато простіше завдяки фіксації блоку з меню. Інструмент залучення уваги користувача мобільного додатка - використання слайдерів, що дозволяє в один клік гортати галерею.

Технологія чуйного вебдизайну або адаптивної верстки дозволяє відображати інформацію як на екрані персонального комп'ютера, так і на екрані мобільного телефону. За допомогою цього інструменту сайти будуть ідентичними, і користувач зіткнеться зі звичною навігацією. Тепер люди з обмеженими можливостями також можуть переглядати інформацію на сайтах, які стають більш адаптивними до цього. На сьогоднішній день це сайти більшості держструктур.

З боку користувача головним показником оцінки сайту є зручність користування і цікава інформація, цінується мінімалістичний дизайн і зручність навігації. Адаптивність сайту має велике значення, так як смартфони набирають популярність, і користувач має потребу у швидко працюючому та зручному додатку. Таким чином, можна зробити висновок, що вік технологій не стоїть на місці, необхідно йти в ногу зі часом, відкриваючи нові горизонти розвитку, підтримуючи зворотний зв'язок з користувачем, що визначає основні напрямки розвитку інтернет-технологій.

Список використаних джерел

1. Ю. Web-дизайн. Посібник користувача. М.: Комп'ютера, 2016. С. 25.
2. Лещев Д. Створення інтерактивного Web-сайту. Навчальний курс. С.-Пб., 2014
3. 2015-2021 Web4U: «15 провідних тенденцій веброзробки у 2020 році» URL: <https://ukrreferat.com/chapters/rizne/rozrobka-veb-sajtu-kursova-robota.html>

Приходько Вадим Іванович,

*старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
спеціального транспорту та форменого одягу
Державного науково-дослідного інституту МВС України,
кандидат юридичних наук*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ: ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ

Однією з найбільш характерних і невід'ємних частин сучасної цивілізації є дорожній рух, а процеси пов'язані з дорожнім рухом, явища, що його супроводжують, та їх наслідки, призводять до значних людських жертв, спричиняють екологічні проблеми, завдають величезних матеріальних збитків, посідають важливе місце в суспільному житті та потребують уваги держави та всього суспільства.

На сьогодні транспорт, особливо автомобільний, розглядається як джерело підвищеної небезпеки, а його експлуатація пов'язана з ризиком для життя і здоров'я людей. Для зниження ризиків настання небезпеки для життя і здоров'я людей, навколишнього середовища і суспільства в цілому держава застосовує різні правові інструменти, серед яких найбільш чітко виділяють адміністративно-правові засоби забезпечення безпеки дорожнього руху.

Насамперед хотілося б зазначити, що безпека дорожнього руху – це система суспільних відносин, яка складається в сфері дорожнього руху з метою задоволення потреб його учасників у переміщенні та відображає ступінь захищеності цих учасників і держави від дорожньо-транспортних пригод та їх наслідків [1]. Отже, безпека дорожнього руху є ключовим фактором забезпечення комфортності перевезень, дотримання прав і законних інтересів учасників руху, ефективного розвитку транспортної сфери та економіки країни в цілому, що нині є вкрай актуально.

З цього приводу зазначимо, що дослідженню питань забезпечення безпеки дорожнього руху присвячено низку науково-теоретичних праць таких вчених, як Бесчастний В., Веселов М., Гаркуша А., Гуржій Т., Гусаров С., Доненко В., Долгополова М., Єгупенко В., Міленін О., Пдоляка А., Разводовський В., Салманова О., Собакарь А., Сопільник Л., Стоцька М. та інші.

Сутність безпеки дорожнього руху визначається, як стан захищеності життя, здоров'я людей, їхніх інтересів, а також інтересів інших осіб під час переміщення людей і вантажів транспортними засобами, а також без транспортних засобів дорогами, що регламентовано спеціальними правовими нормами, урегульовано спеціальними технічними засобами та державними органами [2].

Суспільні відносини в сфері забезпечення безпеки дорожнього руху є одним із найважливіших об'єктів адміністративно-правової охорони. Саме за допомогою закріплення та практичної реалізації різноманітних адміністративно-правових засобів створюються умови для підвищення ефективності діяльності, спрямованої на забезпечення безпеки дорожнього руху. У цьому контексті доречно зазначити, що система забезпечення безпеки дорожнього руху – це регламентована нормативними документами

сукупність взаємопов'язаних організаційних, соціальних, економічних і технічних заходів, методів та засобів, спрямованих на забезпечення і підтримку необхідного рівня безпеки перевезення пасажирів та вантажів [3].

Адміністративно-правові засоби у своїй сукупності є одним із найбільш ефективних структурних елементів охоронної діяльності органів держави, спрямованої на формування та розвиток суспільних відносин у сфері дорожнього руху на міцній нормативній основі, а їх порядок застосування визначено, як правило, адміністративно-процесуальними нормами [4].

Адміністративно-правові засоби забезпечення безпеки дорожнього руху за змістом та об'ємом охоплюють суспільні відносини в різних сферах життєдіяльності держави. У той же час, реалізація адміністративно-правових засобів належить до компетенції органів виконавчої влади, спеціально уповноважених посадових осіб і є результатом здійснення ними державно-владних повноважень.

В загальному порядку адміністративного законодавства та практики його застосування, слід зазначити, що до основних адміністративно-правових засобів забезпечення безпеки дорожнього руху, відносяться:

1. Загальнообов'язкові правила в сфері забезпечення безпеки дорожнього руху.
2. Засоби переконання, позитивного стимулювання чи заохочувальні засоби, що сприяють підвищенню творчої активності учасників суспільних відносин у сфері дорожнього руху.
3. Засоби адміністративного примусу, що застосовуються з метою попередження, припинення правопорушень, забезпечення провадження у справах про адміністративні проступки та притягнення порушників до адміністративної відповідальності.

Отже, адміністративно-правові засоби забезпечення безпеки дорожнього руху – це сукупність прийомів і способів, за допомогою яких відповідні суб'єкти впливають на суспільні відносини у зазначеній сфері з метою належного функціонування транспортних засобів, формування в учасників дорожнього руху культуру поведінки до інших учасників руху та дотримання Правил дорожнього руху, які використовуються для попередження й припинення порушень загальнообов'язкових правил, норм і стандартів у сфері дорожнього руху.

Список використаних джерел

1. Ярмакі Х. П. Адміністративно-наглядова діяльність міліції в Україні : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2006. 437 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
3. Хом'як Я. І. Становлення і розвиток органів державної автомобільної інспекції МВС України (1936–2000 рр.) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2002. 189 с.
4. Забезпечення Національною поліцією безпеки дорожнього руху: правові та організаційні аспекти: метод. рек. / В. І. Варивода, Д. А. Євдокимов, В. Г. Сюрвачик, О. М. Жук; І. І. Риндюк. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. 110 с.

Розгон Ольга Володимирівна,

провідний науковий співробітник

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України,

кандидат юридичних наук, доцент

ВИБІР І ПОПЕРЕДНЯ ОЦІНКА ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ

Оскільки розвиток інноваційної діяльності передбачається у використанні й удосконаленні передових технологій, то саме *трансфер технологій* дає змогу не тільки перетворити знання на інноваційну технологію, а й забезпечити інноваційний розвиток підприємства.

Інновації, які впроваджують суб'єкти, існують у процесі здійснення ними інноваційної діяльності. Стаття 3 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» визначає суб'єктів трансферу технологій.

У процесі *трансферу технологій* здійснюється передання об'єкта *трансферу технологій* до споживача.

Об'єктом трансферу технологій, на думку проф. О. Плахотнік, є наукові та науково-технічні результати, об'єкти права інтелектуальної власності (зокрема, винаходи, корисні моделі, твори наукового, технічного характеру, комп'ютерні програми, комерційні таємниці, ноу-хау або їх сукупність), у яких відображено перелік, строк, порядок і послідовність виконання операцій, процесу виробництва та/або реалізації та зберігання продукції [1, с. 10].

Якщо відповідно до ст. 1 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» *трансфер технології* – це передача технології, тоді слід тлумачити поняття *технологія*. За цим законом *технологія* – це результат науково-технічної діяльності, сукупність систематизованих наукових знань, технічних, організаційних та інших рішень про перелік, строк, порядок і послідовність виконання операцій, процесу виробництва та/або реалізації і зберігання продукції, надання послуг. До таких результатів як правової форми технології в першу чергу можна віднести об'єкти права інтелектуальної власності (зокрема, винаходи, корисні моделі, твори наукового, технічного характеру, комп'ютерні програми, комерційні таємниці, ноу-хау або їх сукупність).

Отже, технологія – це *об'єкт трансферу технологій* і це обов'язково науково-технічні знання (або науково-технічні результати), виражені у формі об'єктів прав інтелектуальної власності чи інших не охоронюваних законом результатів творчої діяльності, що є особливими об'єктами нематеріального характеру, що за своєю суттю становить собою інтелектуальну складову технології.

Досліджуючи правові аспекти співвідношення *технології та інноваційного продукту*, можна дійти висновку, що, по-перше, відповідно до чинного законодавства технологія може бути *реалізована як інноваційний продукт*. По-друге, технологія належить до *самостійного об'єкта правового регулювання*, який може бути використаний як самим розробником (творцем) технології, так і наданий іншим суб'єктам

господарювання, в тому числі суб'єктам інноваційної діяльності, на умовах використання чи повного передання прав на неї. Водночас *технологію можна визначити і як один з інноваційних об'єктів поряд з інноваційним продуктом.*

З позицій національного законодавства, будь-яка *технологія може існувати сама по собі, тобто поза інноваційним процесом*, але з моменту подальшої розробки технології з метою практичного втілення може бути перетворена на інноваційний продукт і набути додаткових ознак, таких, які наводяться у ст. 14 ЗУ «Про інноваційну діяльність» щодо інноваційного продукту [2].

Якщо розглядати *трансфер технологій як процес*, то це перетворення інтелектуальної власності на фізичний продукт або процес, який генерує комерційну вигоду, чи може бути використаний на благо суспільства; обмін навичок знань, технологій *методів* і зразків виробництва, між урядами й установами для забезпечення науково-технічного прогресу (НТП) та більшої доступності для ширшого кола користувачів; процес обміну знаннями, машинами, обладнанням, методами, процесами, а також об'єктами з метою полегшення доступу до науково-технічних розробок від першовідкривачів до наступного передання потенційним користувача [3; 4, с. 370].

Трансфер технологій як процес має певні етапи і складається з послідовних процесів.

Початковим етапом трансферу технологій є *вибір та попередня оцінка технології.*

Він може включати такі процеси:

- розробка стратегії підприємства при комерційній реалізації технологій на внутрішніх ринках;
- ідентифікація потреби в технології та об'єкта продажів;
- оцінка витрат, які пов'язані з придбанням технологій;
- оцінка необхідності залучення технології та її пошук;
- порівняльний аналіз з іншими технологіями;
- вибір технології, яка комерційно спроможна в умовах існуючої кон'юнктури (придатна для продажу, а також та, яка може окупитися);
- виявлення попиту на технологію у потенційних покупців, формування у них потреб в технології і забезпечення відповідної пропозиції.

Для відбору та попередньої оцінки технології необхідно обробити аналітичну інформацію щодо технічних, технологічних, організаційних параметрів упровадження технології, отже, інформаційно-аналітичне забезпечення трансферу технологій має важливе інформаційне значення на цьому етапі.

Першим процесом є *розробка стратегії для комерційної реалізації технологій на внутрішніх ринках.*

В основі стратегії лежить прагнення забезпечити на якомога більший період часу отримання максимального прибутку. Залежно від конкретних ринкових умов дана ціль може бути досягнута шляхом експорту готових виробів, втілюючи в себе *нову технологію*, представленням ліцензії чи іншими методами.

Обрана стратегія визначає дії підприємства щодо шляхів її реалізації за трьома напрямками: 1) зосередження основних зусиль на національному ринку, де підприємство має певні переваги, пов'язані з досвідом роботи, напрацьованою клієнтською базою,

знанням місцевих особливостей і специфічних вимог споживачів її продукції, 2) розгортання маркетингової діяльності на «нейтральних» територіях, де позиції конкурентів приблизно такі ж, як і фірми, що має намір розширити свою ринкову частку, 3) вторгнення на ринок основного конкурента, де він має міцні комерційні позиції [5].

На *першому етапі* відбувається так звана ідентифікація технології, яка полягає у виборі самої технології, цілей, завдань, критеріїв для її пошуку, що дає можливість вивчення та аналізу існуючих на даний момент технологічних і організаційних рішень, слабких і сильних сторін компанії, можливостей і умов ринку. В результаті цього визначаються *основні економічні та технологічні параметри* і компоненти нової технології, робляться висновки про необхідні для організації форми, методи, інструменти трансферу технології.

У результаті компанія може обмежитися придбанням тільки *ліцензії або патенту*, що не призведе до значних витрат. Найчастіше, коли технологія досить складна або масштабна, вимагає для своєї реалізації низки висококваліфікованих фахівців, компанія залучає незалежного експерта / експертів, що дозволяє визначати оптимальне рішення щодо технології та її трансферу і досягати високих результатів у більш стислі строки [6, с. 129].

Метою *визначення технологій для трансферу технології* як процесу є проведення оцінки обраних науково-дослідних проєктів із метою виявлення їх комерційного застосування. Це створює основу для визначення технологій, готових до трансферу, і того, які з них мають найбільший потенціал для передачі. Оцінка технології може бути виконана в межах організації або сторонньою організацією з використанням спеціалізованих методик [7, с. 179].

У процесі *пошуку технології* акцент робиться на джерелі технології. Якщо джерелом є науково-дослідницька середовище, в результаті близькості до першоджерела спостерігається можливість отримати більш нову технологію, при цьому зазнаючи менших витрат, ніж при придбанні у виробника. Однак тут необхідно врахувати майбутні витрати на впровадження і просування технології. Якщо джерелом технології є бізнес-середовище, це означає нова технологія вже знайшла практичну реалізацію і працює. Однак виробник часто не зацікавлений у продажу найбільш передової технології, що пояснюється його небажанням створювати собі нових конкурентів [6, с. 129].

Трансфер технологій на такому рівні є пасивним процесом, не потребує від партнерів-кореспондентів обов'язкового співробітництва, але на такій стадії дослідники можуть працювати у складі команд, перетинаючи відомчі та національні кордони. На такому рівні споживачі технології до процесу трансферу не залучаються [8, с. 23–24].

Отже, на цьому етапі здійснюється підбір, вивчення і аналіз науково-технічної матеріалів, огляд стану питання, попередні кон'юнктурні оцінки, визначаються конкретні розробки, що можуть бути запропоновані на ринку, дається попередня оцінка потреб споживачів.

Список використаних джерел

1. Конспект лекцій з дисципліни «Трансфер технологій» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня усіх спеціальностей/ Укл.: д.е.н., проф. Плахотнік О. О., Кам'янське, ДДТУ, 2017. 67 с.

2. Адамюк Д. І. Поняття технології: встановлення змісту та співвідношення з іншими суміжними поняттями. *Право та інноваційне суспільство*. 2015. № 1. С. 34–41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pric_2015_1_6.
3. Ляшенко О. М. Комерціалізація та трансфер технологій: категорії та методи інноваційної діяльності. *Інноваційна економіка: всеукр. наук.-вир. журнал*: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2010_5/8.pdf.
4. Денисюк В. А. Стан та перспективи розвитку передачі (трансферу технологій) в Україні. *Соціально-економічні дослідження в перехідний період*. Львів, 2000. № 16. С. 370–377.
5. Йохна М. А. Трансфер технологій: суть, форми і значення / М. А. Йохна, О. В. Козачок. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2012. № 3, т. 3. С. 69–72. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/886/1/yohna.pdf>.
6. Соловьєва Ю. В. Механізм трансферта технологій в інноваційній економіці: монографія. Москва: РУДН, 2016. 164 с.
7. Андросова О. Ф. Трансфер технологій як інструмент реалізації інноваційної діяльності: монографія / О. Ф. Андросова, А. В. Череп. К.: Кондор, 2007. 356 с.
8. Фонштейн Н. М. Трансфер технологій и эффективная реализация инноваций. М.: АНХ, 1999. 296 с.

Романова Тетяна Володимирівна,

*провідний науковий співробітник відділу випробувань
лабораторії сертифікації ручної вогнепальної зброї та спецзасобів самозахисту
Державного науково-дослідного інституту МВС України*

Шапочка Тетяна Іванівна,

*старший науковий співробітник відділу випробувань лабораторії
сертифікації ручної вогнепальної зброї та спецзасобів самозахисту
Державного науково-дослідного інституту МВС України,
кандидат юридичних наук*

**ДІЇ ЩОДО РИЗИКІВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ
АКРЕДИТОВАНОЇ ЛАБОРАТОРІЇ**

Запровадити систему управління якістю – стратегічне рішення організації, яке може допомогти поліпшити її загальну дієвість та забезпечити міцну основу для ініціатив щодо сталого розвитку. Потенційні вигоди для організації від запровадження системи управління якістю на основі ДСТУ ISO 9001:2015 [1] наступні:

- здатність постійно постачати продукцію та послуги, які задовольняють вимоги замовників, а також застосовувати законодавчі та регламентуючі вимоги;
- створення можливостей для підвищення задоволеності замовників;
- урахування ризиків і можливостей, пов'язаних із середовищем і цілями організації;
- здатність демонструвати відповідність установленим вимогам до системи управління якістю.

У тих випадках, коли діяльність здійснюється в умовах ризику, необхідно цей ризик ідентифікувати, оцінити його можливі наслідки і контролювати. Процес ідентифікації виміру й оцінки складає зміст аналізу ризику.

Ризик – це вплив невизначеності на реалізацію запланованої діяльності, мету, результат роботи. Скоординовану діяльність для управління ризиками зазвичай називають ризик-менеджментом.

З метою ідентифікації ризику необхідно:

- скласти вичерпний список ризиків (ризик, не включений у список, не буде в подальшому оброблятися);
- застосовувати інструменти і техніки ідентифікації;
- включити в роботу по ідентифікації ризиків максимальну кількість персоналу (робочі групи);
- включати в список навіть якщо причина ризику не зрозуміла.

Головне в аналізі – зрозуміти причини та джерела ризиків (наслідки та вірогідності).

Сьогодні концепція аналізування ризиків, покладена в основу ДСТУ ISO 9000:2015 [3], частково знайшла своє відображення і у вимогах Стандарту ISO / IEC 17025:2017 [2].

Лабораторія повинна приймати до уваги ризики та можливості, пов'язані з лабораторною діяльністю, для того, щоб:

- а) бути впевненою, що система менеджменту здатна досягти своїх запланованих результатів;
- б) розширювати (збільшувати) можливості для досягнення мети та цілей лабораторії;
- в) попереджувати або зменшувати небажані наслідки та можливі збої в лабораторній діяльності;
- г) досягти вдосконалення.

Лабораторія повинна планувати:

- а) дії, орієнтовані на ризики та можливості;
- б) яким чином:
 - включити та впровадити ці дії у свою систему менеджменту;
 - оцінювати результативність цих дій [2].

Підкреслимо, що впровадження системи ризик-орієнтованого менеджменту в повній відповідності до ДСТУ ISO 31000:2018 [3] в лабораторну практику Стандартом не вимагається. Лабораторія сама визначає ризики щодо компетентності, неупередженості та порядку функціонування (лабораторної діяльності) та можливості щодо подальшого вдосконалення. Виходячи із наявних ресурсів та значимості ризиків, розробляє «плани дій» щодо ліквідації, мінімізації або уникнення ризиків та реалізації можливостей і відслідковує (проводить моніторинг) їх виконання [4].

Відділ випробувань ДНДІ МВС України акредитований Національним агентством з акредитації України на компетентність та незалежність відповідно до вимог ДСТУ ISO/IEC 17025, має статус органу з оцінки відповідності (далі – ООВ «випробувальна лабораторія»), про що свідчить Атестат, зареєстрований у Реєстрі 10 квітня 2020 р. № 20055, дійсний до 06 серпня 2022 року (дата первинної акредитації 07 серпня 2009 року).

Випробувальна лабораторія ДНДІ МВС України постійно визначає ризики щодо своєї неупередженості, охоплюючи й такі, що виникають внаслідок основної діяльності. При виявленні ризику щодо неупередженості, випробувальна лабораторія продемонструє, яким чином вона усуває чи мінімізує ризик.

Це здійснюється для того, щоб:

- бути впевненим, що система менеджменту здатна досягти своїх запланованих результатів;
- розширювати можливості для досягнення мети та цілей;
- попереджувати або зменшувати небажані наслідки та можливі збої в діяльності;
- досягти вдосконалення.

Політика випробувальної лабораторії щодо ризиків та можливостей полягає в тому, що на регулярній основі (не рідше 1 разу на рік) виявляються ризики неупередженості, компетентності та порядку діяльності.

Виявлені ризики (та можливості) документуються, аналізуються на предмет їх значимості та подальших дій.

Технічне керівництво відповідає за обробку ризиків за затвердженими вищим керівництвом планами (програмами) дій з обробки ризиків та реалізації можливостей подальшого вдосконалення.

Моніторинг ступеня виконання та результативності дій проводиться щорічно при аналізуванні керівництвом.

Цілі ризик менеджменту випробувальної лабораторії:

1. Впровадження ризик-орієнтованого мислення в систему менеджменту лабораторії;

2. Аналізування ризиків з метою запобігання порушення неупередженості та відхилень від системи менеджменту лабораторії;

3. Аналізу можливості для подальшого вдосконалення;

4. Після аналізування впливу внутрішніх і зовнішніх чинників та визначення рівня ризику у випробувальній лабораторії складається протокол ідентифікації ризиків, в якому перелічуються можливі ризики та здійснюється експертне оцінювання ризиків. Слід зауважити, що в протоколі ідентифікації ризики поділяються на наступні категорії: ризики неупередженості, ризики компетентності, ризики функціонування.

Протокол ідентифікації ризиків

	Загальна характеристика ризику	Ідентифікація ризику	Оцінка ризику	Аналізування ризику	Примітки
1	Ризики неупередженості				
2	Ризики компетентності				
2.1	Ризики пов'язані з компетентністю персоналу				
2.2	Ризики пов'язані з приміщенням та умовами довкілля				
3	Ризики функціонування				

5. На підставі складеного протоколу ідентифікації ризиків складається план дій щодо управління ризиками.

План дій щодо управління ризиками

п/п	Запланована дія	Відповідальність	Відмітка про виконання	Примітки
1				
2				

По кожному послаблюючому чиннику ставиться питання:

Яким чином послаблюючий чинник знижує задоволеність замовника чи знижує прибуток організації.

Слід зазначити, що послаблюючі чинники, які знижують задоволеність – фактори основних невдач відділу (організації).

Послаблюючі чинники, які не впливають на задоволеність замовників та контролюючих організацій або не знижують прибуток, в подальшому можна не розглядати.

По кожній можливості задається два питання:

1. Як ця можливість може підвищити задоволеність замовника.
2. Чи існують ресурси на реалізацію можливості та термін її реалізації.

Якщо важко відповісти на перше питання, то цю можливість подалі можна не розглядати. Якщо немає потрібних ресурсів для реалізації можливості в терміні планування (наприклад на поточний рік), то треба розгляд цієї можливості відкласти подалі (наприклад, на наступний рік), та виключити з цього аналізу.

По кожній загрозі задаються наступні питання:

1. Як ця загроза може знизити задоволеність замовника чи прибуток організації.
2. Який можливий термін виникнення загрози.

Якщо важко відповісти на перше питання, то дану загрозу в подальшому можна не розглядати. В залежності від прогнозованого терміну виникнення приймається рішення про включення заходів для її усунення до плану або відкладення на майбутнє.

Оцінювання рівня ризику здійснюється в експертний спосіб та виконується таким чином:

Експертне оцінювання рівня ризику певного чинника здійснюється за допомогою матриці ризиків. Матриця ризиків (див. таблиця 1) обирається як таблиця 3x3, в якій здійснюється оцінювання наслідків від реалізації ризиків та вірогідність реалізації ризиків.

Таблиця 1.

Вірогідність настання ризику	Тяжкість наслідків від реалізації ризику		
	Низька	Середня	Висока
Низька	1 Незначний ризик	1 Незначний ризик	2 Значний ризик
Середня	1 Незначний ризик	2 Значний ризик	3 Неприйнятний ризик
Висока	2 Значний ризик	3 Неприйнятний ризик	3 Неприйнятний ризик

Рівень ризику та дії для його прийняття обираються за вищенаведеною таблицею 2.

Варто зазначити, що ризик-орієнтовне мислення суттєво важливе для досягнення результативної системи управління якістю.

Випробувальна лабораторія ДНДІ МВС України планує та виконує дії щодо розглядання ризиків і можливостей. Адже це і становить основу для підвищення результативності системи управління якістю, досягнення поліпшених результатів і запобігання негативним впливам.

Таблиця 2

Ступінь ризику	Рівень ризику та дії для прийняття рішення
1	Незначний ризик. Може бути прийнятним. Потребує відстеження. Відстеження ризику покладено на відповідального з якості та відповідального за єдність вимірювань.
2	Значний ризик. Потребує уваги та уведення в план якості відділу. Відстеження ризику, управління, прийняття рішення покладено на начальника відділу випробувань.
3	Ризик неприйнятний. Потребує посиленої уваги та внесення в план якості відділу. Відстеження ризику, управління, прийняття рішення покладено на начальника відділу випробувань. Ризик потребує уваги керівництва та задіяння позапланових фінансових витрат або додаткової угоди із замовником.

Випробувальна лабораторія підтримує в актуалізованому стані задокументовану інформацію, необхідну для функціонування процесів, зберігає задокументовану інформацію, задля впевненості у тому, що процеси виконуються за планом.

З'ясовано, що система менеджменту випробувальної лабораторії ДНДІ МВС України вдосконалюється із впровадженням ризик-орієнтованого підходу.

Список використаних джерел

1. ДСТУ ISO 9001:2015 (ISO 9001:2015, IDT) – Системи управління якістю. Вимоги. Національний стандарт України, 2015.
2. ДСТУ ISO/IEC 17025:2017 – Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій. Міжнародний стандарт, 2017.
3. ДСТУ ISO 31000:2018 – Менеджмент ризиків. Принципи та настанови. Міжнародний стандарт, 2018.
4. Вимоги ДСТУ ISO / IEC 17025:2017 та аудит в лабораторіях / Під редакцією д.ф.-м.н., проф. В. М. Новикова. Київ: 2018. 259 с.

Свистонюк Владислав Андрійович,

курсант факультету підготовки

фахівців для підрозділів стратегічних розслідувань

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Токар Андрій Анатолійович,

викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПОЛІЦІЯ – ЦЕ СУСПІЛЬСТВО, А СУСПІЛЬСТВО – ПОЛІЦІЯ

На сучасному етапі розбудови в Україні правової держави однією з актуальних проблем є пошук оптимальних засад взаємодії громадянського суспільства і держави. У даному контексті особливо гостро постає проблема взаємовідносин громадян із представниками державної влади, в тому числі з поліцією.

Правоохоронні органи покладаються на населення при отриманні інформації, таких як: повідомлення про злочини, а також про готовність громадян виступати в якості свідків; оскільки ефективність професійної діяльності багато в чому залежить від населення, їй необхідно усвідомлювати свою легітимність в очах людей[1].

Легітимність «Передбачає, що поліції в деякій мірі надається право монополії [в забезпеченні безпеки і застосуванні сили з цією метою] представниками суспільства, уповноваженими його санкціонувати». Такими представниками можуть виступати «правова система, суспільство, держава, сама поліцейська організація або політична еліта». Різні моделі діяльності поліції розрізняються підставами легітимності[1]. Один із способів досягнення такої - реагувати на потреби населення, виносячи неупереджені та професійні судження, а також ефективно забезпечувати безпеку. Більш того, надаючи допомогу нужденним, поліція підвищує свою репутацію.

Правоохоронні органи виконують свої обов'язки, строго кажучи, не потребуючи поліцейських повноважень. Легітимність знаходить вияв у довірі населення до поліції. Довірливе ставлення громадськості є неодмінною умовою оперативної незалежності, а також результатом ефективності і підзвітності поліції[2].

Спостереження за рівнем довіри населення має найважливіше значення. Зрозуміло, воно багато в чому залежить від уявлення громадськості про ефективність роботи поліції в справі попередження злочинів і підтримки порядку. Діяльність органів, що відповідає принципам прав людини, має на увазі не тільки прогрес, але і легітимність її роботи.

Відсутність довіри громадськості з корупцією в рядах поліції, дискримінації, застосування насильства, браку ресурсів і непрофесійного поведінки в цілому є серйозною проблемою багатьох органів системи МВС України в різних країнах світу. При відсутності довіри населення, як правило, поліція вдається до традиційних і неофіційних методів відновлення справедливості і забезпечення особистої безпеки, при цьому нерідко процвітають «комітети пильності». У багатьох країнах правоохоронці не дотримуються законності при виконанні своїх обов'язків (або взагалі їх не виконують). У разі підризу

легітимності і ослаблення довіри громадськості поліція змушена вдаватися до альтернативних засобів забезпечення дотримання закону. В результаті часто виникає порочне коло, коли застосовують силу, щоб домогтися дотримання закону, що підриває довіру суспільства і веде до застосування ще більшої сили з боку поліції, і так далі.

Непрофесіоналізм в роботі, виявляється, наприклад, в некомпетентному поведженні з демонстрантами, часто призводить до використання надмірної сили, що само по собі є прикладом відсутності професіоналізму. Неякісна робота поліції вкорінюється, з часом стаючи все гірше і гірше.

У зв'язку з тим, що на сучасному етапі розвитку України людина (індивід), її права, свободи, інтереси стоять у центрі всієї правової системи, на мій погляд, найбільш конструктивною з точки зору юридичної науки є остання зазначена модель взаємодії громадянського суспільства та держави[3].

Таким чином, громадянське суспільство і держава – взаємообумовлені, онтологічно пов'язані між собою феномени. Держава виступає як виконавець волі суспільства і з цією метою наділяється відповідними інструментами управління суспільними справами. Громадянське суспільство розташовується, образно кажучи, над державою, яка виконує його замовлення та відповідає на його запити. Іншими словами, правова держава не може існувати без громадянського суспільства, і навпаки – громадянське суспільство не може існувати без правової держави.

Зазначені правові феномени взаємодіють. І їхній взаємний зв'язок має певні особливості, характерні риси, які, у свою чергу, залежать від форми (виду) політичного режиму держави. Особливість взаємодії громадянського суспільства та держави при демократичному політичному режимі полягає в тому, що громадянське суспільство певною мірою підпорядковує собі державу і контролює її. Такого роду взаємовідносини впливають, на наш погляд, перш за все з принципів демократії

Підсумовуючи все вищевикладене, маємо підстави зробити певний висновок. У сучасній юридичній літературі вчені-правознавці традиційно вважають громадянське суспільство і державу взаємопов'язаними та взаємозалежними правовими явищами. Держава утворюється громадянським суспільством (народом) і є похідною від нього. Вона є гарантом реалізації потреб громадянського суспільства і повинна слугувати його інтересам і потребам. Нова українська поліція як державний орган, котрий входить до складу механізму держави, має діяти від його імені та в інтересах громадськості.

Список використаних джерел

1. Проневич О. С. Проактивна діяльність поліції (міліції) як складова сучасної парадигми охорони правопорядку. *Форум права*. 2011. № 3.
2. Кріцак І. В. Теоретико-правовий аналіз існуючих моделей функціонування поліції та проблема реалізації функції надання послуг населенню органами внутрішніх справ. *Право і Безпека*. 2013. № 1 (48). С. 23–28
3. URL: <http://kramatorsk-police.dn.ua/news/view/1365>

Соболь Анна Юрїївна,

студентка юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Леонова Наталія Валерїївна,

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,

кандидат філологічних наук

Іщенко Тетяна Валерїївна,

старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ОСОБОВИХ ДІЛОВИХ ПАПЕРІВ

Ділова документація є важливою складовою у різних сферах професійного спрямування. Правильне, успішне складання офіційних документів є важливою навичкою кожного спеціаліста. Існує певна культура діалогу, спілкування, в свою чергу, ділове спілкування має свої вимоги щодо оформлення та написання. Культура діловодства показує рівень освіченості спеціалістів, партнерів, підприємств, організацій, компаній та різних установ. Таким чином, так можна показати та оцінити «імідж» компанії чи освіченість працівника. Важливий внесок у вивченні вимог до оформлення особових ділових паперів здійснили такі вчені, а саме: К. Белова, О. Дяченко, Н. Писарська, І. Снігурова та інші.

До особових ділових паперів можна віднести [1]: характеристику, особовий листок з обліку кадрів, картку, анкету, накази по особовому складу, трудову книжку, особову справу. Тобто, це документи, що містять інформацію стосовно особового складу організації чи підприємства. Ці документи мають свої певні функції, а саме – комунікативну, інформаційну, наказову та ін. Перелічені документи є базою, якими повинна володіти кожна людина, а саме знати як оформлювати заяву, мати знання щодо написання автобіографії, резюме для пошуку та влаштування на роботу.

Але, потрібно почати саме з характеристики кожного із документів. Анкета – це документ, який містить в собі інформацію про претендента, що дозволяє керівництву сформулювати загальне враження [1].

Характеристика – це документ, громадську думку про працівника як члена колективу і висловлено її в офіційній формі за підписами представника адміністрації та колективу.

Накази про по особовому складу формулюють регламент про прийняття співробітника на роботу, надання відпусток, звільнення, переведення на інше місце та ін.

Трудова книжка – документ, який містить інформацію про трудову діяльність особи.

Особова справа – сукупність документів, які включають в себе всю необхідну інформацію про працівника, його біографічні, ділові та особисті якості. Особова справа є базою у системі персонального обліку робітників [1].

Складання особових документів має свою специфіку та форму написання [3]. Для анкети на прийом на роботу не існує єдиної вказівки, але вона повинна містити в собі таку інформацію: прізвище, ім'я, по батькові, дату народження, домашню адресу, контактний номер телефону, громадянство, паспортні дані, освіту, відомості про трудову діяльність, професійні вміння та навички, сімейний стан, відомості про близьких родичів, ставлення до військового обов'язку та хобі. З додаткових вимог можна виділити наявність фото в анкеті, інформація про судимість, вказання позитивних та негативних рис характеру. Анкета при прийомі на роботу є конфіденційною інформацією, заповнюється від руки шукача роботи у процесі співбесіди [3]. Наказ по особовому складу застосовує кожна організація вже за існуючими формами, які вона використовує, тобто вже є готові шаблони, за якими оформлюють такий вид документів. Накази по особовому складу оформлюють з кутовим та повздовжнім розміщенням реквізитів на папері А4, або на спеціальних бланках. Частіше накази не містять вступної частини, заголовок завжди має відповідати змісту, для прикладу можуть бути такі накази: «Про переведення на іншу роботу», або «Про прийняття на роботу». Розпорядчу частину поділяють на пункти. Кожен пункт починають дієсловом: «Призначити», «Перевести», «Надати». Після цих слів ставлять двокрапку і формують розпорядчу частину. В наступному рядку, з абзацу оформляють текст розпорядчої частини. Прізвище друкують великими літерами, ім'я по батькові – звичайними. Далі зазначають посаду, структурний підрозділ та зміст дії стосовно особи, про яку йде мова. Реквізити, які використовуються в наказах: назва виду документу великими літерами, індекс, місце видання чи складання, підпис, позначка про контроль, заголовок до тексту, гриф погодження, позначка про виконавця [2].

Характеристику, як правило, складають у двох екземплярах для того, щоб одну надати на збереження до особової справи співробітника, а інший – особі, про яку йдеться. До обов'язкових реквізитів можна віднести: заголовок документу, у родовому відмінку вказується ПІБ, рік народження, повна назва посади. У називному відмінку вказується інформація про освіту. До реквізитів відноситься також підпис та печатка. Характеристика має певну структуру написання, її можна поділити на абзаци: у першому абзаці вказується інформація про трудову діяльність в установі, де працює особа – час прийняття на робоче місце, загальна тривалість трудової діяльності, підвищення по службі, спеціальність за дипломом та ін.) У другому абзаці вказується інформація саме характеризує, ставлення до службових обов'язків, підвищенням, стосунків у колективі, заохочення та ін. Третій абзац описує призначення документа. Текст укладається від третьої особи, окрема змістова частина переноситься у наступний абзац, займенники вживати не можна. Документ не є дійсним, якщо не має підпису та печатки. Трудова книжка включає інформацію про особисті дані працівника, відомості про роботу, про нагородження і заохочення відзнаками, дипломи та ін.

Особова справа оформлюється після прийняття на роботу. Спочатку вносять документи, що пов'язані з процесом приймання, потім всі основні документи, що з'являються у процесі трудової діяльності. Особова справа складається з різних

документів, а саме: додаток до особового листка з обліку кадрів, особовий листок з обліку кадрів з фотографією працівника розміром 4x6 см, копії документів про освіту, вчений ступінь, підвищення кваліфікації, автобіографія, перелік наукових праць, різного роду характеристики чи рекомендаційні листи, документи, на основі яких видаються накази про призначення, переведення, звільнення працівника, копії наказів (розпоряджень) про прийняття (призначення), переведення за звільнення працівника або виписки з цих наказів, матеріали проведення атестації, опис документів.

Отже, можна зробити висновок, що різні види документації мають певні вимоги до складання та оформлення. Кожна організація може мати власний шаблон з деякими відмінностями у написанні певних документів, але існує основа, за якою, власне, складаються документи особового призначення. Важливо володіти базовими навичками стосовно особистих та особових документів, ці знання необхідні для кожного роботодавця, співробітника для влаштування на роботу і не тільки. Тому, важливо вивчати саме з шкільних років, університетських основу діловодства, документознавства для освіченості громадян у питанні оформлення документів.

Список використаних джерел

1. Воробьев Л. И., Щёкип Г. В. Делопроизводство, учет и отчетность в кадровой службе. К.: ВЗУУП, 1990.
2. Ділові папери та документи підприємницької діяльності / упоряд. В. Л. Кулініченко. К.: Український Центр духовної культури, 1996. 144 с.
3. Кірсанова М. В. Курс діловодства: Документальне забезпечення управління: Навчальний посібник / М. В. Кірсанова, Ю. М. Аксьонов. 2 вид. М.: ИНФРА-М. 2006. 339 с.

Тимошенко Марія Сергіївна,

*студентка 3 курсу Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»*

Науковий керівник:

Іщенко Владислав Вікторович,

викладач кафедри публічного права

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ГНУЧКОГО РЕЖИМУ РОБОЧОГО ЧАСУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ КАРАНТИНУ

Сьогодні значна частина держав світу, у тому числі, і Україна, перебувають в умовах карантині через всесвітню пандемію коронавірусної хвороби (COVID-19). У період карантину та застосування жорстких обмежувальних заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню COVID-19 внаслідок обмеження руху громадського транспорту, міжміського сполучення, пересування містом, тощо, коли працівники не можуть дістатися місця роботи, а роботодавці забезпечити належний рівень їх захисту, запровадження та використання гнучкого режиму робочого часу є особливо актуальним, зокрема і в Україні.

Практика застосування гнучких (вільних, ковзких) графіків робочого часу, коли працівникові надається право вибору початку і закінчення робочого дня за умови виконання загальної кількості робочих годин, вперше виникла в Німеччині у 1967 р. У 60-х рр. XX ст. під тиском профспілок гнучкий режим був також застосований у Швеції, і сьогодні ця країна займає одне з перших місць у Євросоюзі щодо гнучкості робочого часу, поступаючись у рейтингу лише Латвії. Згодом подібну практику почали застосовувати у США, Швейцарії, Норвегії, Великобританії та інших розвинених країнах [1, с. 119].

В Україні норми трудового законодавства за минулих часів не завжди дозволяли роботодавцям швидко вводити задовільні і достатні організаційні норми і рішення відносно ефективності використання робочого часу в особливих умовах. Так, тривалий час ГРРЧ регулювався Положенням про порядок та умови застосування ковзкого (гнучкого) графіку роботи, затвердженим постановою Держкомпраці СРСР і Секретаріату ВЦСПС від 6 червня 1984 г. № 170/10-101, відповідно до якого «організація праці робітниць згідно до ковзкого (гнучкого) графіку здійснюється адміністрацією підприємства, установи, організації спільно із профспілковим комітетом» (п.п. 1.5), а «ковзкий (гнучкий) графік праці може бути встановлений без обмеження терміну, так і на будь-який зручний для працівниці термін» (п.п. 2.2) [2]. При цьому ці норми могли застосуватися лише до жінок, що мали дітей.

Наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 04.10.2006 р. № 359 було затверджено Методичні рекомендації щодо встановлення гнучкого режиму робочого часу (далі – Рекомендації), відповідно до п.1.2 яких: «Гнучкий режим робочого часу (ГРРЧ) - це така форма організації праці, за якою для деяких категорій працівників,

для працівників окремих підприємств або їх структурних підрозділів, встановлюється режим праці з саморегулюванням часу початку, закінчення та тривалості робочого часу впродовж робочого дня». При цьому згідно з п. 1.3. цих Рекомендацій: «Режим ГРРЧ у більшості випадків передбачає підсумований облік робочого часу. В цих умовах обов'язковою вимогою є повне відпрацювання працівником встановленої законодавством кількості робочих годин в обліковому періоді, який прийнято для підсумованого обліку робочого часу (тиждень, місяць, квартал, рік тощо). Рішення роботодавця щодо можливості запровадження ГРРЧ узгоджується з виборним органом первинної профспілкової організації або обумовлюється колективним договором» [3].

Нині під час запровадження гнучкого режиму роботодавці мають керуватися ст. 60 КЗпП України, до якої Законами України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 30.03.2020 р. № 540-IX [4] та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення правового регулювання дистанційної, надомної роботи та роботи із застосуванням гнучкого режиму робочого часу» від 04.02.2021 р. № 1213-IX [5] були внесені істотні зміни та деталізовано правила запровадження ГРРЧ. Рекомендації ж можуть застосовуватися лише в частині, що не суперечать ст. 60 КЗпП України.

Відповідно до нової редакції ст. 60 КЗпП України: «Гнучкий режим робочого часу – це форма організації праці, за якою допускається встановлення іншого режиму роботи, ніж визначений правилами внутрішнього трудового розпорядку, за умови дотримання встановленої денної, тижневої чи іншої, встановленої на певний обліковий період (тиждень, місяць, квартал, рік тощо), норми тривалості робочого часу». При цьому «За письмовим погодженням між працівником і власником підприємства, установи, організації незалежно від форми власності або уповноваженим ним органом для працівника може встановлюватися гнучкий режим робочого часу, що передбачає саморегулювання працівником часу початку, закінчення роботи та тривалості робочого часу упродовж робочого дня, на визначений строк або безстроково, під час прийняття на роботу, або пізніше. На час загрози поширення епідемії, пандемії та/або у разі виникнення загрози збройної агресії, надзвичайної ситуації техногенного, природного чи іншого характеру гнучкий режим робочого часу може встановлюватися наказом (розпорядженням) власника або уповноваженого ним органу. З таким наказом (розпорядженням) працівник ознайомлюється протягом двох днів з дня його прийняття, але до запровадження гнучкого режиму робочого часу» [4].

Отже, працівники, для яких запроваджено ГРРЧ, частину свого робочого часу можуть планувати на власний розсуд і мають право розпочати та закінчити свій робочий день на кілька годин пізніше або раніше, дотримуючись установленої для них загальної тривалості робочого дня або тижня. Гнучкий режим робочого часу може запроваджуватися на визначений строк або безстроково. Він встановлюється під час прийняття на роботу або згодом за угодою між працівником і роботодавцем. ГРРЧ може передбачати три складові:

- 1) фіксований час, протягом якого працівник обов'язково має бути присутнім на робочому місці та виконувати свої посадові обов'язки; може передбачатись поділ робочого дня на частини;

2) змінний час, протягом якого працівник на власний розсуд визначає періоди роботи в межах встановленої норми тривалості робочого часу;

3) час перерви для відпочинку та харчування [4].

Облік робочого часу веде роботодавець. Робота працівників може бути організована двома способами, а саме шляхом застосування:

1) поденного обліку робочого часу, коли працівник зобов'язаний дотримуватися встановленими правилами внутрішнього трудового розпорядку тривалості робочого дня незалежно від його початку, закінчення та тривалості перерви на обід;

2) підсумованого обліку робочого часу, коли працівник повинен відпрацювати встановлену законодавством кількість робочих годин в обліковому періоді, який прийнято для підсумованого обліку робочого часу (тиждень, місяць, квартал, рік тощо).

Гнучкий режим робочого часу, як правило, не застосовується на безперервно діючих підприємствах, в установах, організаціях, при багатозмінній організації роботи, а також в інших випадках, обумовлених специфікою діяльності [4].

На відміну від п. 3.8 Рекомендацій, в новій редакції ст. 60 КЗпП України було передбачено можливість у разі виробничо-технічної необхідності та/або для виконання невідкладних чи непередбачуваних завдань, що роботодавець може тимчасово (на строк до місяця протягом календарного року) застосовувати до працівників, яким встановлено гнучкий режим, графік роботи, який встановлено на підприємстві. Це означає, що працівникам, яким запроваджено гнучкий режим, може бути його змінено на звичайний режим без попередження про це за два місяці. Якщо вони вже працюють за гнучким режимом, то в разі виробничо-технічної необхідності та/або для виконання невідкладних чи непередбачуваних завдань, під час зміни цього режиму роботи на звичайний строком не більше місяця на рік за ініціативою роботодавця, попередження за два місяці не вимагається. Чинною залишилася норма щодо ознайомлення працівників зі строком, порядком і умовами застосування гнучкого режиму не пізніше ніж за місяць [4].

Що необхідно врахувати роботодавцю у разі встановлення ГРРЧ?

По-перше, на час загрози поширення епідемії, пандемії, збройної агресії, виникнення надзвичайної ситуації ГРРЧ може встановлюватися за наказом (розпорядженням) роботодавця – без попередження про зміну режиму роботи за 2 місяці на вимогу ч. 3 ст. 32 КЗпП України. Роботодавець має ознайомити працівника про встановлення гнучкого режиму робочого часу протягом двох днів з дня видання наказу, але до запровадження гнучкого режиму (ч. 2 ст. 60 КЗпП України). Таке право у роботодавця є тільки в період епідемії, пандемії, виникнення загрози збройної агресії, надзвичайної ситуації, але лише починаючи з 27.02.2021 р.

По-друге, ГРРЧ може встановлюватися: за заявою працівника з прийнятними для нього часовими межами графіка роботи без повідомлення працівника не пізніше ніж за два місяці про зміну режиму роботи; роботодавцем – у разі виробничої необхідності з обов'язковим повідомленням працівника не пізніше ніж за два місяці про зміну режиму роботи (крім випадків із ч. 2 ст. 60 КЗпП України).

По-третє, у загальному випадку роботодавець зобов'язаний ознайомити працівників з умовами та специфікою ГРРЧ не менше ніж за два місяці до запровадження такого режиму, забезпечити облік відпрацьованого часу та ефективний контроль за

найбільш повним і раціональним використанням робочого часу працівником.

По-четверте, залежно від структури і тривалості робочого часу та облікового періоду для кожного окремого працівника, роботодавець узгоджує час роботи працівника, для якого встановлено ГРРЧ, з режимом роботи інших працівників шляхом регулювання фіксованого, змінного часу і часу перерви для відпочинку і харчування.

По-п'яте, у разі порушення працівником встановленого ГРРЧ, роботодавець може застосувати до нього дисциплінарні стягнення, також він вправі перевести працівника на загальний режим роботи – без повідомлення працівника не пізніше ніж за два місяці про зміну істотних умов праці [6].

Таким чином, робота за ГРРЧ вимагає високого рівня самоорганізації, відповідальності, внутрішньої дисципліни, компетентності та професіоналізму, вміння вірно розставити пріоритети та виконати завдання якісно і у встановлений термін, тому застосування такої форми організації праці підходить не для кожної людини. Але переваги ГРРЧ значно більш вагомі. Одна з основних його переваг полягає саме в тому, що він, створюючи відчуття бажаної для кожної особистості свободи і самостійності у прийнятті рішень, зорієнтований перш за все на результат роботи-як кількісний, так і якісний, а не «вбивання» часу на робочому місці, і таким чином відіграє вагому мотивуючу роль у прагненні до успіху та ефективного використання робочого часу. Позитивне значення застосування гнучких графіків робочого часу слід шукати в можливості отримання бажаного балансу між робочим часом та особистим (вільним) часом працівника та його можливості на свій розсуд планувати робочий час та час відпочинку. При цьому, відсутність жорсткого контролю з боку роботодавця дозволяє працівникові відчувати свою відносну незалежність, підвищує самооцінку, психологічний стан, що, у кінцевому рахунку веде до більш високої результативності праці. Роботодавець за рахунок запровадження гнучких графіків робочого часу може отримати всі можливі переваги від використання такого високоефективного стимулу, що відобразиться у підвищенні продуктивності праці, зменшенні втрат робочого часу, пов'язаних із запізненнями на роботу та тимчасовою відсутністю через сімейні обставини і проблеми зі здоров'ям, в покращенні соціально-психологічного клімату за рахунок мінімізації контролю з боку керівництва і зростання взаємної довіри, у скороченні плинності персоналу. Крім того, роботодавці, які пропонують таку форму зайнятості, мають більше переваг на ринку праці в очах потенційних працівників, також, вони мають значно більше можливостей для того, щоб формувати колектив з високим рівнем висококваліфікованих працівників, що стає запорукою виконання складних завдань, особливо у випадках, коли необхідне поєднання творчого підходу з максимальною професійною віддачею. Особливу актуальність такі умови праці набувають в умовах карантину. Проте, на нашу думку, необхідно збільшити кількість посад та сфер діяльності, де до працівників може застосовуватися гнучкий графік робочого часу, який відрізняється від загального графіка роботи підприємства, установи, організації.

Список використаних джерел

1. Мазур Н. О. Застосування гнучких режимів робочого часу для стимулювання фахівців та професіоналів. *Формування ринкової економіки*: зб. наук. пр. Київ: КНЕУ, 2010.

Спец. вип.: Соціально-трудова відносина: теорія та практика: у 3 т. Т. 2. С. 118-125. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/2834>; <https://core.ac.uk/download/pdf/197225508.pdf> (дата звернення: 18.05.2021)

2. Положение о порядке и условиях применения скользящего (гибкого) графика работы для женщин, имеющих детей: Утверждено постановлением Госкомтруда СССР и Секретариата ВЦСПС от 6 июня 1984 г. № 170/10-101. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0170400-84#Text> (дата звернення: 18.05.2021)

3. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо встановлення гнучкого режиму робочого часу: Наказ Міністерства праці та соціальної політики України 04.10.2006 р. № 359. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0359203-06#Text> (дата звернення: 18.05.2021)

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України від 30.03.2020 № 540-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-IX#Text> (дата звернення: 18.05.2021)

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення правового регулювання дистанційної, надомної роботи та роботи із застосуванням гнучкого режиму робочого часу: Закон України від 04.02.2021 р. № 1213-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1213-20#Text> (дата звернення: 18.05.2021)

6. Лістрова С. Новації у гнучкому режимі. URL: <https://tax-ifers.com.ua/archives/9110> (дата звернення: 18.05.2021)

Удачина Катерина Олександрівна,
доцент кафедри економічної інформатики
Національної металургійної академії України,
кандидат економічних наук

Бандоріна Лілія Миколаївна,
завідувач кафедри економічної інформатики
Національної металургійної академії України,
кандидат економічних наук, доцент

CRM-СИСТЕМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ АВТОМАТИЗАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Для успішного функціонування організації необхідно постійно адаптуватися до нових змін, які стрімко відбуваються останнім часом. Контроль за виконанням проектів, аналіз клієнтів, збереження всіх клієнтів та підтримка постійних комунікацій з ними – ключові моменти, які мають враховуватися для отримання максимальних результатів від діяльності підприємства. Саме тому використання сучасних інформаційних технологій для управління бізнес-процесами виступає актуальною задачею для підприємств.

Останнім часом ефективними інструментами автоматизації бізнес-процесів виступають CRM-системи (Customer Relationship Management – управління відносинами з клієнтами), які призначені для оптимізації бізнес-процесів із взаємодії з потенційними та наявними клієнтами [1].

Впровадження CRM-систем необхідно для компаній, які ставлять перед собою наступні цілі:

- зведення до мінімуму впливу людського фактору;
- створення єдиної IT-інфраструктури;
- швидка обробка документації;
- створення єдиної бази клієнтів;
- отримання статистики та аналітики щодо ефективності роботи з клієнтами;
- розподіл відповідальності за виконання певних задач;
- економія часу на виконання управлінської роботи.

Виділяють різні види CRM-систем за певними критеріями (2):

- за призначенням (для управління продажами, маркетингом, клієнтським обслуговуванням);
- за рівнем оброблення інформації (операційні, аналітичні, колаборативні);
- за способом організації (хмарні, серверні);
- за ступенем індивідуального рішення (базові, індивідуальні).

При впровадженні CRM-системи слід дотримуватися певної послідовності дій:

1. Опис бізнес-процесів. На цьому етапі робота проводиться на папері або в будь-якому зручному середовищі. Найголовніше, отримати якусь схему або алгоритм, який буде зрозумілий як розробнику, так і замовнику.

2. Узгодження. Отриманий опис бізнес-процесів узгоджується з керівництвом компанії. На цьому етапі досвідчений бізнес-консультант або розробник може запропонувати також оптимізацію певних процесів і уточнити всі спірні питання.

3. Вибір середовища для впровадження. Детальний опис бізнес-процесів можна вважати чіткою постановкою завдання. І тепер, коли алгоритм майбутньої роботи ясний, розробник може самостійно або спільно із замовником вибрати середовище, в якій буде проводитися подальша робота, тобто безпосередньо CRM-систему.

Зазвичай вибір CRM-системи залежить від її вартості та навичків співробітників. За допомогою CRM-систем можна як програмувати, та і «малювати» бізнес-процеси [3].

При першому підході розробники використовують алгоритмізацію та певну послідовність команд, яку у подальшому реалізують у середовищі CRM. Проектувати бізнес-процеси можна в будь-якій зручній формі, як і при створенні алгоритму перед написанням програми. Але реалізуються всі процеси у вигляді покрокової послідовності дій і умов (кожне розгалуження майже завжди новий процес). Опис процесів в цьому випадку проводиться в текстовому вигляді за допомогою команд, прийнятих в середовищі тієї чи іншої CRM. Саме тому такий підхід називають програмуванням. Даний метод характерний для таких систем: ZOHO CRM, Salesforce CRM. Перевага даного підходу: він дуже зручний розробникам, не вимагає глибокого вивчення нотації, дозволяє звичним для програмістів-розробників чином алгоритмізувати будь-які бізнес-процеси. Недолік: відсутність наочності для користувачів.

Якщо використовувати спосіб малювання, то бізнес-процеси представляють у вигляді графічної блок-схеми, команди в якій подаються у вигляді об'єктів і стрілок. Цей підхід реалізований в Bitrix24 та в 1С CRM. Перевагою даного методу є зрозумілість та наочність. Але й мінусом є те, що слід витратити багато часу на вивчення матеріалів і рекомендацій від цих систем.

Серед найбільш популярних CRM-систем можна виділити наступні [4].

1. Bitrix24 – багатофункціональна CRM система, яка допомагає малому та середньому бізнесу управляти продажами, бере під контроль всі канали комунікацій з клієнтами і автоматизує процеси продажів. Доступні хмарна і коробкова версії.

2. Worksection – CRM-сервіс для систематизації проектних даних: задач, виконавців, термінів, документації і таке інше.

3. NetHunt CRM – система для автоматизації процесів продажів, інтегрована в Gmail. Допомагає збирати потенційних клієнтів з різних джерел, оцінювати, сегментувати, автоматизувати та відслідковувати їх шлях за воронкою продажів - прямо із Gmail пошти.

4. Мегаплан – CRM-система для малого та середнього бізнесу і підрозділів великих підприємств. Призначена для управління бізнесом і підвищення продажів.

5. Sales Creatio – хмарна CRM-система для професійного управління продажами і пов'язаними з ними бізнес-процесами.

6. Microsoft Dynamics – CRM, що допомагає організувати продажі, послуги і маркетинг. Легко інтегрується з іншими продуктами Microsoft.

7. RetailCRM – спеціалізована система для інтернет-торгівлі. Допомагає автоматизувати обробку замовлень і маркетинг в магазинах.

8. Pipedrive – це хмарне рішення для управління воронкою продажів. Надає інструменти для моніторингу індивідуальних і командних рівнів, аналізу інформації про угоди і створення візуалізованих звітів.

9. «Клієнтська база» – CRM-програма для автоматизації бізнес-процесів без участі програмістів, можна вибрати хмарний або коробковий варіант.

10. АМО CRM – відрізняється простим інтерфейсом, за допомогою якого можна налаштовувати систему під потреби конкретного бізнесу і легко інтегрувати її з іншими сервісами.

Отже, автоматизація бізнес-процесів на підприємствах допоможе вийти на новий рівень, оперативно контролювати діяльність та вчасно і обґрунтовано приймати управлінські рішення.

Список використаних джерел

1. CRM-системи – що це таке і в чому їхня користь для бізнесу? [Електронний ресурс]. URL: <https://lemarbet.com/ua/razvitie-internet-magazina/crm-sistemy/>
2. CRM-системи для аудиторського бізнесу – ефективний інструмент для оптимізації роботи з клієнтами [Електронний ресурс]. URL: https://msfz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/FZ001882
3. Чазов Є. В. CRM-системи для малого бізнесу: необхідність та способи впровадження. *Економіка і суспільство*, 2017. Випуск 8. С. 391-397. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/8_ukr/68.pdf
4. Автоматизация бизнес-процессов в CRM. Сравнение подходов URL: <https://cutt.ly/MbCXnpT>

Удачина Катерина Олександрівна,
доцент кафедри економічної інформатики
Національної металургійної академії України,
кандидат економічних наук

Савчук Лариса Миколаївна,
професор кафедри економічної інформатики
Національної металургійної академії України,
кандидат економічних наук, професор

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ БІЗНЕС-АНАЛІЗУ

Стрімке зростання обсягів даних останнім часом спостерігається у багатьох сферах діяльності, що вимагає використання сучасних інформаційних технологій для оперативного аналізу інформації. Попит на бізнес-аналітику обумовлюється необхідністю постійної інтерпретації первинних даних у змістовні ключові показники діяльності підприємства.

Для ефективного управління великими підприємствами розроблений клас інформаційних систем – рішення для управління бізнесом. На основі цих систем побудований процес перетворення даних в інформацію і знання про бізнес для підтримки прийняття управлінських рішень, який забезпечує інформаційна бізнес-аналітика. Бізнес-аналіз виконується для досягнення певних цілей:

- зниження витрат;
- пошук рішення проблеми
- вчасне завершення проектів;
- підвищення ефективності;
- відображення правильних вимог в документах.

Сьогодні особливо потрібні бізнес-аналітики – фахівці, які спираються на свій досвід і знання кращих практик, методологій і технік. Для аналітиків вкрай важливим є вміння мислити системно: формувати і обґрунтовувати картину взаємозв'язків, фактів, подій, явищ.

Бізнес-аналітик виконує ряд функцій:

- стежить за вимогами та керує ними;
- систематизує та аналізує інформацію;
- моделює та оптимізує процеси;
- розробляє бізнес-архітектури;
- проектує інформаційні системи.

Перед використанням інструментів бізнес-аналітик повинен знати найкращі серед них для правильної їх реалізації. Існує три категорії інструментів бізнес-аналізу:

- інструменти, пов'язані з вимогами;
- інструменти для моделювання;
- інструменти для спільної роботи.

Першу категорію інструментів можна використовувати для відстеження, опису вимог, синхронізації з командою розробників та тестувальників, управління відносинами. Наприклад, MS Excel – один з найдоступніших інструментів аналізу та візуалізації даних. Дозволяє швидко сортувати, фільтрувати, аналізувати дані [1].

Друга категорія дозволяє наочно представляти об'єкт дослідження. Отже, бізнес-аналітики використовують кращі інструменти бізнес-аналізу, такі як MS Visio для UML, щоб застосовувати моделювання сценаріїв використання або моделювання бізнес-процесів для схематичного уявлення ділових відносин. Visio – інструмент моделювання, який бізнес-аналітики використовують для ефективного збору і представлення ідей зацікавлених сторін у формі бізнес-функцій і взаємодії з користувачами [1].

Третя категорія відіграє важливу роль, оскільки бізнес-аналітик має підтримувати зв'язок з різними зацікавленими сторонами та бізнесом. Таким чином, сьогодні багато інструментів для спільної роботи, такі, наприклад, як Skype, входять в число кращих інструментів бізнес-аналізу.

Серед популярних можна виділити також наступні рішення бізнес-аналізу.

Power BI – рішення використовується для аналізу та візуалізації даних. BI часто використовують для створення дашбордів – сторінок, на яких одночасно розташовано декілька графіків і таблиць з ключовими KPI і важливими даними [2].

QlikView – система бізнес-аналітики, що дає можливість легко знаходити, візуалізувати і аналізувати дані з різних джерел, будувати звіти на великих масивах даних [3].

Splunk Enterprise перетворює машинні дані в операційну аналітику реального часу. За допомогою цього продукту організації можуть контролювати, аналізувати, візуалізувати величезні потоки машинних даних, що генеруються вебсайтами, додатками, серверами, мережами, мобільними та іншими пристроями, що підтримують бізнес-діяльність, а також проводити пошук за цими даними і виконувати необхідні дії [3].

Sisense – бізнес-аналітична платформа, яка використовує технології машинного навчання та штучного інтелекту [3]. Дане рішення дозволяє вбудовувати аналітику в бізнес-процеси компанії. Завдяки рішенню керівники, менеджери, співробітники можуть приймати рішення на основі якісної аналітики, отримувати підказки, інсайти.

Python – високорівнева мова програмування з дуже широкою сферою застосування. Дозволяє обчислювати, обробляти і групувати дані з різних джерел, робити зведені таблиці, налаштовувати візуалізацію. Для обробки і аналізу даних використовуються наступні бібліотеки: Pandas, NumPy, Matplotlib, SciPy [4].

Отже, в тій чи іншій формі бізнес-аналіз охоплює всі аспекти проекту: від організаційних нюансів до розробки системи і поліпшення процесу. Він починається з вивчення структури організації, в якій буде реалізований проект, проходить через розуміння обсягу роботи і визначення наборів завдань для команди.

Список використаних джерел

1. Бізнес-моделювання в Microsoft Visio: від стратегії до бізнес-процесів і якості. Схеми процесів в Visio Як намалювати бізнес процес в visio. URL: <https://hermesportal.ru/uk/mir-google/biznes-modelirovanie-v-microsoft-visio-ot-strategii-k-biznes-processam-i-kachestvu-shemy-processov/>

2. BI – бізнес-аналітика [Електронний ресурс]. URL: <https://www.it.ua/knowledge-base/technology-innovation/business-intelligence-bi>
3. Top 10 Business Analytics Tools Used by Companies Today [Електронний ресурс]. URL: <https://www.simplilearn.com/business-analytics-tools-article>
4. Аналіз даних та візуалізація за допомогою мови Python [Електронний ресурс]. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/11/54.pdf>

Хмельницький Олексій Олексійович,
старший викладач Національної академії Служби безпеки України,
кандидат педагогічних наук

ЩОДО МЕТОДОЛОГІЇ ПРОГНОЗУВАННЯ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

Наразі діяльність суб'єктів Сектору національної безпеки і оборони України (далі - СНБО України) у значному ступені організовується за принципом «від загроз». Тобто, оперативно-розшукові, контррозвідувальні, слідчі та інші службові заходи плануються і спрямовуються, насамперед, на усунення (локалізацію, недопущення виникнення) поточних і перспективних загроз державі. При цьому пріоритетна увага приділяється усуненню поточних та прогнозованих загроз національній безпеці та національним інтересам України з урахуванням зовнішньополітичних та внутрішніх умов, визначених у Стратегії національної безпеки України «БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ - БЕЗПЕКА КРАЇНИ» [1] (розділ II, далі - Стратегія).

Як впливає зі Стратегії, у фокусі уваги суб'єктів СНБО України мають бути не лише поточні, але й перспективні загрози, тобто загрози, відомості про які можуть бути отримані як результат прогнозування розвитку загальної обстановки у державі та зовні.

Водночас питанням прогнозування загроз національній безпеці, як і питанням прогнозування у сфері національної безпеки взагалі, приділяється недостатньо уваги. У цьому контексті можна упевнено стверджувати, що потребує розробки/вдосконалення методологічних засад прогнозування загроз.

До вирішення проблеми методологічного обґрунтування прогнозування загроз можна підійти як з позицій теорії державного управління, так і з позицій філософії і методології національної безпеки. При цьому передбачається, що кінцевий результат являтиме собою органічний синтез обох підходів.

Якщо відштовхуватися від засад теорії державного управління, то, насамперед, варто звернутися до Енциклопедії державного управління. У ній зазначено, що загрозами безпеки (внутрішньополітичної) є явища та процеси, що потенційно можуть завдати шкоди, реально перешкоджають реалізації або взагалі унеможливають забезпечення національних внутрішньополітичних інтересів. Згідно з цим енциклопедичним виданням, до загроз безпеки (внутрішньополітичної) належать:

порушення з боку органів державної влади та органів місцевого самоврядування Конституції і законів України, політичних прав та свобод людини і громадянина;

недостатня ефективність контролю за дотриманням вимог Конституції і виконання законів України;

можливість виникнення деструктивних внутрішньополітичних конфліктів;

крайнє загострення етнічних і релігійних протиріч в напрямі набуття ними форми насильницьких етнічних та міжконфесійних конфліктів;

прояви політичного, етнічного, релігійного екстремізму;

прояви сепаратизму в окремих регіонах України;

діяльність певних політичних сил, спрямована на повалення конституційного ладу, насильницьке, незаконне захоплення державної влади;

структурна та функціональна незбалансованість політичної системи суспільства; нездатність окремих її ланок до оперативного реагування на загрози внутрішньополітичній безпеці [2, с. 53-54].

Окремо слід зауважити, що той факт, що зазначене енциклопедичне видання побачило світ аж було видане понад 10 років тому, не є виправданням відсутності у ньому інших дотичних дефініцій, а саме: зовнішніх загроз, воєнних загроз, загроз національній безпеці тощо.

Так само з позицій теорії державного управління підходить до вивчення загроз національній безпеці (національним інтересам) Г. Ситник [3]. Він зазначає, що будь-які події, явища процеси та інші чинники, які породжують небезпеки реалізації національних інтересів, називають загрозами національним інтересам. Від адекватної оцінки вказаних загроз значною мірою залежить перелік та змістове наповнення відповідних заходів, спрямованих на зменшення їх негативного впливу на реалізацію національних інтересів. За твердженням вказаного науковця, у більшості провідних країн проводиться значна й копійка робота щодо чіткого визначення переліку, структури, джерел, масштабів, можливих наслідків загроз національній безпеці, їх уніфікації та стандартизації як ключової передумови підвищенню ефективності діяльності суб'єктів національної безпеки у процесі виявлення, прогнозування, нейтралізації загроз та запобігання їм [3, с. 160-161].

Результати цієї роботи, як правило, оформляються у вигляді матриць або паспортів загроз. Розробка вказаних документів та постійне коригування їх змісту є ключовою передумовою впровадження єдиної та ефективної системи комплексного аналізу та всебічного моніторингу загроз національній безпеці, а також системи стратегічного планування у сфері національної безпеки, адекватної сучасному середовищу формування та реалізації національних інтересів. При цьому під джерелами загроз (їх першопричиною) розуміється те, що їх породжує (продукує). Ними можуть бути явища, процеси, події, юридичні чи фізичні особи, держави чи їх групи, наявність/діяльність яких створює або може створювати небезпеку щодо реалізації національних інтересів України [там само].

Деякий інший підхід пропонують науковці Національного інституту стратегічних досліджень (далі - НІСД). Ґрунтуючись на засадах філософії і методології національної безпеки, вони досліджують методологічні засади, організаційне і нормативно-методичне забезпечення національної системи оцінювання загроз в Україні [4, с. 34-58]. Інші фахівці НІСД вивчають загрози у контексті розбудови національної стійкості [5], а також у соціально-філософському контексті безпекових досліджень [6].

Однак поза увагою дослідників досі залишаються питання наукового прогнозування загроз національній безпеці, розробки відповідної методології. Адже обґрунтовано визначити перспективні загрози національній безпеці, котрі можуть виникнути у майбутньому, можливо лише шляхом їх прогнозування. Отже й перспективний стан національної безпеки країни також має бути результатом прогнозних пошуків.

Саме тому виникає нагальна потреба у розробці методологічних засад прогнозування у сфері національної безпеки, у тому числі й щодо загроз.

При цьому обов'язково слід взяти до уваги, що, на думку деяких науковців, аналіз прогнозування в системі взаємозалежності об'єктів і зв'язків суспільного розвитку, зокрема, його зв'язку з плануванням та управлінням є найменш дослідженою проблемою методологічного характеру. Мається на увазі детальне дослідження таких різновидів прогнозу як «прогноз -попередження» і прогноз як «антикризова програма» [7].

Зважаючи на те, що прогнозування соціальних процесів є таким, що важко піддається формалізації, можна впевнено стверджувати, що здійснювати наукові розвідки щодо методології прогнозування загроз національній безпеці шляхом застосування, скажімо, виключно математичного апарату (математичне моделювання, інші математичні методи) є необґрунтованим.

Натомість, на нашу думку, більш перспективною буде розробка методології прогнозування у сфері національної безпеки на засадах історичної аналогії. При цьому, за основу методології прогнозування у вказаній предметній області може бути взята з одного боку циклічність історичного розвитку, а з іншого - можливість зіставлення конкретних подій минулого й сьогодення, котрі мають спільні риси (ознаки, тенденції).

При розробці методології прогнозування загроз національній безпеці на засадах історичної аналогії слід враховувати щонайменше два важливі аспекти.

По-перше, можливість варіювання історичних проміжків, які беруться в якості основи для пошуку історичної аналогії та вироблення прогнозу. Такі історичні проміжки можуть бути як зовсім «свіжими», наприклад 1-2-річної давнини, так і охоплювати кілька століть. При цьому, слід розуміти, що чим більше можна знайти аналогій за історичну ретроспективу, тим більшою може бути ймовірність здійснення прогнозу, складеного на їх основі.

По-друге, слід враховувати діалектику історичного розвитку. Як відомо, історія не терпить частки «би» («история не терпит сослагательного наклонения»). Але ніхто не може заперечувати, що будь-яка подія або процес до того, як вони стала доконаним фактом, мають кілька можливих варіантів розвитку. У цьому й полягає діалектична сутність історичного розвитку. Адже наступного разу за схожих умов, здавалося б, цілком схожа подія або процес можуть мати зовсім інший перебіг. Тому, звичайно, при розробці методології прогнозування у вказаній предметній області слід чітко розуміти, що складання прогнозів на основі прямої історичної аналогії є недоречним. У будь-якому випадку має бути присутня діалектична складова.

На окрему увагу заслуговує понятійно-категорійний апарат, котрий має обслуговувати методологію прогнозування загроз національній безпеці. Наразі такий апарат у достатньому обсязі не сформований і потребує своєї розробки. Це пояснюється, насамперед, певною обмеженістю понятійно-категорійного апарату соціального прогнозування у традиційному розумінні. Робота над методологією прогнозування загроз національній безпеці за визначеними напрямками, на нашу думку, дозволить суттєво розширити можливості прогнозування у вказаній предметній області й у такий спосіб підвищити рівень національної безпеки держави.

Список використаних джерел

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від

14.09.2020 року № 392/2020. Дата оновлення 14.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (дата звернення: 05.05.2021).

2. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президенті України. Київ: НАДУ, 2011. Т. 4 : Галузеве управління / наук.-ред. колегія : М. М. Іжа (співголова), В. Г. Бодров (співголова) та ін. 2011. 648 с.

3. Ситник Г. П. Концептуальні засади забезпечення національної безпеки України : навч. посіб. у 3 ч. Ч. 3 : Державна політика та основи стратегічного планування забезпечення національної безпеки. Київ: НАДУ, 2010. 208 с.

4. Резнікова О. О., Войтовський К. Є., Лепіхов А. В. Національні системи оцінювання ризиків і загроз: кращі світові практики, нові можливості для України. Київ : НІСД, 2020. 84 с.

5. Резнікова О. О., Місюра А. О. Шляхи модернізації системи забезпечення національної безпеки у контексті розбудови національної стійкості. Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень, жовтень 2018 р. URL: https://www.nas.gov.ua/siaz/Ways_of_development_of_Ukrainian_science/article/18104.046.pdf (дата звернення: 05.05.2021).

6. Полтораков О. Ю. Безпекові дослідження у соціально-філософському контексті. Стратегічні пріоритети. Київ: НІСД. 2016. № 1 (38). С. 53-59.

7. Голова Н. І. Соціальне прогнозування як перспектива розвитку людської цивілізації. Педагогіка та психологія. Чернівці: Чернівецький нац. у-т, 2013. Вип. 657. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/3239/1/%d0%a1%d1%82%d0%b0%d1%82%d1%82%d1%8f%20%d0%93%d0%be%d0%bb%d0%be%d0%b2%d0%b0%20%d0%9d.2013%d1%80..pdf> (дата звернення: 05.05.2021).

Секція 7:
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ОКРЕМИХ СФЕР ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ СУСПІЛЬСТВА

Біличенко Поліна Олександрівна,
студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ВСТАНОВЛЕННЯ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Актуальність цього дослідження полягає в тому, що одним із показників сучасних демократій є рівень піклування про людей, які потребують особливих форм соціально-правової допомоги та захисту. Отже, розгляд питання щодо опікунів та піклувальників є одним із нагальних питань цивільного та сімейного законодавства.

Метою цього дослідження є проведення всебічного аналізу, щодо встановлення опіки та піклування в Україні. Опіка та піклування в основному регулюються Цивільним кодексом України (ЦК) та Сімейним кодексом України (СК). Кабінет Міністрів України затвердив процедури опіки та піклування щодо захисту прав дітей 24 вересня 2008 р. Існує дуже багато проблем та невідповідностей законодавчих положень праводносин між опікою та піклуванням.

Відповідно до ст. 55 ЦК опіка та піклування встановлюються з метою забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх осіб, а також повнолітніх осіб, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права та обов'язки. Опіка та піклування встановлюються органом опіки та піклування або судом за поданням органу опіки та піклування.

Взагалі, опіка встановлюється над неповнолітніми особами, які є сиротами або позбавлені батьківського піклування, та фізичними особами, які визнані судом недієздатними. Піклування встановлюється над неповнолітніми особами і над громадянами, визнаними судом обмежено дієздатними.

Фізичній особі може бути призначено одного або кількох опікунів чи піклувальників, якщо цього вимагають її інтереси. Помилковою є позиція, згідно з якою призначення фізичній особі декількох опікунів чи піклувальників можливо в разі, якщо в особи є нерухоме або рухоме майно, яке знаходиться в іншому місці, значно віддаленому від місця проживання підопічного, і тому один опікун або піклувальник буде здійснювати функції із забезпечення інтересів підопічного, а інший буде здійснювати управління майном в інтересах підопічного. Однак у ст. 63 ЦК України йдеться про встановлення опіки не над майном, а щодо фізичної особи. У разі призначення особі декількох опікунів

або піклувальників їх дії повинні бути узгоджені. Опікуни або піклувальники повинні визначитися самостійно стосовно розподілу функцій між ними. Таким чином, опікун та піклувальник – це особи, які особисто здійснюють опіку, безпосередньо спілкуються з підопічним, діють у його інтересах та на його користь [1, с. 305].

Привертає увагу певна неузгодженість між ЦК та СК у питанні щодо особи опікуна (піклувальника). Так частиною 2 ст. 63 ЦК передбачено, що опікуном або піклувальником може бути лише фізична особа з повною цивільною дієздатністю. Надьон В. справедливо наголошує на неповноті цієї тези [2, с. 25]. З приводу емансипованих осіб, тобто фізичних осіб, які набули за певних обставин повну цивільну дієздатність з 16-ти років, а саме: працюють за трудовим договором; записані матір'ю або батьком дитини; бажають займатися підприємницькою діяльністю – то з норм ЦК залишається незрозумілим можливість для даної категорії осіб виступати опікунами (піклувальниками). Але за аналогією закону є підстави стверджувати, що дана категорія осіб не має права призначатися опікунами (піклувальниками). Такий висновок можна зробити, проводячи аналогію із ч. 1 ст. 244 СК, в якій зазначено, що опікуном, піклувальником може бути повнолітня, дієздатна особа. П. 38 Порядку також вказує на те, що дітисироти та діти, позбавлені батьківського піклування, можуть бути влаштовані тільки в сім'ї повнолітніх осіб.

Підсумовуючи, хочу зауважити, що опіка та піклування являє собою важливий інститут у демократичній та соціальній державі, що визнає найголовнішою цінністю людину. Українське цивільне та сімейне законодавство передбачає норми, які регулюють суспільні відносини у сфері опіки та піклування, проте вони потребують подальшого вдосконалення. Зокрема, на мою думку, новий етап у розвитку зазначеного інституту поклав би Закон України «Про правове регулювання опіки та піклування», який зумовив би розширення норм відносно опіки та піклування та покращення становища опікунів та піклувальників під час встановлення, зміни чи припинення відносин опіки та піклування.

Список використаних джерел

1. Дячкова Н. О. Деякі проблеми правового регулювання опіки та піклування над неповнолітніми. *Держава і право*. 2001. № 12. С. 304 – 306 .
2. Надьон В. В. Умови призначення опікуна (піклувальника), реалізація їх прав та обов'язків. *Теорія і практика правознавства*. 2015. №7. С. 23 – 26

Боровик І. О.,

студентка юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Чепік-Трегубенко О. С.,

доцент кафедри загальноправових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук

ВИБОРЧЕ ПРАВО ЯК ПІДГАЛУЗЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

Сучасне виборче право являє собою складну підсистему правових норм, яка була сформована під впливом таких чинників як історичний, політичний, правовий, соціальний, економічний та культурний. Унаслідок цього вибори та виборче право є досить багатозначними науковими та нормативно-правовими категоріями [1]. В об'єктивному нормативно-правовому розумінні термін «виборче право» кореспондується з сукупністю правових норм, які визначають засади та порядок організації і проведення виборів до представницьких органів державної влади, органів влади автономних утворень та органів місцевого самоврядування, а також встановлення їх результатів [2, с. 10].

Питання визначення виборчого права як структурного елементу системи національного права стали предметом наукових праць таких українських вчених та експертів виборчого права, як М. Афанасьєва, М. Козюбра, Ю. Ключковський, О. Марцеляк, М. Ставнійчук, В. Федоренко та ін.

Але не дивлячись на чисельну кількість наукових робіт та праць, ще досі немає єдиної думки чи дійсно виборче право являється підгалуззю конституційного. Різні вчені вважають, що виборче право може являтися також міжгалузевим інститутом права, інститутом конституційного права або навіть самостійною галуззю права. Ми розглянемо виборче право саме як підгалузть конституційного права. Оскільки більшість вчених все ж таки прихильники саме цієї думки. Те, що національна система права постійно розвивається, сприяє тому, що з'являються й поступово утверджуються у межах певних галузей національного права такого елементу, як підгалузть права. Не виключення із цього правила являється і галузь конституційного права України. Підгалуззями конституційного права у вітчизняній юридичній науці прийнято вважати виборче право України, референдне право України, парламентське право України, муніципальне право України тощо. У загальнотеоретичному аспекті поняття «підгалузть права» означає сукупність подібних та змістовно пов'язаних між собою інститутів права у межах однієї галузі права [3, с. 150].

Виборче право, як підгалузть конституційного права має свої основні інститути, до яких відносяться:

- 1) інститут ведення Державного реєстру виборців;
- 2) інститут діяльності виборчих комісій;
- 3) інститут виборів Президента України;

- 4) інститут виборів народних депутатів України;
- 5) інститут місцевих виборів в Україні.

У свою чергу інститути виборчого права є спорідненими та взаємопов'язаними, що виявляється у спільності їхніх загальних та спеціальних принципів, які тим самим забезпечують його упорядкованість структури. Виходячи з цього зрозуміло, що виборче право не лише сукупність виборчих правових норм, а єдине ціле.

Далі можна перейти до ознак виборчого права як підгалузі конституційного права. До них відносяться:

- 1) значний масив виборчого нормативно-правового матеріалу, який характеризується своєю самостійністю, структурованістю та унікальністю;
- 2) наявність специфічних принципів виборчого права України, до числа яких належать принципи вільних і періодичних виборів, загального виборчого права, рівного виборчого права, прямого виборчого права, таємного голосування;
- 3) існування матеріальної та процесуальної складових частин виборчого права України, які тісно пов'язані між собою у межах одного нормативно-правового матеріалу;
- 4) застосування цілої низки методів правового регулювання з метою упорядкування однорідних відносин, які мають різний склад та пов'язані з підготовкою та проведенням виборів;
- 5) тяжіння масиву виборчого нормативно-правового матеріалу до кодифікації, підтвердженням чому є ціла низка законодавчих ініціатив щодо прийняття Виборчого кодексу України [4, с. 24–29].

Отже, якщо розглядати виборче право як саме підгалузь конституційного права, то його можна визначити як певну сукупність споріднених інститутів. При чому правові норми цих інститутів регулюють ту частину суспільних відносин, що пов'язані безпосередньо з виборами та виборчим процесом.

Список використаних джерел

1. Нестерович В. Ф. Основні підходи щодо розуміння поняття «вибори» у сучасному конституційному праві. Львів: ПП Вид-во «БОНА», 2017. С. 140–142.
2. Нестерович В. Ф. Виборче право України: Підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 504 с.
3. Загальна теорія права: Підручник / За ред. М. І. Козюбри. Київ: Ваіте, 2015. 392 с.
4. Нестерович В. Ф. Проблеми та перспективи прийняття Виборчого кодексу України. *Право і суспільство*. 2017. № 6. С. 24–29.

Воронова Ольга Василівна,

*професор кафедри цивільного, адміністративного та фінансового права
Інституту економіки та права
Класичного приватного університету,
кандидат юридичних наук, доцент*

Воронов Ілля Володимирович,

*студент V курсу спеціальності 081 -Право
Інституту економіки та права
Класичного приватного університету*

НЕДОСКОНАЛІСТЬ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ САМОЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ

Право кожної країни світу містить норми, які регламентують відносини, пов'язані зі створенням і функціонуванням сім'ї. Невиняток тому й право України. Однак, попри тривалу історію становлення та розвитку, вітчизняне сімейне законодавство й досі не позбавлене недоліків.

Сьогодні в чинному законодавстві України є чимало прогалин і у сфері правового регулювання прав дитини. До них перш за все слід віднести недосконале регулювання самозахисту прав дитини.

У юридичній літературі поняття «самозахист» сімейних прав відноситься до найменш вивчених. На думку В. І. Даниліна, використання самозахисту та самооборони як одного зі способів захисту сімейних прав є проблематичним, зважаючи на їх неврегульованість нормами сімейного права [2]. Поряд з цим ряд вчених визнають наявність у сімейному праві категорії самозахисту. Так, З. Ромовська під самозахистом розуміє застосування самою уповноваженою особою у встановлених законом випадках заходів примусового порядку без втручання державних та громадських органів [5, с. 58].

Самозахист сімейних прав та інтересів у широкому розумінні можна визначити як активну дію уповноваженої особи в межах чинного законодавства, спрямовану на припинення або зміну правовідношення, з урахуванням позиції залежної (зацікавленої) особи, з метою захисту своїх або/її прав і законних інтересів. Із цього загального визначення самозахисту сімейних прав у широкому розумінні вбачається можливим визначити самозахист як право батьків на захист прав та інтересів дитини, та викласти ч. 1 ст. 154 СК України [6] в такій редакції: «Батьки мають право в межах чинного законодавства з урахуванням позиції дитини вчиняти активні дії, спрямовані на захист її прав і законних інтересів». Разом із тим не можна погодитися з пропозицією тих авторів, які пропонують закріпити в ст. 154 СК України не тільки розширене тлумачення поняття самозахисту батьками своєї дитини, а й права батьків на самозахист власних прав [4, с. 32].

Убачається, що право батьків на самозахист власних прав у межах цієї норми буде вступати в дисонанс із назвою та структурою ст. 154 СК України з урахуванням логіки побудови та розміщення норм в СК України, право батьків на самозахист власних прав щодо дитини логічніше закріпити в ст. 155 СК України. Закріплення права на самозахист

доцільніше сформулювати на кшталт норми ст. 19 ЦК України [7], використовуючи термін «протидія».

Видається можливим змінити редакцію ст. 155 СК України, додати в ч. 2 ст. 155 СК України абзац 2 такої редакції: «Батьки в разі посягань або порушень належних їм прав і законних інтересів мають право в межах чинного законодавства з метою захисту своїх прав і законних інтересів обирати й застосовувати засоби протидії». Удосконалення потребує також норма ст. 162 СК України, оскільки чинна її редакція дозволяє вживати заходів впливу щодо особи, яка, правомірно вдаючись до самозахисту дитини, змінила її місце проживання. Зокрема, у зазначеній нормі необхідно закріпити частину 3 такої редакції: «Не може бути відібрано й повернено дитину за попереднім місцем проживання, якщо зміна її місця проживання відбулася внаслідок реалізації батьком/матір'ю права на самозахист прав і законних інтересів дитини». Саме така редакція зазначеної норми відповідатиме принципу здійснення прав і виконання батьківських обов'язків в інтересах дитини (ст. 150 СК України). Самозахист батьками власних прав та інтересів, зокрема права на спілкування з дитиною (ст. 153 СК України), права визначати місце проживання дитини не може здійснюватися шляхом зміни місця проживання дитини за власної ініціативи, оскільки така зміна відбувається не з метою захисту інтересів дитини, скажімо, на належне виховання, а з метою захисту власних прав одного з батьків. У такому разі мова йде не про самозахист батьками прав дитини, а про самоуправство, оскільки, відповідно до чинного законодавства, якщо права й інтереси дитини під час проживання з іншим із батьків не порушуються, то питання зміни місця проживання дитини, яка не досягла чотирнадцяти років, вирішуються в установленій законом спосіб, визначений ст. 160 СК України, а за наявності спору в спосіб, визначений ст. 161 СК України. Порушення способу захисту встановленого законом, і буде вважатися самоуправством. Не можна погодитися з позицією законодавця щодо встановлення вікового цензу участі дитини у вирішенні питання щодо визначення її місця проживання (ст. 160 СК України). Зазначена позиція є необґрунтованою й такою, що суперечить принципу, закріпленому в ст. 171 СК України, щодо врахування думки дитини під час вирішення питань, що прямо її стосуються. Убачається, що дитина, яка може висловити в об'єктивній для сприйняття формі свою позицію щодо питання, яке її стосується, незалежно від віку має право бути заслуханою та має право на врахування її позиції. З метою забезпечення права дитини і збереження логіки побудови норм СК України, з виконання завдань СК України, закріплених у ст. 1, необхідно викласти ст. 160 СК України в такій редакції:

«частина перша – Місце проживання дитини, яка не досягла чотирнадцяти років, визначається за згодою батьків з урахуванням думки дитини, висловленої в об'єктивній для сприйняття формі;

частина друга – Місце проживання дитини, яка досягла чотирнадцяти років визначається нею самою, за винятком обмежень, установлених законом».

Дитина також має право на самозахист своїх прав, відповідно ст. 152 СК України : право противитися неналежному виконанню батьками своїх обов'язків щодо неї. Праву батьків на виховання дитини, як зазначає М. Антокольська, протистоїть обов'язок дітей «терпіти виховання». Батьки мають право вживати до своїх дітей певних примусових заходів, щоб домогтися від них бажаної поведінки [1, с. 206]. Проте й діти мають право

виражати власну думку, висловлювати її, критично оцінювати поведінку своїх батьків, відкрито заявляти про свої права та добиватися зміни ситуації. Тобто йдеться про право дитини на протест [5, с. 328].

При цьому виникає ряд питань виховного, а не правового порядку, пов'язаних з тим, які саме вимоги батьків виховного характеру можуть не виконувати діти. Насамперед, дитина не виконує тих вимог батьків, які безпосередньо загрожують або порушають її права, тобто застосовує способи самозахисту у вигляді оперативних дій, спрямованих на попередження правопорушення до настання несприятливих для неї наслідків.

Частина п'ята статті 55 Конституції України передбачає, що «Кожен має право після використання всіх національних засобів юридичного захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна». У цьому зв'язку слід зазначити, що діти та підлітки для захисту своїх прав можуть безпосередньо звернутися до Європейського суду з прав людини. Треба пам'ятати, що Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод не містить норми про мінімальний вік звернення до Європейського суду з прав людини.

З огляду на все вищезазначене, з метою посилення захисту суб'єктивних сімейних прав, реформування системи захисту суб'єктивних сімейних прав відповідно до принципів демократії, зокрема, вбачається за доцільне: 1) унести зміни до чинного законодавства України, спрямовані на закріплення прав на самозахист за всіма без винятку суб'єктами сімейних правовідносин; 2) закріпити загальне визначення самозахисту сімейних прав і законних інтересів; 3) удосконалити окремі статті чинного СК України, зокрема ст. ст. 154, 155, 162 СК України [3, с. 139].

Викладене дає змогу зробити висновок, що проблема колізій у сімейному законодавстві України, проблеми здійснення та захисту сімейних прав потребують подальшого наукового дослідження, пошуку шляхів удосконалення з урахуванням міжнародного й зарубіжного досвіду в цій сфері.

Список використаних джерел

1. Антокольская М. В. Семейное право. Москва, 1999. 366 с.
2. Данилин В. И. Юридические факты в советском семейном праве / В. И. Данилин, С. И. Реутов. Свердловск : Изд-во Урал. ун-та, 1989. 156 с.
3. Левківський Б. К. Захист прав дитини: окремі проблеми здійснення батьками права на самозахист дитини. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 3-2. С. 136–139.
4. Новохатська Я. Правове регулювання майнових відносин подружжя (порівняльно-правовий аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2006. 20 с.
5. Ромовська З. В. Сімейний кодекс України : Науково-практичний коментар. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 532 с.
6. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21–22. Ст. 135.
7. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/435-15> (дата звернення: 09.05.2021).

Гузенко Олена Павлівна,

*доцент кафедри цивільного та господарського права,
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького юридичного інституту МВС України,
кандидат економічних наук, доцент*

ФІНАНСОВИЙ АУДИТ: ЗАКОНОДАВЧА ПЛАТФОРМА

На даний час в Україні актуалізується проблема підвищення якісного рівня аудиторських процедур, які за своєю результативністю мають доволі потужний вплив на прийняття управлінських рішень різного спрямування. Система фінансового аудиту не обмежується лише перевітками фінансових звітів різних суб'єктів господарювання, а й надає ряд аудиторських послуг здатних оцінити стан облікових, податкових та інших процедур контролю з метою прийняття рішення для майбутнього розвитку суб'єкту, який підлягав перевірці. Проблема проведення процедур фінансового аудиту не втрачає своєї актуальності так, як країна знаходиться в умовах регульованої ринкової економіки та переживає на даний час кризові явища в різних секторах економіки. Враховуючи зазначене стає зрозумілим той, факт, що процедури фінансового аудиту потребують не лише покращення змістовності правових регуляторів, а перш за все адаптування новітніх форм і способів їх проведення для отримання більш якісного та достовірного питання. Крім того постає питання пошуку джерел виникнення фінансового порушення та встановлення його негативного впливу на результативність роботи суб'єктів. У зв'язку з цим, тема не втрачає своєї актуальності та потребує періодичного оновлення системи законодавчих регуляторів.

Безумовно, проблема фінансового аудиту не є новою, покладена в основу досліджень різних науковців, проте обмежено висвітлює зміни законодавчих регуляторів, які виступають дієвими інструментами з огляду на проблеми сьогодення. До складу науковців, які переймаються проблемами фінансового аудиту взагалі варто віднести Є. Мних, М. Никонович, Н. Барабаш [1], О. Шевчука та А. Лісового [2], Е. Кондукову [3], Ю. Слободяник [4] та інші. Проведені монографічні дослідження науковці проводили з позиції державного фінансового аудиту, проте законодавчі регулятори з позиції їх впливу на методику його здійснення показано обмежено.

Як показують дослідження правове регулювання проведення фінансового аудиту в Україні засновується на основі сукупності законів та інших регламентуючих документів, таких як: Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [5], Господарський кодекс України [6], Рішення № 290/7 «Про застосування стандартів аудиту та етики» від 27 лютого 2014 року [7], Кодекс етики професійних бухгалтерів [8], Методика проведення органами державної контрольно-ревізійної служби державного фінансового аудиту діяльності суб'єктів господарювання [9] та низкою інших правових регуляторів, які торкаються специфіки проведення окремого виду аудиторських процедур.

Слід зазначити у Законі України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [5] законодавцем аудит офіційно визнано як професійну діяльність у сфері незалежного економічного контролю. Разом з тим, Закон визначає правові засади

ведення аудиторської діяльності в Україні й спрямований на створення системи незалежного фінансового контролю з метою захисту інтересів користувачів фінансової та іншої економічної інформації. Крім того, законодавець звертає увагу на той факт, що положення Закону діють на території України і поширюються на всі суб'єкти господарювання, незалежно від форм власності й видів діяльності, а також визначає права, обов'язки суб'єктів аудиторської діяльності та їх відповідальність за неякісне надання аудиторських послуг. У Господарському кодексі України [6] законодавець передбачив статтю 363, яка тлумачить поняття категорій «аудит» та «державний фінансовий аудит».

Ми погоджуємося з В. Фабіянською та О. Гуцаленко [10] стосовно того, що нормативно-законодавчий блок, який забезпечує проведення процедур фінансового аудиту доцільно класифікувати за п'ятьма рівнями.

- перший рівень: Господарський кодекс України;
- другий рівень: Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність»;
- третій рівень: Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, Кодекс етики професійних бухгалтерів;
- четвертий рівень: Положення, що прийняті Органом суспільного нагляду, Аудиторською палатою України, інші законодавчі акти, що регулюють проведення аудиту;
- п'ятий рівень: внутрішньофірмові стандарти аудиту.

Зазначений класифікатор сприяє більш повному охопленню існуючих законодавчих регуляторів та надає можливість визначити їх пріоритетність. Крім того сформовані рівні надають можливість більш предметно визначити проблеми та напрямки їх усунення в сфері аудиторських процедур та дій виконавців.

Таким чином, аудиторська діяльність в Україні має доволі потужну правову базу з позиції фінансового аудиту, проте в окремих специфічних питаннях її недостатньо для проведення якісних перевірок. Більшість науковців вважають, що систему регулювання аудиторської діяльності, яка забезпечує процедури фінансового аудиту, в Україні можна назвати змішаною, оскільки поряд із державним регулюванням фінансового аудиту, діють також незалежні професійні організації аудиторів, які захищають права та інтереси аудиторів а також удосконалюють аудиторську діяльність відповідно до законодавчих норм. На даний час потребує оновлення Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» в частині перегляду методологічних положень стосовно специфіки проведення фінансового аудиту в різних сферах бізнесу, які мають доволі значну галузеву належність.

Список використаних джерел

1. Державний фінансовий аудит: методологія і організація : монографія / [Є. В. Мних, М. О. Никонович, Н. С. Барабаш та ін.]; за ред. Є. В. Мниха. К. : КНТЕУ. 2009. 319 с.
2. Державний фінансовий аудит: проблеми теорії і практики : монографія ; за заг. ред. О. А. Шевчука та А. В. Лісового ; Ун-т ДФС України. Ірпінь, 2020. 390 с.

3. Аналітично-контрольні аспекти регулювання фінансово-господарської діяльності суб'єктів економіки : монографія / за заг. ред. А. В. Лісового та Е. В. Кондукової. Ірпінь. 2017. 398 с.
4. Слободяник Ю. Б. Формування системи державного аудиту в Україні: монографія. Суми : ФОП Наталуха А. С. 2014. 321 с.
5. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України № 2258-VIII від 21 грудня 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19>
6. Господарський кодекс України від 16.01.2003 №436-4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
7. Рішення N290/7 «Про застосування стандартів аудиту та етики: Рішення АПУ N290/7 від 27.02.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr_07230-14
8. Кодекс етики професійних бухгалтерів. URL: https://lexinform.com.ua/wp-content/uploads/2018/09/Code-of-Ethics_ukr.pdf
9. Методика проведення органами державної контрольно-ревізійної служби державного фінансового аудиту діяльності суб'єктів господарювання : наказ Головного контрольно-ревізійного управління від 09.10.2007 № 232. URL: http://zakon.nau.ua/doc/?doc_id=313605
10. Фабіянська В. Ю., Гуцаленко О. О. Нормативно-правове забезпечення незалежного аудиту в Україні. *The scientific heritage*. 2020. Vol 5, № 45. P. 35-45. URL: <http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/24327.pdf>

Дячок Аліна Олегівна,
студентка III курсу бакалаврату
факультету міжнародної торгівлі та права
Київського національного торговельно-економічного університету

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙНЯТТЯ НА РОБОТУ НЕПОВНОЛІТНІХ

В Україні проблеми трудової діяльності неповнолітніх є одними з актуальних на сьогодні. Конституція України [1] проголосила право кожного на працю і встановила умови для його реалізації. Стаття 43 Конституції України закріпила, що кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. У свою чергу держава створює умови для повного здійснення громадянами цього права, гарантує рівні можливості у виборі професії й роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки й перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб.

Неповнолітні особи нарівні з іншими громадянами наділені цими правами. Однак, статус неповнолітніх зумовлює додаткові особливості правового регулювання трудових правовідносин за їх участю, що стосується і прийняття на роботу.

На сьогодні чинне законодавство України встановлює спеціальні умови праці для неповнолітніх осіб та більшість молоді, влаштуваючись на роботу, не знають про те, що вони наділені спеціальними законними правами. Роботодавці використовують нелегальну найману працю, де в результаті неповнолітні залишаються без належних їм гарантій праці. Саме тому питання охорони прав неповнолітніх, зокрема, захист їх трудових прав, є на сьогодні одним з пріоритетних.

Поняття «працевлаштування неповнолітніх» І. Хохрякова визначає як: «систему спеціальних економічних та організаційно-правових заходів відповідних державних і недержавних органів щодо забезпечення трудової зайнятості такої окремої категорії населення, як молодь» [2].

Трудове законодавство України встановлює певні особливості правового регулювання праці неповнолітніх, а саме:

- право на оплату праці за скороченої тривалості щоденної роботи. Варто зазначити, що заробітна плата працівникам молодше 18-ти років за скороченої тривалості щоденної роботи виплачується в такому ж розмірі, як і працівникам за повної тривалості щоденної роботи;

- скорочену тривалість робочого часу: особам від 16 до 18 років – до 36 годин на тиждень (включно); особам від 15 до 16 років – до 24 годин на тиждень (включно); учні віком від 14 до 15 років, які працюють під час канікул можуть працювати не більше 24 години на тиждень.

- право працівника віком до 18-ти років на щорічну відпустку в зручний для нього час тривалістю 31 календарний день;

- право на безкоштовний медичний огляд.

Ці особливості обумовлені тим, що неповнолітні користуються додатковими пільгами у зв'язку з фізіологічними, психологічними та віковими особливостями.

При укладанні трудового договору роботодавець повинен надати неповнолітнім легкі умови праці, легку роботу. Під визначенням легкої роботи, як це закріплено у КЗпП України, А. Кисель визначає ту роботу, яка «сприятиме посиленню гарантій захисту трудових прав неповнолітніх. До ознак такої роботи можна буде віднести: «наявність простих і чітко сформульованих завдань, можливість виконати таку роботу без значних фізичних зусиль, обмежену тривалість робочого дня, наявність регулярних перерв тощо» [3].

Відповідно до ст. 187 КЗпП неповнолітні у трудових правовідносинах прирівнюються у правах до повнолітніх, а у галузі охорони праці, робочого часу, відпусток та деяких інших умов праці користуються пільгами, встановленими законодавством [4].

Згідно ст. 188 КЗпП України не допускається прийняття на роботу осіб, молодших 16 років. Однак існують деякі винятки. Так, особи, які досягли 15 років, можуть прийматися на роботу, якщо є згода одного з батьків або осіб, які їх замінюють. До продуктивної праці прийняттям на роботу також допускаються 14-річні особи за згодою одного з батьків або осіб, які їх замінюють, учні загальноосвітніх шкіл, професійно-технічних і середніх спеціальних навчальних закладів у вільний від навчання час [4].

Така робота повинна бути легкою для їх виконання та не завдавати шкоди здоров'ю, не порушувати процесу навчання. При прийнятті на таку роботу працівник повинен долучити до своєї особової справи:

- 1) копію свідоцтва про народження (замість паспорта);
- 2) згоду одного з батьків або особи, яка його замінює, якщо особі від 14 до 16 років;
- 3) документ, який підтверджує, що особа буде виконувати роботу у вільний від навчання час, якщо особі від 14 до 15 років [5].

Відпустки для працівників віком до 18 років, надаються відповідно до графіку, який складений на підприємстві, погоджений із профспілковим комітетом, і з урахуванням бажання неповнолітнього, у зручний для нього час. Заробітна плата на момент відпустки виплачується працівникові за три дні до початку відпустки. Тривалість відпустки - 31 календарний день. Забороняється ненадання щорічної відпустки протягом робочого року, а також заміна відпустки грошовою компенсацією особам до 18 років.

Важливою умовою є те, що для осіб, які не досягли 18 років, випробувальний термін при прийнятті на роботу не встановлюється.

Варто зазначити, що чинним законодавством заборонено: залучати неповнолітніх працівників до нічних, надурочних робіт та робіт у вихідні дні; застосовувати працю неповнолітніх осіб на важких роботах та на роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці, а також на підземних роботах; залучати неповнолітніх осіб до підймання та переміщення речей, маса яких перевищує встановлені для них граничні [4].

Чинні норми, що затвердженні наказом Міністерства охорони здоров'я України, зобов'язують до обов'язкового проходження медичного огляду перед працевлаштуванням неповнолітнього, а саме молодь віком від 14 до 18 років.

Власники і керівники підприємств, установ та організацій зобов'язані забезпечити неповнолітніх в їх діяльності виконання правил техніки безпеки, виробничої санітарії та інших вимог щодо охорони здоров'я. А також, власник зобов'язаний створити в кожному структурному підрозділі й на робочому місці умови праці відповідно до вимог

нормативних актів та забезпечити дотримання прав працівників, гарантованих чинним законодавством [6].

Ми погоджуємось з думкою М. Іншиним, що «освіта є основним чинником забезпечення конкурентоспроможності країни в сучасних умовах, коли виробництво набуває інноваційного характеру, а тому, особливий попит серед сучасної молоді мають спеціалізовані навчальні заклади, які ведуть підготовку за найбільш потрібними й високооплачуваними професіями та надають повну середню освіту» [7]. На наш погляд, саме через відсутність практики, знань та досвіду, реалізувати своє право на працю молодому поколінню є досить складно. Саме тут проблемою є те, що відсутні гарантії щодо працевлаштування неповнолітніх. А тому досить важливим є удосконалення на законодавчому рівні процесу залучення молоді до праці.

Слушною є думка Р. Рибалка про те, що «більшість роботодавців воліють мати у своєму підпорядкуванні досвідчених, комунікабельних та найголовніше таких, які вже мають стаж роботи» [8]. І якщо мова йде про неповнолітніх, то зрозуміло, що в більшості випадків, стажу роботи у них немає, а це є головною причиною відмови у працевлаштуванні.

Вважаємо, що українське законодавство не повною мірою забезпечує право на працевлаштування, адже існує низка проблем пов'язаних з даним питанням, а саме: відсутність контролю за забезпеченням неповнолітніх працівників відповідними пільгами; недотримання роботодавцями вимог, щодо офіційного працевлаштування неповнолітніх; відсутність гарантій працевлаштування.

На нашу думку, неповнолітні особи не повинні позбавлятися права на працю, але роботодавець повинен забезпечити належні, легкі умови праці, щоб заохотити та дати стимул працювати в майбутньому. У державі необхідно розробити механізм регулювання трудових відносин неповнолітніх віком з 14 до 18 років, щоб кожен роботодавець розумів, залежно від якого віку особи та на які види роботи її можна допускати.

Неповнолітні особи у працевлаштуванні мають додаткові пільги та гарантії які враховують вік, стан здоров'я неповнолітніх та умови праці на підприємстві. Та чинне законодавство в працевлаштуванні неповнолітніх має як свої переваги так і недоліки. Більшість неповнолітніх, які влаштовуються на роботу, не повідомляють про те, що вони мають спеціальний комплекс прав, і роботодавці цим користуються. Тому варто наголосити на те, що молодь повинна бути пильною, аби не стати дешевою робочою силою для роботодавців!

Список використаної джерел

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. с. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Хохрякова І. В. Державне управління зайнятістю молоді в контексті формування нових державно суспільних відносин в Україні: автореф. дис. На здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. управління: спец. 25.00.01 «Теорія та історія держ. управління». Дніпропетровськ, 2010. 20 с.
3. Кисель А. Правове регулювання праці неповнолітніх. *Підприємство, господарство та право*. 2019. № 10. С. 73-78

4. Кодекс законів про працю України, редакція від 10 грудня 1971 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.
5. Особливості правового регулювання неповнолітніх. Управління Держ. праці у Кіровоградській області. URL: <http://kr.dsp.gov.ua/index.php/2463-kr290517>
6. Іріоглу С. Д. Особливості правового регулювання праці неповнолітніх за законодавством України. Scientific journal «ΛΟΓΟΣ. The art of scientific mind». 2018. №1. С. 130-132.
7. Іншин М. І. Особливості правового регулювання прийняття на роботу молоді. *Форум права*. 2009. №1. С. 231-235.
8. Проблемні аспекти працевлаштування та трудової діяльності неповнолітніх. Наука у контексті сучасних глобалізаційних процесів. За ред. К. Р. Рибалка. Полтава. 2017. Т. 4. 112 с.

Жванко Юрій Петрович,

науковий співробітник 3-го науково-дослідного відділу

науково-дослідної лабораторії криміналістичної та спеціальної техніки

Державного науково-дослідного інституту МВС України, кандидат юридичних наук

СУЧАСНИЙ СТАН НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ОБІГУ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ

В умовах сучасних євроінтеграційних процесів, що наразі відбуваються в Україні і вимагають від провідних державно-правових інститутів швидкої адаптації до відповідних динамічних змін із метою імплементації європейських і міжнародних стандартів у свою діяльність, виникає необхідність у забезпеченні ефективного нормативно-правового регулювання відносин у сфері обігу зброї в Україні.

Слід наголосити, що зазначена проблема не перший рік є об'єктом наукових досліджень та дискусій. Значний науковий внесок у дослідженні питань щодо обігу зброї в Україні здійснили такі науковці, як В. Авер'янов, О. Андрійко, В. Афанасьєв, Г. Атаманчук, О. Бандурка Д. Бахрах, І. Бачило, Ю. Белінський, Ю. Битяк, В. Білоус, О. Бокій, А. Васильєв, І. Веремєєнко, В. Горшенєв, С. Діденко, Є. Додін, В. Зуй, Р. Калюжний, Л. Коваль, В. Колпаков, А. Комзюк, А. Корнієць, С. Кузніченко, Б. Лазарєв, В. Лобас, С. Маїлян, Н. Нижник, О. Остапенко, С. Параниця, І. Пахомов, О. Петришин, В. Петков, О. Попова, О. Рябченко, В. Самсонов, Ю. Тихомиров, М. Тищенко, В. Шкарупа, Н. Ченшова, О. Ярмиш та інші. Проте, незважаючи на ряд напрацювань зазначених науковців, їх висновки та пропозиції, на жаль, здебільшого, не були враховані законодавцем [1].

Слід погодитися з тим, що у розвиненому суспільстві кожна особа повинна мати максимум можливостей для охорони й захисту порушених прав. Держава на конституційному рівні закріпила право громадянина на захист свого життя й здоров'я, життя та здоров'я інших людей від протиправних посягань. Проте будь-яке право втрачає свій сенс, якщо на законодавчому рівні відсутній механізм його реалізації. Неспроможність державних органів вживати реальні заходи щодо захисту життя чи здоров'я, прав, свобод і законних інтересів громадян створює сприятливі умови для протиправних посягань на їх життя, здоров'я та власність [2].

У цьому контексті, варто підкреслити, що на сьогоднішній день правове регулювання відносин у сфері обігу зброї здійснюється значною кількістю законодавчих та інших нормативно-правових актів Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України та відомчих нормативних актів Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС) тощо.

Взагалі, слід зазначити, що питання обігу зброї в Україні на сьогоднішній день регулюються майже 90 нормативно-правовими актами. Однак, не дивлячись на це, необхідно констатувати, що правова регламентація обігу зброї в Україні має чимало прогалин і суперечностей, що потребують негайного усунення [3].

Вирішення зазначених проблем, на нашу думку, можливо шляхом ухвалення відповідного Закону з метою законодавчого врегулювання придбання, зберігання та використання громадянами зброї, норми якого будуть спрямовані, перш за все, на

гарантування конституційного права громадян України на захист свого життя, здоров'я і власності. Такий Закон має, з одного боку, впорядкувати вже наявні правовідносини у сфері обігу зброї, які до цього часу не врегульовані або суперечливі, з іншого – регламентувати та запровадити нові правовідносини, які сприятимуть розвитку громадянського суспільства, подоланню корупції, зменшенню нелегальної зброї та поступового її виведення з тіньового обігу.

Необхідно підкреслити, що на сьогодні обіг зброї, у тому числі вогнепальної, законодавчо врегульовано спеціальними законами у всіх країнах Європи та у більшості пострадянських країн, обіг короткоствольної вогнепальної зброї дозволений у більшості країн Європи.

У контексті зазначеного варто відмітити, що в Україні через відсутність єдиного законодавчого акту у сфері обігу зброї, зазначені відносини врегульовані наказами МВС, які часто змінюються, що спричиняє порушення прав громадян на володіння зброєю. Крім того, на нашу думку, на даний час діє неконституційна дискримінаційна норма, відповідно до якої придбання гладкоствольної вогнепальної зброї дозволяється з 21-го року, а нарізної – з 25-ти [4].

Таким чином, враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що сучасний стан нормативно-правового регулювання відносин у сфері обігу зброї в Україні не відповідає сучасним реаліям та відповідним міжнародним стандартам, оскільки містить чимало прогалин і суперечностей, що потребують негайного усунення. Зокрема, усі питання, пов'язані з обігом зброї, наразі вирішуються виключно підзаконними нормативними актами МВС України та інших міністерств і відомств, які фактично дублюють основні положення колишнього радянського законодавства, а переважна більшість норм не визначає ustalених суспільних відносин у сфері обігу зброї.

Все це, з одного боку, призводить до неузгодженості та вільного трактування відповідної термінології, а з іншого – створює підґрунтя для зростання корупції у цій сфері. Такий стан речей, у свою чергу, не може забезпечити нормальне врегулювання наявних суспільних відносин у цій сфері чи гарантувати громадянам, що їх право на володіння зброєю не буде узурпуватися з боку влади в майбутньому. Застарілість наявної нормативно-правової бази, брак законодавчої регламентації режиму контролю у сфері обігу вогнепальної зброї створюють підґрунтя для неможливості громадянам ефективно та в законний спосіб реалізувати своє право на захист, а органам державної влади ефективно контролювати обіг зброї.

На нашу думку, законодавцю необхідно негайно повернутися до цієї проблеми та прийняти єдиний Закон, який має впорядкувати вже наявні правовідносини у сфері обігу цивільної зброї, які до цього часу не врегульовані, або суперечливі, регламентувати та запровадити нові правовідносини, які сприятимуть розвитку громадянського суспільства, зменшенню нелегальної зброї та її виведення з тіньового обігу.

Список використаних джерел

1. Діденко С. В. Адміністративно-правове забезпечення обігу та застосування зброї в Україні: дис. ... докт. юр. наук. Київ. 2016. 443 с.

2. Пояснювальна записка до проекту Закону України про цивільну зброю і боєприпаси від 10.12.2014, № 1135-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52809.

3. Терещук А. О. Вогнепальна зброя та бойові припаси до неї як предмет злочину. Часопис Київського університету права. 2013. № 3. С. 326-330.

4. Корнієць А. В. Сучасний стан та перспективи вдосконалення нормативно-правового регулювання обігу зброї та вибухових речовин. Право і безпека. 2010. № 2. С. 111-116.

Кадала Віталій Віталійович,

завідувач кафедри цивільного та господарського права

Криворізького навчально-наукового інституту

Донецького юридичного інституту МВС України,

кандидат економічних наук, доцент

ОСУЧАСНЕННЯ ПРОБЛЕМ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕДУР ДФК В УКРАЇНІ

Державний фінансовий контроль (далі – ДФК) відіграє доволі помітну роль в розвитку фінансової системи країни, що вказує на доцільність та необхідність створення сприятливих умов на законодавчому рівні для підвищення рівня ефективності його процедур. На погляд багатьох науковців сучасна система ДФК, яка сформована в Україні, не відповідає вимогам сьогодення. Така теза витікає з того, що процедури ДФК мають доволі низьку ефективність та не в повному обсязі виконують завдання, котрі на них покладено. З одного боку таке явище пояснюється відсутністю дієвого законодавчого регулятора, який би комплексно надав правила проведення процедур ДФК, з іншого боку, потребують підвищення кваліфікації виконавців цих процедур з огляду на зміни, котрі викликані кризовими явищами в фінансовому секторі України.

Чисельність наукових праць та монографічних досліджень свідчать про актуальність та сучасність обраної проблеми. Зокрема, проблематиці ДФК присвячені монографічні дослідження таких науковців як Л. Дікань, Ю. Голуб та Н. Синюгіна [1], Г. Дмитренко [2], І. Іванова [3], А. Хмельков [4], О. Шевчук [5] та інші. У своїх монографічних дослідженнях науковці торкаються різних аспектів проблематики здійснення процедур ДФК, проте досить обмежено висвітлюють пропозиції удосконалення його правової основи.

Варто зазначити, що одним із провідних правових регуляторів, положення якого покладено в основу проведення ДФК виступає Бюджетний кодекс України [6] та Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» [7], Закон України «Про Рахункову палату України» [8]. Зазначеними правовими актами передбачено з різних позицій проведення процедур ДФК та визначення рівня відповідальності у разі виявлення порушень фінансової дисципліни. Крім того, повноваження безпосередніх виконавців регламентуються спеціальними законами, Указами Президента України та іншими нормативно-правовими актами. Разом з тим, не дивлячись на досить потужну законодавчу платформу під час адаптації інструментів ДФК виконавці визначають доволі значну кількість проблем.

Зокрема, вивчаючи проблеми фінансового контролю В.В.Курянов [9, с.74] обґрунтовує доцільність створення в Україні єдиної уніфікованої системи ДФК. Науковець вважає, що саме створення зазначеної системи призведе до «... побудови якісної системи правового регулювання ДФК, яка відповідатиме потребам сучасних тенденцій та має єдину направленість дій його елементів, а саме – забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства взагалі».

У свою чергу, Н. Виговська та А. Славіцька [10, с. 219] до правових, методологічних та організаційних проблем здійснення процедур ДФК включають: недосконале

нормативно-правове забезпечення функціонування контролюючих органів, відсутність базового закону про державний фінансовий контроль, який чітко визначає поняття, зміст, форми, види, методи та інструментарій державного фінансового контролю, а також нечітке розмежування функціональних повноважень між суб'єктами контрольної діяльності тощо. Напрямок вирішення зазначених проблем науковці вважають прийняття єдиного законодавчого акту «Про державний фінансовий контроль», який би «...чітко розмежував функціональні сфери внутрішнього та зовнішнього ДФК, сприяв усуненню відомчих конфліктів, забезпечив формуванню єдиної цілісної контрольної системи в Україні, здатної протидіяти зловживанням та попереджувати можливі втрати бюджетних коштів» [10, с.226].

Доволі змістовно розкриває проблеми ДФК у своїй праці І. Микитюк [11, с. 66], а саме:

– фіскальний характер переважної більшості контрольних процедур під час здійснення ДФК;

– відсутність системного контролю, коли основним є подальший контроль, а процедури попереднього та поточного контролю є досить слабкими та неврегульованими;

– не усвідомлення важливості внутрішнього ДФК як системою управління державними фінансами, так і керівниками підприємств, установ, організацій;

– низький рівень дієвості механізму адміністративних стягнень, коли сума штрафу за нецільове або незаконне використання бюджетних коштів значно менша за обсяги бюджетних коштів, які держава втрачає через зловживання посадових осіб і не може забезпечити повною мірою відшкодування цих збитків;

– зростання фінансових порушень у сфері використання бюджетних коштів;

– неврегульованість діяльності та перетин функцій суб'єктів фінансового контролю;

– слабка взаємодія органів зовнішнього та внутрішнього ДФК.

Ми вважаємо, нормативно-законодавчий блок, який здатен покращити ситуацію з ДФК в Україні має поповнитися Інструктивними матеріалами, які б закріпили нові найбільш сучасні форми і методи різного змісту перевірок та підвищили його результативність. Така пропозиція витікає із досліджень, котрі вказали на існування проблеми наступного змісту. При фактичному проведенні процедур ДФК у арсеналі контролюючих органів переважають значною мірою застарілі форми і методи проведення перевірок і ревізій. Їх увага зосереджена, головним чином, на виявленні фактів порушень, а не причин їх виникнення, що не сприяє успішному подоланню недоліків.

За результатами проведених досліджень варто зробити наступні висновки. По-перше, проведення ДФК відбувається на основі законодавчих актів, які регламентують правила його здійснення. По-друге, сучасна практика проведення ДФК вказує на наявність низки проблем, серед яких ключовими є недосконалість законодавчих регуляторів. По-третє, з метою покращення ситуації в правовому регулюванні процедур ДФК доцільно адаптувати не лише досвід провідних країн світу, а перш за все змінити підхід до вибору інструментарію проведення контрольних процедур в основу яких покласти профілактику фінансових правопорушень, а не застосування штрафних санкцій.

Безумовно така процедура потребує затвердження окремого пакету інструктивного змісту, що в певній мірі забезпечить підвищення якісного рівня ДФК взагалі.

Список використаних джерел

1. Дікань Л. В. Фінансовий контроль: теорія та методологія: монографія./ [Л. В. Дікань, Ю. О. Голуб, Н. В. Синюгіна]. Харків: Вид. ХНЕУ, 2009. 92 с.
2. Дмитренко Г. В. Фінансовий контроль в Україні: проблеми і шляхи розвитку: монографія. К.: «К. І. С.», 2010. 374 с.
3. Іванова І. І. Державний фінансовий контроль: Парадигми розвитку: монографія. К.: Академвидав, 2010. 168 с.
4. Хмельков А. В. Формування цілісної системи державного фінансового контролю в Україні: монографія .ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 292 с.
5. Шевчук О. А. Державний фінансовий контроль: питання теорії та практики : монографія. К.: УБС НБУ, 2013. 431 с.
6. Бюджетный кодекс Украины : Закон Украины от 08.07.2010 № 2456 – VI. – URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
7. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні Закон України від 26.01.1993 № 2939-XII– URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12>
8. Про Рахункову палату України. Закон України від 2 липня 2015р. № 576-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19> .
9. Кур'янов В.В. Уніфікація системи державного фінансового контролю в умовах глобалізації. *Соціальна економіка*. 2020. Випуск 59. С. 72 – 83.
10. Виговська Н. Г., Славіцька А. Ю. Місце зовнішнього державного фінансового контролю у національній контрольній системі України. *Вісник ЖДТУ*. 2016. № 4 (78). С. 219–228.
11. Микитюк І. Державний фінансовий контроль у бюджетній сфері. *Світ фінансів*. 2018. № 1 (54). С. 58-69.

Кірін Роман Станіславович,

судовий експерт Дніпропетровського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України, доктор юридичних наук, доцент

Коротаєв Володимир Миколайович,

директор Дніпропетровського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України, кандидат юридичних наук

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ВИЛУЧЕНОЇ, ДОБРОВІЛЬНО ЗДАНОЇ І ЗНАЙДЕНОЇ ЗБРОЇ

Постановою Верховної Ради України від 17 червня 1992 р. № 2471-ХІІ «Про право власності на окремі види майна» [1] затверджено перелік видів майна, що не може перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України, до яких, зокрема, віднесені зброя, боєприпаси (крім мисливської і пневматичної зброї і боєприпасів до неї, а також спортивної зброї і боєприпасів до неї, що придбаваються громадськими об'єднаннями з дозволу органів внутрішніх справ (далі – ОВС)), бойова і спеціальна військова техніка, ракетно-космічні комплекси, вибухові речовини й засоби вибуху, електрошокові пристрої та спеціальні засоби, що застосовуються правоохоронними органами, крім газових пістолетів і револьверів та патронів до них, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії.

Цією ж постановою установлений спеціальний порядок набуття права власності громадянами на окремі види майна, придбаного ними з відповідного дозволу, що надається:

- на вогнепальну гладкоствольну мисливську зброю - ОВС за місцем проживання особам, які досягли 21-річного віку;
- на вогнепальну мисливську нарізну зброю (мисливські карабіни, гвинтівки, комбіновану зброю з нарізними стволами) - ОВС за місцем проживання особам, які досягли 25-річного віку;
- на газові пістолети, револьвери і патрони до них, заряджені речовинами сльозоточивої та дратівної дії, - ОВС за місцем проживання особам, які досягли 18-річного віку;
- на холодну зброю та пневматичну зброю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду - ОВС за місцем проживання особам, які досягли 18-річного віку.

Слід зауважити, що враховуючи наявні зміни, які стосуються терміну «ОВС» [2], а також невизначеністю правового статусу Уповноваженого підрозділу із контролю за обігом зброї центрального органу управління поліцією щодо питань реєстрації та контролю за обігом зброї [3], доречним уявляється в даному випадку застосування терміну «уповноважений орган Міністерства внутрішніх справ України» (далі – УО МВС).

У процесі правозастосовної діяльності в сфері контролю за обігом цивільної й службової зброї в УО МВС накопичується велика кількість різноманітної зброї, власником

(користувачем) якої ці органи не є. До неї належать: - зброя, вилучена у власників УО МВС за порушення правил її обігу; - зброя, конфіскована за рішенням судових органів за скоєне правопорушення; - зброя, вилучена в зв'язку зі смертю власника; - зброя, добровільно здана в УО МВС (знайдена, безхазяйна, відмовна) тощо.

Питання правових засад безпеки зброї в цілому та режиму вилученої, добровільно зданої і знайденої зброї вже розглядалися авторами в навчальному аспекті [4, с. 253-257], однак наукових досліджень в цій сфері очевидно бракує, хоча її актуальність є безсумнівною.

Так, наприклад, за офіційною інформацією на обліку перебуває близько 1,2 млн одиниць зареєстрованої зброї та майже 300 тис. нелегальної (за даними громадських організацій – до 5 млн одиниць). Тільки упродовж жовтня 2019 р. за час проведення місячника добровільної здачі зброї до підрозділів поліції населенням здано 7725 одиниць зброї [5, с. 3].

На думку С. Діденка, ним встановлено чітку регламентацію та послідовність дій відповідальних осіб у разі приймання, зберігання, обліку, знищення чи реалізації вилученої, добровільно зданої зброї громадян чи працівників міліції або ж посадових осіб [6, с. 13]. Хоча, по-перше, не можна стверджувати, що в розділі II «Порядок приймання, обліку, передачі вилученої, добровільно зданої та знайденої зброї і боєприпасів до неї в органах внутрішніх справ» Інструкції [7], подібної регламентації та послідовності дій не встановлено. По-друге, щодо вживання терміну «міліція» у дисертаційному дослідженні, навіть попри наявність останнього у чинній редакції зазначеної Інструкції, без відповідної пояснення та прив'язки до сучасної системи УО МВС, то воно не виглядає виправданим, адже йдеться не про цитування нормативного припису, а про певний здобуток науковця.

Так, Закон України «Про Національну поліцію» до основних повноважень поліції відносить здійснення у визначеному законом порядку приймання, зберігання та знищення вилученої, добровільно зданої або знайденої вогнепальної, газової, холодної та іншої зброї, боєприпасів, набоїв, вибухових речовин та пристроїв, наркотичних засобів або психотропних речовин [8, п.22 ст. 23]. Крім того, згідно із п. 17 ст. 26 цього ж закону, НПУ наповнює та підтримує в актуальному стані бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи МВС, стосовно викраденої, втраченої, вилученої, знайденої зброї, а також добровільно зданої зброї із числа тієї, що незаконно зберігалася.

Також відомості стосовно викраденої, втраченої, вилученої, знайденої зброї, а також добровільно зданої зброї з числа тієї, що незаконно зберігалася, включені до переліку пріоритетних інформаційних ресурсів Єдиної інформаційної системи МВС [9].

Слід звернути увагу й на блок нормативно-правових актів, що регулює окремі групи збройових відносин, а саме:

1) забезпечення особистої безпеки поліцейськими при поводженні зі зброєю є складовою частиною службової діяльності органів (закладів, установ) поліції і здійснюється під час, у тому числі, вилучення зброї та боєприпасів [10];

2) організація централізованого передання та приймання, зберігання зброї та боєприпасів, обернених на користь держави, та подальшого розпорядження ними, а також попередження порушень закону з цього питання [11];

3) порядок вилучення у громадян вогнепальної та іншої зброї і боєприпасів у випадках порушення ними вимог природоохоронного законодавства та порядок передання вилученого на зберігання до УО МВС [12].

Нарешті, окремо пропонується виділити приписи щодо відповідальності структурних підрозділів центрального органу управління НПУ та апарату МВС за певні сфери відносин, що досліджуються [13]:

1) дотримання правил вилучення, приймання, обліку і зберігання вилученої, добровільно зданої та знайденої зброї, а також її передачу до чергових частин органів поліції - УО МВС;

2) взяття на облік експериментально відстріляних куль та гільз вилученої, добровільно зданої та знайденої зброї, відомчої і службово-штатної зброї, що зберігається та використовується на об'єктах дозвільної системи – Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС, УП ЦОУП;

3) виконання роботи щодо обліку, зберігання, знищення чи реалізації вилученої, добровільно зданої та знайденої зброї - Департамент управління майном НПУ;

4) забезпечення приймання, зберігання та охорону черговими службами органу НПУ вилученої, добровільно зданої та знайденої зброї - Департамент організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування НПУ.

Список використаних джерел

1. Про право власності на окремі види майна : постанова Верховної Ради України від 17 червня 1992 р. № 2471-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2471-12#Text> (дата звернення: 17 травня 2021)

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про Національну поліцію» : Закон України від 23 грудня 2015 р. № 901-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/901-19#Text> (дата звернення: 17 травня 2021)

3. МВС відновило видачу дозволів на зброю. URL: https://biz.ligazakon.net/news/202300_mvsv-dnovilo-vidachu-dozvolv-na-zbroyu (дата звернення: 17 травня 2021)

4. Кірін Р. С. Збройове право : навчальний посібник. М-во внутр. справ України, Дніпр. наук.-досл. експерт.-кримінал. центр. Дніпро: Журфонд, 348 с.

5. Жванко Ю. П. Адміністративно-правові засади діяльності Національної поліції України у сфері дозвільної системи в умовах особливих правових режимів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07; Держ. НДІ М-ва внутр. справ України. К., 2019. 21 с.

6. Діденко С. В. Адміністративно-правове забезпечення обігу та застосування зброї в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07; Відкрит. міжнар. ун-т розвитку людини «Україна». Київ, 2016. 36 с.

7. Про затвердження Інструкції про порядок приймання, зберігання, обліку, знищення чи реалізації вилученої, добровільно зданої, знайденої зброї та боєприпасів до неї : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 31.05.1993 № 314. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0106-93#Text> (дата звернення: 17 травня 2021)

8. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 17 травня 2021)

9. Про затвердження Положення про єдину інформаційну систему Міністерства внутрішніх справ та переліку її пріоритетних інформаційних ресурсів : постанова Кабінету Міністрів України від 14 листопада 2018 р. № 1024. *Офіційний вісник України* від 21.12.2018. 2018 р., № 98, стор. 270, ст. 3230.

10. Про затвердження Інструкції із заходів безпеки при поводженні зі зброєю : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 01.02.2016 № 70. *Офіційний вісник України* від 15.03.2016 — 2016 р., № 19, стор. 30, ст. 775.

11. Про затвердження Порядку централізованого розпорядження зброєю та боєприпасами, оберненими на користь держави : наказ Державної митної служби України від 21.07.2006 № 623. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0623342-06#Text> (дата звернення: 17 травня 2021)

12. Про затвердження Інструкції про порядок вилучення та передання на зберігання до органів внутрішніх справ вилученої у порушників природоохоронного законодавства вогнепальної та іншої зброї і боєприпасів : наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 31.03.2003 № 56/м. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0298-03#Text> (дата звернення: 17 травня 2021)

13. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 21.08.1998 № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text> (дата звернення: 17 травня 2021)

Косяченко Ксенія Едуардівна,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук

Мухай Анастасія Андріївна,

студентка юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

МЕДІАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ СПОСІБ ВИРІШЕННЯ СПРАВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Традиційно, питання захисту прав та інтересів, вирішення цивільних, господарських спорів вирішуються у судовому порядку. Не зважаючи на завантаженість судів, саме судова форма врегулювання проблемних питань займає провідне місце. В практичній діяльності країн ЄС виокремились альтернативні методи вирішення суперечок, а саме, переговори, медіація та третейський суд. Метою впровадження зазначених методів є, все ж таки, надання особі право обирати самостійно спосіб врегулювання конфліктів та розвантаження національних судів.

Найрезультативнішим способом вважається медіація. Під медіацією слід розуміти ряд процедур, які сприяють розв'язанню проблеми та мінімізують настання несприятливих наслідків для кожної зі сторін. Головною перевагою медіацію вважають її тривалість та доступність. Розгляд цивільних справ у судовому порядку порівняно с медіацією є більш корумпованим, тривалим та не дієвим для окремих категорій громадян. Досить часто, під час судового процесу, особи не мають можливості захистити свої законні права та інтереси в повному обсязі.

В таких випадках, й виявляється можливим звернутися до інституту медіації як альтернативного способу вирішення спорів. На жаль, цей інститут є недослідженим і не властивим Україні. Тому, постає питання стосовно запровадження медіації в цивільному процесі нашої держави. Національне законодавство, а саме ч. 1 ст. 48 ЦПК України [3]: встановлює, що сторонами у цивільному судочинстві виступає позивач та відповідач. Однак, законодавець, надає сторонам в цивільному процесі (позивачу та відповідачу) самостійно врегулювати спір «мирно», тобто залучити до розв'язання проблеми суддю та укласти мирну угоду, чітко не визначивши механізму «мирного вирішення питання». Використання «мирної угоди» є формою реалізації медитативної форми досягнення згоди між сторонами.

Значимо, що в чинному законодавстві, питання поняття медіації та порядку процедури мирного вирішення спорів залишилося нерегульованим. Кроки щодо законодавчого закріплення медіації в Україні були ще в 2015 році, коли ВРУ зареєструвала два законопроекти. Жоден з законопроектів не був прийнятий, відсутність нормативно-правового базису унеможлиблює закріплення особливостей мирного вирішення спорів.

Нині, функція медіаторства у цивільному процесі покладена на суд та реалізується під час мирного вирішення спорів. На практиці, суди ще не застосовують медіацію, адже існує досить велике навантаження на судові установи, незрозумілим для судової гілки влади залишається й процедура медіації. Врегулювання спору за участю судді як представника судової гілки влади є досить проблемним, адже суддя у своїй діяльності є незалежним та неупередженим. При застосуванні медіації у судді буде виникати певна проблема: з одного боку він має докласти зусиль для того, щоб справа не дійшла до суду; але відповідно до чинного законодавства, суддя не може впливати на сторони та бути упередженим, тому використання медіації саме суддею унеможлиблює реалізацію його основних повноважень [1, с. 12].

Медіація на відміну від судового розгляду справи дозволяє налагодити діалог між сторонами та сприяти їх комунікації. Тобто, при застосуванні інституту медіації, сторони можуть дійти до рішення, яке задовольняло б кожен зі сторін. Науковці підкреслюють, що медіація дозволяє примирити сторони та перешкоджає виникненню нових конфліктів. Зазначених вище завдань в судовому порядку досягти не реально. Тобто, головною метою запровадження інституту медіації є розвантаження судової системи, надання часу суддям на всебічний та неупереджений розгляд конкретної справи та примирення сторін та вирішення справи.

Розглянемо стадії вирішення цивільного спору з використанням інституту медіаторства [4, с. 196]:

- Початкова стадія. Вивчення позицій кожної зі сторін, деталізація ролі медіатора та ознайомлення сторін зі специфікою діяльності медіатора.
- Друга стадія є ключовою. Сторони з'ясовують, що стало джерелом виникнення конфлікту, кожна зі сторін пропонує свою позицію та уважно слухає позицію опонента.
- Третя стадія передбачає пошук варіантів мирного врегулювання господарського спору з мінімальними втратами для кожного учасника.
- Четверта стадія є фінальною. Вона передбачає укладення угоди між сторонами.

Тобто, лише за чотири стадії стає можливим вирішення справи, яке б у судовому порядку розглядалося декілька місяців, а то й рік. Але, на жаль, інститут медіаторства не є ідеально дослідженим, тому, питання його ефективності залишається відкритим.

Якщо ж аналізувати прогалини інституту медіаторства в Україні, то слід зупинитися на наступних. Нині, в Україні жоден з фахівців не отримав статусу медіатора, адже це питання також залишилось поза розглядом законодавця. Відповідно до ст. 10 Проекту Закону України «Про медіацію» від 01.09.2019 р. базова підготовка у сфері медіації становить не менш як 90 годин навчання медіатора, у тому числі 45 годин практичного навчання, та включає теоретичні знання щодо принципів, порядку та методик проведення медіації, правового регулювання медіації, етики медіатора, ведення переговорів, врегулювання конфліктів (спорів), а також практичні навички їх застосування [2]. Тобто, суто теоретично жоден суддя не може перейняти функції медіатора через відсутність відповідних фахових знань.

Медіація як окремий інститут цивільного процесу не в змозі замінити судові інстанції, але може допомогти їм уникнути навантаження. Доцільно проаналізувати досвід країн ЄС, де справи в обов'язковому порядку передаються до інституту

медіаторства перед судовим розглядом. Судді розглядають справи лише за умови, що сторони не знайшли спільної мови. Перевагою попереднього розгляду справи медіатором є те, що позивач та відповідач стають менш емоційними, тому, суд може сконцентруватися на розгляді справи та вирішити її, керуючись нормами національного законодавства [5, с. 261].

Зауважимо, що попри усі переваги інституту медіації та ефективність при вирішенні спорів у цивільному праві та процесі існує низка проблем щодо невизначеності цього способу вирішення спорів. Це пов'язано з тим, що в Україні відсутній нормативно-правовий акт, котрий би деталізував та описував сферу дії та порядок застосування медіації на теренах України. Вчені зазначають, що окрім цього існує також проблема низького рівня обізнаності сторін щодо свого права вирішувати спори за допомогою альтернативних способів вирішення конфліктів [1, с. 13].

Сторони (позивач та відповідач) не впевнені в доцільності та дієвості інституту медіації через відсутність законодавчого регулювання цієї діяльності. Наявність чіткого механізму реалізації медіації та нормативно-правове підґрунтя дозволили б швидко, а головне – результативно вирішувати конфлікти, які стосуються цивільного права.

Отже, інститут медіаторства – новий, невідомий сучасній правовій доктрині спосіб вирішення справ у цивільному судочинстві. Проблема полягає у відсутності медіаторів, які б мали ґрунтовні знання та недостатній нормативній основі, яка б чітко регламентувала процедуру медіації та статус медіатора. Вважаємо за доцільне, розробити та прийняти Закон України «Про медіацію», який би в повному обсязі забезпечив існування цього інституту. Необхідно ініціювати внесення відповідних змін до ЦПК України, а саме чітко визначити, право сторін на вирішення спорів без залучення судових інстанцій. Прийняття відповідних змін та оновлення законодавчої бази з цього питання сприятиме підвищенню авторитету України серед країн ЄС та підвищить рівень правової обізнаності серед сторін, які беруть участь у цивільному судочинстві.

Список використаних джерел

1. Божук І., Дяченко С. Судова практика застосування альтернативних способів врегулювання спорів. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 12. С. 11–15.
2. Про медіацію: проект Закону України від 01 вер. 2019 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68877 (дата звернення: 01.04.2021).
3. Цивільний процесуальний кодекс : Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення 01.04.2021).
4. Цувіна Т. А. Впровадження інституту присудової медіації як перспективний напрямок реформування цивільного процесуального законодавства України. *Збірник наукових праць Україна на шляху до Європи : реформа цивільного процесуального законодавства*. 2017. С. 195-200.
5. Ясиновський І. Г. Проблеми впровадження та проведення медіації в Україні. *Актуальні проблеми політики*. №55. 2015. С. 260-267.

Косяченко Ксенія Едуардівна,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук

Шемет Уляна Романівна,

студентка юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ

Право інтелектуальної власності свого особливого розвитку набуває наприкінці ХХ ст. – початку ХХІ ст. у зв'язку з розбудовою інформаційного суспільства та загальноновизнаними досягненнями у сфері охорони інтелектуальної власності. Цим зумовлена увага європейського співтовариства до сучасних тенденцій розвитку авторського права і суміжних прав. В сучасній законодавчій практиці ЄС у сфері авторського права і суміжних прав науковці спостерігають посилення режиму правової охорони в інтересах творців і правовласників інтелектуальних продуктів та інтенсивний пошук шляхів досягнення балансу приватних і публічних інтересів [1, с. 122]. Встановлення справедливого балансу між правом на свободу інформації та захистом прав інтелектуальної власності є тим актуальним питанням, шляхи вирішення якого шукає сучасна правова наука [2, с. 63]. Визнаючи творчо-інформаційну природу інтелектуальної власності, вітчизняні цивілісти звертають увагу на важливість офіційного законодавчого закріплення результатів творчості як особливого виду інформації та визначення кола суб'єктів юридичної відповідальності за порушення об'єктів авторського права і суміжних прав тощо.

Однак сучасні реалії свідчать, що технологічний розвиток дещо випереджає своє правове регулювання в суспільстві через стрімке трансформування мережі Інтернет та онлайн послуг. Складність правового регулювання самої мережі Інтернет пов'язана насамперед з унікальністю її структури, якій притаманна глобальність та децентралізованість [3, с. 93]. До того ж, як зазначає В. Токарева, «поширення Інтернету посилює дію парадоксу авторського права, оскільки цифрові технології допомагають створювати нові ринки збуту, а власники контенту бажають контролювати й отримувати вигоду з винайденого використання своїх продуктів і творів [2, с. 61].

Питання охорони авторського права в умовах нової цифрової реальності набувають свого широкого обговорення у зв'язку з прийнятою 17 квітня 2019 р. Директивою ЄС 2019/790 про авторські та суміжні права на єдиному цифровому ринку, яка вносить зміни до Директив 96/9/ЄС та 2001/29/ЄС. Не зважаючи на те, що як нормативний акт Директива лише визначає цілі й завдання, а не регулює детально сферу суспільних відносин, вона містить ключові новели, які мають принципове значення для розвитку авторського права. Так, «концептуально новими» та важливими для розвитку авторського права, на думку Ю. Капиці, є положення з виплати справедливих винагороди авторам і виконавцям та можливістю перегляду укладених ними договорів про передання

прав та ліцензійних договорів [4, с. 22]. Відповідно до статей 18-22 Директиви унеможлиблюється уникнення виплати винагороди авторам чи виконавцям, які надали ліцензію або передали виключні права для використання тих чи інших об'єктів. До того ж, їм надається можливість заміни умов укладеного договору. Запропонована нова модель взаємовідносин між авторами (виконавцями) та медійним чи видавничим бізнесом значно посилює позицію авторів у договірних відносинах [4, с. 8].

Розуміння інтелектуальної власності як *information commons* (інформаційний ресурс, що є суспільним надбанням) свідчить про зацікавленість суспільства у розширенні прав на доступ до знань. За науковими висновками, сучасне технологічне середовище, з його новими умовами функціонування, окреслило нову парадигму права – виникла потреба адаптування до нього відповідних правових інститутів. Активний розвиток і використання цифрових технологій окреслили коло проблемних питань, які стосуються правових рішень і механізмів, що уможливають масове оцифрування та надання широкого доступу до об'єктів культурної спадщини, а також з'ясування правового режиму «сирітських творів» (твори чи фонограми, правовласників яких не ідентифіковано або не можна встановити їх місцезнаходження, незважаючи на проведення належного пошуку). Ініціативи щодо виконання цих завдань були запропоновані у низці попередніх директив ЄС. Проте, сфера їх застосування, як зауважують експерти (Л. Приходько, О. Штефан), є досить обмеженою. На думку Ю. Капиці, практиці оцифрування творів заважала, по-перше, застаріла для сучасних умов інформаційного суспільства концепція авторського права (використання творів дозволяється лише за згодою авторів та їх правонаступників), а по-друге, практика постійного продовження терміну охорони авторського права [4, с. 9]. Щодо проблеми швидкого та масового оцифрування сирітських творів, то вона пов'язана також із відсутністю широкого застосування механізму надання твору статусу сирітського через величезну кількість таких творів та обмеженість людських і часових ресурсів [4, с. 10].

Вочевидь, зміна ставлення до авторського права сьогодні набуває актуальності і пов'язана вона передусім зі збільшенням у мережі Інтернет обігу творчих продуктів за суспільним авторством. У сучасних умовах безпрецедентного інформаційного обміну не достатньо вести мову лише про посилення механізмів охорони й захисту авторського права і суміжних прав. На часі впровадження принципово нового підходу до самого авторського права, яке б розширило можливості вільного використання, обміну в цифрових мережах творів та інших об'єктів.

Таким чином, поява правових колізій, що виникають в умовах технологічного простору, зумовили необхідність пошуку нових підходів до взаємодії права інтелектуальної власності й технологій, досягнення балансу публічних і приватних інтересів.

Список використаних джерел

1. Приходько Л. Ф. Оцифрування об'єктів культурної спадщини за нормативно-правовими документами Європейського Союзу у сфері авторського права і суміжних прав. *Архіви України*. 2020. Вип. 1. № 322. С. 102-126.
2. Токарева В. О. Щодо питання інформаційної природи авторського права. *Часопис цивілістики*. 2019. Вип. 33. С. 61-66.

3. Кочина О. С. Міжнародно-правовий досвід захисту авторських прав у всесвітній інтернет-мережі та перспективи його застосування в Україні. *Часопис цивілістики*. 2020. Вип. 37. С. 93-97.

4. Капиця Ю. Директива ЄС про авторське право в єдиному цифровому ринку: нові виміри чи нові випробовування? *Інтелектуальна власність в Україні*. 2019. Вип. 8. С. 6-22.

Криницький Ігор Євгенович,

директор Полтавського юридичного інституту

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук,

професор, старший науковий співробітник,

член-кореспондент Національної академії правових наук України

ПРО ПОБУДОВУ ЕФЕКТИВНОЇ МОДЕЛІ ЗАСТОСУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Важливість забезпечення належного рівня законодавчого регулювання суспільних відносин в сфері оподаткування наразі визнається аксіомою як у науковому співтоваристві, так і серед законотворців і правозастосовників. Водночас слід констатувати, що використаний в Основному законі нашої держави підхід до обрання понятійно-категоріального арсеналу, дотичного до окресленого сегменту державного впливу, навряд чи є вдалим. Вітчизняний законодавець є непослідовним у вкрапленні в текст Конституції України термінів, пов'язаних з формуванням дохідної частини бюджетів. Такі дії сприяють збільшенню природної конфліктності податкових відносин і конфронтаційності сучасного податково-правового регулювання, заважають чіткій та конструктивній реалізації принципу правової визначеності. Відповідно, формування дієвої моделі використання податкових термінів в Основному законі нашої держави є одним з нагальних завдань фінансово-правової науки.

Аналіз обраної теми розпочнемо з короткого ретроспективного екскурсу, зі звернення до такого засадничого документу як Декларація про державний суверенітет України. В його сьомому абзаці розділу VI «Економічна самостійність» зазначається, що Українська РСР самостійно створює банкову, цінову, фінансову, митну, податкову системи. В свою чергу, відповідно до дев'ятого абзацу наведеного розділу підприємства, установи, організації та виробничі одиниці, розташовані на території Української РСР, вносять плату за використання землі, інших природних і трудових ресурсів, відрахування від валютних надходжень, а також сплачують податки до місцевих бюджетів [1]. Саме спираючись на зазначений документ Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки 24 серпня 1991 року проголосила незалежність України та створення самостійної української держави – України [2]. Зрозуміло, що наведені документи містять податкову термінологію ще радянської доби, а також суттєві прогалини (адже у наведеному контексті навіть не згадуються загальнодержавні податкові платежі та місцеві збори) і значною мірою закладають підвалини для колізійності вітчизняного податково-правового регулювання.

Наведені підходи не могли не бути відображені і в Конституції України. При цьому важливо зауважити, що податково-правові категорії («податок» та терміни, похідні від нього) розміщені законотворцем тільки в шести статтях Основного закону нашої держави (статті 67, 74, 92, 116, 138, 143), а їх коло є досить «вузьким» і не відповідає сучасним потребам нормативно-правового забезпечення сфери оподаткування. Основні проблемні вузли застосування податкової термінології в Конституції України, на наш погляд, стосуються:

а) встановлення переліку обов'язкових платежів, що мають бути віднесені до податкових. Наразі Основний закон нашої держави не містить правової категорії «податковий платіж», а оперує фактично як тотожними категоріями «податки» (ст.74; ч.3 ст.143) та «податки і збори» (ч.1 ст.67; ч.2 ст.92) [3]. Зрозуміло, що їх «обсяг» є різним. До того ж у Податковому кодексі України поряд з податками і зборами також вживаються й інші терміни з податково-правового арсеналу («плата» і «мити»);

б) визначення обсягу правової категорії «система оподаткування» та її співвідношення з такою родинною (але не тотожною) правовою категорією як «податкова система». В Конституції України практично не використовується категорія «податкова система», замість неї законодавець оперує терміном «система оподаткування». В свою чергу у профільному податковому кодифікованому акті перевага надається першій з наведених категорій (п.6.3 ст.6 ПК України – сукупність загальнодержавних та місцевих податків та зборів, що справляються в установленому цим Кодексом порядку, становить податкову систему України), термін «система оподаткування» вживається переважно у контексті спрощеної системи оподаткування (гл.1 розділу XIV ПК України) [4]. Вважаємо, що для подолання плутанини у питанні їх співвідношення варто виходити з тієї обставини, що розмежування між ними слід проводити по лінії «податок – оподаткування», відповідно, податкова система – це сукупність податкових платежів, система оподаткування – податкова діяльність;

в) процесуальних аспектів податково-правового регулювання (це можуть бути питання процедури встановлення податкового платежу тощо). Зокрема, п.1 ч.2 ст.92 Конституції України встановлює, що виключно законами України встановлюються податки і збори. Натомість, ч.1 ст.143 Конституції України містить положення, що суперечить зазначеному припису і дозволяє територіальним громадам сел, селищ, міст безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування встановлювати місцеві податки і збори, відповідно до закону. Інший проблемний аспект податково-процесуального регулювання стосується процедури податкової звітності, Так, ч.2 ст.67 Основного закону нашої держави покладає обов'язок на усіх громадян з щорічної подачі до податкових інспекцій за місцем проживання декларації про свій майновий стан та доходи за минулий рік у порядку, встановленому законом. В свою чергу, у Податковому кодексі України зазначена вимога проігнорована і це призводить до того, що конституційний припис виконується вибірково;

г) відсутності податково-правових дефініцій. Ми не стверджуємо, що Конституцію України необхідно перетворити в акт, який містив би широке коло визначень. Натомість, галузеве (фінансово-правове) та підгалузеве (податково-правове) використання термінів потребує системного підходу та уніфікації. Відповідно, як мінімум, системоутворюючі категорії («податковий платіж», «податок», «збір», «податкова система», «система оподаткування») заслуговують (хай і на стисле) конституційне формулювання;

д) визначення ієрархії нормативно-правових актів, що регулюють податкові відносини, правил усунення їх протиріч. Наприклад, згідно до п.7.4 ст.7 ПК України підстави для надання податкових пільг та порядок їх застосування визначаються виключно цим кодексом. Водночас згідно до ст.2 Закону України «Про звільнення від оподаткування грошових коштів, які спрямовуються на проведення новорічно-різдвяних свят для дітей та

на придбання дитячих святкових подарунків» [5] від оподаткування ПДВ звільняється низка операцій. У свою чергу, Закон України «Про створення вільної економічної зони «Крим» та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України» [6], що не є складовою податкового законодавства, встановлює специфіку справляння податків на території зазначеної ВЕЗ (ст.5) і таким чином порушує вимоги ст.1 ПК України щодо сфери дії окресленого кодексу та ст.5 ПК України стосовно співвідношення податкового законодавства з іншими законодавчими актами.

Порушення принципів, загальних правил законодавчої техніки при побудові та подальшій трансформації Конституції України призводить до наявності протиріч в аналізованому сегменті не тільки на рівні конституційних приписів, але й на інших «колізійних поверхах». Вважаємо, що взагалі можна стверджувати про колізійність законодавчої регламентації в сфері оподаткування на макро-, мезо- та макрорівнях. Передусім це протиріччя між нормами Основного закону нашої держави, а також між Конституцією України та Податковим кодексом України. Крім того неузгодженості виникають між: 1) Податковим кодексом України та Бюджетним кодексом України; 2) Податковим кодексом України та Митним кодексом України; 3) Податковим кодексом України та іншими кодексам нашої держави; 4) Податковим кодексом України та іншими законами України; 5) Податковим кодексом України та нормативно-правовими актами органів виконавчої влади; 6) Податковим кодексом України та чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України і якими регулюються питання оподаткування; 7) Податковим кодексом України та рішеннями Верховної Ради Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування з питань місцевих податків та зборів, прийнятих за правилами встановленими Податковим кодексом України. Окремо від наведених суперечностей відстоять внутрішні структурні та змістовні протиріччя і прогалини, характерні для чинного Податкового кодексу України. Водночас слід зауважити, що наведений нами перелік проблемних моментів нормопроєкування в сфері оподаткування не є вичерпним.

Критичний аналіз тексту Основного закону нашої держави та податкового законодавства України дозволяє зробити низку пропозицій щодо вдосконалення їх архітектоніки та змістовного наповнення. На нашу думку, задля усунення окреслених «слабких місць», доцільно закріпити в Конституції України визначення як податкової системи, так і системи оподаткування, надати дефініцію податкового платежу, податку, збору. Також на конституційне закріплення заслуговують питання: а) наділення Верховної Ради України ексклюзивною компетенцією з формування єдиної податкової політики України; б) переходу до триланкової моделі фінансового законодавства: вищій (Конституція України) та нижчій (звичайні закони України) щаблі залишаються, натомість до них додається середній рівень – конституційні закони. Тобто фінансове законодавство (у його «вузькому» розумінні) матиме чітку вертикально-інтегровану структуру: Конституція України – конституційний закон – ординарні закони (Податковий кодекс, Бюджетний кодекс тощо).

Список використаних джерел

1. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. №31. Ст.429.

2. Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1991. №38. Ст.502.
3. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*.1996. №30. Ст.141.
4. Податковий кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2011. №13-14, №15-16, №17. Ст.112.
5. Закон України «Про звільнення від оподаткування грошових коштів, які спрямовуються на проведення новорічно-різдвяних свят для дітей та на придбання дитячих святкових подарунків» від 30 листопада 2000 р. №2117-III. *Урядовий кур'єр* від 22 грудня 2000 р. №239.
6. Закон України «Про створення вільної економічної зони «Крим» та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України» від 12 серпня 2014 р. №1636-VII. *Голос України* від 26 вересня 2014 р. № 184.

Медина В. Л.,

студентка юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Голобутовський Р. З.,

доцент кафедри Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук

ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ДОКАЗУВАННЯ

Докази адміністративного процесу є багатшаровою та складною темою для незалежних монографічних досліджень. Серед учених, які займалися цією темою під час своєї роботи, слід назвати Бачерікову О., Бочарову Д., Гордєєву В., Дубенко О., Колпакову В., Лаську О., Мельника М., Нечитайлу О., Татарінцеву Т., Умну О., Шкарупу В. наявність серйозної наукової роботи з даної теми законодавство України не регулює всі особливості доказового процесу в адміністративному судочинстві.

Перш ніж аналізувати поняття доказів, запропоноване законом, та типи джерел доказів, тому необхідно з'ясувати, про які докази йдеться та в яких випадках вони трапляються в адміністративному судочинстві [1, с. 11].

Специфіка доказів зумовлена:

1. Обмежений час для вивчення фактичних даних тими, що передбачені адміністративно-процесуальним законодавством;
2. Використовуйте лише ті інструменти дослідження, які передбачені законом або засновані на законі;
3. Необхідність вирішення цього питання спеціально уповноваженим державним органом – судом;
4. Дослідження проводять лише особи, спеціально уповноважені законом (судді, в деяких випадках - експерти).

У літературі докази зазвичай означають процесуальну діяльність суб'єктів, які беруть участь в адміністративному провадженні, збору, перевірки та оцінки доказів з метою встановлення об'єктивної істини у справі та прийняття юридичного рішення на цій підставі. Фахівці в галузі кримінально-процесуального права зазначають, що норми кримінально-процесуального права, що регулюють процес пошуку, збору, консолідації, перевірки та оцінки даних, необхідних для встановлення істини у кримінальній справі, становлять інститут доказового права. Цей висновок повністю стосується адміністративно-процесуального права [3, с. 9].

Отже, юридичні норми, що регулюють доказовий процес, становлять інститут доказового права в галузі адміністративно-процесуального права. Ці правила інтегровані в систему, яка включає:

- а) норми, що регулюють поняття доказів та їх процесуальні джерела (статті 69, 70, 76-81 КАС, стаття 251 адміністративного правопорушення);

б) правила, що регулюють предмет вибору доказів (стаття 137 КАСУ, стаття 280 Закону про адміністративні правопорушення);

в) стандарти - принципи адміністративного судочинства (ст. 7 КАСУ, ст. 7 КпАП);

г) стандарти, що встановлюють відповідальність суб'єктів доказування та процедуру прийняття процесуальних заходів щодо збору, зберігання, надання та оцінки доказів (статті 71-75 86 КАС, статті 252 адміністративне правопорушення) [5, с. 17].

Докази - це вид практичної діяльності, метою якої є знання всіх суттєвих обставин, важливих для правильного рішення [2, с. 75].

Тому адміністративні докази - це діяльність зі збору, дослідження, обробки та оцінки інформації, що міститься в доказах.

На думку Додіна Є., специфіка доказування частин адміністративної системи полягає в наступному: за обсягом обставин та фактів, що підлягають доказуванню (предмет доказування), за прийомами та методами (засоби доказування), за колом об'єктів докази, за змістом доказів [4, с. 10-12].

Адміністративно-процесуальний кодекс передбачає, що доказом в адміністративному судочинстві є будь-яка фактична інформація, на підставі якої суд знаходить або відсутність обставин, що обґрунтовують твердження та заперечення осіб, які беруть участь у справі, та інших обставин, важливих для правильного вирішення справи. Ці дані визначаються судом на підставі пояснень сторін процесу, третіх осіб та їх представників, показань свідків, письмових та речових доказів та висновків експертів.

Отже, доказом в адміністративному провадженні є виявлення, збір, консолідація, перевірка та оцінка інформації про факти, на підставі яких суд встановлює або відсутність обставин, що мають значення для всебічного, повного та об'єктивного розгляду та вирішення адміністративних справ. У той же час, правильні процесуальні докази мають ряд ознак, що відрізняють їх від інших видів провадження та через специфіку регульованих правовідносин.

Список використаних джерел

1. Коломоєць Т. О. Адміністративне судочинство . Київ : Істина, 2016. 300 с.
2. Колпаков В. К. Докази та доказування в адміністративному судочинстві : монографія . Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2019. 127 с.
3. Бершеда Є. Р. Незалежність України в глобалізованому світі: вектори ХХІ століття [Текст] Київ, 2015. 198 с.
4. Татарінцев Т. О. Докази і доказування у справах про адміністративні корупційні правопорушення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07; Одес. держ. ун-т внутр. справ. Одеса, 2013. 18 с.
5. Умнова О. В. Докази в адміністративному судочинстві при поновленні на публічну службу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Умнова Олена Володимирівна ; Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь, 2017. 20 с.

Мкртчян К. А.,

студентка юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Голобутовський Р. З.

доцент кафедри Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ «ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ» ТА «ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ»

Ратифікація Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом визначає стратегічний напрямок системних реформ у країні, беручи до уваги світовий досвід, розробили проект Стратегії розвитку ОВС.

На основі цієї стратегії Міністерство підготувало Концепцію першочергових заходів щодо реформування системи Міністерства внутрішніх справ.

Це завдання ускладнюється відсутністю чіткого визначення таких основних термінів, як «правоохоронна діяльність», «правоохоронна система» та «спеціальні служби», які широко використовуються не лише в науковому обігу, а й у законодавстві. Таким чином, у законодавстві України терміни «правоохоронні органи» та «правоохоронна діяльність» є взаємовизначеними, немає нормативно визначених критеріїв, згідно з якими певна діяльність чи органи можуть бути віднесені до правоохоронних органів.

Ця проблема відсутня в судовій практиці та в європейських демократіях. Терміни «правоохоронні органи», «правоохоронні органи», «правоохоронні органи» або «правоохоронні органи» позначаються одним терміном: скажімо, англійською мовою - «застосування закону», а німецькою - «Rechtsanwendung». Це поняття визначається просто і чітко - як прийняття законних рішень на основі порівняння правових норм, що визначають юридичні наслідки абстрактних юридичних фактів із конкретними життєвими обставинами. Тому практично будь-яку юридичну діяльність усіх державних органів, юридичних та навіть фізичних осіб можна розглядати як правоохоронну. Вирішуючи цю проблему, видається доцільним спиратися на зарубіжний, особливо європейський досвід.

Систематичний аналіз документів міжнародного та національного права інших держав свідчить про відсутність прямих аналогів українських термінів «правоохоронні органи» та «правоохоронна діяльність».

Однією з основних складових сектору безпеки є правоохоронні органи. У США та інших англомовних країнах використовуються терміни «Правоохоронне агентство» та «Правоохоронні органи», які в Україні офіційно перекладаються як «правоохоронні органи» та «правоохоронні органи». В органах поліції їм надано право, у випадках, передбачених законом: встановлювати обмеження на вільне пересування або доступ до певних об'єктів; контролювати переміщення предметів та осіб через державний кордон;

забезпечити встановлення та підтримку конкретних правових режимів (надзвичайний стан, стан навколишнього середовища або техногенна ситуація, антитерористична операція тощо); безпосередньо контролювати дотримання вимог законів, порушення яких тягне за собою адміністративну та кримінальну відповідальність; перевірити документи, що посвідчують особу; безпосередньо зупинити правопорушення; тимчасово затримувати осіб, щодо яких є докази кримінального правопорушення; здійснювати кримінальні та адміністративні заходи, спрямовані на виявлення, розслідування та припинення кримінальних правопорушень, включаючи заходи, що стосуються примусового отримання інформації від фізичних та юридичних осіб (включаючи вилучення документів), обшуків осіб, територій та приміщень; здійснювати ліцензійну та дозвільну діяльність; припинити незаконну діяльність та вилучити знаряддя праці та предмети незаконного виробництва або риболовлі; самостійно накладати на винних адміністративні штрафи; виконує рішення щодо злочинців, пов'язані з позбавленням волі та конфіскацією майна та належних їм коштів.

Слід зазначити, що певні повноваження поліції можуть бути делеговані іншим державним органам, які безпосередньо не належать до поліції. До них належать державні контрольно-ревізійні та наглядові органи (інспекції, контрольно-ревізійні служби тощо).

Прокуратура здебільшого належить до судової влади. Однак у випадках, коли він має право самостійно притягувати до відповідальності, відбувати покарання у вигляді позбавлення волі обвинуваченого чи підозрюваного та проводити слідче розслідування, він також може бути переданий до поліції.

На наш погляд, доцільно внести зміни до поточного законодавства про діяльність правоохоронних органів з метою приведення її у відповідність до міжнародно-правових стандартів з метою вдосконалення визначення таких визначень: а) «правоохоронна діяльність - система контролю та аудиту, оперативно-розшукова, кримінальна та адміністративні заходи визначені законом з метою забезпечення правопорядку, виявлення та негайного припинення кримінальних правопорушень, передбачених Кримінальним кодексом України та Законом про Адміністративні правопорушення, а також виконанням кримінальних та адміністративних санкцій проти винних осіб; б) правоохоронні органи – державні органи, основною метою яких є здійснення правоохоронної діяльності. А також створити Інститут органів, яким закон надає певні повноваження у сфері правозастосування.

Список використаних джерел

1. Коваленко Л. П. Адміністративно-правові проблеми визначення понять «правоохоронна діяльність» та правоохоронні органи. Правові засади діяльності правоохоронних органів : зб. наук. доп. та повідомл. учасників всеукр. наук.-практ. конф. (20 груд. 2014 р.). Харків, 2014. С. 130–133.
2. Кобзар О. Ф. Підходи щодо визначення поняття правоохоронної функції держави . *Юридична наука*. 2015. № 9. С. 7-13
3. Кобзар О. Ф. Підрозділи поліції як суб`єкти забезпечення громадського правопорядку та громадської безпеки. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: юридичні науки. 2015. Випуск 3-2, тои 2. С. 98-101

Непомящих Віталій Юрійович,

*науковий співробітник науково-організаційного відділу
Державного науково-дослідного інституту МВС України,
кандидат історичних наук*

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ У СФЕРІ ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Основа правового режиму культурної спадщини закладена безпосередньо в деяких положеннях Конституції України. В ст. 54 та ст. 66 Конституції йдеться про охорону та збереження культурної спадщини, а її положення мають передусім охоронно-обмежувальний характер та спрямовані на запобігання шкідливим впливам на спадщину, аніж на її раціональне використання [1].

Разом з цим у ст.13 Конституції України, земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, є об'єктами права власності Українського народу. Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених цією Конституцією. При цьому кожний громадянин має право користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону.

У межах конституційних норм нині у правовому полі України діють закони «Про охорону культурної спадщини», «Про охорону археологічної спадщини», «Про перелік пам'яток культурної спадщини, які не підлягають приватизації», ряд спеціалізованих актів Кабінету Міністрів України, що вносять деякі аспекти пам'яткоохоронної діяльності, відповідні накази Мінікультури тощо.

Невід'ємним аспектом збереження та охорони пам'яток постають міжнародні договори, які як джерело законодавства зумовлюється тим, що такі договори, зокрема конвенції ЮНЕСКО та Ради Європи, встановлюють загальні засади та рамки глобальної та європейської політики, з якими має узгоджуватися національна політика та законодавство щодо спадщини. Згідно зі ст.9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Слід також зазначити, що ст.19 Закону України «Про міжнародні договори України» встановлює пріоритетність положень міжнародних договорів, що набрали чинність для України, перед положеннями інших актів її законодавства.

Головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування й реалізацію державної політики у сфері охорони культурної спадщини, вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей визначено Міністерство культури України, у складі якого діють спеціалізовані структурні підрозділи, які опікуються цими питаннями.

Натомість існуюча нормативна база неефективна у справі збереження спадщини. За роки незалежності країни створено нагромадження багатьох законів, деякі з яких декларативні. Відтак в Міністерстві культури та інформаційної політики було розпочато процес створення Державної служби охорони культурної спадщини України та Державної

інспекції культурної спадщини України. Закон про діяльність цих органів затверджена ще наприкінці 2019 року постановою Кабміну №1185 [2].

За своїми функціональними обов'язками служба охорони створюється для реалізації політики з охорони спадщини, а інспекція буде окремим центральним органом, в якому передбачені територіальні представництва. Крім того, що будуть створені нові структури з конкретними повноваженнями, планується внесення змін до Адміністративного та Кримінального кодексів, закону про охорону культурної спадщини, інших дотичних законів. Разом з цим 28 жовтня 2020 року Міністерством культури та інформаційної політики України було направлено на погодження в Державній регуляторній служби України проєкт Закону Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження традиційного характеру середовища та протидії хаотичній забудові. В документі зазначається інформація щодо запровадження чітких нормативів захисту територій пам'ятки, зони охорони та історичного ареалу, правил та процедур ведення господарської діяльності та будівництва на таких захищених територіях. А саме, нормативне встановлення чітких меж таких територій, їх режимів використання з безумовним врахуванням встановлених нормативів у земельному та містобудівному кадастрі. Включення результатів оцінки проєктів реставрації та будівництва, здійснених органами охорони культурної спадщини, до переліку документів, які дають замовнику право виконувати будівельні роботи. Можливість скасування відповідними державними органами права замовника виконувати будівельні роботи, якщо ним не отримано від органів охорони культурної спадщини оцінку проєктів реставрації та будівництва, якщо така оцінка передбачена Законом України «Про охорону культурної спадщини» [3].

Автори проєкту закону також пропонують внести зміни щодо збільшення кримінальної відповідальності за діяння, що пов'язані із самочинним будівництвом будівель або споруд в історичному ареалі історичних населених місць, на території історико-культурного заповідника, історико-культурної заповідної території, об'єкта всесвітньої спадщини або в його буферній зоні. А також посилити адміністративну відповідальність за правопорушення у сфері охорони культурної спадщини у вигляді підвищенням розміру штрафних санкцій до 1 700 000 грн. (на юридичних осіб) та 170 000 грн. (на фізичних осіб).

У постанові від 24 грудня 2019 р. № 1185 питання надання адміністративних послуг у сфері охорони культурної спадщини пропонується врегулювати за допомогою визначення переліку документів для отримання адміністративних послуг у сфері охорони культурної спадщини, підстав для зупинення розгляду поданих документів, відмови у наданні адміністративних послуг. До цього також передбачено дерегуляцію відносин з надання погодження дозволу на рекламу, погодження проєкту землеустрою, науково-проєктної документації із збереження пам'ятки, дозволу на земляні роботи, реєстрації дозволів на проведення археологічних досліджень в органах охорони культурної спадщини [4].

Одна з нагальних проблем на сьогодні залишається реєстр пам'яток. Зокрема багато об'єктів внесені в радянські часи до старого реєстру. За українським законодавством на них розповсюджується пам'яткоохоронний статус до моменту прийняття рішення про включення або невключення до українського реєстру. Статус

таких пам'яток зберігається, вони охороняються так само, як ті, що внесені до Національного реєстру нерухомих пам'яток. Натомість процедура їх внесення донедавна була дуже громіздкою, адже наукова документація, розроблена ще у 1950-1970 роках, часто втрачена або ж зберігається в архівах та більше не відповідає дійсності.

На сьогодні створюються нові засоби для надання охоронного статусу за критерієм значущості: наскільки вагома окрема пам'ятка у місцевому чи національному значенні. Одним із основних завдань новоутворених служби та інспекції, а також місцевих органів охорони спадщини створювати моніторинг стану всіх без виключень пам'яток, і державного, і місцевого значення.

Реформа законодавства, що регулює охорону культурної спадщини та створення нових виконавчих органів, як Державна служба охорони культурної спадщини України та Державна інспекція культурної спадщини України свідчить про рішучі кроки державної влади в напрямку посилення охорони пам'яток культурної спадщини та вдосконалення нормативно правової бази. Проте безпосередньо діяльність влади має підтримуватися відповідальністю громадян країни, моральним обов'язком яких має бути охорона культурної спадщини.

Список використаних джерел

1. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Кабінет Міністрів України Постанова від 24 грудня 2019 р. № 1185 «Про затвердження положень про деякі центральні органи виконавчої влади у сфері культури та внесення змін до Положення про Міністерство культури, молоді та спорту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1185-2019-%D0%BF#Texti>.
3. Проект Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження традиційного характеру середовища та протидії хаотичній забудові». URL: <http://www.drs.gov.ua/wp-content/uploads/2020/10/8628-ob-1.pdf>.
4. Кабінет Міністрів України Постанова від 24 грудня 2019 р. № 1185 «Про затвердження положень про деякі центральні органи виконавчої влади у сфері культури та внесення змін до Положення про Міністерство культури, молоді та спорту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1185-2019-%D0%BF#Texti>.

Нікітенко В. В.,

студентка Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Грицай І. О.,

*професор кафедри Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор*

АРГУМЕНТИ НА ЗАХИСТ МЕНШ СПРИЯТЛИВОГО СТАВЛЕННЯ ЗА ЄВРОПЕЙСЬКИМ АНТИДИСКРИМІНАЦІЙНИМ ПРАВОМ

За певних обставин ЄС і ЄСПЛ встановлюють наявність дискримінаційного поводження, однак визнають його прийнятним. За формою їхні підходи до аргументів на користь прийнятної дискримінації відрізняються, однак по суті вони дуже подібні.

В європейському антидискримінаційному праві трапляються як загальні, так і більш спеціальні, сформульовані за допомогою обмежувальної лексики аргументи на захист дискримінаційного поводження. Так, ЄСПЛ використовує загальний підхід до випадків прямої і непрямой дискримінації. Натомість, ЄС застосовує тільки обмежувальний, спеціальний підхід до випадків прямої дискримінації і тільки загальний підхід – до випадків непрямой дискримінації. Іншими словами, за антидискримінаційними директивами ЄС дискримінація може бути виправдана виключно тоді, коли це необхідно для досягнення конкретних цілей, що прямо передбачені в цих директивах.

Спеціальні аргументи за правом ЄС повністю узгоджуються із загальними аргументами Європейського суду з прав людини і цілком відповідають його логіці застосування загальних аргументів у своїх рішеннях. По суті спеціальний аргумент за антидискримінаційними директивами – це конкретний прояв загального аргументу, що адаптований і застосовується у контексті зайнятості.

Як вже зазначалося раніше, загальні аргументи застосовуються Європейським судом з прав людини як до прямої, так і до непрямой дискримінації, тоді як за правом ЄС вони дозволяються лише у випадку непрямой дискримінації. Відповідно до позиції ЄСПЛ, «...різне ставлення до осіб у відповідним чином схожих ситуаціях... є дискримінаційним, якщо воно не має об'єктивного і розумного виправдання, іншими словами, якщо воно не переслідує законну мету або відсутнє розумне пропорційне співвідношення між запровадженими заходами і поставленою метою» [1].

Подібне формулювання використовується в антидискримінаційних директивах ЄС щодо непрямой дискримінації. Директивою про расову рівність передбачено: «Непрямою дискримінацією вважається ситуація, коли на перший погляд нейтральне положення, критерій чи практика можуть поставити особу певного расового чи етнічного походження у конкретне несприятливе становище порівняно з іншими особами, якщо тільки таке положення, критерій чи практика не є об'єктивно виправданими законною метою, а заходи для її досягнення не є пропорційними та необхідними» [2].

Що стосується відносин зайнятості, то ЄС не дуже охоче сприймає аргументи на захист дискримінації, засновані на управлінських рішеннях та економічних міркуваннях роботодавця. Натомість, він схиляється до аргументів, що базуються на далекосяжних

міркуваннях соціальної та трудової політики і мають фіскальні наслідки. У справах другого типу ЄС надає державам широкі «дискреційні межі». Що стосується права ЄКПЛ, то Європейський суд з прав людини не дозволяє, щоб відмінне поводження посягало на людську гідність (наприклад, дискримінація за ознакою расового чи етнічного походження, житла, особистого та сімейного життя) і швидше сприйматиме відмінне поводження, що базується на далекосяжних міркуваннях соціальної політики, зокрема, коли вони мають фіскальні наслідки. ЄСПЛ використовує термін «межі свободи розсуду», що означає свободу дій держави у виправданні відмінного ставлення. Коли межі свободи розсуду є «вужькими», ЄСПЛ підходить до розгляду справи більш критично.

Як зазначалося вище, антидискримінаційні директиви ЄС передбачають спеціальні аргументи, які в окремих випадках дозволяють виправдати відмінність у поводженні. Кожна з цих директив містить аргумент «невід'ємної вимоги до професії». Виняток становить лише Директива про гендерну рівність у доступі до товарів і послуг, оскільки вона не стосується відносин зайнятості. Аргумент «невід'ємної вимоги до професії» дозволяє роботодавцю порізно ставитися до співробітників на підставі захищеної ознаки, якщо ця ознака нерозривно пов'язана з їхньою здатністю застосовувати вміння та навички, необхідні для виконання конкретної роботи [3]. Наступні два аргументи містяться лише в Директиві про рівність у сфері зайнятості: по-перше, дозволяється дискримінація на підставі релігійних поглядів чи переконань, якщо роботодавцем є організація релігійного спрямування, і, по-друге, за деяких обставин дозволяється дискримінація за віком [4]. ЄС розглядає аргументи на захист дискримінації дуже критично, що означає, що будь-які винятки підлягають звужувальному тлумаченню. Таким чином Суд підкреслює важливість індивідуальних прав, які передбачені за правом ЄС.

Список використаної джерел

1. ЄСПЛ, Бурден проти Сполученого Королівства (Burden v. UK) [Велика палата] (№ 13378/05), 29 квітня 2008, пункт 60.
2. Стаття 2(2)(b) Директиви про расову рівність, стаття 2(2)(b) Директиви про рівність у сфері зайнятості, стаття 2(b) Директиви про гендерну рівність у доступі до товарів і послуг, стаття 2(1) (b) Директиви про гендерну рівність (у новій редакції).
3. Стаття 14(2) Директиви про гендерну рівність (у новій редакції); стаття 4 Директиви про расову рівність; стаття 4(1) Директиви про рівність у сфері зайнятості.
4. Стаття 6 Директиви про рівність у сфері зайнятості.

Подойніцин Валерій Михайлович,

провідний науковий співробітник відділу сертифікації

лабораторії сертифікації ручної вогнепальної зброї та спеціальних засобів самозахисту

Державного науково-дослідного інституту МВС України,

кандидат юридичних наук

ВПЛИВ НОРМАТИВНИХ ДОКУМЕНТІВ НАТО НА СТАНДАРТИЗАЦІЮ У СФЕРІ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

З огляду на домінування Альянсу в глобальному безпековому просторі пропонуємо розглянути основні положення та напрями діяльності стандартизації у сфері оборони НАТО і України. Основні напрями діяльності у сфері стандартизації Альянсу викладено в Розділі 48 інформаційного видання відділу громадської дипломатії НАТО «Довідник НАТО». Зокрема там зазначено наступне: «Стандартизація робить надзвичайно важливий внесок у спільну оперативну ефективність збройних сил держав-членів Альянсу і дає можливість краще використовувати економічні ресурси. Значні зусилля НАТО докладаються щодо вдосконалення співпраці та уникнення дублювання у сегментах наукового, технологічного, виробничого, матеріально-технічного забезпечення та закупівель оборонних систем» [1].

Це досягається переважно через підтримку угод зі стандартизації НАТО, STANAG (далі – STANAG). В Україні деякі експерти та фахівці в різних галузях, помилково називають Угоди зі стандартизації STANAG – стандартами НАТО. На справді, акронім STANAG «Standardization Agreement» це Угода зі стандартизації яка встановлює і визначає способи, порядок дій, термінологію, умови для уніфікації в рамках єдиних збройних сил і технічних операцій серед держав-учасниць Альянсу. При цьому Угода зі стандартизації – STANAG може охоплювати один або декілька стандартів які мають окреме позначення (наприклад ААР-06), саме тому стандартів НАТО існує близько 2060, а угод – менше 1300.

Упровадження Угод зі стандартизації допомагає країнам – членам і партнерам НАТО досягти потрібного рівня оперативної сумісності й краще виконувати спільні стратегічні, оперативні й тактичні завдання, розуміти й виконувати командні процедури та ефективніше користуватися матеріально-технічною базою, озброєнням і оснащенням.

Проведений аналіз наявних нормативних і нормативно-правових документів України щодо процедур розроблення та прийняття стандартів НАТО в Україні показує, що Збройні Сили і інші військові відомства України в повній мірі підтримують прийняття та впровадження стандартів НАТО в якості національних нормативних документів України з цією метою розробляються відомчі нормативно-правові документи за допомогою яких розробляють, приймають та впроваджують нормативні документи НАТО (угоди, стандарти, тощо) в Україні.

Наприклад в Міністерстві оборони України розроблено «Положення про військову стандартизацію», що затверджено наказом «Про питання військової стандартизації» Міністерства оборони України 24 лютого 2020 року № 56 і зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 05 березня 2020 р. за № 241/34524 [2]. Цей документ надає можливість розроблення, прийняття, внесення змін, скасування, відновлення дії, оприлюднення,

запровадження та застосування військових стандартів не тільки в Збройних Силах і Міністерстві оборони України, а на всі складові сектору безпеки і оборони України.

Другий приклад, це наказ командувача Національної гвардії України від 04.06.2020 № 263 «Про затвердження Інструкції з організації робіт із військової стандартизації та запровадження стандартів НАТО в Національній гвардії України [3]. Але ці нормативні документи на нашу думку повинні бути викладені у формі національного нормативного документу (ДСТУ) або у формі військового національного нормативного документу (ДСТУ В).

Слід зазначити, що в Альянсі є чинний нормативний документ з розроблення та прийняття нормативних документів НАТО — ААР-03 «Directive for the Production, Maintenance and Management of NATO Standardization Documents» (Адміністративні процедури із розроблення, супроводження та управління документами НАТО зі стандартизації) [4].

Цей нормативний документ НАТО є основою для зазначених вище нормативних документів розроблених в силових структурах України призначених не тільки для військових але також для використання в оборонній промисловості України, а також організаціях та установах, на які покладені завдання щодо реалізації програм і планів співробітництва Україна – НАТО. Внаслідок застосування положень стандарту НАТО ААР-03 буде досягнена повна сумісність національних нормативних документів зі стандартизації у сфері оборони України з нормативними документами НАТО.

Хочемо додати, що впровадження ААР-03 дасть можливість упорядкувати та уніфікувати порядок розроблення та прийняття в Україні положень нормативних документів НАТО, а також підвищить ефективність оборонної промисловості та боєздатність країни.

Список використаних джерел

1. Довідник НАТО. Відділ громадської дипломатії НАТО. 1110 Брюссель, Бельгія. НАТО 2006. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.nato.int/docu/handbook/2006/hb-ukr-2006.pdf>
2. «Положення про військову стандартизацію» затвердженим наказом Міністерства оборони України 24 лютого 2020 року № 56 і зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 05 березня 2020 р. за № 241/34524». [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0241-20#Text>.
3. Наказ командувача Національної гвардії України від 04.06.2020 № 263 «Про затвердження Інструкції з організації робіт із військової стандартизації та запровадження стандартів НАТО в Національній гвардії України. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.defpol.org.ua/index.php/aleia-heroiv/685-perekhid-na-standarty-nato-natsionalnoi-hvardii-ukrainy>.
4. Адміністративна процедура НАТО ААР-03 «Directive for the Production, Maintenance and Management of NATO Standardization Documents». [Електронний ресурс]. URL: [file:///C:/Users/40E4~1/AppData/Local/Temp/aar-3\(j\).pd](file:///C:/Users/40E4~1/AppData/Local/Temp/aar-3(j).pd)

Поліщук М. Р.,

студентка юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Чепік-Трегубенко О. С.,

доцент кафедри загальноправових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук

ЗАГАЛЬНО-ПРАВОВІ ПРИНЦИПИ МІГРАЦІЙНОГО ПРАВА

Країна має велику кількість напрямків стосовно політики, в даний час багато часу приділяють саме міграційній політиці, що створюють певні принципи, що дають змогу надавати певні рецензії стосовно міграції в нашій державі. Дослідження та вивчення міграційних процесів, їх побудову та принципи – це головне завдання міграційної політиці. У даний час саме поняття «загально-правові принципи міграційного права» викликає велику миску спорів та полеміки.

Дана тема є складною та багатогранною, тому її вивчали фахівці різних ступенів кваліфікації, а саме: О. Бандурки, Л. Браун, Я. Лизогуб, Е. Ністер, А. Гетьмана, С. Пирожкова, Т. Петрової, М. Кучеревняка, В. Куца, О. Джужі, Р. Гранта, У. Зібер, А. Андрієнка, Б. Плонга, О. Позняка, А. Ручки, М. Шульги, О. Хомри, Н. Юзікової.

Саме визначення «загальні принципи права» енергійно обмірковуються через статтю 38 Міжнародного Суду ООН, в якій чітко прописано, що поряд з звичаями та положеннями конвенції вживається загальні принципи міграційного права, які визнані різними державами. Як вважає Скакун, що принципи міграційного права – це дозвільні ідеї чи установи, або положення, що мають на своїй меті побудувати моральну чи організаційний фундамент розвитку права. Тобто, принцип права – це основа, на якій будується дія права в просторі, що дає змогу зазначити природу демократичного суспільства, або навпаки [1].

Існують деякі зразки загальних принципів права, а саме:

1. Equity – принцип справедливості
2. Libertate- принцип свободи
3. Democratia – принцип демократизму
4. Humanus – принцип гуманізму
5. principium legalitatis – принцип законності
6. principium confidunt - Принцип довіри
7. nemo ad alterum plus juris transferre potest, quam ipse habet - Принцип «ніхто не може передати іншому більше прав, ніж сам має»
8. lex specialis derogate generali - Принцип «закон спеціальний відмінняє закон основний»
9. dura lex, sed lex - хоч закон і суворий, але він є закон

10. *factum unius alteri nocere non debet* - дія однієї особи не повинна шкодити іншій [2];

Насамперед, потрібно зауважити, що принципи права поділяють на декілька фрагментів, а саме:

- Загальні
- Міжгалузеві
- Галузеві [3]

Побудова правової системи корелюється не тільки з генезисом принципів права, що лицевіють вагомим фактором стосовно побудови фундаментальної ролі, та створенням юридичних механізмів. Головна декларація з прав людини наголошує на таких основ прав та свободи, а саме:

1. Право на свободу пересування ;
2. Вибір місця проживання [4]

Потрібно зазначити, що існують певні обмеження стосовно свободи пересування, а саме:

- У прикордонній службі
- На територіях військових об'єктів
- На приватних земельних ділянках [5].

Отже, свобода пересування буде нормативний масив міграційного права. Міграційне право може еволюціонувати, коли існує певний механізм стосовно реалізації. Тобто, принцип права відіграють найголовнішу роль у міжнародному праві, тому що саме воно рятує проблеми у міжнародному праві. Загальні принципи права відіграють велику роль у праці різних держав. Загальні принципи права не закріплені у якомусь певному міжнародно-правовому акті. У зв'язку з цим ефективно функціонування загальних принципів права тісно пов'язане з судовим тлумаченням.

Список використаних джерел

1. Скакун О. Ф. Теорія держави та права. 3 видання. Київ Алерта, 2012.
2. Буткевич В. Г., Мицик В. В., Задорожній О. В. Міжнародне право. Київ: Либідь, 2002. 608 с.
3. Задорожній О. В., Буткевич В. Г., Мицик В. В. Конспект лекцій з основ та теорій міжнародного права. 2001.
4. Корецький В. М. «Общие принципы права» в международном праве. Киев, 1957.
5. Лукашук И. И. Источники международного права. Київ, 1966.

Пономарьова Дарина Сергіївна,

*аспірантка кафедри державно-правових дисциплін та міжнародного права
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди*

РОЗВИТОК НОВИХ ФОРМ ВЗАЄМОДІЇ В СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Найважливішою умовою удосконалення системи публічного адміністрування в Україні в цілому та у секторі безпеки та оборони зокрема є налагодження ефективної взаємодії між органами державної влади та місцевого самоврядування, військовими формуваннями, громадськими організаціями, підприємствами, установами та організаціями та іншими суб'єктами публічних відносин. Кардинальне реформування сектору безпеки і оборони України у відповідності до північноатлантичних стандартів обумовлює необхідність опанування та правової легалізації нових для національної практики засобів і способів публічного адміністрування. До них, зокрема, належать і стратегічні комунікації, які є особливим видом взаємодії між суб'єктами суспільних відносин. Слід сказати, що останнім часом у сфері правового регулювання стратегічних комунікацій відбувся істотний прорив, що, зокрема, знайшло своє виявлення у затвердженні Міністерством закордонних справ України низки правових документів, пов'язаних із складовими елементами досліджуваного виду взаємодії. Разом з тим слід сказати, що у правовій науці місце стратегічних комунікацій серед традиційних категорій адміністративного права ще не визначено.

Сутність стратегічних комунікацій у правовій науці розглядається у широкому та вузькому сенсі. «У найбільш широкому сенсі, який характеризується комплексним характером і включає управлінські, соціологічні, маркетингові, правові, військові та інші аспекти, стратегічні комунікації можна охарактеризувати як сукупність дій суб'єктів впливу, спрямованих на досягнення цілей комунікації (відповідно, такі цілі можуть бути управлінськими, комерційними, політичними та ін.). У правовому сенсі стратегічні комунікації постають як визначені Конституцією та міжнародними договорами України, законами України та підзаконними правовими актами види інформаційної діяльності суб'єктів публічного адміністрування та інститутів громадянського суспільства, спрямовані на досягнення їх цілей глобального характеру», [1, с.134] – зазначається у теоретичних джерелах. Слід сказати, що поняття «стратегічні комунікації» було вироблено у межах військових наук на початку цього тисячоліття. Як зазначають дослідники, активний розвиток стратегічних комунікацій розпочинається у 2002 р., коли «створюється Координаційний комітет з політики стратегічних комунікацій в межах Ради національної безпеки США. Діяльність цієї організації передбачала співпрацю усіх агентств з американським урядом і президентом. Досягненням цього комітету стала Національна стратегія США щодо стратегічних комунікацій у публічній дипломатії від 2007 р.» [2].

Легальне поняття стратегічних комунікацій містилося у Воєнній доктрині України, затвердженій Указом Президента України від 24 вересня 2015 року № 555/2015, в якій останні визначалися як «скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави - публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування

цілей держави» [3]. Вказаний правовий акт втратив чинність у зв'язку з набранням чинності Указом Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021 «Про затвердження Стратегії воєнної безпеки України», а якому, на жаль, легальне визначення вказаного поняття відсутнє, хоча важливість стратегічних комунікацій у забезпеченні воєнної безпеки згадується декілька разів. Аналогічне визначення нині міститься у Концепції стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України, затвердженій наказом Міністерства оборони України від 22.11.2017 р. № 612. Кожен із наведених у визначенні стратегічних комунікацій елементів за своєю сутністю уявляє собою види взаємодії, разом з тим терміни «комунікації» та «комунікаційні спроможності» не притаманні правовій науці, що породжує певну неузгодженість дефініцій. Втім, якщо звернутися до визначення поняття «комунікації», яке, з тими чи іншими варіаціями, розуміється як процес інформаційної взаємодії, то можна переконатися, що те ж саме явище у правовій, політичній, соціологічній, психологічній та інших науках розуміється з точки зору теоретико-методологічного апарату цих наук, що і обумовлює наявність певних конотацій досліджуваного терміну.

Стратегічні комунікації за своєю сутністю є видом інформаційної взаємодії, суб'єкти якої прагнуть досягати своїх цілей за допомогою арсеналу спеціальних засобів, найбільш важливим з яких є стратегічний наратив. Не всі аспекти стратегічних комунікацій регулюються правовими нормами, адже складний комплекс засобів інформаційного впливу може спричинювати наслідки, що не можуть бути об'єктивно категоризовані (мова у першу чергу йде про емоційно-вольові наслідки). Разом з тим організаційні та нормативно-правові аспекти стратегічних комунікацій однозначно охоплюються методологічним апаратом правової науки.

Список використаних джерел

1. Шопіна І. М. Стратегічні комунікації як правова категорія: поняття та розвиток. *Наука і правоохорона*. 2020. №2. С.133-135.
2. Аулін О. Стратегічні комунікації: генезис теоретико-методологічних підходів західних партнерів. *Наукові перспективи*. 2020. № 5 (5). С.116-121.
3. Воєнна доктрина України: затверджена Указом Президента України від 24 вересня 2015 року № 555/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015#Text>.

Савич Ольга Сергіївна,

доцент кафедри морського права

Національного університету «Одеська морська академія»,

кандидат юридичних наук

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ АВТОНОМНОГО СУДНА

Морська галузь невпинно розвивається, технічний прогрес не стоїть на місці. Намагаючись зменшити роль людини у судноплаванні та знизити фінансові витрати на утримання екіпажів, створюються автономні судна. Автономне судно може бути описано як судно, яке здатне рухатися від точки А до пункту В, не вимагаючи підтримки екіпажу на борту судна. Замінюючи екіпаж автономним судном, судноплавні компанії можуть домогтися більшого прибутку.

Постає питання визначення правового статусу автономного судна.

Отже, що стосується нормативного визначення. У морському праві немає єдиного визначення поняття «судно». Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права 1982 року [1], яка є фундаментальною в морській сфері, навіть не має визначення поняття «судно». Проте ця конвенція має велике значення для навігаційних прав та обов'язків суден.

Широкий огляд всіх визначень у морських конвенціях (Наприклад: Міжнародна конвенція по запобіганню забрудненню з суден 1973/1978 року, Міжнародною конвенцією з охорони людського життя на морі 1974 року та інші) приводить до широкого аналізу визначення поняття «судно». Різні визначення поняття «судна» в основному залежать від предмету, що стосується конвенції. Варіанти визначень залежать лише від поля водних об'єктів, які повинні регулюватися конвенціями [2, с. 35].

Отже, проаналізувавши поняття «судно» та «автономне судно» відповідно до міжнародних та національних актів, в жодному документі прямо не заборонено використання автономних суден. Відповідно до цього, більшість вчених вважають, що автономні судна будуть асимільовані до суден для застосування морського права. Після цього, автономні судна можуть користуватися правами та свободами і повинні дотримуватися відповідних обов'язків, подібних до тих, що застосовуються до традиційних суден [3, с. 51-52].

Це є вагомим аргументом, оскільки в Конвенції ООН з морського права 1982 р. немає ніяких ознак того, що присутність екіпажу буде важливим елементом для визначення судна. Таким чином, правила Конвенції ООН 1982 р., що визначають права та обов'язки держав у зв'язку з міжнародними перевезеннями, також будуть застосовуватися до автономних суден.

Очевидно, що автономне судно підпадає під визначення та характеристики поняття «судна» в таких Конвенціях як: МАРПОЛ, Конвенції про цивільну відповідальність за шкоду від забруднення нафтою 1969 року, Конвенція про умови реєстрації суден 1986 року та національні акти та не виключає автономні судна з області застосування конвенцій. Отже, автономне судно може бути кваліфіковано як будь-яке інше судно.

Визначення судна, які надаються в профільних конвенціях не містить згадки про наявність екіпажу на борту. Отже, наявність екіпажу не є суттєвим елементом судна. Тому автономні судна підпадають під визначення судна, а отже, підпадають під дію існуючих міжнародних конвенцій та національних законів. Автономне судно може бути кваліфіковані як судно в сенсі Конвенції ООН з морського права 1982 року, а тому воно також буде користуватися правами цієї Конвенції, в першу чергу мати національність та статус.

Однак автономне судно повинно відповідати тим же обов'язкам, що й звичайне судно. Зокрема, обов'язки держав прапора судна. Однак все ж таки деякі вимоги, наприклад щодо обов'язку держави про належне комплектування судна, можуть призвести до серйозних труднощів для автономних суден.

Отже, спосіб вирішення проблем, пов'язаних з автономним судноплавством, повинен здійснюватися не тільки через офіційні інструменти, а також через державну практику та дії міжнародних організацій, таких як ІМО, на базі структури Конвенції ООН з морського права 1982 року.

Що стосується навігаційних та технічних умов, то проаналізувавши Конвенцію про Міжнародні правила запобігання зіткненню суден на морі 1972 року (МППЗС)[4] та Конвенцію з охорони людського життя на морі 1974 року (СОЛАС)[5], приходимо до висновку, що все ж таки впровадження автономного судна є невеликою, але проблемою. Традиційні обов'язки моряка будуть замінені передовими системами, а тому правила МППЗС повинні бути адаптовані таким чином, щоб цим системам було дозволено виконувати навігаційні завдання. Конвенція СОЛАС, очевидно, також потребує адаптації, оскільки треба пристосовувати різні правила до характеристик автономного судноплавства за допомогою модифікації для реалізації їх мети на автономних суднах. Однак, вирішення проблеми з провадженням діяльності автономних суден знаходиться в самій конвенції, оскільки держава прапора може вирішити звільнити судно від вимог деяких розділів. Однак в будь-якому випадку ця конвенція потребує оновлення разом з деякими іншими правилами, оскільки вони значно відстають від розвитку в цілому.

Також стає очевидно, що автономні режими транспортування приведуть до деяких змін режиму відповідальності. Хоча, держави-учасниці профільних конвенцій будуть нести відповідальність за автономне судноплавство так як і за традиційні судна.

Швидше за все відповідальність судовласників може трансформуватися у відповідальність виробників і проектувальників, відповідальність яка лежала на капітані судна, може бути покладена на оператора

Отже, питання відповідальності в епоху автономного судноплавства буде вирішено тільки після детальної регламентації основних технічних, навігаційних та експлуатаційних принципів судноплавства, та функції окремих осіб, які будуть причетні до автономних суден.

Список використаних джерел

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй з морського права, ратифікована від 03.06.1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_057 (дата звернення: 15.05.2021)

2. Tetley W. *International Maritime and Admiralty Law. Quebec : Editions Y. Blais, 2002. 959 p.*
3. Kraska J. The law of unmanned naval systems in war and peace. *The Journal of Ocean Technology*, 2010. vol.5. P. 51-52.
4. Конвенція про Міжнародні правила запобігання зіткненню суден на морі 1972 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_137(дата звернення: 15.05.2021)
5. Міжнародна конвенція з охорони людського життя на морі 1974 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_251 (дата звернення: 15.05.2021)

Смерницький Дем'ян Вікторович,

заступник директора Державного науково-дослідного інституту

Міністерства внутрішніх справ України,

доктор юридичних наук, старший дослідник

НОРМОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ТЕХНІЧНИХ КОМІТЕТІВ

Відповідно до ст. 15 Закону України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» технічні комітети стандартизації не мають статусу юридичної особи та є формою співробітництва заінтересованих юридичних та фізичних осіб з метою організації і виконання робіт з міжнародної, регіональної, національної стандартизації у визначених сферах діяльності та за закріпленими об'єктами стандартизації [1].

З метою розробки зазначених нормативних документів з урахуванням думок всіх суб'єктів нормотворчості у визначеній сфері суспільного життя, тобто заснування їх на консенсусі, до роботи в технічних комітетах стандартизації залучаються на добровільній основі уповноважені представники органів виконавчої влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання та їх громадських об'єднань, організацій роботодавців та їх об'єднань, наукових установ та навчальних закладів, науково-технічних та інженерних товариств (спілок), громадських організацій споживачів (об'єднань споживачів), інших громадських об'єднань, професійних спілок, провідних науковців і фахівців.

До повноважень технічних комітетів стандартизації належить: участь у роботі відповідних технічних комітетів стандартизації міжнародних і регіональних організацій стандартизації; розроблення і погодження національних стандартів, кодексів усталеної практики та змін до них; участь у формуванні програми робіт з національної стандартизації; перевірка і перегляд національних стандартів та кодексів усталеної практики, розробниками яких вони є; погодження і надання пропозицій щодо скасування та відновлення дії національних стандартів, кодексів усталеної практики та змін до них [1].

Діяльність технічних комітетів є неприбутковою та спрямована на забезпечення досягнення мети стандартизації: забезпечення відповідності об'єктів стандартизації своєму призначенню; керування різноманітністю, застосовність, сумісність, взаємозамінність об'єктів стандартизації; забезпечення раціонального виробництва шляхом застосування визнаних правил, настанов і процедур; забезпечення охорони життя та здоров'я; забезпечення прав та інтересів споживачів; забезпечення безпечності праці; збереження навколишнього природного середовища і економія всіх видів ресурсів; усунення технічних бар'єрів у торгівлі та запобігання їх виникненню, підтримка розвитку і міжнародної конкурентоспроможності продукції [1].

Технічні комітети створюються наказом Національного органу стандартизації, який також затверджує положення про комітети. Їх організаційне забезпечення діяльності здійснюють секретаріати функції яких покладаються Національним органом стандартизації на організацію, що є юридичною особою – резидентом України та офіційно заявить про намір виконувати функції секретаріату і підтвердить спроможність організаційно, технічно та фінансово забезпечити діяльність технічного комітету.

Так, наприклад, було створено два Технічних комітету стандартизації функції секретаріату яких виконує Державний науково-дослідний інститут МВС України. Наказом Національного органу стандартизації (Державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості») від 30 березня 2017 року № 62 [2] створено Технічний комітет стандартизації ТК 184 «Продукція спеціального призначення» та наказом від 3 грудня 2019 року № 396 [3] – Технічний комітет стандартизації ТК 194 «Піротехніка та феєрверки».

До сфери діяльності та об'єктів стандартизації Технічний комітет стандартизації ТК 184 «Продукція спеціального призначення» віднесено:

- військова техніка (словники термінів) – у частині термінології стосовно стрілецької вогнепальної зброї;
- захисні засоби для голови – у частині вимог до спеціальних захисних протиударних шоломів та шоломів для захисту від куль для спеціальних підрозділів національної поліції;
- захисні засоби для рук – у частині вимог до спеціальних щитків для захисту рук для спеціальних підрозділів національної поліції;
- захисні засоби для ніг – у частині вимог до спеціальних щитків для захисту ніг для спеціальних підрозділів національної поліції;
- інші захисні засоби – у частині вимог до бронежилетів, захисних костюмів вибухотехніка (сапера) та щитів захисних, пристроїв нескортельної дії та патронів до них, кийків гумових та пластикових, наручників, газових балончиків та механічних розпилювачів;
- мисливство – у частині вимог до мисливської вогнепальної зброї та патронів до неї;
- військова техніка; військові питання; озброєння – у частині вимог до холодної зброї, а також панцерного захисту спеціальних автомобілів та інших легкоброньованих рухомих об'єктів;
- інше устаткування для дозвілля – у частині вимог до конструктивно подібних до зброї виробів для розваг і відпочинку та зброї стрілецької вихолощеної;
- інше спортивне устаткування, інвентар і споруди – у частині вимог до спортивної вогнепальної зброї, стартових пістолетів, пістолетів та револьверів під патрон Флобера та патронів до них, пневматичної зброї та куль до неї [2].

До складу Технічного комітету ТК 184 увійшли представники Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Національної гвардії України, Національної поліції України, Державної служби з надзвичайних ситуацій, Національної академії Національної гвардії України, Національної академії внутрішніх справ, Державного концерну «Укроборонпром», Державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» (Національний орган стандартизації), Державного науково-дослідного інституту МВС України, провідних наукових установ та підприємств [2].

За час своєї діяльності Комітетом розроблено та введено в дію наказами Національного органу стандартизації (Державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості») низку національних стандартів у визначеній сфері діяльності згідно з Програмою робіт з національної стандартизації на відповідний рік.

До сфери діяльності та об'єктів стандартизації Технічного комітету стандартизації ТК 194 «Піротехніка та феєрверки» відноситься стандартизація у сфері піротехніки та феєрверків невійськового призначення [3].

До складу ТК 194 увійшли представники Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Українського науково-дослідного інституту цивільного захисту, Державного науково-дослідного інституту МВС України, Державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» (Національний орган стандартизації), Казенного підприємства «Шосткинський» Казенний завод «Імпульс», низка профільних установ [3].

З метою забезпечення технічного регулювання сфери виготовлення та обігу піротехніки та феєрверків Державним науково-дослідним інститутом було розроблено та затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 5 січня 2021 року № 8 Технічний регламент піротехнічних виробів, який набирає чинності через 12 місяців з дня опублікування. Регламент установлює основні вимоги безпеки, яким мають відповідати піротехнічні вироби, щоб їх можна було надавати на ринку. Технічний регламент розроблено на основі Директиви 2013/29/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 12 червня 2013 року про гармонізацію законодавства держав-членів щодо надання на ринку піротехнічних виробів та установлює правила, спрямовані на забезпечення вільного обігу піротехнічних виробів на ринку України, гарантуючи при цьому високий рівень захисту життя та здоров'я людини, громадської безпеки та охорони і безпеки споживачів, беручи до уваги відповідні аспекти, пов'язані з охороною довкілля.

Отже, Технічному комітету стандартизації ТК 194 «Піротехніка та феєрверки» необхідно розробити та подати до Національного органу стандартизації низку проектів національних стандартів для забезпечення спільно з Технічним регламентом піротехнічних виробів нормативного регулювання сфери розробки, виготовлення та обігу піротехнічних виробів.

Тобто діяльність технічних комітетів по розробці національних стандартів України у співпраці з Національним органом стандартизації, іншими установами, які працюють у сфері стандартизації, створює в державі відповідну систему технічного регулювання.

Список використаних джерел

1. Про технічні регламенти та оцінку відповідності : Закон України від 15 січня 2015 року № 124-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2015, № 14, ст.96.
2. Про створення технічного комітету стандартизації «Продукція спеціального призначення» : Наказ Державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» від 30 березня 2017 року № 62.
3. Про створення технічного комітету стандартизації «Піротехніка та феєрверки» : Наказ Національного органу стандартизації (Державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості») від 3 грудня 2019 року № 396.

Студенець Ірина Сергіївна,

аспірантка 1 року навчання

кафедри господарського права та господарського процесу

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ДОВГОСТРОКОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ У КОНЦЕСІЇ

Держава не завжди здатна гарантувати ефективне функціонування різних галузей, а наразі економічна ситуація загострюється у зв'язку з хворобою COVID-2019. У світовій практиці важливу роль для підтримки економіки та залученні інвестицій відіграє концесія як найпоширеніша модель публічно-приватного партнерства (далі – ППП). Відповідно до Державної програми стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, пов'язаних із коронавірусом, розвиток державного сектору економіки відбуватиметься шляхом залучення приватних інвестицій на умовах ППП, у тому числі концесії [1].

Ще у 2015 році Організація економічного співробітництва і розвитку зазначала, що законодавство у сфері ППП є складним, а підготовка проектів - обтяжливою [2, с. 3]. Оновлення концесійного законодавства у наступні роки безумовно сприяло розвитку концесійної моделі, однак, залишається ряд питань, які потребують доопрацювання.

Концесії характеризуються довготривалим характером взаємодії органів влади та приватної сторони - від 5 до 50 років. Тому належне фінансування концесійних проектів протягом усього їх строку виступає основним стимулом для залучення інвесторів. Раніше головною вадою законодавства про ППП виступав підхід, який передбачав можливість та право державного партнера щодо фінансування або його сприяння замість чітких довгострокових фінансових зобов'язань публічного партнера [3, с. 357]. Наразі ж змістовне наповнення чинного Закону «Про концесію» не потребує змін та передбачає надання державної підтримки, зокрема шляхом виплати плати за експлуатаційну готовність, однак відсутні бюджетні механізми для реалізації державної підтримки на такий строк. Отож, можливість зниження державної підтримки в довгостроковій перспективі продовжує залишатись негативним фактором впливу на розвиток ППП проектів [4, с. 120].

На відміну від інших країн, де бюджетний період може бути середньо- та довгостроковим, на практиці українська бюджетна система має короткострокове (1-річне) планування. Це обмежує можливість середньо- та довгострокових бюджетних зобов'язань у концесійних проектах. Хоча середньострокове (3-річне) планування офіційно запроваджено в Україні з 2019 року для узгодження законодавства зі стандартами Європейського Союзу, проте непередбачуваний стан світової економіки зашкодив розробці бюджетних прогнозів на 2021-2023 роки. Наразі українська бюджетна система продовжує функціонувати на основі короткострокового планування.

Отже, фінансування концесійній моделі суттєво обмежене, доки не буде внесено зміни до бюджетного законодавства. Потенційним вирішенням даного питання може стати прийняття Законопроєкту «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо врегулювання бюджетних відносин під час реалізації договорів, укладених в рамках державно-приватного партнерства, у тому числі концесійних договорів» [5], що визначає

умови щодо довгострокових зобов'язань в рамках здійснення концесії та передбачає право взяття довгострокових зобов'язань розпорядниками бюджетних коштів, які є концесієдавцями.

Проект Закону визначає «довгострокове зобов'язання в рамках здійснення ППП (концесії)» як зобов'язання державного партнера (концесієдавця) за договором, укладеним в рамках ППП, у тому числі концесійним договором, згідно із законами України «Про державно-приватне партнерство» або «Про концесію», відповідно до якого протягом поточного та/або майбутніх бюджетних періодів необхідно здійснити на користь приватного партнера (концесіонера) передбачені зазначеним договором платежі. Однак, дане визначення може бути розширене за рахунок включення інших законодавчо закріплених форм державної підтримки, окрім виплати платежів.

Крім того, передбачається, що загальний щорічний обсяг довгострокових зобов'язань в рамках ППП (концесії) щодо об'єктів комунальної власності не повинен перевищувати обсяг надходжень місцевих податків та зборів, а загальні щорічні обсяги довгострокових зобов'язань не повинні перевищувати обсяг бюджетних призначень, встановлених на цю мету, з урахуванням залишків коштів минулих періодів. На нашу думку, ці положення потребують доопрацювання та фінансово-економічних розрахунків, оскільки, по-перше, призведуть до зменшення обсягу доходів загального фонду бюджетів, та, по-друге, є достатньо загальними (наприклад, співвідношення надходжень місцевих податків та зборів може бути неспівмірним щодо довгострокових зобов'язань в концесійному проєкті тощо).

Таким чином, з метою залучення інвесторів до реалізації концесійних проєктів із державною підтримкою (зокрема, плата за експлуатаційну готовність), необхідно запровадити довгострокові зобов'язання в рамках здійснення ППП, включаючи концесійну модель. Потенційним шляхом запровадження довгострокових зобов'язань у концесіях видається подальше доопрацювання та прийняття Проєкту Закону про довгострокові бюджетні зобов'язання у проєктах ППП з вдосконаленням визначення таких зобов'язань (які б закріплювали різні форми державної підтримки) та деталізацією правил визначення обсягу довгострокових зобов'язань в рамках ППП (концесії).

Список використаних джерел

1. Державна програма стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на 2020-2022 роки : Постанова Кабінету Міністрів України № 534 від 27 травня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/534-2020-%D0%BF#Text>.
2. OECD (2015). Assessment of Ukraine's Investment Policy Framework: An Overview. Sector Competitiveness Strategy for Ukraine - Phase III. URL: https://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/Overview_2IPR_Ukraine_ENG.pdf.
3. Брайловський І. А. Державно-приватне партнерство: методологія, теорія, механізми розвитку: дис. ... докт. екон. наук: 08.00.01 / Донец. нац. ун-т. Донецьк, 2014. 462 с.

4. Заскалкін А. С. Механізми розвитку державно-приватного партнерства на регіональному рівні : дис. ... канд. наук держ. управління : 25.00.02 / Нац. акад. держ. упр, Харк. нац. інститут держ. упр. Харків, 2017. 226 с.

5. Проєкт Закону «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо врегулювання бюджетних відносин під час реалізації договорів, укладених в рамках державно-приватного партнерства, у тому числі концесійних договорів» (реєстр. № 5090 від 17.02.2021 р.) URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71124.

Талдикін Олександр Васильович,

доцент Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПІДХОДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ЦИФРОВИХ ОБЧИСЛЮВАНИХ ОДИНИЦЬ

Поширення державного суверенітету на віртуальний простір залишається однією із актуальних проблем сучасного глобалізованого цифрового суспільства. Особливої актуальності означена проблема набуває у зв'язку із віртуалізацією фінансів, що обумовлює виникнення низки серйозних викликів до економічної системи сучасної держави. Перехід до наступного етапу після виникнення електронних платіжних систем в розвитку віртуалізації фінансових відносин, варто визначати з появою нового покоління цифрових обчислюваних одиниць – криптовалют. Кriptoактиви починають впевнено входити в повсякденне життя людей завдяки інтеграції в традиційну фінансову систему, а саме існування криптовалют сьогодні є реальним підтвердженням розповсюдження принципово нового виду влади, яка має нетеоократичний характер [1; с. 140]. Світова криптоіндустрія, що розвивається, викликає різнополярну реакцію з боку держав, ускладнюючи проблему у визначенні єдиного підходу до розуміння правового статусу криптовалют. Державна регуляція визначення правового режиму обігу криптовалют знаходиться у стані вічного аутсайдера, який намагається наздогнати нові суспільні відносини, але – марно, через неспроможність протистояти глобальним викликам з боку мережевого світового суспільства. Суспільства, що не тільки сприймає нові цифрові обчислювані одиниці, як спосіб звільнитись від національної фіскальної опіки, але й як певний виклик засиллю традиційного банківського транснаціонального капіталу, адже криптовалюта, коли її емітентом може виступати будь-який потужний комп'ютер, є спокусливим варіантом отримання прибутку поза межами такого контролю [2; с. 33].

Аналізуючи спроби сучасних держав врегулювати цей, принципово новий вид суспільних відносин, визначити перспективи власного підходу до розуміння криптовалют, їх співвідношення та місце в національній фінансовій системі, можна виокремити, принаймні два основних протилежних підходи.

Перший має місце у держав з розвинутою економічною системою та стабільною власною грошовою одиницею. Він передбачає застосування криптовалюти в якості фінансового активу, або засобу платежу.

Другий більш характерний для країн зі слабкою економікою та нестабільною грошовою одиницею, коли обіг криптовалюти розглядається як серйозна загроза фінансовій складовій державного суверенітету [3].

Безумовно, що в межах таких підходів виокремлюють певні варіації. Так, на думку керівника експертної групи з розвитку віртуальних активів Міністерства цифрової трансформації М. Демянюка можна виокремити:

- *обмежувальний підхід*, коли існування криптовалют та криптоіндустрії сприймається, як загроза фінансовій стабільності держави, та потребує повної, або часткової заборони;

- підхід до мінімізації ризиків, який характеризується розробкою та прийняттям мінімальної кількості правових норм з метою контролю віртуальних активів;
- підхід спостереження, реалізується через утворення спеціальних правових зон для функціонування криптовалют, що у свою чергу дозволяє здійснювати контроль та нагляд за розвитком та функціонуванням криптобізнесу;
- економічно орієнтований підхід, який передбачає інтеграцію криптовалют в фінансово-економічну систему та забезпечує належні умови для їх розвитку [4].

До зазначених підходів, на наш погляд, існує необхідність додати ще один підхід – підхід *активного гравця*, коли держава проявляє ініціативу та сама виступає суб'єктом утворення криптовалютних відносин. Станом на початок минулого року (2020) понад двадцять держав заявили про утворення суверенних цифрових валют. Існує думка, що через кілька років держави в особі їх центробанків, використовуючи блокчейн-технології, почнуть поступово відмовлятися від використання класичної готівки та замінять їх на цифрову [5].

Підсумовуючи наведене вище, виникає слушне питання: які перспективи слід очікувати суспільству України в розвитку криптовалютних відносин? Стратегія розвитку України полягає в спробах розробки спеціального законодавства для регулювання ринку віртуальних активів. Існує думка, що такий підхід дасть можливість сформулювати правове поле існування криптовалют, унеможливить ризики негативного впливу на фінансову складову економічної системи держави, відкриє нові джерела поповнення державного бюджету. Разом з тим, виникають небезпідставні сумніви що до такого шляху, адже децентралізована властивість криптовалют обумовлює необхідність вирішення низки складних питань:

- ліцензування їх видобутку;
- питання юридичної відповідальності за викрадення криптовалюти;
- правова регламентації обігу;
- застосування криптовалют в якості засобу інвестування;
- використання криптовалют в цивільно-правових відносинах тощо [6; с. 89].

Вирішення означених питань з урахуванням мережевого характеру криптовалютних відносин, потребує значних зусиль не стільки в правотворчій діяльності, скільки в правореалізаційній, адже дискусійний характер правомірності поширення державної регуляції на віртуальний простір, підкріплюють проблеми технічних можливостей такої реалізації.

Список використаних джерел

1. Талдикін О. В. Криптовалюта перспективи легалізації. *Актуальні питання забезпечення публічного порядку та безпеки в сучасних умовах: вітчизняний та міжнародний досвід : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (Дніпро, 17 листоп. 2017 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. С. 140-144.
2. Талдикін О. В. Криптовалюта, як фінансовий фактор нетократії. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 2. С. 29-35.
3. Наконечний С. Криптовалюта як об'єкт цивільно-правових відносин. Проблеми та перспективи правового регулювання. *Юридична газета*. №46 (596). URL:

<https://yur-gazeta.com/publications/practice/informaciyne-pravo-telekomunikaciyi/kriptovalyuti-v-ukrayini-.html> (дата звернення: 14.05.2021).

4. Демянюк. М. Как в мире регулируют криптовалюты и когда этого ожидать в Украине. Экономическая правда. 01.12.2020.
URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2020/12/1/668690/> (дата звернення: 14.05.2021).

5. Национальные криптовалюты (CBDC). Tadviser. Государство. Бизнес. ИТ. 16.04.2020 URL: [https://www.tadviser.ru/index.php/Статья:Национальные_криптовалюты_\(CBDC\)](https://www.tadviser.ru/index.php/Статья:Национальные_криптовалюты_(CBDC)) (дата обращения: 14.05.2021).

6. Доронін І. М. Криптовалюти: соціально-економічні фактори, право та функції держави. *Інформація і право* № 3(22). 2017. С. 85-93.

Троцюк Ніна Валеріївна,
заступник декана юридичного факультету
Національного авіаційного університету,
кандидат юридичних наук

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІКРОФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Мікрофінансова діяльність широко поширилася в усьому світі, в тому числі і в Україні. Доповнюючи традиційну банківську систему, мікрофінансування забезпечує доступ до позик підприємцям малого та середнього бізнесу, споживачам, які не можуть претендувати на стандартні банківські фінансові послуги внаслідок невідповідностей вимогам банку. Адже, як правило, позичальниками виступають фізичні особи, які набули статусу безробітного в Україні, молодь, особи, які мають низький рівень прибутку, а кредитодавцями є мікрофінансові організації.

Останні два роки в Україні спостерігається тенденція до зростання обсягів кредитування мікрофінансовими організаціями. В першу чергу це пов'язано із пандемією COVID-19, яка у березні 2020 року спричинила економічну кризу в країні, оскільки більшість підприємців малого та середнього бізнесу не мали достатніх ресурсів, у тому числі фінансових, щоб забезпечити стабільну роботу в умовах карантину або витримати вимушене закриття і не збанкрутувати.

Відзначимо, що на українському ринку фінансових послуг перші небанківські кредитні установи такого типу з'явилися у 2003 році, а їх масове зростання припало на 2009-2011 рр. та було зумовлено відсутністю конкуренції у цьому сегменті фінансового ринку [1, с. 35].

Згідно зі статистичними даними Міністерства фінансів України, на початок 2020 року було зареєстровано більш ніж 700 небанківських МФО, а станом на 31 грудня 2020 року їх кількість збільшилася до 1020 [2]. Ідеться про сектор PDL-кредитування (payday loans), тобто надання кредитних коштів «до зарплати» [3, с. 117].

Разом з тим, варто зауважити, що в Україні є тисячі фактів, які свідчать про недобросовісну діяльність цих організацій, які працюють на ринку фінансових послуг. Так, у третьому кварталі 2020 року до Національного банку України надійшло 2 965 звернень, 1573 з них стосувалися діяльності мікрофінансових організацій та містили ознаки порушення прав споживачів [4]. Серед проблемних питань, пов'язаних з діяльністю небанківських фінансових установ, можна виділити: нерозуміння споживачами правомірності договорів, укладених онлайн; порушення норм законодавства у договорах; жорсткий collection у роботі з боржниками та інше.

Наведені вище факти, в першу чергу, пов'язані з тим, що на сьогоднішній день в Україні відсутній спеціальний нормативно-правовий акт, який би регламентував роботу МФО. Окремі питання правового регулювання діяльності даних організацій регулюються Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України, Законом України (далі – ЗУ) «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг», ЗУ «Про доступ до публічної інформації», ЗУ «Про банки та банківську діяльність», ЗУ «Про страхування», ЗУ «Про споживче кредитування», ЗУ «Про захист прав споживачів», ЗУ

«Про електронну комерцію», ЗУ «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту споживачів при врегулюванні простроченої заборгованості» тощо.

Проте у законодавстві України юридично не визначено терміни «мікрофінансова діяльність», «мікрофінансові організації», «мікрокредитування», «мікропозика» тощо. У цьому контексті заслуговують на підтримку спроби законодавчим шляхом вирішити дані питання. Мається на увазі така законодавча ініціатива, як проект Закону України від 02.03.2021 «Про захист прав позичальників у межах договорів мікрокредитування та мікропозики» [5].

У пояснювальній записці до законопроекту зазначається, що його прийняття дозволить вдосконалити чинне законодавство в частині врегулювання правовідносин стосовно договорів мікрокредитування, мікропозики, що надаються позичальникам фінансовими установами, які надають мікропозики та мікрокредити і підпадають під визначення небанківських фінансових організацій, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг (МФО), та банками, виходячи з конституційних принципів пріоритету прав і свобод людини і громадянина, сформує дієві правові механізми захисту прав позичальників і збереження фінансової стабільності українського суспільства.

У вище зазначеному законопроекті вперше визначено такі поняття як «мікрофінансова організація», «мікрокредитування», «мікропозика», але не закріплено термін «мікрофінансова діяльність».

✓ *мікрофінансова організація* – фінансова установа, яка здійснює мікрокредитування та підпадає під визначення небанківських фінансових організацій, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг, створена та зареєстрована на території України, має відповідну ліцензію, включена до Реєстру мікрофінансових організацій, що здійснює фінансову діяльність на підставі нормативних документів Національного банку України;

✓ *мікрокредитування* – фінансові кредити, які надаються фізичній особі-резиденту України, у тому числі фізичним особам - суб'єктам підприємницької діяльності та самозайнятим особам, на строк до 12 календарних місяців у сумі, що не перевищує розмір десяти мінімальних заробітних плат, встановлених на дату отримання кредиту, банками або мікрофінансовими організаціями – резидентами України;

✓ *мікропозика* – фінансовий кредит, який надається фізичній особі – резиденту України, у тому числі фізичним особам - суб'єктам підприємницької діяльності та самозайнятим особам, на строк до 12 календарних місяців у сумі, що не перевищує розмір п'яти мінімальних заробітних плат, встановлених на дату отримання мікропозики.

Аналіз зазначених дефініцій дозволяє сформулювати авторське визначення мікрофінансової діяльності МФО.

Мікрофінансова діяльність – це діяльність юридичних осіб, які підпадають під визначення небанківських фінансових установ та мають статус МФО, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг фізичній особі-резиденту України, у тому числі фізичним особам - суб'єктам підприємницької діяльності та самозайнятим особам, на умовах визначених договором мікрокредитування (мікропозики).

Виходячи із запропонованого визначення, можна виділити наступні ознаки діяльності МФО:

- спеціальний суб'єкт, юридична особа, яка здійснює мікрокредитування, створена та зареєстрована на території України, має відповідну ліцензію, включена до Реєстру МФО Національним банком України;
- юридичною підставою виникнення зобов'язальних відносин є укладення договору мікрокредитування (мікропозики);
- строк укладення договору мікрокредитування до 12 календарних місяців;
- сума позики за договором мікрокредитування не повинна перевищувати розміру десяти мінімальних заробітних плат, встановлених на дату отримання кредиту, а за договором мікропозики - п'яти мінімальних заробітних плат, встановлених на дату отримання мікропозики.

Ще одним недоліком даного законопроекту є те, що в ньому також не визначено вимог до статутного капіталу та організаційно-правової форми МФО. Дослідивши сучасний стан правового регулювання діяльності МФО в Україні, слід відзначити, що на сьогоднішній день відсутній спеціальний нормативно-правовий акт, який би регламентував діяльність МФО. Проте, з боку органів державної влади робляться значні кроки щодо удосконалення законодавства у сфері ринків фінансових послуг в Україні та адаптації його до норм законодавства ЄС. Розроблено проект Закону України від 02.03.2021 «Про захист прав позичальників у межах договорів мікрокредитування та мікропозики», який на нашу думку потребує доопрацювання. Пропонуємо:

- ст.1 доповнити пунктом д) мікрофінансова діяльність - це діяльність юридичних осіб, які підпадають під визначення небанківських фінансових установ та мають статус мікрофінансових організацій, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг фізичній особі-резиденту України, у тому числі фізичним особам - суб'єктам підприємницької діяльності та самозайнятим особам, на умовах визначених договором мікрокредитування (мікропозики).

- у п. г) ст. 1 після поняття «мікрофінансова організація» встановити вимоги до організаційно-правової форми даної небанківської фінансової установи.

Вважаємо за необхідне найближчим часом також розробити та прийняти спеціальний нормативно-правовий акт, який би регулював діяльність МФО.

Список використаних джерел

1. Козаченко Г. В., Білоусова А. Ю. Правове регулювання діяльності мікрофінансових організацій в Україні. *Розвиток фінансового ринку в Україні: загрози, проблеми та перспективи*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Полтава, 15 жовтня 2019 р). Полтава: ПолтНТУ, 2019. С. 35-37.
2. Ставки по мікрокредитам в МФО України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/credit/micro/>.
3. Марчук В. Ю., Фесянов В. В. Діяльність мікрофінансових установ з погляду поведінкової економіки. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2020. №3 (69). С. 115-119.
4. Захист прав споживачів фінансових послуг: робота зі зверненнями у 3 кварталі 2020 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/ZG_2020-Q3.pdf.
5. Про захист прав позичальників у межах договорів мікрокредитування та мікропозики : проект Закону України від 02.03.2021 № 5184. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71281

Алексеева Ольга Василівна,
провідний науковий співробітник
Державного науково-дослідного інституту МВС України,
кандидат юридичних наук

ДЕЯКІ АСПЕКТИ УЧАСТІ В ВИХОВАННІ ДИТИНИ ЧЛЕНІВ СІМ'Ї ТА РОДИЧІВ, ЯКІ НЕ Є ЇЇ ЗАКОННИМИ ПРЕДСТАВНИКАМИ

Останнім часом кількість родинних спорів, у ході яких порушуються права дітей на гідне сімейне виховання, стрімко зростає, що зумовлено найрізноманітнішими чинниками. Спостерігаються й численні порушення як прав законних представників на реалізацію своїх прав, безпосередньо пов'язаних із виконанням обов'язків щодо дітей, так і прав інших членів сімей та родичів дітей на спілкування й узяття участі в їх вихованні. Тому слід визнати, що проблема формування механізму регулювання відносин законних представників дитини між собою й іншими членами сім'ї та родичами, котрі не є її законними представниками, натеper є актуальною як ніколи.

Хто ж такі законні представники дитини за українським законодавством, і яким чином їх дії щодо неї мають корелюватися з діями інших родичів та членів сім'ї, котрі, не виступаючи законними представниками дитини, утім, згідно з СК України і норм «м'якого права», передовсім міжнародних конвенцій у сфері дитинства, мають право на спілкування з нею й узяття участі в її вихованні (таке собі право без обов'язку)?

Особливість законного представництва полягає в тому, що суб'єктивні цивільні права належать одному суб'єктові, але здійснювати їх від свого імені він не може, тому в його інтересах можуть виступати інші особи (представники). Характерною рисою представництва за законом є спрямованість на захист законних інтересів недієздатних осіб, які внаслідок малолітства, недосагнення повноліття не можуть в повному обсязі піклуватися про неї [1, с. 114]. Законні представники – це, як правило, батьки (усиновлювачі) дитини – згідно зі ст. 242 Цивільного кодексу України, або інші особи, яким за законом надані такі повноваження: опікуни, піклувальники, патронатні вихователі, органи опіки і піклування [2]. При цьому важливо, що обсяг правомочностей законних представників залежить від підстави їх правового зв'язку з дитиною. Так, зв'язок дитини з батьками підтверджується кровним спорідненням, що засвідчене у встановленому державою порядку. Зв'язок між дитиною та всиновлювачем – Свідоцтвом про усиновлення, яке видається державними органами РАЦС на підставі рішення суду про усиновлення Між дитиною та опікуном (піклувальником) – свідоцтвом, що видане на підставі органу опіки та піклування або суду. Між дитиною і патронатним вихователем – договором про патронат [3, с. 208–209].

Своєю чергою, відповідно до розділу 5 Сімейного кодексу України родичами виступають баба, дід, прадід, прабаба, брат, сестра, онуки, правнуки. Іншими членами сім'ї виступають мачуха, вітчим, пасинок, падчерка, фактичний вихователь і дитина [4].

Останнім часом спостерігаємо формування нових родинних правовідносин за участю нових членів сімей – вітчимів, мачух та ін. Унаслідок цього в таких «реструктуризованих утвореннях» істотно змінюються умови виховання дітей, і, як зазначають вчені, виникають певні ризики для нормального, гармонійного та повноцінного зростання і розвитку дитини

[5, с. 37]. Неприпустимою, наприклад, є ситуація, коли, не будучи законним представником дитини, її справжнім батьком чи матір'ю, вітчим або мачуха починають себе такими декларувати, напружуючи й без того непрості стосунки батьків – законних представників дітей. Наявність шлюбних відносин з батьками дітей не робить нікого «другою мамою» або «другим татом», і та ж особа може згодом зазнати значного розчарування через «невдячність» нерідних дітей. Втім, нерідко складається протилежна ситуація, коли нове подружжя батьків, із якими проживає дитина, стає її фактичним вихователем, упродовж тривалого часу реально виконує обов'язки батька чи матері. Часто це стається через відверте нехтування батьківськими правами й обов'язками рідними батьками і встановлення щирих довірливих стосунків з вітчимою або мачухою. У цьому випадку, на нашу думку, слід вести мову про відчуження права законного представника від недобросовісного батька на користь фактичного вихователя – вітчима або мачухи. Тут ідеться саме про фактичне виконання батьківських обов'язків на постійній основі, а не прояв доброзичливого, дружнього ставлення до дитини чоловіка або дружини, пригощання дитини, створення комфортних умов постійного чи тимчасового перебування дитини на території подружжя (що, звичайно ж, теж само по собі характеризує вітчима або мачуху з якнайкращого боку) [5, с. 37]. Слід зазначити, що ст. 260 СК України частково захищає права вітчима або мачухи на участь у вихованні малолітніх, неповнолітніх пасинка, падчерки за умови реального проживання їх однією сім'єю (не з батьком або матір'ю дитини, а з самою дитиною), але навіть ситуація проживання однією сім'єю з дитиною не може відтіснити її законного представника «на другий план». Крім того, як слушно зазначає А. Калінюк, ст. 260 СК України не відображає повною мірою сутність законодавчо закріплених сімейних правовідносин, оскільки містить лише право мачухи, вітчима брати участь у вихованні пасинка, падчерки, не покладаючи на них відповідних обов'язків [5, с. 39]. Тому тут, на нашу думку, можна в одних ситуаціях тимчасово/на постійній основі передати мачусі/вітчиму статус законного представника дитини, або ж, за інших відповідних обставин, іти за вченими, які пропонують права батьків – законних представників зробити явно превалюючими над правами інших членів сім'ї та родичів (наприклад, Л. Красицька відносить права баби, діда, прадіда, братів, сестер, мачухи, вітчима до третього рівня сімейних прав, у носіїв яких значно менше сімейних прав та обов'язків, порівняно з носіями сімейних прав I та II рівнів [6, с. 12]).

Нерідко виникають проблеми й у кривих родичів дитини зі спілкуванням з нею, передовсім у дідусів і бабусь. На жаль, часто подібні претензії в судових справах виглядають на кшталт: «Люблю онука, а, до прикладу, його маму – ні. Віддавайте мені онука на призначений мені в суді час, і я за цей час транслюватиму йому негатив щодо його мами або тата». У такому разі може зарадити психологічна експертиза. І якщо консенсусу досягнути неможливо, дитину слід захистити від деструктивної поведінки родичів, і їхні права на участь у її вихованні мають бути обмежені. Тут слід погодитися з Л. Красицькою, що якщо «нормальному» здійсненню прав матері, батька й дитини заважають інші особи, то право домагання трансформується у право на захист, яке здійснюється ними в межах охоронних сімейних правовідносин [6, с. 16]. І хоча в судовій практиці трапляються випадки обмеження спілкування з недобросовісними родичами, чітких настанов і застережень щодо подібних випадків в українському законодавстві наразі немає.

Зазначене вище дало нам змогу дійти низки висновків:

Участь у вихованні іншими членами сім'ї або родичами однозначно не може йти врозріз із основним виховним процесом дитини, який здійснюють її законні представники, позаяк такі дії здебільшого суперечать інтересам неповнолітніх.

Попри зростання в Україні і світі реструктуризованих сімей, що з'являються після розпаду родин, у яких уже на той час зростали спільні діти, теорія т. зв. «мультибатьківства» не може покладена в основу регулювання відносин і батьків в Україні [6, с. 12]. Законними представниками дитини, за винятком поодиноких випадків, можуть виступати передовсім її рідні добросовісні батьки.

Крім значної кількості каучукових норм у сфері регулювання відносин законних представників дитини, її родичів та інших членів сім'ї, натепер не розроблено жодного механізму регулювання зазначених відносин. Це, своєю чергою, украй негативно позначається на виховному процесі дитини, явно суперечить її інтересам. Отже, створення такого механізму давно на часі.

Список використаних джерел

1. Цюра Вадим. Законне представництво як підстава виникнення цивільних праввідносин. *Jurnalul Juridic National: Teorie Si Practice*. Februarie 2018. С. 113–117
2. Цивільний кодекс України. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T030435.html (дата звернення: 20.04.2020).
3. Конончук Класифікація прав дитини в сімейному законодавстві України. *Право*. 2010. № 10. С. 208–209.
4. Сімейний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2002. № 21–22. Ст. 135
5. Калінюк А. Л. Право вітчима, мачухи на виховання пасинка, падчерки за сімейним законодавством України. 2020. Вип. 2(3). С. 37–41
6. Красицька Л. В. Проблеми здійснення та захисту особистих та майнових прав і дітей : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.03 / Генеральна прокуратура України; Національна академія прокуратури України. К. 2015. 47 с.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ЗБІРНИК ТЕЗ

**МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ
З НАГОДИ ВІДЗНАЧЕННЯ ДНЯ НАУКИ-2021 В УКРАЇНІ
«РОЗВИТОК НАУКИ І ТЕХНІКИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»**

(м. Київ, 20 травня 2021 року)

*Електронне видання
(авторська редакція)*

Відповідальна за випуск: Л. Процик

*Технічне редагування, макетування:
В. Грусевич, О. Скоробагатько, Т. Якубчик*

Видавець і виготовлювач
Державний науково-дослідний інститут МВС України
Адреса: 01011, м. Київ, пров. Євгена Гуцала, 4А
Телефон: (044) 254-95-21
Факс: (044) 280-01-84
Електрона адреса: dndi@mvs.gov.ua